SANCTI
BERNARDINI
SENENSIS ORDINIS
SERAPHICI MINORVM,
IN
APOCALYPSIM
BEATI IOANNIS
COMMENTARII,

Argumentis & postillis à R. F. IOANNE DE LA HAYE Parisino illustrati.

TOMVS QVINTVS.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

ON leuis suspicio (benigne Lector) *posset esse pluribus hos in Apocalypsim Commentarios non à calamo Bernardini scriptos cum vsque ad hæc tempora lucem non viderint, sed silentio obuoluti omnino delituerint; verum non obinde tanquam non sui contemnendi nisi & quæ aliorum opera sunt indubitata, nouiter reperta irreuerenter & temere reiicienda velimus: an quia post mille centenos annos inuentus in Bibliotheca Fesulana canonicorum regularium in Hetruria liber de gestis Pelagij contra aduersarios gratiæ, respuendus tanquam suppostitius Augustini fœtus, qui pro legitimo seorsim multis iam prodiit in locis & in editione Parisiensi anno* 1614. *cæteris eiusdem Doctoris operibus insertus est? commentaria illa in Epistolas Pauli Anselmo Cantuariensi tribuuntur prodierunt in lucem, ferme quadringentis quinquaginta annis ab obitu Anselmi; inde in nouioribus operum Bernardi editionibus quot acereuerunt epistolæ, quas ab eo conscriptas esse nullum probis viris dubium? omnium ferme sanctorum opera prodiere auctiora posterioribus his seculis, & quedam duplo seipsis maiora: anne feremus iudicium de tot tantisque operibus quæ successiuis editionibus facta sunt iuris communis in Bibliotheca veterum Patrum, vt nullum genuinum adscripti auctoris esse dicatur? ad tam manifesta exempla nimius certe erit scrupulus de his admittendis commentariis, præsertim cum Bernardini spiritum & scientiam verba ipsa redoleant, ipsum esse Bernardinum auctorem ratio suadeat, stylus doceat, confirmet veritas.*

Ad huius veritatis confirmationem, quæ in dubium nullo modo reuocari poterit supponimus nostrum Bernardinum in Apocalypsim edidisse commentarios. Testes omni exceptione maiores profero, non ex nostra Seraphica religione, sed ex sacris aliis ordinibus desumpto: primus suadeat, Tritemius Abbas Benedictinus de Scrip. Eccle. Bernardinus (inquit) *Ordinis Minorum, patria Senensis, vir in diuinis scripturis eruditus, &c. scripsit ad ædificationem fidelium, quædam opuscula, quibus ingenij sui vim etiam posteris ostendit, in Apocalypsim Ioa. lib.* 1. *Beatus qui legit &c. triplex Sixtus Senensis ex ordine sancto Prædicatorum in sua Bibliotheca, hoc scriptum de B. Bernardino posteritati reliquit: Bernardinus natione Hetruscus, patria Senensis, Ordinis Minorum, scripsit more scholastico sed sermone magis aperto ac simplici librum in Apocalypsim cuius initium est Beatus qui legit verba libri huius. Cardinalis Robertus Bellarminus de sacratissima Iesu Societate in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis ad annum* 1438. *sic habet Sanctus Bernardinus professione Franciscanus vir doctrina & miraculis clarus, scripsit Sermones de Tempore, scripsit etiam in Apocalypsim &c. ex eadem Societate, Antonius Posseuinus, in suo apparatu idem testatur his verbis, Bernardinus Senensis natione Hetruscus, Ordinis Minorum, plura stylo scholastico ac neruoso reli-*

Tribeminus Abbas.

quit, in Apocalypsim lib. 1. Beatus qui legit, &c. Mitto Fabianum Iustinianum Genuensem Presbyterum congregationis Oratorij de vrbe in suo de sacra scriptura eiusque interpretibus commentario recensentem eos qui in Apocalypsim scripsere, inter alios nostrum Bernardinum Senensem nominat: quis ergo suspicionis locus poterit esse commentarios in B. Joannis Apocalypsim ab eo non editos fuisse.

Sed nihil probatum esse dices; nisi etiam hos quos luci restituimus, suos esse confirmauerimus: supponimus tanquam luce meridiana clarius à viro Minorita conscriptos, quis enim ex alieno instituto ita in Seraphicum Patriarcham propensus, vt plures ex reuelationibus B. Ioannis sensu accommodatitio & aliquando litterali ei tribuere voluisset? explicans enim hæc verba Vincenti dabo manna absconditum *sic ait, possunt esse Christi promittentis B. Francisco illud singulare priuilegium Seraphicæ apparitionis & consignationis, dicentis, vincenti, id est beato Francisco, de quo cantatur, mundum vicit, & vitium, se victo victor inclytus, dabo, &c. vbi quatuor sibi promittit, quæ apparent in visionis serie supra dicta, primo promittit iubilum excessiuum cum dicit, dabo manna absconditum. Sicut enim manna aliquo certo sapore non determinabatur; sic iubilus est quoddam spirituale & ineffabile gaudium, quod non potest exprimi nec taceri, vt dicit glossa super illud. Ascendit Deus in iubilo. Secundo promittit incendium compassiuum, cum addit. Dabo illi calculum candidum; id est ignitum passionis amplexum. Calculus enim lapis ignitus carbunculus, qui propter flammeum colorem igneus appellatur. Tertio eidem repromittit, signum figuratiuum. Cum subdit, Et in calculo nomen nouum scriptum, vnde istud, Christus est cuius scriptura est crucis figura, vnde per caracterem habentem crucis figuram, scilicet per crucem describit secundum Isidorum. Nomen igitur Christi scriptum beato Francisco, datur, quando cum crucifixi titulo consignatur. Quarto repromittit ei mysterium secretissimum. Cum concludit quod nemo scit nisi qui accipit.*

Hæc quatuor in visione prædicta per ordinem sunt adimpleta. Nam in aspectu Seraphico inexpressibiliter oblectatus ex passione coniungebatur: sed crucifixo indicibiliter compatiebatur, & sibi reuelabatur mysterium, quia sicut ipsemet dicit. Nulli quamdiu viueret reuelauit, forte audierat arcana verba, quæ non licet homini loqui; verba similiter ex cap. 4. & quartum animal simile volanti aquilæ *exponens ait, hoc potest sumi ad commendationem B. Francisci &c. illustrans similiter illum quinti capitis versum,* & vidi librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem, *ait, alius liber est beatus Franciscus scriptus intus spiritualiter per incendium compassionis, & foris corporaliter per stigmata passionis, cuius leo de tribu Iuda soluit septem signacula ostendens, circa ipsum septem crucis oracula, quæ sunt hæc, scilicet armorum signa crucis insignitorum repromissio, crucifixi Christi apparentis compassio, de cruce dulcis alloquutio, crucis auræ procedentis ostensio, gladiorum admodum crucis transfixio, ipsius in aëre crucifixi apparitio, ad aspectum Seraph crucifixi stigmatum impressio explicat sicut B. Bonauentura hanc visionem de altero Angelo ascendente ab ortu solis habente signum Dei viui de beatissimo Minoritarum Patriarcha; silentio prætermittere piaculum ducerem quæ ab eo hæc verba c.* 11. dabo duobus testibus meis & prophetabunt *aperiente, dicuntur, commendantur Enoch & Elias à veritate cognitionis, deinde per Eliam designatur proprie beatissimus Pater noster Franciscus ex obedientia indefessa, vnde omnia vendidit, parentesque reliquit ad nutum inspirantis Dei, propter quod sicut corui Eliam pascebant, sic omnes creaturæ Francisco obsequium exhibebant, in Francisco etiam pœnitentia excessiua, vnde panem vix ad sufficientiam comedebat, contentus vna tunica & accinctus cordula; in Francisco etiam iustitia inconcussa, propter quam audacter prædicabat coram Soldano, mortem corporalem nihil penitus reputans vt Christum lucrifaceret & animas redemptas pretioso sanguine*

guine ad pœnitentiam reuocaret. Aßimilatur Heliæ, imaginaria visio futura gloria & specialiter quando vidit Seraph ad eius contuitum liquefacta est anima eius, & per incendium compassionis in eum totaliter transformata, sic & Helias ascendit in curru igneo, sic fuit Franciscus, &c.

Quod autem hic Minorita non alius fuerit nisi noster Bernardinus, hæc triplex ratio conuincit. Nullus alius fuit ex nostris (qui quidem plures fuere Apocalypsim commentarios illustrantes, vt compertum habemus ex auctoribus nostræ Bibliothecæ Franciscanæ) qui hanc in Apocalypsim expositionem ediderit, nullus sic suum duxit commentationis exordium, nullus eodem fine conclusit.

Secunda, omnes auctores qui testantur operam nauasse nostrum Bernardinum in explicando Apocalypseos libro, tenent initium duxisse ab illis verbis Beatus qui legit verba libri huius &c. concordat huic principio præsens Apocalypsis commentarius luci restitutus.

Tertia, in capite decimo-sexto huius libri versus finem explicaturus vsuræ proprietates & species hæc habet verba, ista vsura multis modis variatur, sed satis de ea dictum est in Quadragesimali: Quis autem in dubium reuocare potest, in eruditissimo suo de Euangelio æterno Quadragesimali, ad minus duodecim doctissimas de vsura conciones edidisse, & ideo hic ab ea & eius proprietatibus & speciebus supersedere se dicit, quia in Quadragesimali late hæc aperuerat. En igitur luce meridiana clarius, nostrum Bernardinum Apocalypsim Commentariis illustrasse, & eosdem esse, quos tibi recenter typis excusos animo grato offerimus. Si autem mihi probatum dederis auctores qui hoc testimonium de eius scriptis prodiderunt hallucinatos, & si non hallucinati fuere, tamen hæc non esse Bernardini, sed alterius ex nostris, fœtum legitimum, sed suppostitium tibi libentissime subscribam.

Vnum quidem & non leuissimum obiicies argumentum si Bernardinus commentarios in B. Ioan. Apocalypsim, edidit quomodo in angulis & sub pluteis delituerunt vsque ad hæc tempora? nonne incuriæ & desidiæ accusari deberent anteriores consodales qui in hunc vsque diem adeo eximium opus neglexerunt typis luci restituendum?

Huic obiectioni in exordio præfationis satis abunde responsum est, sed vlterius primo satis faciam, primæuos illos nostros patres plus operibus propriis posteritati consignandis indulsisse, quam alienis excudendis, plus laborasse in germani fœtus ingenij editione, quam in ornamento alieni: secundo vt diximus, quod tanti viri hucusque in Apocalypsim expositio delituerit, non obinde tanquam non sua contemnenda, nisi & quæ aliorum sunt indubitata nouiter reperta irreuerenter & temere reiicienda dixerimus. Nonne Reuerendissimus totius Ordinis nostri Minister generalis dignissimus & omnium eruditissimus Ioannes Baptista à Campanea, parat in lucem prope diem dare decem ingentia nostri subtilissimi Ioannis Duns Scoti opera, in quorum numero sunt doctissimi in quatuor Euangelistas, & in omnes D. Pauli epistolas ab eo conscripti commentarij, & quia lucem non vidêre sed delituere, tanti doctoris dices fœtum esse supposititium an nostrum Religionis nostræ decus, ornamentum Patrem Lucam Vuaddingum Theologiæ Lectorem emeritum, opuscula nostri sanctissimi Patriarchæ à se incredibili labore collecta & data posteritati, dices supposuisse? an quæ detexit nostri Seraphici Doctoris, quæ Sixti quinti eorumque qui eius cudendis operibus præfuerunt notitiam subterfugerunt; an quæ de nouo offendit nostri doctoris subtilis, B. Ioannis Capistrani, Petri de Candia, (qui Alexander quintus) Francisci à Ruuere (qui Sixtus quartus) aliorumque vt Iacobi Piceni, doctissimi Galatini &c. asseres fictitia esse opera? certe imprudens & impudens censura, ad hæc igitur exempla nimius scrupulus de his nostri Bernardini in Apocalypsi elucubratione tanquam illegitima non admittenda, præsertim cum vt iam diximus Bernardini eruditionem redoleat,

ipsum

ipsum esse Bernardinum auctorem stylus doceat, ratio demonstret, veritas persuadeat.

Vnum est quod te admonitum volo solum vnicum præ manibus exemplar habere potuisse, & illud quidem multo labore conquisitum, ita obsoletum, tinearum, ac blattarum prædam, inconditum, mendosum, indistinctum, & orthographiæ negligentissimum vt fere deficerem animo, & quasi deterrerer ab eo luci restituendo, & sane vt verum fatear, nisi Dei speciali fuissem adiutus beneficio nihil lectione dignum potuissem producere.

Quid autem præstiterim lingua faue, & audies, imprimis mendosa multa, quæ potui castigaui, hiantia pleraque impleui, & iunxi, verba aliquando aut alia pro aliis reposui, sensum imperfectum perfeci, cuilibet capiti argumentum præfixi, ordine suo quemlibet versum statui, postillis & citationibus sacræ Scripturæ auctoritatum in marginibus illustraui. Et licet hunc impenderim laborem grauissimæ irrepserunt mendæ incuria typographi, vel (ne dicam) alicuius malitia. Cum enim correctioni adesse non potuissem nec errata emendare mihi licuerit, quapropter, benigne lector, te deprecor vt cum in aliquod graue incideris, summarium eorum consulere: quidquid autem in his operibus nostri Bernardini Senensis addiderim, minuerim, aut quomodocunque emendauerim, sanctæ Romanæ Ecclesiæ iudicio & censuræ libentissimè subiicio.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ EX VETERI TESTAMENTO.

GENESIS.

EXODVS.

LEVITICVS

NVMERI.

DEVTERONOMIVM.

IOSVE.

IVDICVM.

I. REGVM.

II. REGVM.

III. REGVM.

IV. REGVM.

ESDRAS.

TOBIAS.

IVDITH.

ESTHER.

IOB.

LIBER PSALMORVM.

LIBER PROVERB.

ECCLESIASTES.

CANTICA.

LIBER SAPIENTIÆ.

ECCLESIASTICVS.

ISAIAS.

HIEREMIAS.

BARVCH.

EZECHIEL.

DANIEL.

INDEX LOCORVM

SACRÆ SCRIPTVRÆ

EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHÆO.

EX LVCA.

EX IOANNE.

ACTA.

AD ROMANOS.

I. AD CORINTHIOS.

26. Ostium

II. AD CORINTHIOS.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

AD THESSALONICENSES.

I. AD TIMOTHEVM.

II. AD TIMOTEVM.

AD TITVM.

AD HEBRÆOS.

EX EPISTOLA IACOBI.

I. PE

I. PETRI.

II. PETRI.

I. IOANNIS.

APOCALYPSIS.

COMMEN

COMMENTARII SANCTI BERNARDINI SENENSIS IN APOCALYPSIM.

SYNOPSIS CAPITIS PRIMI.

TRES partes precipuas comprehendit, in quarum prima proponitur libri titulus, & elogium, in secunda, subditur Epistola, seu dedicatio libri, quem septem Ecclesiis Asiæ quibus prædicauerat, consecrat, in tertia est narrationis initium, quod totius actionis, prologum esse dicimus, in quo totius libri quasi subiectum declaratur, id est Ecclesiæ persecutio & securitas, sub typo septem candelabrorum aureorum, in quorum medio apparuit similis filio hominis, diuinam Maiestatem præ se ferens: hac autem diuisio plurimorum librorum consuetudini consentanea est, quorum in fronte, præfigitur titulus totius operis elogium continens, deinde sequitur Epistola dedicatoria, tandem annectitur Prologus.

CAPITVLVM I.

1. APOCALYPSIS Iesu Christi, quam dedit illi Deus palàm facere seruis suis, quæ oportet fieri citò: & significauit, mittens per Angelum suum seruo suo Ioanni.

2. Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimoninm Iesu Christi, quæcumque vidit.

3. Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ huius: & seruat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim propè est.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.

5. Et à Iesu Christo, qui est testis fide-

A lis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

6. Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

7. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes

B tribus terræ: Etiam: Amen.

8. Ego sum *Alpha* & *Omega*, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.

9. Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu; fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu.

10. Fui in spiritu in Dominica die, &

audiui post me vocem magnam tanquam tubæ.

11. Dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesijs, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.

12. Et conuersus sum, vt viderem vocem, quæ loquebatur mecum: & conuersus vidi septem candelabra aurea.

13. Et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea.

14. Caput autem eius, & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, & oculi eius tanquam flamma ignis.

15. Et pedes eius similes aurichalco, A sicut in camino ardenti, & vox illius tanquam vox aquarum multarum.

16. Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat: & facies eius sicut sol lucet in virtute sua.

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: ego sum primus, & nouissimus.

B 18. Et viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

19. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septē candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt C septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

Expositio varia primi Capitis.

VERS. I.

APOCALYPSIS IESV CHRISTI] Beatus qui legit verba libri huius aliis intelligibiliter elucidando, & qui audit, diligenter auscultando, & seruat memoriter retinendo, sed antequam id à me declaretur, præsupponenda est triplex huius operis diuisio, nempe in procemium siue exordium, in tractatum, & epilogum: In parte procemiali, docilitas in auditoribus suscitatur, & beneuolentia præcaptatur, pro vt insinuat hic glossa, vnde Tullius 1. Reth. 1. lib. exordium est oratio animum auditoris idoneè aperiens ad reliquum dictum: euenit autem, si eum beneuolum, attentum, docilémque confecerit: In parte executiua veritas concepta plenius enarratur: In parte recapitulata veritas enarrata memoriæ commendatur. Et quia beneuolentia, & attentio suscitatur in auditoribus, ex doctrinæ authentica sublimatione, seu sublimitate, & eiusdem fructuosa vtilitate, & ex doctorum ad discipulos aptata commoditate, iden prima pars in tres diuiditur, quia præmittitur primo sublimitas doctrinæ, & auctoritas quæ à fonte procemij progreditur, secundo fructuosa vtilitas, qua beatitudo promittitur ibi *beatus qui legit*, vel primo præmittitur huius doctrinæ auctoritas, secundo salutationis modus seu qualitas: primo docentis optatur commoditas, in qua omne verbum concluditur, ibi *Ioannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia gratia vobis & pax.*

In exordiis beneuolentia auditorum captanda.

Exprimit ergo Ioannes huius doctrinæ quidditatem, ibi *Apocalypsis* authoritatem *quam dedit illi*, charitatem, *quia palam facere* infallibilitatem: *quod oportet fieri cito*, Dicit ergo, *Apocalypsis Iesu Christi*, & est nomen gerens, quod interpretatur reuelatio, eo quod in ipso status Ecclesiæ præsentis & futuræ designatur: est autem reuelatio, inspiratio cognitionis illuminantis animam in ignotis, hæc secundum Hug. in tractatu de sciencia animæ Christi, & quod Deus inspirat veram cognitionem rationali animæ,

Apocalypsis etymologia.

Quid est reuelatio?

A ideo ab ipso est reuelatio propriè, & perfectè: ipse enim reuelat mysteria Dan. 2. & est supplenda littera, *hac est Apocalypsis*, sicut est in aliquibus libris sacræ Scripturæ. Isai. 1. *hæc est visio Isaiæ*, est autem reuelatio, & quasi remouens velamen, quod est multiplex, videlicet ceremonialis obscuritatis. 1. Cor. 3. *Vsque in hodiernum diem ipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur.* Secundum velamen est perfidæ incredulitatis. Ideo eodem cap. *vsque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum est super caput.* Tertium est symbolicæ proprietatis: Luc 9. *At illi ignorabant verbum,* B *& erat reuelatum ante eos.* Quartum est velamen præsentis calamitatis ad Hebr. 6. *Confugimus ad tenendam propositam nobis spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.* Quintum est velamen sacramentalis veritatis, ad Hebr. 10. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi: qui nobis inuicianit viam nouam & viuentem, per velamen in propria sua carne.* Sextum est velamen fiducialis securitatis, Psal. *in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.*

Dan. 2.
Isa. 1.
1. Cor. 3.
Velamen multiplex.
Obscuritatis, incredulitatis symbolicæ proprietatis Præsentis calamitatis.
Luc 9.
Heb. 6.
Sacramentalis veritatis.
Hebr. 10.
Fiducialis securitatis.
Psal. 60.

Est ergo Apocalypsis Christi Domini Iesu. Reuelatio à Christo Iesu annunciata, vel de Christo Iesu C completa effectiuè, siue materialiter, in quo Ioannes vitat erroneа, quia non suam, sed Christi dicit Apocalypsim contra Prophetas de corde suo mendacia prophetantes. Ierem 14. *Nolite audire verba Prophetarum, qui vobis prophetant & decipiunt. Nobis visionem cordis loquuntur, non de ore Domini,* vt ergo Ioannes à talibus se separet, dicit, Apocalyp. Iesu Christi non mea.

Cur Ioannes non suam, sed Iesu dicit Apocalypsim.
Ierem 14.

Sed ne putes quod Ioannes à se habuerit istam reuelationem addidit, *quam Deus dedit* ad Ecclesiæ ædificationem, præmunitionem, coofortationem & animationem, primo enim vt dicit Beda Ioannes filij gloriam referens ad patrem Iesum Christum

à Deo

Matth.11. à Deo Patre, vel à tota Trinitate percepisse istam A reuelationem testatur, iuxta illud Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, & nota quod Deus dedit Christo Iesu, scilicet humanitatem, nec est inconueniens, si enim Filius à Patre æternus dicitur accipere quod ab eo genitus, etiam dicetur accipere humanitatem.

Quibus reuelationes innotescunt. *Quam dedit illi Deus palam facere* non abscondere *seruis suis*, quod non humanæ sapientiæ dedit non litteræ Mosaicæ inuolutis, sed gratiæ diuinæ vel Dei disciplinæ subiectis cœlestis reuelatio aperitur, *Matth 11.* Matt. 11. *Abscondis hæc à sapientibus & prudentibus & reuelas ea paruulis*.

Sed contra prædicta arguitur, hæc reuelatio data est signo non ergo palam. Pater infra, vbi dicitur B quod Ioannes *vidit librum signatum septem sigillis*. *Mysteria non omnibus aperiuntur.* Responsio, ideo palam facta est reuelatio, quod veritatem mentis intuitu, reuelante Deo conspexit: & post figuras vidit, quarum significationes aliis in parte reuelauit, sed non omnes, ne vilesceret prophetia: scriptura ergo sacra impiis signo clauditur, ideo autem suis facta est reuelatio, quia eos oportebat, & oportet pati tribulationes continue.

Iusti tribulationes patiuntur. Vnde subdit, *quod oportet fieri cito*, quod secundum glossam infallibile est quin fiant, in quo est consolatio fidelium, quia breuis est labor & festinata gloria, *Quæ timenda sunt.* vnde Haymo non metuenda sunt tormenta quę transeunt, sed ea quæ permanent in æternum, nec gaudia fugitiua sunt appetenda, sed iugi statu permanentia. Et quia non solum de tribulatione Ecclesiæ quæ iam inceperat, scilicet, sed & de præmiis futuris facta est C reuelatio, ideo addit.

VERS. 1. *Omne tempus breue respectu æternitatis.* CITO.] quia omne tempus breue est respectu æternitatis, vnde August. Breue quicquid fine clauditur. Vel dicitur (*cito*) propter certitudinem propheticæ veritatis Per hoc ergo *cito* animat Ioannes seruos Dei ad passionem, vt non solum æquanimiter, sed & libenter sustineant passiones, quæ cito finiuntur, & ad præmia ducunt æterna.

Tribulationum vtilitas. Matth.5. OPORTAT.] id est quod opem portat, quia tribulatio opem portat diuini auxilij, vtilis exercitij, & cœlestis stipendij. Matt. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*.

Sed quomodo ista oportet fieri cito, cum nondum facta sint? Respondetur cum cito futurum sit iudiciú, more humano scilic. videtur prolixum. Ideo subiunge tu, quia cito eueniet tibi.

VERS. 5. D Sequitur SIGNAVIT] quasi hanc dedit Deus Iesu Christo palam facere seruis suis, & ipse Iesus Christus *signauit*, id est ostendit signo hanc visionem.

VERS. 1. *Ioanni plura manifestantur vt aliis aperiat.* MITTANS PER ANGELVM] cui Christus primo reuelauit tanquam digniori, seruo suo Ioanni, tanquam amico secretiori, vt aliis conseruis suis manifestaret. Et nota quod Christus virgo, Angelum virginem, Ioanni virgini transmisit.

Quis angelus missus ad Ioannem. Et nota quod Angelus iste qui missus est ad Ioannem, fuit Angelus sanctus, qui aliquando loquitur in persona Christi: vt ibi, *ego sum Alpha & Omega*, aliquando in persona sua, vt *vide ne feceris*, versu vltimo infra. Sicut nuncius deferens verba alicuius principis, aliquando loquitur in persona Domini, sic E & *signauit*, id est sub signo figurauit, scilicet Deus pater *mittens per Angelum suum*, id est Christum, suum *Christus Angelus magni consilij.* substantialem filium, qui est Angelus magni consilij, *seruo suo Ioanni*, subiecto & humili, typum Ecclesiæ gerenti: *vel signauit*, id est denunciauit Christus Ioãni per Angelum comparata reuelatione à Deo, & merito isti præ cæteris.

VERS. 2. *Ioan. 1.* QVI TESTIMONIVM PERHIBVIT VERBO DEI.] id est Christo, vt esset filius Dei ab æterno: Cum dicit, *In principio erat Verbum*, & etiam testimonium perhibuit Iesu Christo quod esset verus homo, cum dicit: *Verbum caro factum est*. Ecce integrum & verum testimonium, ne putaretur quod tantum de audito, & non de visu asseret eius testimonium, sed quod vidit oculis carneis Ioannes vigesimo secundo. *Hic est discipulus iste qui testimonium perhibet de his*, &c.

Ioannes ergo perhibuit testimonium de verbo Dei, videlicet quod essentialiter increatum, personaliter incarnatum, singulariter reuelatum: Ex quorum primo verbum est principium productionis. Ex secundo medium reparationis. Ex tertio principium redemptionis Ex quarto ferculum refectionis. Ex quinto speculum fruitionis.

TESTIMONIVM IESV CHRISTI QVÆCVNQVE VIDIT.] & quid vidit: certe Verbum caro factum est, VERS. 2. *Quod vidit Ioannes. Verbum caro* B id est carni vnitum carne natum, carne velatum, in carne passum. Carni vnitum Verbum, & ecce maiestas seruilis. In carne nascitur Verbum, & ecce veritas commensurabilis. In carne continetur Verbum, & est immensitas abbreuiabilis. In carne patitur Verbum, & ecce substantialitas despicabilis.

Patet ergo huius doctrinæ authentica, & irrefragabilis auctoritas ex quatuor, scilicet. ex Dei reuelantis maiestate, *quam dedit illi Deus*, ex Iesu Christi mediatoris idoneitate *Apocalypsis Iesu Christi*: ex Angeli deferentis sedulitate, *loquens per Angelum suum*: ex Ioannis recipientis fidelitate, *seruo suo Ioanni*.

Patet etiá Ioannis triplex prærogatiua, scilicet eius *Triplex prærogatiua Ioannis Seruire Deo regnare.* præuia electio: *quia seruus Christi*, cui seruire regnare est. Sapiẽtiæ infusio, quia scilicet *misit Iesus Christus per* C *Angelum suum*. Fidelis acquisitio, *quia testimonium perhibuit verbo Dei*.

Sequitur huius doctrinæ vtilitas.

BEATVS QVI LEGIT.] scilicet illuminato intel- *Beatitudo ex tribus.* lectu inuestigando, & *qui audit* deuoto affectu sustinendo, & *seruat ea* effectu adimplendo.

BEATVS IGITVR QVI LEGIT ET QVI AVDIT VERS. 3. *Quomodo beatus qui legis verba prophetiæ huius.* VERBA PROPHETIÆ HVIVS.] quantum ad profunditatem eius, quantum ad eminentiam eius, & singularitatem, & quę per larga volumina Prophetarum promiscue & confuse protulerunt, hæc in summa Ioannes coarctauit. Tot enim continentur hic mysteria quot verba.

Sed qualiter vocatur hæc doctrina non prophetica cum dicat Aug. contra Faustum, Prophetia est quę vltra humanas coniecturas futura prænunciat. Sed in *Quomodo vocatur prophetica hæc doctrina.* hoc libro narrantur præterita, sicut de passione Christi & de multis aliis prætermissis igitur, &c. Respon- D deo secundum Gregorium super Ezechielem: Prophetia est de tribus temporibus, & non dicitur Prophetia a quia prædicit futura, sed quia prodit occulta. Et quia in hac sacra doctrina occulta produntur & reuelantur. Ideo merito dicitur prophetia: licet in ea multa occulta enarrantur præterita: & *quoniam non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores*, ad Rom. 2. ideo sequitur, *& seruat ea quæ in ea* *Rom. 2.* *scripta sunt*, scilicet corde retinendo, ore prædicando, & opere adimplendo, quia secundum glossam isti sunt beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, vt opere compleant, vt mente recondant, vt vitam æternam possideant. Luc. 11. *Beati qui audiunt ver-* *Luc. 11.* E *bum Dei, & custodiunt illud*. Et reuera ista sunt legenda, audienda, seruanda.

TEMPVS ENIM PROPE EST.] quantum ad sui initium non quantum ad sui terminum, quo tribulationes finientur, & præmia reddentur.

Vel TEMPVS PROPE EST.] scilicet iudicium, VERS. 3. quando vnusquisque recipiet secundum opera sua. O quam prope æstimabat tempus iudicij Hieronym. Cum dicebat, siue bibam aut comedam, aut aliquid aliud faciam: semper mihi in auribus sonare videtur ista vox. O vos mortui surgite ad iudicium, & occurrite ad iudicium saluatoris. Vox inquam,

cui omnino obediunt elementa, quæ petras scindit: & inferos aperit: vincula mortis disrumpit, & dissoluit, quæ vniuersos mortuos resurgere facit, & ad iudicium venire compellit. Si igitur nos sumus in quos sæculorum deuenerunt fines. Et in fine sæculorum debet esse iudicium: cito venturum possumus æstimare.

Vel PROPE EST TEMPUS.] scilicet mortis debitum exoluendi, & præmium recipiendi. Nihil certius morte, nihil incertius hora mortis, quia ita prope est tempus illud considerenus mortis præsentiam momentis omnibus præsentandam, meditandam, locis omnibus expectandam, modis omnibus tolerandam, & fuit ratio, quare voluit nos latere finem, vt quia incerti sumus quando moriamur parati simus ad mortem venire. Sic ergo si consideremus velocitatem reuolutionis, vilitatem corruptionis, abundantiam desolationis, carentiam consolationis, nescientiam peregrinationis, & finem habitationis, non dubito quin timeremus. Et quia tempus prope est nos paremus. Abbas Helias super ista tria formidabat dicens. Tria super omnia pauesco, vnum est quando anima de corpore egressura est. Secundum est quando debeo Deo occurrere. Tertium quando proferenda est sententia omnium generalis.

Morte nihil certius.

Cur finis nostr. hora incognitus.

BEATUS QUI, &c. SCRIPTA SUNT.] In quo quidem verbo spiritus describit prædicationis officium quantum ad quatuor, primum est: zelus prædicantis *qui legit*: motus obtemperantis *qui audit*, virtus operantis *& seruat*. Fructus considerantis, *quia beatus*, zelum autem prædicantis ostendunt tria quæ decet prædicatorem habere, debet enim legem Dei pronunciare, aperte sine obscuritate, distincte sine præcipitatione, intelligibiliter sine curiositate. De his tribus habetur Nehem. 8. *legerunt in libro legis Dei distincte, & aperte ad intelligendum*, motum autem obtemperantis tria probant, scilicet, intelligere fideliter, retinere memoriter, complere efficaciter. De quibus infra secundo capitulo. *Qui habent aures audiant.* Ad virtuosam operationem requiruntur tria, videlicet quod sint informata charitate, regulata intentione, perfecta sine circumstantiæ omissione, de his tribus, Ioan. 14. *Si quis diligit me, sermonem*, &c. Fructum vero perseuerantis, tria probant videlicet, æternalis prædestinatio, temporalis gratificatio, finalis glorificatio. De quibus in Psal. *Beatus quem elegisti*. &c.

Sensus mysticus.

Zelus prædicatoris in tribus.

Nehem. 8.

Tria in audiente necessaria.

Quæ requiruntur in opere virtuoso.

Ioan. 14.

Perseuerantem quænam probant.

Psalm 64.

Patet igitur huius doctrinæ celsitudo in Deo reuelante qui eam dedit. Mediatoris altitudo in Christo communicante, quia ipsam Ioannes apperuit. Delatoris sollicitudo in Angelo annunciante, quia Angelus tanquam finalis nuncius Ioanni *nunciauit*: ideo gratitudo de omnibus, quia *testimonium perhibuit*, & quatuor concurrunt tantum in lectione hodierna.

VERS. 4. IOANNES SEPTEM, &c.] Postquam posita est huius doctrinæ irrefragabilis auctoritas & desiderabilis auctoritas, ponitur doctoris ad discipulos amabilis affectuosiras qua eis optat, & desiderat omne bonum sibi. Ad captandum beneuolentiam, præmittitur salutatio. Deinde subdiuiditur E narratio ibi, *Ego Ioannes frater vester*, &c. Et quia ad salutationem tria requiruntur. Videlicet qui salutat, qui salutatur, & salus quæ optatur. Ideo nomen salutantis primo præmittitur cum dicitur *Ioannes*, scil. io quo est gratia conuersationis Angelicæ, reuelationis Propheticæ, perfectionis Apostolicæ, prædicationis Euangelicæ, contemplationis Anagogicæ, ille, scilicet, qui salutat.

Ad salutationem tria requiruntur.

Ioannis etymologia.

Cur Ioannes nomen suum ponit in Apocalypsi.

Sed quare Ioannes præmittit nomen suum hic cum in Euangelio tacuerit? Respõsio. Ioannis Euangelium

A gelium fuit à filio Dei prædicatum & diuulgatum. Et ideo nomine sui fuit intitulatum, sed quia beatus Ioannes scripsit illum librum relegatus in exilio, de facili potuit credi alterius, sicut quidam dixerunt. Et ideo merito scribens istum librum caute nomen expressit in exordio istius libri.

IOANNES igitur SEPTEM ECCLESIIS QUÆ SUNT IN ASIA.] secundum expositores duplex est Asia. Maior quæ continet tertiam partem mundi, & minor quæ continet septem ciuitates, quarum nomina inferius declarantur. Inter quas Ephesus erat metropolis. In hac igitur minori Asia primo prædicauit Paulus. Sed post diuisionem Apostolorum obtinuit eam Ioannes in sortem. Et ibi nomen Christi magnifice ampliauit. Per istas B igitur septem ecclesias: vniuersæ mundi Ecclesiæ designantur: quia omne tempus quo regitur ecclesia vij. dierum circulo terminatur. Vel propter ternarium animæ, scilicet rationis, memoriæ & voluntatis & quaternarium corporis, scilicet quatuor elementorum. Vel quia in fide Trinitatis sunt fundatæ omnes ecclesiæ & per quatuor mundi partes diffusæ. Vel propter sancti Spiritus septiformem gratiam qua omnes ecclesiæ illustrantur.

VERS. 4. Duplex Asia.

Septem ecclesiarum numeratione alia intelliguntur & quare.

Sed cum doctor debeat esse communis quare scribit tantummodo istis ecclesiis? Respondeo: huic regioni Deus præposuit beatum Ioannem specialiter & ecclesiæ Asianæ suam detexit præcipuè Prophetiam quamuis vt dictum est omnibus dirigatur. Ioannes ergo septem ecclesiis Asiæ specialiter: quia in eis C omnibus mystérialiter optat salutem dicens.

Cur Ioannes tantum septem ecclesiis.

GRATIA, id est peccatorum remissio: & *pax*, quantum ad præmia: vel *gratia*, id est formatio virtutum & *pax*, id est tranquillitas mentis & quies animarum: ex gratia ablatio omnis mali, ex pace adeptio omnis boni. Gratia enim est diuinæ miserationis donum gratuitum per quod bonæ voluntatis intuitum: & operis promeremur effectum: vt dicit Isidorus libro de differentiis. Vel gratia operans iustificando: cooperans merendo: consummans perseuerando, de qua primæ Corinthiorum decimoquinto. *Gratia sum id quod sum & gratia Dei in me vacua non fuit*. Et pax scilicet temporis, exterius, & pax pectoris interius: pax æternitatis superius: de D qua Augustinus decimonono de ciuitate Dei capitulo decimotertio. Tantum est pacis bonum vt in terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri: nihil delectabilius concueri, & nihil postremo possit melius inueniri. More igitur magistri sui Ioan. pacem annunciauit: pacem prædicauit, pacis nomine salutauit: hæc debet esse hæreditaria possessio virorum Apostolicorum: quam Christus moriens suis discipulis iure hæreditario delegauit Ioan. 14. *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Est autem pax serenitas mentis, tranquillitas animæ, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ simulatos colligit: bella compescit, lites comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, amare instruit, odisse non nouit, nescit extolli, non nouit inflari, hanc qui accipit, teneat: qui perdit repetat, donec de medio fiat. Sunt enim quatuor per quę quis potest pręcise pacem retinere, scilicet, promptitudo obedientiæ in honestis obsequiis, fortitudo constantiæ in præferendis molestiis, mansuetudo eloquentiæ in mutuis colloquiis, dissimilitudo displicentiæ in visis, vel auditis contumeliis.

VERS. 4. Gratiam & pacem dissideras Ioannes & quare.

1. Cor. 15.

Pax quotuplex.

Pace nihil optabilius.

Ioan 14.

Pacis descriptio.

GRATIA igitur ET PAX VOBIS AB EO QUI EST.] æternaliter genitus à Patre, cuius nomen est qui est. Exod. 3.

Exod. 3.

ET QUI ERAT] apud patrem innumerabiliter

bilitet antequam mundus fieret contra Attianos, A qui dicunt ipsum non fuisse anre mundí constitutionem.

Varias oppugnat hæreses Ioannes.

ET QVI VENTVRVS EST.] scilicet ad iudicandum æquanimiter, secundum meritum suum rediturus contta Manichæos, qni dicunt generale factum iudicium propter illud Ioannis, *qui non credit, iam iudicatus est*, vel contta Saducæos, qui dicunt animas perire cum corpore. In hoc igitur quod *erat* patet, quod ipse est auctor crearionis, & quia *est* quod est authot conseruationis, & quia *venturus est* quod est auctor retributionis.

Sap 7. *Spiritus sanctus vnus in natura, sed multiplex in gratia. Per thronum Christi humanitas intelligitur.*

ET A SEPTEM SPIRITIBVS.] id est à Spiritu sancto qui est vnus in natura, & septem in gratia Sap. 7. Est enim in illo spiritus intelligentiæ, san- B ctus vnicus in naturæ conditione, multiplex in gratiæ distributione.

IN CONSPECTV THRONI EIVS SVNT.] Per thronum potest intelligi Christi humanitas, quia thronus est sedes iudicis excelsa & eleuata, & caro Christi est super omnes choros Angelorum exaltata. In conspectu igitur istiua throni dicuntur esse septem spiritus, quia septiformis gratia Spiritus sancti Supra Christum corporaliter requieuit, vel per septem spiritus Angelorum, vniuersitas designatur, qui assistunt in conspectu Throni, id est diuinæ maiestatis, Tob. 11. *Ego sum Raphael vnus de septem qui astamus coram Deo*, vel anre Deum, ab eis igitur optat Ioannes, bona fidelibus sicut à iustis, & intercessori- C bus qui orationes conferunt coram Deo Tob. 12. *Ego obtuli orationem meam.*

Tob 11. *Tob. 12.*

Sed quare subricetur persona patris? vtiliter sane sacræ Scripturæ, vt vbi fiat mentio vnius personæ tota Trinitas intelligatur, & quia filius est correlatiuum ad patrem, quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt, sed sequitur.

VERS. 5. ET A IESV CHRISTO QVI EST TESTIS FIDELIS.] Hic ponitur operarionis, vel salutationis præfatæ repetitio, vt prærogatiuæ Iesu amplius explicentur. vnde primo ponuntur prærogatiuæ quantum ad humanam naturam. Secundo quantum ad diuinam. *Ego sum Alpha & Omega.* Primo igitur ostenditur Christus desiderabilis ratione benefi- D cij. Secundo terribilis ratione extremi iudicij, ibi, *Ecce venit in nubibus.* Redditur ergo in primis commendabilis, quantum scilicet ad testationem infallibilis veritatis, *quia testis fidelis.* Secundo quantum ad veritatem inuictæ potestatis, quia *primogenitus mortuorum.* Tertio quantum ad exuberantiam suæ pietatis. quia *dilexit nos, & lauit*, dicit ergo, *Et à Iesu Christo gratia, & pax vobis*, confertur vt præmissum est, & in hoc congruum nomen, & rectum ipsius filij Dei. Vt enim dicit Aug. supra cap. 3. Ioan. hom. 3. Septem significationes habet Iesus, & septem Christus. Iesus enim nomen proprium est illi, vt Moyses & Helias, Christus sacramenti nomen est, vt si dicatur Propheta, sacerdos, Iesus igitur intelligitur salnator, *ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Matth. 1. *Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri.* Actuum 4. Et de hoc Bernar. in sermone de natali Iesua, Quid tam necessarium perditis? quid tam optabile miseris? quid tam vtile desperatis? Iesus salus singularis, forma exemplaris, vita salutaris. Vel salus infirmantium, forma suspirantium, vita sperantium. Ipse enim idem est Christus, vt enim ait Aug supra Ioan. hom. 7. Messias Hebraicè Christus, Græce vnctus, Latine idem est, quia igitur Iesus ab ipso omnis mali ablatio, quia Christus ab ipso omnis boni diffusio. *Gratia enim & veritas per Iesum Christum facta est* Ioan. 1. Igitur quia Iesus, ipsum innocent omnes languidi, omnes morbidi, omnes inualidi, vt saluentur. Quia Christus, ipsum innocent diuitiis perditi, virtutum egeni, omnes rei, omnes desolati, vt donis gratiarum impleantur & ditentur. Et hic Iesus Christus est testis, quod patet ex verbo veritatis, Ioan. 18. *In hoc natus sum, &c.* vsque *veritati.* Ex signo vel facto sanctitatis, Ioan. 5. *Opera quæ ego facio*, vsque *de me.* Ex iudicio æquitatis. *Ego sum iudex & testis.*

Christus desiderabilis ratione beneficij: terribilis ratione extremi iudicii *Septem significationes habet Iesus, totidem Christus.* *Matth. 1.* *Act. 4.* *Iesus encomia.* *Ioan. 1.* *Ioan. 18.* *Ioan. 5.* *Ierem. 29.*

Cum tria sint quæ testimonium dant in cælo, quare magis appropriatur filio quod sit testis fidelis quā alteri personæ? Ad hoc respondetur, testis vocatur, quia pro testimonio veritatis vsque ad mortem peruenit carnis. Ipse enim fuit testis in promulgatione Euangelicæ prædicationis, ipse enim fuit testis in instructione conscientiæ interioris, Iob. 16. *Est in cælo* B *testis meus.* Item ipse est testis in iudicio generalis discussionis, Psa. *Et testis in cælo fidelis* in recta attestatione, & æqua discutione, in iusta retributione, & promissi perfecta exsolutione: & iste testis fuit tam fidelis, quod fuit pro testimonio veritatis mortuus, vt mortem tolleret.

Cur potius filius dicitur testis quam pater. *Iob. 16.* *Psalm. 88.*

PRIMOGENITVS MORTVORVM.] quia moriendo pro peccatis nostris, prior est effectus mortuus, Ozee. 13. *Ero mors tua ô mors.* vel primogenitus, id est primus inter mortuos ad immortalitatem resurgens, scilicet tam causalitate quam dignitate. Nam & si quidam ante ipsum suscitati fuerunt à mortuis non resurrexerunt absolutè, quia iterum abierunt in corpore secundum Haym. *Sed Christus resurgens ex mortuis* C *iam non moritur*, &c. ad Ro. 6. Nam sicut ille qui primo exit de ventre matris omnium, s. terræ exiuit inquantum per resurrectionem dicitur primogenitus mortuorum, vel ideo primogenitus, quia sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis 1. Corinth. 3. *Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium*, & vsque *viuificabuntur*, Vel ideo dicitur primogenitus mortuorum: quia peccatum non fecit, & tamen mortuus est: quia ergo sicut de morte triumphauit viriliter resurgendo merito dicitur.

Rom. 5. *1. Cor. 3.*

PRINCEPS REGVM TERRÆ] Princeps inquam generositate, celsificus dignitate, inclitus victoriositate, magnificus, liberalitate munificus dicitur & & princeps ob fondamentalem sustentationem: pro- D pter hoc secundum Papiam princeps dicitur basis. Item merito dicitur princeps ob paternalem dilectionem sui patris Item ratione dicitur princeps ob serenissimam potestatem, & rectam dominationem secūdum leges antiquas. Princeps dicitur publica potestas quædam diuinitatis imago & quia talis fuit Christus super omnes principes merito dicitur princeps regū terræ: id est prælatorum vel principum ambientium terrene: quos permittit ad tempus dominari ad bonorum exercitationem & remoueri: vt dicit glossa, & qui modo iudicant alios, eosdem in futuru iudicaturus est.

Cur princeps regum terræ dicitur. *Quare mali damnantur.*

Vel REGVM TERRÆ,] id est Sanctorum ecclesiam regentium: vel reges terræ possunt dici prædicatores qui dum corpora carnalia à prauitate refrænant super E terram! vt rex imperant. Vel etiam Reges sunt qui motus suos sciunt regere. Dicitur ergo primogenitus mortuorum quantum ad imitationem patientiæ & princeps regum terræ quantum ad formam iustitiæ. Licet igitur sit princeps tam magnificus.

Sancti reges Prædicator rex.

Tamen NOS DILEXIT ET LAVIT A PECCATIS NOSTRIS IN SANGVINE SVO,] vbi ostenditur exuberantia suæ pietatis, vbi tria per ordinem tanguntur. Primo redimentis zelus inæstimabilis, *quia dilexit nos*, quod probat exhibitio operis. *Maiorem hac dilectionem nemo habet: vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Secundo redemptionis fructus impretiabilis, *quia lauit nos à peccatis nostris*, Tertio redimendi modus incomparabilis: quia *in sanguine suo*, non arietis aut vituli, vt dicit Glossa: Diligamus Deum igitur, quoniam prior dilexit nos. Patet Ioan. 4. hanc dilectionē

Quod Christus dilexit nos prius ideo ipsum diligere debemus & quare. *Zelus Christi redimentis nos.*

OSEAS.

IOEL.

AMOS.

MICHEAS.

ABACVC.

ZACHARIAS.

MALACHIAS.

I. MACHABEORVM.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHÆO.

Cum

Index Sacræ Scripturæ.

EX LVCA.

EX IOANNE.

ACTA.

AD ROMANOS.

I. AD CORINTHIOS.

I. PETRI.

II. PETRI.

I. IOANNIS.

APOCALYPSIS.

COMMEN

COMMENTARII SANCTI BERNARDINI SENENSIS IN APOCALYPSIM.

SYNOPSIS CAPITIS PRIMI.

TRES partes præcipuas comprehendit, in quarum prima proponitur libri titulus, & elogium, in secunda, subditur Epistola, seu dedicatio libri, quem septem Ecclesiis Asiæ quibus prædicauerat, consecrat, in tertia est narrationis initium, quod totius actionis, prologum esse dicimus, in quo totius libri quasi subiectum declaratur, id est Ecclesiæ persecutio & securitas, sub typo septem candelabrorum aureorum, in quorum medio apparuit similis filio hominis, diuinam Maiestatem præ se ferens: hæc autem diuisio plurimorum librorum consuetudini consentanea est, quorum in fronte, præfigitur titulus totius operis elogium continens, deinde sequitur Epistola dedicatoria, tandem annectitur Prologus.

CAPITVLVM I.

1. APOCALYPSIS Iesu Christi, quam dedit illi Deus palàm facere seruis suis, quæ oportet fieri citò: & significauit, mittens per Angelum suum seruo suo Ioanni.

2. Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcumque vidit.

3. Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ huius: & seruat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est.

4. Ioannes septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, & à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt.

5. Et à Iesu Christo, qui est testis fide-
A lis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

6. Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

7. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes
B tribus terræ: Etiam: Amen.

8. Ego sum *Alpha* & *Omega*, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.

9. Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Iesu; fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Iesu.

10. Fui in spiritu in Dominica die, &

audiui post me vocem magnam tanquam tubæ.

11. Dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.

12. Et conuersus sum, vt viderem vocem, quæ loquebatur mecum: & conuersus vidi septem candelabra aurea.

13. Et in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zona aurea.

14. Caput autem eius, & capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix, & oculi eius tanquam flamma ignis.

15. Et pedes eius similes aurichalco, A sicut in camino ardenti, & vox illius tanquam vox aquarum multarum.

16. Et habebat in dextera sua stellas septem: & de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat: & facies eius sicut sol lucet in virtute sua.

17. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli B timere: ego sum primus, & nouissimus.

18. Et viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula sæculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

19. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septē candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt C septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

Expositio varia primi Capitis.

VERS. I. APOCALYPSIS IESV CHRISTI] Beatus qui legit verba libri huius aliis intelligibiliter elucidando, & qui audit, diligenter auscultando, & seruat memoriter retinendo, sed antequam id à me declaretur, præsupponenda est triplex huius operis diuisio, nempe in procemium siue exordium, in tractatum, & epilogum: In parte procemiali, docilitas in auditoribus suscitatur, & beneuolentia præcaptatur, pro vt insinuat hic glossa, vnde Tullius 1. Reth. 1. lib. exordium est oratio animum auditoris idoneè aperiens ad reliquum dictum: euenit autem, si eum beneuolum, attentum, docilémque confecerit: In parte executiua veritas concepta plenius enarratur: In parte recapitulata veritas enarrata memoriæ commendatur. Et quia beneuolentia, & attentio suscitatur in auditoribus, ex doctrinæ authentica sublimatione, seu sublimitate, & eiusdem fructuosa vtilitate, & ex doctorum ad discipulos aptata commoditate, ideo prima pars in tres diuiditur, quia præmittitur primo sublimitas doctrinæ, & auctoritas quæ à fonte procemij progreditur, secundo fructuosa vtilitas, qua beatitudo promittitur ibi *beatus qui legit*, vel primo præmittitur huius doctrinæ auctoritas, secundu salutationis modus seu qualitas: primo docentis optatur commoditas, in qua omne verbum concluditur, ibi *Ioannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia gratia vobis & pax.*

In exordio beneuolentia auditorum captanda.

Exprimit ergo Ioannes huius doctrinæ quidditatem, ibi *Apocalypsis* authoritatem *quam dedit illi*, charitatem, *quia palam facere* infallibilitatem: *quod oportet fieri cito*, Dicit ergo, *Apocalypsis Iesu Christi*, & est nomen græcum, quod interpretatur reuelatio, eo quod in ipso status Ecclesiæ præsentis & futuræ designatur: est autem reuelatio, inspiratio cognitionis illuminantis animam in ignotis, hæc secundum Hug. in tractatu de scientia animæ Christi, & quod Deus inspirat veram cognitionem rationali animæ, ideo ab ipso est reuelatio propriè, & perfectè: ipse enim reuelat mysteria Dan. 2. & est supplenda littera, *hæc est Apocalypsis*, sicut est in aliquibus libris sacræ Scripturæ. Isai. 1. *hæc est visio Isaiæ*, est autem reuelatio, & quasi remouens velamen, quod est multiplex, videlicet ceremonialis obscuritatis. 1. Cor. 3. *Vsque in hodiernum diem id ipsum velamen in lectione veteris Testamenti manet non reuelatum, quod in Christo euacuatur.* Secundum velamen est perfidæ incredulitatis. Ideo eodem cap. *vsque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum est super caput.* Tertium est symbolicæ proprietatis: Luc 9. *At illi ignorabant verbum, & erat reuelatum ante eos.* Quartum est velamen præsentis calamitatis ad Hebr. 6. *Confugimus ad tenendam propositam nobis spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.* Quintum est velamen sacramentalis veritatis, ad Hebr. 10. *Habentes itaque fratres fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi: qui nobis nunciauit viam nouam & viuentem, per velamen in propria sua carne.* Sextum est velamen fiducialis securitatis, Psal. *in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.*

Apocalypsis etymologia.

Quid est reuelatio?

Dan. 2.
Isa. 1.
1. Cor. 3.
Velamen multiplex. Obscuritatis, incredulitatis symbolicæ proprietatis Præsentis calamitatis.
Luc. 9.
Heb. 6.
Sacramentalis veritatis.
Hebr. 10.
Fiducialis securitatis.
Psal. 60.

Est ergo Apocalypsis Christi Domini Iesu. Reuelatio à Christo Iesu annunciata, vel de Christo Iesu completa effectiuè, siue materialiter, in quo Ioannes vitat errorem, quia non suam, sed Christi dicit Apocalypsim contra Prophetas de corde suo mendacia prophetantes. Ierem 14. *Nolite audire verba Prophetarum, qui vobis prophetant & decipiunt. Nobis visionem cordis loquuntur, non de ore Domini*, vt ergo Ioannes à talibus se separet, dicit, Apocalyp. Iesu Christi non mea.

Cur Ioan. non suam, sed Iesu dicit Apocalypsim.
Ierem 14.

Sed ne putes quod Ioannes à se habuerit istam reuelationem addidit, *quam Deus dedit* ad Ecclesiæ ædificationem, præmunitionem, confortationem & animationem, primo enim vt dicit Beda Ioannes filij gloriam referens ad patrem Iesum Christum à Deo

à Deo Patre, vel à tota Trinitate percepisse istam A reuelationem testatur, iuxta illud Matth. 11. *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*, & nota quod Deus dedit Christo Iesu, scilicet humanitatem, nec est inconueniens, si enim Filius à Patre æternus dicitur accipere quod ab eo genitus, etiam dicetur accipere humanitatem.

Matth.11.

Quibus reuelationes innotescunt.

Quam dedit illi Deus palam facere non abscondere *seruis suis*, quod non humanæ sapientiæ dedit non litteræ Mosaicæ inuolutis, sed gratiæ diuinæ vel Dei disciplinæ subiectis cœlestis reuelatio aperitur, Matt. 11. *Abscondit hæc à sapientibus & prudentibus & reuelat ea paruulis*.

Matth.11.

Sed contra prædicta arguitur, hæc reuelatio data est signo non ergo palam. Patet infra, vbi dicitur B quod Ioannes *vidit librum signatum septem sigillis*. Responsio, ideo palam facta est reuelatio, quod veritatem mentis intuitu, reuelante Deo conspexit: & post figuras vidit, quarum significationes aliis in parte reuelauit, sed non omnes, ne vilesceret prophetia: scriptura ergo sacra impiis signo clauditur, ideo autem suis facta est reuelatio, quia eos oportebat, & oportet pati tribulationes continue.

Mysteria non omnibus aperiuntur.

Vnde subdit, *quod oportet fieri cito*, quod secundum glossam infallibile est quin fiant, in quo est consolatio fidelium, quia breuis est labor & festinata gloria, vnde Haymo non metuenda sunt tormenta quę transeunt, sed ea quæ permanent in æternum, nec gaudia fugitiua sunt appetenda, sed iugi statu permanentia. Et quia non solum de tribulatione Ecclesiæ quæ iam inceperat, scilicet, sed & de præmiis futuris facta est C reuelatio, ideo addit.

Iusti tribulationes patiuntur.

Quæ timenda sunt.

VERS. 1. *Omne tempus breue respectu æternitatis.*

CITO.] quia omne tempus breue est respectu æternitatis, vnde August. Breue quicquid fine clauditur. Vel dicitur (*cito*) propter certitudinem propheticæ veritatis. Per hoc ergo *cito* animat Ioannes seruos Dei ad passionem, vt non solum æquanimiter, sed & libenter sustineant passiones, quæ cito finiuntur, & ad præmia ducunt æterna.

Tribulationum vtilitas. Matth.5.

OPORTAT.] id est quod opem portat, quia tribulatio opem portat diuini auxilij, vtilis exercitij, & cœlestis stipendij. Matt. 5. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.*

Sed quomodo ista oportet fieri cito, cum nondum facta sint? Respondetur cum cito futurum sit iudiciũ, more humano scilic. videtur prolixum. Ideo subiunge tu, quia cito eueniet tibi.

D

VERS. 1. Sequitur SIGNAVIT] quasi hanc dedit Deus Iesu Christo palam facere seruis suis, & ipse Iesus Christus *signauit*, id est ostendit signo hanc visionem.

VERS. 1. *Ioanni plura manifestantur vt aliis aperiat.*

MITTENS PER ANGELVM] cui Christus primo reuelauit tanquam digniori, seruo suo Ioanni, tanquam amico secretiori, vt aliis conseruis suis manifestaret. Et nota quod Christus virgo, Angelum virginem, Ioanni virgini transmisit.

Quis angelus missus ad Ioannem.

Et nota quod Angelus iste qui missus est ad Ioannem, fuit Angelus sanctus, qui aliquando loquitur in persona Christi: verbi, *ego sum Alpha & Omega*, aliquando in persona sua, vt *vide ne feceris*, versu vltimo infra. Sicut nuncius deferens verba alicuius principis, aliquando loquitur in persona Domini, sic E & *signauit*, id est sub signo figurauit, scilicet Deus pater *mittens per Angelum suum*, id est Christum, suum substantialem filium, qui est Angelus magni consilij, *seruo suo Ioanni*, subiecto & humili, typum Ecclesiæ gerenti: *vel signauit*, id est denunciauit Christus Ioãni per Angelum comparatam reuelatione à Deo, & merito isti præ cæteris.

Christus Angelus magni consilii.

VERS. 1. *Ioan. 1.*

QVI TESTIMONIVM PERHIBVIT VERBO DEI.] id est Christo, vt esset filius Dei ab æterno: Cum dicit, *In principio erat Verbum*, & etiam testimonium perhibuit Iesu Christo quod esset verus homo, cum dicit: *Verbum caro factum est*. Ecce integrum & verum testimonium, ne putaretur quod tantum de auditu, & non de visu esset eius testimonium, sed quod vidit oculis carneis Ioannes vigesimo secundo. *Hic est discipulus iste qui testimonium perhibet de his*, &c.

Ioannes ergo perhibuit testimonium de verbo Dei, videlicet quod essentialiter increatum, personaliter incarnatum, singulariter reuelatum: Ex quorum primo verbum est principium productionis. Ex secundo medium reparationis. Ex tertio principium redemptionis Ex quarto ferculum refectionis. Ex quinto speculum fruitionis.

TESTIMONIVM IESV CHRISTI QVÆCVNQVE VIDIT.] & quid vidit: certe Verbum caro factum est, B id est carni vnitum carne natum, carne velatum, in carne passum. Carni vnitum Verbum, & ecce maiestas seruilis. In carne nascitur Verbum, & ecce veritas commensurabilis. In carne continetur Verbum, & est immensitas abbreuiabilis. In carne patitur Verbum, & ecce substantialitas despicabilis.

VERS. 1. *Quod vidit Ioannes. Verbum caro*

Patet ergo huius doctrinæ authentica, & irrefragabilis auctoritas ex quatuor, scilicet. ex Dei reuelantis maiestate, *quam dedit illi Deus*, ex Iesu Christi mediatoris idoneitate *Apocalypsis Iesu Christi*: ex Angeli deferentis sedulitate, *loquens per Angelum suum*: ex Ioannis recipientis fidelitate, *seruo suo Ioanni*.

Patet etiã Ioannis triplex prærogatiua, scilicet eius præuia electio: *quia seruus Christi*, cui seruire regnare est. Sapiẽtiæ infusio, quia scilicet *misit Iesus Christus per* C *Angelum suum*. Fidelis acquisitio, *quia testimonium perhibuit verbo Dei*.

Triplex prærogatiua Ioannis Seruire Deo regnare.

Sequitur huius doctrinæ vtilitas.

BEATVS QVI LEGIT.] scilicet illuminato intellectu inuestigando, & *qui audit* deuoto affectu suscipiendo, *& seruat ea* effectu adimplendo.

Beatitudo ex tribus.

BEATVS IGITVR QVI LEGIT ET QVI AVDIT VERBA PROPHETIÆ HVIVS.] quantum ad profunditatem eius, quantum ad eminentiam eius, & singularitatem. & quę per larga volumina Prophetarum promiscue & confuse protulerunt, hæc in summa Ioannes coarctauit. Tot enim continentur hic mysteria quot verba.

VERS. 3. *Quomodo beatus qui legit verba prophetiæ huius.*

Sed qualiter vocatur hæc doctrina non prophetica cum dicat Aug. contra Faustum, Prophetia est quę vltra humanas coniecturas futura prænunciat. Sed in hoc libro narrantur præterita, sicut de passione Christi & de multis aliis præteritis: igitur, &c. Respondeo secundum Gregorium super Ezechielem: Prophetia est de tribus temporibus, & non dicitur Prophetia a quia prædicit futura, sed quia prodit occulta. Et quia in hac sacra doctrina occulta produntur & reuelantur. Ideo merito dicitur prophetia: licet in ea multa occulta enarrantur præterita: *& quoniam non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores*, ad Rom. 2. ideo sequitur, *& seruat ea quæ in ea scripta sunt*, scilicet corde retinando, ore prædicando, & opere adimplendo, quia secundum glossam isti sunt beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, vt opere compleant, vt mente recondant, vt vitam æternam possideant. Luc. 11. *Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*. Et reuera ista sunt legenda, audienda, seruanda.

D

Quomodo vocatur prophetica hæc doctrina.

Rom. 2.

Luc. 11.

E

TEMPVS ENIM PROPE EST.] quantum ad sui initium non quantum ad sui terminum, quo tribulationes finientur, & præmia reddentur.

Vel TEMPVS PROPE EST.] scilicet iudicium, quando vnusquisque recipiet secundum opera sua. O quam prope æstimabat tempus iudicij Hieronym. Cum dicebat, siue bibam aut comedam, aut aliquid aliud faciam: semper mihi in auribus sonare videtur ista vox. O vos mortui surgite ad iudicium, & occurrite ad iudicium saluatoris. Vox inquam,

VERS. 3.

cui omnino obediunt elementa, quæ petras scindit: & inferos aperit: vincula mortis disrumpit, & dissoluit, quæ vniuersos mortuos resurgere facit, & ad iudicium venire compellit. Si igitur nos sumus in quos sæculorum deuenerunt fines. Et in fine sæculorum debet esse iudicium: cito venturum possimus æstimare.

Morte nihil certius.

Cur finis nostra hora incognitus.

Vel PROPE EST TEMPVS.] scilicet mortis debitum exoluendi, & præmium recipiendi. Nihil certius morte, nihil incertius hora mortis, quia ita prope est tempus illud consideremus mortis præsentiam momentis omnibus præsentandam, meditandam, locis omnibus exoptandam, modis omnibus tolerandam, & fuit ratio, quare voluit nos latere finem, vt quia incerti sumus quando moriamur parati simus ad mortem venire. Sic ergo si consideremus velocitatem reuolutionis, vilitatem corruptionis, abundantiam desolationis, carentiam consolationis, nescientiam peregrinationis, & finem habitationis, non dubito quin timeremus. Et quia tempus prope est nos pareamus. Abbas Helias super ista tria formidabat dicens. Tria super omnia pauesco, vnum est quando anima de corpore egressura est. Secundum est quando debeo Deo occurrere. Tertium quando proferenda est sententia omnium generalis.

Sensus mysticus.

Zelus prædicatoris in tribus.

Nehem. 8. Tria in auditore necessaria.

Quæ requiruntur in opere virtuoso.

Ioan. 14. Perseuerantem quenam probant.

Psalm. 64.

BEATVS QVI, &c. SCRIPTA SVNT.] In quo quidem verbo spiritus describit prædicationis officium quantum ad quatuor, primum est: zelus prædicantis *qui legit*: motus obtemperantis *qui audit*, virtus operantis *& seruat*. Fructus considerantis, *quia beatus*, zelum autem prædicantis ostendunt tria quæ decet prædicatorem habere, debet enim legem Dei pronunciare, aperte sine obscuritate, distincte sine præcipitatione, intelligibiliter sine curiositate. De his tribus habetur Nehem. 8. *legerunt in libro legis Dei distincte, & aperte ad intelligendum*, motum autem obtemperantis tria probant, scilicet, intelligere fideliter, retinere memoriter, complere efficaciter. De quibus infra secundo capitulo. *Qui habent aures audiant.* Ad virtuosam operationem requiruntur tria, videlicet quod sint informata charitate, regulata intentione, perfecta sine circumstantiæ omissione, de his tribus, Ioan. 14. *Si quis diligit me, sermonem*, &c. Fructum vero perseuerantis, tria probant videlicet, æternalis prædestinatio, temporalis gratificatio, finalis glorificatio. De quibus in Psal. *Beatus quem elegisti*, &c.

Patet igitur huius doctrinæ celsitudo in Deo reuelante qui eam dedit. Mediatoris altitudo in Christo communicante, quia ipsam Ioannes aperuit. Delatoris sollicitudo in Angelo annunciante, quia Angelus tanquam finalis nuncius Ioanni *nunciauit*: ideo gratitudo de omnibus, quia *testimonium perhibuit*, & quatuor continentur tantum in lectione hodierna.

VERS. 4.

IOANNES SEPTEM, &c.] Postquam posita est huius doctrinæ irrefragabilis auctoritas & desiderabilis auctoritas, ponitur doctoris ad discipulos amabilis affectuositas qua eis optat, & desiderat omne bonum sibi. Ad captandum beneuolentiam, præmittitur salutatio. Deinde subdiuiditur narratio ibi, *Ego Ioannes Frater vester*, &c. Et quia ad salutationem tria requiruntur. Videlicet qui salutat, qui salutatur, & salus quæ optatur. Ideo nomen salutantis primo præmittitur cum dicitur *Ioannes*, scil. in quo est gratia conuersationis Angelicæ, reuelationis Propheticæ, perfectionis Apostolicæ, prædicationis Euangelicæ, contemplationis Anagogicæ: ille, scilicet, qui salutat.

Ad salutationem tria requiruntur. Ioannis encomia.

Cur Ioannes nomen suum ponit in Apocalypsi.

Sed quare Ioannes præmittit nomen suum hic cum in Euangelio tacuerit? Respondeo. Ioannis Euangelium fuit à filio Dei prædicatum & diuulgatum. Et ideo nomine sui fuit intitulatum, sed quia beatus Ioannes scripsit illum librum relegatus in exilio, de facili potuit credi alterius, sicut quidam dixerunt. Et ideo merito scribens istum librum caute nomen expressit in exordio istius libri.

VERS. 4. Duplex Asia.

IOANNES igitur SEPTEM ECCLESIIS QVÆ SVNT IN ASIA.] secundum expositores duplex est Asia. Maior quæ continet tertiam partem mundi, & minor quæ continet septem ciuitates, quarum nomina inferius declarantur. Inter quas Ephesus erat metropolis. In hac igitur minori Asia primo prædicauit Paulus. Sed post diuisionem Apostolorum obtinuit eam Ioannes in sortem. Et ibi nomen Christi magnifice ampliauit. Per istas igitur septem ecclesias: vniuersæ mundi Ecclesiæ designantur: quia omne tempus quo regitur ecclesia vij. dierum circulo terminatur. Vel propter ternarium animæ, scilicet rationis, memoriæ & voluntatis & quaternarium corporis, scilicet quatuor elementorum. Vel quia in fide Trinitatis sunt fundatæ omnes ecclesiæ & per quatuor mundi partes diffusæ. Vel propter sancti Spiritus septiformem gratiam qua omnes ecclesiæ illustrantur.

Septem ecclesiarum numeratione alia intelliguntur & quare.

Cur Ioannes tantum septem scribat ecclesiis.

Sed cum doctor debeat esse communis quare scribit tantummodo istis ecclesiis? Respondeo: huic regioni Deus præposuit beatum Ioannem specialiter & ecclesiæ Asianæ suam direxit præcipue Prophetiam quamuis vt dictum est omnibus dirigatur. Ioannes ergo septem ecclesiis Asiæ specialiter: quia in eis omnibus mysterialiter optat salutem dicens.

VERS. 4. Gratiam & pacem desiderat Ioannes & quare.

GRATIA, id est peccatorum remissio: *& pax*, quantum ad præmia: vel *gratia*, id est formatio virtutum *& pax*, id est tranquillitas mentis & quies animarum: ex gratia ablatio omnis mali, ex pace adeptio omnis boni. Gratia enim est diuinæ miserationis donum gratuitum per quod bonæ voluntatis intuitum: & operis promeremur effectum: vt dicit Isidorus libro de differentiis. Vel gratia operans iustificando: cooperans merendo: consummans perseuerando, de qua primæ Corinthiorum decimoquinto. *Gratia sum id quod sum & gratia Dei in me vacua non fuit.* Et pax scilicet temporis, exterius, & pax pectoris interius: pax æternitatis superius: de qua Augustinus decimonono de ciuitate Dei capitulo decimotertio. Tantum est pacis bonum vt in terrenis atque mortalibus nihil gratius soleat audiri: nihil delectabilius contueri, & nihil postremo possit melius inueniri. More igitur magistri sui Ioan. pacem annunciauit: pacem prædicauit, pacis nomine salutauit: hæc debet esse hæreditaria possessio virorum Apostolicorum: quam Christus moriens suis discipulis iure hæreditario delegauit Ioan. 14. *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Est autem pax serenitas mentis, tranquillitas animæ, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Hæc est quæ simulatos colligit: bella compescit, lites comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat, cunctis est placida, amare instruit, odisse non nouit, nescit extolli, non nouit inflari, hanc qui accipit, teneat: qui perdit repetat, donec de medio fiat. Sunt enim quatuor per quæ quis potest præcise pacem retinere, scilicet, promptitudo obedientiæ in honestis obsequiis, fortitudo constantiæ in præferendis molestiis, mansuetudo eloquentiæ in mutuis colloquiis, dissimilitudo displicentiæ in visis, vel auditis contumeliis.

1. Cor. 15. Pax quotuplex. Pace nihil optabilius.

Ioan. 14. Pacis descriptio.

Exod. 3.

GRATIA igitur ET PAX VOBIS A BEO QVI EST.] æternaliter genitus à Patre, cuius nomen est qui est. Exod. 3.

ET QVI ERAT] apud patrem inconnumerabiliter

biliter antequam mundus fieret contra Arrianos, A qui dicunt ipsum non fuisse ante mundi constitutionem.

Et qvi ventvrvs est.] scilicet ad iudicandum æquanimiter, secundum meritum suum redditurus contra Manichæos, qui dicunt generale factum iudicium propter illud Ioannis, *qui non credit, iam iudicatus est*, vel contra Saducæos, qui dicunt animas perire cum corpore. In hoc igitur quod *erat* patet, quod ipse est auctor creationis, & quia *est* quod est author conseruationis, & quia *venturus est* quod est auctor retributionis.

Variæ oppugnat hæreses Ioannes.

Et a septem spiritibvs.] id est à Spiritu sancto qui est vnus in natura, & septem in gratia Sap. 7. Est enim in illo spiritus intelligentiæ, sanctus vnicus in naturæ conditione, multiplex in gratiæ distributione. B

Sap. 7. Spiritus sanctus vnus in natura, sed multiplex in gratia. Per thronum Christi humanitas intelligitur.

In conspectv throni eivs svnt.] Per thronum potest intelligi Christi humanitas, quia thronus est sedes iudicis excelsa & eleuata, & caro Christi est super omnes choros Angelorum exaltata. In conspectu igitur istius throni dicuntur esse septem spiritus, quia septiformis gratia Spiritus sancti Supra Christum corporaliter requieuit, vel per septem spiritus Angelorum, vniuersitas designatur, qui assistunt in conspectu Throni, id est diuinæ maiestatis, Tob. 11. *Ego sum Raphael vnus de septem qui astamus coram Deo*, vel ante Deum, ab eis igitur optat Ioannes, bona fidelibus sicut à iustis, & intercessoribus qui orationes conferunt coram Deo Tob. 12. *Ego obtuli orationem meam.* C

Tob 11. — Tob 12.

Sed quare subticetur persona patris? vtiliter sane sacræ Scripturæ, vt vbi fiat mentio vnius personæ tota Trinitas intelligatur, & quia filius est correlatiuum ad patrem, quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt, sed sequitur.

Vers. 5. Et a Iesv christo qvi est testis fidelis.] Hic ponitur operationis, vel salutationis præfatæ repetitio, vt prærogatiuæ Iesu amplius explicentur. vnde primo ponuntur prærogatiuæ quantum ad humanam naturam. Secundo quantum ad diuinam. *Ego sum Alpha & Omega.* Primo igitur ostenditur Christus desiderabilis ratione beneficij. Secundo terribilis ratione extremi iudicij, ibi, *Ecce venit in nubibus.* Redditur ergo in primis commendabilis, quantum scilicet ad testationem infallibilis veritatis, *quia testis fidelis.* Secondo quantum ad veritatem inuictæ potestatis, quia *primogenitus mortuorum.* Tertio quantum ad exuberantiam suæ pietatis. quia *dilexit nos, & lauit*, dicit ergo, *Et à Iesu Christo gratia, & pax vobis*, conferatur vt præmissum est, & in hoc congruum nomen, & rectum ipsius filij Dei. Vt enim dicit Aug. supra cap. 3. Ioan. hom. 3. Septem significationes habet Iesus, & septem Christus. Iesus enim nomen proprium est illi, vt Moyses & Helias, Christus sacramenti nomen est, vt si dicatur Propheta, sacerdos, Iesus igitur intelligitur saluator, *ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Matth. 1. *Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri.* Actuum 4. Et de hoc Bernar. in sermone de natali Iesus, Quid tam necessarium perditis? quid tam optabile miseris? quid tam vtile desperatis? Iesus salus singularis, forma exemplaris, vita salutaris. Vel salus infirmantium, forma suspirantium, vita sperantium. Ipse enim idem est Christus, vt enim ait Aug supra Ioan. hom. 7. Messias Hebraicè Christos, Græce vnctus, Latine idem est, quia igitur Iesus ab ipso omnis mali ablatio, quia Christus ab ipso omnis boni diffusio. *Gratia enim & veritas per Iesum Christum facta est* Ioan. 1. Igitur quia Iesus, ipsum inuocent omnes languidi, omnes morbidi, omnes inualidi, vt saluentur. Quia Christus, ipsum inuocent diuitiis perditi, virtutum egeni, omnes rei, omnes desolati, vt donis gratiarum impleantur & ditentur. Et hic Iesus Christus est testis, quod patet ex verbo veritatis, Ioan. 18. *In hoc natus sum, &c.* vsque *veritati.* Ex signo vel facto sanctitatis, Ioan. 5. *Opera quæ ego facio*, vsque *de me.* Ex iudicio æquitatis. *Ego sum iudex & testis.*

Christus desiderabilis ratione beneficij: terribilis ratione extremi iudicij. D

Septem significationes habet Iesus, totidem Christus. — *Matth. 1.* — *Act. 4. Iesus vnco nomine.* — *Ioan. 1.* E

Ioan. 18. — Ioan. 5. Ierem. 29.

Cum tria sint quæ testimonium dant in cælo, quare magis appropriatur filio quod sit testis fidelis quam alteri personæ? Ad hoc respondetur, testis vocatur, quia pro testimonio veritatis vsque ad mortem peruenit carnis. Ipse enim fuit testis in promulgatione Euangelicæ prædicationis, ipse enim fuit testis in instructione conscientiæ interioris, Iob. 16. *Est in cælo testis meus.* Item ipse est testis in iudicio generalis discussionis, Psa. *Et testis in cælo fidelis* in recta attestatione, & æqua discutione, in iusta retributione, & promissi perfecta exsolutione: & iste testis fuit tam fidelis, quod fuit pro testimonio veritatis mortuus, vt mortem tolleret.

Cur potius filius dicitur testis quam pater. — Iob. 16. — Psalm. 88.

Primogenitvs mortvorvm.] quia moriendo pro peccatis nostris, prior est effectus mortuus. Ozee. 13. *Ero mors tua ô mors.* vel primogenitus, id est primus inter mortuos ad immortalitatem resurgens, scilicet tam causalitate quam dignitate. Nam & si quidam ante ipsum suscitati fuerunt à mortuis non resurrexerunt absolutè, quia iterum abierunt in corpore secundum Haym. *Sed Christus resurgens ex mortuis iam non moritur*, &c. ad Ro. 6. Nam sicut ille qui primo exit de ventre matris omnium, s. terræ exiuit inquantum per resurrectionem dicitur primogenitus mortuorum, vel ideo primogenitus, quia sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis 1. Corinth. 3. *Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium*, & vsque *viuificabuntur*, Vel ideo dicitur primogenitus mortuorum: quia peccatum non fecit, & tamen mortuus est: quia ergo sicut de morte triumphauit viriliter resurgendo merito dicitur.

Rom. 6. — 1. Cor. 3.

Princeps regvm terræ] Princeps inquam generositate, celsificus dignitate, inclitus victoriositate, magnificus, liberalitate munificus dicitur & & princeps ob fondamentalem sustentationem: propter hoc secundum Papiam princeps dicitur basis. Item merito dicitur princeps ob paternalem dilectionem sui patris Item ratione dicitur princeps ob serenissimam potestatem, & rectam dominationem secundum leges antiquas. Princeps dicitur publica potestas quædam diuinitatis imago & quia talis fuit Christus super omnes principes merito dicitur princeps regum terræ: id est prælatorum vel principum ambientium terrenæ: quos permittit ad tempus dominari ad bonorum exercitationem & remouet: vt dicit glossa, & qui modo iudicant alios, eosdem in futuro iudicaturus est.

Cur princeps regum terræ dicitur. — Quare mali damnantur.

Vel Regvm terræ,] id est Sanctorum ecclesiam regentium: vel reges terræ possunt dici prædicatores qui dum corpora carnalia à prauitate refrænant super terram! vt rex imperant. Vel etiam Reges sunt qui motus suos sciunt regere. Dicitur ergo primogenitus mortuorum quantum ad imitationem patientiæ & princeps regum terræ quantum ad formam iustitiæ. Licet igitur sit princeps tam magnificus.

Sancti reges Prædicatores rex.

Tamen nos dilexit et lavit a peccatis nostris in sangvine svo,] vbi ostenditur exuberantia suæ pietatis, vbi tria per ordinem tanguntur. Primo redimentis zelus inæstimabilis, *quia dilexit nos*, quod probat exhibitio operis. *Maiorem hac dilectionem nemo habet: vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Secondo redemptionis fructus impretiabilis, *quia lauit nos à peccatis nostris*, Tertio redimendi modus incomparabilis: quia *in sanguine suo*, non arietis aut vituli, vt dicit Glossa: Diligamus Deum igitur, quoniam prior dilexit nos. Patet Ioan. 4. hanc dilectionē

Quod Christus dilexit nos prius, ideo ipsum diligere debemus & quare. — Zelus Christi redimentis nos.

Motiua Chriſtum diligendi.

reuocans ad memoriam Betnardna ſuper Cantica dicebat. Super omnia te reddit mihi amabilem bone Ieſu. Calix quem bibiſti, opus redemprionis noſtræ hic omnino amorem meum facile vindicat ſibi totum: hic inquam & noſtram dilectionem blandius allicit, iuſtius exigit & arctius ſtringit, vehementius afficit, hæc eſt ex qua oritur Strenuitas morum. Pietas affectionum. Sanctitas deſideriorum. Claritas optrum. Iucunditas virtutum. Subtilitas intellectuum. Dignitas meritorum. Subtilitas præmiorum. Vel ratione abſtinentiæ. Vel ratione beneficentiæ. Vel ratione impetrandæ veniæ. Vel ratione obtinendæ gloriæ, debemus Chriſtnm ſuper omnia diligere.

Dilectio Chriſti ad nos.

ET LAVIT NOS,] lauacro qnintuplici. Primnm eſt ſalutaris gratiæ & mundat à peccatis. Secundum eſt baptiſmalis regenerationis, & mundat à culpa originali: nam ad Titum 3. *ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritusſancti quem effudit in nos abunde.* Tertium eſt pœnitentialis compunctionis, & hoc mundat etiam à delictis. Pſalm. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum lachrymis,* &c. Quartum ſapientialis inſtructionis, & illud mundat ab ignorantia intellectuali Ioan. *Vade & lauare in natatoria Siloe.* Et ſequitur. *Abiit & lauit: & venit videns.* Quintum eſt pœnalis afflictionis, & illud mundat à miſeria mundali, infra. *Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni*: lauit igitur iſte quintuplici lauacro.

Lauat nos Chriſtus quintuplici lauacro. *Pſalm 50.* *Ioan 9.*

Quoties ſanguine ſuo nos lauit Chriſtus.

IN SANGVINE SVO] ſex vicibus. Primo in circumciſione, & nos debemus lauari in confeſſione. Secundo in oratione, quando factus eſt ſudor eius velut guttæ ſanguinis. Tertio in flagellatione, & nos in ſanctificatione. Quarto in ſpinarum coronatione, & nos in carnis mortificatione. Sexto in lateris perforatione, & nos in ſincera cordis dilectione: nec ſolum lauit nos in ſanguine ſuo.

VERS. 6. Sed FECIT NOS REGNVM,] id eſt tales in qnibus regnet & habitet,

ET SACERDOTES,] vt vnuſquiſque ſibi ſacrificet. Primæ Petri ſecundo. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.* Vel fecit nos regnum, id eſt reges: motus illicitos reprimentes & ſacerdotes: ſanctos noſipſos Deo immolantes.

1. Petr. 2.

Ad litteram, regnum iſtius regis qui nos reges conſtituit, eſt regnum omnium ſæculorum. Longitudine æternitatis interminabilis. Latitudine capacitatis incoarctabilis. Altitudine ſublimitatis incomprehenſibilis. Sic ergo fecit nos regnum & ſacerdotium Deo, id eſt ſibi eſt Dominus, & Patri ſuo cum quo eſt coæternus: Vel expoſitiue ſic fecit nos regnum & ſacerdotes Deo & Patri ſuo, de quo Io. 19. *Aſcendo ad patrem meum & patrem veſtrum, Deum meum,* &c. hoc modo exponitur copulatiue non expoſitiue, & melius, quia ſic oſtenditur vtraque vera: cum tot & tanta nobis contulerit beneficia: & fecerit tales & tantos.

Variè exponitur quomodo nos fecit regnum & ſacerdotes Deo.

Sit igitur IPSI GLORIA: & honor: quoad bonos: ET IMPERIVM,] id eſt poteſtas quoad malos, &c. Item ipſi gloria: quia glorificat electos ex ſua miſericordia, & imperium, quia condemnat reprobos exigente iuſtitia: *in ſæcula ſæculorum,* id eſt in perpetuum, *Amen* id eſt vere. Vel ita. Gloria in ſe, honor à creaturis, imperium, quia omnia poteſt, &c.

Cur gloria Chriſti & imperium.

Sed quæritur. Cum æternitas ſit interminabilis vitæ poſſeſſio tota ſimul vt ait Boetius quinto de conſolatione 11. cap. quare in plurali *in ſæcula ſæculorum dicitur?* Reſpondeo ſecundum Anſelmum pro ſolutione, quod Seculum in ſingulari dicitur ob indiuidualem vnitatem. Sæcula in plurali ob interminabilem immenſitatem. Eſt igitur ſenſus ſecundum ipſum in ſæcula, ſcilicet æternitatis, quæ dicuntur ſecundum reſpectum ſæculorum tempus, cum enim ſæculum temporum continet omnia temporalia, illa æternitas omnium temporum ſæcula. Secundum vero Hugonem ſuper eccleſiaſticam hierarchiam in principio. Sæcula ſæculorum eſt quidam gradus & progreſſio in melius ſicut Cantica Canticorum: & Prouerbia Prouerbiorum.

Quid æternitas.

AMEN] Et interpretatur verum, & eſt nomen Hebræum, & manſit interpretatinum, vt honorem haberet velamento ſecreti.

Sed qualiter lauit nos in ſanguine ſuo cum peccatum ſit animæ difformitas. Reſpondeo: quamuis ſanguis Chriſti ſit quid materiale, tamen fides paſſionis eius & gratia diffuſa in animabus fidelium attigit intima cordis, & lauit fide, ſcilicet purificans corda eorum. Patet igitur in locutione Ioannis affectio erga diſcipulos, qua optat eis quicquid eſt deſiderabile in hac vita, ſcilicet pacem & gratiam. Et hoc per iſtum, cuius æternitas eſt incommenſurabilis: *quia eſt & erat:* & venturus eſt, cuius veritas ineffabilis: quia *teſtis fidelis*: cuius poteſtas inſuperabilis: *quia primogenitus mortuorum*: cuius æquitas inflexibilis, & maieſtas inattingibilis vel impericturabilis, quia *princeps regum terræ*: cuius ciuitas inæſtimabilis: cuius partes inexhauſtibilis: quia *dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.*

Peccatum animæ difformitas. *Varia Chriſti Doxologia.*

ECCE VENIT IN NVBIBVS, &c.] Poſtquam demonſtrata eſt multiplex vtilitas quam conſequimur ex primo aduentu Saluatoris. Hîc ſubditur eius poteſtas, quia apparebit in ſecundo aduentu ad vindictam maiorum: vt qui ex amore primi aduentus peccata non dimiſerunt, ſaltem ex timore ſecundi aduentus reſiliant à peccatis. Inſinuans igitur aduentus certitudinem & appropinquationem: quia *ecce venit* cumpotentiali dominatione; quia *in nubibus*, id eſt ſanctis omnibus adueniet. Euidentem apparitionem, *videbit eum omnis oculus.* Terribilem lamentationem, & confuſionem: quia *plangent ſe ſuper eum omnes tribus terræ*: dicit ergo. *Ecce venit*, id eſt cito veniet ad iudicium, accipiens præteritum pro futuro propter aduentus infallibilem veritatem. *Ecce* ergo quantum ad euidentiam, *venit* quantum ad propinquitatem & apparentiam, Præſens enim eſt cuius pars præterit: pars quoque futura eſt: quaſi diceret, qui venit in primo aduentu. Tanquam ſponſus ad cohabitandum. Tanquam amicus ad conueſcendum. Tanquam ſaluator ad redimendum. Tanquam agnus ad immolandum, *Ecce venit* ad iudicium: Tanquam iudex ad condemnandum. Tanquam leo ad diripiendum. Tanquam rex ad imperandum, Tanquam vltor ad vindicandum.

Variis modis reuocamur à peccatis. *Præteritum pro futuro vſurpatur ad infallibilem certitudinem declarandam.* *In primo aduentu quomodo venit. In ſecundo quomodo futurus eſt.*

Sed qualiter IN NVBIBVS, id eſt ſanctis omnibus, quæ nubes dicuntur pluentes per prædicationem, coruſcantes per miraculorum operationem, eleuati per mundanorum abdicationem, volantes per altam contemplationem. Dan. 7. Et ſic in nubibus cœli filius Dei veniebat.

Sancti cur nubes. *Dan. 7.*

Hîc per ordinem nota decem terribilia, quæ in aduentu ſummi regis ad iudicium, de quo fit mentio, apparebunt. Primum terribile eſt 15 ſignorum præceſſio. Sicut enim ſecundum Chryſoſt. Cum paterfamilias moritur, tunc tota familia deponit ornamenta lætitiæ, & induit ſe veſtimento lugubri in ſignum doloris. Sic appropinquante mundi termino, omnes creaturæ oſtendent ſignum doloris, iuxta dictum Saluatoris. Lucæ 21. *Erunt ſigna in Sole,* Luc. 21.

Signa præcedentia iudicium. Primum.

&

& Luna, & Stellis, & in terris pressura gentium præ confusione, Hieronym. refert se reperisse 15. signa explicata in annalibus Hebræorum, vnde in prima die eriget se mare, 40. cubitis super altitudinem montium stans in loco suo, vt murus. Secunda die tantum descendet vt vix possit videri. Tertia die, Marinæ belluæ apparentes supra mare dabunt rugitus vsque ad cœlum. Quarta die ardebit mare & aqua. Quinta die herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum. Seata die ruent ædificia. Septima die ad inuicem collidenrut. Octaua fiet generalis terræmotus, qui adeo erit magnus, vt nullus possit se sustinere. Nona die, æquabitur terra, & omnes montes & colles in puluerem redigentur. Decima die exibunt homines de cauernis & ibunt lugentes. Vndecima die surgent ossa mortuorum & stabunt supra sepulchra. Duodecima die stellæ de cœlo cadent. Decimatertia die morientur viuentes vt cum mortuis resurgant. Decimaquarta die ardebit cœlum & terra, & fiet cœlum nouum & terra noua. Decimaquinta die, erit resurrectio omnium generalis.

15 signa procedentia consummationem in 15. diebus. Prima. Secunda. Tertia. Quinta. Sexta. Septima. Octaua. Nona. Decima. Vndecima. Duodecima. Decimatertia. Decimaquarta. Decimaquinta.

Secundum. Secundum terrible erit mundi conflagratio vel confractio: quæ, sicut dicit Augustinus, ventura creditur ante iudicium. O quam angustæ tunc erunt reproborum viæ, cum vndique in tot aduersis & se videbunt & totum mundum ardere. Ignis enim ante ipsum præcedet.

Tertium. Matt. 24. Tertium terribile. Tubæ angelicæ clangor & aduocatio. Matth. 24. *Mittet Angelos suos cum tuba & voce magna.* Vnde Hieronym. Ecce de cœlo cum millibus venit debellaturus orbem, imperator immensus egreditur.

Quartum. Quartum terribile erit mortuorum resurrectio, constat enim per fidem catholicam: quia in fine omnes resurgent. Quod patet per auctoritates innumerabiles. Ostenditur etiam per rationes efficaces. Probatur per exempla multa. Si enim contingeret aliquem defunctum coram multitudine alicuius ciuitatis resurgere de sepulchro, constat quod tam terribilis esset huius resuscitatio, quod omnes fugerent præ timore. Terribilis ergo ista resurrectio, quando omnes qui in monumentis sunt cuiuscunque conditionis sint resurgere oportebit. In figura cuius de resurrectione dominica *exterriti sunt custodes.* Matth. 27. *Matth. 27.*

Quintum Iudex supremus nullo modo tunc flectetur. Quintum terribile erit, iudicantis conditio. Non enim flectetur timore: quia omnipotens est. Nec munere: quia iustissimus est. Nec errore, quia sapientissimus est. Nihil valebunt ibi allegationes aduocatorum, sophismata philosophorum, eloquentia oratorum: nec astutiæ versutorum secundum Bernardum.

Sextum. Sextum terribile erit accusantium multitudo, scilicet mens conscia, propria peccata: cuncta dæmonia Omnis enim creatura tunc armabitur ad vltionem iniquorum.

Septimum. Septimum terribile erit sententiæ stabilitas, quæ renouari non poterit propter iudicantis efficaciam, seu efficientiam, & propter facti euidentiam, & cuilibet alterius certa constituta nota erit.

Octauum. Soph. 1. Octauum terribile erit, diei illius descriptio, de quo Sopho. primo. Dies illa dies iræ, tribulationis, & angustiæ, Dies calamitatis & miseriæ. Dies tenebrarum, & caliginis Dies nebulæ & turbinis, Dies tubæ & clangoris. O quam tremenda dies talis. Propterea tremens Ecclesia cantat frequenter. *Libera me Domine de morte æterna, in die illa* &c.

Nonum. Nonum terribile, erit sententiæ expectatio. Et licet omnis sententiæ expectatio sit incussiua timoris: illius tamen sententia est super omnia formidanda: quia potest corpus & animam perdere in gehennam: Matth. Decimo.

Decimum. Decimum terribile, erit deficientia in adiutorio: quia non erit resistentia virtutis, nec pœnitentiæ locus, nec defensionis tempus, nec fugiendi facultas, nec latendi possibilitas. Nec apparendi securitas: nec satisfaciendi, vtilitas. Hæc igitur dicta sunt ad excitandam considerationem nostram circa aduentum istum: & magnificentiam ad iudicium venientis, de quo loquitur hic Ioa. Dicit ergo *veniet cum nubibus*, Tamen apparebit in humana carne visibilis, quæ caro dicitur nubes, intonabit discreprando, & sententiando: in qua coruscabit, occulta cordium manifestando, in qua pluet æterna supplicia infligendo, vel secundum glossam in nubibus intelligitur multiplex Dei clementia, in quam veniet ad iudicium bonis præstans refrigerium & illuminationem: malis vero timorem & obscuritatem. Vt veniat corporaliter in nubibus ad literam materialibus Act. 1. *Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum*, &c. Et sequitur, *ita veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Iste igitur aduentus est propinquus: & certus erit & manifestus. Vnde sequitur

Timorem incutit futurum iudicium. Act. 1.

Vers. 7. Quod VIDEBIT EVM OMNIS OCVLVS] per sinecdochen: id est omnis homo tam bonus quam malus: vnde accipitur pro toto: vt ibi, *Videat omnis caro salutare Dei:* Vnde Beda. Qui venit occulte iudicandus, tunc veniet manifeste iudicaturus. Boni videbunt vt lætentur. Mali vt amplius crucientur: boni videbunt humanitatem. Qui igitur apparuit visibilis quoad statum beatissimæ paupertatis in humanæ carnis assumptione, quoad statum acerbissimæ suæ passionis & pœnalitatis, in passionis afflictione. Tunc apparebit bonis laudabilis, per æternæ mercedis remunerationem: vnde etiam secundum August. Tota merces est hominis: quia tunc iste videbitur. Videbit eum omnis oculus, cuius maiestas est imperscrutabilis. Exod. 3. *Vado & videbo visionem hanc magnam.* Cuius claritas inoffuscabilis. Matthæi 5. *Beati mundo corde quoniam ipsi videbunt.* Cuius suauitas inæstimabilis. Psalm. 45. *Vacate & videte quoniam suauis est Dominus.* Cuius sanctitas incomparabilis. Et propter hoc dixerunt illi gentiles Philippo. Ioan. 12. *Domine volumus Iesum videre.*

Videbit eum omnis oculus. Quomodo boni & mali Christus apparebit. Exod 3. Christi Domini maiestas. Matth. 5. Psal. 45. Ioan. 12.

Pueri sine baptismo decedentes quomodo Christum videbunt. Sed contra prædicta arguitur. Quoniam si videbit eum omnis oculus, igitur & paruuli mortui ante baptismum, quod concedi potest. Non tamen cognoscent eum essentialiter: quia sic cognoscerent suum damnum, & dolerent & per consequens haberent pœnam materialem quod est falsum. Vel potest dici videbit eum omnis oculus, qui habuit hîc vsum liberi arbitrij.

Quomodo reprobi poterunt videre Christum Dominum. Sed qualiter reprobi qui erunt tenebris obscurati poterunt videre filium hominis venientem cum virtute, & maiestate magna iuxta sententiam Matth. 5. Ad illud respondet August. Impij (inquit) ab illa claritate expellentur sicut morbidi oculi fulgore lucis, præclarissime obtundentur: vt sit illis pœna quæ est aliis gloria: vnde patet & est verbum Philosophi Quod excellens luminosum corrumpit sensum, maxime morbidum.

Zach. 12. Sic igitur, VIDEBIT EVM OMNIS OCVLVS ET QVI EVM PVPVGERVNT [& cruciarunt, vt Iudæi incitando: Pilatus imperando; milites exequendo, peccatores eius præcepta transgrediendo. Zach. 12. *Aspicient ad me quem confixerunt*, vt videlicet magis erubescant intuendo qualem & quantum sauciauerunt. Et ideo dicebat Bernardus in meditationibus. Quis putas erit mœror: qui luctus, quæ tristitia cum separabuntur impij à consortio iustorum & visione

Dei, & in potestatem dæmonum tradentur: ibunt A cum illis in ignem æternum: ibique erunt cum ipsis sine fine, in luctu, fletu, tristitia & gemitu, procul relegati à patria paradisi: & in gehenna nunquam lucem habituri, iuxta quantitatem culpæ pœnam interminabilem accepturi. Vnde August. libro de symbolo. Fortasse in corpore suo cicatrices Dominus retinuit, vt in indicio hostes exprobraret & conuinceret eos, dicens. Ecce homo quem crucifixistis: Deum & hominem in quem credere noluistis: videte vulnera quæ infixistis, agnoscite latus quod pupugistis: quod propter vos apertum est & intrare noluistis. Pro tanta ergo confusione

Cur cicatrices Christus Dominus retinuit in Corpore.

PLANGENT SVPER EVM:] id est vehementer dolebunt: respicientes gloriam eorum qui fundati sunt super eum, Quia vere dolebunt de tor- B mento inferni & corpore infecto tantum quantum de amissione tanti consortij Sapient. 5. *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos* &c.

Quare & quando reprobi plangent. *Sap. 5.*

VEL PLANGENT SVPER EVM,] quia amiserunt tantum ac tam amabilem Deum. Magis enim dolebunt in se: quia talem perdunt Dominum quam quod in atrocissimum incidunt tormentum & corruptionem.

Vnde notabiliter dicit. PLANGENT SVPER EVM.] Quia eum pro nihilo dimiserunt: quia eius præcepta contempserunt: quia propter breue gaudium pœnam perpetuam incurrerunt. Et infra 13. cap. *Et flebunt & plangent reges terræ: quia fornicati sunt cum ea.* C Et qui sunt isti plangentes? Eruntomnes tribus id est omnes reprobi per carnalia desideria terram inhabitantes, honorem ambientes & in luxuriis degentes.

Quantus reproborum dolor. *Apoc. 13.*

ETIAM: AMEN.] quasi dicat, verum est, geminat aduerbium. Et ad maiorem confirmationem vtitur Hebraico, Latino: vt credentes ex Iudæis & Gentilibus credant præmissa omnia esse vera. Hanc auctoritatem exponit pulcherrime Chrysostomus super Matth. dicens. Plangent Iudæi super eum videntes viuentem quem & coouiuificantem quem hominem mortuum putabant. Et conuincentes se corpore vulnerato: scelus suum denegare non poterunt. Plangent & gentiles D se: qui disputationibus Philosophorum decepti irrationalem stultitiam putauerunt Deum colere Crucifixum. Plangent Christiani, quia magis dilexerunt tenebras quam lucem. Plangent Hæretici, quia purum hominem crucifixum dixerunt. Cum videant ipsum esse iudicem quem Iudæi pupugerunt. Et plangent omnes tribus terræ, quia nec resistendi virtus est contra eum, nec fugiendi tempus, nihilque eis remanet nisi luctus.

In iis ergo prædictis aduentus Christi, ad iudicium declaratur. Primo vt potentissimus, quia *Ecce venit cum nubibus.* Secundo vt apertissimus, quia *videbit eum omnis oculus.* Tertio vt terribilissimus, quia E *plangent se super eum omnes tribus terræ.*

EGO SVM ALPHA ET OMEGA.] Hic describitur maiestas filij Dei quantum ad naturam diuinam. Vt enim melius credantur quæ dicta sunt de Christo: induxit Ioan. Christum de se loquentem. Vnde subdit, *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis*, principium creationis, & finis retributionis, vel principium, quia in principio erat verbum: finis, & quia verbum caro factum est, secundum Hier. Apud Græcos, Hebræos & Latinos A. est primum elementum, quia quod apud nos est. A Apud Græcos Alpha. Apud Hebræos Aleph. O verò secundum Græcos finis est elementorum Quia igitur Deus est principium: à quo omnia acceperunt

Maiestas Christi Domini Quomodo Christus principium & finis.

initium, & finis in quem omnia terminantur. Ideo dicit, *Ego sum Alpha & Omega.* Sed quæritur cum Deus sit causa efficiens formalis & finalis omnium, quare non dicit, quod est forma sicut ait, quod est *principium & finis.* Resp. Ad hoc dico, quod causa formalis & efficiens coincidunt. Ipse ergo Deus est causa omnium effectuum, formarum omnium complementum. *Ex ipso enim, & in ipso, & per ipsum omnia facta sunt.* ad Rom. 11. Hic ergo dicit, Dominus Deus qui est, & qui erat æternaliter, & qui venturus est, iudicaturus finaliter.

Rom 11. *Christus omnipotens.*

OMNIPOTENS.] id est omnia potens, quia nec impediri nec cogi potest omnino eius potentia, potestas enim eius potestas æterna, vel hæc dicit *Dominus Deus*, in quo authoritas magnificentiæ, *qui est.* In quo immutabilitas permanentiæ, *& qui erat.* In quo æternitas existentiæ, *& qui venturus est. Omnipotens* in quo virtuositas præsidentiæ.

Accipiamus igitur pro collatione, *Ego sum Alpha & Omega.* Vbi quatuor per ordinem ostenduntur. Primo pluralitas personalis virtutis, ibi, *Ego.* Secundo simplicitas naturalis impermixtibilis, ibi *sum.* Tertio causalitas primordialis, & præcessibilis, quia *Alpha.* Quarto vtilitas finalis, & impertransibilis in vltimo electorum, quod notatur in vltimo, elemento Græcorum quod est *Omega.*

Circa primum est aduertendum cum dicit, *Ego*, ex verbo nota fœcunditatem generationis, natiuitatem emanationis, processionem spirationis, indiuisibilem naturam, incommutabilem essentiam, impermanabilem præsentiam.

De duobus primis simul Exod. 3. *Ego sum qui sum.* De secundo Ioan. 8. *Antequam Abraham fieret, ego sum* De tertio Deuteron. 32. *Videte quod ego sum solus, & non sit alter Deus præter me.*

Exod. 3. Ioan 8. Deut. 32.

Nota quod Christus dicitur Alpha, quoniam ab ipso est productio naturarum, Gen. 1. *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Infusio gratiarum infra c. 3. *Hæc dicit testis fidelis qui est principium creaturæ Dei.* Inspiratio doctrinarum Ioan. 8. *Ego principium qui & loquor vobis.*

Cur Christus dicitur Alpha. Genes. 1. Apoc 3. Ioan 8. Omega. Rom. 8.

Circa quartum & vltimum nota quod Christus dicitur *Omega*, id est finis, quia ipse est terminus rerum successiuarum, ad Rom. 8 *Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam.* Est & status intellectiuarum. Psal. *Omnis consummationis vidi finem*, qui etiam est appetitiuarum. Psal. *Delectationes in dextera vsque in finem.* Sic ergo habemus quantum ad istum aduentum tria per ordinem. Primum societatem cœlestis militiæ copiosissimam & gratissimam, *quia venit cum nubibus*, id est Angelis & Sanctis, Secundum apparitionem apertissimam, *quia videbit eum omnis oculus.* Tertium creaturæ lamentantis confusionem, & pœnam accerbissimam & ignominiosam, *quia plangent se super eum omnes tribus terræ.*

Psal 118. Psal. 15 *Tria habentur ex hoc adventu Christi Domini.*

VERS. 9. EGO IOANNES FRATER VESTER.] Terminata procemiali quæ ad salutationem pertinet. Sequitur pars prosecutiua quæ procedit ad narrationem, quæ in septem partes diuiditur secundum 7. genera visionum. in quarum prima determinatur de prima visione, quæ continet Ecclesiarum reprehensionem, & earundem correptionem. In secunda parte de secunda visione quæ continet sedentis super thronum dominationem, & apparitionem sigillorum, & eorundem reserationem, cap. 4. *post hæc vidi & ecce ostium apertum*, in tertia parte, de tertia visione, quæ continet Angelorum canentium tubinationem, & eorum propinationem, c. 8. *Et vidi septem Angelos stantes in conspectu, & data sunt ei septem tornua.* In quarta, de quarta visione,

Quid in quolibet visione continetur.

sione, quæ continet victorias pugnantis cum dracone, & eiusdem deiectionem capite duodecimo. *Apertum est templum Dei in cælo.* In quinta, de quinta, quæ continet mysteria septèm planetarum & septem phialarum effusionem, cap. 15. *Et vidi aliud signum magnum in cœlo & mirabile: Angelos septem habentes plagas.* In sexta de sexta quæ continet Babylonis condemnationem: bestiæ confusionem cap. 16 *Et post hæc vidi septimum Angelum descendentem de cælo.* In alia de alia quæ continet vniuersi mundi consummationem & beatorum glorificationem cap. 21. *Et vidi cælum nouum, & terram nouam*, & sic patet diuisio visionum. Quarum prima est, Ecclesiarum increpatiua, & correctiua. Secunda dulcis & consolatiua. Tertia terribilis comminatiua. Quarta præmuniens & exhortatiua. Et quatuor visiones tangunt ecclesiæ exordium perfectum. Tres aliæ respiciunt ecclesiæ exitum & finalem statum. Quarum prima est, Insidiarum antichristi demonstratiua. Secunda finalis iudicij rememoratiua. Tertia gloriæ bonorum declaratiua

Quatuor visiones de exordio in progressu Ecclesiæ. Tres aliæ de eius finali statu.

Vt autem melius fides adhibeatur dicendis. Primo ponit Ioann. quatuor conditiones antecedentes visionem authenticam facientes. Secundo visionem subiungit ibi, *Et audiui post me.* Ponit ergo conditiones quatuor. Primo sui nominis proprietatem: quia *Ioannes*. Secundo loci congruitatem: quia illud *in Pathmos insula*, vbi melius vacare poterat contemplationi & meditationi cœlestium Arcanorum. Tertio exhibitionem & rationem: quia *propter testimonium*: igitur non propter suam paruitatem. Quarto tēporis opportunitatē: quia *ista vidit in Dominica die.*

Totus iste liber est de reuelationibus & visionibus & quia non est credendum omni spiritui: ideo confirmans visionem auctoritate sui nominis quod erat authenticum. Sic ergo Ioannes electus à Domino in discipulum plus cæteris dilectus, Virgo & custos Virginis: quia *super pectus Domini in Cœna*, recubuit, cui reuelata sunt secreta cœlestia, hæc enim omnia per sui nominis expressionem confirmat.

Vers. 9. Frater] Frater inquam noster non tantum nomine, sed gratia, non tantum carne, sed fide. Hæc est igitur vera fraternitas quæ vincit mundi crimina. Matth. 24. *Omnes vos fratres estis.* Et licet esset Prælatus & Doctor egregius tamen fratrem se nostrum omnium nominat, quod est nomen denotans æquipatientiam. Fuit ergo Ioannes frater amans veraciter, consulens sapienter, consolans dulciter, subueniens libenter, communicans largiter, conuersans concorditer. Hæ sunt conditiones veri fratris. Dicitur enim frater quasi fere alter. Sic ego sum frater vester.

Matth. 24. Prælatus existimat se aliorum fratrem. Conditiones veri fratris.

Vers. 9. Et particeps in tribulatione] Et partem tribulationis sustinendo, ideo vt non deficiatis, quia solatium est miseris socios habere pœnarum.

Vers. 9. Et regno.] Regnum indeficiens præstolando. Per tribulationem enim regnum acquiritur. 2. ad Thess. 6. *Sustinebimus & regnabimus.* Cum patientia præsentia mala æquanimiter tolerando.

Tribulatione regnum acquiritur. 2. ad Thess.

Vers. 9. In Iesu.] id est propter nomen Iesu saluificum præferendo, *vel in Iesu*, id est in exemplo suæ patientiæ nos confortando, *qui cum malediceretur non maledicebat, sed pro crucifigentibus exorabat.* 1. Petr. 2.

1. Pet. 2.

Ego autem fui in insula quæ vocatur Patmos] à Domitiano tyranno crudelissimo exulatus. In quo loco idoneitas, quia à frequentia hominum sequestratus Sed ne quisquam putet quod propter suam culpam fuerit relegatus subdit.

Vers. 9. Propter verbum Dei.] Efficaciter prædicando, scilicet, Et testimonium Iesu Christi] verum Deū & hominem asserendo. Hæc inquam fuit ratio propter quam fui in exilium deportatus.

Vers. 10. Sequitur videntis status fui in spiritu.] id est in excessu mentis omnia corporalia transcendendo. Vnde anima sopitis sensibus exterioribus, & quodammodo à corpore separata potest eleuari ad cœlestium contemplationem & inuestigationem. Vnde non corporaliter, sed spiritualiter non in somnis, sed in extasi positus, vidit hanc visionem nec tamen carnem funditus deseruit, sed spiritui æternitatis adhæsit ipsius spiritus. Ideoque virtute illius, tam alta, tam magna, tam mystica, tam profunda facta rimari potuit & scrutari. Qualiter autem Spiritus sanctus tangit Spiritum Prophetarum. Aliquando ex præterito, aliquando ex præsenti, aliquando ex futuro, aliquando ex longinquo, aliquando ex proximo, demonstrat ille Doctor egregius Gregorius valde eleganter super Ezechielem.

Anima eleuatur ad cælestium contemplationem.

Quomodo tanguntur Prophetæ.

Sequitur temporis opportunitas, quia ista vidit in dominica die.] In qua debet vacare præcise orationi & deuotioni, atque meditationi. Solet enim rerum qualitas, ex tempore notari. Abraham enim in feruore diei vidit Angelos, Genes. 18. Loth perditionem Sodomæ in vespere, Genes. 19. Salomon non seruaturus sapientiam de nocte suscepit. 3. Reg. 3. Iudas non rediturus ad veniam à consortio Domini de nocte confugit Ioannes 13. Die vero Dominica Domini resurrectio fuit. Sicut patet Marc. vlt. Et hac die fuit diuinorum charismarum gratuita collatio. Act. 2. In hac die facta Arcanorum cœlestium Ioanni reuelatio vt hic dicitur: vnde electi Dei tali die debent vacare à singularibus laboribus, & à mundanis occupationibus, & à carnalibus voluptatibus, & intendere spiritualibus meditationibus, sicut dicit Gregorius in registro. Dominico die à labore terreno cessandum, & omnino orationi insistendum, vt si aliquid negligentiæ per sex dies igitur, per diem orationis dominicum precibus expietur. Ecce ergo persona digna, locus idoneus, causa innocens, tempus conueniens, quanto enim sanctius tanto reuelationi conuenientius.

Vers. 10. *Diebus festis vacandum præcipue orationi. Genes. 18. & 19. 3. Reg. 3.*

Diei Dominicæ prærogatiua.

Quando tempus sanctius tanto reuelationi magis idoneum.

Vers. 10. Sequitur, Et audiui post me vocem.] Primo ponitur Ioan. ad audiendum excitatio. Secundo imaginationum repræsentatio, ibi, *Et conuersus sum vt viderem*, dicit igitur. Et audiui, non aure exteriori, sed interiori, Ps. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Post me*, quia de futuris erat reuelatio, quæ sunt quasi posteriora.

Psal. 84.

Vers. 10. Vocem magnam.] A Deo magno emissam: quia magnorum enunciatiuam, quia virtute processiuam, quia ad magna, & magnifica excitatiuam. Psalmista. *Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia. Tanquam tuba*, scilicet terribilis, sed tamen præmunientis audientem, vel ad cauendum, vel ad fugiendum, vel ad expugnandum, & animandum, per quam merito vox prædicatoris designatur, quæ docet fugere peccata & vitia, præcauere hostis antiqui astutias, versutias, insidias. Tentationibus, & blanditiis carnis viriliter resistere, Et ad omnis perfectionis, & virtutis apicem anhelare Isai. quinquagesimo octauo. *Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Tuba enim inuitat ad bellum, ad conuiuium ad festa vocat, & ad castra mouenda & expugnanda.

Ps. 28.

Vox prædicatoris qua ad debet esse.

Isa. 58.

Vers. 11. Dicenti: Quod vides scribe in libro.] in tabulis, in corde.

Et mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, Smirnæ, Pergamo.

MO, THYATIRÆ, SARDIS, PHILADELPHIÆ, LAODICIÆ.] In eis vniuersalem Ecclesiam informando: sicut immediatè per earum interpretationem & expositionem patebit. Ephesis interpretatur voluntas mea, vel consilium: & significat ecclesiam, in qua est voluntas Dei per charitatem perfectam. Smirna interpretatur canticum eorum: & significat ecclesiam, in qua est semper spiritualis lætitia per spem firmata. Pergamum interpretatur diuidens cornua eorum, vel diuisio cornuum: & significat disiunctionem bonorum à malis, quæ est in ecclesia per fidem non falsam. Thyatira interpretatur illuminata, & significat ecclesiam prudentia illustratam. Sardis intelligitur principium pulchritudinis, & significat ecclesiam temperantia decoratam. Philadelphia interpretatur saluans hæreditatem domus, & significat ecclesiam fortitudine constantiæ roboratam. Laodicia interpretatur tribus amabilis, & significat ecclesiam per iustitiam à Deo dilectam. Istis igitur septem ecclesiis significatur ecclesia vniuersalis insignita & decorata istis virtutibus & donis.

In ecclesia voluntas Dei.

Quid Smirna significat.

Etymologia harum ecclesiarum denotant varias ecclesiæ prærogatiuas.

B

QVOD VIDES IN LIBRO MITTE SEPTEM ECCLESIIS. In isto verbo ostenduntur aliqua necessaria prædicatori. Primum intelligentia: *quod vides*. Secundum memoria retentionis: quia *scribe*. Tertium frequentia lectionis: quia *in libro*. De primo, debent enim intelligere antequam proferant verbum Dei. De secundo dicit, *scribe*, id est in armariolo pectoris pone. De tertio dicit, *in libro*, contra sacros contemnentes libros. Quartum diligentia executionis. *Ideo mitte septem Ecclesiis* fructum collectum spargendo & seminando sancta.

VERS. 11. *Quatuor prædicatori necessaria.*

C

VERS. 12.

ET CONVERSVS SVM VT VIDEREM VOCEM, QVÆ LOQVEBATVR MECVM. Præmissa excitatione ad intelligendum: hic subdit repræsentationem imaginum. Et ponitur primo imaginaria visio. Secundo ipsius pro parte consolatio exposita. ibi. *Cum vidissem*. Præmittitur ergo imaginum repræsentatio. Vnde hic ecclesiæ imago repræsentatur & Christi: vbi primo ostenditur, de quo est reuelatio: quia de statu ecclesiæ quæ per candelabrum designatur & à quo: quis à Christo, qui per similem filio hominis conuenientissime figuratur: dicitur ergo ibi. Et in medio.

D

ET CONVERSVS SVM ad cognitionem VT VIDEREM VOCEM DEI, qui loquitur mecum ad memoriæ commendationem.

Sed qualiter dicitur videre vocem, quæ non est visibilis sed audibilis? Respondeo. Per hoc patet quod spiritualem, non corporalem vocem audiuit. Hoc enim est illi idem audire quod videre, & econuerso; vnde in sequentibus vnum pro alio accipitur frequenter & vidi, & audiui: quamuis enim vox corporaliter dicatur audiri & non videri propriè: spiritualiter tamen vox dicitur videri, sicut audiri. *Conuersus & vidi septem candelabra aurea*, id est septem ecclesias, scientia nitentes, sapientia pretiosas, solidatas patientia, obedientia ductiles, doctrina sonoras, ponderositatem habentes in moribus, & in tribulationis fornace proficientes per septem candelabra aurea designatas. Candelabra igitur aurea sunt ecclesiæ pro veritate sapientiæ, pro nitore iustitiæ, pro stabilitate constantiæ. Si igitur vox est in ore, sed non opere, esse candelabrum non aureum. Sis candelabrum per prædicationem verbi: sed aureum per fulgorem exempli. Luc. 10. *Nemo accendit lucernam & ponit sub modio, sed super candelabrum vt luceat omnibus qui in domo sunt*. Ecce à quo est reuelatio. Et primo describit similitudinem totius: secundo partium eius, ibi *caput autem eius* dicit.

Qualiter dicitur vox necessaria.

E

Ecclesia candelabris designata & cur.

Prædicator candelabrum sed aureum. Luc. 10.

A

VERS. 13. *Cur Christus dicitur similis filio hominis.*

IN MEDIO SEPTEM CANDELABRORVM AVREORVM. & intentum ecclesiæ vniuersali propter curam & sollicitudinem *similem filio hominis*, id est Christum verum Deum & hominem: sed dicit similem propter tria. Primum est, quia sustinuit humanos defectus & similes præter ignorantiam: vnde Ioan. noluit dicere vidi Iesum Christum qui est verus homo: sed similem hominibus in defectibus pœnalibus ad Rom. 8. *Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati*, vel ideo dicit, Similem filio hominis; quia destructa morte iam non moritur, vel similem filio hominis: quia Angelus qui loquebatur Ioanni per visionem Christum repræsentabat, credo quod tunc Ioannes vidit Christum Dei filium non tamen distinctè.

Rom. 8.

B

VESTITVM PODERE, i. immaculata carne quam Deo obtulit sacrificium vespertinum: Poderis enim, id est vestis talaris, id est vsque ad pedes longa: & significat carnem Christi immaculatam, quam in ara crucis in nostræ redemptionis pretium immolauit: vel poderis est ecclesia, qua Christus vestitur quæ dicitur talaris quia fides ecclesiæ vsque ad finem sæculi perdurabit: vel *vestitum podere*, id est fide, sicut enim per vestem quandoque aliquis cognoscitur: & tamen vestis immediatam, & nudam visionem impedit, sic fides, vnde nude ipsum videre non possumus: & dicitur talaris, vt hic habes: ipse enim est fidei nostræ obiectum, quæ vsque in finem perdurabit.

Poderis quanam est vestis.

Cur Christus vestitus podere.

C

ET PRÆCINCTVM AD MAMILLAS ZONA AVREA, i. sapientia illustrante, charitate feruente, castitate purificante, & venustante. Et nota, quod Dan. 9. dicitur esse vir vestitus lineis & renes eius accincti auro obrizo; hic vero dicitur, quod erat præcinctus ad mamillas zona aurea, quod non vacat mysterio. Apparuit enim Danieli cinctus, quia testamentum nouum tactus impudicos, & cogitationes nefarias culpat, & Christus semper est in medio in nouo, & veteri tanquam verum centrum positionis, inuenies eum iacentem in medio iumentorum Luc. 2. pendentem in medio latronum Io. 19. Stantem in medio discipulorum Ioannis 2. Primum medium, prædicat virtutem puritatis & innocentiæ. Secundum pietatis & misericordiæ. Tertium veritatis & modestiæ. Quartum honestatis & prudentiæ. Quintum pacis & concordiæ. Est igitur medium naturæ, quod considerat physicus, & est in influentia principium secundum quod medium Christus fuit medium in conuersatione. Luc. 22. *Ego autem in medio vestrum sum: sicut qui ministrat*. Est medium colligantiæ, quod considerat logicus: & illud est connexione indiuisum, secundum quod Christus fuit medium in passione Ioannis 19. ibi *eum crucifixerunt in medio autem Iesum: & cum eo alios duos*. Est medium æquiparantiæ quod considerat ethycus & illud est in retributione adæquatum: secundum quod medium Christus est in finali iudicio & discussiue erit in medio Ezechiel. secundo. *Vidi & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens, & splendor in circuitu eius, & de medio eius, quasi species electri.*

Dan. 9.

Quod Christus semper est in medio. *Luc. 2.* *Ioan. 19.* *Luc. 2.*

Medium naturæ.

Medium colligantiæ.

Luc. 2. *Medium æquiparantiæ.*

E

VERS. 14.

CAPVT AVTEM EIVS ET CAPILLI ERANT CANDIDI TANQVAM LANA ALBA, &c.] Descripta similitudine totius describit similitudinem partium, & hoc partim mysticè, partim apertè. Vnde describit Ioan. formam magistri sui, qui eum docuit vt melius credatur ei qui talem magistrum habuit.

Describitur Christus. Caput autem eius.

CAPVT inquit, id est mens, ET CAPILLI.] id est sancti per fidem adhærentes Christo capiti per abstinentiam extenuati, perseuerantia dealbati, & cani facti, & mundificati.

TANQVAM

TANQVAM NIX VEL LANA ALBA.] propter refrigerium concupiscentiæ. Lana enim nascitur ex carne, sed nescit passiones carnis, tegumentum suaue, & ad fouendum vtile per quam propriè candor designatur.

Sanctorum candor. Nix vero ex aqua congelatur & congelascit ex superioribus vel labascit: ita refrigerium concupiscentiæ descendit ex dono diuinæ gratiæ, per quam carnis maceratio vel mortificatio datur intelligi. Candor est ergo, & habet caput nostrum candorem per naturam, capilli sunt per gratiam.

Lana mansuetudinem habet patientiæ, nix sanctitatem pudicitiæ, fideles albi sunt per sanctimoniam, rubei per zelum, aurei, per charitatem, nigri, per patientiam, crispi, quando respicientes ad suum principium conantur omni studio imitari eum. Vnde Canticorum septimo. *Caput tuum, vt Carmelus, & crines capitis tui, vt purpura,* ex quibus concluditur sanctorum adhærantium Deo sublimitas, firmitas, speciositas ac sanctitas.

Oculi doctores denotant. ET OCVLI EIVS VELVT FLAMMA IGNIS,] id est intellectus illuminatus ad cognitionem, & affectus inflammatus ad amorem, vel per oculos significantur Doctores diuina sapientia illustrati ad contemplanda cœlestia sublimati: & ad diuinorum directionem ordinati. *Dan. 4.* Daniel. quarto. *Oculi eius velut lampas ardens.* Lucent enim lumine sapientiæ, sed ardent feruore dilectionis, & amicitiæ.

Pedes quid significant. ET PEDES EIVS SIMILES AVRICHALCO.] Aliquando pedes significant stabilitatem æternitatis, aliquando veritatem humanitatis, aliquando vestigia intentionis, aliquando firmitatem prædicationis. *Pedes designant inferiores qui sunt in Ecclesia.* Hic vero per pedes intelliguntur inferiores in Ecclesia qui corpus Ecclesiæ sustinent temporalia procurando, vnde sæpe sordidantur. Et propter hoc non auro, sed aurichalco comparantur, vel pedes Domini sunt electi multi qui erunt tempore Antichristi. *Sancti tribulationibus fiunt puriores.* Nam sicut aurichalcum multis concussionibus, & cremationibus depuratur, & meliorem calorem accipit. Ita illi multis tribulationibus depurabuntur, & puriores efficientur *Sap. 3.* Sapientiæ tertio. *Tanquam aurum in fornace probauit electos Dominus.* *Cur non auro, sed aurichalco cōparantur.* Ideo aurichalco comparantur, & non auro, qui quamuis sint eiusdem meriti, & virtutum, sicut primi fuerunt, non tamen lucebunt miraculis, sicut illi. Et ideo pedes eius similes aurichalco:

SICVT IN CAMINO ARDENTI.] quasi dicat Sancti multi erunt, quasi aurichalcū decoctum in camino ardenti, quia multis grauaminibus, & doloribus affligentur.

Vel pedes sunt inferiores qui cum multis tribulationibus, & grauaminibus comedunt panem suum, quia in camino ardenti, quia comburuntur ardoribus tribulationum ea decoctione laboris, & alios calefaciunt. Et additur caminum ardentem, quia eorum laboribus & miseriis, diem, id est, consolationes recipiunt.

ET VOX ILLIVS.] idest prædicatio propter efficaciam intonationis, TANQVAM VOX AQVARVM MVLTARVM.] propter redundantiam spiritualis diffusionis Est enim vox aquarum multarum, quia datiua gratiarum. *Psal.* Psalmo. *Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit,* &c. *Efficacia prædicationis* Sicut enim aqua est mundatiua sordium, extinctiua ignium, submersiua animalium, productiua viuentium, conglutinatiua, & & vnitiua partium desidentium, aqua mollitiua ad recipiendum imagines formarum: sic prædicatio sordes vitiorum abluit, ardorem concupiscentiæ extinguit, Pharaonem cum exercitu submergit, virtutes viuificat, discordes conglutinat, superbos mollificat.

Stellis notantur Episcopi & qua de causa. ET HABEBAT IN DEXTERA SVA SEPTEM STELLAS.] quæ sunt septem Ecclesiarum Episcopi: in stellis enim inuenitur actus naturalis, affectus actualis, motus circularis, cursus regularis, stellæ enim lucent naturaliter, illuminant actualiter, mouentur orbiculariter, currunt regulariter: *Debent lucere Prælati.* Sic Episcopi & Prælati debent lucere, in seipsis per puritatem conscientiæ, debent etiam illuminare subditos per claritatem, *Sapient. 4.* Sapientiæ quarto. *Fuit illis in velamento diei, & in luce, stellarum nocte,* debent moueri orbiculariter, id est faciliter per compassionem alienæ miseriæ, *Baruch. 3.* Baruch tertio. *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis,* &c. Debent currere regulariter per ordinem intentionis, *Iudic.* Iudicum quinto. *Stellæ manentes in ordine, & cursu suo aduersus Sisaram pugnauerunt.* Habebat ergo in dextra dominationis, & protectionis suæ septem stellas, id est septem Ecclesiarum Episcopos, vniuersaliter omnes Ecclesiæ Prælatos.

ET DE ORE EIVS GLADIVS ACVTVS EX VTRAQVE PARTE EXIBAT] id est vtriusque Testamenti, quo culpas, scilicet veteris operis, illic resecat peccata cogitationis, quia in veteri Testamento mala opera; in nouo autem non solum modo mala opera puniuntur, sed etiam peruersa desideria, quæ quis concepit in corde suo. Ad Hebræos 4. *Viuus est sermo Dei, & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animæ & spiritus,* &c. *Vers. 16.* *Hebr. 4.*

Verbi diuini efficacia. Vel dicitur ex vtraque parte acutus, quia separat bonos à malis, vel imperfectos à perfectis: hic gladius secundum Hieronymum. Milites armat, hostem interficit, desertorem perimit: & ideo significat verbum Dei, hunc gladium habere prædicatores in ore arguendo. *Isa. 9.* Vnde Isaiæ nono, dicitur, *Posuit os tuum, vt gladium acutum* debent etiam habere ipsum in manu, opera adimplendo *Cant. 3.* Canticorum tertio. *Omnes tenentes gladios ad bella doctissimi* debent etiam habere gladium super femur carnis à spurcitiis abstinendo *Exod. 32.* Exo. 32. *ponat mihi gladium.*

Vers. 16. *Humanitas Christi Soli comparatur.* ET FACIES EIVS SICVT SOL LVCENS IN VIRTVTE SVA.] hoc potest exponi de filio Dei in carne apparente. Cuius humanitas Soli comparatur propter excellentiam claritatis, sicut fuit prophetatum, Malachiæ quarto. *Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ.* Illa autem est tam lucida sicut sol, quando lucet in virtute sua, quod fit quando in meridie nubibus sublatis in centro terræ, purificato per eiusdem aeris spatia in clarissimo fulgore splendet. *Matth. 17.* Multo plus resplenduit facies Christi, Matthæi decimo septimo. Imo centies millesies, sicut dicit Hilarius. Sed Euangelista non habuit creaturam cui posset comparare illius speciem claritatis. *Christus resurgens Sol.* Vel exponitur de Christo resurgente, qui quasi in figura oritur, sicut sol in carnis assumptione, & occidit in passione quando secundum Dionysium sol obscuratus est nouo genere eclipsandi. Et ad locum suum reuertitur in gloriosa resurrectione stolam claritatis, & subtilitatis resumendo. *Christus iudicans Sol.* Vel potest exponi de filio Dei ad iudicium veniente, cuius facies sicut sol in virtute sua emittet radios obtundentes corda torpentium, inflammantes vero & accendentes corda fidelium.

Vides ergo quod Ioannes describit reuelationis effigiem partim mysticè, vt det materiam inuestigandi, partim aperta, vt det animis fiduciam perseuerandi, & describit, gloriam, vt accendat desiderium in illam tendendi, quia cum apparuerit in vita nostra, tunc ei similes erimus in gloria.

Accipiamus pro collectione, FACIES EIVS SICVT SOL LVCET IN VIRTVTE SVA,] in his verbis notatur fœlicitas beatorum & beatificabilitas, bonitas beatificans indicibilis, dulcoris in facie, veritas scientificans vel certificans indiuisibilis fulgoris

gotis in sole, æternitas vel eutitas æternificans inuincibilis vigoris in virtute.

In facie Dei tria reperiuntur.

Circa primum est notandum quod in facie Dei inuenitur decor venerabilis, qui est allectiuus, amor admirabilis qui est amplexiuus, dulcor desiderabilis qui est excessiuus. De primo Canticorum secundo. *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* De secundo Esther trigesimoquinto. *Valde admirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarum.* De tertio in Psalmo. *Ostende faciem tuam, & salui erimus.* Quia aspectus illius faciei saluificat, & beatificat.

Cant. 2. Esth. 15. Psal.

Christus lucens triplici radio.

Circa secundum est notandum quod Christus dicitur sol lucens triplici radio, videlicet, fontalis diuinitatis, vbi pax exuberat omnem effectum: idealis exemplaritatis, vbi lux reuerberat omnem visum: imperialis maiestatis, vbi pax exuperat omnē sensum, Ecclesiastici quadragesimo quatto tripliciter, *Sol exurens montes, ignes exsufflans & refulgens radiis suis obcæcat oculos.*

Eccl. 43.

Circa tertium nota quod virtus Dei continuat essa naturæ per nutribilitatem, consimilat esse gratiæ per placibili tatem, perpetuat esse gloriæ per fœlicitatem: vndē Psal. *Exaltare Domine in virtute tua.*

Psal. VERS. 17.

Diuersa interpretatio de podere, de Zona aurea &c.

ET CVM VIDISSEM EVM, CECIDI AD PEDES EIVS] Ex dictis patuit series visionis de capite nostro Iesu Christo, & membris suis fidelibus. Aliter tamen possumus exponere de Ecclesia vniuersali in diuersis tēporibus. Per poderem possunt significari existentes sub lege naturali vsque ad diluuium. Per zonam auream Patriarchæ, & alij credentes vsque ad legis scriptæ exordium. Per caput & capillos candidos, & oculos, existentes sub lege, Prophetæ illuminati, & caudidati per legis oraculum, & Prophetæ vaticiniū. Per pedes similes aurichalco, Apostoli fundatores, & sustētatores fidelium. Per vocem aquarum multarum, multitudo credentium, per septem stellas, sustinentes martyrium per gladium, electi pugnaturi contra Anti-Christum. Per faciem, Beati contemplantes faciei diuinæ radium.

Status contemplatiis describuntur.

Narrata ergo visione reuelationis Hic describitur status contemplantis quantum ad quatuor, quorum primum est Ioannis consternatio, magistri consortatio, mandati reiteratio, partialis dictorum enodatio, siue expositio. Dicit ergo.

Maiestas Christi Domini.

ET CVM VIDISSEM EVM.] scilicet talem, tanta gloria resulgentem, quia vestitum podere quantum ad gloriam immortalitatis, quam non deseruit vsque in sæcula, quia præcinctum ad mamillas. Zona aurea quo ad ornatum omnimodæ pretiositatis: cuius caput cādidum & capilli propter decorem totius venustatis: cuius oculi, velut flamma, propter fornacem igneæ charitatis: cuius pedes similes auricalco, quia fundamentum, & basis nostræ credulitatis & firmitudinis: cuius vox tanquam aquarum multarum, propter redundantiam totius puritatis, ex cuius ore exibat gladius scindentis veritatis. Cuius facies sicut sol lucet propter exuberantiam claritatis: Ergo cum cū vidissem, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus: ferre non valens gloriam suæ maiestatis. Simile habetur Daniel. decimo. *Vidi visionem, & non remansit in me fortitudo*, super quo dicit Richardus de sancto Victore. Quid fuisset si gloriam diuinitatis Christi vidisset, qui similitudinem glorificatæ humanitatis sustinere non potuit. Mens enim humana, quanto perfectius inuisibilia bona cognoscit, tanto amplius ipsa fit humilis, & sibi vilescit. Quod ante figuratum fuit. Esther tertio, vbi dicitur quod cum vidisset regem super solium regni sui fulgentem vestibus suis pene exanimis fuit, per thronum ergo Assueri diuina maiestas, per virgam eiusdem potestas, per ardorem oculorum iudiciaria seueritas. Hic facta anima designatur per Esther,

Visio Danielis.

Esther. 3.

A quæ in se deficit, & humiliter tamen maiestatem contemplatur.

Hic ergo figurantur quatuor quæ debent esse in anima contemplante, videlicet, contemplationis limpitudo, (*um vidissem*, cordis humiliatio, quia *cecidi*, carnis maceratio, quia *tanquam mortuus*, intentionis rectitudo, quia *ad pedes eius*.

In anima contemplante quatuor

Deprimens in conspectu diuina Maiestatis.

Sed quia Deus humiles semper consolatur, nec deficit sperantibus in se, ideo sequitur auxilium protectionis, vnde dicitur.

ET POSVIT DEXTERAM SVAM SVPER ME.] scilicet ad me consolandum, & auxiliandum, ad fouendum, ad benedicendum, ad manifestandum, vel ad eleuandum. Istis sex modis posuit Deus dexteram suam, vel sui auxilij, &c. super seruum suum, vnde nota quod dextera Dei dicitur esse, prostratorum erectiua, Psalm. *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me.* Erectorum directiua, Sapientiæ quinto. *Dextera sua teget eos, & brachio suo defendet illos.* Directorum deductiua Psal. *Deducet te mirabiliter dextera tua.* Deductorum lætificatiua, Canticorum secundo, *Laua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*

Manus Domini auxiliatrix.

Dextera Dei dicitur esse quadruplex.

Sap. 5.

Cant. 2.

B

Posuit ergo dexteram super me dicens, NOLI TIMERE.] scilicet tribulationes imminentes, persecutores detrahentes, dæmones infestantes.

Quæritur de quo timore fit mentio dicens, NOLI TIMERE, est sciendum quod in scriptura sacra sunt, & reperiuntur octo genera timoris.

VERS. 17.

Timor quot modis dicatur, Timor naturalis in Christo.

Primus timor est naturalis quæ est fuga disconuenientis. Et hoc timore Christus timuit in passione.

Secundus timor dicitur humanus, quomodo homo timet contraria grauamina carnis, qui dum est infra terminos naturæ naturalis est, dum excedit, humanos appellatur.

Timor humanus qui.

C

Tertius est mundanus, quando vltra iudicium rationis timetur amissio rerum temporalium, qui est vitiosus, sicut humanus quando excedit limites rationis, quando videlicet timetur, vbi non est timendum.

Timor mundanus.

Quartus timor dicitur seruilis, quando timore pœnæ cessat quis à peccatis, de quo dicit Augustinus, qui timet seruiliter, regnat in eo peccandi potestas & voluntas. Et sequeretur opus si speraretur impunitas.

Timor seruilis.

Quintus timor dicitur initialis, quia partim timore pœnæ, partim timore iustitiæ declinatur à malo, in Psalm. *Initium sapientiæ timor Domini.*

Timor initialis. Psal.

D

Sextus dicitur filialis, quo tamen timore se separandi à Deo declinatur à malo: de quo Ecclesiast. decimo quinto, *Qui timet Dominum faciet bona.*

Timor filialis Eccl. 15.

Septimus est offensionis, quia licet nec pœna nec gloria mouetur: sed tantum ne offendatur sponsus, quia declinatur à malo, Psalm. *Beatus vir qui timet Dominum in mandatis eius volet nimis.*

Timor offensionis. Psal.

Octauus est reuerentiæ, & honoris qui solus remanebit in patria. Psalmista. *Timor Domini permanet in sæculum sæculi. Noli ergo timere* timore naturali, mundano, humano, seruili, Sed time timore filiali, & reuerentiali, & subdit rationem quare non debet timere.

Timor reuerentialis.

E

Quia habee validum adiutoriū, *quia ego sum prius à quo omnia, & nouissimus*, ad quem omnia. Vel primus, qui ante sæcula genitus à Patre, nouissimus quia in fine temporis natus de muliere: *Et sum viuus*, per æternam generationem, & fui mortuus in carne per acerbissimam passionem: & ecce sum viuens per gloriosam resurrectionem.

Ratio quare Ioannes non debebat timere.

IN SÆCVLA SÆCVLORVM AMEN.] quoniam in sempiternam durationem, quasi dicat, Christus Ioanni, & aliis fidelibus. Nolite timere pro me pati, qui estis membra. Cum ego qui sum caput vestrum non horruerim crucis subire tormentum, quia quamuis magnum supplicium, erit etiam magnum præmium.

Si

Ardentissimus amor Christi.

Si quæras ergo à Christo qualis fuit in passione amoris affectus, respondebit quod ardentissimus, & viscerosus quod probat, dulcedo obmutescentis, prúptitudo se offerentis, immùnitas patientis, subiectio obtemperantis, potestas prædestinantis.

Modus patiendi in Christo qualis.

Si quæris qualis modus? Respondebit quod amatissimus, iniuriosus, & opprobriosus, quod probant vtilitas pudoris, acerbitas doloris, nuditas corporis, vilitas opprobrij, iniquitas iudicij, atrocitas supplicij, ignobilitas consortij.

Fructus passionis Christi.

Si quæras qui sit fructus, quod patet efficacissimus, & virtuosus. Mors enim Christi fuit, sordidorum mundificatiua, mortuorum viuificatiua, aduersariorum reconciliatiua, indoctorum informatiua, tepidorum excitatiua, dispersorum aggregatiua, afflictorum consolatiua, præmiorum restauratiua, cum enim pastor noster mortem suam commemorat, nobis ostendit quod debemus aliquid dicere ad excitandum deuotionem, ad meditandum tantam dilectionem. *Cum enim iniqui essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.* ad Roman. quinto.

Rom. 5.

ET HABEO CLAVES MORTIS ET INFERNI] Per mortem hic intelligitur diabolus cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Per infernum vero omnes perditionis filij in barathrum inferni perpetuo retrudendi. Horum ergo omnium claues Christus se dicit habere: quia vult, & iubet tentationes conquiescere. Exemplum de Iob. cuius tentatori dictum est, *Ecce in manu tua sunt vniuersa quæ habet, sed animam illius serua.* Iob. 1. Vel ad litteram animat Ioan. ad tollerantiam tribulationum per hoc quod non solum habet imperium & dominium cœlestium, sed etiam terrestrium & infernorum, ad Phil. *In nomine Iesu omne genu flectatur,* &c.

Diabolus, mors. *Iob. 1.* *Philip.*

Tria mysteria nostra fidei.

SCRIBE.] ergo vt in corde retineas, talia futura pandas, *Scribe,* vt sicut es eruditus per cœlestem visionem, ita alij erudiantur per eiusdem descriptioné.

QVÆ VIDISTI] scilicet mysteria passionis, & incarnationis, & resurrectionis, & quæ sunt ad euidentiam, scilicet quantum ad futuram Ecclesiæ persecutionem, fidelium probationem, per sequentium furorem, malorum punitionem, bonorum glorificationem. Sequitur visionis interpretatio.

VERS. 20. SACRAMENTVM SEPTEM STELLARVM, QVAS VIDISTI IN DEXTRA MEA. ET SEPTEM CANDELABRA AVREA.] Sacramentum hic accipitur pro mysterio videre, & aliud intelligitur sicut in sacramento altaris: & ideo exponit, septem stellæ Angeli septem Ecclesiarum sunt, id est Episcopi, vel rectores animarum, qui dicuntur Angeli his rationibus. Primo igitur ratione charitatis in confouendo, ratione sanctitatis in cõuersando, ratione scientiæ in instruẽdo, ratione meditationis in curando, ratione prudentiæ in intelligendo, ratione velocitatis in discurrendo, ratione officij in ministrando, ratione zeli in suffragando, ratione deuotionis in contemplando, Angelus enim nomen est officij non naturæ. Habet enim officium consolantis, illustrantis & excitantis. Similiter & Prælatus debet consolari afflictos, illustrare indoctos, excitare tepidos. Et tales doctores possunt comparari stellis, quæ in nocte huius sæculi nitent, & lucent per munditiam vitæ, cursum suum peragrant per æquitatem iustitiæ, Cœlestia nunciant per veritatem doctrinæ. Vnde Daniel. inquit, *Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas æternitates.*

Sacramentũ pro quo hic accipitur. *Rectores animarum Angeli dicuntur & quare.* *Officium Angeli.* *Doctores stellis comparantur.* *Dan. 3.*

VERS. 20. ET SEPTEM CANDELABRA SEPTEM ECCLESIÆ SVNT.] Richard. Hæc candelabra super tres pedes stabiliuntur, & per ignem purgantur, malleis contunduntur, & postmodum in forma candelabrorum producuntur. Sic Ecclesiæ fidelium in Trinitatis fidé fundantur & radicantur Tentationibus malleantur: lucent vt candelabra & stabiliuntur, quia gratia pre-

Cur Ecclesia candelabrũ.

A tiosæ quia patientia solidæ, quia obedientia ductiles, quia doctrina sonoræ, quia ponderositatem habentes in mo ibus, & tribulationibus: quia in fornace perficientes.

Candelabra adoptantur in Ecclesia.

Sed cum dicatur Tob. duodecimo. Quod *sacramentum regis abscondere bonum est.* Qualiter istud mysterium hic aperitur. Præterea quare exposuit aliqua, & non omnia. Responsio. Angelus quædam exposuit beato Ioanni, quædam significata reliquit, quia si ex toto esset liber clausus, tæderet nos eum legere. Item si per omnia appareret, esset facilis & vilesceret. Vt ergo excitaret intellectum fidelium ad inquisitionem occultorum mysteriorum, & ne lectio vilesceret, alia visa

B non aperuit. Item vt insinuaret possibile esse fidelibus filio Dei reuelante, peruenire ad intelligentiam occultorum mysteriorum, aliqua sacramenta declarantibus.

Tob. 12. *Quare aliqua aperiuntur ab Angelo aliis non declaratis.*

In toto ergo capite isto continetur informatio fidelium ad tolerandas passiones, & tribulationes in præsenti, vt à Christo tandem recipiantur in æterna tabernacula.

Exhortatio ad tolerandas tribulationes.

VERS. 18. Pro collectione accipiatur, EGO SVM PRIMVS ET NOVISSIMVS: ET FVI MORTVVS: ET ECCE SVM VIVENS IN SÆCVLA SÆCVLORVM.] In quibus verbis quatuor per ordinem annotantur videlicet. Primum æ-

C ternitas diuinitatis quantum ad principium durationis. Cum dicit *Ego sum primus, & nouissimus.* Secundum infirmitas humanitatis quantum ad supplicium passionis. Cum adiungitur, *& fui mortuus.* Tertium claritas immortalitatis, quãtum ad gaudiũ resurrectionis. Cũ subnectit, *Et ecce sum viuès in sæcula sæculorum.* Potestas vniuersitatis, quãtum ad dominium omnis subiectionis. Cum postponit, *Et habeo claues mortis & inferni.*

Circa primum nota quia Dominus est primus & nouissimus, quia immutabiliter subsistens, quia intemporaliter producens, quia impertransibiliter finiens, quia vltima collectiue reducens. De iis omnibus hic per totum. *Ego sum Alpha & Omega, principium*

D *& finis.*

Dominus est primus & nouissimus.

Circa secundum attende quod mors Christi est causa reparationis à perditione. Ioannis decimonono. *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Est causa reconciliationis à præuaricatione. *Cum iniqui essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.* Multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Est causa etiam multiplicis fidelium & gentium vocationis: quia vbi *granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet,* &c.

Ioan. 19. *Mors Christi causa reparationis.*

Tertium attende quod Christus est viuens, & vita essentialiter & substantiue, Ioannis quarto. *Ego sum via, veritas, & vita,* causaliter, & protectiue, Ioan-

E nis sexto, *Ego sum panis vitæ, & do vitam mundo,* Item exemplariter & imaginariue, ad Romanos sexto. *Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.* Item finaliter & obiectiue, ad Romanos tertio. *Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc vos apparebitis cum eo in gloria.* Habet igitur Christus claues vniuersales gubernationis finalis, & dilectionis.

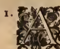
Christus viuens & vita. *Ioan. 4.* *Ioan. 6.* *Rom. 6.* *Rom. 3.*

SYNOPSIS CAPITIS SECVNDI.

IOANNES iussu Christi Domini varia scribit Ecclesiis Ephesina, Smyrnea, Pergamea, & Thyatirea: collaudat autem eos qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, sed eam contemptui habuerunt, alios autem minis ad pœnitentiam reuocat, tepidos etiam detestatur, & tandem vincenti præmia pollicetur.

CAPVT SECVNDVM.

1. ANGELO Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.

2. Scio opera tua,& laborem,& patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos,qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendaces.

3. Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4. Sed habeo aduersum te, quod charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque vnde excideris:& age pœnitentiam, & prima opera fac, sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7. Qui habet auré,audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8. Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus,& nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit.

9. Scio tribulationem tuam,& paupertatem tuam, sed diues es:& blasphemaris ab his,qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Sathanæ.

10. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

A 11. Qui habet aurem,audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit:non lædetur à morte secunda.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam vtraque parte acutam.

13. Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam:& in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, vbi satanas habitat.

B 14. Sed habeo aduersus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere,& fornicari.

15. Ita habes, & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16. Similiter pœnitentiam age; si quo minus veniam tibi citò,& pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17. Qui habet aurem, audiat quid Spi-
C ritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen nouum scriptum,quod nemo scit, nisi qui accipit.

18. Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco.

19. Noui opera tua,& fidem,& charitatem tuam,& ministerium,& patientiam
D tuam, & opera tua nouissima plura prioribus.

20. Sed habeo aduersus te pauca:quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis.

21. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret:& non vult pœnitere à forni-
E catione sua.

22. Ecce mittam eam in lectum:& qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt,nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios eius interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes, & corda: & dabo vnicuique vestrûm secundum opera sua. Vobis autem dico.

24. Et cæteris qui Thyatiræ estis? Quicumque

cumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognouerunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus.

25. Tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

26. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes.

27. Et reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur.

28. Sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

29. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

EXPOSITIO SECVNDI *Capitis.*

VERS. 1. ANGELO EPHESI ECCLESIÆ scribe, &c. Narrata prima visione & interpretata in generali, hic distinguuntur singulis Episcopis singulæ visiones in speciali. Et secundum hoc præsens caput in septem partes diuiditur, quoniam correctio Ecclesiarum in præsenti capite exprimitur, admonitio verò trium Ecclesiarum in sequenti concluditur. Innuens igitur reuelator, & personam episcopalem suscipiens, & personam deferentis, & sui ipsius præcipientis, dicit, *Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe*, id est Archiepiscopo Ephesi, vt correctus sit cæteris forma & exemplum correctionis. Huic autem scribit primo, & principaliter tanquam priori, & principaliori & digniori. Quia Ephesus erat Metropolis Asiæ. Vocat autem eum Angelum, quia Prælatus, Angelicus debet esse vita, Angelicus & doctrina, vitia extirpando, illuminando subditos secundum gradus Hierarchicos. Quia secundum Greg. hom. 6. Vnusquisque se à prauitate plurimum reuocat, si exhortari ad bene operandum curat. Si æternum regnum, vel supplicium erranti denunciat, cum verbum sanctæ denunciationis impendit, profecto Angelus existit. Huic ergo scribe, dicit Angelus Ioanni, qui hic geris personam docentis, hic est enim rectus ordo: vt doctor vel Prælatus primo audiat, & postmodum audita referat.

Diuisio. Correctio Ecclesiarum. Ephesus Ecclesia est Metropolis Asiæ. Prælatus debet esse Angelus. Doctor primo audiat.

VERS. 1. HÆC DICIT QVI TENET SEPTEM STELLAS IN DEXTERA SVA.] id est septem Ecclesiarum Episcopos, omnes conseruans sua magnifica potestate

VERS. 1. QVI AMBVLAT IN MEDIO SEPTEM CANDELABRORVM AVREORVM.] distribuens dona sua Ecclesiis sua mirifica largitate. Tenet ergo Christus septem stellas in dextera sua: quia septem Episcopos Ecclesiarum conseruat in gratia, sed errauerunt. In hoc est admiranda, sed adhuc laudanda Dei clementia. Quia peccatores conseruat, fugientes reuocat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, deuios reducit, ignaros instruit, redeuntes suscipit, susceptos custodit.

Christus tenet septem stellas in dextera sua. Laudanda Dei clementia.

VERS. 1. TENET ERGO IN DEXTERA SVA SEPTEM STELLAS.] id est septem dona Spiritus sancti, scilicet ad inflammandum, vel septem dotes ad glorificandum, paratus conferre omni volenti accipere. Prælati autem dicuntur stellæ, quadruplici ratione, quia enim stella habet, pulchritudinem in visu, celsitudinem in situ, rectitudinem in motu, firmitatem in statu, sic Prælatus debet habere, sanctitatem in conuersando, dignitatem in imperando, æquitatem in gubernando, firmitatem in defendendo. De 1. Baruch. 3. *Stellæ dederunt lucem in custodiis suis.* De secundo Eccl. 40. *Species cæli gloria stellarum.* De tertio Iudicum 5. *Stellæ manentes in ordine suo pugnauerunt contra Sysaram.* De quarto Genes. 1. *Et stellas, scilicet fecit Deus, & posuit in firmamento cæli.*

Septem stellæ, septem dona. Prælati dicuntur stellæ.

S. Bernard. de Senis, in Apocal.

Conditiones veri Prælati. Baruch. 3. Prælati dicuntur stellæ. Eccl. 40. Iud. 5.

QVI AMBVLAT IN MEDIO SEPTEM CANDELABRORVM AVREORVM.] id est septem Ecclesiarum, quæ per candelabrum designantur, quia sicut bonus paterfamilias gregem, & pastores visitans vniuscuiusque opus considerans ad vitam, & dona quæ tenet in dextera sua singulis, prout opus est diuidens, Iesus ergo in medio Ecclesiarum, sicut cor in medio corporum ad influendum. Et ideo significatur per lignum vitæ in medio paradisi Gen. 1. Item in medio sicut imperator in medio militũ ad regendum, vel sicut Pontifex in medio sacerdotum ad ministrandum Isaiæ 12. *In medio tui sanctus Israel.* Itẽ in medio sicut Sol in medio terræ ad illuminandũ in tenebris existentes, & ad deducendum ad portũ salutis, per hoc mare spaciosum vagantes. Eccl. 5. *Quasi stella in medio nebulæ.* Itẽ in medio sicut pugil ad defẽdẽdũ protegẽdum, & vndique expugnandum. Et ideo apparuit in medio discipulorum. Ioan. 11. Et hic in medio candelabrorum aureorum paratus ad subueniendum. Item fuit Iesus in medio temporum natus: vt omnia perficeret. Sap. decimo octauo. *Dum medium silentium tenerent omnia.* Item media nocte natus: vt noctem peccati, sua claritate expelleret. Item in medio mundi passus, vt omnes redimeret. Item in medio electorum vectus: vt ea quæ sursum sunt & inferius coniungeret, & ad concordiam reduceret.

Septem candelabra. Iesus est in medio Ecclesiarum. Genes. 1. Isa. 12. Ioan. 12. Christus in medio temporum natus & cur. Sap. 18.

Ambulat ergo in medio candelabrorum aureorum, id est prædicatorum. Qui dicuntur aurei propter fulgorem sapientiæ, ductibilitatem modestiæ, flexibilitatem obedientiæ, ponderositatem charitatis & beneuolentiæ

Prædicator candelabrum aureum.

VERS. 2. SCIO OPERA TVA ET LABOREM TVVM.] Hic ponitur pars executiua in qua exprimit quę scribenda promisit: vnde hic quinque per ordinem continentur. Et primo præmittitur eius commendatio. Secundo increpatio hic. *Sed habeo aduersum te pauca.* Tertio ad bonum exhortatio. Vnde: *Memor esto vnde excideris.* Quarto comminatio ibi. *Sin autem venio cito.* Quinto blandior consolatio ibi, *Sed habes bonum: quia odisti facta Nicolaitarum.*

Et quia iste præsul multum erat oppressus infestationibus pseudoprophetarum. Et afflictio non est addenda afflicto commendat eum multipliciter. Primo, de bonorum suorum communicatione. In corporali afflictione. In patientiæ agnitione. In malorum extirpatione. In fictorum examinatione. In recta intentione. In principiorum declaratione.

Afflictio non est danda afflicto.

Dicit ergo, SCIO OPERA TVA.] Per approbationem: quia secundum Gregorium in moralib. Scire Dei est idem, approbare quod nescire vero idem quod reprobare: iuxta illud Luc. 3. *Amen dico vobis, nescio vos.*

Luc. 3.

ET LABOREM TVVM,] quantum ad laborem passionum. *Et patientiam tuam scio*: quia non murmuras de flagello illato. Nec de præmio dilato. Vere enim patiens est secundum Gregor. qui aduersis afficitur: & à spei suæ rectitudine non curuatur. Qualiter in ipsa est radix custósque virtutum ostendit Gregor. in fine moralium, concludens quod patientia pauperum non peribit in finem.

Patientia.

Dicit ergo, SCIO OPERA TVA.] vbi approbat eum, vt strennuum in operando, vt constantem in tolerando, cum subiungit *& laborem tuum.* Vt longanimem in expectando. Cum subnectit *Et*

Labor personalis. *Psal. 50.* *Psalm. 127.*

patientiam meam. Est autem labor personalis Triplex, A scilicet, sanctæ meditationis. Psalm. *Laboraui in gemitu meo,* &c. Veræ prædicationis. Quia raucæ factæ sunt fauces meæ. Rectæ operationis in Psalm. *Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es & bene tibi erit.* Est enim labor pastoralis, triplex: Zelus in corrigendo. Solertia in experiendo. Perseuerantia in tolerando. Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos,*

Labor pastoralis. *Matth. 11.*

SCIO EGO OPERA TVA ET LABOREM TVVM ET PATIENTIAM TVAM.] Est autem triplex pars patientiæ. Pro malo malum non reddere. Pro maledicto non maledicere. In corde non murmurare. Nec detrahere. Vnde qualis vnusquisque apud se lateat, illata contumelia probat Et vide quam eleganter coniunguntur opera, B labor, & patientia, quia in his tribus consistit perfectio vitæ Vnde August. Perfectio vitæ est bona agere: & mala æquanimiter perpeti & in his perseuerare.

Triplex pars patientiæ. *Illata contumelia qualis sit probat.* *Perfectio vitæ in quo consistat*

QVIA NON POTES SVSTINERE MALOS.] Vnde in te est feruidus zelus, & æmulatio. Non enim poterat sustinere malos in suo consortio quin corrigeret vel expelleret, Sed videtur quod in hoc non esset commendandus: quia secundum Gregor. in moral. Non est laudabile esse bonum cum bonis: sed valde laudabile est esse bonum cum malis, ergo magis laudabile est sustinere malos quam non sustinere. Responsio, mali non debent sustineri, quin arguantur, vel expellantur si nolunt se emendare seruato ordine iuris. Laudabile ergo est esse bonum cum malis si per bonum homo potest malum reducere & eum non dimittere. C Sed magis laudabile est esse bonum cum bono, quam cum peruerso peruerti: quoniam tales non sunt expellendi præcipitanter, ideo commendat eum à solerti inuestigatione, & rationabili communicatione, subdens.

Mali sustinendi. *Zelus iustorum.*

ET TENTASTI.] id est diligenter probasti. Vel examinasti eos qui se dicunt Apostolos & à Deo missos: bonum alienum vsurpando, Hier. 24. *Non mittebam & ipsi currebant.*

Ierem. 14.

ET INVENISTI EOS MENDACES] non solum lingua vel falsa doctrina, sed simulatoria vita sophisticè conniuendo. Et quamuis secundum August. Mendacium sit falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Tamen non solum est menda- D cium oris sed operis & maius est operis quam locutionis. Vnde Ambros. in sermone de passione. Confiteri se esse Christianum vel Clericum, & contraria huic ordini facere, mendacium est. Licet autem Augustinus distinguat octo genera mendaciorum, Magistri tamen moderni ponunt tantum triplex mendacium, scilicet, Perniciosum quod est crudelitatis, quod nulli prodest sed obest. Officiosum, quod est quodammodo pietatis, quod nulli obest & alicui prodest. Iocosum quod est societatis: & istud est causa solatij. Primum est graue. Et secundum est minus graue. Tertium est leue. Non sic persona religiosa cuius verba debent esse vera & certa. Et quoniam isti pseudo Apostoli antistitem Ephesi af- E fligebant multipliciter, & vexabant, commendat eum longanimi perpessione illatarum iniuriarum dicens.

Mendacium oris & operis.

ET PATIENTIAM HABES,] patienter

VERS. 3. aduersa tolerando, *Et sustinuisti propter nomen meum,* non propter humanam laudem: ex hoc meritum sortiendo. *Et non defecisti* vsque in finem firmiter perseuerando. Quia patientia, est honestatis aut vtilitatis causa rerum arduarum & difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio. Ideo hic describitur perfecta patientia quantum ad suos actus. *Patientia enim opus perfectum habet.* Iacob. 5. Debet enim esse firma & solida non remurmurans de præmij dilatione. Ideo ait in principio. *Et patientia tua.* Debet etiam esse iucunda non anxia in malorum perpessione, propter quod subdit: *Et patientiam habes.* Debet esse recta & ordinata in intentione. Ideo subiungit. *Et sustinuisti propter nomen meum.* Debet etiam esse continua sine intermissione, vnde subnectit. *Et non defecisti,* id est non subtulisti: sed perseuerasti. Nulla enim vtilitas seminum prius florentium: postea tabescentium. Perseuerantia enim est secundum Bernard. Vigor ad bonum consummandum, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium, soror patientiæ, filia constantiæ: amica pacis, nodus amicitiæ, vinculum veritatis, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseuerantiam, nec obsequium habet mercedem, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo Dicit ergo,

Patientia quid *Iacob. 5.* *Vera patientia conditiones.* *Patientia encomium.*

ET SVSTINVISTI PROPTER NOMEN MEVM.] Quia Christus hic facit mentionem de nomine suo. Ideo & nos dicamus de eo aliquid. Et quia nomen nihil aliud est quam ratio innotescendi Et substantia innotescit per virtutem, virtus per operationem. Ideo notandum est quod triplex est operatio propter quam innotescit nomen filij, scilicet actio omnipotentiæ, mirabiliter influentis. Et secundum hoc nomen est Dominus Deus noster. Et hoc nomen est admirabile. Secundum est clementiæ misericorditer indulgentis: & secundum hoc nomen eius est Dominus Iesus Christus noster, & hoc nomen inæstimabile, Tertium est iustitiæ inflexibiliter exequentis. Et secundum hoc nomen eius est Dominus iustus noster, quod est terribile.

Triplex operatio ex qua innotescit nomen filii.

C Primum ergo nomen est admirabile ratione potentiæ mirabiliter influentis. Ad mundum fabricandum. Psalm. *Dominus Deus noster,* &c. Ad mundum gubernandum Isa. 9. *Vocabitur nomen eius admirabilis Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.* Istud ergo nomen sic influens simpliciter est venerandum & humiliter: quia per ipsum omnia visibilia & inuisibilia fabricantur. Est inuocandum fideliter: quia per ipsum cœlestia & terrestria sustentantur. Est benedicendum laudabiliter: quia per ipsum omnia & superiora & inferiora pie & pacifice gubernantur. Dan. *Sit nomen Domini benedictum in sæcula.*

Admirabile nomen Dei. *Isa. 9.* *Nomen Dei venerandum tripliciter.* *Dan 3.*

Secundum nomen filij est amabile ratione clementiæ, misericorditer indulgentis: scilicet per remissionem scelerum, quantum ad dona veniæ. Matthæi 1. D *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Per immissionem spiritualium charismatum, quantum ad dona gratiæ. Canticor. 1. *Oleum effusum nomen tuum.* Per impletionem desideriorum mentalium, quantum ad dona gloriæ. Io. 16. *Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.* Istud ergo nomen comparabitur amabile, operando pro ipso laudabilia bona, spernendo mundialia, tolerando molesta Act 5. *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu consilij quoniam digni sunt habiti pro nomine Iesu, contumeliam pati.*

Nomen filii Dei amabile & qua de causa. *Matt. 1.* *Cant. 1* *Ioan. 16.* *Act. 5.*

Tertium nomen filij est terribile, ratione iustitiæ inflexibiliter iudicantis. Et ideo est formidabile propter sublimitatem Imperij, quod non poterit curuari: E propter seueritatem zeli, quia non poterit mitigari. Propter stabilitatem iudicij à quo non poterit appellari. De primo Ierem. 1. *Magnum est nomen tuum & quis poterit resistere ei?* De secundo Isa. 3. *Ecce nomen Domini venit de longinquo & quis nouit aduentum eius.* De tertio in Psalmo. *Secundum nomen tuum Deus: sic & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua.* Quamuis autem istud nomen sit terribile impœnitentibus: est tamen vtile per fidem assentientibus. Per spem interpellantibus. Per charitatem præstolantibus. Per obedientiam obtemperantibus. Per castitatem florentibus Psalm. *Sperent in te qui nouerunt nomen tuum.*

Nomen filii Dei terribile *Ierem. 1.* *Isa. 3.* *Psal. 47.* *Nomen Dei terribile, quibus, & quibus vtile.* *Psal. 9.*

Et sequitur argumentatio increpatoria, quia licet in multis esset commendabilis, in aliquibus tamen

erat

etas reprehensibilis, vt in charitate in cuius feruore primitus se consueuerat exercere. Iam aliquantulum tepescebat. Commendauit ergo primo & postea increpat ad modum medici secundum Greg. qui prius membra infirmi collaudat & vlterius compalpat: deinde interdum vulnus transuerberat. Vnde dicit.

Medici more procedit. Deus.

VERS. 4. SED HABEO ADVERSVM TE PAVCA:] de quibus scilicet es arguendus. *Quod charitatem tuam primam reliquisti*, vnde es merito puniendus.

Sed quantum ad euidentiam litteræ quæritur. Cum relinquere charitatem sit origo totius mali, nec aliqua opera viua sint sine charitate. Videtur quod male præmisit *habeo aduersum te pauca*. Respondeo. B Episcopus ad litteram cui scribebat fuit adeo perfectus in principio quod propter charitatem nimiam sollicite laborabat: & pro salute orabat persecutorum & aduersantium. Postea vero relaxatur laboribus, & tædiis aliquantulum declinauit, vnde multi in initio feruentes sunt, sed processu temporis tepescunt. Vnde propter istum torporem dicitur ei. *Dimisisti charitatem primam*: quia in gratia accepta viuerat minus secure. Vnde nota quod charitas dicitur multipliciter. Primo est quidam habitus infusus à Deo. Ad Rom. 5. *Charitas Dei diffusa est*, &c. Nec aliud est quam amor boni secundum Aug. de Trinitate. Secundo charitas dicitur motus interior siue affectus sequens: & ista charitas secundum eundem est motus animi ad seruiendum Deo propter se, & proximo propter Deum. Tertio, dicitur charitas secundum ipsum opus exterius secundum quod communiter dicitur ostendere per affectum charitatem suam. Rom. 12. *Charitate fraternitatis inuicem diligentes*. Quarto dicitur charitas feruor, seu ardor ipsius charitatis ad Philippen. 1. *Oro vt charitas vestra magis ac magis abundet*. Et his duobus modis vltimis loquitur hic de charitate. Vel quia reliquerat aliqua priora. Vnde sequitur. *Prima opera fac*. Vel quia reliquerat feruorem quem prius dimiserat, non quod dimisisset ipsum habitum charitatis. Per D quod patet quod arguendi sunt torpentes ab operibus virtutis. Vel potest referri ad subditos, quia charitatem primam reliquisti: id est dilectionem Dei & proximi: vnde patet quod Prælati puniuntur & reprehenduntur propter peccata subditorum maxime si fuerint negligentes. Heli enim quamuis esset bonus, fuit tamen punitus lethaliter: quia corrigere noluit filios oberrantes: licet tamen charitas multos laudatores habere dignoscatur, vt si quid in laudem eius dicere cœpero fortassis magis præsumptio quam deuotio videbitur. Hæc est tamen prærogatiua charitatis: quia cum omnis virtus donum Dei sit: nulla præter solam charitatem habet vt non solum donum Dei, sed & Deus dici possit. Charitas ergo omnem animæ languorem sanat: Vitiorum omnium radices extirpat: mentem illuminat, E animam lætificat, Deum demonstrat: animam in qua charitas habitat superbia non inflat: inuidia non deuastat, ira non dissipat, tristitia non vexat, auaritia non excæcat, gula non inflammat, luxuria non inquinat. Illabere ergo nobiscum ô dulcis, ô suauis charitas, dilata cor nostrum, expande desiderium, descende in mentis nostræ sinum: amplifica cordis nostri habitaculum vt capere possit hospitem & mansorem dominum tam charum, & habere pretium charitatis: vt sublata de medio videatur nihil esse omnis virtus, hodie enim periclitatur castitas in deliciis, humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in mendaciis, charitas in simulatis amicitiis. Quem dabis mihi bone Iesu, dicit Bernardus, de numero prælatorum qui non magis inuigilet marsupiis euacuandis, quam vitiis extirpandis. Vtinam tam vigiles essent ad curam quam alacres currunt ad cathedram: plus fulgent calcaria quam altaria i sæ-

Plurimi non perseuerant.

Charitas dicitur multipliciter. Rom. 5.

Rom. 12. Phil. 1.

Arguendi tepidi in operibus virtutis.

Prælati propter peccata subditorum puniuntur. Charitatis prærogatiua & encomia.

Sublata charitate aliæ virtutes tales non censentur.

Inuectio in malos prælatos.

S. Bernard. de Senis, in Apocalyp.

A pius inueniuntur in stabulo quã in templo, currũt velocius ad coquinam quã ad missam, plus diligunt piscem assum, quam Christum passum; si tamen in cordis palatu saperent iugum suaue iustitiæ, charitatẽ quã dulciter capit quã gloriose laqueat, quam suauiter premit, quam delectabiliter onerat, quam faciliter vnit, quam fortiter stringit, quam sapienter erudit, charitatem pristinam redimerent & nouissimis prouiderent.

VERS. 5. MEMOR ESTO ITAQVE VNDE EXCIDERIS.] Ecce consolatoria admonitio statum pristinum ad memoriam reuocando. *Et age pœnitentiam* pro comB missis satisfaciendo, & *prima opera fac* nunquam à similibus resiliendo.

Pœnitens qui ad meliorem frugem non redit.

Et sequitur comminatio terribilis. *Si non pœnitueris & ad statum pristinum redieris veniam tibi cito*, scilicet morte vel iudicio ad te condẽnãdum & in corpore & in anima puniendum, vel veniam cito & subito ex insperato, vel tibi indispositio vel impræparato.

VERS. 6. ET MOVEBO CANDELABRVM TVVM,] id est auferam tibi promissum præmium. Vnde per candelabrum hic designatur merces quæ debetur curæ pastorali. Et sequitur consolatio & colC laudatio ne minis & terroribus deficiat.

Nicolaitæ qui dicti sunt. Act. 7. Error eorundem.

SED HIC HABES BONVM INTER ALIA: QVIA ODISTI FACTA NICOLAITARVM,] detestabiles secundum Bedam Nicolaitæ dicti sunt à Nicolao diacono de quo Act. 7. quoniam hoc refert Clemens de zelo coniugis pulcherrimæ fuisse interpretatum: ac respondisse quod quicunque eam vellet accipere vxorem: vnde Hieron. in originali, Nicolaitæ hæretici pestiferi qui sub nomine Nicolai serunt hæresim. Dicebant quod quicunque fornicatus fuisset octaua die pacem reciperet. Dicit ergo, *odisti facta Nicolaitarum* non naturam sed culpam, quia videlicet comedebant idolothyta, cibus suos gentibus commiscebant: & hunc mundum non à Deo factum sed à quibusdam potentibus D asserebant.

QVOD EGO ODI:] quia perfecto odio oderam illos detestando vitium & peccatum. Nunc autem pertractemus verbum præmissum.

VERS. 5. MEMOR ESTO ITAQVE VNDE EXCIDERIS: ET AGE POENITENTIAM, ET PRIMA OPERA FAC.] Istud ergo verbum potest dirigi toto generi humano dilapso à statu innocentiæ, vel cuilibet homini qui cecidit à statu gratiæ. Vnde primo reuocat ad memoriam lapsum præuaricationis cum præmittit. *Memor esto vnde excideris*. Secundo indicat remedium reformationis cum subiungit. *Et age pœnitentiam*.

Applicatio præcedentiũ verborum homini lapso.

Tertio informat ad meritum satisfactionis cum subnectit & *prima opera fac*. *Memor esto itaque*. PræuaE ricans à fidei sinceritate. Desperans à spei stabilitate. Arrogans ab innocentiæ simplicitate. Oberrans à perseuerantiæ longanimitate. De primo Rom. 11. *vide benitatem*, &c. De secundo Eccles. 14. *fœlix qui non habuit*, &c de tertio 2. Corinth. 11. *Timeo ne sicut serpens*, &c. De quarto 2. Petri 3. *Cauete ne insipientium errore*. &c.

Rom. 11. Eccles. 14. 2. Cor. 11. 2. Petr. 3.

Circa secundum attende quod remedium satisfactionis reconciliat præuaricantes, reparat desperantes, simplificat arrogantes, reducit oberrantes. De primo Ierem. 18. *Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod loquutus sum aduersum illam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem illi*. De secundo 2. Petr. 3. *patienter agit*, De tertio infra c. 3. *Ego quos amo, argue*. De quarto Eccles. cap. 17. *Pœnitentibus autem dedit viam iustitiæ, confirmauit deficientes sustinere, & destinauit illis in sortem veritatis*.

Ierem. 18. 2. Petr. 3. Eccles. 17.

Circa tertium vbi informat ad meritum satisfactionis, attende quod hoc meritum, in Pœnitentia

Satisfactionis meritum.

inchoatur, Iustitia exaltatur, Charitate dilatatur, Patientia confirmatur. De primo Iosue 3. *Vidit opera*, &c. De secundo Eccles. 20 *Qui operatur*, &c. De tertio infra cap. eodem. *Noui opera tua, fidem*, &c. De quarto Iacob. 1. *patientia opus*, &c.

Iosue 3. Eccles. 20. Iacob. 1.

VERS. 7. Sequitur. QVI HABET AVREM, AVDIAT QVID SPIRITVS, &c. [Hæc est tertia pars principalis: scilic. conclusio epistolæ suæ, post commendationem & reprehensionem exhortatur ad attentionem promittens gloriosam remunerationem. Ibi *vincenti dabo*, &c. vnde dicit, *Qui habet aurem, audiat* ad intelligendum. Audiat ad obediendum & exequendum. *Quid spiritus*: dicat etiam quantum ad vniuersalem statum. Hic sæpius replicat istud verbum vt attendat huius sacratissimæ visionis quod tria sunt sibi necessaria: secundum quod dicit Hugo in dydiscalo. Natura, exercitium, disciplina, in natura consideratur vt faciliter audita percipiat, & præcepta firmiter retineat, in exercitio, vt sedulitate natura spiritum extollat: In disciplina laudabiliter viuens, mores conscientia componat. Quæ autem necessaria sunt viro ecclesiastico enumerat ibi, ita inquiens. Meum studium humilis inquirendi vita, &c.

Tria sunt necessaria viro ecclesiastico.

Tertio docet ibi virum & studiosum, & docilem, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosci oporteat. Quo ordine vt illud prius quod maturius ad salutem. Quo studio vt id ardentius quod vehementius ad amorem. Quo fine, vt non ad curiositatem: aut in vanam gloriam & pompam sæculi: sed ad propriam ædificationem vel proximi, quoniam secundum Hug. ibidem. Pauci sciunt seruare modum in audiendo & discendo idcirco multi cæcutientes & pauci scientes inueniuntur.

Quomodo quis vtiliter legere debet.

Sed quæritur non dicit quid filius dicat, cuius est proprium dicere, quia ipsa sapientia patris est & magister ecclesiæ. Responsio. Potest dici quod spiritus hic sumitur essentialiter pro vt supponit pro tota Trinitate vel ideo dicit de spiritu & non de filio: vt per hoc innuat: quod illa dictio vel locutio erat pure spiritualis & non corporalis.

Sequitur præmissa præmiatio. *Vincenti* scilicet mundum, carnem, & dæmonem quæ nobis mouent diuersa prælia: *dabo edere de ligno vitæ*, sc. sacræ scripturæ. Prouerb. 3. *lignum vitæ est his qui apprehenderint eam & qui tenuerint eam beati*. Vel prædicatio deuota Prouerb. 16. *lignum vitæ desiderium*, &c. vel pœnitentia Prouerb. 11. *fructus iusti lignum vitæ*. Vel crux Christi in qua pependit vita nostra. Deuteron. 18. *vita tua quasi pendet ante te*. Item palma dicitur lignum vitæ quæ habet radicem amaram & fructum dulcem. Et significat crucem. Cantic. *Ascendam in palmam & apprehendam fructus eius*, si in humani generis redemptione, hostium deiectionem, mortis destructionem: vitæ reparationem, ruinæ angelicæ restaurationem, hominis ad Deum reconciliationem, peccatorum remissionem, Baptismi regenerationem, Item lignum vitæ Christus Deus noster. Ezechielis. *Omne lignum*, &c. Item charitas est lignũ vitæ de quo quidem stipite rami omnium virtutum & meritorum prodeunt. Non enim habet aliquid viriditatis ramus boni operis, &c. Hæc ergo omnia possunt dici de ligno vitæ: eo quod dat comedentibus in præsenti gratiam & in futuro gloriam.

Prou. 3. *Lignum vitæ prædicatio deuota.* Prou. 11. Deut. 8. *Palma est crux.* Cant.

Lignum vitæ Christus charitas.

Tres paradisi. VINCENTI DABO EDERE, &c. secundum Hugonem, in libro de arca Noe. Tres sunt paradisi: vnus terrestris. Cuius incola fuit primus homo Adam terrenus. Secundus paradisus est vita fidelis, quæ est ecclesia sanctorum quam fundauit & inhabitauit primo secundus Adam scilicet Christus, tertius paradisus est cælestis qui est regnum Dei. In primo, lignum vitæ est, arbor materialis, in secundo humanitas saluatoris, in tertio sapientia Dei, verbum patris. Ex primo ligno vita corporalis, ex secundo vita spiritualis, ex tertio vita æternalis.

A

Modo pertractemus istud verbum. *Vincenti dabo*, &c. Potest enim accipi pro statu viæ vbi dominus promittit seipsum dare in sacramento altaris, quod est in paradiso Dei mei, quia in ecclesia. Istud ergo sacramentum quod repromisit nobis dare, est Roboratiuum virtuositate, propter hoc dicit *vincenti*. Communicatiuum liberalitate: quia *dabo*. Refectiuum satietate: quia *edere*. Viuificatiuum salubritate: quia *de ligno vitæ*. Delectatiuum suauitate: *in paradiso Dei mei*. Ad istius autem sacramenti altissimi dignam perceptionem, quinque requiruntur: quæ in ista auctoritate per ordinem tanguntur. Primum est cultus præparantis: quia *vincenti*: vnde

Eucharistia sacramentum.

Ad dignam receptionem corporis Christi quinque requiruntur.

B infra eodem capite habetur, *vincenti dabo manna absconditum*. Secundum est ritus dispensantis: quia *dabo* Ioan. 6. *Panis quem ego dabo*, &c. Tertium est modus manducantis: quia *edere*. Psalm. *Edent pauperes*, &c. Quartum est virtus reformantis. Ibi *De ligno vitæ*. Prouerb. 3. *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam*. Quintum est fructus degustantis: *quod est in paradiso Dei*. Ezech. 18. *Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, perfectus decore*, &c.

Ioa. 6. Psalm. Prou 3. Ezech. 18.

Potest istud verbum accipi pro fructu pœnitentiæ, vbi est lignum in medio paradisi afferens fructus 12 secundum quod habetur in fine istius libri. Et sunt isti videlicet. Sanitas interminabilis. Psalm. *Qui sanat omnes infirmitates tuas*. August. de ciuit. Dei: ibi esse nostrum non habebit mortem nosse, non

Psalm.

C habebit timorem: amare non habebit offensionem. Vbertas indefectibilis, Isa. *Tunc videbis propter veritatem & afflues*: propter suauitatem, & mirabitur cor tuum propter nouitatem & dilatabitur propter curiositatem. O quanta est felicitas secundum August. Vbi nullum erit malum & nullum deerit seu latebit bonum. Satietas infastidibilis. Eccles. 24. *qui edunt me*, &c. Veritas indubitabilis 1. Corinth. 13. *Tunc cognoscam sicut cognitus sum*. Iucunditas intristabilis: Isa. trigesimo quinto, *Gaudium & exultationem obtinebunt*. Securitas informidabilis. Prou 1. *Qui me audiunt*, &c. Tranquillitas imperturbabilis, Psalm. *Delectabuntur in multitudine pacis*. Libertas insubiugabilis. Ad Galat. 4. *Quæ sursum sunt quærite non quæ super terram*. Claritas inoffuscabi-

Isa 40. Eccles. 24. 1. Cor. 13. Isa. 35. Prou. 1. Psalm. Galat. 4.

D lis. Tobiæ 13. *Beatus ero*, &c. Formositas indeformabilis infra 21. cap. *Nihil coinquinatum intrabit in ea*, &c. Laus imperturbabilis. Tobiæ 13. *Per omnes vicos*, &c. Æternitas interminabilis: Isa. 35. *Lætitia sempiterna*, &c.

Tob. 13. Ioan. 21. Tob 13. Isa. 35

Patet ergo ex ista epistola quod Primas Asiæ, primo extollitur ne deficiat, secundo corripitur ne corruat, tertio instruit, vt pœniteat, quarto merces promittitur, vt alliciat.

VINCENTI DABO EDERE DE LIGNO VITÆ.] Summa ei gloriæ fœlicitas est post triumphales victorias aspectu filij Dei satiari & multitudini beatorum charitate perpetua copulari & sociari. Ideo dicit *Vincenti dabo*, &c.

E ET ANGELO SMIRNÆ ECCLESIÆ, &c] Hic ponitur secunda pars principalis, in qua iste episcopus cui secunda epistola dirigitur commendatur à tribus videlicet. A laboris & doloris perfecta perpessione, à terrenarum rerum contemptu & abdicatione. Tertio hortatur eum blanda & suaui allocutione, vnde dicit. *Et Angelo Smirnæ ecclesiæ scribe*. Reuelando, scilic. mysteria? hic dicitur primus à quo omnia creata & nouissimus per quem omnia recreata & restaurata: qui fuit mortuus in assumpta humanitate. Et viuit reassumpta immortalitate.

VERS. 8. *Hic episcopus à tribus laudatur.*

Sequitur. SCIO TRIBVLATIONEM TVAM: [quoad carnis afflictionem. ET PAVPERTATEM quoad omnem abdicationem. Ille enim

VERS. 9. *Pauper Christo conformatur.*

enim dispersit & dedit pauperibus secundum glossam, volebat enim conformari capiti Christo qui paupertatem toto desiderio concupiscens, descendit à summo cœli ordine & cardine, vt eam sibi eligeret & nobis sua æstimatione faceret pretiosam, fœlix plane paupertas quæ sectos imo gloriosos faciat per singula flagrare electos in illo timendo examine meritorum, in isto tanto discrimine iudiciorum. Magna vero abusio quod diues velit fieri vermiculus vilis, pro quo Deus maiestatis voluit depauperari, pauper enim fuit in principio: quia panniculis inuolutus. Et pauper in medio, quia sicut aduena peregrinus progreditur non habens vbi caput suum reclinet. Pauper in extremo, quia in ara crucis totus nudus distenditur.

Pauper Christo conformatur.

Paupertatis encomia.

Christus semper pauper.

Sed diues est in spe remunerationis: quia *beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cœlorum*: diues est in plenitudine cœlestis mansionis, in exercitatione virtutis: & exhibitione boni operis, in verbo prædicationis, diues in cœlo quamuis pauper in mundo: licet talis ac tantus sis,

Qui pauper quomodo diues.

VERS. 5. ET BLASPHEMARIS, infamaris AB HIS QVI SE DICVNT IVDÆOS ESSE,] quantum ad interiorem professionem, & non sunt quantum ad veræ fidei confessionem, confitentur enim se Deum nosse, factis autem negant.

VERS. 7. SED SVNT SYNAGOGA SATANÆ,] idest congregatio aduersantium fidei Christianæ, patet ergo quod ille episcopus fuit valde perfectus, qui sustinuit tribulationem contra concupiscentiam carnalem, & paupertatem contra oculorum appetentiam, & blasphemias, contra superbiam, sed tamen erat diues per virtutum affluentiam.

Quid synagoga sathanæ.

Et sequitur confortatio. NIHIL HORVM TIMEAS QVÆ PASSVRVS ES:] siue paupertatem in rebus, siue tribulationem in corpore, siue vituperationem in fama. Matth. 10. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Sequitur tormentorum pronunciatio.

Matt. 10.

ECCE MISSVRVS EST DIABOLVS.] suggerendo, Deo permittente ad virtutum probationem.

ALIQVOS EX VOBIS IN CARCEREM.] Nomine carceris dat intelligere afflictionem, passionem, vexationem.

Quid nomine carceris intelligitur. Persecutio tempore decem Imperatorum.

VT TENTEMINI] & superando, æternum brauium mereamini.

ET HABEBITIS TRIBVLATIONEM DIEBVS DECEM,] persecutio durabit tempore decem Imperatorum Romanorum quæ significatur Danie. 7. per decem cornua. Quia à Nerone vsque ad Diocletianum fuerunt decem principes Romanorum persecutores fidelium, vel finitum accipitur pro infinito, quasi diceret. Multis diebus sustinebitis tribulationes, decem diebus habebitis tribulationes. Et omne quod patimur est momentaneum respectu gloriæ quam expectamus, ac si millenarius numerus decennio compararetur, per decem dies cursus agonis nostri intelligitur: quia decennarius numerus est perfectus, in quo populus Christianus in terram viuentium introducitur, vel per decem dies quibus ecclesia tribulatur, omne tempus intelligitur quo mandatis decalogi, scilicet decem præceptis tanquam pugiles armamini quibus triumphabitis.

Præceptis decem armamur.

Sequitur dulcis admonitio ad perseuerandum & ex hoc sequens retributio gloriosa ad præmiandum. *Esto fidelis vsque ad mortem* non deficiendo, & vsque ad mortem pro veritate certando.

ET DABO TIBI CORONAM VITÆ,] scilicet æternam, pro brauio, quod significatur nomine coronæ, ob honoris regalis excellentiam, ob triomphalem victoriam, ob interminabilem indeficientiam, ob eiusdem vndique influentiam. Corona

A enim propriè est regum, seu pontificum & victorum. Et corona figuræ sphæricæ est: ideo merito per ipsam significatur gloria quam Deus præparauit diligentibus se. Vnde Richard. Tolerantia nanque transitoria, corona æterna, pugna modica, merces immensa, pœna leuis, gloria inæstimabilis. Et ideo pro tali gloria certandum est constanter.

Corona propriè Regum.

Sumatur igitur pro collectione. ESTO FIDELIS VSQVE AD MORTEM ET DABO TIBI CORONAM VITÆ,] verbum eloquentis & dirigentis fidelem animam in finem suum, in quibus verbis. Primo excitat ad sanctitatem ibi, *esto fidelis*. Secundo informat ad firmitatem ibi, *vsque ad mortem*. Tertio inuitat ad felicitatem, quia *Et dabo tibi*

Pro gloria certandum constanter.

B *coronam vitæ*. Circa primum nota quod triplex fidelitas inuenitur in scriptura: seruus tenetur Domino fidelitate dispensationis Lucæ 12. *Quis putas est fidelis dispensator & prudens quem constituit Dominus super familiam suam*. Et 1. Corinth. 4. *hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur*. Amicus tenetur amico fidelitate dilectionis, Eccles. 6. *Amicus fidelis fortis protectio, qui inuenit illum inuenit thesaurum*. Sponsus tenetur sponsæ fidelitate desponsationis Oseæ 2. *Sponsabo te mihi in fide & scies quia ego Dominus. Esto ergo fidelis.* Et sequitur.

Fidelis anima dirigitur in finem. Triplex fidelitas reperitur. *Luc. 12.* *1 Cor. 4.* *Eccles. 6.* *Oseæ 2.*

VSQVE AD MORTEM,] id est continue ne frangaris in patientia, Eccles. 4. *vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Ec-

Eccles. 4. *Eccles. 34.*

C cles. 34. *Aliquoties vsque ad mortem periclitatus sum horum causa. Et liberatus sum gratia Dei.* Hic laboris in obedientia. Ad Philip. 2. *Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu.* Et sequitur. *Semetipsum exinaniuit factus obediens vsque ad mortem.* Vnde propter hoc nota quod triplex corona redditur animæ fideli scilicet. Decoris ad ornandum. Vnde *corona aurea super caput eius*, &c. Honoris ad regnandum: quia *gloria & honore coronasti eum*. Amoris ad dotandum. Psal. *Posuisti super caput eius coronam de lapide pretioso.*

Ad Ph. 2. *Triplex corona redditur animæ fideli.*

Vel potest esse verbum Iesu Christi ad prælationis officium assumentis, in quibus quidem verbis primo ostendit. Quid committitur, quid contingitur, quid

D connectitur. Primo enim committitur gradus administrationis, *Esto fidelis*, scilicet æmulator præceptorum, dispensator commissorum thesaurorum. 1. Reg. 2. *Suscitabo mihi sacerdotem fidelem qui iuxta cor meum & animam meam faciat: & ædificabo ei domum fidelem.*

Prælato quæ necessaria.

Iuxta secundum est notandum quod continuanda est vsque ad mortem promptitudo obedientiæ, rectitudo iustitiæ, fortitudo patientiæ: quia obedientiæ debetur corona honorificæ dignitatis. Prouerb. 27. *diligenter agnosce vultum pecoris tui*. Sequitur *retribuetur tibi corona iustitiæ*. Iustitiæ debetur corona magnificæ potestatis, Isa. 34. *In die illa erit Dominus corona*. Sed patientiæ debetur corona inuictæ tranquillitatis Iacob. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitæ.*

Corona debetur obedientiæ. *Prou. 27.* *Iustitiæ quid debetur corona.* *Isa. 34.*

E Sequitur epistolæ conclusio, & cum hoc vtilis obauditio, *qui habet aures audiendi*, exterius, *audiat*, interius, *quid spiritus dicat ecclesiis*, eleuans soperius sequitur. *Qui vicerit*, diabolica tentamenta, carnis incendia, mundi blandimenta, *non lædetur à morte secunda*, id est damnatione perpetua, prima mors animæ est in peccatis, secunda est in pœnis: prima mors corporis, quando ab anima corpus dissoluitur: secunda quando æterno supplicio deputatur: assimilatur autem prima mors animæ primæ morti corporis in multis. Sicut enim corpus primo distemperatur, postea infirmatur, deinde moritur, postea effertur, deinde sepelitur, & ad vltimum lapide operitur. Ita anima primo distemperatur per malam cogitationem, postea infirmatur per noxiam delectationem, seu executionem, moritur per

Qua patientiæ debetur corona. *Mors prima & secunda animæ.* *Mors animæ in quibus assimilatur cum morte corporis.*

consensum, effertur per operis enidentiam, sepelitur per consuetudinem, ad vltimum lapide operitur per obstinationem. Item sicut mors corporia lædit in quinque, ita & mors animæ. Primo enim mors corporis separat ipsum ab anima, & mors animæ separat ipsam à Deo. Secundo mors cnrporis separat à parentibus & amicis carnalibus, & mors animæ ab Angelis & sanctis omnibus. Tertio mors corporis facit amittere diuitias mundi, & mors animæ aufere diuitias cœli. Quarto mors corporis priuat totum sensum, & mors animæ totum spiritualem intellectum. Quinto mors corporis aggrauat dolorem: sed mors animæ maior est. Mors igitur secundum August. de ciuit. Dei: vbi nulla anima viuere dicenda est, quæ à vita Dei fuerit elongata. Nec corpus quod extraneis doloribus subiacebit, at per hoc durior: quia morte finiri non poterit, *qui ergo vicerit non lædetur à morte secunda;* id est à morte gehennæ. Et hæc dicta sint pro themate collectionis, in quibus quidem verbis duo facit, primo incitat ad pugnam: quia *qui vicerit* secundo informat ad coronam: quia *non lædetur à morte secunda.* Qui ergo vicerit, primo potenter, ne deiiciatur per violentiam: secundo prudenter, ne decipiatur per fraudulentiam: tertio perseueranter ne confundatur per erubescentiam. Talis inquam non lædetur à morte secunda. Vincenda sunt ergo carnis oblectamenta in fide mediatoris mundi, blandimenta in spe remuneratoris Christi, argumenta in sanguine redemptoris. Est attendendum quod mors secunda dicitur mors in morte & super mortem ratione acerbitatis: quia *transibunt ab aquis niuium ad ca orem nimium.* Iob. 23. vt subita contrariorum mutatio inferat cruciatum. Dicitur etiam mors cum morte & sine morte ratione æternitatis: quia secundum Iob. *vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.* Dicitur etiam Mors post mortem & vltra mortem ratione diuersitatis. Et ideo *mors peccatorum pessima* iuxta Psalmistam. Sic ergo patet quod iste secundus Episcopus in nullo fuit reprehensibilis. Et in multis commendatur quantum ad passionum tolerantiam, & quantum ad temporalium inopiam, & quantum ad spiritualium exuberantiam.

Mors corporis in quinque lædit.
Mors animæ absentia Dei.
Quomodo vincendum.
Mors secunda.
Iob. 23.
Iob.
Psalm.

Vers. 12.

Et angelo pergami ecclesiæ scribe,] Præmissa prælatorum vigilantium commendatione. D Hic subditur reprehendentium negligentia in subditorum correptione: quorum quidam peccabant spiritualiter per idololatriam. Quidam autem carnaliter per carnis lasciuiam. Ponens igitur primo laudes ipsius Episcopi: secundo increpationes: tertio promissiones, dicit *Et Angelo Pergami ecclesiæ scribe,* scilicet quæ sequuntur, vt correctus de torpore & negligentia inuigiles sollicitus super gregem, hic dicit.

Correctio vtilis.
Rhomphæa sententia iudiciaria & qua de causa.

Qui habet rhomphæam ex vtraque parte acutam.] secundum Isidorum, Rhomphæa est gladius bis acutus: vnde per rhomphæam figuratur verbum domini vel sententia iudiciaria: quia dicitur acuta ex vtraque parte temporis: quia scindet illos qui præteriti sunt, & præsentes, & qui postea sunt venturi. Itē ex vtraque parte generis, quia scindet tam nobiles quam ignobiles. Item ex vtraque parte E criminis, quia scindet tam carnalia quam spiritualia. Item ex vtraque parte Ecclesiæ, quia scindet Prælatos & clericos subditos & laicos tam seculares quā claustrales. Item ex vtraque parte sexus, quia tam mares quam fœminas. Item ex vtraque parte ætatis, quia tam iuuenes quam senes, ex vtraque parte fortunæ, quia tam diuites quam pauperes.

Vel sacra scriptura dicitur rhomphæa ex vtraque parte acuta, quia est noui & veteris Testamenti. Et quia in vtroque peccata operis reuocat & cogitationis, vel quia separat bonos à malis sicut gladius.

A Membra à membris, vel quia simplices per historiam perfectos instruit per allegoriam. Vel sacra Scriptura potest dici rhōphæa bis acuta quia ad commendandum aliquos vtitur authoritate, ad alios ratione. Sequitur.

Sacra Scriptura rhomphæa.
Congregatio malorum quies sathanæ.

Scio vbi habitas,] quia in medio sæuientium. Vbi sedes est sathanæ,] id est congregationis malorum tibi aduersariorum, vbi Sathanas quiescit, et tenes nomen Christianitatis titulo insignitum. Et non negasti fidem meam,] habens supple mea potentia cor stabilitum.

Nominibus multis filius Dei appellatur.
Matth. 1.
Matth. 11.

Attende quod filius Dei viui septem nominibus appellatur. Primum nomen est Christus. Matth. 1. *De qua natus est Iesus qui vocatur Christus,* id est vnctus: fuit enim vnctus in regem & sacerdotem. Et ab B isto nomine dicti sumus Christiani. Secundum nomen est Nazarenus, Matth. 11. *Quoniam Nazarenus vocabitur,* id est floridus: quia Christus habuit candorem lilij in natiuitate, liuorem violæ in flagellatione, ruborem rosæ in passione. Tertium nomen est Emanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Quartum nomen est filius altissimi. Luc. 1. *vocabitur altissimi filius.* Quintum nomen est magister. Sextum nomen est Dominus de quibus duobus Ioan. 14 *vos vocatis me magister, & Domine, & benedicitis sum etenim,* Septimum nomen est Iesus. Matt. 1. *Vocabis nomen eius Iesum.*

Luc. 1.
Ioan. 14.
Matth. 1.
Prælatus virtutem nominum Christi debet habere.

Virtutem istorum nominum debens habere Prælati qui debent, primo esse Christi, id est vncti per miseC ricordiam, secundo Nazareni, id est floridi per innocentiam, tertio Emanuel, per omnium ædificationem, quarto filij altissimi, per compassionem, quinto Magistri per veritatis instructionem, sexto Domini per laruorum subuentionem, septimo Iesus per salutis omnium procurationem.

Dicit ergo, Non negasti fidem meam, et in diebus Antipas testis meus fidelis.] Secundum Haym obscura est sententia, & ideo oportet aliqua subaudire, vnde intelligatis quod Antipas fuit quidam Christianus fidelissimus, qui ob confessionem Christianæ fidei occisus est à quibusdam reprobis illius Ecclesiæ in qua sedes est Sathanæ. Inter quos ille Episcopus habitat, & prius aderat, nec tamen fidē negauit pro qua vidit alios occidi. Est ergo sensus, *& non negasti fidem meam.* quod apparuit euidenter in diebus illis quibus Antipas testis meus fidelis qui occisus est apud vos, vbi Sathanas habitat, inquitur quantum ad prauos habitantes in illa Ecclesia. Sed viriliter restitisti. Per istum autem Antipam omnes martyres intelliguntur.

Multiplex Martyrium.
S. Franciscus martyr per Christi & proximi compassionem.

Vbi nota quod multiplex est martyrium, primum est sanguinis effusione, sicut Laurentius, secundum carnis macaratione, sicut Hieron. tertiū est per Christi, & proximi compassionem, vt Franciscus, quartum paupertas in vbertate, vt Iob. & Dauid, quintum largitas in paupertate est. Sic & fiebat in Pergamo, sicut Tobias, sextum est austeritas in iuuentute, sicut Daniel, septimum est continuitas in bona operatione, octauum cuiuslibet assiduitas in prædicatione propter animarum salutem.

Vers. 14.

Sed habeo aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum coram filiis Israel edere et fornicari]

Posita illius Episcopi commendatione: Sequitur de eius reprehensione, reprehenditur in duobus, primo quia non corrigebat sequentes doctrinam Balai ad idololatrandum. Secundo quia non corripiebat sequentes doctrinam Nicolaitarum. 4. ca. primo ergo allegat ipsios negligentiam, ibi *similiter*, secundo animat ad pœnitentiam ibi, *pœnitentiam age*, tertio innuit periculum dilationis, ibi, *si quo minus*, quarto

promit

promittit si hoc fecerit præmium æternæ retributionis, ibi, *Vincenti dabo manna absconditum*: Ne grex prædicta emendatione posset extolli inaniter, reprehendit eum in quibus erat reprehensibilis curialiter, dicens. *Sed habeo aduersum te pauca*, scil. si corrigas, sed magna si negligas, & quæ sunt illa determinat.

QVIA HABES ILLIC.] i. in Episcopatu tuo *tenentes doctrinam Balaam, qui docebat mittere scandalum coram filiis Israël, edere, & fornicari*. Nota hic historiam, Num. 24. Et tunc littera plana erit & facilis.

Num. 24. Baalach volens subiugare filios Israël consuluit Balaam, qui sciens Iudæos promptos ad luxuriam, consuluit Baalach, vt pulchras mulieres adduceret coram eis, quarum pulchritudine relaberentur in amplexus earum, & in blandimentis deliciarum comederent sacrificia Fegor siue Beelfegor, & sic à Deo derelicti caderent coram eo. Quod & factum, quia multi dediti erant gulæ & luxuriæ & per consequens idololatriæ, vnde benè coniungit ista duo edere & fornicari, quia vnum sequitur ad aliud. Vnde Hieronymus venter vino æstuans, cito in libidinem spumat, vicina enim sunt venter & genitalia.

Ingluuies & luxuries inuicem coniunguntur.

Ad litteram Balaam interpretatur vorator, & significat ventrem Prælatorum multorum doctrinam eius tenentium, qui ad aliud non student nisi potationi, & comestioni, & vtinam non luxuriæ & libidini. Vnde sicut filij Israël ceciderunt & interierunt, quia commixti sunt inter gentes. Sic timendum ne Ecclesia cadat pariter & pereat propter curiositatem, & superflua ornamenta propter excessus, propter pompas, & vanitates Prælatorum. Et sicut iam videtur aliqua de his oriuntur. Nonne multi hodie mittunt scandalum coram filiis Israel, quorum vitam describit Hugo in libro de Claustro spirituali, hi sunt quorum thalamus est ornatior altari, Scyphus calice pretiosior, equus carior missali, capa, casula pulchrior, camisia delicatior alba, ecce quomodo obscuratum est aurum rubigine peccatorum, mutatus est color optimus decoris & honestatis, fœditate vitiorum. Securè adeo dicerem, quod si cessassent mittere scandalum coram filiis Israel, Deus non permisisset Ecclesiam cadere in tantam ignominiam & contemptum. Vtinam legissent doctrinam Gregor. in pastorali dicentis. Interest, vt Episcopus sit cogitatione mundus, actione præcipuus, in silentio districtus, in verbo disertus, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, benè agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, internorum curam exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentia interiorum solicitudinem non relinquens.

Periculum in Ecclesia ex malis Prælatis.

Qualis debet esse Episcopus.

Nota errorem Nicolaitarum.

Vers. 15. SIC HABES TV, TENENTES DOCTRINAM NICOLAITARVM. Ecce secundus defectus, quia in Episcopatu suo habebat sequentes doctrinam Nicolaitarum, qui communicabant vxores suas omnibus, & omnes communicandas esse docebant, & licitum esse habere plures. Isti sunt, de quibus dicitur. Deuter. 31. *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*. Sequitur.

Deut. 31.

SIMILITER POENITENTIAM AGE.] Vbi post præmissum defectum, animat ad profectum, allegans quod nisi faciat, imminet periculum, vnde dicit.

Vers. 16. SIMILITER POENITENTIAM AGE.] per iustitiam puniendo præterita, per temperantiam reprimendo præsentia, per prudentiam cauendo futura, per fortitudinem perseuerando in bona vita inchoata, hæc enim quatuor sunt in vera pœnitentia. Sapientiæ octauo. Sobrietatem & prudentiam, docet & veritatem & iustitiam, quibus nihil vtilius est in vita hominibus.

Quatuor sunt in vera pænitentia. Sap. 8.

Age ergo pœnitentiam, *si minus*, id est si in aliquo A minus feceris, & commiseris, vel defeceris; *veniam tibi*, id est contra te, quia aliquos non corrigis, *cito*, in morte, vel in iudicio, quia omne tempus breue est respectu æternitatis, Ioel. 3. *Cito reddam vicissitudinem meam super caput vestrum*.

Sententia iudicis alias gladius dicitur esse.

ET PVGNABO.] gladio oris mei per sententiam iudicatiuam quæ dicitur gladius, quia vsque ad medullas cordium, & diuisionem animæ ac spiritus penetrabit, peribit fuga à veloce.

Iste igitur bellator pugnabit tam velociter & fortiter vt nullus possit effugere, nec resistere, quia peribit Luc. 22. *Tunc videbunt filium hominis venientem cum potestate magna & maiestate*. Pugnabit tam prudenter, vt nullus possit latêre. Sap. 5. *Induet pro thorace iustitiam, & pro galea iudicium certum*. Item pugnabit B potenter, & cum magno exercitu, & ipse peccator erit omni auxilio destitutus. Pugnabit enim pro eo orbis terrarum contra insensatos, id est omnis creatura accusabit peccatores, qui eis abusi sunt: vnde Gregor. quam angustæ viæ erunt reprobis in iudicio super erit iudex iratus, subtus patens cahos inferni, à dextris peccata accusantia, à sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia, intus erit conscientia mordens, exterius ignis ardens, miser peccator sic deprehensus quid faciet: latêre erit impossibile, apparere intolerabile. Si quæris quis te accusat, totus mundus. Nam offenso Creatore, omnis creatura odio habet perditum. Antequam ergo intremus campum certaminis secundum Hier. faciamus fructus dignos C pœnitentiæ, quia ibi oportebit vnumquodque recipere diffinitiuam sententiam scelerum perpetratorum.

Luc. 22.

Sap. 5.

Omnis creatura armabitur aduersus impios.

Miseria maxima peccatoris in iudicio.

QVI HABET AVRES AVDIENDI AVDIAT QVID SPIRITVS ECCLESIIS DICAT.] Postquam excitauit ad odium mali, hic reuocat ad amorem boni, mercedem inæstimabilem promittendo, vnde dicit. Vers. 17.

VINCENTI DABO MANNA ABSCONDITVM.] Istud potest exponi multipliciter de dulcedine intima, quæ datur sanctis in hac vita, vel æterna quæ dabitur in futuro, vtraque tamen tanta est vt omnis qui sentit dicat, quid est hoc? vtraque est abscondita, quia parum & paucis datur sentire in hac vita. Vnde Psal. D *quàm magna multitudo dulcedinis tua Domine, quàm abscondisti timentibus te*.

Magna spiritualis dulcedo.

Psal.

Pœnitentia tua ergo potest intelligi dulcedo contemplationis, primo propter saporis suauitatem. Sicut enim manna habebat saporis suauitatem & delectamentum. Sic anima sancta in ieiuniis, disciplinis, infirmitatibus suauitatem inuenit. Modicum quantum ad quantitatem, sic dulcedo hæc quæ conceditur, modica est respectu futuræ. Item erat quasi pilo tusum item manna erat albi coloris, & sic interna suauitas mentem albificat, per innocentiam, & frigidat concupiscentiam, sed sole adueniente liquescit, quia immiata mundi lætitia euanescit, vnde Aug. Delicata est diuina consolatio, nec datur admittentiE bus alienam

Penitentia quomodo suauissima.

Diuina consolatio delicata.

VINCENTI ERGO DABO MANNA ABSCONDITVM.] id est pœnitenti deuotionis spiritum prius absconditum & ignotum. *Et dabo ei calculum candidum*, id est corpus meum præfulgidum, secundum Isidor. Calculus est lapis pretiosus, qui carbunculus dicitur eo quod in tenebris constitutus. Sicut carbo succensus fulgere perhibetur per quem Dei filius designatur, qui candor est lucis æternæ, & speculum, sine macula illuminans sedentes in tenebris, & in vmbra mortis.

IN CALCVLO NOMEN NOVVM SCRIPTVM.] scilicet Christianum, à Christo enim dicuntur Christiani, *quod nemo scit*, id est per experientiam, *nisi qui accipit*, i. nisi qui prædestinatur ad accipiendum per gratiam & tandem per gloriam.

Vel

Vel aliter, VINCENTI DABO MANNA ABSCONDITVM.] id eſt totius dulcedinis quantum ad animam, *& dabo illi calculum candidum*, id eſt corpus glorificatum, *& in calculo*, id eſt in corpore glorificato, *nomen nouum*, id eſt filij vel amici regis. 1. Ioan. 3. *Filij Dei ſumus, & nondum apparuerit quod erimus. Scimus autem quia cum apparuerit ſimiles ei erimus. Quod nemo ſcit* perfectè & certitudinaliter, *niſi qui accipit*, id eſt donec accipiet experimentaliter. In hac enim vita perfectè non poteſt sciri gloria corporis glorioſi.

1. Ioan. 3.

Moralis expoſitio. Dotes corporis glorioſi.

Exponamus aliter iſtud verbum glorioſum, DABO MANNA ABSCONDITVM, ET DABO ILLI CALCVLVM CANDIDVM. ET IN CALCVLO NOMEN NOVVM SCRIPTVM QVOD NEMO SCIT NISI QVI ACCEPIT. Hic alloquitur Spiritus ſanctus animam fidelem in ſtatu viæ ſuper miſſione futuræ gloriæ, vbi promittuntur ſibi tria per ordinem quæ in verbo propoſito annotantur, ſcilicet præmiũ eſſentiale fœlicitatis, quia *Vincenti dabo manna*, præmium accidentale ex claritate corporis, quia *dabo illi calculum candidum*, præmium accidentale ratione ſuperadditi decoris, quia *in calculo nomen nouum ſcriptum*. Calculus enim eſt per quem ſignificatur corporis glorioſi impaſſibilitas, lucidus per quem ſignificatur claritas, limpidus per quem deſignatur ſubtilitas. Iocundus per quem deſignatur agilitas.

Aliter poteſt eſſe verbum Spiritusſancti ad animam in ſtatu viæ ſuper refectione mentali in ſacramento altaris, vbi tria tanguntur. Prima diſpoſitio in vincente, viuifica refectio in manna manente, velatio myſtica in homine neſciente, *quia nemo ſcit niſi qui accipit*. Sacramentum vero altaris dicitur manna ratione originis pulchritudinis.

Refectio ſacramentalis.

Manna n. erat diſtillatione cœlicum: *Et hic panis qui de cœlo deſcendit*: erat firmatione Angelicum, & hic *eſt panis Angelorum*. Erat prægustatione viuificum. Similiter *qui manducauerit ex hoc pane viuet in æternum*. Ioan. 6. Calculus vero eſt amor diuinus qui eſt, primo ignitiuus dilectionis, ſecundo purgatiuus affectionis, tertio impreſſiuus congregationis, quarto firmatiuus confortationis. Iſa. 6. *Volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus*. Quatuor n. ſunt abſcundita in Deo, ſ. diuinitas quam abſcondit pelagus profunditatis. Pſ. *Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ*. Poteſtas quam abſcondit amictus humanitatis in Pſ. *Abſcondita eſt fortitudo eius*. Bonitas quam abſcondit typus cibabilitatis vel comeſtibilitatis in Pſal. *Quàm magna multitudo dulcedinis tua Domine, quam abſcondiſti timentibus te*. Veritas quam abſcondit fumus curioſitatis. Matth. *Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ*. &c.

Viuificans eſt. Diſpoſitio ad recipiendum. Sacramentum Ioan. 6. Amor diuinus quid operatur. Pſal.

Pſal.

Matth. 5.

Poteſt etiam accipi verbum iſtud ad laudem vnius martyris. Vbi tria per ordinem tanguntur ſcilicet, primo ſtadium pugnatoris, ſecundo brachium adiutoris, tertio brauium comprehenſoris. Vnde dicit, *Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum ſcriptum quod nemo ſcit niſi qui accipit*, hic in verbo propoſito repromittit Ieſus ſeipſum dare nobis in viaticum noſtræ peregrinationis. Manna enim abſconditum eſt corpus Chriſti ſub ſacramento velatum, quod per manna ſignificatur ratione originis, quia deſcendit de cœlo, ratione pulchritudinis, quia candidum ratione dulcedinis, quia habens omne delectamentum ratione plenitudinis, quia in minima parte totum, hoc ergo manna abſconditum Domini cum perfectè vincenti carnem, mundum, Diabolum dans, & iſtum cibum refectiuum dat, & purgatiuum, id eſt calculum purgatiuum, ignitiuum, allectiuum, videlicet paſſionis Chriſti, per quod in anima ſcribitur nomen nouum, ſcilicet Chriſti ſignaculum quod nemo ſcit, niſi qui accipit credendo per fidem, imitando per operationem, guſtando per deuotionem, & tandem fruendo fœliciter per apertam & beatiſſimam viſionem.

Manna corpus Chriſti & qua de cauſa. Vincenti mundum, &c datur corpus Chriſti.

Vel in iſto verbo promittit Chriſtus ſe dare nobis in præmium noſtræ retributionis, dicens, *Vincenti* mundi blandimenta, carnis oblectamenta, diabolica argumenta: *dabo manna abſconditum*, ſcilicet viſionem, fruitionem, tentionem quæ ſignificatur per albedinem coloris, per dulcedinem saporis, per fortitudinem vigoris, quia ab igne non exterminabantur, *Et dabo illi calculum candidum*, id eſt corpus clarum, impaſſibile, ſubtile, agile, quæ figurantur per calculum, qui eſt lapis lucidus, floridus, limpidus, & fœcundus. Vnde ſecundum Hier. ad Damaſum, *Et in calculo nomen nouum ſcriptum*, ſ. Chriſtiani caracteris priuilegium: *Quod nemo ſcit niſi qui accipit*, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit præmium quod Deus præparauit his qui diligunt eum.

Vel poteſt eſſe Chriſti promittentis Beato Franciſco illud ſingulare priuilegium Seraphicæ apparitionis & conſignationis, dicens, *Vincenti*, id eſt, Beato Franciſco, de quo cantatur, mundum vicit, & vitium ſe victo victor inclitus, *Dabo*, &c. Vbi quatuor ſibi promittit quæ apparent in viſionis ſacra ſupra dicta. Primo promittit iubilum exceſſiuum. Cum dicit, *Dabo manna abſconditum*. Sicut enim manne aliquo certo ſapore non determinabatur. Sic iubilus eſt quoddam ſpirituale & ineffabile gaudium quod non poteſt exprimi nec taceri, vt dicit gloſſa ſuper illud. *Aſcendit Deus in iubilo*. Secundo promittit incendium compaſſiuum Cum addit. *Dabo illi calculum candidum*, id eſt ignitum paſſionis amplexum. Calculus enim lapis ignitus carbunculus, qui propter flammeum colorem igneus appellatur. Tertio eidem repromittit, ſignum figuratiuum. Cum ſubdit, *Et in calculo nomen nouum ſcriptum*. Vnde iſtud Chriſtus eſt cuius ſcriptura eſt crucis figura. Vnde per caracterem habentem crucis figuram, ſcilicet per crucem deſcribit ſecundum Iſidorum. Nomen igitur Chriſti ſcriptum beato Franciſco, datur quando cum crucifixi titulo conſignatur. Quarto repromittit ei myſterium ſecretiſſimum, Cum concluditur quod *nemo ſcit niſi qui accipit*.

Franciſco datur ſingulare priuilegium.

Iubilus ineffabile gaudium.

Crucis figura. Quando nam nomen Chriſti datum eſt B. Franciſco.

Hæc quatuor in viſione prædicta per ordinem ſunt adimpleta. Nam in aſpectu Seraphico inexpreſſibiliter oblectabatur, ex paſſione coniungebatur: ſed crucifixo indicibiliter compariebatur, & ſibi reuelabatur myſterium, quia ſicut ipſemet dicit. Nulli quamdiu viueret reuelauit, forte audierat arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Patet ergo quod iſte Epiſcopus redditur commendabilis quantum ad paſſionum tolerantiam & quantum ad longanimitatis perſeuerantiam. Sed erat reprehenſibilis quantum ad torporem, & negligentiam, & maximè, quia non refrænabat ſubditorum exceſſus, & quantum ad comeſſationem, & carnis petulantiam, & in his tota epiſtola comprehenditur.

In aliqua virtute non debemus deficere.

ET ANGELO THYATIRÆ ECCLESIÆ SCRIBE.] Hæc Hæc eſt quarta pars, in qua quarta epiſtola Epiſcopo Thyatiræ dirigitur: vnde in tres partes diuiditur principales, ſcilicet in præfationem & narrationem, ibi. Vers. 18.

NOVI OPERA TVA.] & in concluſionem, ibi, *Qui habet aures audiendi audiat*. Poſtquam igitur correxerat Epiſcopum Pergami ſuper delicto idololatriæ, hic iſtum corrigit à laſciuia carnalium. More igitur priſtino commendans eum in operis bonitate, in fidei firmitate, in charitatis feruore, & in myſterij impletione, in patientia tribulationum, in profectu virtutum dicit.

Corrigit hunc Epiſcopum.

ET ANGELO THYATIRÆ.] ad ipſum excitandum, ad eum informandum. Vers. 18.

Hæc

HÆC DICIT FILIVS.] Dei filius inquam à Patre æternaliter genitus in pretium redemptionis expositus, in præmium nostræ retributionis exhibitus. Et propter hoc dicebat illa fidelis Martha. *Ego credidi* per fidei professionem, *quia tu es Christus* per humanitatis assumptionem, *Filius Dei vivi*, per æternam generationem, *qui in hunc mundum venisti* ad captiuorum liberationem, qui primo igitur dictus est filius hominis nunc dicitur filius Dei ad ostendendum, quod idem est Dei filius & hominis, quoniam diuina natura & humana vnitæ sunt in vnitate personæ.

Ad quid Christus venit in mundum.

QVI HABET OCVLOS TANQVAM FLAMMAM IGNIS.] penetratiuos & lucidos plenitudine sapientiæ & scientiæ.

ET PEDES EIVS SIMILES AVRICHALCO.] agiles & veloces ratione potentiæ. Propter primum non erit possibilitas malis latendi, propter secundum non est locus nec opportunitas euadendi. Tali igitur similitudine inducitur Dei filius, vt mali qui erant Thyatiræ terrerentur. Eccl. 23. *Oculi eius multo lucidiores sunt super solem.* & hoc quatuor de causis, sol n. tantum præsentia; Deus vero videt præterita, præsentia & futura. Item sol tantum exteriora; Deus vero exteriora & interiora, item sol ea quæ in mundo sunt tantum sub sole: Deus autem ea quæ in cœlo sunt super solem. Prou. 15. *Oculi Domini in omni loco contemplantur bonos & malos.*

Eccl. 23.

Prou. 15.

Oculi Domini sunt Prælati, & quomodo.

Oculi ergo Domini sunt Prælati qui ideo comparantur flammæ ignis, & debent esse lucidi per munditiam, & per puram conscientiam, per bonam famam & feruidi per zelum, & charitatem: Debent n. alios illuminare ad Dei cognitionem verbo prædicationis, & inflammare ad amorem exemplo bonæ conuersationis. Debent etiam tam in se quam in aliis rubiginem peccatorum consumere, & paleas terrenæ cupiditatis comburere.

Quales debent esse Prælati.

Isti ergo oculi debent esse clari per ostensionem teneri, per compassionem, gemini per Dei & proximi dilectionem Item oculi delectantur in pulchritudine & Prælati in bonorum promotione. Item oculi abominantur turpia & Prælati vitia & peccata.

Quomodo oculi id est Prælati sanantur Quomodo oculi id est Prælati læduntur, & quibus.

Item oculi ægri reparantur panni serici abstersione. Item fellis linitione, & Prælati æternæ damnationis recordatione. Item sanguinis minutione & Prælati consanguineorum amissione. Oculi autem isti læduntur ab intentionis albugine, tenebris ignorantiæ, stercore luxuriæ, nimio lumine, fumo superbiæ, igne iracundiæ, vitio gastrimargiæ, nimio fletu tristitiæ, senio malæ consuetudinis, vento gloriæ inanis. Hæ sunt proprietates quas ponit Richardus comparans Prælatos oculis.

Sequitur narratio, & eius multiplex commendatio. NOVI OPERA TVA QVÆ FACIS]
VERS. 19. meritum acquirendo, *& fidem*, id est fidelitatem tibi commissam fideliter dispensando. Est autem fides secundum Hug. Certitudo rerum absentium supra opinionem, & infra scientiam, primo fides ergo debet esse vera sine fictione, secundo firma sine trepidatione, tertio pura sine contrarij admixtione, quarto sincera bona operatione. *Fides enim sine bonis operibus mortua est.* Iacob. 1. Et quoniam fides non sufficit nisi operans sit per dilectionem,

Fidei quatuor conditiones.

Ideo sequitur, ET CHARITATEM.] animam pro subditis exponendo. Et hæc est pastorum perfecta charitas, *Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, debet enim bonus pastor animam suam ponere pro subditis, scilicet concupiscibilem, bona spiritualia acquirendo, facere rationem erudiendo, irascibilem corrigendo, sensitiuam bene operando, nutritiuam bene confouendo, generatiuam continendo. Charitas n. primo gignitur, deinde nutritur. Postea roboratur. Finaliter vero perficitur in prima, quando ille qui est vera charitas secundum Gregorium, quæ absentia sunt nobis per ignorantiam, nobis ipsis præsentia exhibet per amorem, diuisa confusa, inordinata, ordinata & inæqualia sociat, imperfecta consummat, quoniam charitas benigna est, ideo sequitur.

Fides sine operibus mortua. Boni pastoris munia.

Charitatis progressus.

ET MINISTERIVM] in eleemosynarum largitione, & pauperum reuelatione, quibus de suis facultatibus libenter largitur erogabat, quod est ministerium Episcoporum. Vnde quicquid ipsi thesaurisant vt parentibus non indigentibus tribuant, vel in vsus superfluos expendant vel ioculatoribus conferant, hoc totū furantur, & subtrahunt pauperibus crucifixi: vnde Isa. 3. *Rapina pauperum in domo vestra est.* Et quoniam *omnes qui pie volunt viuere in Christo persecutionem patiuntur.*

Episcoporum munus est eleemosynas dare, & qui non facit fur est.

Sequitur: ET PATIENTIAM.] scilicet malos sufferendo, & præmium expectando. Psal. *Viriliter age & confortetur cor tuum, & sustine Dominum*, flagellantem, & præmia differentem.

Patientia efficacia.

Vbi notandum est quod duodecim sunt gradus patientiæ, per quos ascenditur ad charitatem Christi. Primus est malo non resistere Matt. 5. *Ego autem dico vobis non resistere malo.* Secundus malum pro malo non reddere. Rom. 13. *Nulli malum pro malo reddentes.* Tertius est, malum non respondere. Prou. 26. *Non respondeas stulto iuxta stultitiam suam.* Quartus est inimicum diligere. Quintus malefactoribus bene facere de iis duobus, Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui oderunt vos.* Sextus est contra flagella non murmurare. 1. Cor. 10. *Ne murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.* Septimus est flagella, & quælibet aduersa libenter sustinere. Octauus est de flagellis gaudere de iis duobus. 2. Cor. 12. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi.* Nonus, tribulationem dulcem reputare. Deuter. 32. *Inundationes maris quasi lac sugent.* Ideo decimus est de tribulationibus gratias referre. Ad Thessal. 5. *In omnibus gratias agite.* Vndecimus se ad alia sustinenda parare. Matth. 5. *Si quis percusserit te in vnam maxillam prębe ei & alteram.* Duodecimus est in flagellis dolorem non sentire. Prou. 23. *Verberauerunt me, & non dolui, traxerunt me, & non sensi.* Et quandoque iusti proficiunt de bono in melius.

Duodecim gradus patientiæ quibus ad charitatem ascenditur.

Prou. 26.

Matth. 5.

1. Cor. 10.

2. Cor. 12.

Deut. 32.

Thess. 5.

Matt. 5.

Prou. 23.

Item sequitur: ET OPERA TVA NOVISSIMA PLVRA PRIORIBVS,] semper de bono in melius proficiendo.

Et est sciendum quod in istis est ordo præposterus, quia primus est fides, postea charitas, & ex charitate opera, quia cum per opera cognoscatur fides, & charitas ideo præmisit opera ordine necessario commutato.

Fides per opera cognoscitur.

Sequitur: SED HABEO ADVERSVM TE PAVCA.] hic ponitur Episcopi dura increpatio qui ideo reprehenditur, quia permittebat aliquos in Episcopatu suo enormiter euagari. Sicut ergo te collaudaui multipliciter. *Sed habeo aduersum te pauca*, in quibus es corrigendus valde acriter. VERS. 20.

QVIA PERMITTIS MVLIEREM IEZABEL.] quæ se dicit Prophetare, id est secreta occulta videre, & futura prædicentem *docere*, callidè, *& seducere*, & ostendit in quo seducebat, & qualia docebat, fornicari cum meretricibus, *Et manducare de idolis*, id est de immolatis idolis & dæmonibus.

Dicitur quod hæc Iezabel fuit vxor ipsius Episcopi quæ ad commessationes & fornicationes, & idololatriam multos trahebat verbo & exemplo. Alij dicunt quod loquitur de illa Iezabel quæ fuit vxor Achab, Regis Israël *quæ depinxit oculos suos stibio, & ornauit se ad modum meretricis.* 4. Reg 9. Vel dicit quod aliqua meretrix erat in illa Ecclesia seducens, & peruertens homines. Ideo Iezabeli comparatur quæ cōstruxit Baal qui Prophetas Domini occidit.

Iezabel quæ fuerit.

4. Reg. 9.

quæ

Mala mulie-ris inconve-niens, & descriptio. quæ vineam Nabot, & hortum olerum commutauit. A Hæc est mulier quam descripsit August. Mulier est hominis confusio, irascibilis bestia, continua sollicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, domus tempestatis, sollicitudinis impedimentom, hominis continentis naufragium. Hæ sunt proprietates mulieris quæ est seducibilis ad credendum, leuis est ad loquendum, facilis ad irascendum, grauis ad indulgendum, debilis ad patiendum, quæ semper nititur in vetitum. Talis ergo mulier docet fornicari. Vnde videndum est quot modis fornicatio dicatur, incitamenta fornicationis, indicia fornicationis & damna fornicationis.

Fornicatio quid. Est ergo fornicatio secundum Bernar. Sitis auida, corruptio fœtida, amaritudo continua, delectatio momentanea, pœna æterna, per quam corpus consumi- B tur, per quam hebetatur intellectus, & obtenebratur, & ratio confunditur.

Quadruplex fornicatio. Haymo vero distinguit quadruplicem fornicationem.

Prima. Matth. 5. Prima est coinquinatæ conscientię quæ est in animo, *Qui viderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est eam in corde suo* Matth. 5.

Secunda. Fornicatio. Tertia. Secunda seruandæ idololatriæ, & est cum lapide & ligno.

Tertia est sitibundæ auaritiæ, cum videlicet diuitiæ terrenæ inordinatè concupiscuntur, indebitè acquiruntur & inutiliter conseruantur, plusquam creator diliguntur. Hæc est auaritia quæ *est idolorum seruitus.* Ad Ephes. 5. & Psal. *Perdidisti omnes qui fornicantur* C *abs te.*

Ephes. 5. Psal 72. Quarta.

Tob. 4. 1. Cor. 6. Quarta est detestandæ immunditiæ, cum tamen voluntas perducitur ad effectum Tob. 4. *Attende tibi fili mi ab omni fornicatione.* Et 1. Corint. 6. *Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum.* &c.

Fornicationis incitamenta. Incitamenta autem fornicationis sunt aspectus curiosus, tactus delitiosus, affatus morosus.

Indicia fornicationis. Indicia autem fornicationis sunt affatus morosus, exquisitus ornatus, gestus lasciuus, tactus impudicus.

Damna fornicationis. Damna autem sunt, mentis anxietas, seu vexatio, corporis consumptio, hæreditatis dissipatio, nominis infamatio, diuinæ gratiæ substractio D

Spiritualiter ista Iezabel interpretatur æternæ pœnæ acquisitio, fluxus sanguinis, ac sterquilinium Et significat voluptates carnales quæ fluunt sanguine peccatorum & carnalium operum, & tales finaliter in suis stercoribus computrescunt. Ad ostendendum igitur diuinæ misericordiæ longanimitatem. Subdit peccantium ingratitudinem, quia dat tempus ad pœnitendum illis Episcopis, & non est qui pœniteat. Vnde subdit.

VERS. 28. ET DEDI ILLI TEMPVS VT POENITENTIAM AGERET.] Dat tempus quantum ad lamentum contritionis, ad iudicium confessionis, ad lauacrum satisfactionis, in quo tempore erat præseruata sinceritas conuersationis, detestanda enormitas fornicationis; quo considerata seueritas vltionis, desideranda E suauitas fruitionis, de tempore enim non habemus nisi nunc secundum Philosophum ad ista est datum tempus, & dat ergo nobis tempus, in spacium reuersionis, in auxilium directionis, quia qualitas temporis nos dirigit ad pœnitendum, in documentum considerationis, vt considerantes instabilitatem temporis, & eorum qui sunt in tempore ad illum qui est immobilis, perennis, & stabilis, toto mentis desiderio flagitemus.

Vel DEDI ILLI TEMPVS, VT PENITENTIAM AGERET.] in pueritia, adolescentia, iuuentute, & senectute. & non vult pœnitere, quia obmittit pœnitere in iuuentute, & non valet in senectute, dat ergo

Iob. 24. Deus ad pœnitendum non ad peccandum. Iob. 24. *Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ipse abutitur eo in superbia.* Sed quia nullum malum remanet impunitum. post qualitatem culpæ subdit quantitatem pœnæ dicens. *Nullum peccatum impunitum relinquitur.*

ET ECCE EX QVO NON VVLT POENITERE MITTO EAM.] suis demeritis exigentibus, in locum damnationis æternæ. Vnde secundum aliam translationem habetur, *in luctum* vel secundum Haimo, per lectum audacia & securitas peccadi intelligitur, quasi diceret. *Ex quo non vult pœnitere*, ego permitto quod peccet libere degens enormiter in peccatis. *Lectus quid significet.*

Est autem lectus malus, triplex. Primus emollientis lasciuiæ. Amos 6. *Væ qui dormitis in lectis eburneis & lasciuitis in stratis vestris.* *Lectus malus trip ex. Amos 6.*

Secundus mentientis concupiscentiæ, Prou. 7. *Intexui funibus lectum meum straui tapetibus pictis ex Ægypto*, loquitur meretrix. *Prou. 7.*

Tertius indeficientis impudicitiæ. Iob. 7. *Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris straui lectulum meum.* Iste igitur lectulus est languidus, morbidus, fœtidus, torpidus. *Iob. 7.*

Est autem econtrario lectus bonus triplex. Primus rigatus lachrymarum fœcunditate. Ps. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis*, &c. Cant. 3. *In lectulo meo quæsiui per noctem quem diligit anima mea.* Secundus ornatus virtutum varietate. Cant. 1. *Lectus noster floridus.* Tertius vallatus Angelorum societate. Cant. 3. *Cum lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi.* *Lectus bonus triplex. Cant. 3. Cant. 1.*

Iste igitur lectus est candidus, nitidus floridus, placidus, vt dicit Greg. *Ecce ego mitto eam in lectum, & qui mœchantur cum ea*, eius peccatis assentiendo *in tribulatione maxima erunt* afflictionem intolerabilem sustinendo. Magna est tribulatio in hoc mundo, maior in purgatorio, maxima in inferno, vel magna propter magnæ gloriæ amissionē, nunc propter ignis exustionem, maxima propter vermis corrosionem: vide si erit ibi tribulatio maxima, quia secundum Bernardum, Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, planctus, vlulatus, & cruciatus, clamor & tremor, labor, & ardor, immensa tenebra, obscuritas, anxietas, & acerbitas. Ibi erit dolor intolerabilis, fœtor incomparabilis, timor horribilis, mors animæ & corporis. Sic ergo in tribulatione maxima erunt, *nisi pœnitentiam egerint ab operibus suis*, dum tempus est pœnitentiam faciendi. O quam misericors Deus & alliciendus. Primo enim sustinet delinquentes: deinde arguit impœnitentes, bonum ergo scutum est, & bonus clypeus, & forte munimentum pœnitentia, ad euadendum periculum mortis æternæ. Pœnitentia o. secundum Chrysost. Salus animarum, dissipatrix vitiorum, reparatrix virtutum, expugnatrix dæmonum. Quid plus dicam portam aperit paradisi, & os inferni claudit. *Tribulatio magna triplex. Inferno miseria. Misericors Deus, pœnitentia est scutum & clypeus. Pœnitentia definitio.*

ET FILIOS EIVS.] id est imitatores *interficiam in morte*, quia semper moriuntur De qua Psal. *Mors peccatorum pessima*, quia mala in separatione corporis & animæ, peior in amissione gloriæ, pessima in cruciatibus gehennæ, *Et scient omnes Ecclesiæ*, quantum ad congregationes fidelium & infidelium, *quoniam ego sum scrutans renes, & corda*, id est cogitationes, & desideria cordium, vel secundum Haym. per renes, delectationes designantur concupiscentiæ carnalis. In corde exprimuntur cogitationes, quasi dicat. Ego sum scrutans facta, & cogitationes, & cordis secreta, & quoniam ipse est iustus iudex subdit, *Et dabo vnicuique secundum opera*, bonis æterna præmia, & reprobis dira supplicia, *Mors peccatorum mala. Psal. 7. Deus cordis scrutator.*

Sequitur: VOBIS AVTEM DICO CÆTERIS QVI THYATIRÆ ESTIS.] Posita malorum communicatione. Hic ponitur bonorum confortatio, magnum præmium pron ittendo, quasi dicat, sic her vt prædictum est diuersis. *Vobis autem dico cæteris qui Thyatyræ estis,* VERS. 24.

Sathana altitudo quid

estes dissimilesio coooersando, *quicunque non habent* A *doctrinam hanc*, nec eam appiobant fornicando, & de idolothytis comedendo, *& qui non cognouerunt altitudines Sathana*, eius superbiam, & quod suggerit detestando, & fugiendo, vel altitudinem Sathanæ vocat, Ioan. profundam astutiam diaboli qua sub quadam specie bonitatis suggerebat legalia esse obseruanda cum Euangelio, *Non mittam super vos aliud pondus*, scilicet tribulationum legalium, quemadmodum dicuot, scilicet quidam peruersi egressi de Iudæa qui terrendo fideles dicebant, quod adhuc erat Deus missurus maiores tribulationes quàm passi essent, vt ita à fide recederent. Vel quemadmodum dicuot Iudæi legalia esse obseruanda cum Euangelio. Sed contra hoc dicit, *quod non mittet aliud pondus*, scilicet tribulationem, vel obseruationem legalium. B

Legalia non debent cum Euangelio obseruari.

VERS. 25. TAMEN IO QVOD HABETIS.] nempè cum tribulatione euangelium *tenete* patienter & fideliter, *donec veniam*, & retribuam cuilibet secundum meritum suum.

VERS. 26. ET QVI VICERIT.] talium doctrinis & astutiis resistendo *Et custodierit vsque in finem*, omnia mandata mea, opere adimplendo *Dabo illi potestatem super gentes*, gentiliter viuentes domando & suppeditando.

VERS. 27. *Prælatio ad quid datur.* ET REGET EAS IN VIRGA FERREA.] iustitia inflexibili iudicando. In virga attende rectitudinem: in ferro inflexibilitatem: ex quo patet quod ad regendum datur prælationis potestas ad dominandum, non ad congregandum diuitias vel ad habendum delicias. Et nota quod triplex est virga, scilicet aurea, & hæc est præsens disciplina. Prouer. 23. *Stultitia colligata est in corde pueri & virga disciplina fugabit eam* Secunda est lignea quæ est pœna purgatoria, quæ postquam percusserit frangitur & comburitur. Tertia est ferrea & est infernalis pœna, quæ nonquam deficiet sicut ferrum.

Prou. 23. Virga triplex.

Homo cur vas figuli. ET TANQVAM VAS FIGVLI CONFRINGENTVR] quidem vt pereant, alij vt in melius commuteutur. Sicut facit figulus qui quædam vasa frangit vt reparet, quædam omnino fracta dimittit. Bene ergo per vasa figuli intelliguntur homines, qui sunt de luto plasmati quantum ad corpus: Et de nihilo quantum ad animam. D

VERS. 28. *Christi potestas electis promittitur.* DABO ERGO POTESTATEM SICVT ET ACCEPI A PATRE MEO.] secundum humanitatē. Magna promissio ait Richard, vt quod habet, & ipse per plenitudinem, electi eius habeant per plenitudinis participationem dicit Haymo. sub Christo præcipiendi sublimitas, & in regimine flexibilis æquitas, quia sic promittitur gloriæ perennitas.

Stola animæ stella matutina. ET DABO ILLI STELLAM MATVTINAM] id est stolam animæ, quæ dicitur stella propter claritatem diuinæ cognitionis Matutina propter inchoationem beatitudinis, quæ semper quasi ionouatur, vel stella dicitur propter corporis immortalitatem, sed matutina propter claritatem. E

Stella matutina quid. Christus stella matutina. Christus in sex virtutibus illuminat totum mundum. Phil. 2.

Vel stella matutina dicitur Christus qui est Lucifer qui nescit occasum: sicut enim Lucifer diem adducit, sic Christus mundo fidem & cognitionem. Item sicut Lucifer diem viciuum prænunciat, sic Christus resurgens à mortuis generalem omnium resurrectionem demonstrat. Item sicut stella in sex radiis noctem illuminat sic Christus sex virtutibus quasi sibi propriis mundum illustrat. Prima est humilitas ad Phil. 2. *Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.* Vbi dicit glossa: quanta Christi humilitas, humiliauit se vsque ad incarcerationem, mortalitatis humanæ participationem, diaboli teotationem, populi irrisionem, vsque ad maxillæ percussionem, vsque ad flagella, vsque ad sputa, vsque ad mortem. Et si hoc parum est, adde graue mortis supplicium & modum, quia mortem autem crucis quod erat tunc ignominiosius genus mortis. O pellis morticina, quid tendis sanies fœtida? quid inflatis, princeps, humilis, & superbus seruus adsit:

S. Bernard. de Sens, in Apocal.

Matth. 11. Secunda virtus est mititas. Matt. 11. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*, felix doctrina quæ à mititate incipit, & in dulcedine terminatur.

Ioan. 15. Tertia virtus est charitas. Ioan. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo habet vt animam suam ponat quis pro amicis suis*. Tu Domine habuisti, maiorem qui posuisti pro inimicis.

Ad quid dedit se Christus.

Quarta est largitas quia dat omnibus affluenter & non improperat, dedit enim seipsum, in exemplum informationis, in auxilium protectionis, in pretium redemptionis, in viaticum nostræ peregrinationis, in præmium nostræ retributionis.

Quinta est innocentia, quia quasi Agnus immaculatus pro nobis est immolatus.

Sexta est patientia, *Nam patiens & multum misericors est*, patiens ad sustinendum, misericors ad indulgendum, dicatur igitur pro themate, *Dabo stellam matutinam*. Hic loquitur Deus animæ beatæ dicens, *Dabo*, &c. id est brauium fidelitatis æternæ dabo, sc. obiectiue, adiectiue, & subiectiue. Dabo inquit vt subiectum comparticipans per imaginem Trinitatis, obiectum beatificās, quod faciet virtus diuinitatis, adiectum collætificans, quod faciet vultus humanitatis.

Stella significat obiectum beatificans. Stella igitur significat obiectum beatificans: nam est stella in aspectu illuminosa, quod in Deo significat C lucem splendoris. In affectu gratiosa, & significat fidem ardoris, quia sine fide nemo Deo placere potest, in affectu virtuosa, & significat pacem amoris.

Stella ergo significat in Christo, essentiam incontaminabilem, entitatem incomprehensibilem, vitam irreprehensibilem:

Stella in Christo tria indicat. Stella etiam significat subiectum comparticipans, nam stella est Situ indiuisibilis per quod designatur titulus hæreditatis, & significat obedientiam, Stella etiam In claritate visibilis, & in motu interminabilis, nam habet æternitatem in motu, & etiam vniformitatem, matutina autem dicitur, quia dicit nouitatem oriendi, per quod excluditur terminus miseriæ, claritatem illucendi per quod accipit decorem gloriæ, primitatem inspiciendi per quod designatur causa lætitiæ.

QVI HABET AVRES AVDIENDI.] ad intelligendum mysteria: audiat hæc secreta cœlestia.

Sic ergo patet quod ille quartus Episcopus: primo commendatur quantum ad bonorum exuberantiam. Secundo corripitur quantum ad torporem & negligentiam & potissime quia non extirpabat carnalium petulantiam. Tertio ad pœnitentiam inducitur ad impetrandum veniam. Quarto terror immittitur ad deprimendum malitiam. Quinto merces promittitur seruantibus iustitiam. Et in isto concluditur illud caput.

SYNOPSIS
CAPITIS TERTII

IVBETVR Joannes scribere Episcopo Sardensi, quod dicatur viuere sed mortuus sit, ni pœniteat minaturquod veniet ei sicut fur in nocte. Sin autem resipiscat & vincat, promittit ei vestes albas, & quod scribet eum in libro vitæ. Episcopo Philaldelphensi modicæ virtutis suadet, tene quod

habes, vt nemo accipiat coronam tuam, quod si fecerit, pollicetur quod faciet eum columnam in templo Dei, & scribet in eo nomen Dei & noua Hierusalem. Tandem exprobat Episcopo Laodicensi quod neque calidus sit, neque frigidus, sed tepidus, quem proinde Deus ore suo sit euomiturus, suadet ergo ei vt emat aurum ignitum, vestesque albas induat & collyrio vngat oculos, quod si fecerit vincenti promittit sessionem in throno suo. A

CAPITIS TERTII.

1 ET Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hęc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quod viuas, & mortuus es.

2. Esto vigilans, & confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo.

3. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnitentiā age. Si ergo non vigilaueris. Veniam ad te tanquam fur: & nescies qua hora veniā ad te.

4. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius:

6. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.

8. Scio opera tua. Ecce dedi corā te ostiū apertum, quod nemo potest claudere: quia modicā habes virtutem, & seruasti verbū meum & non negasti nomen meum.

9. Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, & scient quia ego dilexi te.

10. Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra.

11. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo & nomen meum nouum,

13. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

B 14. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei.

15. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus, vtinam frigidus esses, aut calidus.

16. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo.

C 17. Quia dicis: Quod diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus & nudus.

18. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat cōfusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, vt videas.

19. Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age.

D 20. Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

22. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

E *EXPOSITIO TERTII Capitis.*

ET ANGELO ECCLESIÆ SARDIS SCRIBE, &c. Præmissa correctione negligentium prælaturum in cura subditorum hic agit de correctione prælatorum in cura defectuum propriorum, quantum ad duos Episcopos, scilicet istum & vltimum: quia medius bonus fuit: scilicet Philadelphiæ: quorum quidam deficiebāt & peccabant ex peccato commisso. Ex hypocrisi & fictione: quidam ex apparentia & ostensione: alij ex nimia sui ostensione, alij ex ignauia & torpore seu remissione. Vnde primum caput in tres partes diuiditur secundum quod tres epistolæ tribus Episcopis diriguntur. Scribit ergo Episcopo Sardis hoc ordine: quia primo eum increpat de hypocrisi & simulatione, secundo animat eum ad pœnitentiæ exercitationem ibi, *in mente ergo* VERS. I. *Prælati in quibus solent peccare.*

ergo habe, qualiter acceperis & audieris certa, ne credetent omnes subditi sui mali quod commendat aliquos in bonorum operatione: fructificatione ibi. *Sed habes pauca nomina in Sardis* dicit ergo quod & Angelo, id est prælato vel Episcopo Sardis ecclesiæ scribe, ad eum, ab hypocrisi reuocandum, & ad veritatem vitæ reducendum & in bonis operibus confirmandum.

Hypocrita lucet, sed non viuit.

HÆC DICIT QVI HABET SEPTEM SPIRITVS.] id est septiforme donum Spiritus sancti ad inflammandum, informandum, & proficiendum. *Et septem stellas*, Id est ecclesias vniuersas ad regendum, confouendum, & protegendum. Et nota verborum ordinem. Prius enim dicit quod habet septem Spiritus & septem stellas, quia in spiritu, vita spiritualis, in stella vero, illuminatio cælestis aperitur; & est viuere idem quod vitam ostendere, & prius est viuere quam lucere. Iste igitur Episcopus lucebat, sed non viuebat, nec ardebat, ad modum corporis mortui, & ideo imperfectus, quia secondum Bern. Lucere tantum vanum est, ardere parum, lucere & ardere perfectum.

Septem dona Spiritus sancti exprimuntur. *Isa. 11.*

Per septem Spiritus Dei. De quibus fit hic mentio. Septem dona Spiritus sancti congrue designantur qui est vnus in natura, septiformis in gratia, de quibus. Isa. 11. dicit. *Replebit eum Spiritus timoris Domini*: Breuiter ergo dicendum est aliquid de singulis donis. Et primo de dono timoris. Est igitur Timor secundum August. spiritualis fuga mali, ne perdat homo quod amat. Et licet timor dicatur multipliciter. Sicut alias fuit dictum tamen solus timor qui dicitur filialis est proprie donum Spiritus sancti.

1. Timor quid.

Timoris diuisio.

Timor secundum Damascen: diuiditur in segnitiem, erubescentiam, verecondiam, admirationem, stuporem & agoniam. Segnities est timor futuræ operationis, erubescentia est timor in expectatione cōuicij, verecundia est timor in turpi facto. Admiratio est timor ex magna imaginatione Stupor est timor ex insueta apprehensione. Agonia est timor per casum & infortunium. Istud ergo donum est commendabile, quia futuri mali præseruatiuum, totius boni introductiuum, inuasoris mali expulsiuum, inimicorum crucis exterminatiuum, hic est timor de quo dicitur, *non est inopia timentibus Dominum.*

Timoris quatuor effecta.

2. Pietas quid. *Pietas & misericordia differunt.* *Tres fructus pietatis.* *Scientia.* *Matt. 5.*

Sequitur de dono pietatis. Est autem pietas quæ sicut filios diligit vniuersos cum arguit mitis est. Cum blāditur simplex est, cum intelligit humilis est. Est autem differentia inter misericordiam & pietatem, quia pietas respicit spiritualem necessitatem, misericordia verò corporalem. Et quamuis pietas ad omnia valeat, sunt tamen tres fructus speciales pietatis, primus Dei & hominum benedictio, bonorum temporalium multiplicatio, regni calestis adeptio, & ideo Matt. 5. *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

Scientia quid. *Scientia differt à sapientia quomodo.* *Scientia munia* *Donum fortitudinis quid.*

Sequitur de tertio dono scientiæ. Est autem scientia boni & mali cognitio, qua quisque in finem suum dirigitur sine obligatione. Differt autem scientia à sapientia, quia scientia est lumen dirigens in actione temporalium. Sapientia vero in contemplatione spiritualium, quantum ad primum per hoc donum discernimus, tentationes dæmonum, versutias hominū, infirmitates peccantium astutias mulierum: insuper vitæ præsentis breuitatem, peccati multiplicitatem inferni calamitatem Sequitur de dono fortitudinis.

Fortitudo differt à fortitudine.

Est autem fortitudo secundum August. de moribus Ecclesiæ, amor cælicus omnia tolerans. Propter id autem amatur ad fortitudinem vera exercitatio laborum, est autem differentia inter fortitudinem prout est donum Spiritus sancti & virtus cardinalis, quia prout est donum est circa arduum fortunæ, prout est virtus circa arduum naturæ.

5. consilium quid. *Consilium 5. commendant.* 1. 2. 3. 4.

Sequitur de dono consilij. Est consilium voluntatis Dei ad quam non coustringuntur imperio propter suam arduitatem. Circa consilium sunt quinque commendabilia. Primum est consilium requirendi, nulla maior discretio quam requirere consilium in incertis. Secundum est gratia consilium eligendi: multi enim debent esse pacifici, sed consiliarius vnus de mille. Tertium est gratia consilium dandi. Quartum gratia examinandi. Vnde secundum Senecam, prudentis est examinare consilium non cito facili credulitate ad falsa prolabi. Quintum est gratia consiliis acquiescendi. Nullum enim debet cōsilium decipi cuius ratio est manifesta. Ergo consilium verum secundum Tullium, quatuor attendit scilicet facile, expediens, certum, totum.

5. *In Consilio quatuor attenduntur.* *6. intellectus quid & quomodo differt à fide & opinione.* *Intellectus duplex.* *Sapientia quid.*

Sequitur de dono intellectus, qui est prout hic accipitur, rei cuiuslibet certa, & manifesta notitia. Et est differentia inter opinionem & fidem: quia intellectus rationi innititur, fides auctoritati opinio sola in similitudine se tuetur. Est duplex intellectus, scilicet practicus intendens circa operabilia, & speculatiuus speculans spiritualia.

Sequitur de dono sapientiæ. Quod etiam dicitur sapientia, quia intellectum illuminat & affectum inflammat. Inuenisti ergo sapientiam secundum Bern. Si prioris vitæ defleas peccata, si huius sæculi desiderabilia parui pendas, si æternā beatitudinem toto desiderio concupiscas. Per septem ergo spiritus Dei, septem dona Spiritus sancti intelliguntur. Et per septem stellas septem virtutes quibus ille carebat interius licet videretur habere exterius, vel per septem spiritus intellige omnes Angelos, & per stellas vniuersos sanctos qui lucent in firmamento cæli empyrei perpetua claritate.

Quid Spiritus, & stella significent.

Sequitur (*scio opera tua*) Videlicet qualia sunt quantum ad tuam intentionem, quia quærebat in eis humanam laudem, *quia nomen habes quod viuas*, quantum ad hominum opinionem, *& mortuus es*, per gratiæ desertionem primæ ad Tim. 5. *Viuens in delicijs mortua est*. Sicut enim est mors corporis cum deserit animam, sic est mors animæ cum eam deserit Deus (& tunc est sine sensu virtualis dolor) Sine motu amoris, sine ornatu decoris, sine æstu feruoris. Viuens enim differt à non viuente sensu, & motu, primo de anima. Iste ergo putabatur viuus quantum ad meritum & erat mortuus quantum ad peccatum.

Gratia amissio mors. *1. Tim. 5.* *Differentia viui & mortui.*

Vers. 2. *Custos quatuor vigilias debet obseruare.* 1. *cur.* 2.

Sequitur ESTO VIGILANS ET CONFIRMA EA QVÆ MORITVRA ERANT:] Ecce admonet ad pœnitentiam vbi postquam iudicauit suum statum, inducit eum ad iustitiæ actum licet partim excitando, & partim stimulando. Vnde dicit, esto vigilans & sollicitus de tua & tuorum salute quadruplici de causa. Prima, quia custos ciuitatis in medio inimicorum. Secunda, quia custos gregis in medio luporum, hæreticorum, scilicet tyrannorum, falsorum christianorum. Tertia, quia custos infirmorum in medio crudelium medicorum. Quarta quia custos thesaurorum, id est animarum in medio latronum. Cum igitur multi insidientur isti thesauro: Bonum est quod custos super isto thesauro inuigilet diligenter iuxta illud Matt. 13. *Vigilate, quia nescitis qua hora Dominus veniet*: sero an media nocte.

3. 4.

Vigilat homo quadrupliciter. *Bern.*

Istæ quatuor vigiliæ sunt quatuor ætates. Prima est adolescentia, secunda iuuentus, tertia senectus, quarta decrepitas. Prima vigilia est contemptus mundi, secunda mortificatio carnis, tertia exercitium virtutis, quarta desiderium patriæ cælestis. Et hac quarta vigilia venit Iesus ad discipulos suos.

Item primo vigilat homo, cum peccata recognoscit, secundo quando cognita corrigit, tertio cum ad bona agenda se conuertit, quarto quando bona quæ habet perseuerando custodit.

Verba notanda Prælatis.

Sed isti boni vigiles debent esse hodie in ecclesia, A quos beatus Bernardus describit super Cantica, dicens. Isti inquam sunt boni vigiles qui dormientibus nobismetipsis peruigilant tanquam rationem pro animabus nostris finaliter reddituri, qui pernoctantes in orationibus hostium insidias explorant, sagaciter anticipant consilia malignantium, deprehendunt laqueos, fugiunt tendicula, retiacula dissipant, machinamenta diuelluot. Hi sunt superni amatores populi christiani qui multum orant pro populo, & vniuersa sancta communitate. Sed quis est hic & laudabimus eum? pauci enim sunt ex omnibus eius qui non quærant quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Vnde enim in illis exuberare æstimas, rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriam, vasorum aureorum, & argenteorum B congeriem nisi de bonis sponsæ, vnde est quod illa pauper nuda, & inops relinquitur facie miseranda inculta & insipida & exangnis: propter hoc non est hoc tempus ornare sponsam, sed spoliare; non est custodire, sed perdere; non est defendere, sed exponere; non est instaurare, sed prostituere; non est fouere gregem, sed mactare & deuorare dicente Domino de talibus Psal. 13. *Qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Esto ergo vigilans* & confirma per vigilantiam sollicitudinis, *confirma cætera quæ moritura erant.* Sed tu remanes in statu primæ transgressionis & turpitudinis.

Psal. 13.

Sed quare ait MORITVRA ERANT] Ex quo primo præmisit quod ipse moriturus erat, & sic opera C sua mortua?

Ad hoc respondet Richardus quod præcipua bona sicut virtutes erant in ipso mortua, minora vero bona quæ iuuant ad salutem sicut scientia scripturarum & doctrina prædicationis & cætera dona gratuita erant in eo moritura. Si propter humanam laudem fierent: quia iusto iudicio qui maiora ad salutem necessaria contemnit, & minora bona ad salutem vtilia funditus amittit. *Esto ergo vigilans & confirma cætera quæ moritura erant* in verbo isto. Describitur officij pastoralis habilitas ibi *esto*, exequendi vigilitas, *quia vigilans*, executionis vtilitas, *Et confirma cætera quæ moritura erant.*

Humana laus mors virtutum.

Tria hominum genera vigilantium. 1 actiuus, 1. Pet. 5.

Esto igitur vigilans, attende quod vigilat actiuus contemplatiuus prælatus. Vigilat actiuus. Primo vt D abigat hostem. 1. Pet. 5. *Sobrij estote & vigilate: quia aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.* Secundo vt subiiciat carnē Ecclesiast. vndecimo *Vigilia honestatis tabefaciet carnes.* Tertio, vt aduertat finem. Luc. 17. vbi commendantur illi serui *quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes.*

2. Contemplatiuus. Cant. 5.

Vigilat secundo contemplatiuus ad sequestrationem sensuum. Cant. 5. *Ego dormio & cor meum vigilat,* ad liquefactionem defectuum Cant. 5. *Anima mea liquefacta est vt dilectus locutus est,* ad eleuationem cordium. Ecclesiast. 39. *Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo.*

Eccles. 39.

3. Prælatus. Luc. 2.

Tertio vigilat prælatus ad spectandum, vt præuideat. Luc. 2. *Pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum.* Ad prædicandum vt corrigat, 2. ad Tim. 4. *Tu vero vigila* E *in omnibus, labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple.* Ad explendum vt dirigat, ad Hebr. vlti. *Obedite præpositis vestris, & subiacete eis ipsi enim peruigilant quasi pro animabus vestris rationem reddituri.*

ad Tim. 4.

Hebr. vlt.

VERS. 2. ESTO VIGILANS ET CONFIRMA QVÆ MORITVRA ERANT.] Et certe necesse est quod ita facias.

VERS. 3. NON ENIM INVENIO OPERA TVA PLENA CORAM DEO MEO.] Non plena, quia non in charitate facta: quia finis & complementū legis est dilectio: vel non plena: quia imperfecta & debitis circunstantiis priuata. Vis ergo quod opera sint plena coram Deo, sit cor tuum plenum charitate os veritate, opus humilitate, oculus pietate, manus largitate. Et tunc implebitur mandatum illud Exod. 34. *Non apparebis in conspectu meo vacuus* de illis qui videntur pleni exterius & tunc sunt vacui interius, loquitur pulcherrime Gregorius in pastorali dicens: Quod sumus (inquit) perfectione & actione potius quam nomine demonstremus: vt nomini congruat actio & actio respondeat nomini, ne sit nomen inane sit honor sublimis & vita procliuis, ne sit diffinita professio & illicita actio, ne sit religiosus amictus & irreligiosus profectus, ne sit gradus excelsus, & deformis excessus, ne habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, B & conscientia Prælati reperiatur deterior, ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam, ne professionem monstremus diuinam & ferocitatem habeamus lupinam.

Oper. non plena quæ.

Opera plena quæ.

Exod. 34. Homo vacans quis.

VERS. 3. Sequitur admonitio emendationis IN MENTE ERGO HABE QVALITER ACCEPERIS] gratiæ spiritualis infusionem, *& audieris* ab homine per prædicationem, *& serua* vtrunque per bonam operationem, & *pœnitentiam age*, quæ cor emundat, Spiritus S. illuminat, animam sanctificat & ad susceptionem Christi præparat & sequitur: comminatio damnationis.

Pœnitentia effectus.

SI ERGO NON VIGILAVERIS] super prædictis sollicite emendando, *veniam ad te tanquam fur* in C corpore & anima mactando & perdendo. *Et hora qua nescis veniam ad te* morte subitanea te plectendo. Ex his apparet secundum aliquos quod appropinquat dies iudicij: quia nunquam peius sibi cauerunt homines à principio ecclesiæ sicut modo, & vbique intrant fures & latrones per ecclesiam & fere omnes expoliant & occidunt. Hora ergo qua nescitis veniet ad vos. Ideo potest vobis dici. *Et vos estote parati: quia nescitis qua hora filius hominis veniet.* Vnde Gregorius, vltimam horam voluit Deus idcirco esse ignotam: vt semper esse possit suspecta, & dum illam præuidere non possumus, ad eam nos sine intermissione præparemus.

Vigilandum est.

Cur Vltimā horam, Deus voluit esse occultam.

Latet igitur. Sed aliqui subtilisantes, illud tempus determinauerunt, tamen verus catholicus debet D confiteri se nescire. Et ponit exempla Augustinus in quadam Epistola. Aliquis pater familias recedit è domo & relinquit tres seruos suos. Nulli autem tempus determinat redeundi: inter eos vero oritur quæstio quando Dominus sit reuersurus, vnus dicit cito veniet: alius tarde veniet: alius scio quod veniet sed nescio quando, quis istorum dicit melius? constat quod tertius, ita in proposito cum Dominus de regressu suo non determinauerit, non solum nescitur quando veniet, sed potius scitur quod ex improuiso veniet. 1. Thess. 5. *Cum enim dixerint pax & securitas Tunc repentinus superueniet eis interitus.* Exemplum habemus de diluuio omnia dissipante.

1. Thess. 5.

VERS. 4. Sequitur exemplū imitationis, SED HABES PAVCA NOMINA IN SARDIS,] id est paucas personas virtute iustitiæ nominatas, mihi tamen notas & acceptas.

Sed quæritur qualiter pauca nomina sunt cum E multi essent in illa ecclesia, Respondeo & dico quod poterant pauca dici respectu duodecim proborum, quia multi erant vocati, & pauci electi. Pauci ergo proponuntur Episcopo, vt exemplo eorum bene viueret in confusione ducente ad gloriam & erubesceret. Multi vero peruersi ad arguendam culpam ipsius: dum enim pastor cutis terrenis intendit, lupus rapit & dispergit oues.

Multi vocati pauci electi.

VERS. 4. Sequitur, QVI NON INQVINAVERVNT VESTIMENTA SVA,] id est vestem baptismalem, vel sua corpora per luxuriam, vel si recenter post modum macu

Vestimenta qualia esse debeant.

Ecclef.9. *Prou. vlt.* *Pfalm.* *Gen.27.*

maculas lachrymis abluunt. Vestimenta nostra debent A esse candida in puritate, candida in mente. Ecclef.9. *Omni tempore vestimenta tua sint candida.* Charitate feruida in operatione. Prouerb. vlt. *Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus*, honestate fulgida io conuersatione. Psalm. *Astitit regina a dextris tuis in vestitu acaurato.* Pietate odorifera in compassione. Gen.27. *Statimque vt sensit vestimentorum illius fragrantiam benedicens ait, Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Qui ergo non inquinauerunt vestimenta sua ambulabunt*, de virtute in virtutem proficiendo, *mecum*, qui sum dux & socius eorum, *in albis*, id est, in corporibus castis, operibus bonis, conscientiis puris, B *quia digni sunt* talibus patrociniis vel præconiis, vel ambulabunt mecum sicut ego ambulaui de terra ad cœlum, de miseria ad gloriam, de asilio ad patriam, de paupertate ad diuitias, de labore ad requiem, de morte ad vitam, *in albis*, id est in corporibus glorificatis, in cordibus purificatis, quia digni sunt talibus præmiis.

Qui ambulant cum Christo in albis.

Virgines per septem commendantur.

Et est notandum quod virgines hic in septem per ordinem commendantur, primo à famæ celebritata quia sunt in cœlo nominatæ ibi.

VERS. 3. SED HABES PAUCA NOMINA,] secundo à
2. pulchritudinis speciositate, *in Sardis* quæ interpreta-
tur principium pulchritudinis, tertio ab incorruptio-
3. nis integritate, *qui non inquinauerunt vestimenta sua*, C
4. quarto à profectus virtuositate, quia *ambulabunt*,
5. quinto à Dei familiaritate cum dicit, *mecum*, sexto à
6. conscientiæ puritate, quia *in albis*, septimo ab hono-
7. ris sublimitate quia *digni sunt*. Super quo verbo quid
sumus dicturi nos barbari? Cum delicatas puellas teneras, per fartum videamus currere ad cœlum: aliæ namque virgulis ferreis exarantur, aliæ machinamentis rotalibus elauantur, aliæ fustibus dilacerantur, aliæ flammis exuruntur, aliæ gladio perimuntur, aliæ in carceribus retruduntur. Nec tamen deficiunt sequi sponsum quocunque ierit cui sunt adstrictæ indissolubili charitate.

Virginum constantia.

VERS. 5. Sequitur, QVI VICERIT SIC VESTIETVR VESTIMENTIS ALBIS ET NON DELEBO D NOMEN EIVS DE LIBRO VITÆ.] Postquam prouocauit prælatum exemplo minorum prouocat cum promissione præmiorum, quorum ostendens magnitudinem & certitudinem dicit. Qui vicerit mundum, carnem & diabolum, paupertate, castitate, humilitate. *Sic vestietur* vt dictum est *vestimentis albis*, id est stola animæ & corporis. Stola animæ texitur ex tribus filis, scilicet immediata visione, consummata dilectione, secura tensione: stola autem corporis contexitur ex quatuor dotibus, scilicet, claritate infuscabili, agilitate inattingibili, subtilitate impenetrabili, impassibilitate impossibili. Hæ sunt vij stellæ, de quibus dictum est, *Et non delebo nomen eius de libro vitæ*, id est quadrupliciter scripti sunt iusti per præscientiam, & sic nullus potest deleri, nec iterum scribi. Vnde August. de iustitia iudicat Deus non de præscientia, quia iustitia iudicat non de præscientia, & quorum quis apud Deum non sit dignus vita, & tunc licet secundum iustitiam iudicis deleri videatur cum peccat, eius tamen præscientia in libro nunquam defuit. *Et confitebor nomini eius coram patre meo* inter triumphalem victoriam extollendo *& coram Angelis eius* ad vincentis obsequium animando. E

Stola animæ triplex, corporis stola quadruplex.

De præscientia

VERS. 6. Sequitur conclusio epistolæ. QVI HABET AVRES] ad intelligendum *audiat* ad faciendum *quid spiritus dicat Ecclesiis*, ad omnes excitandum. Et hic finis in qualibet Epistola ponitur, vt per hoc excitetur attentio auditorum.

Super hoc verbo. NON DELEBO EVM DE LIBRO VITÆ. Est notandum quod in sacra Scriptura quintupliciter inuenitur liber, scilicet liber gloriæ, liber gratiæ, liber naturæ, liber Scripturæ, liber conscientiæ. Primus aperitur in immortalitatis deprehensione. Secundus in Dei acceptatione. Tertius in diligenti inuestigatione. Quartus in fidei illustratione. Quintus in finali discussione. Primus liber est Deus, cuius apparitio facit aspicientem siua legentem beatum. Vnde August. habemus vnum doctorem in cælis quem semel videre est totum inspexisse. Et dicitur vitæ, quia nullus mortuus ibi inscribitur, quia per ipsum vita restituitur, quia per ipsum vita continuabitur.

Liber fumitur quintupliciter.

1.

In lib. 2. est ipse Christus Isa.7. *Sume tibi librum vitæ.* Liber grandis fuit Christus ante Incarnationem, sed factus est paruus per carnis Assumptionem. In isto libro quatuor debemus legere, scilicet humanitatem incomparabilem, mansuetudinem imperturbabilem, charitatem inuariabilem, veritatem inobliquabilem.

Isa 7. Secundus liber. *Quatuor debemus legere in libro Christi.*

Prima lectio habet tres versus, quia humilitas habet tres gradus, primus est subdere se maiori, secundus subdere se æquali, tertius est subdere se minori.

Humilitatis gradus triplex.

Secunda lectio habet tres versus: quia tres sunt mansuetudinis gradus, primus est, circa rerum iniurias, secundus circa corporum molestias, tertius circa verborum contumelias. Hos tres gradus legit magister noster Iesus Christus qui fuit cunctis vestibus spoliatus: toto corpore flagellatus, multis opprobriis affectus.

Mansuetudinis tres gradus.

Tertia lectio habet tres gradus, primus est ordinata dilectio Dei, secundus ordinata dilectio sui, tertia ordinata dilectio proximi.

Tres gradus charitatis.

Quarta lectio habet tres gradus, primus est veritas vitæ, secundus est veritas iustitiæ, tertius veritas doctrinæ.

Veritatis tres gradus.

Tertius liber est naturæ siue creaturæ, qui sua magnitudine docet patris potentiam. Sua pulchritudina docet filij sapientiam. Sua vnita varietate trium personarum distinctionem & subsistentiam. Quartus liber est liber scripturæ, qui docet omnem exponendi modum scilicet omnium sensuum historiam, Tropologicum, Allegoricum, Anagogicum. Ista scriptura nulla iucundior in qua tot salubria. Nulla opulentior in qua tot vtilia. Nulla excellentior, in qua tot sublimia. Iste liber est subtilis in Trinitatis mysteriis & temporibus dirigendis. Fertilis in figuratiuis & mysticis perscrutandis. Iste liber docet quinque lectiones, prima est. Quid credendum, quia articuli & sacramenta. Quid faciendum, quia consilia & præcepta. Quid fugiendum, quia mundus & vitia. Quid formidandum, quia infernus & dæmonia. Quid desiderandum, quia regnum Dei & eius iustitia. Hæc omnia *liber vitæ & testamentum Altissimi & agnitio veritatis.* Ecclesiast. 13.

Tertius liber. *Quartus liber.* *Scripturæ sacræ laudes.* *Ecclesiast.24.*

Quintus est liber conscientiæ, in quo libro debet quilibet multa legere, primo vbi & qualis fuit homo conditus, secundo vnde & qualiter eiectus, tertio qualiter & quantum abiectus, quarto à quo & qualiter redemptus, quinto quantus erit tremor iudicandorum, sexto quanta sit pœna reproborum, septimo quanta sit gloria bonorum & iste liber sicut infra dicitur finaliter aperietur.

Quintus in eo multa legi debent.

Patet ergo ex ista quinta epistola quod iste quintus Episcopus, primo reprehenditur de hypocrisi & simulatione, quia viuere credebatur *& erat mortuus*, secundo de operis eius imperfectione & obliqua intentione, *quia opera eius non erant plena coram Deo*, tertio reducitur ad pœnitentiæ lamentum & conflatorium, quarto sibi proponitur incitamentū cominatorium, *quia si non vigilaueris veniam ad te*, quinto dirigitur per exemplum gregis ad præmium, *quia habebat nomina in Sardis electorum*, sexto virtuosis promittitur supernum brauium, quia *qui vicerit sic vestietur vestimentis albis.*

VERS. 7. ET ANGELO PHILADELPHIÆ ECCLE-

SIÆ SCRIBE, &c.] Postquam reprehendit simulationis & apparentiæ superbiam in Episcopo Sardis, hic commendat eius oppositum humilitatis, scilicet & veritatis existentiam in Episcopo Philadelphiæ qui in propria reputatione se reputabat nihil; Cum tamen esset acceptissimus apud Deum: quantum enim homo est in oculis Dei, tantum est & non plus. Hæc igitur Epistola in tres partes diuiditur, prima quantum pertinet ad auctoris descriptionem, secunda quantum ad pastoris commendationem, ibi *scio opera tua*, tertia quantum ad executoris condignam satisfactionem, *qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei*, primo igitur describitur celsitudo Epistolam transmittentis.

Angelus cur est prælatus.

ET ANGELO PHILADELPHIÆ ECCLESIÆ SCRIBE,] qui ratione nuncupatur Angelus, propter cœlibatum vitæ, propter mysterium doctrinæ, propter zelum iustitiæ, propter feruorem dilectionis diuinæ. *Hæc dicit sanctus & verus*, sanctus in dictis gratiæ, verus in donis gloriæ, vel sanctus per misericordiam, verus per iustitiam, vel sanctus in vita, verus in lingua, vel sanctus tentatos roborando, verus promissa soluendo. Et per hoc monetur iste Episcopus ad perseuerandum, quasi dicat, labora fideliter sicut cœpisti ad conuersionem infidelium, quia Deus dabit tibi vigorem, quia sanctus. Et reddet mihi mercedem laboris, quia verus est, *qui habet clauem Dauid*, id est virtutē & fortitudinem, cui nullus potest resistere, *qui aperit & nemo claudit*, claudit & nemo aperit portas inferi reserando & reprobos æternaliter retrudendo, quia in inferno nulla est redemptio, vnde nota quod clauis Dauid dicitur Crux Christi saluifica, qua infernum aperuit vt captiuos extraheret & in paradisum liberatos introduceret, quo claudente nemo aperit, quia ipse & ostium, & ostiarius est Paradisi, vel clauis Dauid est plenitudo scientiæ & sapientiæ, qui super Christum plenissime requieuit, qui aperit aures hominum ad audiendum, corda ad credendum, scripturas ad intelligendum, Paradisum ad intrandum.

Crux Christi dicitur clauis.

Scientia & sapientia Christi clauis Dauid.

Vel nemo claudit Christo aperiente multipliciter. Hoc dicit, quia multi hæretici isti Episcopo resistere volentes impediebant pro viribus conuersionem peccatorum, quod non poterant Christo aperiente, claudit etiam aliquando intelligentiæ gratiam remonendo & nemo aperit ipso claudente, *a quo est datum optimum & omne donum perfectum*. Iacob 1. Propterea non poterant credere quia dixit. Isidor. Excæcauit Deus oculos eorum, vt non videant oculis & intelligant corde. Et claudit etiam econtra aliquando scripturas, vt studendo quæramus, aperit vt nunciemus & sic studentes fructum laboris percipiemus secundum Haymonem.

Iacob. 1.

Vel clauis Dauid dicitur hic filij Dei incarnatio, quæ traxit originem ex Dauid, in qua & portas æreas, & vectes ferreos confregit inferni, per quam etiam & sanctos patres eductos de carcere ad gloriam introduxit.

Clauis Dauid incarnatio filii Dei.

Vel clauem Dauid appellat gratiam spiritualis sapientiæ, quæ specialiter propter promissionem Dauid factam de Christo nascituro. Et nasci ostenditur ex positione ipsius, & propter prærogatiuam suæ prophetiæ, qua Christi mysteria apertius reserauit. Clauis enim dicitur multipliciter, quandoque enim dicitur potestas dæmones cohibendi, de qua infra *habentem clauem abyssi*. Aliquando dicitur potestas nocendi, infra, *data est ei clauis putei & abyssi*. Aliquando dicitur potestas ligandi & soluendi. Matth. 16. *Tibi dabo claues regni cælorum*. Aliquando dicitur clauis potestas reserandi mysteria scripturarum, & soluendi signacula earum, de qua hic & infra. Cum hac claue aperit Deus nobis secretum sapientiæ ad reuelandum, districtum finem ad formidandum, thesaurum gratiæ ad dispensandum, templum gloriæ ad ingrediendum, aures clausas ad audiendum, cor durum ad intelligendum, os ad confitendum, oculos ad contemplandum, manum ad erogandum.

Clauis Dauid dicitur gratia spiritualis sapientia.

1. Clauis multipliciter dicitur.

2.

3.

4.

Matt. 16.

Et sequitur istius Episcopi commendatio. SCIO OPERA TVA, id est approbo tanquam commendabilia & laudabilia. Istum enim laudibus extollit, qui de nulla negligentia arguit & multa & consolatoria promittit sicut patet in serie litteræ. Et sequitur promissio super virtute prædicationis & efficacia, *Ecce dedi*, id est dabo præteritum pro futuro *coram te ostium apertum*, id est verbum liberum, quia libere prædicatum, per quod cor hominum penetratur, hostis antiquus eliminatur, & factor cordis, scilicet Deus in eo collocatur ad Coloss. tertio. *Orantes vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum*. Vel *dedi tibi ostium apertum*, id est aperiam tibi intellectum ad scripturarum cognitionem, ad earum prædicationem, corda audientium ad fidei susceptionem. Consimilis modus loquendi, habetur 2. Corinth. 2. *Cum venissem Troadem, & ostium mihi esset apertum*.

VERS. 8.

Coloss. 3.

Ostium sermonis Dei.

2. Cor. 2.

Sed quare ponit præteritum pro futuro? Responsio. Ideo sic loquitur, quia quod futurum erat in tempore, iam erat quoddam præteritum apud Deum, vt præordinatum, & prædestinatum. Vel erat dubius de promissionibus, quia *modicam habes virtutem*, id est quia secundum humilitatem, nec dona inquit promeruisti. Sed non videtur assignare sufficientem rationem, quia magnarum promissionum magna virtus debet esse causa & non modica. Et ad istud respondeo, quod ideo ait modicam esse illius virtutem, quia non in suis viribus, sed in Christi gratia consistebat & confidebat, & ideo quia fuit modica in sua reputatione, eo ipso fuit maior in diuina acceptione. Hæc est virtus modica, quia cœlorum attingit cacumen secundum Richard. Quid ergo humilitate ditius, quid pretiosius inuenitur, quam quo Regnum cœlorum emitur, & gratia diuina acquiritur? Ad exercitium huius virtutis quinque proficiunt, scilicet amor vilitatis, assiduitas subiectionis, comparatio melioris, mendicatio propriæ conditionis, consideratio occulti inspectoris.

Præteritum pro futuro ponitur.

Proficiunt ad humilitatis exercitium.

Secundum videndum duodecim gradus humilitatis. Humilitas est virtus qua homo verissima sui cognitione sibi vilescit, in ista autem agnitione sunt duodecim gradus. Primus est corde & opere humilitatem ostendere, secundus est verba pauca, sed rationabilia promere, tertius est in risu vocem modestam prætendere, quartus est taciturnitas, vsque ad interrogationem, quintus est per communem modum incedere, sextus est se omnibus valorem confiteri & veraciter credere, septimus est ad omnia se indignum, & inutilem repræsentare, octauus peccatorum confessio, & ea libenter declarare, nonus patientiæ oblatio, & aduersa tolerare, decimus est, sine murmure superiori maxime obedire, vndecimus voluntatem propriam nolle adimplere, duodecimus est timere Dominum, & eius mandata custodire.

Duodecim gradus humilitatis.

Primus. *Secundus.* *Tertius.* *Quartus.* *Quintus.* *Sextus.* *Septimus.* *Octauus.* *Nonus.* *Decimus.* *Vndecimus.* *Duodecimus.*

ET SERVASTI VERBVM MEVM.] in corde per fidem, in ore per confessionem, in manu per operationem. *Beati enim qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud*, Lucæ nono, *Et non negasti nomen meum*, id est Christianitatis titulum, à quo diceris Christianus.

Verbum Dei quomodo seruari debet.

Luc. 9.

Sequitur, ECCE DABO TIBI DE SYNAGOGA SATHANÆ QVI DICVNT SE IVDÆOS ESSE, ET NON SVNT.] sed mentiuntur. Præmissa commendatione, sequitur confortatio, quam adhibet promittendo auxilium & augmentum virtutum, cuius promissionis ostendens

VERS. 9.

magnitu

magnitudinem & certitudinem dicit. Ecce videlicet qui de te diffidis, & in me confidis & constanter in fide persistis, *Dabo tibi de Synagoga Sathanæ*, id est aliquos infideles per tuum ministerium conuertendo, & ad fidem subiugando, *qui dicunt se esse Iudæos*, & hoc quantum ad apparentiam, *sed non sunt, & mentiuntur* quantum ad existentiam, *ecce faciam illos vt veniant* colla fidei submittendo, *& adorent ante pedes tuos*, se humiliando, & te venerando, *Et scient quod ego dilexi te*, probationem dilectionis per euidentiam exhibendo *Maiorem hanc dilectionem nemo habet vt animam suam ponat quis pro amicis suis*, nimia enim dilectio, vulnerauit impassibilem, ligauit incomprehensibilem, traxit incommutabilem, æternum fecit mortalem.

Nimia dilectio Christi pro nobis.

Prælatus sanctus, vtilis.

Et hic patet quanta vtilitas subditis, habere Prælatum sanctum, & Deo acceptum, cuius interuenientibus meritis Deus trahit peruersos subditos ad pœnitentiam faciendam.

Et sequitur promissio adiutorij & auxilij super tribulatione futura. Vnde dicit, *Et quoniam seruasti verbum patientiæ meæ*, id est præceptum de patientia obseruanda, sicut ego seruaui contumelias & flagella sustinendo, & pro persecutoribus exorando, Lucæ 24. *Pater ignosce illis*, & discipulis præcipiendo, Lucæ 5. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos*, Mirabilis virtus patientiæ, secundum Cyprianum. Hæc est quæ nos Deo comendat, & seruat, itam temperat, & serenat, mentem gubernat, pacem disponit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, timoris molestiam comprimit, coërcet superbiam diuitum, refouet inopiam pauperum, tuetur in virginibus sacram virginitatem, in viduis laboriosam castitatem, in coniugatis indiuiduam charitatem, ipsa est quæ fidei nostræ fundamenta firmiter immittit & incrementa spei sublimiter prouehit, ipsa omnem actum dirigit, ipsa facit, vt martyrio consumemur, vt patientiam filij Dei concomitemur, *Quia ergo seruasti verbum patientiæ meæ*, patientissime immittendo, *& ego te seruabo ab hora tentationis quæ ventura est in vniuersum orbem*, scilicet à tribulatione exercenda, per Romanum Imperium, vel per Antichristum in fine temporis, *tentare habitantes in terra*, id est in terrenis, & transitoriis spem suam collocantes.

Luc. 24.
Luc. 5.

Patientia mirabilis virtus.

Tentat Deus multipliciter.
Gen. 20.
Exod. 16.

Attende quæ est tentatio diuinæ æquitatis, cum tentat ardua præcipiendo, Genes. 25. *Tentauit Deus Abraham, & dixit ei. Tolle filium tuum quem diligis Isaac.* Tentat magnifica eroganda. Exod. 16. *Egrediatur populus & colligat quæ sufficiant per singulos dies, vt tentem eum*, tentat aduersa permittendo. Deuteron. 16. *Recordaberis cuncti itineris per quod induxit te Dominus Deus, quadraginta annis per desertum, vt affligeret te atque tentaret.* Est alia tentatio humanæ calliditatis, id est ad tanta experiendum, vnde *Regina Saba audita sapientia Salomonis venit tentare eum in ænigmatibus.* 2. Reg. 10. Item est tentatio ad malitiose capiendum. Matth. 21. *Abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent illum in sermone. Cognita autem Iesus nequitia eorum dixit. Quid me tentatis hypocritæ?*

Deut. 16.

Tentat homines multipliciter.

Item est tentatio ad benigne erudiendum, Ioan. 6. *Vnde ememus panes, vt manducent hi, hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus.* Est & tentatio diabolicæ malignitatis, quæ est magna variatione. Matthæi quarto. *Ductus est Iesus in desertum, vt tentaretur à diabolo.* Acuta instigatione. 1. Corinth. 10. *Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.* Est & assidua infestatione, Ecclesiastes secundo. *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Est alia tentatio, scilicet mundanæ cupiditatis, quæ est dolosa & periculosa. 1. ad Timoth. 6.

Ioan. 6.

Matth. 4.

1. Cor. 10.

1. Tim. 6.

A *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli.*

Secundum est quod cum tentatio valeat ad notitiæ ampliationem, ad iustitiæ perfectionem, & ad coronæ adeptionem, iuxta illud. *Beatus vir qui suffert tentationem*, quare Christus nolebat quod ille tentaretur, cum sic magis mereretur. Responsio. Dico quod Christus nolebat quod ille tentaretur tentatione fortis incussionis, quia forsitan defecisset. Vnde hanc tentationem recusamus, cum dicimus in oratione Dominica. Et ne nos inducas in tentationem secundum, Gregorium in tentationem inducere est in tentationis illecebras noxiú ire. Vel vltra illud quod possumus sustinere, tentare permittere.

Tentatio ad quid vtilis.

Et sequitur, perseuerantiæ admonitio, ECCE B VENIO CITO.] quasi dicat verè tentatio veniet, sed non oportet te timere, quia habes adiutorem fidelem vitilem qui venit. Primo pugnantes iuuare, secundo tentatos liberare, tertio victores coronare. Et ne posset accusari de mora, addit, *cito*, quia secundum Haymo cito fit omne quod transit, ex quo igitur, *venam cito, tene quod habes*, subditos tuos à lupis custodiendo, *tene & quod habes*, nunquam à bono proposito deficiendo, nec resiliendo, sed confidenter perseuerando, *vt nemo accipiat coronam tuam*, tibi debitam propter patientiam, propter vigilantiam, propter perseuerantiam, quia finis non pugna coronat. secundæ Timothæi secundo. *Non coronabitur nisi qui legitime certauerit*, id est perseuerauerit.

VERS. 11.
Deus adiutor in tentatione.

Finis non pugna coronat.
2. Tim. 2.

C Hic quæritur de qua corona loquitur, non de corona gratiæ, vt videtur: quia multi amittunt quam nullus alius accipiet, nec gloriæ, quia illa nunquam amittitur postquam illa habita est. Item aut loquitur de præscito ad damnationem, aut de prædestinato ad gloriam, non primo modo, nec secundo, quia illius erit inamissibilis gratia, quia prædestinatus saluabitur. Item gratia, & gloria sunt accidentia, non formæ substantiales, accidentia autem possunt permutari, formæ vero substantiales minime, ergo corona gloriæ, aut gratiæ non transit de subiecto in subiectum, quid ergo est dicendum? *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam.* Responsio. Cum certus sit Deo numerus electorum, dum alij in loco illorum, qui per negli- D gentiam perdiderunt, subrogantur, propter finalem perseuerantiam, vt patet de Iudæis & Gentilibus. Vnde secundum Gregorium. Occultum iudicium Dei disponit, vt aliquando perdant quod tenere videbantur, alij accipiunt quod ipsi ex meritis perdiderunt. Et exemplum ponit de Iuda qui cecidit, & de latrone qui surrexit. Vnde ex hoc trahitur, quod corona alicuius potest dici dupliciter, vel secundum æstimatam apparentiam ob præsentem iustitiam, Vel secundum æternam prædestinationem, & finalem perseuerantiam. Prima potest amitti per culpam, secunda vero est inamissibilis à prædestinato perseuerante in iustitia. Vnde Gregorius. Dum aliis cadentibus, alij subrogati & solidati perhibentur, E Electorum numerus certus est determinatus ac diffinitus, vbi concludit quod nemo est contemnendus, nec alicui est de se præsumendum, quia qui stat, videat ne cadat. Ex hoc vlterius est sciendum quod accipere coronam ab aliquo potest intelligi dupliciter, vel vt eandem in numero, vel consimilem in gradu: & isto secundo modo loquitur hic, per quod ad obiecta patet solutio.

Quæritur de qua corona loquitur.

Corona dupliciter dicitur.

Accipere coronam ab aliquo dicitur dupliciter.

Notandum quod quadruplex est corona bona quam Deus dat amicis suis. Prima est spinea quæ datur pœnitentibus. Matthæi vigesimo septimo. *Plectentes coronam spineam imposuerunt super caput eius.* Secunda lapidea quæ datur patientibus, in Psalm. *Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso.* Tertia au-

Prima.
Corona quadruplex bona.

Secunda.

Tertia. Quarta.

rea, quæ datur contemplantibus, Ecclesiastici quadragesimoqointo. *Corona aurea super capita eius.* Quarta est syderea, quæ datur triumphantibus, Apocalypsis duodecimo. *Apoc. 12.* *Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole.* Et sequitur, *in capite eius corona stellarum duodecim.*

Corona mala quadruplex. 2. Mach. 2.

Corona autem mala est quadruplex scilicet vanitas pulchritudinis, Sapientiæ secundo, *Coronemus nos rosis.* Voluptas turpitudinis, secundæ Machabæorum secundo. *Cum Liberi sacra celebrarentur cogebantur hedera coronari.* Dignitas celsitudinis, Isai. vigesimo octauo, *Isa. 28.* *Væ coronæ superbiæ.* Calamitas caliginis. De qua Isaiæ duodecimo. *Isa 12.* *Coronans coronabit te tribulatione.*

VERS. 12. *Quatuor quæ Prælatis vincentibus dabit Deus.*

QUI VICERIT] seipsum per veram obedientiam, *faciam illum columnam in templo Dei mei*, scilicet Prælatum in Ecclesia, rectum in iudiciis, fortem in aduersis, planum in conuersatione, iocundum in intentione, *& foras non egredietur amplius*, hominibus sæculi se conformando, vel sæcularibus negotiis implicandu se, vel malum exemplum præstando, in verbo ergo isto duo breuiter innuuntur, scilicet rectitudo iustitiæ, quantum ad meritum præmiale, cum præmittit *faciam*, &c. fortitudo perseuerantiæ, quantum ad exemplum pastorale, quia *& foras non egredietur amplius.* Prælatus igitur debet esse. *Prælatus debet esse columna, quomodo.* Primo columna recta operatione, secundo alta contemplatione. tertio firma toleratione, quarto plena ædificatione, vt secure possit dicere cum Propheta: *Psal. 74* Psalmo septuagesimo quarto, *Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea, ego confirmaui columnas eius.*

Sequitur: SCRIBAM NOMEN DEI MEI SUPER EUM.] quod est, cum beatus eris, vt amplius non possis ab hostibus superari, Exod. 15. *Exod. 15.* *Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen illi.* *Beati quomodo participes Dei.* Beati enim erunt participes diuinæ veritatis, in contemplando, diuinæ potestatis in imperando, & ideo scribam super eos nomen Dei mei à quo est notitia præcelsæ diuinitatis, supernæ ciuitatis, & Christi conformitatis, quia Dominus nomen illi, *Civitas paradisi qualis.* *Et nomen ciuitatis nouæ Hierusalem*, vt sit inscriptus in collegio omnium supernorum, in qua ciuitate est tranquillitas sine turbatione, æquitas sine obligatione, fidelitas absque deceptione, pietas absque æmulatione. In hac ciuitate est claritas quæ non nouit occasum, *Ciuitas enim illa non eget Sole & Luna, quia claritas Dei illuminabit illam*, infra 20. cap. Ibi etiam est copiositas sine defectu, Isa. 33. *Isa. 33.* *Oculi tui videbunt Hierusalem ciuitatem opulentam.* Ibi iocunditas sine fletu. 2. Reg. 6. *2. Reg. 6.* *Dauid adducit Arcam Dei de domo Aminadab quæ erat in Gabaa*, &c. Ibi securitas sine metu. 1. Machab. 5. in figura *incluserunt se qui erant in ciuitate, & obstruxerunt portas lapideas.* O quam fœlix ciuitas in qua iugis solemnitas quæ descendit de cœlo in assumpta natura. Ioannis tertio. *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo.*

ET NOMEN MEUM NOVUM.] quod est Iesus, *Nominis Iesu virtus.* cuius virtute saluatur omnis qui credit in eum. Et ideo *non est aliud nomen, sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri*, Actuum quarto. *Nominis Christi dignitas.* Vel *nomen nouum scribam super eum*, scilicet Christum à quo dicuntur Christiani. Hinc certè dignitas, hinc celsitudo nobis prouenit, hinc reges, hinc sacerdotes, hinc Christiani appellamur. Calamus autem quo illud nomen inscribitur est gratia Spiritus sancti, per quam filij Dei vocamur, & sumus.

Nomine Iesu quinque designatur.

Præter illa quæ dicta sunt aliàs de nomine Iesu est attendendum, quod hoc nomen Iesus est quinque litterarum per quas designatur. Primo per I, infimum exinanitionis, secundo per E, exilium nostræ peregrinationis, tertio per S, supplicium humiliationis, quarto per V, voluntas suæ traditionis, quinto per S, supremum exaltationis. De pri-

A mo inuenies Iesum exaltatum, ad Philippenses quarto. *Phil. 4.* *Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*, Secundo exinanitum in vtero. *Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Tertio peregrinatum in mundo, vnde sequitur *in similitudinem hominum factus.* Quarto inuenies eum humiliatum in ligno. *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem.* Quinto exaltatum in regno *propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen.*

Septenarius numerus mysticus.

Ad intelligentiam aliqualem huius libri, est notandum, quod sicut vitæ nostræ curriculum septem temporibus dirimitur, incipiendo ab Abraham, in B quorum quolibet quædam mirabilia sunt ostensa. Sic ista doctrina septem partibus distinguitur, quarum quælibet correspondet præostensis in veteri Testamento. *Ista doctrina septem partibus distinguitur.* Sub primo ergo tempore de Abraham, & Isaac, & Iacob Patriarchis de mora filiorum Israël in Ægypto, de persecutione Pharaonis, & transitu maris rubri, de donatione legis quæ facta est in monte Sinai, de exitu filiorum Israël de Ægypto, & de Moyse, & Aaron, & duodecim populi principibus, necnon & septuaginta duobus senioribus qui egressi fuerant de Ægypto.

Sub hoc quoque tempore acceperunt hæreditatem duodecim Tribus, primo quandoque nouissi- C mè septem, completa sunt autem omnia ista à diebus Abrahæ Patriarchæ vsque ad obitum Iosue. Sub hoc primo tempore continetur specialiter Euangelium Lucæ in cuius exordio agitur de Zacharia sacerdote & Ioanne filio eius à quo baptizatus est Christus, de ortu eiusdem & passione eius. De Christo, & duodecim Apostolis primis, cæteris Discipulis septuaginta duobus similiter, & liber *Septem completa diebus Abrahæ.* Actuum Apostolorum editus ab eodem Luca in quo, & scriptum est de separatione fidelium à synagoga Sathanæ, de aduentu Spiritus super fideles, de duobus Apostolis nouissimis Paulo & Barnaba, qui in prædicatione gentium facti sunt primi vsque ad dormitionem sancti Ioannis Euangeli- D stæ, continetur quoque specialiter sub ipsó tempore prima pars Apocalypsis quam habemus, in qua dicit idem Ioannes, sicut habuistis superius factam sibi reuelationem mysteriorum in Dominica die pro eo, scilicet quod tempore Resurrectionis Dominicæ sacra mysteria reuelari cœperunt, sub hoc quoque tempore fundatæ sunt quinque principales Ecclesiæ, & aliæ septem in Asia, de quibus agit in hac parte, vnde reddendo singula singulis concordiam fidelem inuenietis. Patet igitur quod iste Episcupus Philadelphiæ in nullo reprehenditur, & multis extollitur, primo quia longanimis in patientia, sollicitus super gregis custodia, stabilis in fidei confessione, strenuus in tentationis probatione, merces sibi promittitur in finali retributione, Et hic perfici- E tur Epistola quantum ad istum Episcopum Philadelphiæ, qui est Episcopus sextus Ecclesiæ sextæ.

ET ANGELO LAODICEÆ ECCLESIÆ SCRIBE.] Commendata humilitate & disciplina Episcupi Philadelphiæ hîc reprehenditur tepiditas, & præsumptio Episcopi Laodiciæ, vt ex comparatione illius appareat turpitudo: opposita enim iuxta se posita magis illucescunt. Et procedit more solito, primo describendo auctoritatem mittentis, secundo increpando torporem negligentis, ibi, *Scio opera tua, quia neque frigidus es neque calidus.* Ostendens ergo Christum principium creationis, recreationis, & glorificationis dicit. VERS. 14.

Christus principium creationis, recreationis, & glorificationis.

ET ANGELO LAODICIÆ ECCLESIÆ SCRIBES.] Angelo inquam Sathanæ, & dissipationis, non Angelo pacis & reconciliationis, quia solo

nomine

nomine erat Angelus,& nomen sine te,species est ficta. *Amen.*

Christus veritas. Amen tripliciter sumitur. Ioan. 6. Psal. 40. Christus dicitur veritas.

Hac dicit, id est Christus qui est veritas promissa, & communicata complendo promissa, Ioan. 14. *Ego sum via, veritas, & vita.* Amen est Hebraicum. Et sumitur quandoque aduerbialiter, vt ibi, *Amen, amen dico vobis* Ioan 6. quandoque verbaliter, vt in Psalm. 40. *Fiat, fiat*, ibi Hebræus habet, Amen. Quandoque nominaliter vt hic. *Hoc dicit, Amen*, id est verax vel veritas. Appellatur autem Christus veritas, quia sicut veritas est sui expressiua per comparationem ad principium quod repræsentat, est rectitudinis impressiua quantum ad subiectum quod informat, & luminis collatiua quantum ad intellectum quem excitat: Sic B veritas quæ Christus est se manifestauit in passione, id est nos illuminauit in donorũ distributione, *quando veritas de terra orta est*, id est Christus de Virgine,

Psal. 84.

hoc ergo dicit *amen testis fidelis*, audita à Patre mundo fideliter enarrando, & verba veritatem vitæ veraciter demonstrando, Ioan. 8 *Si veritatem dico vobis quare non creditis mihi*, si enim Prisciano creditur, in ordinatione litterarum. Aristoteli in assignatione fallaciarum, Ptolomæo in decursu Planetarũ, Galeno in virtutibus herbarum, Iustiniano in determinatione causarum: Multo fortius debet credi Christo, qui est vera salus animarum, *qui est principium* originaliter creans vel causans, exemplariter regulans, finaliter terminans. Est ergo principium per

Ioan 8.

Christus principium omnis creatura. Homo omnis creatura nomine designatur. quare.

quod Deus pater creauit, & recreauit creaturam Dei, id est hominem & omnem creaturam quæ facta est propter hominem; omnis enim creaturæ nomine designatur Homo cui Angeli seruiunt custodiendo, corpora cælestia influendo, elementa seruando, animantia nutriendo, vegetando, confouendo. Præmittit ergo has prærogatiuas, vt ipse Episcopus qui erat virtutibus vacuus & desidia tepidus præcogitaret, quia Christus *est amen*, id est veritas in soluendo promissa, quia *testis fidelis* in denunciando merita, & demerita quia *principium creaturæ Dei* in creando & recreando sæculo per dicta.

Sequitur ipsa narratio: SCIO OPERA TVA] quæ D

VERS. 15. in tres partes diuiditur. Primo proponitur increpatoria arguitio, secundo admonitoria exhortatio, ibi, *Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum*, tertio consolatoria promissio ibi, *Ecce sto ad ostium & pulso.*

Hic vidatur simulatio.

Reprehendens ergo eum de negligentia, de iactantia, & de pœnitentia dicit, *Scio opera tua*, per apertissimam cognitionem, vt nihil me lateat, *Quia neque frigidus es*, per apertam infidelitaté, *nec calidus* per feruidá charitaté, *vtinã frigidus esses*, id est aperte malus, *aut calidus* id est aperte bonus. *Sed quia tepidus es*, id est simulatus habes apparétiá, & nõ existentiá. *Nec frigidus, nec calidus*, quantum ad rei euidentiam, *Incipiam te euomere ex ore meo*, per æquitatis sententiam: de ore enim E euomitur cum per prædicatorem qui est os Dei qui dignus vomitu prædicatur, vel de ore euomitur quis, cum à Deo in culpam declinare permittitur.

Quid sit euomi à Deo.

Nota quod per vomitum eiicitur in principio concutit totum hominem, commouet omnia membra & dissolutionem facit capitis. Item non resumitur, sed tanquam abominabile eiicitur, vult ergo dicere quod iste Episcopus est dignus vomitu per depositionem ab officio, ex quo est in scandalum communi populo sine aliqua spe resurgendi, quia Christus est caput suum quod quantum in se est grauiter perturbauit. Non curat de tali vicario, primo abominatur salem, ideo eiicit de suo collegio secundum Gregorium, frigidus est, qui nec inchoat, nec consummat tepidus, qui inchoat & inchoata non consummat: Frigidus est omnino apertè malus, calidus est aperte bonus, tepidus partim à parte malus, & occulte partim bonus, sed à parte malus. Et talis pluribus nocet in nesciendo Euangelium. Et si ipsum sciat,

Quid significat tepiditas, frigiditas & caliditas.

A pluribus nocet in tradendo & recitando, vel secundum Hieron. tepidus est à parte remissus, frigidus à parte crudelis, quia zelo non feruens tepidus, remissus latanter, crudelis apparenter, ideo duplex iniquitas, quia talis multum potest nocere, Sic dicit *incipiam te emonere ex ore meo*, id est de Sanctorũ collegio.

Et est notandum quod sicut in vomitu est exclusio cum difficultate & dolore, ita in damnatione malorũ est expulsio cum anxietate & in errore. Item sicut vomitus fit causa medicinæ & corporis sanitatis, sed inuite quodammodo & coacte, sic excommunicatio debet dari non ad vindictam, sed potius ad sanitatem, id est ad emendam: item sicut vomitus quando nimius est, & continuus mortem inducit & non salutem, sic nunquam sine magna, & euidenti necessitate debet vniuersitas interdici.

Vomitus fit causa medicinæ. Excommunicatio non debet fieri sine necessitate.

Hic oritur quæstio cum esse frigidum sit maius malum quam tepidum qualiter ait. *Vtinam calidus esses aut frigidus, & non tepidus?* Item sicut album & nigrum sunt contraria immediata, & sicut album est impermixtius nigro, sic calidum & frigidum, sed frigidum est impermixtius calido, & calidum est bonum, ergo frigidum est minus bonum. Item tepidum appropinquat plus ad bonum quam ad calidum, ergo plus eligendum.

De frigido atque tepido

Responsio. Quidam sunt frigidi, & multis crimi- C nibus obnoxij quorum corda plerumque Spiritus sanctus tangit ita quod inflammati feruentiores inueniuntur & efficiuntur, quia quanto peccatores se fuisse recordantur eo amplius diligunt liberatorem. Exemplum de Magdalena: & sunt alij qui à crimine se custodiunt, sed ad bona non assurgunt, vel propter inanem gloriam bona agunt: & hi dicuntur hîc tepidi. Et quoniam tales qui dicuntur sic frigidi, & liberius arguuntur de peccatis & facilius conuertuntur ad pœnitentiam, & feruentius postea pœnitent. Hinc est quod optat magis esse frigidum quam tepidum. Vnde exhortatio duplex est, vna est simpliciter, & absoluta quæ est respectu maioris boni. Et est alia conditionalis respectu mali vitandi, vt quando quis optat proiicere merces in mare ne submergatur qualis est ista optatio, vnde Richardus. Quando aliquis est confidens in fidei confessione & sacramentorum perceptione, non animaduertens necessariam esse charitatem, & charitatis actionem, melius fuisset ei in infidelitate permansisse, non quia hoc esset bonum. Sed quia minus malum & forsitan ad fidem aliquando conuersus, citius ac leuius ad veram iustitiam consurgeret.

Exhortatio duplex.

Sequitur illa pars in qua arguitur de arrogantia & iactantia, quia non solum tepescebat, sed multiplicites se iactabat merito ergo, *te incipiam euomere de ore meo quia dicis quam diues sum*, per scientiæ cognitionem, per scripturæ prædicationem, per singularis eloquentiæ nitorem, per Pontificalis officij dignitatem, per vulgi laudem inanem & vanitatem, *& locupletatus* virtutibus. *Et nullius egeo*, plenus bonis operibus. Vel *dicis diues sum* affluentia sapientiæ secularis, *& locupletatus* affluentia sapientiæ salutaria, *Et nullius egeo* ob abundantiam iustitiæ & virtutis: iactabat ergo se de innocentia culpæ & plenitudine, & sufficientia vitæ secundum Greg. in moralib. quatuor sunt species quibus omnis tumor arrogantium demonstratur. Aut cum bonum à semetipsis se habere æstimant, aut si datum desuper credant, tamen pro meritis suis hoc accepisse se putans, aut certè cum iactant se habere quod non habens, aut cum despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habens. Vnde concludit quod qui de acceptis bonis sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. Merito ergo ratione suæ iactantiæ erat arguendus, & ad cognitionem defectuũ reuocandus. Vnde sequitur.

Diues sum in quibus. Grego quatuor species superbia. Iactantia arguenda quando multa. Multiplex miseria.

ET NESCIS QVIA TV ES MISER.] dum te decipis,

Peccator est pauper & miser, cæcus & nudus.

pis, *& miserabilis* dum non intelligis, vel *miser* peccatorum multitudine, *& miserabilis* ratione reatus subsequentis pœnæ, vel *miser* in actu *miserabilis in habitu*& subdistinguit pōdus illius miseriç, *& pauper* per amissionē boniöperis, peccator enim est pauper priuatione veræ opulentiç, *cæcus* ex carentia rectæ scientiæ, *nudus* amissione ornatus iustitiæ, vnde ista paupertas est ignominiosa, ista cæcitas est periculosa: ista nuditas est opprobriosa: & hæc omnia sunt magis damnosa peccatori, quando nescit se esse miserum in prædictis: initium enim salutis notitia est peccati. Ait enim Augustinus. Non est maior miseria quam ignorare seipsum.

Initium salutis notitia peccati.

Vnde Bernardus de consideratione, licet noueris omnia mysteria lata terræ, alta cœli, profunda maris, B si te nescieris similis eris ædificanti sine fundamento, ruinam non structuram quærenti. Et idem in Epistola, multa sciēda nesciuntur, aut sciendi incuria aut discendi desidia, aut inquirendi verecundia.

Ignorantia non excusat.

Et quia huiusmodi ignorantia non habet excusationem, ad admonendum vero huiusmodi iustitiam super omnia valet sui ipsius frequens discussio secundum doctrinam Chrys. in sermone. Quando accubueris super stratum tuum nullam noctem transgredi patiaris antequam veniat tibi somnus quin proferas in medio codicem. s. conscientiam tuam, & reminiscaris per cara tua, seu quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti. Et secundum Bern. Iudicabo proinde mala mea, & bona mea. Mala melioribus C curabo corrigere actibus, diluere lacbrymis, id est punire ieiunijs cæterisque laboribus disciplinæ sanctæ, in bonis vero de me humiliter sentiam & iuxta præceptum Domini seruum me inutilem reputabo.

Examen conscientiæ faciendum.

Triplex paupertas.

Attende quod est paupertas casus, & hæc est sustinenda per patientiam Tob. 4 *Pauperem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deum* alia est paupertas sensus ac virtutis, & hæc supplenda per pœnitentiam. Psal. *Infirmata est in paupertate, virtus mea.* Tertiu est paupertas spiritus, & hæc desideranda per gloriam. Matthæi quinto, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

Matth. 25.

Sequitur: SVADEO TIBI EMERE AVRVM D IGNITVM, ET PROBATVM VT LOCVPLES FIAS.] ad profectum virtutum exhortando, vt proficiat, confortando ne deficiat. Et ideo dicit, *Suadeo tibi emere aurum ignitum*, id est charitatem quæ sic ardet in dilectione Dei, & proximi vt omnino extingui non possit, Canticor. 5. *Aqua multa non poterunt extinguere charitatem.* Et dicitur charitas aurum, quia sicut aurum omnia metalla superat in valore, sic charitas omnes virtutes in vigore. *Maior enim horum est charitas.* 1. Cor 5. Vel per aurum quod est splendidum & fulgidum, intelligitur sapientia quæ inter dona Spiritus sancti primum, & præcipuum tenet locum. *Suadeo ergo tibi emere à me aurum*, id est charitatem, quæ vt aurum fulget ignitum, quia per amorem & ardorem feruet & probatur, quia in fornace tribulationis iu- E dicium examinationis sustinet à me, à quo sunt cætera bona spiritualia gratiæ, *vt locuples fias*, contra primum malum, scilicet ignominiosæ paupertatis.

Charitas aurum est cur. Aurum significat sapientiam.

Qualia vestimenta debent esse.

ET VESTIMANTIS ALBIS INDVARIS.] Contra secundum malum opprobriosæ nuditatis. Debent ergo hæc vestimenta esse alba per candorem innocentiæ, longa ratione perseuerantiæ, varia virtutum multitudine, odorifera opinione bonæ famæ, duplicia Dei & proximi dilectione, sic ergo *induaris vt non appareat confusio nuditatis tua*, in die apparitionis extremæ quando omnia omnibus nuda erunt. Hæc confusio debet vitari per modicam confusionem coram sacerdote, quia melius est modo erubescere coram vno quam in iudicio coram omnibus, secundum Gregor.

A *Inunge oculos tuos*, vt videas, Duo oculi animæ sunt intellectus & affectus, qui vngendi sunt *collirio*, id est diuino eloquio, vel colloquio, vel præcepto lucido illuminante oculos. Et per collirium quod cum amaritudine oculos purgat, amaritudo pœnitentiæ designatur, quæ, per operationem clarificat sensus cordis, per collirium ergo significatur consideratio sui quæ defectus mortificat, vel confessio vitij quæ mentem purificat, vel compassio Christi quæ multum lætificat in Psalm. 118. *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Duo oculi affectio terrenorum, & contemplatio cælestium.

Duo sunt oculi animæ. Pœnitentia significatur per collirium.

Psal. 118. Oculi duo, qui.

Sequitur admonitionis ratio, QVOS AMO ARGVO.] & ideo verba licet dura, sunt toleranda. *Et castigo*, & ideo licet verba mea sint dura, sunt dulciter amplectenda. Nam secundum Gregorium, quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt, illos vero Deus liberat quos in præsenti castigat, propter quod ait, *quos amo arguo & castigo.* Est notandum quod Deus flagellat & corripit hominem quinque de causis. Primo ad bonum, & coronæ augmentationem, sic flagellauit Iob & Tobiam, secundo ad humilitatis conseruationem, sic Paulum. 2. Cor. 12. tertio ad magnam conseruationem, & sic Mariam sororem Moysi Num. 7. quarto ad gloriæ suæ ostensionem, sic flagellauit natum cæcum, quinto ad punitionis inchoationem. Et sic Herodem & Antiochum. 2. Mach. 9. vnde versus, Iob probat, inclinat Paulum, sese manifestat in cæco, purgat Mariam, punit Herodem. Vel sic, Iob, Paulus cæcus Maria punitur Herodes, hunc probat, hunc timuit, punit, manifestat, & addit.

Quos Deus amat castigat.

Corripit & flagellat hominem 5. de causis. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta.

ÆMVLARE ERGO.] pro bonorum imitatione, *& age pœnitentiam*, per condignam satisfactionem. *Age ergo pœnitentiam* de bonis quæ omisisti, de malis quæ commisisti, de iactantia in quam prorupisti, de negligentia in qua defecisti. In verbo ergo proposito anima cuiusque fidelis ad duo inuitatur, ad zelum perfectionis *æmulare*, ad meritum actionis, & *pœnitentiam age.* Vbi nota quod est æmulatio mala, & hæc multiplex videlicet. Inuidiosa Rom. 14. *non in contentione & æmulatione.* Insidiosa ad Galat. 4. *Æmulantur autem vos non bene.* Iniuriosa, Psalm. *Noli æmulari in malignantibus.* Superstitiosa ad Galat. 1. *Abundantius æmulator existens paternarum traditionum.* Æmulatio bona est reformari per gratiá. 1. Cor. 12. *Æmulamini charismata meliora.* Item conformari per amicitiam. 2. Corint. 10. *Æmulor enim vos Dei æmulatione.* Item conseruari per vigilantiam. 1. Petr. 2. *Quis est qui vobis noceat si boni æmulatores fueritis.* Item consummari per perseuerantiam, ad Galat. 4. *Æmulamini in bono semper.* Sic ergo informatur reuerti ad pœnitentiam. Et ne possit esse dubius de venia.

De quibus pœnitendum.

Æmulatio mala multiplex. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Æmulatio bona, quadruplex. Prima. Secunda. Tertia. Quarta.

Subdit ECCE EGO STO.] quasi paratus ad ingressum, *ad ostium*, id est ad cordis habitaculum, *& pulso*, per prædicationis verbum. *Si quis audierit vocem meam*, prædicationem recipiendo, *Et aperuerit mihi ianuam* per veram fidem credendo. *Intrabo ad illum*, per gratiæ spiritualis infusionem, *& cœnabo cum illo*, per eiusdem iustificationem, *& ipse mecum*, per iucunditatem conscientiæ, per augmentum gratiæ, & spem gloriæ futuræ.

Christus ingressus in animam describitur.

Ecce ego sto ad ostium, per bonorum oblationem & pulso per internam inspirationem, per Scripturæ sacræ eruditionem, per Prædicatorum instructionem, per beneficiorum collationem, per pręmiorum promissionem, per paternam & amorosam castigationem. Deus enim pulsat pluribus modis, scilicet beneficiis, flagellis, punitionibus, minis, exhortationibus, miraculis, Cantic. 5. *Vox dilecti mei pulsantis, aperi soror mea.*

Stat & pulsat Dominus sex modis. Item pulsat sex modis aliis.

SI QVIS AVDIERIT VOCEM MEAM.] audita opere adimplendo, *& aperuerit mihi ianuam*, id est volunta

Voluntas ianua mortis & vita.

lnntstem per quam mors & vita intrant in animam, A eam scilicet mihi inclinando. *Intrabo ad illum*, sicut rex in palatium, sicut Pontifex in templum, sicut sponsa in thalamum: *Et cœnabo cum illo*, meipso reficiendo, quia sum panis vitę, *Et ipse mecum*, de mea præsentia iucundando, licet ergo filius Dei pulsauerit, tamen conscientiam claudunt ne intret considerationis dissimulatio, vanitatis obstinatio, correctionis desperatio, satisfactionis timor, confessionis pudor.

Multifariam Christus ingreditur conscientiam. Conscientiam multa claudunt. Iustificationis ordo.

In verbo proposito, tangitur ordo iustificationis qui est per triplicem effectum gratię. Gratia enim habet animam deformatam reformare, reformatam oblectare, oblectatam Deo vnire, propter primum dicit, *Sto ad ostium & pulso*. Nota quod ostium est multiplex, B scilicet conscientiæ, scripturę, linguę, glorię.

Primum Ostium conscientiæ obserandum. Matth. 6.

Ostium conscientiæ est obserandum contra tentationem quantum ad aduersarium. 4. Reg. 6. *Claudite ostium, & non sinatis eum intrare*. Secundo obserandum per orationem quantum ad secretum silētium. Matth. 6. *Tu autem cum oraueris intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito*. Tertio reserandum per inspirationem quantum ad donationis beneficium, vt hic dicitur esse, *Sto ad ostium & pulso*.

Secundum ostium scripturæ quomodo aperitur. 1 Cor. 16.

Ostium enim Scripturæ inuenitur studiosa meditatione, Ezech. 8. *Cum perfodissem parietem apperuit mihi ostium vnum*. Aperitur fructuosa prædicatione ad Coloss. 4. *Orantes pro nobis vt Deus aperiat nobis*, ostium sermonis impeditur malitiosa impugnatione, 1 Corint. 16. *Ostium mihi apertum est magnum & euidens & aduersarij multi*.

Tertium ostium linguæ. Psal. 140.

C In ostio vero linguæ debet esse serra custodiens in Psalm: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis* debet etiam esse Hora conueniens, Exod. 12. *Nullus vestrum egrediatur ostium domus suæ vsque mane*. Causa expediens. Eccles. 21. *Stultitia hominis auscultare per ostium, & prudens grauabitur contumelia*.

Eccles. 21.

Quartum ostium gloriæ. Ioan. 10.

Ostium vero gloriæ culpabiliter impeditur, Genes. 18. *Percussit Deus Sodomitas, & non inuenerunt ostiū*. Secundo salubriter aperitur Ioan. 10. *Ego sum ostium, si quis per me introierit ingredietur, & pascua in me inueniet*. Tertio liberaliter aperitur. 1. Corint. 4. *Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo*.

Cor. 4.

Triplex cœna gratiæ, Eucharistiæ & gloriæ.

Circa vltimum, vbi dicitur, *Cœnabo cum illo, & ipse mecum*, est attendendum quod est cœna gratiæ, Eu- D charistiæ, & glorię, prima paratur interius in thalamo conscientiæ, secunda exterius in thalamo Ecclesiæ, tertia superius in Palatio cœlestis curiæ: igitur de cœna Eucharistię aliquid dicamus, quia in sequentibus de aliis dicemus, hanc igitur cœnam Christus instituit in signum suæ liberalitatis, quia à grandi persona, ex grandi amicitia, cum grandi familia, vnde versus. Rex sedet in cœna cinctus turba duodena, se tenet in manibus, se cibat ipse cibus.

Eucharistia cœna cur instituta.

Hanc autem instituit in signum suæ altissimæ potestatis, quia hic est supra apprehensionem sensibilem, supra inuestigationem imaginariam, supra considerationem intellectualem seu operationem naturalem, quod operatus est in ista cœna sacratissima quod subsistant accidentia sine subiecto, & apprehendantur E hoc est supra apprehensionem sensitiuam, quod vere idem corpus simul sit in diuersis locis, hoc est supra inuestigationem imaginariam, quod vere tantum corpus sub tam modica specie contineatur non circunscriptum vel arctatum, hoc est supra considerationem naturalem. Quod autem totus panis conuertatur in totum corpus Christi & tamen non est ibi generatio, nec alteratio, sed sola transsubstantiatio, hoc est supra operationem naturalem. Vnde in Psalm. 110. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & Miserator Dominus, escam dedit timentibus se*. Hoc enim est mirabilius memoriale mirabilium Dei,

1. in signum summæ potestatis.

Psal. 110.

2. Eucharistia memoriale mirabilium Dei.

in quo terrena cælestibus, ima summis, visibilia inuisibilibus coniunguntur. Hanc tertio cœnam Christus instituit vt habeat fidelis anima signum rememoratiuum dominicæ passionis propter memoriæ labilitatem, viaticum humanæ defectionis propter naturę debilitatem, vinculum vnitiuum humanæ affectionis propter voluntatum diuersitatem. Sacrificium remediatiuum humanæ transgressionis propter culpę prauitatem.

3. vt sit signū rememoratiuum passionis.

Et sequitur generalis promissio cuilibet perseueranti in bono QVI VICERIT carnem, mundum, dæmonia *dabo ei sedere in Throno meo*, quæ est potestas iudiciaria, *sicut ego vici*, humilitate honores, paupertate diuitias, pœnalitate delicias. *Et sedi cum patre meo in Throno eius*, à quo accepi plenitudinis potestatem homines iudicandi. Ioan. 5. *Pater non iudicat quemquam. Sed omne iudicium dedit filio suo*.

Quomodo vicit Christus.

Quæstio.

Hic oritur quæstio cum sedere in Throno sit idem quod habere potestatem iudicialem qualis omnibus viuentibus repromittatur, cum solis duodecim Apostolis dictum fuerit. *Vos qui secuti estis me sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim Tribus Israël*

Respondeo & dico quod iudicare dicitur aliquis dupliciter, scilicet propriè & interpretatiuè, propriè vero quatuor modis, vt iudex ordinarius & sic tota Trinitas iudicabit: vel vt iudex subdelegatus, & sic Christus iudicabit vel vt assessor iudici assistens, & sic Apostoli & viri Apostolici renunciando omnibus propter Christum iudicabunt.

Iudicare dupliciter proprie quatuor modis.

Vel vt iudicium continens, & sic lex iustitiæ, conscientiæ, lex euangelij & Moysi iudicabunt.

2 interpretatiue quatuor modis.

Interpretatiue dicitur aliquis iudicare quatuor
modis, primo sententiæ à Deo latæ approbatione, &
sic omnes sancti iudicabunt, secundo ab auctoritate 1.
ad iudicem delegatum à quadam assimilatione, & sic 2.
pauperes à tyrannis & diuitibus oppressi illos tunc
iudicabunt, tertio in minoris mali comparatione, &
sic minus mali peiores iudicabunt, quarto legis assi- 3.
milatione, & sic contemplarini qui legem Dei in suis 4.
cordibus conscripserunt quasi libri legem Dei in se
continebunt secundum quod iudicium fiet.

QVI HABET AVREM AVDIAT, QVID SPIRITVS DICAT ECCLESIIS.] Hæc autem admonitio generalis ponitur in fine cuiuslibet Epistolæ. Vbi excitatur attentio auditorum, vt auditis pœnis quas comminatur, & præmiis quæ promittit diligenter inuigilent ad fugiendum malum & bonum faciendum. Apparet ergo quod iste Episcopus tanquam abiectus & despicabilis postponitur & tanquam abiectus maxime reprehenditur de iactantia & temeritate, cum tamen esset miserabilis plenus omni calamitate, propter quod sibi indicitur exercitium ex sui ipsius frequenti discussione, & amici pulsantis imitatione.

SYNOPSIS
CAPITIS QVARTI.

IOANNES aperto in cælo ostio, videt nempe Deum habitu Iaspideo & Sardinio in Throno smaragdino residentem, ac iride amictum, & circumsedentes viginti quatuor seniores, & quatuor animalia plena oculis, alis senis instructa, Deum assidue laudantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Viginti quatuor seniores

niores procidunt cum suis coronis ante Thronum, & Deum celebrant. A

CAPVT QVARTVM.

1. POST hæc vidi; & ecce ostium apertum in cælo: & vox prima, quam audiui tāquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. B

2. Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis & Sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ.

4. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor: & super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimen- C tis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.

5. Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante & retrò.

7. Et animal primum simile leoni, & D secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas: in circuitu, & intus plena sunt oculis & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotēs, qui erat, & qui est, & qui venturus est.

9. Et cum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti E super thronum, viuenti in sæcula sæculorum.

10. Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas sua ante thronum dicentes.

11. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

EXPOSITIO QVARTI Capitis.

POST HÆC VIDI, ET ECCE OSTIVM, &c. Narrata prima visione B super præsidentium increpatione & correctione, hic persequitur secundam super mysteriorum reuelationem. Vnde Rich. Postquam præmisit defectus prælatorum ad *Richardus* sacramentum secundæ visionis procedit. Et hoc congruo ordine quia correctos solet consequi reuelatio diuinorum, hæc igitur in tres partes diuiditur, secundum numerum trium mysteriorum in ea principaliter contentorum, prima visio est de excellentia sedentis in throno & ei assistentium, secunda de cognitione libri signati, & eiusdem communicantium, quinto capite, tertia de apertione septem sigillorum omnia concludentium, sexto capite. Visio prima est qua videtur sedens in throno, quę pertinet ad contē- C plationem potentiæ. Secunda qua videtur liber signatus, ad contemplationem sapientiæ. Tertia qua videtur sigillorum apertio, ad statum vniuersalis ecclesiæ. *1. visio. 2. 3.*

Prius caput igitur in sex partes diuiditur: in *Hoc caput in sex partes diuiditur.*
prima ostenditur celeratum cœli palatium, in secun-
da sedentis super thronum fastigium, ibi *Et ecce sedes*
posita erat in cælo. Tertia assistentium collegium ibi.
In circuitu sedis sedilia. 24. In quarta, descriptio qua- 1.
tuor animalium ibi. *Et in medio sedis & in circuitu* 2.
sedis quatuor animalia plena oculis ante & retrò In quin- 3.
ta continuæ laudis præconium ibi. *Et requiem non ha-* 4.
bebant die ac nocte dicentia, Sanctus, Sanctus, &c. In sex- 5.
ta seniorum reuerentia & obsequium ibi. *Et mittebant* 6.
coronas suas ante thronum.

Dicit igitur POST HÆC] non tempore sed ordine *VERS. 1* D *vidi* absque temporis vicissitudine spirituali visione. *Et ecce* quantum ad euidentiā, *ostium apertum in cælo*, quantum ad militantem ecclesiam, quæ cœlo comparatur propter sublimitatem quam habet, claritatem scientiæ qua fulget. stellarum, id est fidelium varietatem quam continet Matth. 13. *Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare*, huius cæli ostium est Christus Ioan. 10. *Ego sum ostium*, cum hoc ergo ostium Ioanni apertum ostenditur, notatur quod ab ingressu nullus repellitur nec excluditur nisi culpa fuerit subintrantis. *Ecclesia militans cœlo comparatur ob multa. Matth. 13. Christus cæli ostium. Ioan. 10. Cælum dicitur sacra Scriptura.*

Vel per cælum quod à celando dicitur potest intelligi sacra Scriptura, quia sub eius littera celatur multiplex intelligentia, & per ostium Christus, quia per ipsum aperiuntur intelligenda. *Tubæ officia.*

ET VOX PRIMA QVAM AVDIVI,] id est vox An- *Psal. 84.* E gelica, siue inspiratio diuina, quæ prima est respectu vocis in corpore, & tempore, & dignitate, & causalitate. *Tanquam tubæ* inuitantis ad prælium, contra diabolica tentamenta, contra mundi blandimenta, contra carnis delectamenta. Ad Christi conuiuium, ad cæli palatium. Hoc enim consueuit esse tubæ officium *loquentis mecum*, id est mihi non dissentientis, sed concordantis, & dulcedinem inspirationis dulciter recipientis Psalm. 84. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*, hæc est differentia inter vocem spiritualem & corporalem, quia spiritualis loquitur in homine, corporalis ad hominem. *Differentia inter vocem spiritualem & corporalem.*

Item spiritualis formatur interius in mente, corporalis

poralis exterius in aure dicens, *ascende huc*, id est erige mentem, dilata visum, & expande sinum, & quod oculus carnis non potest, mentis intuitu contēplare. A

ET OSTENDAM TIBI QVÆ OPORTET FIERI] in præsenti quod comparatum æternitati est breuissimum: *quæ debent fieri cito* ante finem mundi, tribulationes, persecutiones, & postea consolationes. *Et statim* sine dilatione fui in spirituali eleuatione. Nec est intelligendum quod spiritus fuerit à corpore separatus, sed diuina virtus subleuabat mentem ipsius ad mysteria contemplanda, ita quod nihil vidit, & nihil audiuit corporaliter. Sed tota spiritualiter raptus in extasi; ita tamen quod retinere & scribere potuit virtute diuina sibi omnia imprimente.

Ioannes raptus in extasi.

B

VERS. 2. STATIM ERGO FVI IN SPIRITV,] paratus ad audiendum, retinendum & obediendum. Contra pigros procrastinantes quod eis inducitur ad faciendum. Contra quos beatus Franciscus dicit, Verus obediens mandata non procrastinat, aures parat auditui, linguam voci, pedes itineri, manus operi & se totum intus recolligit, vt mandatum perficiat imperantis. Dicit ergo (*ascende huc & ostendam tibi quæ oportet cito fieri*) in quo quidem verbo Spiritus sanctus inuitat fidelem animam ad Dei familiare colloquium vbi tria tanguntur per ordinem. Eminentia eleuationis, euidentia reuelationis, consequentia executionis. Primum notatur in ascensu, secundum in aspectu, tertium in euentu. *Ascende* ergo ad veritatem cōtemplandam & prædicandam iuxta illud. Isa. 40. *Ascende in montem tu qui euangelizas Sion. Et ostendam tibi*, Scripturam reuelationum, pressuram tribulationum, mensuram retributionum iuxta illud infra cap. 21. *Veni ostendam tibi nouam nuptam, quæ oportet cito fieri*, quia oportet te impugnari per dolositatem principum, flagellari per peruersitatem hæreticorum remunerari per iucunditatem retributionum.

Verus obediens qui.

Anima inuitatur ad Dei familiare colloquium.

C

Isa. 40.

Sequitur, ET ECCE SEDES POSITA ERAT IN COELO,] id est cœtus Prælatorum & cœtus Angelorum dispositus ordine recto, in quibus Deus sedet & iudicat nationes, *& supra sedens Christus*, omnes dignitates excedens & potestates regens, quia *qui de cœlo venit super omnes est*. Ioan. 3. Vbi nota quod supra Christus dicitur inter candelabra ambulare, hîc dicitur esse supra sedem, quia Christus ibi ambulat discutiens & inquirens merita singulorum, hîc sedet iudicans & reddens singulis merita eorum, illic ambulat in medio vt socius, hîc sedet supra sedem vt Dominus. D

Deus sedet in Prælatis.

Ioan. 3. Cur sedet Christus.

VERS. 3. ET QVI SEDEBAT SIMILIS ERAT ASPECTVI LAPIDIS IASPIDIS ET SARDINIS.] Descripta dispositione sedentis hic describitur ipsius species sub similitudine duplicis coloris. Per colorē duorū lapidum intelligitur, ad demonstrandum in Christo duplicem naturam scilicet humanam & diuinam, ex quarum contemplatione perpetuabitur vita nostra. Diuina natura denotatur in iaspide, iaspis viridē habet colorem & inter omnes colores magis delectat & confortat visum, sic diuina species inter omnia intelligibilia magis reficit intellectum. Sardis autem habet rubeum colorem, & Christi humanitas fuit rubea sanguine passionis. In hac ergo visione consistit tota beatitudo hominis in corpore & anima: merito ergo dicitur similis iaspidi & sardini, quia habent vigorem in diuinitatis claritate & ruborem in humanitatis passibilitate. E

Duorum lapidum colores significant duplicem naturam in Christo scilicet diuinam & humanam.

Vel secundum Ric. viror significat immarcessibilitatē æternitatis, rubor calorē perpetuæ calamitatis. Vbi nota ad litteram de istis lapidibus, iaspis enim vt dicitur in tractatu de lapidibus, febres fugat, patientibus præbet curamenta, & vt fertur, phantasmata noxia pellit. Sardius vero est virtuosus, quia cornix qui dicitur esse lapis faciens somniare terribilia, & multiplicare lites nō nocet, portanti sardium.

Iaspis & sardis proprietas.

ET IRIS ERAT IN CIRCVITV SEDIS SIMILIS VISIONI SMARAGDINÆ,] id est Virgo gloriosa in circuitu ecclesiæ protegendo, confouendo, sustentando. Ecclesiast. 28. *Gyrum cœli circuiui sola*: fuit enim Virgo gloriosa, nubes concaua per humilitatem, humida per fœcunditatem, condensa per propriam puritatem.

Iris Maria Virgo.

Vel per Iridem significatur Verbum caro factum, sicut enim radius solaris subintrans nubem concauam vel imbriferam sine nubis læsione facit iridem: Sic Filius Patris candor lucis æternæ & speculum sine macula subintrans Virginis vterum aquis per gratiam plenissimæ & in ea carnem assumens sine eius læsione factus est homo Deus manens. Et hic possumus notare huiusmodi iridis generationem, specierum apparitionem. Fructum vel significationem ad litteram iris arcus cœlestis qui generatur ex reflexione caloris ad nubem aliqualiter vmbrosam, concauam, & aquosā cum cœlum aereum tali nube obducitur. Et quid sibi vult hoc nisi quod Virgo regia gemmis ornata virtutū gemino mētis & corporis decore præfulgida, specie sua & pulchritudine in cœlestibus cognita cœli ciuium in se prouocauit aspectū? ita vt solis lumē in sui concupiscentiam inclinaret, & eam tanquam nubem imbriferā, & roridā sine læsione subintraret; vt de ea tunicam mortalitatis assumens quicquid perierat repararet. Hæc est generatio iridis.

Iris significat Verbum carnem factum. Iridis generatio Mariā parientem & Christum nascentem significat.

Nunc videndum de specie iridis. Est enim species iridis, specularis natura, circularis figura, multiformis coloris pictura: sic Virgo gloriosa fuit purissima quantum ad naturæ conditionem, perfectissima quantum ad donorum perceptionem, ornatissima quantum ad omnium virtutum aggregationem.

Iridis descriptio Mariæ accommodatur.

Vel secundum Bedam in libro de natura rerum. Arcus quadricolor ex sole aduerso, nubibusque formatur, qui trahit colorem, de cœlo igneum, de aere hiacinthinum, de aqua cæruleum, de terra gramineū: sic in beata Virgine fuit ardor charitatis, decor castitatis, dulcor pietatis, vigor firmitatis. Et hæc de specie iridis.

Arcus quadricolor ex sole.

Nunc videndum est de eius fructu, qui quidem fructus est recordatio diuini fœderis, ne diuino iudicio disperdatur terra & omnis anima viuens in ea: sic per Virginem gloriosam offensa reis remittitur, pax restituitur, fœdus stringitur, & ideo merito sicut iris Virgo, scilicet, benedicta, in circuitu Ecclesiæ constituitur.

Iridis fructus Mariæ accommodatur.

Sequitur tertia pars. ET IN CIRCVITV SEDIS SEDILIA VIGINTIQVATVOR, ET SVPER THRONOS VIGINTIQVATVOR SENIORES SEDENTES,] id est sancti Patres noui & veteris testamenti Ecclesiam suis meritis fulcientes: fuerunt enim 12. Patriarchæ filij Iacob, ex quibus Patres veteris testamenti originem traxerunt. Et 12. Apostoli ex quibus sancti noui testamenti perfectionis initium assumpserunt. Hic ergo dicuntur esse in circuitu sedis & sedent in throno, quia cū Deo iudicabunt eius iudiciū per omnia approbantes Matth. 20. *Vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ sedebitis & vos super sedes 12. iudicantes 12. Tribus Israel.* 24. ergo seniores sunt Patres noui & veteris testamenti. Sedilia vero 24. sunt 12. Tribus in quibus 12. Patriarchæ obtinent principatum & 12. ecclesiæ quibus Apostoli præsunt: hi autem omnes non nudi, sed vestiti erant. Vnde sequitur.

VERS. 4. *Viginti quatuor seniores significant 12. Patriarchas & 12. Apostolos.*

Matth. 20.

CIRCVMAMICTI STOLIS ALBIS] & gloria immortalitatis quoad stolam corporis. *Et in capitibus eorum coronæ aureæ*, id est fruitio diuinæ maiestatis quoad gloriā: & in prælato debent esse ista quatuor, scilicet maturitas, & ob hoc vocantur seniores, tranquillitas & propter hoc sedentes dicuntur, vitæ puritas & ob hoc sunt *circumamicti stolis albis*, sapientiæ perspicacitas & ideo habent coronas aureas.

VERS. 5. *In prælato quatuor debent esse.*

VERS. 1. ET DE THRONO,] prælatorum *procedebant fulgura*, id est virtuosæ operationes *& voces*, id est admonitiones *& tonitrua*, id est comminationes *fulgura procedebant*, quando ad vmbram Petri sanabantur infirmi, actuum quinto vocem dabat thronus quando dicebat Paulus ad Rom. 12. *Obsecro vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.* Tonitrua exibant de throno, quando Ioannes Baptista dicebat. Matth. 3 *Iam securis ad radicem arboris posita est.*

Rom. 12.

Matth. 3.

Nota quod est thronus Dei, dulcissimus propitiando propter benignitatem affectus, durissimus iudicando propter seueritatem effectus, dignissimus in contemplando propter felicitatem aspectus infra vigesimoprimo capite, *hæc dixit qui sedebat in throno ecce noua facio omnia.*

Thronus Dei qualis.

Sed est sciendum quod thronus Christi hominis, est æternitate fixus, singularitate summus, speculaitate clarus In Psal. 88. *Thronus eius sicut sol.*

Thronus qualis Christi hominis. Psal. 88.

Thronus vero benedictæ Virginis merito hic potest dici. Mirus artificio quod pertinet ad fœcunditatem genitricis. Excelsus imperio quod pertinet ad sublimitatem imperatricis. Prius adiutorio quod pertinet ad pietatem mediatricis, ad Hebr. 4. *Adeamus cum fiducia ad thronum gratia eius vt misericordiam consequamur.*

Maria qualis thronus.

VERS. 5. ET SEPTEM LAMPADES ARDENTES ANTE THRONUM QVI SVNT SEPTEM SPIRITVS,] id est septiformis gratia Spiritus sancti residens ex sanctorum præsentia: lampades 7 sunt 7. virtutes, scilicet rectæ intentionis, puræ dilectionis, sanctæ operationis, veræ prædicationis, claræ conuersationis, altæ contemplationis, miræ consolationis.

Septem lampades, septem virtutes.

ET IN CIRCVITV SEDIS,] id est ecclesiæ *tanquam mare vitreum simile crystallo*, id est baptismus regenerantis munditiæ, & refrigerantis concupiscentiæ:

Per mare enim intelligitur Baptismus secundum glossam, quia sicut in mari submersus est exercitus Ægyptiorum, sic in baptismo perimitur multitudo peccatorum. Mare autem ideo dicitur vitreum propter pulchritudinem virtutum, quæ in baptismo conferuntur. Crystallo vero dicitur simile per characteris firmitatem. Sicut enim crystallus ex aqua fit, & postea non potest de facili solui. Sic character cum in aqua baptismi confertur, postea non potest deleri.

Mare est Baptismus.

Item per mare significatur Ecclesia multis amaritudinibus respersa quæ dicitur vitrea & similis crystallo propter firmitatem.

Mare est Ecclesia.

Item per mare intelligitur pœnitentia propter confessionis, contritionis, & satisfactionis amaritudinem copiosam. Thren. 3. *Magna est velut mare contritio tua*, dicitur autem vitreum, quia sicut vitrum intromittit radium suum, sic pœnitentia gratiam Spiritus sancti. Crystallo vero simile, quia sicut crystallus gignitur ex aquis flatu ventorum, sic pœnitentia oritur de peccatis flatu tribulationum.

Pœnitentia est mare. Thren. 3.

Vel per mare significatur mundus, tumidus per superbiam, quietus per acediam, spumosus per luxuriam, feruidus per iracundiam, liuidus per inuidiam, profundus per auaritiam, dicit autem vitreum propter fragilitatem. Simile crystallo propter frigiditatem, hoc est *mare magnum & spatiosum manibus, in quo reptilia, quorum non est numerus.*

Mare est mundus.

ET IN MEDIO SEDIS,] id est ecclesiæ tanquam veri mediatores, *& in circuitu sedis*, velut eiusdem defensores: in medio quasi columnæ sustentantes, in circuitu quasi excubiæ custodientes. *Quatuor animalia*, i. quatuor Euangelistæ *plena oculis ante & retro*, id est habentes cognitionem de his quæ Deus fecit in principio & facturus est in fine, vel noui & veteris testamenti, vel diuinitatis & humanitatis, vel virtutum & vitiorum, vel bonorum & damnatorum, vel gaudiorum cæli & suspiriorum inferni.

Psal. 103.

Quatuor animalia quatuor Euangelistæ.

A Sequitur descriptio animalium, ET ANIMAL PRIMVM SIMILE LEONI,] per quem Marcus intelligitur qui per desertum quasi leo rugiens suum euangelium sic incœpit. *Vox clamantis in deserto.*

Quatuor Euangelistarum descriptio.

SECVNDVM ANIMAL SIMILE VITVLO,] per quod beatus Lucas propriè designatur qui à sacrificio quod maxime fit de vitulo inchoauit dicens. *Fuit in diebus Herodis regis Iudæ sacerdos quidam nomine Zacharias.*

TERTIVM ANIMAL QVASI FACIES HOMINIS.] i. Matthæus qui genealogiam Christi describens plenius & planiùs à generatione suum euangelium incœpit dicens. *Liber generationis Iesu Christi Filii Dauid, filij Abraham.*

QVARTVM AVTEM ANIMAL SIMILE AQVILÆ B VOLANTI,] id est Ioannes qui tanquam aquila genere nobilior, visu limpidior, volatu celsior, Christum Dei filium & incommutabilem demonstrauit dicens, in principio sui euangelij. *In principio erat Verbum.*

Ioannes aquila.

Vel per ista quatuor animalia intelligitur ordo prædicantium propter quadrifariæ prædicationis officium in quatuor partibus mundi diffusum. Vel quia quatuor prædicantur de Christo, scilicet incarnatio, passio, resurrectio, ascensio. Vel quia generaliter hominibus quatuor sunt prædicanda, scilicet credenda, facienda, appetenda, cauenda. Credenda vero sunt 12. articuli, sacramenta, testamenta. Operandorum vero tria sunt genera, scilicet mandata ad quæ tenentur perfecti, qui se obligauerunt ad obseruantiam prædi- C ctorum. Opera misericordiæ ad quæ tenentur omnes pro loco & tempore. Fugiendorum tria sunt spiritualia, scilicet peccatum, infernus, & purgatorium. Desideranda autem sunt tria, scilicet virtus, sapientia, & paradisi gaudia: item quadripartita dicitur prædicatio; quia prædicator debet, rugire vt leo comminando pœnam & timorem incutiendo, mugire vt bos, compatiendo peccatoribus & ad pœnitentiam prouocando, loqui vt homo consolando & ad mutuam dilectionem animando, exaltari vt aquila, corda hominum ad æterna desideria subleuando, & spem gloriæ promittendo.

Quatuor animalia ordo prædicantium.

Quatuor sunt prædicanda.

Prædicatoris conditiones.

Sic ergo Leo prædicando propter magnam virtutem proponendi, vitulus propter mortificationem D carnis, homo propter consolationis & compassionis dulcedinē, Aquila propter celsitudinē contēplationis

Quatuor enim hominem perficiunt & perfectum efficiunt, scilicet fortitudo tollerationis in leone, labor exercitationis in vitulo, mansuetudo compassionis in homine, sanctitudo meditationis in aquila.

Quatuor hominem perfi. tiunt.

Vel per leonem, vitulum, hominem, & aquilā prædicatio designatur. In illa enim debet esse, rugitus commendationis in leone, mugitus compassionis in boue, affatus consolationis in homine, aspectus contemplationis in aquila, in Deut. 32. *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos & super eos volitans.*

Quatuor animalibus prædicatio designatur. Deut. 32.

Sic igitur pro collectione. ET QVARTVM ANIMAL SIMILE AQVILÆ VOLANTI.] Verbum istud E potest sumi ad commendationem beati Ioan. Euangelistæ: vt beati Francisci, in quo quidem verbo tanguntur tria, scilicet plenitudo perfectionis, celsitudo cōtemplationis, promptitudo prædicationis: perfectionem euangelicā probat animalis ornatus, contemplationē anagogicam probat aquilarum aspectus, prædicationē euangelicam probat regularis volatus. Circa primum est notandum quod in illo animali erant specierum vultus & significat conuersationem irreprehensibilem: alarum ornatus, & significat operationem inobliquabilem laudum contemptus & significat deuotionem infatigabilem, vnde hoc patet in serie litteræ quia quodlibet animal secundum quadruplicem faciem describitur. *Et habebant alas senas & requiem non habebant.*

D. Ioannes euangelista & D. Franciscus aquila.

Circa secundum est notandum quod quatuor requirun

Quatuor in cont.

plationes requiruntur.

quiruntur in perfecta contemplatione, scilicet A A Ascensus eleuationis, aspectus continuationis, excessus admirationis, iubilus liquefactinnis. De quibus quatuor pee ordinem. Hier. 48. *Ecce ascendet quasi aquila, volabit & expandet alas suas.*

Hier 48. Quatuor requiruntur in prædicatore, Psal 54. Psal. 17. Isa 4.

Quantum ad tertium nota quod quatuoe requiruntur in prædicatore scilicet, quod sit promptus per obedientiam, Vnde in Psal 54. *Quis dabit mihi pennas sicut columba & volabo & requiescam.* Altns etiam per meditatinnem. In Psalm. 17. *Et ascendit super Cherubim & volauit, super pennas ventorum.* Clarus pee eruditionem Isa. 4. *Qui sunt isti qui vt nubes volant & sicut columba ad fenestras suas.*

Item sit cautus per mnderationem, infra 8. *Et audiui vocem vnius Angeli volantis per medium cœli.* B

Sex alæ quod significent.

Et sequitur ornatus animalium. *Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas*, qnasi dicat, quod sint bene instructi ad exercendum officium prædicationis, prima ala est lex naturalis, secunda lex Mnysi, terria doctrina Prophetarum, quarta Apostolica, sexta expositio scripturatum.

Vel sex alæ snnt opera misericordiæ. Vnde Bernard. Consule, castiga, solare, mitte, fer, ora.

Sex alæ opera misericordia.

Vel sex alæ sunt deuota orario pro obtinendis, gratiarnm actio pro obtentis, remissio iniuriarum, largitio elemosynarum, actin perfecta, intentio recta. Ista quatuor animalia significantur per qnatuor fabros malleantes. Zachar. 1. Per quatuor quadrigas transportantes. Ezech. 6. Ee per quatuor columnas sustinentes. Exod. 26. Et per quatuor vectes supportantes. Exod. 25. Et per quatunr equos terram perambulantes. Zachar. 1. C

Figura quatuor euangelistarum.

Et in circuitu et intus plena sunt oculis,] id est habent cognitionem inferiorum & exteriorum. *Et requiem non habebant die ac nocte dicentia.* In animo per desiderium, in verbo pee peçconinm, in facto per martyrium. Dicit ergo quod requiem non habebant per continuarionem bonæ operationis, occupationis, prædicatinnis, iubilationis, & spiritualis exaltationis. Semper enim orat quî benè agit semper, scilicet *die ac nocte*, id est prosperitatis tempore & aduersitatis, sed mulri sunt similes Philomelæ quæ non cantat nisi in æstate, & ipsi in prosperitate, alij pernitioni qui nō cantae nisi in hyeme, & isti non nisi in infirmitate.

Orandum omni tempore

Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens.] Iste cantus est Angelicus, Euangelicus, Prophericus, Apostolicus, Sanctus ergo pater sine terrenitate imporētiæ, Sanctus filius sine obscuritate intelligentiæ, Sanctus Spiritns sine malignitate inuidiæ, Dominus in præsidendo, Deus tn sustinendo, omniporens in operando. D

Pater Sanctus.

Sanctus ergo Pater cuius formalis innascibilitas, cuius vniuersalis fœcunditas, cnius principalis auctoritas.

Sanctus Filius.

Sanctus Filiua quantum ad natiuitatem emanationis, exemplaritatem dispositionis, libertatem spirationis.

Spiritus Sanctus. Dan. 2. 2. Machab. 4. Deum adorabis. Matt. 4. Deut. 6.

Sanctus Spiritus per processionem liberalem, per connexionem socialem, per donationem principalem. *Dominus* cnius certa prnnidentia Dan. 2. *Sit nomen Domini benedictum.* Cuius plena sufficientia, 2. Mach. 4. *Tu Domine qui nullius eges.* Cuius summa reuerentia. Matth 4. *Dominum Deum adorabis. Deus* qni est incommutabilis vnitate, principalis primitate, inæquiparabilis summitate. Deut. 6. *Vide quod, ego sum solus, & non sit alius Deus preter me.* E

Deus omnipotens.

Omnipotens. cuins omnipotentiam non adæqnas vniuersitas operum, non coarctae vninersitas numerorum *qui erat, & qui est, & qui venturus est*, id est ipsum esse & fuisse, & futurum esse. Vel qui erat sine inchoatione, qni est sine mutatione, & qui venturus est sine defectione.

S. Bernard. de Senis, in Apocalyp.

A Sequitur vltimum, scilicet exhibitio reuerentiæ seninrum, *& cum darent illa quatuor animalia gloriam* quantum ad vocem mentalem, *& honorem* quantum ad signum corporale, *& benedictionem*, quantum ad verbum vocale, *sedenti super thronum*, per omnium iurisdictionem, *Viuenti in sæcula sæculorum*, quantum ad æternam dationem *procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno*, in signum exhibitionis & reuerentiæ. *Et adorabant viuentem in sæcula sæculorum*, in signum perfectæ obedientiæ, *Et mittebant coronas suas ante thronum*, Chiisto iudici suas victorias adscribendo, *Dicentes* ore confitendo, *Dignus es Domine*: cuius maiestas veneranda, cuius diuinitas adoranda, cuius potestas, admiranda, *Deus* fœlicitate gloriæ. B *Noster* germanitate naturæ, *Accipere gloriam* prn resurrectione, *& honorem* pro admirabili Ascensione, *& virtutem* pro dominatiua omnium subiectione, *quia tu creasti omnia*, & ideo ad te sunt omnia referenda.

Et ne credatur quod subito & ex improuiso creauit omnia Deus. Subdit. *Et propter voluntatem tuam erant* in tempore producenda ve arcana in mente artificis, quia quod factum est in ipso vita erat. *Et creata sunt* postea reparanda, quæ prius erant in virtute, omnium creatina, ratione assimilatiua, idea exemplificatiua.

Parer ergo quod in roro isto quarto capite describitur ecclesiasticæ prælationis exordium, quia vidit ostium apertnm in cœlo, Monarchiæ supra cœlestis fastigium Iris, id est virginis assistentia præsidium, Patriarcharum & Apostolorum venerabile collegium, signis & miraculis coruscantium. Baptismalis regenerationis sanatorium, quatuor animalium, id est quatuor Euangelistarum inflatum eloquium, omnium einium prædictorum inge diuinæ laudis præconium, & Epithalamium propter creationis beneficium, & hęc prędicta sufficiant de isto quarto capit.

SYNOPSIS CAPITIS QVINTI.

FLENTE Beato Ioanne, quod Librum septem sigillis signatum, scriptum intus & foris, nullus nec in cœlo, nec in terra aperire posset: Agnus primum occisus illum aperuit, quo facto, quatuor animalia, & viginti quatuor seniores, cum innumera Angelorum multitudine, omnique creatura, tam illum quam Deum celebrauerunt, & maxime glorificarunt.

CAPVT QVINTVM.

1. ET vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptū intus & foris, signatū sigillis septem.
2. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: quis est dignus aperire librum, & soluere signacula eius?
3. Et nemo poterat, neq; in cœlo, neque

in terra, neque ſubtus terram, aperire librum, neque reſpicere illum.

4. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus eſt.

5. Et vnus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleueris: ecce vicit leo de Tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius.

6. Et vidi: & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum, agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram.

7. Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum.

8. Et cum aperuiſſet librum, quatuor animalia, & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli cytharas, & phyalas aureas plenas odoramentorum quæ ſunt orationes ſanctorum.

9. Et cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo & natione.

10. Et feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terram.

11. Et vidi, & audiui vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum: & erat numerus eorum millia millium.

12. Dicentium voce magna: dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: ſedenti in throno, & agno, benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas: & adorauerunt viuentem in ſæcula ſæculorum.

A

EXPOSITIO QVINTI Capitis.

ET VIDI IN DEXTERA SEDENTIS SVPER THRONVM LIBRVM SCRIPTVM INTVS, ET FORIS SIGNATVM SIGILLIS SEPTEM.] Vers. 1.

Nattata prima parte viſionis de ſedentis in throno maieſtate. Sequitur ſecunda ſuper libri ſignati obſcuritate, vnde initio capitis, vbi Ioanni oſtenditur noſtræ reparationis myſterium, octo partibus B continetur, primo namque Ioanni oſtenditur, diuina diſpoſitio ſuper humani generis redemptione.

Huius capitis octo partes
Prima.
Secunda.

Secundo deſiderium aotiqoorum ſuper eiuſdem adimpletione, ibi, *& vidi Angelum fortem. & prædicantem voce magna.*

Tertio ipſorum afflictio ſuper dilatione, ibi, *Et ego flebam multum.* *Tertia.*

Quarto lamentantium conſolatio ſuper deſolatione, ibi, *Et vnus de ſenioribus, dixit mihi, Ne fleueris.* *Quarta.*

Quinto diſpoſitionis adimpletio, *& vidi & ecce in medio throni.* *Quinta.*

Sexto congratulatio, & gratiarum actio ſuper libri apertione, *& cum aperuiſſet librum.* *Sexta.*

Septimo Angelorum exultatio ſuper noſtra liberatione: ibi, *& vidi & audiui vocem Angelorum.* C *Septima.*

Octauo omnium iobilatio, ſuper tanta miſeratione, ibi, *& quatuor animalia dicebant. Amen.* *Octaua.*

Dicit ergo, ET VIDI) quantum ad Præfatæ viſionis continuationem, vnde copulatiua coniunctio oſtendit iſtam viſionem, & præcedentem ad eandem methodum referendam, *in dextera ſedentis librum*, id eſt ſacram Scripturam, intus propter ſenſum myſticum, & foris propter hiſtoricum.

Liber intus & foris ſcriptus multa ſignificat.

Vel intus propter exercitium perfectorum, foris ad documentum minorum.

Vel intus vt ſecreta ſapientiæ indignis claudantur, foris vt attentis aperiantur.

Vel intus ne manifeſta veritas contemnatur, foris ne ignota penitus dimittatur.

D Vel intus quantum ad myſterium diuinitatis, foris quantum ad euidentiam humanitatis.

Vel intus quantum ad figuras & ænigmata veteris Teſtamenti, foris propter facta noui Teſtamenti.

Per ſedentem intelligere debemus Deum Patrem.

Per ſedentem ergo debemus intelligere hic Deum Patrem propter actionis faſtigium, per dexteram filium totius creaturæ principium, per thronum Eccleſiam tanquam Dei reclinatorium, per librum ſignatum intus & foris, Scripturæ ſacræ compendium, ſignatum ſigillis ſeptem, quia multis obſcuritatibus clauſum. De quo lib. Greg. ſuper Ezech. homil. 9. liber ſignatus eſt ſacræ ſcripturæ officium, qui liber ſcriptus intus per allegoriam, foris per hiſtoriam, intus per ſpiritualem intellectum, foris per ſenſum, quia E inuiſibilia promittit, foris quia viſibilia præceptorum ſuorum rectitudine diſponit.

Liber intus & foris ſcriptus eſt ſacra Scriptura.

Vel dextera ſedentis filius eſt patris liber humanitatis, liber ergo in dextra, id eſt humanitas in filio in qua eſt diuina diſpoſitio, & vtrumque teſtimonium continetur & impletur.

Liber humanitas Chriſti in filio Dei.

Liber ergo iſte eſt ſcriptus intus in anima literis virtutum, foris in corpore vulneribus lateris, pedum & manuum, vel intus in anima ſeptem donis, foris corpore, ſeptem infirmitatibus, Iſa. 4. *in diebus illis apprehendunt ſeptem mulieres vnum virum*, id eſt vniuerſa infirmitas, vel vniuerſæ infirmitates Chriſtum, præter ingnorantiam & peccatum. *Iſa. 4.*

Vel ſcriptura interior poteſt dici ſcientia vniuerſorum, exterior ſeptem verba quæ protulit in cruce ad informationem noſtram. Primum fuit, *ſitio*, ſecundum

Liber Chriſtus intus ſcriptus

Plenilla foris septem verba quæ protulit in cruce.

dum. *Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiso*, tertium *Hely*, quartum, *ecce filius tuus*, quintum *ecce mater tua*, sextum *in manus tuas commendo spiritum meum*, septimum, *consummatum est*. In primo verbo sitie salutem omnium, in quo docet charitatem, in secũdo exaudiuit petitionem pauperum, in quo docet largitatem, in tertio respondit se derelictum, in quo docet humilitatem, in quarto, & quinto parentes honorauit, in quo docet pietatem: in sexto in tuto se collocauit, in quo docet sapientiam, in septimo omnia consummauit, in quo & perseuerantiam docet.

Septem sigilla Sacramenta nostra redemptionis. Christus liber intus & foris scriptus.

Huius autem sigilla septem sunt sacramenta nostræ redemptionis Lege figurata, & à Prophetis prænunciata. De hoc lib. Hug de Sacr. part. 6. cap. 5. liber scriptus est Dei filius incarnatus, scriptus intus in B diuinitate, foris in humanitate, intus in contemplatione, foris ad imitationem, totus ad fidelitatem, foris ad sanitatem, intus ad gaudium, foris ad meritum. Et idem lib. de Arca Noe, hic est liber cuius origo æterna, cuius incorporalis essentia, cuius cognitio vita, cuius scriptura indelebilis, cuius inspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius scientia dulcis, cuius profunditas impenetrabilis, cuius verba innumerabilia, & tamen in eo vno sunt omnia.

Liber intus veteris Testamenti, foris nouum Testamentum. Septem mysteria.

Vel liber iste, i. diuina dispositio super redemptione humani generis, scriptus, i. sub littera veteris Testamenti clausus foris, in nouo vero apertus, *Quando veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit*. Quid enim fuit Adæ de terra virgine plasmatio? quid eius dormitio? quid molieris de costa dormientis formatio? quid Abel occisio? quid rubi visio? quid virgæ floritio? quid Agni immolatio? quid serpentis leuatio? nisi sigilla signata, quæ omnia per Christum sunt aperta. Vnde ad Corint. 10. *Omnia contingebant illis in figura*. Nota quod ille liber signatus potest dici diuina dispositio, sacra Christi conuersatio, Ecclesia militans, Ecclesia triumphans, Virgo beata, Apocalypsis, Christus sub Sacramento, Beatus Franciscus. Primo igitur dico liber, vt est dispositio, est scriptus intus, exemplaritatis præparatione, foris manifestationis reuelatione, Isa. 29. *Erunt verba visionis sicut libri signati*, septem sigillis, septem sigilla hu- D ius libri sunt pelagus essentiæ, abyssus omnipotentiæ, profunditas misericordiæ, intelligentia infinitorum, præscientia futurorum, præuisio fiendorum, dispositio ordinandorum.

Multa significat. Cor. 10.

Primo diuinam dispositionem.

Septem sigilla quæ.

Secundo significat sacram Scripturam. Ezech. 2. Sigilla septem sensus scripturæ. Iudic. 9.

Liber iste potest dici sacra Scriptura, scriptus intus mysticè, foris symbolice, Ezech. 2. *Et vidi, & ecce manus missa est ad me, in qua erat liber inuolutus*. Septem sigilla huius libri sunt septem sensus, scilicet hystoricus, mysticus, tropologicus, symbolicus, parabolicus, typicus, anagogicus, vt est illud. Iudic 9 *Ierunt ligna, vt sibi vngerent regem super te*. Parabolicus, vt est illud, *operuit locusta totam superficiem terræ*. Vt sacræ Scripturæ septem sigilla ipsam includentia, sunt primum varietas quam prætendit Scriptura in diuersis locis. Secundum est vilitas vt in lege iustificatur ab aliis immunditiis. Tertium seueritas vt in lege talio- E nis & aliis iudiciis. Quartum obscuritas, & in mysteriis, & figuris, & in diuersis ceremoniis. Quintum simplicitas vt in consiliis in Euangelio à Domino dato. Sextum sublimitas, vt in articulis fidei & Ecclesiasticis sacramentis. Septimum diuersitas, vt in diuersis & variis sententiis & scripturis: ista fecerunt errare Faustum & Manichæum & eorum sequaces & clauserunt ab eis intellectum scripturarum.

Christi humanitas liber. Sigilla septem virtutes Christi.

Alius liber vt est Christi conuersatio, & iste est Christi humanitas: iste liber est scriptus intus sapientia increata, foris sapientia creata, huiusmodi libri sunt septem sigilla, scilicet paupertas altissima, humilitas infima, sinceritas firma, mititas summa, pœnalitas durissima, firmitas constantissima, veritas summa.

A Alius liber qui est triumphans Ecclesia, est scriptus intus diuinitatis fruitione, foris visione humanitatis, huius libri septem sigilla sunt dotes quatuor ex parte corporis, scilicet claritas, agilitas, subtilitas, impassibilitas: Tres ex parte animæ, scilicet visio, fruitio, tentio.

Liber est Ecclesia triumphans Ecclesia militans liber.

Liber vt est Ecclesia militans, est scriptus intus æternis consolationibus, foris mundanis tribulationibus: istius libri septem sigilla sunt septem sacramenta, vel septem articuli, quæ sunt primo conceptio quæ fuit figurata in conceptione Isaac. 21. Genesis. Et Prophetata Isaiæ 13. *Accessi ad prophetissam, & concepit filium*.

Septem sigilla septem sunt. Sacramenta, vel 7. articuli fidei. 1.

Secundo Natiuitas quæ fuit figurata in Natiuitate Isaac Genesis 21. Et Prophetata Isa. 9. *Paruulus natus est nobis* Et de vtroque Isa. 7. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*, vtrumque figuratum fuit. Numer. 16. in virga Aaron quæ vna nocte fronduit, & floruit, & fructificauit.

Secundus. Isa. 9. Isa. 7. Num. 16.

Tertio Passio quæ fuit figurata in morte Abel, Genesis quarto. Et Prophetata Isa. 43. *Tanquam ouis ad occisionem ductus est*.

Tertius. Gen. 4. Isa. 43.

Quarto est descensus ad inferos, figuratus in Samsone qui tulit portas Gazæ, Iudic. 16. Et Prophetatus Zach. 9. *Tu autem in sanguine tuo emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua*.

Quartus. Iudic. 16. Zachar. 9.

Quinto resurrectio, quæ fuit figurata in suscitatione filij mulieris Sareptanæ 3. Reg. 18. Et Prophetata Oseæ 7. *Viuificabit nos post duos dies, & in die tertia* C *suscitabit nos*.

Quintus. 3. Reg. 18. Osea 7.

Sexto in Ascensione, quæ figurata est in translatione Enoch. Genes. 5. Et in raptu Heliæ 3. Reg. 2. Et Prophetata Isaiæ 13. *Quis est ille qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra*. Psalm. 46. *Ascendit Deus in iubilatione*.

Sextus. Genes. 5. 3. Reg. 2. Psal. 46. Septimus.

Septimo est aduentus ad iudicium, qui fuit figuratus in arcu iridis post diluuium Genes. 9. Et Prophetatus, *Deus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui*.

Liber qui est Beata Virgo est scriptus intus in mente, foris in carne, intus humilitate, foris integritate, huius libri septem sunt sigilla, arcus ætheris, arca fœderis, virga germinis, rubus visionis, vellus Gedeonis, thronus Salomonis, horologium solis.

Maria liber est, septem sigilla 7. figura illius.

Liber Apocal. signatus intus mysteriis, foris symbolis huiusmodi, libri septem sigilla sunt septem reuelationes factæ per Angelum B. Ioanni quæ in serie litteræ continentur.

Liber est Apocalypsis: septem sigilla 7. reuelationes.

Liber qui est Christus sub Sacramento Altaris, intus est donum fruibile, foris est signum visibile, huiusmodi libri septem sigilla sunt septem miracula. Primum est accidentium existentia sine subiecto, Christi præsentia, sine mutatione ipsius præcedente, sicut cognitio mea mediante voce mea, sic tua manens mea, tertium quod totum corpus sit ibi sine diminutione, quartum quod comeditur, sine diuisione, quintum quod ab immundis sumitur, sine sui pollutione, sextum quod in pluribus locis conficitur, sine sui augmentatione, sicut ignis candelæ non minuitur, etsi multæ candelæ inde accendantur, septimum quod continetur sub tam modica specie, sine sui artatione & circumscriptione.

Liber Christus sub Sacramento. Miracula in Sacramento altaris. sigilla 7.

Alius liber est Beatus Franciscus scriptus intus spiritualiter per incendium compassionis, & foris corporaliter per stigmata passionis, cuius Leo de Tribu Iuda soluit septem signacula, ostendens circa ipsum septem crucis oracula quæ sunt hæc, scilicet armorum signo crucis insignitorum repromissio, crucifixi Christi apparentis compassio, de cruce dulcis allocutio, crucis aureæ præcedentis ostensio, gladiorum ad modum crucis transfixio, ipsius in aëre crucifixi apparitio, ad aspectum Seraph. crucifixi stigmatum impressio.

Beatus Franciscus liber.

Sigilla 7. crucis septem oracula circa Franciscum.

Et vidi Angelum fortem et prædican- Vers. 2.

A TEM VOCE MAGNA.] poſita libri conſignatione, exprimitur Patrum ſuſpirium ſuper eius adapertione. Vnde gloſa ſancti Patres intellexerunt aliquando à Deo diſpoſitam reparationem humani generis,& quando fieret ignorabant. Vnde dicit, *& vidi* per interiorem cognitionem *Angelum*, id eſt Patres veteris Teſtamenti, qui dicuntur Angeli propter vitæ puritatem,propter fidei vnitatem, propter myſterij probitatem, propter ſortem expectaſionis longanimitatem,& tribulationum perpeſſionem,& prædicantem,inquirentem aliis annunciantem,*voce magna*, propter deſiderij vehementiam,& ſtudij diligentiam, Luc. 20. *Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.*

Patres veteris Teſtamenti Angeli.

Luc. 10.

B Huiuſmodi autem deſiderij fuit multiplex ratio, hoſtis deletio,humana redemptio,diuina reconciliatio,ianuæ apertio,limbi expoliatio, auſteritatis legalis mitigatio, regni reſtitutio, ſcripturæ adimpletio, naturæ humanæ exaltatio.

Deſiderij Patriarcharum cauſa multiplex.

Huius deſiderij vehementia exprimitur per ſeptem Antiphonas, quæ in Eccleſia in aduentu Domini cantantur,de quo dicit Bernardus, Deſiderium Patrum ſuſpirantium in carne Chriſti præſentiam frequenter cogitans & confundor & compungor in meipſo,& vix contineo lachrymas. Cui namque noſtrum tantum gaudium ingerat huiuſmodi gratiæ exhibitio quantum intulit antiquis ſola promiſſio, oſtendens ergo Eccleſia multiplicitatem morbi ante aduentum Domini ad quamlibet Antiphonam petit remedium ſibi dari.

C Quia igitur eramus ignari petimus Doctorem in prima Antiph. quæ incipit. *O ſapientia*, &c.

Quia culpæ obnoxii,ideo petimus Redemptorem in ſecunda Antiphona,quæ incipit, *O Adonay,& Dux domus*, &c.

Quia captiui, ideo petimus liberatorem in tertia Antiphona. *O radix Ieſſe veni ad liberandum nos*,&c.

Quia detenti & vincti, ideo petimus eductorem in quarta Antiphona. *O clauis Dauid*, &c. *veni & educ vinctum*, &c.

Quia obtenebrati & obnubilati,ideo petimus illuminatorem in quinta Antiphona, *Oriens & ſplendor*, &c.

Quia deformati,ideo petimus reformatorem & ſaluatorem in ſexta Antiphona. *O Rex Gentium veni & ſalua hominem*,&c.

D Et in ſeptima idem replicamus tanquam ſumme neceſſarium:nihil n. nobis naſci profuerat niſi etiam redemiſſet, vt ait Greg. propter quod dicimus. *O Emmanuel,veni ad ſaluandum nos Domine Deus noſter*, in prima quæritur ſalus gentium, in ſecunda ſalus Iudæorum, vtroſque enim ſaluare venit, qui tandem mori voluit pro vtriſque.

Sed hic mouetur quæſtio quare non ait in plurali numero aduentum Præſtolantes? Reſpondeo moris ſcripturæ eſt aliquando loqui in ſingulari numero de vna perſona,in qua omnes conſimiles intelliguntur, vel ideo ait in ſingulari,ad denotandum patrum concordiam in prophetando, & Chriſtum expectando.

Cur de Aduentu Chriſti ſcriptura loquitur in particulari, & non in plurali.

E PRÆDICANTEM ERGO VOCE MAGNA.] dicit, *Dignus es Domine aperire librum*,id eſt diuinam diſpoſitionem implere & clauſa myſteria ſub figura,& ænigmatibus *aperire & ſoluere ſignacula eius* obſcuritates legis explicare,& eſt ordo præpoſterus,quia prius eſt ſoluere ſignacula libri & poſtea aperire librum.

VERS. 3. ET NEMO POTERAT NEQVE IN COELO.] vt Angelus,*neque in terra*,vt homo purus, *neque ſub terra*, vt ſpiritus iam à corpore exutus,*aperire librum*,genus humanum redimere ,*nec reſpicere illum*, quaſi ſacramentum illud perfectum intelligere, nec digne comprehendere, quamuis enim antiqui aliqui cognouerunt futura, ſcilicet Incarnationem, Paſſionem, Reſurrectionem, modum tamen noſtræ redemptionis, nunquam comprehendere potuerunt,

Patres antiqui nouerunt Redemptionem ſed modum non cognouerunt.

Vnde B. Virgo de modo dubitans modum illius incarnationis interrogando ſcire promeruit, ipſa enim multorum habuit neſcientiam, ſed nunquàm ignorantiam,ait Luc.1. *Quomodo fiet iſtud*, & ſeq. vehemens afflictio ſuper dilatione.

Vnde ſequitur tertia pars, ET EGO FLEBAM MVLTVM.] propter remedij diſpendium,*quoniam nemo poterat ſoluere ſeptem ſignacula eius*, propter peccati iugum obnoxius, *nec videre illum*, id eſt intelligere tantum myſterium. VERS. 4.

Sed quæritur quare Ioannes flebat cum iſta Sacramenta iam eſſent ſuo tempore reuelata & impleta? Reſpondeo flabat,ſed non in perſona ſua, ſed in perſona patrum præcedentium per quod adhuc aliud hic intelligitur,& aliud hic dicitur.

Cur flebat Ioannes qui nouerat myſteria.

Sequitur quarta pars, ſed quia Deus conſolatur humiles in omni tribulatione, ſequitur, conſolatio ſuper libri apertione: ET VNVS DE SENIORIBVS DIXIT MIHI, i. Prophetarum cœtus *ne fleueris*, tanquam anxius. *Ecce vicit Leo de Tribu Iuda* per triumphum reſurrectionis, *radix Dauid*, propter dignitatem temporalem generationis, *aperire librum*, noſtræ redemptionis, *& ſoluere ſeptem*, &c. captiuantis obligationis. VERS. 5.

Deſcribit ergo Ioannes myſterium noſtræ reparationis quantum ad tria, ſc. quantum ad conflictum paſſionis, *Ecce vicit*, quantum ad triumphum reſurrectionis, quia *Leo*, quantum ad radicem generationis, quia *de Tribu Iuda*. in primo apparuit acerbitas, quia fuit Chriſtus leo, in ſecundo dignitas, in tertio claritas.

Deſcribitur myſterium noſtræ reparationis.

Et enim ſicut leo cauda ſua veſtigia delet ne comprehendatur, ſic Chriſtus ſub cauda humilitatis veſtigia diuinitatis abſcondit ne eum diabolus inueniret. Iſa. 65. *Vere tu es Deus abſconditus*. Iſa. 11. *Leo quaſi bos paleas comedet.*

Leo Chriſtus in Natiuitate. Iſa. 65.

Item fuit leo in Prædicatione, quia audacter & viriliter reprehendebat malorum vitia & peccata, Matth. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi*. Oſ. 2. *Quaſi leo rugiet & formidabunt filii maris.*

Leo in Prædicatione. Matt. 23.

Item leo fuit in Paſſione,quia tunc propriè diabolum vicit, & vt Dauid manus eius tulit, & deleuit mortis chirographum, Geneſ. 49. *Catulus Leonis Iuda ad prædam*, &c.

Leo in Paſſione. Gen. 49.

Item fuit leo in reſurrectione, quia tertio die virtute Patris,quaſi voce eius reſuſcitatus fuit, Iſa. 31. *Quomodo ſi rugiat leo & catulus leonis ſupra prædam ſuam, & occurrit ei multitudo Paſtorum à voce eorum non formidabunt*. Hoc fuit poſt reſurrectionem, & Spiritus ſancti miſſionem, quando fortes ſic fecit Apoſtolos vt multitudinem Iudæorum, Philoſophorum & Hæreticorum non timerent.

Leo in Reſurrectione. Iſa. 31.

Item erit leo in iudicij examinatione, quando emittet rugitum terribilem malos vſque ad puteum abyſſi profluentem, Amos 4. *Leo rugiet quis non timebit*, ergo *ecce vicit Leo radix Dauid.* generoſitate celſifica ad Rom. 15. *Erit radix Ieſſe, & qui exſurget regere gentes*, &c.

Leo in iudicio. Amos 4.

Rom. 15.

Item germinatione viuifica. Iſ. 11. *Egredietur virga de radice Ieſſe*, &c.

Chriſtus de genere Dauid. Iſa. 2.

Victorioſitate magnifica, hic *ecce vicit Leo de tribu Iuda radix Dauid*, qui Iſai. 2. *Stat in ſignum omnium populorum ipſum gentes*, &c.

Sequitur quinta pars quæ eſt adimpletio ſuper promiſſionem, vnde dicit, ET VIDI, ET ECCE IN MEDIO THRONI, &c. i. Eccleſiæ quod eſt medium influentiæ, cuius vnum extremum eſt opus creationis, aliud glorificationis, ipſum vero medium eſt opus recreationis, Matth. 2. *Ædificauit turrim in medio eius*. Et in medio *quatuor animalium*, id eſt quatuor Euangeliſtarum diſcurrentium, quod eſt medium ſapientiæ, cuius primum extremum eſt notitia per rationem, ſecundum eſt notitia per ſpeciem, medium VERS. 6.

Eccleſia thronus Dei.

Matth. 2.

vero

Eccl. 50. vero notitia per fidem, Eccl. 50. *Quasi stella in medio* A *nebula: & in medio seniorum*, id est Patriarcharum & Apostolorum mundum illuminantium, hoc est medium sanctimoniæ cuius primum extremum est largitas gratiæ gratis datæ. Secundum est fœlicitas gloriæ, medium vero ipsa bonitas gratiæ Zach. 2. in gloria enim in medio eorum, *agnum stantem*, id est Christum mansuetum, & humilem, qui est agnus, qui est ablator peccatorum in Euangelio, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, apertor secretorum vt hic, prostrator tyrannorum infra cap. 7. *hi cum agno pugnabunt, & agnus deuincet eos*. Ded uctor electorum infra cap. 14. *Hi sequuntur agnum quocunque ierit*. Ecce quod hic agnus stat vt Deus qui ante ambulabat vt socius, sedebat vt Dominus *tanquam occisum*.

Ecce Agnus Dei, etiam in omnia.

Ex hoc verbo insurgunt hæretici dicentes Christum non verum corpus habuisse, sed fantasticum, & per consequens non verè mortuum, sed respondet Richardus, quod ly *tanquam* est expressiuum veritatis: sicut Ioan. 1. *Quasi vnigeniti à Patre*, & non est designatiuum similitudinis.

Christus verum corpus habuit.

Ioan. 1.

Sed si stans erat, qualiter occisus est? Solutio. Occisus in humanitate, stans in diuinitate, ideo dicit, *tanquam occisum*, quasi in altera natura tantum.

Christus stas & occisus est multis modis.

Vel TANQVAM OCCISVM.] quia in se vere fuit occisus semel, sed in membris *tanquam occisus*, in quibus quotidie occiditur.

Primo. Secundo. Tertio.

Vel TANQVAM OCCISVM.] quia adhuc habet cicatrices, vt sint in testimonium, *Tanquam occisum*, quia citò surrexit quasi de somno surgere videretur. C

Quarto.

HABENTEM CORNVA SEPTEM.] id est regiæ potestatis perpetuitatem. Per cornua enim designatur regia potestas, iuxta illud, *Exaltabuntur cornua iusti*. Per septem vero intelligitur durationis perpetuitas, quia omne tempus per numerum septenarium designatur. Et ideo rectè per septenarium æternitas designatur.

Cornua 7. significant Christi æternam potestatem. Psal. 47

Vel per septem cornua possunt intelligi vniuersa regna, sicut per quatuor cornua quatuor regna principalia de quibus Zachar.

Septem cornua regna omnia. Septem cornua omnes electi.

Vel per septem cornua possumus intelligere omnes electos à constitutione mundi vsque ad diem iudicij. Primum cornu sunt electi ante diluuium, secundum electi ante legem, tertium electi qui fuerunt sub lege, quartum fuerunt Prophetæ, quintum ex Iudæis credentes, sextum credentes ex gentibus, septimum electi in fine mundi: hæc cornua sunt solida, per patientiam, & decoratiua per innocentiam, & munitiua, per resistentiam. D

ET OCVLOS SEPTEM]id est totius cognitionis claritatem, experientiam & veritatem.

Septem oculi. 7. virtutes 7. dona.

Vel per septem oculos, septem virtutes, & septem dona possumus intelligere. Vnde sequitur, *qui sunt spiritus Dei*, id est septiformis Spiritus sancti gratia missi in omnem terram ex plenitudinis abundantia Ioel. 3. *Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum*, &c. Et venit, per carnis assumptionem, & accepit de dextera sedentis in throno librum propter patientiæ præparationem, vt regis mysteria prius occulta manifestaret. Vel diuinam dispositionem redimendo genus humanum.

Ioel. 3. Sap. 1. c.

Sexta pars, ET CVM APERVISSET LIBRVM QVATVOR ANIMALIA.]. Euangelistæ vniuersi vitam Euangelicam actuantes. *Et 24. seniores*, id est omnes fideles opera misericordiæ adimplentes, *ceciderunt coram agno*, de se humilia sentientes, Deum magnificantes, ab eo iustificari humiliter postulantes, *habentes singuli cytharas*, per gratiarum actionem & per carnis mortificationem secundum Hier. in tractatu de carminibus cytharam haber concauitatem ligni interius, & fiebat apud Hebræos cum quatuor chordis, & diuersis modulis agebatur, per quam carnis mortificatio designatur. Quid ligni concauitas nisi humi-

Cythara est mortificationis typus.

liatio designatur? quid cordarum quaternitas nisi cordis mortificatio vsque ad quatuor elementa. Chorda n. cytharæ sunt nerui animalium mortuorum. Quid modulorum diuersitas nisi gratiarũ actio?

PHYALAS AVREAS.] per omnium bonorum aggregationem. Phyala n. deuotio potest dici quæ debet esse concaua humilitate, clara puritate, lata charitate, longa suauitate, aurea speciositate, *Plena odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum*, oratio comparatur odori, quia sicut odor circumquaque diffunditur & omnibus se communicat, sic oratio se extendit ad omnes, quanto odor maior tanto diffusior, sic oratio quanto deuotior tanto diffusior & communior.

Deuotio est Phyala.

Odori oratio comparatur. Canticum nouum de Maria.

B Et sequitur lætantium, & gratias agentium iucundatio, ET CANTABANT CANTICVM NOVVM.] de generis humani reparatione, de donorum gratuitorum collatione, de regni apertione. Cantus n. verus erat per temporalium beneficiorum exhibitionem, sed illud est nouum pro noua annunciatione, sc. quod mulier, conciperet saluo pudore, pariat sine dolore, portet sine labore. Nouum pro noua generatione in qua contraria reconciliantur, summe disparata copulantur, priuata adunantur.

Triplex coniunctio.

Coniuncta sunt quippe adinuicem Deus & homo, mater & virgo, fides, & ratio vel cor humanum. Prima coniunctio est valde noua, quia coniuncta sunt limus, & Deus, maiestas, & infirmitas, vilitas, & sublimitas.

Prima Dei & hominis. Secunda maternitatis & virginitatis. Tertia fidei & cordis humani.

C Secunda valde mirabilis: à sæculo n. non est auditum quod virgo esset quæ peperit quod mater esset, & virgo peperit, & permansit virgo, ideo dicitur super terram *mulier circundabit virum*.

Tertia est valde noua, mirum n. fuit quomodo cor humanum his duobus assenserit quod Deus homo esset, quod virgo peperisset. Quæ etiam maior nouitas quam Deum pro homine mori, quam resurrectionis immortalitate vestiri? Hæc sunt quatuor mirabilia noua quæ cantabant canticum, sc. sacramenta vocationis, tormenta passionis, argumenta resurrectionis, condimenta retributionis: Istæ ergo nouitates faciunt nos cantare nouum canticum, s. lauacrum regenerationis ad Tit. 3. *Apparuit benignitas & humanitas saluatoris Dei nostri*, &c.

Lauacrum regenerationis.

D Registrum legislationis, Ioan. 3. *Mandatum nouum do vobis*, &c.

Registrum legislationis. Exemplum conuersationis. Pabulum refectionis.

Exemplum conuersationis ad Rom. 4. *Quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris*, &c. Pabulum refectionis, Sap. 16. *Et autem in breui tempore facti nouum manducauerunt escam*. Vexillum consignationis, Sap. 2. *Vincenti dabo manna absconditum*, &c.

CANTABANT ERGO CANTICVM NOVVM, DICENTES: DIGNVS ES DOMINE DEVS] propter peccati immunitatem, *aperire librum, & soluere signacula eius*, propter scientiæ tuæ profunditatem, *quia occisus*, spontanea voluntate, *Et redemisti nos Deo in sanguine tuo*, ex summa charitate dicit August. cō-

Sanguis Christi medicina, effusa.

E tra quinque hæreses, fusus est sanguis medici, & factum est medicamentum frenetici. O medicinam omnes consolentem, omnia tumentia opprimentem, omnia rabescentia deiicientem, omnia superflua resecantem, omnia necessaria p æseruantem, omnia deprauata corrigentem: propter effusionem illius pretiosissimi sanguinis manus Iudæorum vsque hodie sanguine plenæ sunt secundum vaticinium Hieremiæ, non solum sanguinem Prophetarum quos occiderunt: ille enim teste scriptura expiatus est centum viginti annis per captiuitatem Babylonis, sed sanguine Christi quem crucifixerunt, vnde captiui fuerunt, mille ducentis annis. En igitur sanguis viri Ioseph saluatoris mundi, ab eis exquiritur, cum vsque hodie percutiuntur sanguine menstruali. *Sanguis eius super nos*, &c. Ecce quomodo excæcauit eos malitia eorum, nonne scriptum est præcla- Dan. 9.

Quæ Hebdomada completa sunt in passione Christi.

te in Prophetia Danielis Prophetæ: *Post Hebdomadas 62. occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est.*

Si legerunt qui eum negauerunt, quocunque enim modo computaueris Hebdomadas annorum solarium vel lunarium confusi sunt, & conclusi: confirmat enim peractum Hebdomada vna quæ singulariter dicitur maior, & sancta & confirmat peractum promissio propheticæ prædicationis, & nostræ redemptionis: in cuius dimidio deficit hostia Agni Paschalis instituto Sacramento altaris, & sacrificio expiationis, imo perfecto sacrificio reparationis in sanguine Christi. Ideo quia iste Christus verus Rex & Sacerdos & hostia dicit in morte, consummatum, quia ex tunc cessauit regnum & sacerdotium Iudæorum, quia venerat Sanctus Sanctorum, & expectatio gentium.

De omni tribu, et lingua, et populo, et natione.] pro saluandorum varietate, & multiplicitate.

Et fecisti nos Deo nostro regnum.] per æterni regis adoptationem, *& regnabimus super terram*, per hostium subiectionem.

Redemptionis beneficium describitur.

Beneficium ergo redemptionis hic describitur, primo vt incomprehensibile dignitate, ibi, *Dignus es Domine*, inæstimabile charitate, *quoniam occisus es*, incomparabile pretiositate, *quia redemisti nos in sanguine*: indefectibile vniuersitate, *quia ex omni tribu*: impretiabile fructuositate, quia *fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes. Et regnabimus super terram* liberatione.

Vers. 11.

Et vidi, et audiui.] id est perfecte intellexi ac si vidissem & audissem, *vocem Angelorum multorum*, Deum collaudantium, *in circuitu Throni*, id est Prælatorum, & *quatuor animalium*, id est Prædicatorum, *& seniorum*, i. Doctorum vel omnium electorum, qui in septem operibus misericordiæ se exercent, secundum doctrinam quatuor Euangeliorum, *& numerus eorum millia & multa millia*, id est millies millia Christo famulantium per hoc quod dicitur millia millium notatur quod numerus Angelorum est finitus & infinitus. Nobis enim infinitus est propter millenarij replicationem, Deo vero finitus propter finitam, Dan. 7. *Millia millium ministrabant ei magna voce dicentium*, id est magno affectu, & desiderio lætantium. *Nam si gaudium est in cælo Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente*, Luc. 15. quanto magis de totius humani generis saluatione?

Dan. 7.
Gaudium in cælo super vno peccatore pœnitente.
Christus ab omni peccato immunis.

Vers. 12.

Dignus est Agnus qui occisus est accipere virtutem,) id est à peccato immunitatem, non quin ab instanti suæ conceptionis fuerit immunis ab omni peccato, sed quantum ad hominum euidentiam, qui eum peccatorem & deuoratorem reputabant, *& dignitatem*, id est notitiam quod fuerit Deus, quamuis fuerit occisus, *& sapientiam*, id est omnem cognitionem, licet visus fuerit ignorantiam habuisse quando erat paruulus, *& fortitudinem*, quia diabolum vicit quamuis visus fuerit victus in morte, *& honorem*, id est potestatis plenitudinem, quia fuit passus, *& benedictionem* laudis, quia fuit conuiciatus.

Christi encomia.

Vel Dignus est accipere virtutem.] contra nostram pusillanimitatem, *dignitatem*, contra nostram corruptibilitatem. *Sapientiam* contra nostram ignorantiam, *fortitudinem* contra nostram impatientiam, *honorem* contra nostram insufficientiam, *gloriam* contra nostram malitiam.

Vel Dignus accipere virtutem.] in secundo aduentu quam in primo occultauit, *& diuinitatem*, in ipso Deo quam occultauit in patibulo, *fortitudinem*, & hostis condemnationem, *& honorem* in resurrectione, *& gloriam* in ascensione, *& benedictionem* pro fidelium glorificatione.

Et omnem creaturam.] id est Dominium omnis creaturæ, *quæ in cælo est*, vt Angeli, *& quæ super terram*, vt homines, *& quæ subtus terram*, vt dæmones, *& mare, & quæ in eo sunt*, quantum ad omnium imperium, & subiectionem quod est dictum. *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua*, &c. ad Phil. 2.

Phil. 2.

Et audiui omnes] vna voce *dicentes* humana concordia, *sedenti in throno*, idest Patri & Filio, vel *sedenti in throno*, Christo, scilicet secundum diuinitatem, *& agno*, quantum ad humanitatem.

Benedictio.] ratione creationis, *& honor*, ratione operationis, *& gloria*, ratione viuificationis, *& potestas*, ratione imperialis dominationis. *In sæcula sæculorum*, ratione interminabilis durationis.

Vers. 14.

Et quatuor animalia dicebant, Amen.] pertinet ad prædicatores qui debent alios ex officio confirmare, *& viginti quatuor seniores*, idest vniuersi fideles maturi per bonam conuersationem, *ceciderunt in facies suas* per reuerentiæ exhibitionem. *Et adorauerunt viuentem in sæcula sæculorum Amen*, per immortalitatis adeptionem.

Liber redemptionis signatus ostenditur.

Nota quod beneficium nostræ redemptionis, hic ostenditur vt liber signatus quantum ad hominum insufficientiam & Angelorum, apertus per Christi clementiam, ex quo relinquitur quod est, incomprehensibile propter exsoluentis dignitatem, inæstimabile propter morientis charitatem, incomparabile propter effusi sanguinis pretiositatem, indefectibile propter saluandorum numerositatem, impretiabile propter sequentem vtilitatem, summe laudabile propter Angelorum inæstimabilem iucunditatem, ut nos cum eis dicamus, *Amen*.

De orationis dignitate.

Nota quod dicit Chrysost. super Matth. de virtute orationis, quod sicut smigmatica vel thimiamata bene confecta delectant odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis scire dignitatem eius, mox vt de ore processit suscipiunt eam Angeli & manibus suis offerunt ante Deum. Vnde secundum Isidor. Qui vult cum Deo semper esse, frequenter debet orare & frequenter legere. Nam cum oramus ipsi cum Deo loquimur, cum vero legimus Deus nobiscum loquitur: vt autem sciaris qualiter orare debeatis patrem in abscondico, expono breuiter orationem dominicam quam Christus docuit discipulos & in eis omnem fidelem animam dicens.

Orans Deo loquitur, legenti Deus loquitur.

Matt. 5.
De oratione dominica.

Matth. 5. *Cum orabitis dicite Pater noster*, &c. Ista oratio est breuissima, dignissima, fœcundissima, quia in ea omne appetibile scilicet boni collatio, & mali ablatio seu remotio, vtriusque confirmatio, & in his tribus consistit generaliter omne appetibile, & desiderabile.

Prima petitio.

Prima igitur petitio est boni confirmatio sine malo, de qua loquitur, *Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum*, id est confirma & sanctifica in nobis honorem tui nominis *vt nomen tuum* quod est Pater tanquam adoptiui filij honoremus (*Nomen tuum*) quod est Deus vt tanquam subditi ad nutum obtemperemus. *Nomen tuum* quod est Iesus, vt à te saluatore salutem impetremus.

Secunda petitio.

Secunda petitio est gloriæ optatio pro qua subditur. *Adueniat regnum tuum*, id est ad nos venias per vtriusque stolæ immortalitatem (*regnum tuum*) in quam omnium sæculorum & omnium Sanctorum per longitudinem æternitatis interminabilis, latitudinem capacitatis incoarctabilis, celsitudinem sublimitatis incóprehensibilis, regnum in quo cum Christo regnant iusti in æternum. O quàm gloriosum est regnum in quo cum Christo gaudent omnes sancti, amicti stolis albis sequuntur agnum quocúque ierit.

Tertia petitio.

Tertia petitio gratiæ infusio, pro qua dicitur *fiat voluntas tua*, id est, da voluntatem tuam perficere per infusionem suæ gratiæ. Voluntas enim Dei semper fit. Sed oramus vt libertas nostri arbitrij societur per gratiã suæ volũtati: *fiat* igitur *voluntas tua sicut in cælo*, in

quo

quo omnia recte tenent cursum suum & ordinem *in terra*, id est in hominibus de terra plasmatis per indefessam obedientiam & finalem obedientiam.

Quarta petitio.

Quarta petitio naturæ sustentatio de qua dicitur, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, quia crastinum ignoramus non habentes nisi nunc de tempore, da ergo *panem* naturæ ad sustentationem corporis, da *panem* pœnitentiæ ad reuelationem langooris, da *panem* intelligentiæ contra famem erroris, da *panem* Eucharistiæ ad purgationem amoris, da *panem* gloriæ ad delectationem saporis, istis quinque panibus satiauit Dominus quinque millia hominum.

Quinque panes.

Quinta petitio.

Quinta petitio est culpæ præteritæ remissio pro qua dicitur, *Et dimitte nobis debita nostra*, id est peccata quibus obligamur ad culpam, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, quasi dicat fac nobiscum misericordiam vt sic nos cum proximis in remittendo gratis illatam iniuriam.

Sexta petitio.

Sexta petitio est mali futuri præseruatio & exclusio pro qua dicitur. *Et ne nos inducas in tentationem.* Et si inducis da virilem protectionem, nec permittas nos cadere in hostis antiqui illaqueationem, dicit, & si nos permittas induci per sensum vt excitemur, non tamen induci per actum nec per consensum, quibus ad mortem obligamur.

Septima petitio.

Septima petitio est imminentis & præsentis periculi amotio pro qua ponitur *sed libera nos à malo*, quasi dicat. Sic remittas præterita vt præserues nos à futuris & liberes à præsentibus. *libera* ergo *nos à malo* mundi ne nos comburat per cupiditatem. *A malo* carnis ne nos absorbeat per voluptatem, *à malo* diaboli ne nos perdat per iniquitatem. Amen est nota & optatio omnium prædictorum.

Tria mala, scilicet mundi, carnis, & diaboli.

Septem petitiones applicantur septē virtutibus. Prima fides. 2. spes. 3. charitas. 4. fortitudo.

Aliter accipitur numerus septem petitionum penes proprietates septem virtutum: ita quod prima sumitur penes fidem *formatam* cuius est corda sanctificare, cum dicitur, *Pater noster qui es in cœlis*, &c.

Secunda penes spem cuius est regnum Dei præstolare, cum dicitur, *adueniat regnum tuum.*

Tertia penes charitatem cuius est voluntatem Dei adimplere & eius beneplacitum, cum dicitur, *fiat voluntas tua.* &c.

Quarta penes fortitudinem cuius est in aduersis confortare, cum dicitur, *panem nostrum quotidianum*, &c.

5 iustitia.

Quinta est penes iustitiam, cuius est vnicuique ius suum reddere & dimittere, cum dicitur, *& dimitte nobis* &c.

6. prudentia.

Sexta penes prudentiam, cuius est mala futura præcauere. *Et ne nos.*

7. temperantia.

Septima penes temperantiam, cuius est à malis præsentibus abstinere, ideo dicitur. *Sed libera nos à malo.*

Septem petitiones contra septem mortalia peccata. 1. contra luxuriam. 2. contra auaritiam. 3. contra acidiam. 4. contra gulam. 5. contra rancorem. 6. contra superbiam. 7. contra inuidiam.

Item aliter accipiuntur prædictæ septem petitiones contra septem vitia capitalia.

Et prima petitio est, contra luxuriam, quæ non sanctificat sed polluit.

Secunda contra auaritiam, quæ regnum mundi concupiscit.

Tertia contra acidiam, quæ voluntatem Dei nunquam perficit.

Quarta contra gulam, cui panis non sufficit.

Quinta contra iram, quæ rancorem non dimittit.

Sexta contra superbiam, quæ in tentationem inducit.

Septima contra inuidiam, quæ malum proximi appetit. Et hæc dicta sufficiant quantum ad præsentem lectionem. &c.

SYNOPSIS CAPITIS SEXTI.

Agnus septimi libri intus & foris scripti, sigilla resignat, quibus apertis, admiranda quædam quæ latebant, visa sunt: etenim primo aperto sigillo, apparuit equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, dataque est ei corona; aperto secundo exiuit equus rufus, & ei qui insidebat equo, datus est gladius magnus: aperto tertio, apparuit equus niger, & qui sedebat super eum, habebat staturam in manu sua: aperto quarto, visus est equus pallidus, & qui sedebat super illum nomen ei mors, & infernus sequebatur eum: aperto quinto, apparuerunt subtus altare, animæ interfectorum propter verbum Dei: aperto sexto, factus est terræ motus: quidam magnus, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna sicut sanguis & stellæ de cœlo in terram ceciderunt quamplurimaque alia visa mirabilia apparuerunt: & hæc sunt quæ hoc in capite à Joanne visa commemorantur.

CAPVT SEXTVM.

1 ET vidi quod aperuisset Agnus vnum de septem sigillis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocem tonitrui: Veni, & vide.

2. Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret.

3. Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal, dicens; Veni, & vide.

4. Et exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illum datum est ei vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.

5. Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce, equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua.

6. Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris

tritici

tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læseris.

7. Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.

8. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.

9. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant.

10. Et clamabant voce magna dicentes: Vsquequo Domine, (sanctus, & verus) non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra.

11. Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis vt requiescerent adhuc tempus modicum donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.

12. Et vidi cum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis.

13. Et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento magno mouetur.

14. Et cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt.

15. & reges terræ, & principes & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber, absconderunt se in speluncis, & in petris montium: & dicunt montibus, & petris.

16. Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.

17. Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum; & quis poterit stare?

EXPOSITIO SEXTI Capitis.

Vers. 1. Hoc caput diuiditur in septem partes.

ET VIDI QVOD APERVISSET AGNVS VNVM DE SEPTEM SIGILLIS, &c.] Præmissa prima parte visionis super sedentis in throno dominatio-ne. Et a. super libri signati apertione. Hic ponit tertiam super 7. sigillorum reuelatione. Vnde Richard. Cuncta quæ in præcedentibus huiusmodi visionibus continentur ad sacramentum redemptionis humanæ vere referuntur, quæ vero in 7. sigillorum apertione ad statum vniuersalis ecclesiæ profuturum finaliter reducuntur. Præsens igitur caput in septem partes munerum diuiditur secundum septem sigilla, ista ergo sigilla sic distinguntur secundum Bedam: in primo enim sigillo, ostenditur ecclesiæ primitiuæ decursus & persecutio, in secundo passio martyrum & sanguinis effusio, in tertio hæreticorum persecutio, in quarto falsorum fratrum fictio, in quinto victoria triumphorum, in sexto rabies Antichristi, & sequentium suorum, in septimo meritum æternæ quietis beatorum.

Septem sigillorum apertio statum futurum. Ecclesiæ significat.

Prima pars est pro primo statu ecclesiæ qui fuit Apostolorum, qui significatur per equum album, cuius sessor Christus est qui primum sigillum aperuit. Dicit ergo (*& vidi*) per internam reuelationem (*quod aperuisset vnum de septem sigillis*) id est omnia mysteria adimplesset vsque ad ascensionem, quæ in veteri lege fuerant sigillata & obscura & ænigmatice prædicata, sicut enim sigillum est, secreti regis celatiuum, contentiuis signatiuum, auctoritaté munitiuum. Sic sacra scriptura est arcanorum cælestium contentiua, celatiua & munitiua. Et hæc sigilla Christus aperuit, quando sicut erat in scripturis sacris promissum, in plenitudine temporis adimpleuit.

1. Pars. Primum sigillum Apostolorum.

Sigillum quid.

Primum igitur signaculum aperuit dum mundum redimendo & à mortuis resurgendo, & dona Spiritus sancti ecclesiæ infundendo, paternæ promissionis primordia vsque ad illud tempus latentia in se compleuit & exhibita demonstratione iuxta illud Dan 12. *Claude sermones & signa librum vsque ad tempus.*

Sigillum, quando apertum.

Dan. 12.

Sequitur, *Audiui vnum de animalibus quatuor*, scilicet Marcum qui primus est in hac visione, quia principaliter de resurrectione agit dicens. *Tanquam vocem tonitrui*, per miraculorum coruscationem.

Primũ animal D. Marcus.

Sed hic quæritur quare cum prædicatio resurrectionis esset suauis & dulcis per vocem tonitrui designatur? Ad hoc respondeo, quia coruscantibus miraculis nunciauit ideo cum voce tonitrui intonuit, *veni* gressibus, actionibus, gradibus ascensionis *& vide* contuitu eleuationis.

Cur Prædicatio de Resurrectione Christi per tonitruum designatur.

Vers. 2. ET VIDI ET ECCE EQVVS ALBVS,] id est Apostolorum candidatus exercitus ab omnibus peccatis vnda baptismatis purificatus, & donis spiritualibus super niuem dealbatus, *& qui sedebat super illum*, id est Christus per auctoritatis præsidentiam *habebat arcum* propter sacræ scripturæ abundantiam, *& data est corona* propter triumphalem victoriam, *& exiuit* à patre per carnis assumptionem vt diabolicam destrueret suggestionem & superaret tyrannorum elationem.

Equus ergo albus, est dominicum corpus, Chorus Apostolicus, Spiritus humanus.

Equus albus Christus. Eius qualitates.

Equus igitur potest dici Christi humanitas, cuius sessor diuinitas propter animositatem pugnæ virtuositatem gratiæ, ductibilitatem obedientiæ.

Audacia. Iob. 39.

Fuit Christus equus animosus ad pugnandum. Iob. 39. *equus procul odoratur bellum*, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus.

Velocitas. Abacuc. 1.

Velocissimus ad prædicandum. Abacuc. 1. *Leuiores pardis equi eius*, scilicet ad prædicandum. Promptissimus ad obediendum, iam equis in orationa mittimus.

Fuit autem albus Christus sapientia speculari, innocentia singulari, refulgentia exemplari.

Debetur corona Christo triplex.

Et ideo debetur sibi corona iudicialis sententiæ, personalis excellentiæ, vniuersalis præsidentiæ, de prima habetur Cant. 3. *Egredimini filiæ Sion & videte*

Cant. 3.

dete regem Salomonem in diademate quo coronauit eum A mater sua.

Psal. 8. Item corona quadruplici Christus coronatus est.

De secunda in Psal. 8. *Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum.*

De tertia vero habetur hic. *Et data est ei corona.*

Inuenies autem Christum quadruplici corona coronatum, prima est Carnea, qua coronatus fuit à matre in vtero, & hæc corona contexta fuit de purissimis sanguinibus Virginis, secunda est Spinea qua coronatus fuit à nouerca synagoga in patibulo, & hæc contexta fuit peccatorum nostrorum aculeis, tertia fuit Gemmea qua coronatus fuit in resurrectionis triumpho, & hæc contexta fuit ex dotibus B pretiosissimis sui corporis gloriosi, quarta est Aurea qua coronatus fuit in mundo propter conuersionem fidelium, & hæc contexta est ex liliis Virginum, ex rosis martyrum, ex violis humilium.

1. Carnea. 2. Spinea. 3. Gemmea. 4. Aurea.

Arcus Christi fortitudo.

Arcus Christi est fortitudo omnipotentiæ, lignum est rectitudo militiæ, chorda est dulcedo misericordiæ.

ET IDEO EXIVIT] cum virtute diuinitatis *vincens* sub specie humilitatis, *vinceret* liberatione æquitatis.

Apostolorum cœtus equis propter tria comparatur. Fuerunt albi in tribus. Debetur eis corona triplex. Anima ob tria dicitur equus. Alba propter tria. Arcus anima ratio.

Cœtus etiam Apostolicus comparatur equo, equis enim attribuitur ferocitas vultus, velocitas cursus, ductilitas motus: sic Apostoli fuerunt viriles in persecutione, agiles in prædicatione, ductiles in aspiratione.

Sed fuerunt albi, conscientiæ puritate, sapientiæ veritate, eloquentiæ claritate, ideo debetur eis corona aurea propter sapientiæ claritatem, siderea, propter conscientiæ puritatem, lapidea, propter patientiæ firmitatem.

Dicitur tertio equus spiritus humanus, virilis in tentatione hostis, agilis in executione operis, ductilis in mansuetudine cordis, sed dicitur albus, baptismali regeneratione, pœnitentiali reformatione, virtuali candidatione,

Arcus vero ratio dirigens, chorda voluntas erigens vel eligens.

EXIVIT ergo VINCENS VT VINCERET.] Et hæc verba possunt sumi pro eorum martyrum, vel pro aliquo martyre, de quo dicitur, virtuosus in pugna, victoriosus in palma, gloriosus in stola. Quantum ad primum, nota quod iste, exitus fuit, magnanimus in aggregando, æquanimis in tollerando, longanimis in expectando. Quantum ad secundum, nota quod ad perfectam victoriam requiruntur, militaris expeditio, familiaris conformatio, exemplaris informatio. Et ideò *exiuit vt vinceret*, quia ex hoc imperialiter decoratur, immortaliter coronabitur, æternaliter præmiabitur.

Ad perfectam victoriam tria requiruntur.

VERS. 3. Secunda pars.

Et sequitur, CVM APERVISSET SIGILLVM SECVNDVM AVDIVI SECVNDVM ANIMAL DICENS] Ostensa prosperitate in ortu surgentis ecclesiæ, hic ostenditur aduersitas persecutionis ex tyrannorum rabie. Et hæc secunda pars in qua agitur de secundo statu Ecclesiæ qui fuit tempore martyrum, apertio huius secundi sigilli est prædicatio passionis Christi quæ in lege sigillata erat.

Secundum sigillum statum Ecclesiæ tempore martyrum designat. Equus tyrannos significat alienos descriptio.

EQVVS] tyrannorum exercitus, Cuius sessor diabolus, cuius gladius potestas nocendi, & sanctos interficiendi.

Dicit ergo quod CVM APERVISSET SIGILLVM SECVNDVM,] videlicet agnus Dei per carnis immolationem. *Audiui secundum animal*, scilicet Lucam qui spiritualius describit eius passionem dicens. *Veni & vide* per sollicitam attentionem.

VERS. 4. Secundum animal Lucas.

ET EXIVIT EQVVS, RVFVS, scilicet principum exercitus, sanguine sanctorum rubicundus. *Et qui sedebat super eum*, scilicet diabolus *datum est ei, vt sumeret pacem de terra*, id est permissum est ei, vt mundum tribularet suis suggestionibus.

Et sumeret pacem de terra est pacem terrenam tollere ne ibi quærat requies vbi perfectè non potest inueniri quod facit tribulatio. Nam secundum Gregor. Cum mundus tot calamitates & miserias ingeminat, quid aliud nisi vt fugiamus clamat?

Pax æterna quomodo tollitur.

ET VT INVICEM SE INTERFICIANT] Deo permittente & diabolo suggerente, vel per occisionem materialem, vel, per satan persuasionem & detractionem.

Interfectio duplex.

Et sunt multi secundum Bedam interfectores, quia multi detractores se adinuicem linguarum gladio perimentes.

Dicunt enim secundum Bern. Si quis studet & vacat humilitati, quod hypocrita est, si recreationi, gulosus est, si patientiæ, timidus, si iustitiæ, impatiens, si simplicitati, fatuus est, si prudentiæ malitiosus si maturitati phantasticus est, si iucunditati dissolutus est, si religioni singularis est, si silentio simulator, si aliorum correctioni præsumptuosus est, si instat vigiliis & orationibus indiscretus est, si dormitioni somnolentus est, si prædicationi & aliorum saluti appetitor laudis est, si desistit negligens est & remissus, si habet gratiam adulator, si adulari renuit superbus indicatur. Isti sic se iudicantes sunt se adinuicem interficientes.

Contra aliquos qui de omnibus male iudicant.

C ET DATVS EST ILLI GLADIVS MAGNVS,] i. potestas magna sanctos persequendi & interficiendi. Equus ergo ille rufus fuit malitia effrenatus, quam concomitantur, tumor superbiæ, feruor iracundiæ, furor inuidiæ, & à primo valde diuersus. Nam ille candet pro bonitate regenerationis, iste rubet per sanguinis effusionem, illius sessor erat Christus, istius est diabolus.

Equus rufus.

Sequitur tertia pars. ET CVM APERVISSET TERTIVM SIGILLVM AVDIVI TERTIVM ANIMAL DICENS VENI ET VIDE,] hic agitur de tertio statu ecclesiæ & sigilli apertione, videns enim diabolus se nihil proficere in occisione martyrum, sed magis eorum virtute & patientia Ecclesiam roborari. Suscitauit hæreticos qui perse exponentes scripturam hæreses adduxerunt. Et quia plures hæreses circa Natiuitatem versantur. Ideo *tertium animal*, scilicet Matthæus alloquitur qui expressius de Incarnatione Saluatoris determinauit.

VERS. 5. Tertia pars.

D

Expositio de tertio statu tempore hæreticorum.

EQVVS IGITVR NIGER,] est hæreticorum cœtus, sessor diabolus qui tenet *stateram in manu* quæ est peruersa expositio scripturæ. Dicit ergo.

VERS. 5.

ET CVM APERVISSET TERTIVM SIGILLVM,] id est cum reserasset arcanum super hæreticorum simulationem & fictionem. *Audiui tertium animal*, scilicet Matthæum instruentem super dominica Incarnatione dicentem. (*Veni & vide*) diligenti instructione.

VERS. 5.

E ET ECCE EQVVS NIGER,] id est congregatio hæreticorum denigrata sordibus peccatorum.

VERS. 5.

ET QVI SEDEBAT SVPER,] id est diabolus ductor eorum præcipuus *habebat stateram in manu*, id est peruersam scripturarum expositionem quæ stateræ comparatur, quia sicut statera sine pondere de facili mouetur huc atque illuc. Sic sacra scriptura, si non haberet pondus catholicæ expositionis, fluctuaret huc atque illuc. Et sicut statera per astutiam falsi mercatoris potest male inclinari. Sic scriptura per astutiam falsi expositoris potest falsò exponi.

VERS. 5. Statera scriptura.

EQVVS ergo ille erat *niger*, quia excæcatus astutia propter defectum charitatis, pietatis, & veritatis.

ET STATERA,] diaboli est peruersio persuasionis ad decipiendum.

Statera vero hominis consideratio ad exponendum, discretio locutionis ad proponendum. Statera Dei discretio iudiciorum. Prou. 16. *Pondus & statera iudicia Domini sunt.* Statera etiã est proportio suppliciorum,

Statera multiplex. Prou. 16. Iob. 16.

ciorum. Iob. 16. *Vtinam appenderentur peccata mea & calamitas quam patior in ſtatera.*

Perſecutio occulta periculoſior aperta. Et quia perſecutio occulta magis periculoſa eſt quam aperta. Ideo Ioannes refert ſe audiſſe *vocem in medio animalium* ad cauendum verſutiam hæreticorum dicens.

VERS. 6. ET AVDIVI TANQVAM VOCEM IN MEDIO QVATVOR ANIMALIVM,] id eſt Chriſtum dirigentem ſermonem prædicantium, tanquam medium, mentalis influentiæ inpaſſione, ſupernalis colligantiæ in Incarnatione. Ioan. 1. *Medius veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.*

DICENTIVM, quia Chriſtus nos dirigit per quatuor animalia in meritis & præmiis *bilibris tritici denario vno*, id eſt intelligētia ſana & firma vi catholici præmiabuntur *denario vno*, quia æterno præmio, *& tres bilibras hordei*, id eſt ſimplices fide illuminati *denario vno* eodem præmio, ſcilicet quia præmium eſſentiale maioribus & minoribus eſt commune.

Bilibris quid ſit. Ad euidentiam litteræ eſt notandum quod bilibris vas eſt capiens duos ſextarios ſiue duas libras & ſignificat ſacram ſcripturam habentem duplicem intelligentiam, ſcilicet hiſtoricam & myſticam: libra ergo vna eſt ſenſus litteralis, alia ſpiritualis.

Triticum quid. Triticum vero, quod eſt cibus nobilium, nouum ſignificat teſtamentum. Bilibris igitur tritici idem eſt quod intelligentia noui teſtamenti duos ſenſus continens quaſi duas libras, ſcilicet litteralem & ſpiritualem.

Hordeum quid. Hordeum vero quod eſt cibus ruſticorum & iumentorum duritiam habet in cortice, ſed medullam interius dulcem, ſignificat ſcripturam veteris teſtamenti, quæ data eſt iudæis rudibus & exterius in littera prætendit duritiam, ſed interius continet ſuauitatem intelligentiæ. Et quia vetus teſtamentum ſicut nouum habet duplicem ſenſum, ſcilicet hiſtoricum & myſticum.

Similiter dicitur BILIBRIS HORDEI,] Sed quia continentia veteris teſtamenti tripartita eſt apud Hebræos, ſcilicet in legem & Prophetas & Agiographos. Ideo dicitur *tres bilibres hordei*, quia tres ſunt *Tres bilibres quid ſignificantur.* partes veteris teſtamenti, quia quælibet habet duos ſenſus principales, per denarium ſignificatur vnitas fidei, quia vtrumque teſtamentum vnitatem perfectæ fidei continet, recte debent vendi & emi vno denario. Et bilibris tritici & tres hordei contra hæreticos ſacram doctrinam peruerſe exponentes, quaſi dicat. Nolite timere vos fideles, ſi hæretici exponunt male ſcripturam, quia *bilibris tritici*, id eſt intelligentia totius noui Teſtamenti cauſat ſecundum intelligentiā litteralem ſpiritualem, *denario vno*, id eſt vnitate perfecta venditur & emitur.

VERS. 6. ET TRES BILIBRES HORDEI DENARIO VNO.] id eſt ſana intelligentia veteris Teſtamenti ſecundū vtrumque intellectum denario vno, quia emitur & venditur vnitate perfectæ fidei ſicut nouum: & merito idem pretium eſt vtrobique, quia eadem intelligentia in vtraque tanquam rota in medio rotæ Ezech. 1. id eſt remunerabit eadem remuneratione.

In vanum igitur laborant hæretici, quia nunquam perueniunt ad rectam intelligentiam ſcripturarum niſi per vnitatem perfectæ fidei quæ vno denario, id eſt eodem præmio præmiatur.

VERS. 6. Sequitur: ET VINVM ET OLEVM NE LÆSERIS.] vinum eſt legis auſteritas; oleum Euangelij ſuauitas, illud inebriat, iſtud ſanat & pungit, ſed hoc vngit, illud mentes euertit, iſtud dementes conuertit, vinū ergo & oleū lædit qui vetus Teſtamentū & nouum male *Lædere vinum & oleum quid.* exponit, ideo ergo hæreticis qui ſignificātur per equū nigrum conuenienter, dicitur *vinum, & oleum ne læſeris*, id eſt, ſacræ ſcripturæ intelligentiam ne depraues.

A Triticum ergo vt eſt ſcripturæ expoſitio trituratur meditatione, decoquitur prædicatione, incorporatur adimpletione. *Triticum ſcripturæ expoſitio.*

Triticum vero vt dicitur anima expiata à peccato poſſet dici vt ſit triticum exterſum à palea immunditiæ.

Hordeum vero accipitur ab obſcuritate legis Moſaycæ, quia habet thecam obſcuritatis in velamine, thecam rugoſitatis in cortice, medullam ſuauitatis in ſpirituali expoſitione. *Lex Moſayca hordeum.*

Per vinum vero poteſt contemplatio deſignari, ſcilicet Chriſti, de quo poteſt dici quod nil videtur limpidius, odoratur ſuauius, guſtatur ſapidius, tangitur amabilius. Poteſt dici etiam prædicatio. *Vinum contemplatio. Vinum quatuor &c. Vinum prædicatio.*

B Vinum potans compaſſione, curans contritione, flagrans conſolatione.

Oleum vero compaſſio feruida dicitur. Nam eſt compaſſiua remiſſiua iniuriæ, oſtenſiua beniuolentiæ, compaſſiua beneficentiæ. Oleum dicitur conuerſatio vel ſplendida, pulchra, pacifica, & quieta. *Oleum compaſſio.*

Denarius vero ſignificat vnitatem pretij. Luc. 10. *protulit duos denarios*, vnitatem fidei, Matth. 24. *Nonne ex denario conuenisti mecum*, vnitatem imperij. Matt. 20. *obtulerunt ei denarium* vnitatem præmij. Matth. 20. *acceperunt ſingulos denarios.* *Luc. 10. Matt. 24. Matth. 20. Matt. 20.*

Sequitur quarta pars. ET CVM APERVISSET SIGILLVM QVARTVM AVDIVI VOCEM QVARTI ANIMALIS DICENTIS VENI ET VIDE,] deſcripta C perſecutione aperta iam tyrannorū quam hæreticorū, hic deſcribitur occulta fratrū falſorum, vbi agitur de quarto ſtatu Eccleſiæ in quo fuit peſtis hypocritarum quos diabolus introduxit in Eccleſiam, vt per eos ſecretius & familiarius domeſticos perturbaret; conſiderans namque humani generis inimicus, nec per aſtutias, nec fraudulentias hæreſum ſe proficere; ſed per hoc Eccleſiam robuſtiorem & cautiorem fieri, introduxit hypocritas tanquam vulpeculas ſubdolas, quæ vineam demolirentur Domini, dicit ergo. *VERS. 7. 4. pars. De quarto ſtatu Eccleſiæ tempore hypocritarum. Sigillum quartum.*

ET CVM APERVISSET SIGILLVM QVARTVM.] videlicet agnus ſtatum quartum Eccleſiæ reuelando. *Audiui vocem quarti animalis dicentis*, per quartum animal deſignatum myſtice agnoſcendo Ioannes figu- D ratur, qui verbum apud patrem æternaliter coexiſtens & tandem carni vnitum contemplans cæteris altius euolauit. *VERS. 7. Ioannes quartum animal aquila.*

VENI ET VIDE. ET ECCE EQVVS PALLIDVS ET QVI SEDEBAT SVPER EVM,] qui doctor & rector eius, *nomen illi mors*, id eſt diabolus, qui fuit primus auctor mortis & ad mortem trahere non deſiſtit. *VERS. 7. Diabolus auctor mortis.*

Vel gloria vana per quam mortificantur tota die.

ET INFERNVS SEQVEBATVR EVM,] id eſt collectio damnandorum ſicut membra caput.

Et poſſumus dicere quod hypocritæ habent gloriā ante oculos & nunquam pœnam inferni, ſed poſt tergum. *Et data eſt illi poteſtas*, diuina permiſſione *ſuper quatuor* mundi climata, vel ſuper quatuor regna prin- E cipalia, vel ſuper paganos, iudæos, hæreticos & falſos Chriſtianos. *Hypocritæ quales.*

Vel SVPER QVATVOR PARTES TERRÆ,] id eſt ſuper omnes illos qui cordis affectiones, ſcilicet timorē, gaudiū, & dolorē in terrenis ponunt, de quibus Bernardus ait, Timent quæ non oportet, amant quæ non oportet, amant quæ non decet, gaudent vane dum non oportet, & dolent de quibus non decet. *Quatuor partes terræ myſtice.*

Vel DATA EST EI POTESTAS SVPER QVATVOR PARTES TERRÆ, ſcilicet ſuper oriens ſuperbiæ, occidens auaritiæ, auſtrum luxuriæ, aquilonem inuidiæ. *Item quatuor partes terræ.*

Illi etiam interficientur *gladio* malæ ſuggeſtionis, *fame* terræ ambitionis, *morte* æternæ damnationis *& beſtiis terræ* beſtialis exterminationis. *Quadruplex Eccleſiæ ſtatus.*

Sic igitur patet quod quadruplex ſtatus Eccleſiæ in

præſenti

præsenti serie describitur, scilicet multitudo orientis Ecclesiæ quantum ad viros Apostolicos, qui designantur per equum album.

Secundo persecutio Ecclesiæ quantum ad tyrannos, qui per equum rufum designantur.

Tertio infectio doctrinæ quantum ad hæreticos, qui per equum nigrum figurantur.

Quarto simulatio vitæ quantum ad hypocritas, qui per equum pallidum significantur. Extenuantur inuidia, quam consequitur liuor proprij commodi, languor alieni, rancor odij. Et in istis prædictis præsens lectio terminatur quantum ad prædictos quatuor status.

5. pars.
VERS. 9. ET CVM APERVISSET SIGILLVM QVINTVM VIDI SVBTVS ALTARE ANIMAS INTERFECTORVM PROPTER VERBVM DEI.]

B

Ostensa multiplici persecutione insurgentium contra Ecclesiam, hic ponitur consolatio diuinæ protectionis & remunerationis & præmiorum exuberantis.

Vnde hæc est quinta pars huius capitis, in qua graues, & magnas tribulationes prodit August. & apsiit ne tædio afficiantur sancti, qui erant huiusmodi tribulationibus affligendi, & confirmentur magnitudine præmij. Dicit ergo.

Quintus status Ecclesiæ. altaria tabernaculo. ET CVM APERVISSET SIGILLVM QVINTVM, reuelando quintum statum Ecclesiæ, *vidi subtus altare*, id est in secretario diuinæ gloriæ, sicut recitat hic Haimo in Tabernaculo Moysi duo erant altaria. Vnum sub dio in quo sacrificia cremabantur de quo Exod. 18. Et vnum intra sancta sanctorum, in quo sanguis & thymiama reponebantur: & figurabant duos status, sed postquam factum est vnum altare & vnum sacrificium, Christus scilicet Iesus qui in ara crucis seipsum in redemptionis humanæ præmium immolauit.

C

VIDI ergo SVBTVS ALTARE.] diuinæ protectionis & custodiæ, *animas interfectorum propter verbum Dei*, propter præceptum Dei quod implebant, vel propter Euangelium Dei quod prædicabant in corde, & testificabantur & confitebantur ore & opere, *propter verbum Dei*, id est propter prædicationem filij Dei, vnde in principio erat Verbum.

ET PROPTER TESTIMONIVM QVOD HABEBANT.] testificantes verbum caro factum est. *Iste enim est qui testimonium perhibuit verbo Dei: & testimonium Iesu Christi quæcunque vidit.*

D

Vbi nota secundum August. quod in diuinis est dicere duplex verbum, scilicet personale, quod est filius, & essentiale quod est totum vniuersum, sumitur ergo hoc secundum dictam expositionem, verbum personale non essentiale, intelligibile nō sensibile, spirituale non imaginabile, vnde August. vox est sonus cogitationis & index, verbum vero ipsa cogitatio, & est notandum quod translationis huius nominis ad diuina, quadruplex est ratio, scilicet originalis emanatio, secretalis occultatio, exemplaris dispositio, naturalis impermixtio. — *Duplex verbum.* *Dictionis verbi ad diuinam translationis quadruplex ratio.*

E

Prima. Prima igitur ratio est originalis emanatio, sicut enim verbum oritur à mente sine diminutione, sic Filius à Patre omnimodo æqualiter Psalm. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum.*

Secunda. Secunda ratio est secretalis occultatio, sicut enim verbum intelligibile notum est soli intelligenti, sic filius soli generanti, Prouerb. 25. *Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem*, Et Io. 11. *Nemo nouit nisi pater.*

Tertia. Tertia ratio est exemplaris dispositio, sicut o. omnem rationalem actionem præcedit cognitio, sic Pater ab æterno disposuit in Verbo filio, ad Heb. 8. *Fide intelligimus sæcula aptata esse verbo Dei.* — *Hebr. 8.*

Quarta. Quarta ratio est naturalis impermixtio. sicut enim verbum voce inducitur, & voce transitur, nec transit

A in vocem dum voci vnitur, sic Verbi persona carne vnitur, Luc. 2. *Videamus hoc verbum quod factum est*, licet ergo sit aliqua similitudo, est tamen maior dissimilitudo, verbum increatum differt à dicente per essentiam, per dationem quantum ad virtutem, sed inter verbum increatum, & generātem reperitur æqualis identitas, eadem coæternitas, similis dignitas, par virtuositas. Primum testificatur Ioannes 1. cap. *Deus erat verbum*, sed Dauid eximius Prophetarum Spiritus sancti oraculo illustratus, dicit. *In æternum Domine permanet verbum tuum.* Tertium ille Sap. Eccles. 1. *Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis.* Quartum Paulus Doctor gentium, raptus vsque ad tertium cœlum ad Heb. 1. *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Hæc dicta sunt ad honorem Verbi incarnati. — *Luc. 2.* *Verbum creatum differt à verbo increato.* *Ioan. 1.* *Eccl. 1.* *Heb. 1.*

Huic verbo orienti omnia testimonium perhibent, quia cœli coruscant, Angeli vigilant, stella oritur, in qua puer cum signo crucis ostenditur, fons olei Romæ profluxit, templum pacis corruit, huic Prophetæ testimonium perhibent, Angeli administrando, omnes creaturæ obtemperando, huic Martyres nomen salutificum confitendo, Actuum 10. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent in cælo*, &c. — *Verbo incarnato omnia testimonium perhibent.* *Act. 10.*

Sequitur: ET CLAMABVNT VOCE MAGNA.] præ intentione desiderium, declarantes. Magnus clamor animarum est magnum desiderium earum, & tanto maiorem vocem in aures spiritus exprimunt, quanto ardentius se in eius desiderijs fundunt, dicentes, *Vsquequo Domine sanctus*, in operibus, *verus* in promissionibus, *non iudicas* discernendo, & vindicas *sanguinem nostrum*, pœnas in stercoribus, vel peccatoribus infligendo *de his qui habitant in terra*, non solum corporali habitatione, sed mentali affectione. Et ecce habitatio ciuitatis huius mundi optima est: ita videtur mundi inhabitatoribus quod sit ciuitas bona propter diuitias, melior propter delicias, optima propter honores & excellentias. — *Clamor animarum quid.* *Mundi ciuitas.*

Sed econtrario mala est propter diuitias quæ citò pereunt, peior propter delicias quæ citò transeunt, pessima propter honores qui nimis afficiunt, Hic oritur quæstio. Cur sancti de inimicis vindictam expectant. Cum Dominus dicat. Matth. 5. *Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Item secundum August. 83. quæst. Beatus est qui habet omnia quæ vult, & nihil mali vult: ergo Beatorum non est aliquid mali petere quia habent omnia quæ volunt. — *Matth 5.*

Responsio secundum Greg. animæ Sanctorum in ponderositate ab ipso aliquid dicuntur petere, modo quod quicquid desiderent quod à bona voluntate eius videtur discrepare, sed quò mente ardentius inhærent, eo ipso accipiunt, vt ab ipso petant quod n. facere nouerint de ipso igitur bibunt quod ab ipso sitiunt, & modo adhuc nobis incomprehensibili in quod petendo esuriunt satiantur. Verba igitur præmissa dicunt sanctos vindictam petere non pœnam, vel malum optando, vel in ea delectando, sed iustitiæ congratulando, & voluntati eius se per omnia conformando, sancti enim ita sunt coniuncti Deo, vt gaudeant de omni ipsius volito à Deo, Psal. 7. *Lætabitur iustus cum videbit vindictam manus suas lauabit in sanguine peccatoris.* — *Sancti quando petant vindictam.* *Psalm. 67.*

VERS. 11. ET DATÆ SVNT EIS SINGVLÆ STOLÆ.] quantum ad animarum glorificationem, *albæ* quatorum ad matutinam cognitionem, *& dictum est illis*, id est notificatum per diuinam suspirationem, *vt requiescerent adhuc tempus modicum*, videlicet vsque ad generalem retributionem qua boni præmiabuntur, & mali exterminabuntur.

DONEC COMPLEATVR NVMERVS FRATRVM VESTRORVM.] conseruorum eorum qui sunt serui eiusdem, & fratrum eorum qui eiusdem Patria cœlestis filij qui interficiendi sunt, illi, scilicet professione eiusdem fidei secundum doctrinam Isidor. de summo

Fratres obligantur fratri ob varias causas.

bono, admodum membrorum eiusdem compaginis fratet semper obligatur fratri. Eiusdem ordinis in articulis post notandis. Primo quod fratri suo, nec facto, nec verbo, aut signo noceat, secundo quod offendenti misericorditer indulgeat, tertio quod de malo fratris condoleat, quarto quod de bono suo congaudeat, quinto quod fratris scandalum præcaueat, sexto quod offenso fratri sine dilatione satisfaciat, septimo quod ei in necessitate subueniat, octauo quod causâ fratris non negligat, nono quod fratrem delinquentem charitatiue corrigat, decimo quod charitatē cum fratre habeat, vndecimo quod in causa periculi pro fratre animā exponat, & hoc quantū ad quintā partē quinti sigilli, per quod quintus status Ecclesiæ designatur.

VERS. 12. *Sextus status huius cap. de statu Ecclesiæ tempore Antichristi.*

ET VIDI CVM APERVISSET SIGILLVM SEXTVM. ET ECCE TERRÆ MOTVS FACTVS EST MAGNVS, &c.] Hæc est sexta pars illius, in qua agitur de sexto statu Ecclesiæ, & sexti sigilli apertione, quæ nihil aliud est quam prædictio futura tempore persecutionis, & tribulationis Antichristi, tam in hominibus quā in corporibus supercœlestibus. Dicit ergo.

ET VIDI CVM APERVISSET SIGILLVM SEXTVM.] super Antichristi futura tribulatione. *Et ecce terræ motus factus est magnus*, ad litteram pro vniuersali commotione. Matthæi 24.

Vel alio modo exponendo, terræ motus factus est magnus, quia à veritate in falsitatem, à charitate in impietatem, à castitate in immunditiam, ab humilitate in superbiam, à iustitia in iniquitatem, à prudentia in fatuitatem, à misericordia in seueritatem.

ET SOL FACTVS EST NIGER TANQVAM SACCVS CILICINVS.] quantum ad sui luminis retractionem, vnde Ioel. 2. *Sol & luna obtenebrati sunt*, & *luna tota facta est sicut sanguis*, propter sui opacationem, *& stellæ ceciderunt super terram*, scilic. erraticæ quantū ad orbium suorum derelictionem, *sicut ficus emittit grossos suos cum à vento mouentur*, propter caloris defectum & indigestionem, ad litteram ficus dicitur à fœcunditate, vnde propter humoris abundantiam emittit grossos suos, id est fructus primarios, & cum deficit calor sufficiens ad digerendum, mori à vento cadunt de facili.

VERS. 14.

ET COELVM RECESSIT SICVT LIBER INVOLVTVS] propter motus sui velociorem petagrationem, Matth. 24. *Et virtutes cœlorum mouebuntur.*

Matth. 24.

ET OMNIS MONS, ET INSVLÆ DE LOCIS SVIS MOTÆ SVNT.] propter elementi terreni complanationem.

Tribuni vnde dicantur.

ET REGES TERRÆ.] quantum ad superiores, & dicuntur *tribuni* secundum Isidorum, eo quod iura tribuunt, vel dicamus quod primo ostenditur commotio, vel mutatio quoad litteratos, secundo quoad laicos, ibi, *& reges terræ*, primum proponitur sub metaphora, sed in secundo propter simplices plana narratur historia.

Cur cœlum & terra mouebuntur in fine.

Primum proponitur contra clericos qui negligunt studium scientiæ salutaris vt excitentur, secundum contra laicos qui contemnunt imperium summæ maiestatis, vt terreantur, & reges, & quod tanta erit ibi mutatio spiritualis in hominibus, tam in clericis quam laicis, tam secularibus quam regularibus, tam superioribus quam inferioribus, ostendet Deus per immutationem corporis vniuersi, *Quoniam sol fient saccus cilicinus*, in eclypsi solari per lunæ interpositionem, vel alicuius alterius corporis alterabilis interiectionem.

ET LVNA FACTA EST QVASI SANGVIS.] sicut aliquando contingit per eclypsim, tunc tamen notabilius & horribilius apparebit.

ET STELLÆ CECIDERVNT DE COELO.] quia tūc impressiones quæ dicuntur stellæ descendentes multiplicabuntur terribiliter in nostro hemisphærio, & tandem super terram sensibiliter & faciliter, *sicut ficus emittit grossos suos cum mouetur à vento, & cœlum recessit sicut liber inuolutus*, quia totum tenebrosum apparebit hominibus, vt nihil de ipso appareat hominum aspectibus.

ET OMNIS MONS ET INSVLÆ DE SVIS LOCIS MOTÆ SVNT.] quia per elementi terreni complanationem omnia adæquata erunt, aliter quantum ad clericos exponitur.

ET COELVM RECESSIT.] rectè sicut homo sapiens est, & inter aliquos qui non curant de societate Prælatorum virorum, Ecclesiasticorum, Religiosorum: isti non solebant conuersari in cœlis, videns quod non curant de ipso merito recedit, vnde dicitur, *cœlum recessit sicut liber inuolutus*, in libro enim inuoluto nemo legit, sic in libro bonæ vitæ, quia nullus legit, nec attendere vult, clausus est, & inuolutus per modum illum, quoniam studentes recedunt de vno loco, & se alio transferunt, libros suos non solum claudunt, sed inuoluunt.

Cœlum & liber inuolutus quid significent.

ET OMNIS MONS, ET INSVLÆ DE LOCIS SVIS MOTÆ SVNT.] hoc dicitur quantum ad Philosophos: postquam enim liber vitæ clausus est relinquitur quod homines physici conuertantur, propter quod dicitur hic. *Et omnis mons* quantum ad philosophantes de sensoribus, sicut Mathematici & Metaphysici sunt montes eleuati respectu aliorum. *Et insulæ* quantum ad philosophos naturales, *motæ sunt de locis suis*, quia verus, & bonus Christianus suam scientiam, & conscientiam fundat super locum ab auctoritate diuina, sed philosophantes fundant se super adinuentionem humanam, per quam frequenter fallunt, & falluntur, arguunt, & decipiuntur, *mota* ergo *sunt de locis suis*, quia à fundamento fidei in quo state debemus sicut in loco, nam horribilis est talis immutatio & commotio.

Montes & insulæ quæ mota sunt quid significent.

ET REGES TERRÆ.] supra locutus est de vitiis Ecclesiasticis, & litteratis per similitudines aliorum, vt det ipsis materiam studij.

Ad laicos ratio.

Hic conuertit se ad laicos seculares loquens de eis sub propriis similitudinibus, ne per ignorantiam se excusent in furore vltimi iudicij.

ET REGES.] Ecclesiæ immutatio quantum ad laicos seculares, primo quantum ad reges in quibus esse debet prudentia ad regendum.

s. quantum ad *principes* in quibus debet esse discretio ad consulendū: eorum ministros, & officiales in quibus debet esse misericordia ad erogandū: cōtinentes, in quibus debet esse potentia ad debellandū, & resistendū contra tentationes: & omnes subditi, in quibus debet esse distinctio ad merita proportionandū. Circa omnes totum erit, & est immutatū, nec aliquid de prædictis potest inueniri in eis, vt dicitur hic, quia *absconderunt se*. Illud n. quod potest de facili inueniri non est bene absconditum, quia nec reges regunt, sed reguntur, nec principes terræ consulunt, sed decipiūt & decipiuntur, nec tribuni, & officiales ius tribuunt, sed per eos iura subuertuntur, nec diuites erogant, sed cōmuniter pauperes in contemptu habent, nec vt fortes resistunt, sed muliebres efficiuntur, nec inter merita & demerita fit distinctio, sed communius omnia meritis posteriorantur.

Propter quod dicitur: QVOD REGES TERRÆ, ET PRINCIPES, ET TRIBVNI, DIVITES ET FORTES, ET OMNIS SERVVS, ET LIBER ABSCONDET SE.] q.d. Tales non possunt inueniri vt possit dici iste est talis. VERS. 15

Sed IN SPELVNCIS, ET IN PETRIS MONTIVM.] in speluncis vero non est habitatio hominum proprie sed ferarum & serpentum, vnde caro potest dici spelunca in qua habitant motus carnales, bestiales & serpentes, de petris montium non fiunt ædificia communiter, sic nec in diuitiis & honoribus atq; pompis quæ sunt montes mūdi nō potest esse solida habitatio

Caro potest dici spelunca, & qua de causa.

habitatio vel ædificatio in istis tamen multi, & maiores habitant, & tanquam in petris montium solidis se abscondunt & intrantes ad earum intima quantum possunt, dij enim montium sunt dij eorum, vnde in petra habitant, non in petra Christi.

ET MAGNATES TERRÆ.] ibi quantum ad superiores, *& principes*, quantum ad mediocres, *& tribuni*, quantum ad inferiores secundum Isidorum, & qui iura tribuunt, *& diuites*, quantum ad temporalium abūdantiam, *& fortes*, per potentiam, *& omnis seruus, & liber*, quantum ad omnium conditionem, *absconderunt se in speluncis, & petris montium*, propter tanti terroris infallibilitatem, de quibus finaliter exibunt velut amentes.

Et dicent: MONTIBVS ET PETRIS, CADITE SVPER NOS.] propter pauoris exinanitionem, & *abscondite nos à facie sedentis super thronum contemptores* doctrinæ Christi, & sequentes prauam vitam & vestigia Antichristi. *Et ab ira Agni*, quantū ad humanitatem, vnde secundū Aug. de vera innocentia, quamuis nunquam recedat Pater à filio; ad iudicandum tamen viuos & mortuos non ipse dicitur, sed filius affuturus, quia ibi, nec patris, nec filij diuinitas, sed ipsa forma filij, quam sibi per Sacramentum incarnationis vniuit: ipsa ergo erit index quæ sub iudice stetit in ipsa iudicabit quæ iudicata fuit, vt videant impij eius gloriam in cuius mansuetudinem sæuierunt: talis ergo apparebit iudex qualis videri possit ab his à quibus coronatus, & ab his quos damnaturus est. O, dicit Gregor. si sapere posses in cordia palato, quid admirationis Ioannes habet, cum dicit, *Ecce sponsus venit*, quid dulcedinis, *intrauerunt cum eo ad nuptias*, quid amaritudinis, *& clausa est ianua.*

VERS. 14. *Stupendum & horrendū spectaculum in futuro iudicio.* Sequitur: QVONIAM VENIT DIES MAGNA IRÆ IPSORVM] scilicet damnationis & reprobationis damnatorum, vnde ista ira nihil aliud est quam peccati iusta vindicta, & quis poterit sustinere, nisi adiutus suffragiis sanctorum, secundum Gregor. In die illa tremendi examinis cum Angelis & Archangelis, cum Thronis, & Dominationibus, cum Principatibus, & Potestatibus apparebit filius hominis in cœlis, terra, & ardentibus cunctis elementis in obsequiis Christi terrore commotis, in illa die tribus contra tribum pectora tundent, tunc reges inclyti nudo pectore palpitabunt, tunc aderit stultus Plato cum discipulis suis, tunc nihil proderunt argumenta, nec mundana scientia, nec sophistica, tunc iudicabuntur omnes fines terræ, quis tunc poterit sustinere æterni iudicis sententiam, vbi cuncta simul peccata ante oculos redibunt & erunt, ibi omnia quæ cum delectatione hic acta sunt, ad memoriam cum amaritudine reuocabuntur. Hæc Gregor. Quis etiam poterit sustinere terrorem iudicis, & tormenta perennium; cum Sol & Luna ast aquæ cætera non valebunt intueri, sed potius retrahēt fulgorē sui luminis, & seueritatem iudicantis examinātis vniuscuiusque opus ad caput suum aspicere non audebunt,

Sol. Prælatorum cœtus. Vel aliter exponamus, *Sol* Prælatorum cœtus qui dicitur alios illuminare, quantum ad cognitionem Dei, & inflammare quantum ad dilectionem proximi, *Thren. 4.* *Sol* igitur *factus est niger* negotiorum sollicitudine, Thr. 4. *Denigrata super carbones facies eorum, & non sunt cognita in plateis*, sed *tanquā saccus cilicinus*, præ cupiditatis magnitudine non dicit tanquam bursa, nec tanquam sacculus important sanctitatem cum asperitate, *Corruptio Prælatorum describitur.* sic Prælati, & eorum ministri sub pallio sanctificandi eos excommunicant, & tamen multis alijs asperitatibus ab eis pecunias extorquent: & non tantum *Isa. 34.* bursas, sed & saccos implent, Isa. 14. *Replebuntur domus eorum draconibus*, id est detractatoribus, *& habitabunt ibi struthiones*, id est hypocritæ, *& pilosi saltabūt*, id est cupidi, & auari, & officiales, *respondebunt vlulæ in ædibus suis*, id est saltatrices & ioculatores. *& syrenæ in delubris voluptatis*, id est adulatores.

Quantum ergo spectat ad Prælatos Ecclesiæ in verbo proposito describitur priuilegium pastorale nomine *solis*, principium personale, quia *factus est niger*, scandalum vniuersale, quia *tanquam saccus cilicinus.*

Passio Christi describitur in sole patiente. In verbo proposito describitur passio Christi quantum ad personalem auctoritatem in subiecto patiente sole, quantum ad pœnalem acerbitatem, in supplicio perimente factus est &c. quantum ad naturalem infirmitatem in assumpta humanitate in sacco cilicino. *Christus sol oriens.*

Circa primum est notandum quod Christus fuit sol oriens in incarnatione, occidens in sua passione, oriens in resurrectione, regrediens in ascensione, fuit autem saccus cilicinus consutus Spiritus sancti operatione, indutus humana assumptione, occisus in passione.

Sequitur: ET LVNA TOTA FACTA EST SANGVIS.] id est Ecclesia tota facta est carnalis non in sanguine Apostolorum, sed nepotum & consanguineorum procedens per successionem sanguinis. *Luna Ecclesiam significat.* quia fere vbique nepos cum auunculo, consanguineus cum consanguineo succedit in beneficio *luna igitur*, id est Ecclesia, *facta est sanguis*, voluptatis, fœditatis & carnalitatis, Ioel. 2. *Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem antequam veniat dies Domini magnus*: vnde abundantia sanguinum in Ecclesia signum est iudicij appropinquantis, & quia Ecclesia in sanguine nimium abundat, bona esset minutio, & minoratio vel humiliatio. *Ioel. 2.*

Maria Luna est. Eccl. 43. Accipiendo generalius in scriptura luna est solaris luminis susceptiua per conceptionem Verbi, & potest dici Virgo gloriosa. Eccles. 43. *Et luna in omnibus in tempore suo ostensio temporis*, Secundo est noctis illuminatiua, sic Maria suis lucet, tertio temporis distinctiua, scilicet per ostensionem sacri exercitij, Eccl. 50. *Quasi luna plena in diebus*, per discretionem modi agendi in Psal. 103. *Fecit lunam in tempora.* Quarto ordinis conseruatiua per continuationem boni incepti, Abac. 3. *Sol & Luna steterunt in habitaculo suo, & stella cœli*, id est claustrales, & religiosi *ceciderunt super terram*, id est de habitatione cælesti ad terrenam, de claustrali ad mundanam. *Eccl. 50. Psal. 103. Claustrales ceciderunt vt stella. Abacuc. 3.*

Vbi sciendum quod in verbis istis tangitur, gradus perfectionis, quia *stella*, lapsus transgressionis, quia *ceciderunt* status religionis, quia *de cœlo*, debent religiosi merito dici stellæ, propter claritatem luminis sapientiæ, propter formositatem habituum gratiæ, propter sublimitatem graduum gloriæ, quod spectent si velint perseuerare, & stare ne cadant.

Angeli sunt stella. Abacuc. 3. Aliter exponendo stellæ sunt Angeli fundati super claritatem luminis sapientiæ, sicut de religiosis dictum est, Baruch. tertio. *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis.* Secundo propter formositatem, &c. Ecclesiast. quadragesimo tertio, propter formositatem habituum gratiæ, *species cœli gloria stellarum.* Tertio propter sublimitatem, &c. Iudith. quinto. *Stellæ manentes in ordine suo pugnauerunt contra Sysaram.* *Iudic.*

Et cœlum, id est clericorum cœtus *recessit sicut liber inuolutus*, de quo nullo modo prouenit aliquis fructus propter peccatorum pullulationem, & boni exempli priuationem, & clausionem.

Prima. Accipiendo generalius, boni dicuntur stellæ lucidæ propter fidei claritatem quæ maxime refloruit in Patriarchis, Eccl. 24. *Ego feci in cœlis, vt oriretur lumen indeficiens.* *Eccl. 24.*

Secunda. Secundo sunt situatione alti propter spei arduitatem, quæ maximē refloruit in Prophetis, ad Philip. 4. *Nostra conuersatio in cœlis est.* *Phil. 4.*

Tertia. Tertio sunt figura sphœrici propter charitatis la-
Eccl 24. titudinem, quę maxime claruit in Apostolis, Eccl. 24. *Gyrum cœli circuiui sola.*

Quarta. Quarto sunt duratione perpetui propter magnanimitatis fortitudinem, quæ maxime floruit in Mar-
Ps 36. tyribus, Iob. 36. *Cum eo fabricatus est cælos.*

Quinta. Quinto sunt luminaribus distincti propter prudentiæ splendorem, quæ fuit in Doctoribus.

Sexta. Sexto sunt motibus ordinati propter iustitiæ vi-
Iob 38. gorē, quæ maxime floruit in Confessoribus, Iob. 38. *Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationē eius in terra?*

Septima. Septimo sunt ornatibus speciosi propter temperantiæ decorem, quæ maxime splenduit in Virgi-
Psal 8. nibus, Psal. 8. *Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum.*

Habes ergo in præsenti lectione statum duplicem Ecclesiæ, scilicet beatorum Martyrū triumphum, stola immortalitatis indutorum sub quinto sigillo, & rabiem Antichristi, & iudicium finalis exterminij quātum ad condemnationem reproborum, habemus ergo in lectione duplicem statum Ecclesiæ, scilicet triumphum Martyrum, & præteritum, & futurum, & eorum remunerationem secundum rabiem Antichristi, id est terrorem finalis, & extremi iudicij.

Concussionem corporum cælestium, & commotionem hominum, & in his explicatio terminatur.

SYNOPSIS CAPITIS SEPTIMI

SIGNANTVR ab Angelo electi, ne tangantur plaga impiorum, puta duodecim millia ex singulis tribubus Israel: vt autem absque nocumento seruentur, signo in fronte notantur. Deinde vidit Ioannes innumeram turbam ex gentibus stantem ante thronum Dei cum stolis albis & palmis, gratias agentes, & laudantes Deum & Agnum.

CAPVT SEPTIMVM

1. POST hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in vllam arborem.

2. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis, quibus datū est nocere terræ, & mari.

3. Dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadvsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.

4. Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israël.

5. Ex tribu Iuda duodecim millia signa- A ti: ex tribu Ruben duodecim millia signati: ex tribu Gad duodecim millia signati.

6. Ex tribu Aser duodecim millia signati: ex tribu Nephtali duodecim millia signati: ex tribu Manasse duodecim millia signati.

7. Ex tribu Simeon duodecim millia signati: ex tribu Leui duodecim millia signati, ex tribu Issachar duodecim millia B signati.

8. Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: ex tribu Ioseph duodecim millia signati: ex tribu Beniamin, duodecim millia signati.

9. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & lin- C guis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis: & palmæ in manibus eorum.

10. Et clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

11. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum.

D 12. Dicentes, Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, Amen.

13. Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt?

14. Et dixit illi: Domine mi, tu scis, & dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni.

E 15. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

16. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus.

17. Quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

EXPOSITIO

EXPOSITIO SEPTIMI Capitis.

VERS. 1. POST HÆC VIDI QVATVOR ANGELOS STANTES SVPER QVATVOR, &c.] Descripta persecutione Ecclesiæ tempore Antichristi, & expresso pauore fidelium à magnitudine signorum apparentium, hic describitur dæmonum persecutio per subtractionem bonorū spiritualium: diuiditur ergo præsens caput in septem partes, quoniam primo prædicitur malignorum spirituum infectio, secundo Angeli veræ pacis cohibitio ibi, *& vidi*, tertio electorum consignatio, ibi, *nolite nocere terræ*, quarto signatorum numeratio, *& audiui numerum*, quinto saluandorum iubilatio, ibi, *post hæc vidi turbam*, sexto Angelorum adoratio, ibi, *& omnes Angeli*, septimo gloriæ Beatorum descriptio, *& respondit vnus*.

Præsens ca put. diuiditur. in septem partes.

B

Ait ergo POST HÆC VIDI.] id est spiritualiter intellexi, hoc dicto *Post* notat diuersitatem visionis, secundum ordinem distinctionis, *quatuor Angelos*, id est dæmones vniuersos, qui per quaternarium designantur, quia sicut quaternarius est maxime diuisibilis, sic impij nituntur diuisionem & discordiam seminare, vnde Leo in quodam sermone circumcisionis, diabolus discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affectus: & ibi causas quærit nocendi, vbicunque studiosum viderit occupari.

Prima pars. Expositio textus. Quatuor Angeli vniuersitatem dæmonum significant.

C

Vel dicuntur quatuor, quia per choros quatuor diuiduntur ad exterminandum & subuertendum quatuor partes mundi stantes, *super quatuor Angulos terræ*, scilicet vniuersis vitiosis & reprobis, qui designantur per quatuor Angelos imperantes: Angulum enim faciunt duæ lineæ concurrentes secundum longitudinem, & in puncto suo merbodum terminantes, per quod significantur reprobi in quibus concurrunt, vanitas mentis, & voluptas carnis coniunguntur in appetitu deordinato voluptatis. Item anguli sunt exterius acuti, & interius sordium collectiui, ita huiusmodi alios mordent, & pungunt exterius.

Quatuor Anguli terræ significant reprobos.

D

VERS. 2. TENENTES QVATVOR VENTOS TERRÆ.] idest doctrinam quadripartitam Euangelij pro viribus perturbantes, sic enim secundum quemdam libro quarto de naturalibus. Quibus Deus dedit ventos ad custodiam cæli, terrarum temperiem, ad vacuandas conprimendasque aquas ad maturandos segetum arborumque fructus, sic doctrina euangelica habet consimiles effectus, qui per ventos quatuor designantur: quadruplex ergo ventus significat quadruplicem prædicationem, scilicet, orientalem contra fastum superbiæ, occidentalem contra puteum auaritiæ, aquilonarem contra flatum iracundiæ; Australem contra æstum luxuriæ: austes enim habet dissoluere, Ezech. 37. *A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos & reuiuiscant*, vnde quadruplex ventus significat quatuor quæ debemus prædicare, scilicet vitia, & virtutes pœnam, & gloriam. Dan. 7. *Quatuor venti pugnabunt in medio maris*, ad ista enim quatuor tendit omnis prædicatio, vnde August. lib. sermonum. 19. Omnis prædicatio euangelica, aut admonet bona, aut prohibet mala, aut comminatur supplicia, aut promittit præmia.

Quadruplex ventus prædicationem sanctam insinuat. Ezech. 37.

E

Dan. 7. Quatuor debent prædicari.

Item per istum quaternarium docetur, prædicator regulare quaternarium affectuum, qui sunt dolor & gaudium, spes & timor: debet enim docere pure, vnde sit dolendum, quia de culpabili transgressione,

Quatuor venti quatuor affectus.

A vnde gaudendum, quia de Sacramentali reformatione quid timendum, quia gehennale incendium, quid sit desiderandum, quia cœleste stipendium.

Secundo per istum, quaternarium magna attentione debent mirari, & considerare profunditatem sapientiæ diuinæ in dispensatione administrandorū, auctoritatē diuinæ potentiæ in inquisitione iudicandorū, seueritatem diuinæ iustitiæ in punitione reproborum, liberalitatem diuinæ affluentiæ in retributione electorum.

Sed prædicator in hoc quaternario declarare debet quaternum statum, videlicet remedia vitiatorum, suffragia purgandorum, supplicia damnandorum, gaudia saluandorum.

Prædicator debet quatuor status hominibus declarare.

B

Quarto docetur Prædicator in isto quaternario ordinare quaternarium, gaudium videlicet dextrum gratiæ, sinistrum conscientiæ, deorsum gehennæ, sursum gloriæ: istud in visione Ezech. fuit figuratum in quatuor rotis, in quo moderatio affectionum, in quatuor pennis, in quo actio considerationum, in quatuor animalibus, in quo dispositio graduum.

Quatuor rota.

Quatuor venti, quatuor regna mundi sunt, regnum Assyriorum, Chaldeorum, Græcorū, & Roman. *Tenentes ergo ventos, ne flarent super terram*, insuper illi qui sunt arabiles, & diuini seminis susceptibiles, *nec super mare*, super instabiles & fluibiles, *nec in versam arborem*, id est super illos qui ad fructificandum, sunt habiles, quasi dicat, dæmones conati sunt, & quotidie conantur impedire prædicatores ne prædicent bonis & malis, vnde Gregor. Immundi spiritus tanto magis corda hominum ascendere ad cælestia inuident, quanto se à cælestibus per elationis suæ immunditiam perfectos vident, & idem. Tanto hostis callidus decipere hominem ardentius exquirit, quanto cælestem patrem feruentius inhabitare cognoscit.

Regna mundi, quatuor, per quatuor ventos.

C

Diabolus conatur prædicatores impedire.

Sequitur secunda pars: ET VIDI ALTERVM ANGELVM ASCENDENTEM AB ORTV SOLIS.] posita infestatione dæmonum, hic ponitur Angeli magni concilij adiutorium cohibentis dæmonum astutiam, & refrænantis ipsorum malitiam, vnde dicit: *Et vidi alterum Angelum*, id est Christum Angelo Sathanæ contrarium *ascendentem ab ortu solis*, id est à Patre qui est fons, & origo totius luminis & initium, *Ascendentem*, inquam per eminentiam apparitionis, & per sublimitatem rationis, descendentem per humilitatem exinanitionis, *& habentem signum Dei viui*, consubstantialitatem in essentia, & coæqualitatem in potentia.

Secunda pars cap.

Christus Angelus ascendens ab ortu solis.

D

Signum enim Dei viui est potestas diuinitatis contra peccatum, vel crux pœnalitatis, sed qualiter crux est signum Dei viui, cum potius videatur signū hominis mortui, cuius signum fuit clamor validus? Respondeo crux fuit signum Dei viui, quia moriente homine vixit Deus, cuius signum fuit clamor validus, quem moriendo emisit, quod est supra naturam humanam, quia homo, & tota natura humana in morte debilitatur, & spiritus & meatus etiam coarctantur in tantum quod vix homo tunc loqui possit, vel alia signa fuerunt sibi, solis obscuratio, terræ commotio, petrarum scissio, sepulchrorum apertio, quæ omnia quod fuerint signa Dei viui, bene dixit centurio, *vere filius Dei erat iste*. Et in verbo proposito describitur Dominus Iesus vt salutis nostræ procurator, operator, inspirator, exemplator: vt salutis nostræ cura, causa maxima, & forma: vt salutis nostræ auctor, nomine Angeli factor, & ascendens ductor significet.

Signum Dei viui est potestas Dei contra peccatum.

E

Circa hoc sunt aliqua vtilia notanda. Primum quod Dominus Iesus dicitur Angelus propter officium prolocutoris in erudiendo infra cap. 10. *Habebat Angelus in manu sua libellum apertum*, Secundo

Primo est prolocutor Angelus Christus. Secundo est propugnator.

Tertio quia mediator. Genes. 21. Christus ascendit super carnem & super mortem. Isa. 19. Psal. 67. Super orbem.

propter officium propugnatoris in eripiendo, Dan. 3. *Angelus descendit cum Azaria & sociis eius in fornacem*, &c. Tertio propter officium mediatoris in intercedendo. Genes. 21. *Vocauit Angelus Domini Agar dicens: Quid agis Agar? Noli timere, exaudiuit Dominus vocem pueri de loco in quo est.*

Secundo est notandum quod Dominus ascendit super carnem pro restauratione naturæ. Isa. 19. *Ecce Dominus ascendit super nubem, leuem, & ingredietur Ægyptum, & mouebuntur omnia simulachra Ægypti à facie eius.* Ascendit etiam super mortem pro restauratione vitæ perditæ Psal. 67. *Ascendit Deus super occasum.* Ascendit super orbem pro restauratione gloriæ. Psal. 67. *Ascendit ei in super cælos ad orientem.*

Ascensio Christi. Christus quomodo ab ortu solis ascendit. Christus habuit signum Dei viui. Luc. 2. Crux signum Dei viui. Matth. 24.

Circa tertium est notandum quod Dominus ascẽdit *ab ortu solis*, in radio veritatis, Luc. 1. *Visitauit nos* B *oriens ex alto*, in radio humilitatis, Psal. *Ortus est sol, & congregati sunt*. in radio sanctitatis, Malach. 3. *orietur vobis timentibus Deum sol iustitiæ.*

Circa quartum est notandum quod Christus habuit signum Dei viui tunica mortalitatis præcinctus, Lucæ secundo. *Hoc vobis signum, inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio*, doctrina exemplaritatis præcinctus ibidem. *Ecce positus est hic in ruinam, & in signum cui contradicetur*, potentia diuinitatis accinctus. Matthæi vigesimo quarto. *Tunc apparebit signum filij hominis*, hoc signum crucis amabile, secundum Chrysostomum, est spes

Crucis omnia.

vnica Christianorum, vita mortuorum, cæcorum, dux, desperatorum via, claudorum baculus, consolatio pauperum, adolescentium pedagogus, sustenta- C tio inopum, nauigantium gubernator, periclitantium portus, obsessorum murus, hæc insensatorum sapientia, libertas seruorum, imperitorum philosophia, lex Imperiorum, Prophetarum præconizatio, annunciatio Apostolorum, martyrum glorificatio, monachorum abstinentia, castitas Virginum, gaudium sacerdotum, Ecclesiæ fundamentum. Et

Laudes crucis.

Cassiod super psalterium. Crux est humilium innocatio, superborum abiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cælestium separatio, mors infidelium, vita iustorum, qui in signum & signatum suum vellet studiose attendere, posset omnem scientiam addiscere & aperte cognoscere.

Omnis scientia potest addisci in cruce.

Ibi enim inuenitur. Physica quia causa æternæ salutis. Logica, exclusio dialecticæ falsitatis. Ethica quia D exemplar totius sanctitatis. Scientia naturalis quia vera passio subiecti, s. Christi. Mathematica quia forma crucis secundum quatuor angulos. Metaphysica completa resolutio vsque ad causam primam. Geometria quia Christus sterit & mensus est terram. Astrologia quia ibi sol passus eclipsim duplici genere eclipsis. Arithmetica, quia ibi dinumerata sunt omnia ossa Christi. Musica quia voce sua simpla, nostra dupla concinit ad salutem.

Ascendit Christus super omnem creaturam.

Nota quod Saluator noster ascendit corporaliter super orbes mundi & spiritualiter super nouẽ orbes cæli propter quod super omnem creaturam prædicatur merito sublimatus.

Primo.

Primo ergo ascendit super orbem terreum pro- E pter suam ordinatam pulchritudinem præualentem elemento terræ & hoc fuit figuratum. 1. Reg. 14. *Ascendit Ionatas reptans manibus, &c.*

1. Reg. 14.

Secundo.

Secundo ascendit super elementum aqueum propter suam strenuam agilitatem prævalentem aqueo elemento & eius conditioni. Reg. 19. *Nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari.*

Reg. 19.

Tertio.

Ascendit tertio super elementum igneum propter suum illuminatiuum splendorem præualentem elemento ignis & eius virtuti Iudicum 13. *Cum ascenderet flamma ignis altaris in cælum, Angelus Domini pariter pariter in flamma ascendit.*

Iudic. 13.

Quarto.

Ascendit insuper & quarto super globum lunarẽ A propter suam copiosam fœcunditatem transcendentem orbem lunæ & virtutem eius. Psal 67. *Qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.* *Psal. 67.*

Ascendit quinto super orbem Mercurij & virtutem eius Psal. ibid. *Psallite Domino qui ascendit super cælum ad orientem.* *Quinto.*

Sexto acendit super orbem Veneris propter suam placitam iucunditatem transcendentem stellam Veneris & virtutem eius. Psal. *Ascendit in iubilo & Dominus in voce tubæ.* *Psal. 67. Sexto. Psal. 46.*

Septimo ascendit super sphœram solarem propter suam vniuersalem illuminationem transcendentem vim solarem & virtutem eius ad Ephes. 4. *Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem.* *Septimo. Ephes. 4.*

Octauo ascendit super orbem Martis propter suam B validam dominationem transcendentem vim Martis & virtutem eius seu proprietatem. Ioan. 4. *Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo Filius hominis.* *Octauo. Io. 4.*

Nono ascendit super orbem Iouis propter suam opulentam fidelitatem transcendentem vim Iouis & eius proprietatem, *Nono.*

Decimo ascendit super orbem Saturni, propter suã venerandam dignitatem sacram & proprietatem eius. Io. 13. *Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ.* *Decimo. Io. 13.*

Vndecimo ascendit super cælum sydereum, propter suam speciosam varietatem transcendentem firmamentum & eius proprietatem Cant. 3. *Ascensum purpureum media charitate.* *Vndecimo. Cant. 3.*

Duodecimo ascendit super cælum vnigeneum propter suam æquabilem simplicitatem transcenden- C tem orbem vnigeneum & eius proprietatem. Psal. *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius.* *Duodecimo. Psal. 23.*

Decimo tertio ascendit super cælum crystallinum, propter suam concordem consimilationem transcendentem orbem crystallinum & eius proprietatem. Eccles. 46. *Dedit Dominus Caleph fortitudinem vt ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtineret hæreditatem.* *Decimo tertio.*

Decimo quarto ascendit super cœlum empyreum, propter suam sublimem dignitatem præsidentem paradiso & ciuibus eius, Amos 9. *Qui ædificat in cælo Ascensionem suam.* *Decimo quarto. Ascendit Christus. Amos 9.*

Decimo quinto super ordinem Angelorum, propter Administratoriam supernæ dispositionis nun- D ciationem Exod. 34. *Ingressus Moyses in medium nebulæ ascendit in montem.* *Decimo quinto. Exod. 34.*

Decimo sexto ascendit super ordinem Archangelorum propter præcellentem promissionis reuelationem. Gen. 35. *Dixit Angelus ad Iacob, iam enim aurora est. &c.* *Decimo sexto. Gen. 35.*

Decimo septimo ascendit super orbem Principatuum propter triumphale superducatus gubernationem. Hier. 22. *Ascende ad liberandum & clama.* *Decimo septimo. Hier. 22.*

Decimo octauo ascendit super ordinem potestatum propter imperialem auctoritatem. Gen. 2. *Fons ascendebat de terra irrigans vniuersam superficiem terræ.* *Decimo octauo. Gen. 2.*

Decimo nono ascendit super ordinem Virtutum, propter miraculorum efficaciam. Baruch. 3. *Quis ascen-* E *dit in cælum & accepit & deduxit eam. &c.* *Decimo nono. Baruc. 3. De Ascensione.*

Vigesimo ascendit super ordinem Dominationũ, propter præmioẽs maiestatis imperium. Io. 10. *Si ergo videritis filium hominis ascendentem vbi erat prius.* *Vigesimo. Io. 10.*

Vigesimo primo ascendit super ordinem Thronorum, propter perseuerantem diuinarum immissionum capacitatem. Cant. 8. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitiis affluens innixa super dilectum suum.* *Vigesimo primo. Cant. 8.*

Vigesimo secundo ascendit super ordinem Cherubin, propter perfectam diuinorum spectaculorum continuationem. Psal. *Ascendit super Cherubim &c.* *Vigesimo secundo.*

Vigesimo tertio ascendit super Seraphin, propter incendium amoris & inflammationem. Cant. 3. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi.* *Vigesimo tertio. Cant. 3.*

Vide

Vers. 2. VIDI EGO ALTERVM ANGELVM ASCENDENTEM AB ORTV SOLIS HABENTEM SIGNVM DEI VIVI.]

B. Franciscus legatus. Describitur hic beatus Franciscus vt fidelis legatus, quantum ad agilitatem expeditionis, quia *Angelum*, quantum ad viriditatem executionis, quia *ascendentem*, quantum ad serenitatem conuersationis, quia *ab ortu solis*, quantum ad auctoritatem legationis habentem signum Dei viui.

Vide quæ de hoc dixi in sermone de eius stigmatibus. Præter illa quæ dicta sunt quod Christus fuit signum miræ charitatis in Incarnatione. Isa. 6. *dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce Virgo concipiet & pariet filium & vocabitur nomen eius Emanuel.*

Christus est signum. Primo. Fuit signum imitabilis perfectionis in sua conuersatione hoc signum petebat Psal. *Fac mecum in signum &c.*

Secundo. Tertio. Io. 2. o. Fuit signum certissimum veritatis in miraculorum operatione Io. 20. *Hoc fecit initium signorum in Cana Galileæ & ibi manifestauit gloriam suam.*

Quarto. Isa. 12. Fuit signum iustissimæ redemptionis in acerbissima passione Isa. 12. *In illa die erit radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.*

Quinto. Isa 55. Fuit signum gloriosæ reformationis in sua resurrectione. Isa. 55. *Erit Dominus nominatus in signum æternum quod non auferetur.*

Sexto. Isa. 49. Fuit signum nostræ glorificationis in sua Ascensione Isa. 49. *Exaltabo ad populum signum meum.*

Septimo. Dan. 3. Fuit signum maximæ vtilitatis in Spiritus sancti missione. Dan. 3. *Et mirabilia fecit Deus excelsus apud me.*

Octauo Matt. 24. Fuit signum mirabilis æquitatis in omnium examinatione. Matth. 24. *Tunc apparebit signum filii hominis & tunc plangent omnes tribus terræ & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute magna & maiestate.*

Vers. 2. Sequitur ET CLAMAVIT VOCE MAGNA &c.] id est imperauit potestate regia, *quatuor Angelis* obstinatis in omni malitia *quibus datum est*, id est permissum vel adeo concessum ad bonorum probationem & malorum deceptionem. *Nocere terræ & mari* ad litteram regionibus & insulis vel auaris & terrena amantibus & mari, id est luxuriosis & fluctuantibus neque arboribus, id est peccatoribus omnibus.

Quæstio. Dæmones cur cohibeantur. Sed hic oritur quæstio quare prohibet, eos cum datum sit eis nocere talibus: Respondeo quia dæmones excedunt & pluribus modis affectant nocere quam sit eis permissum, vt eorum potestas & malitia cohibeatur, quod patet per hoc quod dicitur. *Neque arboribus* quod non fuit positum supra: ipsi enim sæpe conantur nocere bonis, qui sunt arbores fructificantes in bonis sermonibus.

Fideles signantur quomodo. NOLITE ERGO NOCERE QVOADVSQVE SIGNAMVS,] per distinctionem, *seruos* per subiectionem, *Dei nostri* per gratam communicationem *in frontibus eorum*, per confessionis manifestationem & per charitatis impressionem, per trinitatis imaginem, per characteris sigillationem, confirmationis susceptionem: consignatur enim aliquis imagine increata, confirmata, consignata. Ezech. 9. *Signa thau super frontes virorum gementium.*

Ezech 9. Ex his videtur quod signatis signo fidei non possint nocere maligni Spiritus, cuius contrarium apparet, quia multos signatos signo fidei tentauerunt, & tentationibus duxerunt in peccatum.

Respondeo, licet Deus permittat prædestinatos & electos tentari, tamen facit cum tentatione prouentum. Qui vult ergo consignari tanquam seruus Dei,

Luc. 7. oportet quod sit humilis contra superbiam. Luc. 17. *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite serui inutiles sumus*, quod debuimus facere, fecimus. Charitatiuus contra inuidiam. Psal. *Inueni Dauid seruum*

Psal 88. *meum, oleo sancto meo vnxi eum.*

Patiens contra iracundiam. Iudith. 8. *flagella Domini quibus quasi serui corripimur ad emendationem, &c.* Contentus contra auaritiam Matt. 5. *Non potestis Deo seruire & Mammonæ.* Operosus contra acidiam. Luc. 12. *Beati sunt serui illi quos cum venerit Dominus inuenerit vigilantes &c.* Continens contra luxuriam, Rom. 6. *Liberati à peccato serui facti estis iustitiæ.* Seruus ergo Dei, debet seruire sanctè, vt sit in exercitatione sinceritas quoad seipsum, id est debet seruire iustè, vt sit in negotiatione æquitas quoad proximum, debet seruire simpliciter, vt sit in intentione veritas quoad Deum, debet seruire perseueranter respectu hostium omnium, vt sit in persecutione longanimitas, Deuter. 10. *ipsum timete, & mandata eius custodite, & audite vocem eius, ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis*, in quo verbo fit nobis persuasio ad exhibendum Deo seruitium sibi gratum, quod quidem perficiunt declinatio offensionis, impletio iussionis, acceptatio monitionis.

Volens consignari tanquam seruus Dei operteт has virtutes habere. Matt. 5. Luc. 12. Rom. 15. Seruus Dei quas habere debet. Deut 19.

Seruitii Dei effectus. Et tale seruitium promouet ad sentiendum æternam lætitiam, ad acquirendum diuinam complacentiam, ad obtinendam æternam gloriam, quia seruire Deo regnare est.

Vers. 4. ET AVDIVI NVMERVM SIGNATORVM GENTIVM QVADRAGINTAQVATVOR MILLIA SIGNATI, &c.] Posita Angeli cohibitione hic exprimitur electorum consignatio tam in genere quam in specie: & ad euidentiam litteræ est notandum, quod centenarius numerus significat continentiam virginalem, quadragenarius vero victoriam triumphalem.

Electorum consignatio. Centenarius continentiam Quadragenarius victoriam significat.

Isti numeri significant pœnitentes. Item per istos numeros perfecta pœnitentia designatur, quæ includit in se centenarium, quod est detestatio peccatorum, quadragenarium quod est obseruatio mandatorum, quaternarium quod est exercitatio meritorum, millenarium quod est consummatio inceptorum, pœnitentia enim initialiter reformat, virtualiter reintegrat, perfecte pugnat, finaliter coronat.

Item ad euidentiam litteræ iterum est notandum, quod numerus quadragenarius in scriptura statum pœnitentiæ significat: per istos ergo numeros quatuor millia circumstantes, & quadragenarium includentes vel concomitantes perfecta firma ac stabilis pœnitentia & permanens designatur, & in ipsa cumulus meritorum inuenitur, quod patet, quia centenarius qui præmittitur est quadratus numerus.

Item quaternarius, qui sequitur, est numerus quadratus.

Item centum quadraginta quatuor millia, totalis, scilicet numerus, qui quadragenarium complectitur est quadratus, cui radix sunt duodecim, quadratura vero siue tetragonus hic est firmus & stabilis in prosperis: vnde primo, & hic virtuoso dicitur, semper enim vel iusta nunc operabitur, & speculabitur, vnde quadrantur lapides, vt ædificiis stabilius ordinentur: & quia non solum debet apparere firmitas, & perfectio pœnitentiæ: imo primo, & principaliter debet interius radicari, ideo additur *centum quadraginta quatuor millia*, secundum enim beatum Greg. 35. moral. 17. cap. figura quadrata de se plena non est nisi integat in quadratum solidum, & eadem est radix operis exterioris pœnitentiæ & interioris sc. gratia ad hoc quod pœnitentia sit meritoria. Sic est radix eadem cubi & quadrati. Da centum & da mille, da etiam decem, & tunc adimpletur & habetur cumulus meritorum & cum hoc notatur propter hoc quod duodecies. 12. intelligitur numerus qui est in numero electorum duodecimus, quoniam 12. est primus numerus abundans. Vnde ad denotandum superabundantiam electorum explicat quilibet duodecima per se, dicit ergo.

Gregor.

Electorum numerus describitur.

Vers. 4. ET AVDIVI NVMERVM SIGNATORVM,] signo pœnitentiali & per consequens saluandorum

Christus mercator & redemptor. *Israel populus significat electos.*

retributione finsll centum, sicut mercatores quando emunt oues, eas signant ac per eas sibi determinant, & ab omnibus ouibus separant & distinguunt, sic Christus qui est mercator, emptor & redemptor noster, *& nos populus eius & oues pascuæ eius*; electos suos per gratiam prædestinationis specaliter consignauit & ab omnibus aliis separatos ostendit. Et quoniam in libris Prophetarum specialiter in isto nobis spiritualia sub figuris sensibilium & metaphorice exprimuntur, hinc est quod numerosa multitudine populi Israelitici nobis describitur ac designatur populus Dei adoptatus. Non quia omnes illi de illis duodecim tribubus saluati fuerunt vel electi, vt solum tales, sed propter figuram iam dictam & etiam ipse numerus satis videtur competere conditionibus viatorum ad patriam tendentium, prout inferius B ostendetur.

Ad ostendendum ergo numerum electorum & eorum profectum in gratia, in via, ac desiderium de futura patria proponit eos nobis sub metaphora illius populi Israelitici qui in peculiarem populum adoptati & circuncisionis signaculo signati. Et hæc de ista expositione.

significatur mandatorum perfectio.

Redeundo igitur ad numerum centenarium vbi fuit discontinuatio propter intermediam expositionem dico, quod numerus centenarius significat operum omnium mandatorum perfectionem, denarius enim decies ductus facit centum. Quadragenarius significat Euangelicam supererogationem. Quaternarius vero virtutum quatuor supernaturalium exercitationem. Millenarius per omnium consummationem, vnde millenarius est omnium vltimus, nec in numeris, nec vltra ipsum est proprie numerus, vt sumptus à prioribus numeris.

Cur ex qualibet tribu 12 millia signati. *Cur ex tribu Dan & Ephraim 12. millia signati.*

Et nota quod ex singulis tribubus 12. numerantur propter Patriarch. & Apostol. prærogatiuam, non quin plures saluentur. Sed signati dicuntur ob confessionem Dei munitiuam. Et millia ob iustitiam consummatiuam.

Notandum quod tribus Dan & tribus Ephraim, hic non enumerantur. Ex Dan enim nascetur Antichristus, & ideo merito est ab isto numero excludendus, de Ephraim autem natus est Ieroboam qui filios Israel induxit ad idololatriam 3. Reg. 13. Et fuit filius schismaticorum, diuisit. 10. tribus à cultu diuino. Ideo autem ista proprie & congrue appropriantur sanctis nominibus, quia nullus regnum cælorum ingreditur nisi consignatus fuerit proprietate & charactere signatorum.

Primus ternarius incipientes significat. *2 proficientes.*

Per primum igitur ternarium, scilicet Iuda, Ruben, & Gad, scilicet statum incipientium, designatur pudor confessionis, dolor contritionis, labor satisfactionis.

Per secundum ternarium, sc. Aser, & Nephtali, & Manasses statum proficientium, designatur rectitudo æquitatis, latitudo charitatis, obliuio carnalitatis. Vel per Azer, Nephtali & Manassem intelligitur hic, fidei rectitudo, spei altitudo, charitatis latitudo. Sic E ergo Azer in fide fundatus, Nephtali spe eleuatus, Manasses Deo intimatus & mundo obliuioni datus.

3 perfectos.

Per tertium ternarium Simeon, Leui Issachar, qui respicit perfectos, designatur auditio, & impletio mandatorum, ostensio præmiorum.

4. status perseuerantium.

Per quartum ternarium Zabulon, Ioseph & Beniamin, qui respicit perseuerantes, significatur, triumphos victoriæ, cumulus gratiæ, titulus gloriæ.

Cur Tribus Iuda prior.

Tribus ergo Iuda primo ponitur, quia Christus secundum carnem de illa natus est. EX TRIBV IVDA DVODECIM MILLIA SIGNATI.]

Rom. 10. Bern.

Iuda igitur quia confessio interpretatur recte, primo proponitur, quia peccati confessio primum indicium est salutis, iuxta illud ad Rom. 10. *Ore autem confessio fit ad salutem*, secundum autem Bern. In confessione omnia lauantur, conscientia serenatur, amaritudo tollitur, peccatum fugatur, tranquillitas redit, spes reuiuiscit, animus hilarescit.

Sex in confessione esse debent.

Nota sex per ordinem quæ debent esse in confessione quæ in versiculo huiusmodi continentur, *dixi confitebor aduersum me &c.* Debet enim primo præire meditatio, ideo *dixi in corde meo*, id est diligenter excussi. 1. Secundo debet esse pariter cordis & oris coniunctio, *confitebor*. 2. Tertio debet esse accusatoria non excusatoria ideo *aduersum me*, non alium accusando. 3. 4. Quarto debet esse de malis non de bonis, ideo dicit *iniustitiam*. 5. Item quod sit de peccatis propriis non de alienis, quia *meam*. 6. Item quod fiat ad laudem & honorem Dei non ad laudem mundi, ideo *Domino*.

VERS. 5. *Ruben. Significat contritionem.*

EX TRIBV RVBEN DVODECIM MILLIA SIGNATI] Ruben interpretatur filius visionis & designat dolorem contritionis per quam quis meretur Deum videre, cuius aspectus pulchrior, amor suauior, societas iucundior, vel Ruben interpretatur videns filium quia in contritione homo debet videre filium id est peccatum quod fecit, & ex hoc dolore, hæc est humiliati cordis vera compunctio, quæ facit magna agere & humilia loqui & humiliari, iuste operari & super peccatis timere. Vnde Bernard de virtute contritionis. Nemo ad Deum aliquando flens accessit qui non quod postulauerit acceperit. Nullus ab eo beneficia obtinuit qui non impetrauerit quod voluit, ipse enim est qui consolatur flentes, dolentes curat, contritos reformat.

Bern. Virtus contritionis.

Gad.

C EX TRIBV GAD DVODECIM MILLIA SIGNATI,] iste Gad primogenitus ancillæ Balæ qui laboriosa satisfactio designatur interpretatur succinctus, quod spectat ad satisfactionem, in qua pœnitentia perficitur & completur: humilis ergo & verecunda debet esse satisfactio, per quam non ostendatur superbia Vnde Ambrosius de virtute ipsius satisfactionis dicit. Nemo diffidat, nemo conscius veterum delictorum præmia diuina desperet. Nouit enim Dominus mutare sententiam, si tu noueris mutare delictum. Sic ergo Iuda est qui habet pudorem confessionis, Ruben quantum ad dolorem contritionis, Gad quantum ad laborem satisfactionis. Et tunc talis pœnitentiam compleuit qui secundum Chrysost. Cor mundat, sensus illuminat, animam sanctificat, ad susceptionem Christi sperat. Iste ternarius respicit incipientes, qui sunt primi in numero signatorum.

Virtus satisfactionis. *Iuda.*

VERS. 6. *2. ternarius virtutes Theologicas significat* *Azer fidem.*

Sequitur EX TRIBV AZER DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Istum secundum qui pertinet ad proficientes, potes accipere penes virtutes Theologicas, quibus potissime perficimur.

EX TRIBV igitur AZER.] Azer enim interpretatur atrium. In atrio autem fit sacrificium & oblatio communis, per quam fides intelligitur, quæ est prima & communis omnibus, per quam est introitus spiritualis.

Nephtalim spem significat.

EX TRIBV ETIAM NEPHTALIM.] Nephtalim intelligitur habitatio, per quam spes quæ sequitur fidem sicut habitatio atrium. Per atrium enim exterius intratur in habitationem intrinsecam, per spem quædam habetur habitatio cælestis, imo beatitudo quoniam spe beati sumus. Sicut spes erigit parietes super fidei fundamentum.

Manasses charitatem.

Manasses interpretatur Natiuitas vel obliuiosus per quod charitas potest intelligi. Nam per charitatem homo intimatur Deo & datur obliuioni mundo, quia ista obliuio omnino est necessaria ex parte amantis, scilicet quod mundum tradat totaliter obliuioni, & tunc erit Manasses.

Azer. Spes.

Vel Azer interpretatur beatus, & spes in præsenti viuificat. In qua tria considero in quibus tota nostra spes consistit: considero enim charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatẽ redditionis. Et quia sine charitate nihil vtile, & nihil salubre

Ideo

Nephtalim Charitas quid.

Ideo sequitur: EX TRIBV NEPHTALI DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Nephtalim interpretatur altitudo per quam charitas designatur. Charitas tantum vult omnes amplexari, omnes diligit, omnes fouet: ipsa enim est ligamentum omnium virtutum, gluten animarum, concordia mentium & societas electorum.

Manasse obliuio carnalium.

EX TRIBV MANASSE DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Manasses interpretatur, vt dictum est, obliuio & præmiorum promissio & expectatio quæ temporalia & carnalia faciunt obliuisci. Si enim consideremus quæ & quanta sunt quæ promittuntur in cælis &c. Sic igitur quilibet debet esse Aser, quantum ad rectitudinem æquitatis, Nephtalim quantum ad latitudinem charitatis, Manasses quantum ad obliuionem carnalitatis. Et iste ternarius pertinet ad B proficientes qui sunt ts. in numero signatorum.

VERS. 7. *3. ternarius. Simeon compassionem significat.*

EX TRIBV SIMEON DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Simeon interpretatur audiens mœrorem, per quod compassio designatur omnibus subueniens, & mœrorem omnium exaudiens, scilicet esurienti cibus, sitienti potus, nudo fulcimentum, humilium vestimentum, viatorum hospitium, infirmitatibus sanitas, captiuis redemptio, mortuis sepultura, amoris dulcedo, desolatis consolatio, errantibus via, peregrinantibus viaticum, patria exulibus, nauigantibus portus.

Leui significat opera consiliorum. Paupertas pretiosa margarita.

EX TRIBV LEVI DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Leui interpretatur additus & perfectus virtutibus & superaddit opera consiliorum donec perficiantur, C inter quæ consiliis potissima & primaria est paupertas. Hæc est pretiosa margarita pro qua neglectis omnibus regnum cælorum facilius comparatur. Hæc est quæ non hæredes & reges regni cælorum instituit, pauperes rebus fecit, virtutibus sublimauit. Hæc est portio mea quæ perducit in terram viuentium.

Issachar contemplationem significat.

EX TRIBV ISSACHAR DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Issachar interpretatur merces & significat contemplationem eorum, qui iam partem mercedis recipiunt dum subtracti à corporalibus ad spiritualia, à visibilibus ad inuisibilia mercedem futuræ dulcedinis iam prægustant. Considerantes in pulchris pulcherrimum in eum per ebrietatis incendium D totaliter transformantur. Sic ergo quilibet debet esse Simeon quantum ad compassionem miserorum, Leui quantum ad additionem consiliorum, Issachar quantum ad accensionem præmiorum. Iste ternarius pertinet ad perfectos qui tenent tertium locum in numero signatorum.

VERS. 7. *4. ternarius. Zabulon fortitudinem significat. Ioseph sapientiam.*

EX TRIBV ZABVLON DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Zabulon interpretatur habitaculum fortitudinis & significat fortes non succumbentes in tentationibus, & tandem peruenitur ad habitaculum æternæ quietis.

EX TRIBV IOSEPH DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Ioseph interpretatur augmentum, qui per sapientiam suam augmentauit redditus Pharaonis.

EX TRIBV BENIAMIN DVODECIM MILLIA SIGNATI.] Beniamin interpretatur filius dexteræ & significat perseuerantiam, quæ continuat meritum tandem inducit ad Præmium. Vnde perseuerantia sola meretur virtutibus gloriam & coronam, prorsus absque perseuerantia nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur.

Ad perseuerantiam concurrunt.

Nota quod in perseuerantia sicut in qualibet virtute tria concurrunt, scilicet habitus & quantum ad hoc Zabulon promittitur qui interpretatur habitaculum fortitudinis vlterius quia habitus procedit vel exit ad actum, ideo postea ordinatur tribus Ioseph qui interpretatur augmentum finaliter, quia in A homine perseuerante in actibus virtutum non solum requiritur actus virtutum quicunque, Sed actus perfectissimus, ideo omnia concluduntur per tribum Beniamin qui interpretatur filius dexteræ Per manum quidem opera significantur. Sed per dexteram opus perfectum. Sic igitur quilibet debet esse Zabulon quantum ad triumphum victoriæ, Ioseph quantum ad cumulum gratiæ, Beniamin quantum ad titulum coronæ, & si tandem perueniet ad brauium gloriæ. Iste ternarius respicit perficientes, sic & nos perficiamus.

In qualibet virtute tria concurrunt.

VERS. 9.

POST HÆC VIDI TVRBAM MAGNAM QVAM NEMO DINVMERARE POTERAT &c.]

Richard.

Posita dæmonum infestatione, Angelorum præsidio B & defensione, electorum consignatione, consignatorum numeratione, hic introducitur multitudo gentium Deum laudantium pro sua glorificatione. Vnde secundum Richardum. Superius posuit iustos qui passionem Christi præcesserunt, nunc illos qui tempore gratiæ signum fidei acceperunt, de Iudæis vero ponitur numerus determinatus, de gentibus vero indeterminatus, ad denotandum quod erunt nouissimi primi & plures saluantur de gentibus quam de Iudæis.

Turba vnde dicta.

Dicit ergo, POST HÆC VIDI TVRBAM MAGNAM] turbam non à turbando dictam, sed propter multitudinem copiosam, *quam dinumerare nemo poterat*, id est nullus purus homo, nisi solus ille *qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.*

Multitudo fidelium innumerabilis.

C *Arenam maris, pluuiæ guttas & dies seculi.* Nullus per quamcunque artem numerare potest, quia in numeratione supponitur numerus rerum, & tunc per suas figuras artificiales computare. In aliis speciebus algorismi similiter semper supponitur quid est vel addendum vel diminuendum vel duplandum & sic de aliis, vnde est ibi aliquis ordo, sed in prædictis nihil potest ordinari ad hoc quod perfecte numeretur. Similiter in proposito vnde dicit.

Ex omni statu aliqui saluabuntur.

QVAM NEMO DINVMERARE POTERAT EX OMNIBVS GENTIBVS] & barbaris *& tribubus* gentium, *& populis* tribuum, *& linguis* populorum. In gentibus sunt diuersæ tribus. In tribubus diuersus populus. In populo diuersæ linguæ. Et de omnibus D istis aliqui sunt saluandi *stantes ante thronum*, quantum ad reuerentiam diuinæ maiestatis. *In conspectu agni*, ad obsequium Christi humanitatis. *Amicti stolis* quantum ad decorem immortalitatis *Et palmæ in manibus eorum* quantum ad honorem triumphi & potestatis.

Palma pœnitentiam significat ob multa.

Et est notandum quod in scriptura per palmam pœnitentia designatur ratione conuenientiæ & assimilationis, scilicet asperitas in radicibus, viriditas in frondibus, speciositas in floribus, diuturnitas in temporibus, suauitas fructibus.

1. ob asperitatem. Ecclesi. 23.

E Dico primo quod in palma est asperitas in radicibus. Sic in anima pœnitente debet esse asperitas afflictionis. Ecclesi. 23. *Quasi palma exaltata sum in Cades.*

2. ob viriditatem.

Circa secundum in pœnitente similiter debet esse viriditas confessionis, id est veritas in verbo confessionis, quia vera verba in ore sunt quasi virides frondes in arbore. Sed in multis verificatur illud Ioel. 1. *Malogranatum & palma & omnia ligna agri aruerunt.*

Ioel. 1. 3. ob pulchritudinem floris. 4. ob diuturnitatem. Iob. 29.

Circa tertium debet esse similiter in pœnitente pulchritudo satisfactionis. Psalm. *Iustus vt palma florebit.*

Ad instar quarti debet esse in pœnitente continuitas durationis. Vnde homo arbor numquam creditur posse finire Iob. 29. *In nidulo meo moriar & sicut palma multiplicabo dies meos.*

5. ob suauitatem fructus.

Ad instar quinti debet esse in pœnitente suauitas

in

in fructibus vt possit dicere. *Dedi suauitatem odoris.* Et pro remoneratione apprehendat fructum palmæ. Cant 1.

Vers.9. Sequitur STANTES ANTE THRONVM IN CONSPECTV AGNI AMICTI STOLIS ALBIS ET PALMÆ IN MANIBVS EORVM] In isto verbo describitur gloria beatorum, declaratur enim tenor status in quo confirmantur stantes ante thronum, dulcor vultus quem contemplantur in conspectu agni, decor cultus quo adornantur.

Est enim gloria sanctorum, virtuosa contemplatione quia *stantes*, gloriosa felicitate quia *in conspectu agni*, speciosa iocunditate, quia *amicti stolis albis*: pretiosa vtilitate quia *palmæ in manibus eorum*.

Circa primum est notandum quod beati stant ante thronum, & suspensi contemplatione maiestatis. 3. Reg. 3. *Semper audiunt sapientiam tuam*, succensi inflammatione charitatis. Isa. 3. *Seraphim stabant super illud, sex alæ vni & sex alæ alteri.* Absorpti delectatione voluptatis Io. 3. *Amicus sponsi qui stat* &c.

Isa. 3. Io. 3. Cur Sancti stant. Circa secundum est notandum, quod sancti *stant in conspectu agni*, dealbati lauacro, reparati pretio, decorati præmio.

De primo infra *Lauerunt stolas suas & dealbauerunt eas.*]

1. Petr. 1. De secundo 1. Petr. 1. *non corruptibilibus auro &c.*

De tertio infra Agnus qui in medio throni est.

Circa tertium est notandum quod *sunt amicti stolis albis*, scilicet fulgore primæ veritatis. Eccli. 46. *induit illum stola gloriæ, & coronauit eum &c.*

Eccli. 46. Decore immortalitatis. Isa. 83. *iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ* honore summæ liberalitatis. Matt. vlt. *Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris coopertum stola candida & obstupuerunt.*

Isa. 83. Matt. vlt. Circa quartum est notandum quod *palmæ in manibus eorum* sunt triumphi aduersariorum. Ioan. 12. *Acceperunt ramos palmarum & processerunt obuiam, &c.* de secundo Exod. 15. *venerunt filii Israel in Helim, vbi erant duodecim fontes, septuaginta palmæ & castrametati sunt iuxta aquas.* De tertio Leuit. 23. *Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum.*

Ioan. 12. Leuit. 23. Et sequitur ET CLAMABANT VOCE MAGNA secundum desiderij intentionem, *clamabant* inquam *salus Deo nostro qui sedet super thronum & agno* & passionis immolationem, Christus dicitur agnus ratione puritatis, ratione benignitatis, ratione vtilitatis.

Agnus dicitur Christus. Christus à culpa immunis. Ioa. 1. Vbi sciendum est quod puritatem habuit per omnimodam peccati immunitatem, benignitatem, patientiæ lenitatem, vtilitatem sanando nostram infirmitatem. Io 1. *Ecce agnus Dei* qui lacte suo nos potat, carne cibat, lana facit indumentum, pelle præparat ornamentum.

Sequitur supernorum ciuium veneratio. ET OMNES ANGELI STANT IN CIRCVITV THRONI,] per voluntariam subiectionem *& seniorum* quantum ad patrum antiquorum subuersionem *& quatuor animalium*, per omnium prædicatorum protectionem, vel per omnium bonorum iugem ministrationem.

Vers. 2. ET CECIDERVNT IN CONSPECTV THRONI IN FACIES SVAS] suam vertibilitatem recognoscendo *& adorauerunt eum*, diuinam maiestatem venerando.

Decem gradus adorationis mentalis. Vbi nota quod decem sunt gradus veræ adorationis mentalis correspondentes decem gradibus adorationis vocalis: gradus mentales sunt isti, primus est amaræ compunctionis, secundus est fraternæ compassionis. tertius benignæ subuentionis, quartus inconcussæ fortitudinis, quintus est indeflexæ rectitudinis, sextus manuductionis, septimus austeræ districtionis, octauus promptæ discretionis, nonus sanctæ deuotionis, decimus diuinæ consolationis. Secundum istos decem gradus mentales David instituit decem gradus vocales.

Quorum primus sunt septem psalmi pœnitentiales correspondentes primo gradui mentali qui est amaræ compunctionis. Et isti sunt *Domine ne in furore tuo arguas* &c. & consequenter alij qui sequuntur. Primus gra.

Pro secundo gradu mentali sunt psalmi compassionales. *Deus Deus meus, &c.* Secundus.

Pro tertio gradu sunt psalmi correspondentes qui dicuntur victoriales, scilicet *Diligam te Domine.* Tertius.

Pro quarto gradu mentali correspondent psalmi confortatiui. *In te Domine speraui &c.* Quartus.

Pro quinto gradu mentali correspondent psalmi directiui. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Quintus.

Pro sexto gradu mentali sunt psalmi consolatorij, scilicet *Cantica graduum.* Sextus.

Pro septimo gradu sunt psalmi diuina mysteria scientes, scilicet *In exitu Israel de Ægypto.* Septimus.

Pro octauo gradu sunt psalmi diuina charismata continentes, scilicet, *Quam dilecta tabernacula tua Domine.* Octauus.

Pro nono & decimo gradu sunt psalmi diuina præconia continentes, s. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Nonus & Decimus.

Istis modis debemus adorare mentaliter & vocaliter Deum cum Angelis dicentes Amen respondentes & confirmantes laudationem signatorum. Mentaliter & vocaliter adorare debemus.

Sicut pueri respondentes Amen in fine orationis, *benedictio* Deo creanti, *claritas* recreanti, *sapientia* illuminanti, *gratiarum actio* saluanti, *honor* maiestati, *virtus* deitati, *fortitudo* potestati.

Est enim Christo, *benedictio* ratione Incarnationis, *claritas* ratione misericordiarum operationis, *sapientia* ratione informationis, *gratiarum actio* ratione passionis, *honor* ratione Resurrectionis, *virtus* ratione Ascensionis, *fortitudo* ratione perpetuæ durationis. Christo quid in debemus.

Et nota quod sunt septem præconia in hac laude, quæ referuntur ad laudem conditoris propter septem dona Spiritus sancti quæ ab ipso distribuuntur, laudis quoniã nobis datur *per benedictionem* Spiritus timoris, per claritatem Spiritus intellectus, per sapientiam Spiritus sapientiæ, per gratiarum actionem Spiritus pietatis, per honorem Spiritus scientiæ, per virtutem Spiritus consilij, per fortitudinem Spiritus fortitudinis ad resistendum dæmonibus, peruersis hominibus & diuersis tentationibus. Vnde Aug. ad Antelium Epistola quarta. Quid melius in animo gerimus & corde promamus & ore & calamo exprimamus quam Deo gratias? ad hoc nec aliquid tangi breuius, nec audiri lenius, nec intelligi gratiosius, nec agi fructuosius potest. Laudes & præconia Christi referuntur ad septem dona Spiritus sancti. Deo gratias agere valde.

Et sequitur consolationis reuelatio ex magnitudine gloriæ bonorum. *Et respondit vnus de senioribus & dixit mihi*, quasi inuestiganti *hi amicti sunt stolis albis*, stola iocunditatis fulgendo *qui sunt & vnde venerunt* quia de miseria peruenerant ad gloriam, de paupertate ad diuitias, de exilio ad patriam, de angustia ad delicias, de carcere ad libertatem. Vnde hic describitur fructus præmiorum. Isti qui amicti sunt stolis albis, gradus officiorum qui sunt ordo meritorum & vnde venerunt. Sed hic quæritur qualiter vnus de senioribus respondit nulla interrogatione præmissa ex more scripturarum loquitur desiderio satisfaciens auditoris. Et dixit illi meam ignorantiam confitendo, *Domine tu scis*, & ideo pro meo desiderio satisfaciendo hoc ebcontra præsumptuosis ignota determinantes & se melioribus præferentes de quibus Bernardus, præsumptuosus primus respondet, non Vers. 13. Præsumptuosus loco primo agit.

voca

vocatus accedit, non iussus efficit facta, & ordinat ordinata, quicquid ipse non fecit ac non ordinauit, non recte factum nec pulchre existimat ordinatum cum debeat dicere, *Domine tu scis &c. Et dixit mihi* aliqua enodando.

Vers. 14. *De tribulatione venerunt.*

Hi svnt qvi venervnt ex magna tribvlatione,] id est de huius mundi corruptione, ratione periculi, ratione exilij, & ratione contagij. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis quid est aliud quam quædam prolixitas mortis? Veniunt ergo *ex magna tribulatione* & multiplici. Nam ex vna parte dæmones expugnant pacem, ex alia hæretici fidem, ex alia falsi christiani mores corrumpunt, ex alia tyranni substantiam auferunt.

Lauant stolas suas quomodo.

Sed Lavervnt stolas svas] per baptismalem innocentiam, per sacramentalem pœnitentiam, per martyrij victoriam. *Et de albauerunt eas in sanguine agni.* Et hoc per exterminationem vitiorum, exercitationem meritorum, ædificationem exemplorum, Psal. *Asperges me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me & super niuem dealbabor.* De isto sanguine pulcherrime loquitur Chrysostomus. Largitor imbrium sputis perfunditur. Cœli structor clauis ferreis astringitur, mellis dator felle cibatur, propinator fontium aceto potatur, sublimator omnium in cruce eleuatur & tandem mortis lancea perforatur. Corpus candidum vnda sanguinis madidatur, heu captiuorum liberans traditur in sanguinis sudorem. Et sequitur gloria Angelorum illuditur, virtus immensa cæditur, sapientia spernitur, pietas damnatur viuificans occiditur & in crucem ascendit Dominus maiestatis.

Chrysost. Christi dolores describuntur.

Nota in gloria beatorum esse multitudo

Ex prædictis patet quod in gloria est beatorum multitudo, magnitudo, longitudo, latitudo. Sed passiones huius mundi sunt paucæ, momentaneæ breues & leues & propter hoc iuxta Apostolum. *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Et quia ad meritum sequitur præmium.

Vers. 15. Ideo svnt ante thronvm dei.] ad ministrandum, ad contemplandum & iubilandum, *& seruiunt ei* reuerentiæ exhibitione, & laudis decantatione *die ac nocte*, sine intermissione, sancta & deuota affectione *in templo eius*. fœlici & perenni habitatione, nam in templo illo omnes dicent gloria.

Vide ergo quomodo hic coaptatur præmium merito, *hi sunt qui venerunt*, per perseuerantiam, *ex magna tribulatione* sustentati per patientiam, *& lauerunt stolas suas*, custodientes innocentiam, *& dealbauerunt eas*, per frequentem passionis memoriam, *ideo sunt ante thronum*, per perpetuam assistentiam, *& seruiunt ei die ac nocte in templo eius*, per gratiarum actionem indefessam, *& qui sedet in throno*, per omnium præsidentiam, *habitat super illos*, per continuam lætitiam, *non esurient*, pane vitæ satiati, *nec sitient amplius* aqua vitæ potati,

In cœlo nec sitis nec fames.

Nota quod in fame, & siti duo sunt, defectus scilicet, & desiderium: quando ergo non esurient neque sitient amplius tollitur defectus, & ponitur fructus: tollitur fastidium, & ponitur desiderium: fruuntur enim, nec fastidiunt quo frui magis sitiunt, secundum Greg. super Ezechiel. lib. 1. hom. 8. O quanta festiuitas visionis in eis, in quibus nec desiderium generat pœnitentiam, satietas fastidium, quia satiabitur. Et quidē quando ad ipsum fontem aquæ viuæ peruenerimus erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas, sed longe aberit à siti necessitas, longe à satietate fastidium, quia sitientes satiabuntur, & satiati sitient.

Vers. 16. Nec cadet svper illos sol] id est persecutio tribulationis, *neque vllus æstus*, id est calefactio cuiuscumque vexationis, *quoniam Agnus qui in medio throni est*, tanquam medium influens *reget eos*, quia virtus perficiens: *& adducet eos ad fontes*, quia alliciens, *vitæ aquarum*, quia sapor reficiēs, vnde odor trahit, amor vnit, dulcor allicit, sapor reficit.

Quantum ad primum est notandum quod agnus ille qui stat in medio throni est mitissimus in conuersatione, quia temporaliter incarnatus, Isa. 16. *Emitte Agnum Domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filiæ Sion.*

Agnus in medio Christus. Agnus mitissimus. Isa. 16.

Mansuetissimus in passione, quia corporaliter immolatus, Hier. 20. *Ego quasi Agnus mansuetus.*

Secundo mansuetissimus. Hier. 20.

Victoriosissimus in resurrectione, quia triumphaliter suscitatus, supra hoc *Dignus est agnus qui occisus est.*

Tertio victoriosissimus.

Gloriosissimus in ascensione, quia imperialiter exaltatus, supra. *Vidi supra montem agnum stantem, & cum eo, &c.*

Quarto gloriosissimus. Psal. Ioan. 16.

Circa secundum est notandum quod vita, ad quam deducit Agnus, est æterna statu, excelsa gradu, iucunda visu, Ioan. 16. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te* De secundo Zach. 1. *Beatus vir qui suffert tentationem*, &c. De tertio Ioan 10. *Ego veni vt vitam habeant.*

Zach. 1. Ioan. 10. *Primo fontes sitiuntur.*

Circa tertium est notandum quod fontes isti sitiuntur cum desiderio, vnde in Psal. *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus.*

Secundo oriuntur sine excidio Cant. *Fons hortorum, puteus aquarum.* *2 oriuntur.*

Tertio hauriuntur intenso gaudio, Isa. 12. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* *3 hauriuntur.* *4 bibuntur.*

Quarto bibuntur sine fastidio, in Psalm. *Quoniam apud te est fons vitæ.*

Quamuis autem sint multi fontes pro variis sanctorum meritis & gaudiis. Est tamen principalis fons sapientiæ. *Verbum Dei in excelsis.* Eccl. 1. fons inquam indeficibiliter plenus, incontaminabiliter purus, interminabiliter viuus, imperturbabiliter clarus, ideo fons summè desiderabilis & deliciosus, ex illo namque hauritur vbertas inexhaustibilis, præclaritas inobfuscabilis, voluptas infastidibilis, perennitas inamissibilis, vbertas dat omnem appetitum præclaritas exuperat omnem sensum, perennitas quietat omnem statum, voluptas satiat omnem gustum, tunc enim secundum auctorem de spiritu & anima erit illa manifesta visio plena gratia, vera dilectio, firma coniunctio, satietas indiuidua, similitudo perfecta, vita beata in æternum & vltra. Ibi enim anima secundum Aug. lib. conf. amabit quandam lucem, vbi fulgebit quam non capit, (locus) quandam vocem vbi sonat, quam non rapit tempus, quendam odorem quem non minuit odoratus, quendam nitorem amplexum vbi habet quicquid non diuellit societas: vbi vero videbitur species specierum, exemplar exemplarium, & causa causarum, illa species vt dicitur 2. cap. rapiet omnem animam rationalem desiderio sui, quæ tanto ardentior est, quanto mundior, quanto ad spiritualia resurgens tanto carnalibus moriens, in hac quippe consistit tam constitutæ vniuersitatis lux percipiendæ veritatis, fons habendæ fœlicitatis.

Fons spiritualis sapientia verbum.

Ex illo fonte hauritur Beatitudinis descriptio.

Secundum enim quod sunt diuersa merita & præmia, diuersi sunt fontes, & variæ aquæ: habemus namque, de fonte sapientiæ aquas instructionis, de fonte misericordiæ aquas regenerationis, de fonte spiritualis lætitiæ aquas consolationis, de fonte gratiæ aquas refectionis, de fonte vitæ aquas perpetuæ durationis.

De primo, Ecclesiastici decimo quinto. *Cibauit illum pane vitæ, & intellectus.* Eccl. 15.

De secundo, Ezechielis vigesimo septimo. *Effundam super vos aquam mundam,* &c. Ezech. 27.

De tertio, prouerbiorum vigesimo quinto. *Aqua frigida refrigerat cor.* Prou. 25.

De quarto, Psal. *Super aquas refectionis educauit me.*

De quinto, Isaiæ *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Aqua autem, de qua fit hic mentio est Isa. 12.

quæ

quadruplex gaudium beatorum, scilicet calamitas inferni quam comparauerunt, claritas paradisi quam acquisierunt, fœlicitas regni quam præoptauerunt.

Vers. 17. ET ABSTERGET DEVS OMNEM LACRYMAM AB OCVLIS EORVM.] id est omnem doloris occasionem.

Econtrario in reprobis erit fletus ex calore resoluente, stridor dentium ex frigore constringente, lachrymabuntur ea propria offensa, ex aliena culpa pro mundi miseria, pro deperdita & neglecta gloria.

Fletus quomodo fit.

Vbi nota secundum Gregor. quod quatuor qualitatibus fletus efficitur, aut cum malorum suorum B considerans reminiscitur vbi fuit, aut iudiciorum diuinorum sententiam metuens, cogitat, vbi erit, aut mala huius vitæ attendens aduertit vbi est, aut superna contemplans, lugens aspicit vbi non est.

Quatuor lachrymarum proprietates.

Quatuor nota proprietates lachrymarum, secundum quas lachrymæ quatuor bona faciunt, & ob hoc quilibet se prouocare ad fletum attendendo ad prædicta quatuor: proprietates autem lacrymarum sunt hæ videlicet, quod sunt humidæ & fœcundæ, vt cor datum molliant, sunt calidæ, vt frigidum calefaciant, sunt salsæ vt insipidum condiant sunt amaræ, vt dulcorem voluptate carnalium temperent. Et ideo dicit Bernard. lacryma pœnitentis est odor vitæ, sapor C gratiæ, indulgentia gustus, reconciliationis locus, renouatio status, iucunditas redeuntis innocentiæ, suauitas serenatæ conscientiæ.

SYNOPSIS
CAPITIS OCTAVI.

APERTO septimo sigillo admiranda Joanni apparuerunt, nam D septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusóque igne altaris, ab alio Angelo fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tuba canentibus fiunt variæ plagæ aduersus homines. Primo enim sonante tuba facta est grando & ignis cum mixtione sanguinis. Secundo tuba canente mons magnus igne ardens missus est in mare. Tertio tuba canente magna stella ardens tanquam facula cecidit de cœlo in tertiam partem fluminum. Quarto denique tuba canente percussa est ter- E tia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, & audita est vox vnius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna, Væ, væ, væ, habitantibus in terra.

CAPVT OCTAVVM.

1. ET cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi media hora.

2. Et vidi septem Angelos stantes in A conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3. Et alius Angelus venit, & stetit ante altera habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4. Et ascendit fumus incensorum de B orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5. Et accepit Angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræ motus magnus.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparauerunt se vt tuba canerent.

C 7. Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

8. Et secundus Angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis.

9. Et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars nauium interiit.

10. Et tertius Angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna, ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.

11. Et nomen stellæ dicitur absynthium: & facta est tertia pars aquarum in absynthium, & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

12. Et quartus Angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13. Et vidi, & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna: Væ væ, væ habitantibus in terra, de cæteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

EXPO

EXPOSITIO OCTAVI Capitis.

Vers. 1. Septimus Ecclesiæ status, scilicet pacis & quietis.

ET CVM APARVISSET SIGILLVM SEPTIMVM, FACTVM EST SILENTIVM IN COELO QVASI MEDIA HORA.] Ostensa tribulatione quæ erit tempore Antichristi in septimo statu Ecclesiæ, hic ostenditur breuis quies, quæ erit post mortem bestiæ.

Vnde nota quod apparitio istius septimi sigilli est reseratio septimi status in quo erit silentium, id est pax & tranquillitas paruo tempore.

B Dicit ergo. ET CVM APARVISSET SEPTIMVM SIGILLVM.] id est cum futurum statum Ecclesiæ post mortem Antichristi, *factum est silentium in cœlo*, id est pax & tranquillitas in mundo: & ponit præteritum pro futuro, ad maiorem certitudinem, *quasi media hora*, id est valde parum durabit ista tranquillitas. Vnde secundum Hier. super Danielem post mortem Antichristi, præstabunt dies quadraginta, ad pœnitendum hominibus, quod spatium dicitur hic fieri silentium in media hora, sicut dedit Deus quadraginta annos Iudæis ad pœnitendum post passionem Christi vsque ad destructionem ciuitatis Hierusalem per Titum & Vespasianum. Ita ex sua misericordia dabit spatium pœnitendi hominibus post mortem Antichristi vsque ad extremum iudicium: quantum vero spatium sit vel fuerit futurum inter illos quadraginta dies, & finem mundi nemo scit nisi fortè alicui sancto fuerit reuelatum. Matth. 24. *De die autem illa, & hora nemo scit nisi solus pater. Cum tamen videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.*

Ad pœnitendum dedit Iudæis quadraginta annos: & 40. dies post mortem Antichristi vsque ad iudicium. Huius capitis sunt septem partes.

Sic ergo habetis in isto octauo capite septem partes. Quarum prima continet dæmonum infestationem, secunda perturbantium Euangelicam prædicationem, tertia electorum consignationem per duodenarium Patriarcharum numerum, & Apostolorum, quarta gentium nobis innumerabilium venerationem, quinta Euangelistarum collaudantium adorationem, sexta perenniter regnantium felicem consolationem, septima septimi sigilli apertionem, seu reserationem. D

Vers. 2.

Secunda visio continet quatuor alia, sub hoc secundo tempore continentur pugnæ filiorum Israel, habitæ cum Chananæis & diuersis gentibus secundum quod scriptum est in gestis Iosue, & libris Iudicum à diebus eiusdem Iosue vsque ad Dauid; similiter sub hoc secundo tempore continentur prælia Sanctorum Martyrum habita cum paganis, secundum quod continentur specialiter in spiritu, & in secunda parte Apocalypsis quam cópleuimus, in qua apertis septem sigillis, vel signaculis in specie equitum, & aliarum imaginum diuersa persecutorum genera ostenduntur, qui præcesserunt, & ad huiusmodi vero statum Ecclesiæ sunt ventura.

E ET VIDI SEPTEM ANGELOS STANTES IN CONSPECTV DEI, &c.] Postquam determinatum est de Ecclesiarum correctione & de sigillorum apertione: hic determinatur de prædictorum manifestatione per officium prædicationis. Vnde hic Ioanni ostenditur quomodo prædicatores defendunt Ecclesiam suis monitionibus secundum diuersitatem statuum & persecutionis. Et patet ordo huius visionis ad præcedentem, in illa enim aperiuntur omnes status Ecclesiæ, à mundi exordio vsque in finem, in quibus Ecclesia multas sustinet passiones. In ista ponuntur consolationes Prædicatorum, tribulationes persequentium, & retributiones præmiorum annunciantium. Continet igitur

A ista visio quatuor capita, vnde hæc pars diuiditur in duas, quoniam præmittit quædam præambula omnibus in generali, secundo determinat de vno quoque in speciali. *Et primus Angelus tuba cecinit.*

Dicit ergo: ET VIDI SEPTEM ANGELOS.] id est prædicatores vniuersos, qui debent esse Angeli prompti executione, ad Hebræos quinto. *Omnes sunt administratorii spiritus*, puri affectione. Psal. *Qui facit Angelos suos spiritus.* *Prædicatores sunt Angeli. Heb. 5. Psalm.*

Clari contemplatione. Matthæi decimo octauo. *Angeli eorum semper vident faciem patris.* *Matth 18.*

Cauti speculatione, Psalm *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant*, &c. *Psal.*

B Qui dicuntur SEPTEM] quia ornati septem virtutibus, & septem donis, vel quia extirpant septem vitia capitalia inserentes septem remedia sacramentalia, stantes contra negligentiam, contra insolentiam, contra inconstantiam. *Cur septem Angeli.*

IN CONSPECTV DEI.] vt ipsum iugiter contemplentur, humiliter venerentur, fortiter imitentur. *Cur in conspectu Dei.*

Vel in conspectu Dei, id est in laudem Dei, in meritum sui, in commodum proximi: & in conspectu Dei, vt Deum conspiciant, & alios conspicere faciãt.

Vel in conspectu Dei, vt quicquid dicunt, aut faciunt recta intentione reguletur, ac si semper conspicerentur à Deo, de quo Boetius. Magna nobis probitatis necessitas indicta est, si dissimulare non velimus cum cuncta agamus ante oculos iudicis cuncta cernentis.

Sunt aperta ergo: ET DATÆ SVNT ILLIS SEPTEM *Vers. 2.*
C TVBÆ.] id est tale officiũ cuius est vitium extirpare, petitiones formare, opera misericordię clamare, beatitudines commendare, dotes pronunciare. Hier. 1. *Constitui te super gentes, & regna, vt euellas & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes*: in clangore istarum septem tubarum muri Iericho corruunt, id est vanitas ambitionis, vilitas infectionis, breuitas durationis, leuitas mutationis, falsitas deceptionis, infidelitas dilationis, malignitas operationis. *Tuba prædicatorum.*

Et sequitur facultas exequendi iniunctum officium, quia hinc introducitur alius Angelus, qui est REX REGVM, ET DOMINVS DOMINANTIVM.] committens prædicatoribus suum ministerium, vnde dicit. *Christus Angelus.*

D ET ALIVS ANGELVS.] in quo est excellentia diuinitatis: alius inquam, quia excellentior dignitate, potior primitate, celsior potestate, Isa. 9. *Vocabitur magni consilii Angelus. Venit* in quo euidentia humanitatis, *stetit*, in quo vehementia charitatis, *ante altare*, id est ante crucem in quo obedientia humilitatis, *habens thuribulum aureum, in manu sua*, in quo exsolutio pœnalitatis: *& data sunt illi incensa multa*, in quo placatio diuinæ maiestatis. *Vers. 3. Isa. 9.*

Altare istud est benedicta crux in qua vespertinum sacrificium pro redemptione humani generis est oblatum. Altare secundum Papiam, id est quasi alta ara, vnde altare est eminentia altum, Deo dicatum, figura quadratum, ad sacrificandum, & Deum placandum ordinatum. Et ideo congrue significat istam
E crucem Isa. 60. *Offerent super placabili altari meo.* *Altare crux. Altaris etymologia.*

Nota quod Christus dicitur thuribulum generosum factura, pretiosum natura, spatiosum figura, speciosum sculptura, thuribulum ergo est rotundum, & significat subiectionem obedientiæ, clausum inferius, & significat extinctionem concupiscentiæ, apertum superius, & significat exhibitionem reuerentiæ, vel contemplationem intelligentiæ, ignitum interius, & significat affectionem beneuolentiæ. *Christus thuribulum.*

Sed nota quod est aureum propter exemplaritatem perfectionis omnimodæ. Vnde legitur 3. Reg. *quod Salomon fecit septem thuribula aurea*, aurum purum *Cur aureum thuribulum, 3. Reg.*

A fuit Adam in sua plasmatione, sed obscuratum est in peccati transgressione. Thren. 3. *Filii Sion incluti*, sc. Adam & Eua, *amicti auro primo* in sua formatione.

Salomon fecit septem thuribula. Thren. 3. virgo Maria aurum. Prou. 21.

Nota quod virgo gloriosa fuit aurum purius dupplici sanctificatione. Prou. 21. *Aufer rubiginem à ferro*, id est de gloriosa Virgine Maria omnem fomitem peccati & originalis contagionem, *& egredietur vas purissimũ*. id est corpus Christi per carnis assumptionẽ.

Oratio est incensum.

Et data svnt illi incensa mvlta] id est orationes propter feruoris incẽdiũ, *vt daret*, id est. Patri præsentaret *de orationibus Sanctorum omnium*, quantum ad orationis distinctum encenium, quia non omnes orationes sanctorum Christus repræsentat Patri, quia aliquando petunt homines quod non est petendum super altare aureum, id est super crucis B tropheum, vbi orauit pro peccatoribus, *quod est ante thronum Dei*, quantum ad diuinum beneplacitum, quia passio Christi in carne Deo placuit, licet crucifixio Iudæorum displicuerit: vnde Bernard. Actio displicuit, sed passio grata fuit.

Et ascendit fvmvs incensorvm.] id est

Vers. 4 compunctio cordium deuotorum procedens *de orationibus sanctorum*, sicut fumus ex aromatibus incensis, sic virtus cõpunctionis ex studio orationis gignitur *de manu Angeli*, i. de virtute Christi, qui sanctis omnibus dat virtutem, ascendit *coram Deo*, scilicet patre: Christus enim orationes sanctorum in manu sua suscipit, & ostendit eas Deo Patri proponens ei quotidie humanitatem assumptam & passam pro redemptione generis humani, Ioan. 12. *Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Vnde Bernardus securum habes, ô homo, accessum ad Deum, vbi habes filium ante patrem, & matrem ante filium, ille ostendit Patri latus, & vulnera, mater filio pectus & vbera, nulla potest esse repulsa, vbi tot currunt charitatis insignia.

Christus aduocatus noster. Ioan. 12.

C

Et quia fit hic mentio de oratione sanctorum est notandum secundum Bernard. quod sunt, tres comites orationis. Primo enim debet præcedere præparatio secundo concomitari attentio, & tertio subsequi exultatio, vt sic per eam orans purgetur, illuminetur, & perficiatur.

Tres comites orationis.

1. præparatio.

D Patet ergo quod in oratione debet præcedere præparatio purgatiua, & hoc ab elatione præsumptuosa per mansuetudinem humilitatis, à delectatione voluptuosa per deuotionem suauitatis, ab occupatione curiosa, & hoc per adeptionem tranquillitatis, iuxta illud, Eccles. 18. *Orationi prepara animam tuam.*

Eccli. 18. 2. attentio.

Secundo anima debet esse prouida attentione & hoc per vigilantiam in intellectu ad superna spectacula, per beneuolentiam in affectu ad superna suffragia, per perseuerantiam in effectu ad accumulanda merita propria. Ecclesia. 18. *Non impediaris orare semper.*

3. exultatio.

De tertio anima debet in oratione totaliter repleri spiritnali admiratione visus in splendoribus æternis per suspensionem auditus, in contentis Angelicis per attractionem olfactus in spiritualibus vnguentis, per assuefactionem gustus, & charismatibus diuinis per affectionem tactus, vel ascensionem in amplexibus sacris datis oranti, vnde ait August in quadam Epistola non multa locutio, sed non desit multa deprecatio si feruens perseuerat in intentione & oratione; nam multum loqui in orando est rem necessariam superfluis agere verbis multum precari est ad eum, quem precamur diuturna, & pia cordis excitatione pulsare, nam pleromque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu, ponit autem lacrymas in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, quia omnia per verbum condidit, & humana verba solum non quærit.

Nota quod tribus vicibus secundum gloss. super Matth. Christus orauit, vt nos à peccatis præteritis veniam, & à præsentibus malis tutelam oremus.

Christus tribus vicibus orauit.

Et accepit Angelvs thvribvlvm] id est Christus cotubernium nostræ conditionis. *Et impleuit illud de igne altaris*, quia fuit plenus gratia, & veritate ab instanti suæ conceptionis: *& misit in terram*, postquam passus est sepulchrum, vel sepulturam suæ conditionis. *Et facta sunt tonitrua*, ipso moriente: *& voces & fulgura*, ipso expirante: *& terræmotus magnus*, omni creatura compatiente Christo patienti.

In verbo igitur proposito describitur Incarnationis vnio, quia accepit thuribulum aureum: passio, B quia impleuit illud de igne altaris: ignis enim feruidæ dilectionis fecit passibilem impassibilem Tumulatio, quia missus est in terram: ostenditur ergo Dominus Iesus hîc vt incarnatus, immolatus, & tumulatus.

Incarnatio Christi.

Quantum ad primum est notandum quod Christus quando accepit nostræ carnis thuribulum, tunc hominem lapsum reparauit, Deum placauit, cœlum reserauit, lymbum spoliauit, hostem superauit: vnde significatur per Aaron qui tenebat thuribulum in manu sua. Num 16.

Lignum crucis altare

Quantum ad secundum est notandum quod lignũ crucis dicitur hoc altare, placatiuæ oblationis, & sic fit salus præuaricantium, protentiuæ munitionis, & C sic fuit clypeus præliantium, vnitiuæ dilectionis: & sic fuit calculus amplectentium, suspensiuæ deuotionis, & sic dicitur titulus cõtemplantium, de quo altari Isa. 30. *In die illa erit altare in medio terra*, & titulus Domini erit super crucem positam in medio eius: positus enim fuit triumphalis titulus Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.

Sepulchrum Christi.

Circa tertium est notandum quod corpus Domini cum fuit missum in terram, quia sepulchri consecrator, subtus terram quia lymbi spoliator, super terram quia mortis triumphator, vltra terram, quia super cœlum imperator, Isaiæ tertio. *In die illa erit germen Domini in magnificentia & gloria, fructus terræ sublimis, & exaltatio his qui saluati fuerunt de Israel.* *Isa. 3.*

D Sequitur: Et septem Angeli.] id est prædicatores vniuersi, *qui habebant septem tubas*, quantum ad commissionem officij, *parauerunt se vt tuba canerent*, quantum ad dispositionem exercitij, veri prædicatores debent se præparare primo, vt quæ dicturi sunt in prædicatione compleant opere in conuersatione, Act. 1. *Cœpit Iesus facere & docere.* Vers. 6.

Prædicatores debent se præparare. Act. 1.

Eccl. 18.

Secundo vt discant prius quod doceant, Ecclesiast. decimo octauo. *Antequam loquaris, disce.*

Tertio vt prius quam prædicent prouideant & cogitent secum quando, & quomodo, & qui singulis personis, & locis oporteat prædicare, nam aliter iuuenibus, & aliter senioribus, aliter perfectis, aliter imperfectis, aliter sapientibus, & aliter mundanis, aliter E Monasticis, & aliter secularibus secundum doctrinam Gregorij in pastorali.

Prælatus debet esse Angelus.

In hoc verbo describuntur Prælati quantum ad veritatem iustitiæ, vitæ, & doctrinæ quam debent habere. Primum probat cura pastoralis, debent esse Angeli quia secundum vitam personalem debent esse ab aliis in moribus & vita distincti.

Tertio tuba doctrinalis quia debent tuba canere. Bonus enim Prælatus debet esse sicut Angelus, vt de eo dicatur. *Ego mitto Angelum meum.* Debet ergo esse vt Angelus, vigil speculator, fortis propugnator, prouidus defensor, primus antecessor, propitius intercessor, Exod vigesimo tertio. *Ego mitto Angelum meum qui præcedat te in via, & introducat ad ortum*, &c. Isti ergo Angeli se debent parare ad *Exod. 23.*

tolerandum, ad portandum, ad bene operandum. Psal. A *Paratus sum, & non sum turbatus*, & sic debet canere tuba excitationis, communitionis & confortationis, Ioel. 3. *Canete tuba in Sion.*

Psal. 118. *Ioel. 3.*

Vers. 7. Sequitur: Et primvs Angelvs tvba cecinit.] Postquam determinatum est de septem Angelis in generali, hic determinat de quolibet in speciali, & sicut diabolus principio orientis Ecclesiæ multos aduersarios suscitauit, sic Deus econtrario multos defensores consolatores donauit. Primo igitur diabolus suscitauit Iudæos contra quos Christus misit Apostolos, & sic est primus Angelus, secundo misit tyrannos contra quos misit Martyres, & ille est secundus Angelus, tertio hæreticos contra quos misit B Doctores, & ille est tertius Angelus, quarto falsos Christianos, siue schismaticos contra quos pauperes prædicatores, & ille est quartus Angelus, quinto mittet Antichristum contra quem Dominus mittet prædicatores quarti status, vel alios, & ille quintus Angelus. Dæmonum latens sæuitia, & Antichristi malitia apparebit, contra quem Dominus veniet, qui solus potest dæmonem superare, & eius malitiam refrænare, & his deuictis pax restituitur Ecclesiæ Dei, vnde in voce septimi Angeli nullum obstaculum inuenitur. Dicit ergo:

Septem Angeli significant Apostolos, Doctores, Prædicatores.

Et primvs Angelvs,] id est cœtus Apostolicus, *tuba cecinit*, ad prælium animaus confortãdo, promittendo, consolando, hostis casum indicando. Primo igitur Angelo clangente, id est cœtu Apostolico C prædicante, *facta est grando*, id est verborum contumelia, *& ignis*, id est animorum iracundia *mixta sanguine*, id est corporum interfectione, *& missus est in terram*, id est in Iudæos diabolica suggestione, vnde contumelus quæ per grandinem iracundi, quæ per sanguinis immixtionem Iudæi terreni & cupidi persecuti sunt Apostolos diabolo suggerente, & ideo præmissa persequentium culpa.

1 Angelus cœtum Apostolorum indicat.

Sequitur pœna iustè inflicta, Et tertia pars terræ.] i. Iudæi cupidi combusti sunt, vel est in præsenti igne peccati, & in futuro igne inferni. *Tertia pars arborum*, elati combusti sunt sicut prius, *& omne fœnum viride*, i. omnes luxuriosi combusti sunt in præsenti igne luxuriæ, in futuro igne gehennæ.

Terra subditos significat.

Quia igitur duæ sunt partes electorum, scilicet D innocentes & pœnitentes. Tertia pars, quæ est reproborum semper comburetur, vel per terram significatur status subditorum, quia ab hominibus opprimuntur, horum igitur sunt tres partes, scilicet innocentes, pœnitentes, & pertinaces, & hæc tria pars comburitur semper.

Arbores, monasterii.

Per arbores possunt designari monasterii qui dicuntur esse Prælati, qui super alios eleuati, horum igitur tres sunt partes quidam magis vacans orationi, lectioni, contemplationi, quidam actioni, & prædicationi, quidam & isti sunt tertij magis vacans litibus, & causis negociationum, & hæc tria pars arborum combusta est, hi sunt secundum Bernard. per quos in oppositum parcitas putatur auaritia, sobrietas austeritas, tristitia contra remissio, discretio dicitur effusio, liberalitas dicitur cachinnatio, iocunditas mollicies, vestimentorum, & equorum & etiam lectorum E superfluus fastus honestas, & isti finaliter comburentur.

Fœnum mundanum.

Per fœnum vero viride significantur omnes illi qui gaudent de virore huius mundi: ergo omnes fœnum viride combustum est, quia omnes qui gloriantur de prosperitate mundi vicini sunt æternæ combustioni, non tamen condemno, vel contemno habentes domos, agros & pecuniam, & marsupia plena, sed cum cautela hæc haberi volo, &c. & cum decentia, vt scilicet possideant ea, & non abutantur, quia aliter omne fœnum viride comburitur dum mundana prosperitas appetitur, *quæ fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet*, quæ velut herba sicca cito consumitur.

Ad litteram igitur primus Angelus est chorus Apostolicus, terra, arbor, fœnum est populus Iudaicus cupidus, elatus, luxuriosus qui contemnens prædicationem Apostolorum quantum ad tertiam partem igne gehennali comburitur.

Ad litteram.

Sequitur: Et secvndvs Angelvs tvba cecinit.] hic ostenditur secundus ordo prædicatorum quoad secundum statum qui martyres occiderunt. Etiam ostenditur culpa transgressionis, & pœna damnationis, vnde magni Principes Romanorum significantur per mare propter elationem superbiæ, & amaritudinem iracundiæ.

Secundus Angelus. *Principes Romani per mare significantur.*

Secundo igitur Angelo tuba canente, scilicet choro Martyrum Christum passum reuelante, Deum verum & hominem affirmante. Et tanquam *mons magnus igne ardens*, id est diabolus qui dicitur mons propter naturæ excellentiam igne ardens propter humanam euidentiam, *missus est in mare* in Romanos Principes, scilicet Neronem & alios inflammandum & incitandum, & sanctos Martyres cruciandum.

Diabolus dicitur mons.

Et facta est tertia pars maris,] id est gentilium, *sanguis* sitiens sanguinem sanctorum, *& mortua est* peccato, *tertia pars creaturæ eorum quæ habebat animas in mari*, id est istorum tyrannorum consiliarij, qui dabant consilium sanctos interficiendi, *& tertia pars nauium*, id est Principum alios gubernantium, *interiit* in interitu peccati.

Prima pars igitur maris & gentilitatis potest dici illi qui fidẽ aperte acceperunt & cõfessi sunt, secunda illi qui occulte acceperunt, sed confessi non fuerunt, tertia illi qui nec aperte, nec occulte acceperunt, sed in sua malitia remanserunt: & hæc facta est sanguis, id est sugens sanguinem Sanctorum.

Prima pars maris, quid.

Item Philosophorum gentilium qui intelliguntur per eos qui habebant animas in mari tres partes fuerunt. Prima eorum qui per solam inspirationem conuersi fuerunt, secunda eorum, qui per prædicationem ac fidem venerunt, tertia eorum qui, neutro modo fidem receperunt, & hæc est mortua.

Gentiles.

Item principes qui per naues intelliguntur sunt tres partes, quidã qui fidem tenuerunt, alij qui doctrinam prædicationis Catholicæ approbauerunt, & tunc nouiter receperunt, quidam qui non approbauerunt, nec receperunt, & ista tertia pars interiit.

Naues significant Principes.

Secundus Angelus, scilicet Martyrum chorus tuba cecinit quibus prædicantibus, & nomen Christi diuulgantibus diabolus, qui est mons magnus per superbiam missus est in mare ad imperatores Romanos elatos per superbiam etiam, quia sanctos Martyres interfecerunt.

Secundus Angelus Martyrum cœtus.

Tertia pars simplicium facta est sanguis ad litteram gladio perempta, tertia consiliariorum morte perpetua damnata, tertia principum interempta.

Et tertivs Angelvs tvba cecinit.] Descripto cœtu prædicatorum animantium Ecclesiam tempore infestationis, & persecutionis corporalis, hic describitur cœtus prædicatorum tempore infestationis spiritualis, sc. hæreticorum peruertentium intelligentiam scripturarum, qui in apertione tertij sigilli, per equum nigrum significantur, hic autem per stellam cadentem, vtrobique obscuritas.

Tertius Angelus prædicatorum cœtus.

Dicitur autem: Et tertivs Angelvs tvba cecinit.] id est Doctorum & Prædicatorum tertius gradus tuba cecinit, id est contra hæreticorum astutias prædicauit: *& cecidit de cælo*, id est de fidelium collegio, *stella magna*, id est quidam magnus Hæresiarcha nocte lucens, in obscuris docens, magnus quantum ad apparentiam, vel propter

Stella hæresiarcha quidam.

arrogantiam, *ardens* in igne inuidiæ, *sicut facula*, quæ alios illuminando seipsam consumit, & quicquid incendit, in carbonem teterrimum conuertit. *Et cecidit* propria præcipitatus superbia, *in tertiam partem fluminum*, id est scripturarum, quarum prima pars est vetus testamentum, secunda nouum, & tertia pars expositio sanctorum: in hanc igitur cadunt, quia ipsam non recipiunt.

Flumina significant scripturam.

Vel prima pars fluminum, id est scripturarum est expositio historialis. Secunda spiritualis. & Tertia factio super adinuentione humana, in hanc cadunt, quia sequuntur proprium sensum suum & nō sāctorū.

Quatuor Euangelia fontes.

ET IN FONTES AQVARVM] qui sunt propriè quatuor Euangelia & ipsi similiter male exponendo dictos fontes deprauant, id est Euangelia.

ET NOMEN STELLÆ DICITVR ABSYNTHIVM] quia amaritudinem prauæ intelligentiæ inducunt, vel prædicta amaritudine incidunt in gehennam ipsi, & quicquid ab eis seducitur, in amaritudinem perducitur gehennæ. Sicut enim absinthium mixtū sapido cibo, totum cibum facit amarum, sic praua expositio hæreticorum cibum scripturæ dulcissimum reddit insipidum.

ET FACTA EST TERTIA PARS AQVARVM] id est scripturarum *in absinthium* inferni propter istorum peruersum sensum. *Et multi homines mortui sunt de aquis*, sequentes istorum doctrinam & errorem pestiferum, quantum ad corpus & animam, *quia amaræ factæ sunt*, per expositionem contrariam.

Philosophia mundana dicitur stella.

Sed aliter exponamus istam auctoritatem. Mundana enim Philosophia potest dici stella propter curiositatem intelligentiæ, quæ de cœlo cadit cum primæ veritati non assentit, & de veritate Dei & fidei experimentum accipit & quærit, cum fides non habeat meritum, vbi humana ratio præbet experimentum secundum Gregorium. Nomen stellæ dicitur absinthium, cuius amaritudine obtenebrescit sensus cognitionis, refrigescit virtus dilectionis, obstupescit gustus deuotionis. Sed dicitur cadere in tertiam partem fluminum. Quidam namque credentium inquirunt fideliter & studiose. Quidam peruertunt nequiter & curiose & malitiose, quibus infectis turbatur ordo scientiarum, siccatur origo scientiarum & gratiarum, & inde scaturit doctrina errorum & falsitatum. Vnde sequitur quod multi moriuntur ex aquarum multitudine ruentes à charitate, cadentes à veritate, vacillantes à fidei stabilitate.

Greg.

Cur stellæ sunt factæ.

Et quia hic fit mentio de stella, nota secundum Ptolomeum in centiloquio, quod stellæ ideo factæ sunt, vt per aggrauationem suam ordinent variabilem mundi cursum. Stellæ autem ad litteram ordinant totum mundum in 5. scilicet in distinctione temporali, in significatione naturali, in productione causali, in proportione complexionali, in fluxione vitali. Gen. 1. *Posuit stellas in firmamento cæli, vt sint in signa & tempora & dies & annos, vt luceant in firmamento cæli & illuminent terram.*

Stellæ in quinque ordinant totū mundum.

Gen.

Et quia stella quæ in ortum Christi summi regis apparuit, est de speculatione Theologiæ, cæteris prætermissis aliquid de ea breuiter differamus ad laudem conditoris istius sacratissimo tempore descendentis ad hemisphærium nostr. mortalitatis.

Stella trium Regum in quinque ab aliis stellis differt.

Circa quam stellam libet considerare tria, videlicet, apparentis formam, apparendi causam, apparendi horam. Quantum ad apparentis formam est notandum quod stella illa differebat ab aliis stellis in quinque. Et primo hec stella differebat, in quidditate, quia elementaris mixta in quantitate, quia dimensionaliter parua, in qualitate quia inter calariter visa, in locatione, quia in aere sita, in processibilitate, quia irregulariter mota.

Primo.

Quantum ad primum dico, quod nisi fuisset elementaris mixta, de die non luceret. Sidera enim sola lucente in die vel præsente non lucent, sed ista lux erat quasi lux ignea & tersa in se terminata, vt patet in speculis & in corporibus metallicis & bene politis.

Secundo.

Secundo nisi fuisset dimensionaliter parua, puerum non discerneret. Vnde Chrysostomus. Stabat supra vbi erat puer quasi dicens, hic est.

Tertio.

Tertio dico quod nisi fuisset intercalariter visa, non vicissim lateret & appareret, magis enim intrantibus in Hierusalem, latuit, & iterum exeuntibus apparuit, vt humanum consilium quærentibus diuinum non subtraheretur, vel vt apparentis stellæ & prædictis scripturæ duplex testimonium haberetur, in Magorum directione & Iudæorum confusione.

Quarto.

Quarto dico quod nisi fuisset in aëre sita, vias aëreas non teneret, vt discrete viam & locum & puerum demonstraret.

Quinto.

Quinto nisi irregulariter moueretur non iret linealiter. Sed orbicülariter, cum tamen ab oriente in meridiem processit.

Stella Magis apparuit in signum in Natiuitate Christi.

Circa secundum est notandum quod causa apparendi fuit vt prædicta stella magis ostenderet Christi ortum, viam, locum: & hoc de causa apparendi.

Quo tempore apparuit stella Magis.

Circa tertium est notandum de apparitionis hora, quod secundum quod dicit Chrysost. super Mat. Vidi stellam sub forma pueri crucem habentis Magis apparuisse, natum edocuisse, de via instruxisse, de loco loasisse per biennium ante Natiuitatem ad tanta terrarum peragenda spatia præcessisse, quicquid autem fuerat facto de apparitionis & modo informationis, cum fuit vera, Chrysost. Non affirmat, sed opinatur, ac recitanter tenetur communius cum Doctoribus sanctis. Et quod illa stella apparuit in hora Natiuitatis. Vnde August. Eo nascente lux noua in stella est reuelata, quo moriente solis claritas obfuscatur.

Hier.

Item Hieron. in glossa. Stella dominicæ Natiuitatis nunquam prius apparuit. Sed eam vt puer creauit & Magis præuiam demonstrauit.

Item Gregor. in homil. Elementa Creatorem suum venisse testata sunt, hunc Deum cæli cognouerunt, quia stellam protinus miserunt.

Item Leo Papa. Gens quæ spectandorum syderum arte pollebat, signum nati pueri qui super omnem Israel regnaturus esset accepit.

Hora apparitionis, fuit hora Natiuitatis Christi.

In his omnibus patet quod hora apparitionis fuerit hora Natiuitatis: nec tamen hora natalis Domini dicitur esse fatalis. Nascuntur enim sub eiusdem constellationis puncto deformis in naturalibus aut perfectus & monstruosus: in mortalibus & electus & reprobus, in artificialibus, vt hebes & industrius, in fortuitis, vt liber & seruus. E contrario sub diuersa constellatione in diluuio nati sunt in eodem puncto. Et ideo dicit Sapiens, quod vir sapiens dominabitur astris. In hac stella completum est vaticinium Balaam dicentis Numer. 24. capite. *Orietur stella ex Iacob*, quam Magi viderunt in oriente.

Num. 24.

VERS. 12.

Sequitur ET QVARTVS ANGELVS TVBA CECINIT.] Hic describitur ordo prædicantium quantum ad statum Ecclesiæ, in quo sumus. Vnde dicit. *Et quartus Angelus*, id est pauperum prædicantium ordo & numerus. *Tuba cecinit*, id est aperte prædicauit, *& percussa est*, id est percussa ostenditur *tertia pars solis*, id est prælatorum illius temporis qui debent esse sicut sol alios splendore illuminando, calore inflammando, vigore confortando. Prælatorum vero quidam ardent, sed non lucent, quidam lucent sed non ardent, quidā non lucent nec ardent. Et hi sunt tertia pars quæ percussa est iaculis prædicationis, & hoc etiam ostenditur in principibus qui per solem designantur.

Prælati debent esse sicut soles lucidi.

Principes sunt sol.

Bern.

Et istorum sunt tres partes, iustitia, clementia, seueritas, & hæc percutitur. Attende si tertia pars solis percussa est. Omnes enim, prout dicit Bern. diligunt munera, sequuntur retributiones, dicuntur ministri Christi

Christi sed seruiunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini qui Domino honorem deferre volunt. De his dico in quibus quotidie videtur gestus meretricius, intus histrionicus habitus regius apparatus. De his dico qui animas regere susceperunt, quod sine doloroso gemitu dicendum non est Christi opprobria, sputa, flagella, clauos & lanceam, crucem & mortem, hæc omnia in fornace auaritiæ & lasciuiæ conflant in acquisitione turpis quæstus. Vnde nec casus reputatur, nec salus, cum sint de patrimonio crucifixi ditati, incrassati, impinguati, & dilatati non compatiuntur super contritione Ioseph.

Non Episcopatus quæstus desiderandus.

Sed forsan dices, quia *Qui Episcopatum desiderat bonum opus desiderat.*

Responsio secundum Gregorium, quod hoc illo tempore dictum est quod quisquis plebibus præerat primus ad martyrium ducebatur. Tunc ergo laudabile fuit quærere Episcopatum quando per hunc cuiquam dubium non erat ad supplicium peruenire.

Luna significat mediocres sacerdotes. ET TERTIA PARS LVNÆ,] similiter percutitur, per lunam vero possunt designari mediocres & sacerdotes, quia sicut luna recipit lumen à sole, sic isti ad exemplar superiorum se informant, prima pars istorum sunt scholares. Secunda pars sunt chorales: Tertia pars sunt curiales, & ista percutitur. Attende si tertia pars lunæ percussa est. *Egressa enim est*, dicit scriptura, *iniquitas a senioribus populi*, scilicet à senioribus iudicibus tuis Domine, qui videbantur regere populum tuum, non est iam dicere, vt populus sic sacerdos. Heu Domine Deus quia ipsi sunt in percussione tua primi qui videntur in ecclesia tua primatum diligere id est regere principatum percussi sunt.

Stella minores sacerdotes. ET TERTIA PARS STELLARVM,] scilicet minorum similiter est percussa & istorum prima pars sunt actiui, secunda contemplatiui, tertia vero quæ nec vnum nec reliquum habet. Et ista percutitur, ita obscurata.

TERTIA PARS EORVM] quantum ad interiorem sui illuminationem ad Dei cognitionem. *Tertiaque pars*, id est clericorum qui debent esse dies illuminans non lucent propter vitæ obscuritatem. *Et noctis similiter*, quantum ad laicos qui per noctem significantur propter ignorantiæ cæcitatem.

Dies id est clerici Nox id est Laici.

VERS. 13 Sequitur ET VIDI ET AVDIVI VOCEM VNIVS AQVILÆ VOLANTIS PER MEDIVM CÆLVM DICENTIS VOCE MAGNA VÆ, VÆ, VÆ, HABITANTIBVS IN TERRA,] descripto processu prædicantium, vel prædicatorum, ecclesiam consolatur quantum ad præterita, & hic describit processum prædicantium quantum ad futura, merito mutat sonum ad denotandum quod tres sequentes status Ecclesiæ grauiores & periculosiores erunt quam quatuor præcedentes: describit ergo vocibus Angelorum prædicatoris personam nomine Aquilæ qui cæteris clamet prædicationis sententiam, cum dicit, *væ, væ*, &c.

In prædicatore 8. Nota quod in prædicatore debet esse, veritas sermonis, ideo dicit. *Vidi & audiui*, claritas condilectionis, ideo dicit. *Vocem vnius*, claritas contemplationis, ideo dicit, *Aquila*, velocitas executionis, ideo dicit, *volantis*, maturitas discretionis *per medium cæli*, auctoritas contritionis dicentis, *voce magna*, &c. Rigiditas increpationis, *væ, væ, væ*, sinceritas prædicationis *habitantibus in terra*.

Triplex væ triplex tribulatio. Nota tamen quod illud triplex væ est interpositum propter tres tribulationes, quæ singulariter per tres Angelos signantur.

Circa primum est notandum quod prædicator debet esse vnus in Deo & proximo sine rebellione, sine aduersione, sine dissensione. Act. 3. *Multitudinis credentium, erat cor vnum & anima vna.* Sed debet esse Aquila, quæ debet esse à natura acuta visu, agilis volatu, & astuta passu. De primo in Psal. *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ & volabo & requiescam?* De secundo, Iob. 31. *Aquila volans celeri, astuta passu fortis vt nubecula*, &c. Sequitur, *sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos*, &c. De tertio. Isaiæ. *Qui sunt isti qui vt nubes volant.*

Act. 4. Prædicator debet Aquila esse. Psal. 54.

Prædicatoris qualitates Iob. 31.

Sed debet volare PER MEDIVM CÆLI,] id est, per mediam Ecclesiam ne sit, sic offensor & acceptor personarum, peruersor scripturarum Sed sit defensor animarum.

Debet clamare. Vnde Ecclesiastes. *In medio Ecclesiæ aperuit os eius.* Debet enim clamare, *voce magna*, quia de magnis, id est de cælestibus ad magnos & ad paruos & etiam ad minores per magna, & sic de aliis paruis & minoribus exponendo.

Sequitur VÆ, VÆ, VÆ, HABITANTIBVS IN TERRA.] Vbi sicut patet, introducitur affectio immoderata in habitatione, describitur aduersus inordinata terra, prædicatur dãnatio interminata in triplici væ, cum triplicando geminat istam prædicationẽ, quæ quantũ ad ternarium culpæ connumerantur. Etenim cupidis ignem comminatur.

Triplex væ. Et triplex væ quantum ad ternariam pœnæ acerbitatem, immundis enim subinfertur pœnæ diuersitas, elatis spiritus procellarum, & pœnæ æternitas, ita quantum ad ternarium statum connumeratur triplex væ, scilicet coniugatis transgressoribus, necnon chori violatoribus, fidei virginibus fatuis carentibus intellectione. Item comminatur væ peruersis clericis & malis laicis & falsis religiosis. Item comminatur væ facientibus, consentientibus & obmutescentibus. Item comminatur væ peccantibus in corde, secundo in ore, tertio in opere. Item comminatur væ peccantibus in Deum, in seipsum & proximum. Item comminatur væ peccantibus in Patrem, in Filium & in Spiritum sanctum. Item comminatur væ contra miserias animæ & corporis & contra miserias totius compositi. Item comminatur væ quantum ad ternarium locorum, primo propter afflictionem in mundo. Item comminatur secundo contra passionem in purgatorio væ nascentibus cum languore, tertio contra damnationem in inferno viuentibus cum labore, morientibus in errore, item comminatur væ propter infirmitatem peccatorum, propter aduersitatem flagellorum, propter perplexitatem periculorum. Item comminatur væ propter æternitatem suppliciorum. Amos 1. *Væ desiderantibus diem Domini.* A væ ergo culpæ, pœnæ & gehennæ nos præseruet Dei Filius isto sacratissimo tempore incarnatus, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Amos c.

SYNOPSIS
CAPITIS NONI.

PERSEQVITVR Ioannes tertiam huius operis visionem, cumque superiori capite de septem illis Angelis quos cum tubis in cælo conspexerat, quatuor tantum aperuerit, pergit deinceps, tres alios explicare, eorumque visionem commemorat tribus capitibus sequentibus. Hoc vero caput quinti & sexti Angeli narrationem complectitur. Quinto Angelo tuba canente stella cadit, & locustæ à fumo putei

egressæ describuntur, quæ homines crucient, sexto verò Angelo canente, soluuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant. A

CAPVT NONVM.

1. ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi. B

2. Et aperuit puteum abyssi & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer de fumo putei.

3. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.

4. Et præceptum est illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. C

5. Et datum est illis, ne occiderent eos, sed vt cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, vt cruciatus scorpij cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

7. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tanquam coronæ similes auro: & facies earum tanquam facies hominum. D

8. Er habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes earum sicut dentes leonum erant.

9. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum.

10. Et habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se.

11. Regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latinè habens nomen Exterminans.

12. Væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13. Et sextus Angelus tuba cecinit: & audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei.

14. Dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerum eorum.

17. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita leonum, & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum, nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita & in his nocent.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, vt non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque ambulare.

21. Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

EXPOSITIO NONI Capitis.

E ET QVINTVS ANGELVS TVBA CECINIT, &c.] Hoc est nonum caput vbi agitur de duobus Angelis tuba canentibus, & de persecutionibus eorum, & languore contra Ecclesiam suscitatis, hoc autem præsens caput in duas partes diuiditur, in prima parte agitur de persecutione & persecutoribus Antichristi. Et de isto Angelo tunc temporis Ecclesiam consolante. Et hinc est triplex status Ecclesiæ. In secunda parte agitur de persecutione Ecclesiæ, & econtra de sexto Angelo, tunc enim confortauit ibi. Et sextus Angelus tuba cecinit. Videns ergo diabolus humani generis inimicus, quod non poterat impedire Euangelicam prædicationem per Iudæorum æmulationem, nec per Romanorum crudelitatem, nec per hæreticorum calliditatem, nec per hypocritarum falsitatem, & multa mala fideliter suscitabit. Et quod

Vers. 1. *Diuisio capitis.* *Malitia & calliditas. [illegible]*

quod non poterit per singula, per omnia efficere attentabit.

Tertius Angelus animas fideles. Dicit ergo, tertius Angelus, id est ordo prædicantium quantum ad tertium statum Ecclesiæ *tuba cecinit* animando ad cautelam prouidentiæ, & ad constantiam perseuerantiæ, quæ tunc summe necessaria erit.

Cur diabolus stella dicatur. Ezech. 28. Et vidi stellam,] id est diabolum qui primus vt stella splendida luxit, non plenus sapientia & perfecto decore fuit. Ezech. 28. qui dicitur stella propter puritatem in essentia, propter claritatem in apparentia. Vnde aliquando se transfigurat in Angelum lucis propter agilitatem in efficacia.

Vnde dicitur De cælo cecidisse ad terram,] per suam excellentiam, in terram ergo cecidit, & in aerem cecidis terræ vacuum, quod est quasi tetertrimus respectu cæli empyrei deputatus ad luminum præsentiam vsque ad finem iudicij, vel ad terram, id est infernum qui dicitur esse in inferioribus partibus terræ, vbi forte iam sunt & in fine omnes sunt retrudendi. Vnde Isa. 13. dicitur de lucifero verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci, sicuti ergo superbia facit descendere & cadere, sic per oppositum humilitas facit ascendere. Vnde August. Non ascenditur ad altitudinem Dei nisi per humilitatem vt illo appropinquante fic subdituss longe enim ab eo recedis elatus. Superbia ergo secundum Hier. non tantum est omnis peccati quæ naturæ cælestis sublimi nitens inhabitas sub cinere & cilicio habitans. Superbus vero secundum Hier. sic dinoscitur. Conctis inque apod se superba cogitatio tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silencio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, fastus in incessu, rancor in responsione, mens semper ad irrogandas contumelias valida, ad tolerantias infirma ad obediendum, pigra ad operandum, ad lacescendum alios prompta, quid ergo secundum Bernard. humilitate pretiosius dicimus, qua regnum cælorum emitur, & gratia diuina acquiritur.

Quomodo dicatur in terram cecidisse.

Isa. 14.

Superbia descensus, humilitatis ascensus. August.

Optima superbi descriptio.

Bernard. Elogia humilitatis.

Potestas potens & abyssus malitiæ. Antichristus puteus malitiæ. Et data est illi clavis putei abyssi,] id est concessa est sibi potestas nocendi super illos, qui sunt putei per malitiæ profunditatem, abyssus per conscientiæ tenebrositatem, vel per puteum possumus intelligere Antichristum, qui est puteus profundus per astutiam, abyssus tenebrosa per malitiosam nequitiam.

Vers. 2. Et aperuit puteum abyssi et reuelavit,] id est explicauit malitiam de corde Antichristi & suorum satellitum & sequacium ad nocendum.

Peruersa doctrina fumus inferni. Et ascendit fumus putei,] id est peruersa doctrina eius, *& inualuit sicut fumus fornaci magnæ*, quando ascendit in altitudine & accreditur in magna valitudine. Sic Antichristus & eius præcursores, & eorum doctrina potest fumo propriè comparari propter ignis malitiæ cupiditatem, vel comparatur fornaci, quia purgabit bonos, & comminuet malos.

Vers. 3. *Doctores soli comparantur.* Et obscuratus sol,] id est maiores Doctores illuminati ad cognitionem, inflammati ad diuinum amorem, *& aer* quantum ad minorem conditionem, *de fumo putei* quantum per doctrinæ infectionem. Et nota quod hic dicitur quod doctrina prædicatorum & doctorum non reputabitur propter pseudoprædicantium vel prædicatorum doctrinam. Et videtur quod iam venit tempus illud, quia hodie plus placet nouitas quam veritas, & libentius auditus subtilitas vana quæ facit admirationem quam vtilis veritas quæ facit compunctionem. 2. Tim. 4. *Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt*, hodie namque secundum Isidor. quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non quod ab eis veritatem inquirans, sed vt sermonis facundiam audians, & cognoscant mores Poëtarum qui magis compositio-

2. Tim. 4.

Temporum corruptio.

nem verborum quam sententiarum veritatem sequuntur, multiplicata famosa doctrina Antichristi multiplicabuntur eius doctores.

Pseudoprophetæ similes locustis. Vnde sequitur De fumo putei exierunt locustæ in terram,] id est pseudo prophetæ, *in terram* amantes, scilicet terram, locustis similes, qui non volabunt per contemplationem, nec gradientur per bonam operationem, & per saltum in terra capientur, quia ibidem cadent per terrenorum adhæsionem.

B Et data est eis potestas,] diuina permissione, *sicut habent potestatem scorpiones*, qui lambentes facie, cauda pungunt occultè, prædicatores Antichristi dicuntur esse scorpiones qui suauiter & lethaliter inficiunt: isti enim decipient, per astutiam, per fallaciam, per seueritatem. Scorpiones sunt detractores in aperto blandientes, detrahentes in occulto. Contra quos loquitur D. Aug. Si velis corripere delinquentem, aperte increpa ne occulte mordeas: quid enim mihi prodest si me nesciente aliis mala mea referas: hoc enim non est emendare, sed vitio tuo satisfacere, tuæ procacitatis desiderium adimplere. Detractio ergo est quotiescunque quis aliquid de alio ea intentione dicit, vt bene ipse minus amari vel appreC tiari possit.

Detractores scorpiones.

Quorum est detractio.

Et præceptum est illis] diuina prohibitione, *ne læderent fœnum* quantum ad incipientes, *nec omne viride* quantum ad proficientes, *nec omnem arborem* quantum ad perfectos fructificantes. Vel per ista tria signantur tres ordines saluandorum, Noe, Daniel, & Iob, vel ordo coniugatorum fidem seruantium per fœnum, continentium per viride, religiosorum, foliis bonorum operum repletam. Et quia non omnes adhærentes sunt Deo. Ideo sequitur. Vers. 4.

Religiosi arbores fructiferæ.

Thau signum crucis reprasentat. Qui non habent signum Dei viui in frontibus suis.] Christum crucifixum damnabiliter abnegantes, hoc signum est Thau quod habet formam crucis, super quam positus fuit Saluator noster, sicut signum ad sagittam, & est vltima littera in D alphabeto Hebræorum. Hoc signum est de quo 2. Mach. 7. dicitur in figura. *Dato signo adiutoris Dei ipse duplex bellum commisit contra hostem*, hoc signo superauit hostes suos Heraclius, Constantius, Eradius, & omnes qui in virtute huius signi pugnauerunt. Vnde Isa. 62. *Transite per portas, parate viam in populo, & leuate signum ad populos*, per quod errores disciplina studentium. Hier. *Leuate signum in Sion & confortamini*, quo signo viria extirpantur. Hier. 1. *Annunciate in gentibus & auditum facite*, leuate signum doctrina prædicantium, sapientia contemplantium. Isa. 11. *In die illa erit radix Iesse, quæ stat in signum omnium populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.* Meta peruenientium per quam regna cælestia E impetrantur Exod. 12. dicitur in figura. *Erit autem nobis sanguis in signum in ædibus*, &c. Hoc signum mirabile secundum Augustin. A locis suppliciorum fecie transitum ad frontes Imperatorum. Qui ergo tantum honorem supplicio dedit quid seruat fidelibus suis? In hoc signo secundum Rabanum Angeli sui cumularis gaudiis reficiuntur, homines iura salutis suæ cognoscunt, inferni iustam retributionem fraudis suæ percipiunt & omnia denique præterita reuocat, præsentia illostrat, futura præmonstrat, perdita requirit, quæsita inuenit, inuenta custodit.

2. Mach 7. Virtus crucis.

Isa. 62.

Ier. 3.

Ier. 1.

Isa. 11.

Exod. 12.

Encomia crucis.

Vers. 5. Et datum est illis,] s. diuina præceptione *vt non occiderent eos*, sed vt cruciarent corpora, in corporali afflictione mensibus quinque. Sic Helias in persecutione Iesabelis petiuit animæ suæ vt moreretur. 3. Reg. 19. Et Tobiæ 3. *fac mecum Domine misericordiam & præcipe in pace suscipi animam meam, expedit enim me magis mori quam viuere.* Et Iob. 10. *Tedet animam meam vita mea, dimittam aduersum me eloquium.*

3. Reg. 19.

Iob. 10.

egreſſæ deſcribuntur, qua homines crucient, ſexto verò Angelo canente, ſoluuntur quatuor Angeli, qui ingenti equeſtri exercitu tertiam hominum partem occidant. A

CAPVT NONVM.

1. ET quintus Angelus tuba cecinit: & vidi ſtellam de cælo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei B abyſſi.

2. Et aperuit puteum abyſſi & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol & aer de fumo putei.

3. Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.

4. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque C omnem arborem: niſi tantùm homines, qui non habent ſignum Dei in frontibus ſuis.

5. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed vt cruciarent menſibus quinque: & cruciatus eorum, vt cruciatus ſcorpij cum percutit hominem.

6. Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. D

7. Et ſimilitudines locuſtarum, ſimiles equis paratis in prælium: & ſuper capita earum tanquam coronæ ſimiles auro: & facies earum tanquam facies hominum.

8. Et habebant capillos ſicut capillos mulierum: & dentes earum ſicut dentes leonum erant.

9. Et habebant loricas ſicut loricas ferreas, & vox alarum earum ſicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum.

10. Et habebant caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum: & poteſtas earum nocere hominibus menſibus quinque: & habebant ſuper ſe. E

11. Regem Angelum abyſſi, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latinè habens nomen Exterminans.

12. Væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ poſt hæc,

13. Et ſextus Angelus tuba cecinit: & audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei.

14. Dicentem ſexto Angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor Angelos, qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate.

15. Et ſoluti ſunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & menſem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equeſtris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerum eorum.

17. Et ita vidi equos in viſione: & qui ſedebant ſuper eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & ſulphureas, & capita leonum, & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & ſulphur.

18. Et ab his tribus plagis occiſa eſt tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & ſulphure, quæ procedebant de ore ipſorum.

19. Poteſtas enim equorum in ore eorum eſt, & in caudis eorum, nam caudæ eorum ſimiles ſerpentibus, habentes capita & in his nocent.

20. Et ceteri homines, qui non ſunt occiſi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum ſuarum, vt non adorarent dæmonia, & ſimulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre poſſunt, neque ambulare.

21. Et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis ſuis, neque à veneficiis ſuis, neque à fornicatione ſua, neque à furtis ſuis.

EXPOSITIO NONI Capitis.

ET QVINTVS ANGELVS TVBA CECINIT, &c.] Hoc eſt nonum caput vbi agitur de duobus Angelis tuba canentibus, & de perſecutionibus eorum, & languore contra Eccleſiam ſuſcitatis, hoc autem præſens caput in duas partes diuiditur, in prima parte agitur de perſecutione & perſecutoribus Antichriſti. Et de iſto Angelo tunc temporis Eccleſiam conſolante. Et hinc eſt triplex ſtatus Eccleſiæ. In ſecunda parte agitur de perſecutione Eccleſiæ, & econtra de ſexto Angelo, tunc enim confortauit ibi. Et ſextus Angelus tuba cecinit. Videns ergo diabolus humani generis inimicus, quod non poterat impedire Euangelicam prædicationem per Iudæorum æmulationem, nec per Romanorum crudelitatem, nec per hæreticorum calliditatem, nec per hypocritarum falſitatem, & multa mala fideliter ſuſcitabit. Et quod

Vers. 1. *Diuiſio capitis.*

Malitia & calliditas ſathanæ.

quod non poterit per singuls, per omnia efficere attentabit.

Tertius Angelus animat fideles.

Dicit ergo, tertius Angelus, id est ordo prædicantium quantum ad tertium statum Ecclesiæ *tuba cecinit* animando ad cautelam prouidentiæ, & ad constantiam perseuerantiæ, quæ tunc summe necessaria erit.

Cur diabolus stella dicitur. Ezech. 28.

Et vidi stellam,] id est diabolum qui primus vt stella splendida luxit, non plenus sapientia & perfecto decore fuit. Ezech. 28. qui dicitur stella propter puritatem in essentia, propter claritatem in apparentia. Vnde aliquando se transfigurat in Angelum lucis propter agilitatem in efficacia.

B

Quomodo dicatur in terram cecidisse.

Vnde dicitur De cælo cecidisse ad terram,] per suam excellentiam, in terram ergo cecidit, & in aerem cecidit terræ vacuum, quod est quasi teterrimus respectu cæli empyrei deputatus ad luminum præsentiam vsque ad finem iudicij, vel ad terram, id est infernum qui dicitur esse in inferioribus partibus terræ, vbi forte iam sunt & in fine omnes sunt retrudendi. Vnde Isa. 14. dicitur de lucifero veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci, sicut ergo superbia facit descendere & cadere, sic per oppositum humilitas facit ascendere. Vnde August. Non ascenditur ad altitudinem Dei nisi per humilitatem vt illo appropinquante sit subditus, longe enim ab ea recedit elatus. Superbia ergo secundum Hier. non tantum est omnis peccati quæ naturæ cælestis sublimi nitens inhabitat sub cinere & cilicio habitans. Superbus vero secundum Hier. sic dinoscitur. Cunctis inquit apud se superbia cogitatio tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, fastus in incessu, rancor in responsione, mens semper ad irrogandas contumelias valida, ad tolerantias infirma ad obediendum, pigra ad operandum, ad lacescendum alios prompta, quid ergo secundum Bernard. humilitate pretiosius dicimus, qua regnum cælorum emitur, & gratia diuina acquiritur.

Isa. 14.

Superbia descensus, humilitatis ascensus. August.

Optima superbi descriptio.

Bernard. Elogia humilitatis.

Puteus potens & abyssus malitia. Antichristus puteus malitia.

Et data est illi clavis putei abyssi,] id est concessa est sibi potestas nocendi inper illos, qui sunt puteus per malitiæ profunditatem, abyssus per conscientiæ tenebrositatem, vel per puteum possumus intelligere Antichristum, qui est puteus profundus per astutiam, abyssus tenebrosa per malitiosam nequitiam.

Vers. 2.

Et aperuit puteum abyssi et ascendit,] id est explicauit malitiam de corde Antichristi & suorum satellitum & sequacium ad nocendum.

Peruersa doctrina fumus fornacis.

Et ascendit fumus putei,] id est peruersa doctrina eius, *& inualuit sicut fumus fornacis magnæ,* quando ascendit in altitudine & accenditur in magna valitudine. Sic Antichristus & eius præcursores, & eorum doctrina potest fumo proprie comparari propter ignis malitiæ cupiditatem, vel comparatur fornaci, quia purgabit bonos, & comminuet malos.

E

Vers. 3.

Doctores soli comparantur.

Et obscuratus sol,] id est maiores Doctores illuminati ad cognitionem, inflammati ad diuinum amorem, *& aer* quantum ad minorem conditionem, *de fumo putei* quantum per doctrinæ infectionem. Et nota quod hic dicitur quod doctrina prædicatorum & doctorum non reputabitur propter pseudoprædicantium vel prædicatorum doctrinam. Et videtur quod iam venit tempus illud, quia hodie plus placet nouitas quam veritas, & libentius auditur subtilitas vana quæ facit admirationem quam vtilis veritas quæ facit compunctionem. 2. Tim. 4. *Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt,* hodie namque secundum Isidor. quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapientes, non quod ab eis veritatem inquirant, sed vt sermonis facundiam audiant, & cognoscant mores Poëtarum qui magis compositionem verborum quam sententiarum veritatem sequuntur, multiplicata famosa doctrina Antichristi multiplicabuntur eius doctores.

2. Tim. 4.

Temporum corruptio.

Pseudoprophetæ similes locustis.

Vnde sequitur De fumo putei exierunt locustæ in terram,] id est pseudo prophetæ, *in terram* amantes, scilicet terram, locustis similes, qui non volabunt per contemplationem, nec gradientur per bonam operationem, & per saltum in terra capientur, quia ibidem cadent per terrenorum adhæsionem.

Et data est eis potestas,] diuina permissione, *sicut habent potestatem scorpiones,* qui lambentes facie, cauda pungunt occulte, prædicatores Antichristi dicuntur esse scorpiones qui suauiter & lethaliter inficiunt: isti enim decipient, per astutiam, per fallaciam, per seueritatem. Scorpiones sunt detractores in aperto blandientes, detrahentes in occulto. Contra quos loquitur D. Aug. Si velis corripere delinquentem, aperte increpa ne occulte mordeas: quid enim mihi prodest si me nesciente aliis mala mea referas: hoc enim non est emendare, sed vitio tuo satisfacere, tuæ procacitatis desiderium adimplere. Detractio ergo est quotiescunque quis aliquid de alio ea intentione dicit, vt bene ipse minus amari vel appretiari possit.

Detractores scorpiones.

Quorum est detractio.

C

Vers. 4.

Religiosi arbores fructuosa.

Et præceptum est illis] diuina prohibitione, *ne læderent fœnum* quantum ad incipientes, *nec omne viride* quantum ad proficientes, *nec omnem arborem* quantum ad perfectos fructificantes. Vel per ista tria signantur tres ordines saluandorum, Noe, Daniel, & Iob, vel ordo coniugatorum fidem seruantium per fœnum, continentium per viride, religiosorum, foliis bonorum operum repletam. Et quia non omnes adhærentes sunt Deo. Ideo sequitur.

Thau signum crucis repræsentat.

Qui non habent signum Dei vivi in frontibus suis.] Christum crucifixum damnabiliter abnegantes, hoc signum est Thau quod habet formam crucis, super quam positus fuit Saluator noster, sicut signum ad sagittam, & est vltima litera in alphabeto Hebræorum. Hoc signum est de quo 2. Mach. 7. dicitur in figura. *Dato signo adiutoris Dei ipsa duplex bellum commisit contra hostem,* hoc signo superauit hostes suos Heraclius, Constantius, Eradius, & omnes qui in virtute huius signi pugnauerunt. Vnde Isa. 61. *Transite per portas, parate viam in populo, & leuate signum ad populos,* per quod errores disciplina studentium. Hier. *Leuate signum in Sion & confortamini,* quo signo vitia extirpantur. Hier. 1. *Annunciate in gentibus & auditum facite,* leuate signum doctrina prædicantium, sapientia contemplantium. Isa. 11. *In die illa erit radix Iesse, qua stat in signum omnium populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.* Meta peruenientium per quam regna cælestia impetrantur Exod. 12. dicitur in figura. *Erit autem nobis sanguis in signum in ædibus,* &c. Hoc signum mirabile secundum Augustin. A locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Qui ergo tantum honorem supplicio dedit quid seruat fidelibus suis? In hoc signo secundum Rabanum Angeli sui cumulatis gaudiis reficiuntur, homines iura salutis suæ cognoscunt, inferi iustam retributionem fraudi suæ percipiunt & omnia denique præterita reuocat, præsentia illustrat, futura præmonstrat, perdita requirit, quæsita inuenit, inuenta custodit.

D

2. Mach. 7. Virtus crucis,

Isa. 61.

Ier. 3.

Ier. 1.

Isa. 11.

Exod. 12.

Encomia crucis.

Vers. 5.

Et datum est illis,] s. diuina præceptione *vt non occiderent eos,* sed vt cruciarent corpora, in corporali afflictione mensibus quinque. Sic Helias in persecutione Iesabelis petiuit animæ suæ vt moreretur. 3. Reg. 19. Et Tobiæ 3. *fac mecum Domine misericordiam & præcipe in pace suscipi animam meam, expedit enim me magis mori quam viuere.* Et Iob. 10. *Tædet animam meam vitæ meæ, dimittam aduersum me eloquium.*

3. Reg. 19.

Iob. 10.

VERS. 6. ET NON INVENIET EAM,] vt perfectiores sed & minores consolentur. *Et desiderabunt mori*, casum vehementer timentes, *& fugiet mors ab eis* finaliter perseuerantes. O Domine Iesu & quantus dolor erit dicit Bern. hoc videre, quando amici tui turpiter occidentur, nec audebunt loqui & inimici tui florebunt diuitiis & honoribus & affluent deliciis, insuper facient mirabilia, nec audebit aliquis contra ire.

Isti oppressis iniustè seuient & prosperi.

VERS. 7. SIMILITVDINES LOCVSTARVM SIMILES EQVIS PARATIS AD PRÆLIVM.] Descriptis persecutoribus Antichristi sub nomine locustarum, hic describuntur sub similitudine & nomine equorum. Primo quantum ad vitam, secundo quantum ad doctrinam, ibi. *Et vox illorum erat sicut curruum*, dicit ergo similitudines locustarum id est præcursorum Antichristi per locustas signari similes equis propter velocitatem & impetuositatem. Vnde Beda sicut equi non propria ratione, sed impetu præsidentis agitantur, ita isti agitati impetu Antichristi Ecclesiam impugnabunt. Et non solum similes equis, sed paratis ad prælium, quia erunt animosi ad congrediendum, veloces ad discurrendum, prompti ad inuadendum, indomabiles ad refrenandum, vel retinendum, robusti ad opprimendum. *Et super capita eorum tanquam coronæ similes auro*, propter victoriæ fictionem.

Impii equis ferocibus comparantur.

Vnde vt habetur supra. Seniores habebant coronas aureas quas miserunt ante agnum ascribentes ei suas victorias. Sed præcursores Antichristi habituri sunt coronas de sua sapientia. Vnde Haymo. eorum coronæ non sunt aureæ, sed similes auro per quoddam falsitatis figmentum, quia victores se simulabunt & remuneratione dignos. Sed reuera eorum remuneratio erit, quia descendent in profundum inferni. *Et facies eorum facies hominum*, quia mansueti, discreti & eloquentes apparebunt. Et quia facies idem est quod effigies, effigiem habebunt hominum, sed alas ferarum. Ideo merito dicuntur lupi in vestimentis ouium prætendentes humanam mansuetudinem, quia vt dictum est facies eorum sicut facies hominum sed erunt habentes vulpium ferocitatem. Mat. 3. Isti apparebunt humiles in superficie, sed erunt turgidi in profundo, portemus ergo nos secundum Hieron. simplicitatem veram, in qua non sit superbia inclusa: multi enim huius veritatis vmbram, sed ipsam veritatem pauci sequuntur, perfacile est aliquam vestem habere contemptam, submissas manus & genua deosculari inclinato ad terram capite, oculisque deiectis humilitatem ac mansuetudinem polliceri, lenta voce tenuique sermone sermones proferre, suspirare crebrius, & ad omne verbum peccatorem & miserum se clamare. Sed si iste leui sermone offensus fuerit continuo videbis attollere supercilium, leuare ceruicem, & indebitum oris sonum insano clamore repente murmurare.

Iusti ascribunt victorias suas Deo, mali sibi.

Hypocritæ descriptio.

Sinceritas amplectenda.

VERS. 8. ET HABEBVNT CAPILLOS SICVT MVLIERES,] quia isti habebunt mores femineos, molles in vita, lucentes in apparentia, ad terram dependentes vel protendentes per pondus malitiæ, collum tegentes per velamen malitiæ vt dicitur Sap. 5. De animalibus mulier est parui sensus & magnæ voluptatis. Item magis immunda & amatrix luctuum. Item mulieres magis sunt mendaces & inuerecundæ & segnes, quid est mulier secundum Chrysost nisi inimicitia, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, igitur secundum Io. Mulier est ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumque genus.

VERS. 9. ET DENTES EORVM SICVT DENTES LEONVM ERVNT,] semper ferientes & fortiter elidentes, secundum Richard.

Hic de istis præcursoribus tria enumerat. Primo A quia cuncta secundum rationem se agere fingent. Et ideo facies eorum sicut facies hominum. Deinde fraude leuius, ad molliciem vitiorum pertrahent, & ideo habebunt capillos sicut mulieres, demum per tormentorum crudelitatem omnia discerpent, & ideo dentes eorum sicut dentes leonum. Et primo notatur libido accedendi. Ex secundo libido voluptandi, ex tertio libido deuastandi.

ET HABEBANT LORICAS SICVT LORICAS FERREAS] in quo ipsorum durities demonstratur. VERS. 10.
Sicut enim lorica ferrea non de facili penetrante, sic corda obdurata prædictorum non scindentur iaculis B veritatis, loricæ sunt hamatæ per tenacitatem, opacæ per perplexitatem, graues per ponderositatem. Ita quod in præcursoribus Antichristi erit pertinacitas ad resistendum contra veritatem. *Et vox alarum earum*, perplexitas ad decipiendum per falsitatem, id est rationes eorum sunt quasi quædam perplexitates ad deiiciendum in pœnalitatem, coram aliis eleuabuntur, vt iusti & sapientes credantur, *sicut vox curruum multorum currentium in bellum*. Sicut enim diuersi currus à diuersis equis ad idem bellum rapiuntur, sic Antichristiani diuersis hæresibus infecti & diuersis rationibus præmuniti current vnà. Contra Ecclesiam impugnandam, quorum vox erit clamorosa, impetuosa, dolorosa.

Obstinatio lorica ferrea.

Impiorum concordia contra iustos.

ET HABEBVNT CAVDAS SIMILES SCORPIONIBVS,] id est doctrinam blandam & deceptoriam. VERS. 10.
C *Et aculei erunt in caudis eorum*, propter punctionem stimulationum. *Et potestas eorum nocere hominibus*, carnaliter viuentibus à mensibus quinque per quinque sensuum damnationem & præceptorum dimidiationem.

ET HABEBVNT SVPRA SE REGEM ABYSSI ANGELVM.] Descripto cœtu Antichristi pestifero, hic describitur mortis singulariter ductoris conditio nomine Angeli vt dicit. *Et habebant supra se regem*, quem sibi constituerant, *Angelum regem abyssi diabolum*, qui est de abysso inferni sine bysso & candore omnis boni. Dicitur autem diabolus rex, non quia regnat, per omnes filios superbiæ. Iob. 41. Cui nomen Hebraïcè Abadon, aliqui libri habent Abscadon, aliqui Babulon. Sed vera littera habet Abadon. D Vnde Hieronymus dicit Abadon nomen Hebraicum est, & interpretatur exterminans, Abadon vero græce interpretatur iudicans. Vnde componitur idem nomen in græco, & in Latino exterminans, ponit autem nomen diaboli in tribus linguis solemnibus, vt in omni gente & lingua eius versutia caueatur, & hoc præcipuè, quia in illa triplici lingua doctrina euangelica est conscripta, Matthæus enim lingua Hebraïca, Lucas & Ioannes Græca, & Marcus in Latina sua euangelia conscripserunt. Vnde & titulus triumphalis fuit istis tribus linguis inscriptus. Hebræa enim lingua eminebat propter Iudæos in lege Dei gloriantes, Græca propter sapientes, Latina propter Romanos imperantes. Dicitur autem exterminans, quia ducturus in exterminium infernale, vel per E Angelum abyssi potest intelligi Antichristus, qui rutilans, & splendidus istis principabitur ad bonorum probationem. VERS. 11.

Diabolus quomodo Rex.

Iob. 41.

Cur triplici idiomate scribitur nomen diaboli.

Hebræa, Græca, Latina scripta sunt euangelia.

Sequitur capitulatio, seu continuatio præcedentium ad subsequentia, VÆ VNVM ABIIT.] id est explicata est turbatio, quæ erit tempore præcursoris Antichristi, *Et ecce veniunt duo væ post hæc*, restat declarare duo extrema dispendia, quæ erunt in Ecclesia, scilicet tempore Antichristi, & futura die iudicii. VERS. 12.

ET SEXTVS ANGELVS TVBA CECINIT.] præmissa descriptione retiis Angeli animantis, & consolantis Ecclesiam super persecutione præcursorum Antichristi hic exprimitur conditio sexti Angeli confortantis Ecclesiam sub rabie Antichristi. Vnde hic VERS. 13.

hic scribitur persequentium exercitus, & dispendia, A tunc temporis circa Ecclesiam futura, propter quod dicit, *Et sextus Angelus tuba cecinit*, quia fraudes Antichristi, & versutias nunciabit Ecclesiæ, *audiui vocem vnam*, quia per spiritum intellexi prædicationem futuram procedentem ex quatuor cornibus altaris aurei, id est ex quatuor euangeliis ecclesiæ in qua offertur omnis oblatio quæ accepta est Deo, quod dicitur aureum, quia Ecclesia est, rubea per charitatem, fulgida per castitatem, solida per patientiam, ductibilis per obedientiam, ponderosa per modestiam, *quod est ante oculos Dei*, quia Deus semper intuetur per continuam protectionem, & influentiam, vel per altare possumus intelligere Christum, nam fuit altare, & hostia pro nobis in cruce oblata, quod dicitur aureum ratione claritatis sapientiæ, ratione plenitudinis gratiæ, ratione soliditatis patientiæ, quatuor cornua altaris sunt quatuor de Christo prædicabilia, Natiuitas, Passio, Resurrectio, Ascensio.

Oblatio Ecclesiæ declarata per quinque. Deus specialis protector Ecclesiæ.

Vers. 14. Audiui ergo vocem vnam dicentem sexto Angelo.] scilicet Prædicatorum, vel præsentium collegio, qui habebat tubam pro prædicationis officio, vel mysterio, *soluere quatuor Angelos*, id est quatuor dæmones vniuersos prædicat soluendos tempore Antichristi, vt homines reddantur tutiores, & cautiores, & in fide firmiores, *qui alligati sunt* diuina virtute, *& in flumine magno Euphrate*, id est malorum hominum societate: Euphrates enim est fluuius profundus, & impetuosus, & significat amatores huius mundi, qui sunt profundi in astutia, & impetuosi per malitiam, & currunt per sæculum ex auaritia, & dictus fluuius currit per Babyloniam.

Amatores mundi fluuio Euphrati comparantur.

Nota quod fluuius materialis, vt patet ad sensum specularitet effluit, circulariter effluit, liberaliter affluit, efficaciter influit, per quod potest significari hæc doctrina, quæ est specularis cognitione, circularis complexione, liberalis commemoratione, & virtualis operatione, propter quod merito iste fluuius significat ciuitatem Dei: Per quatuor Angelos vniuersi dæmones significantur, per quatuor mundi partes finaliter sæuientes, & reprobos commouentes qui vel dicuntur ligati, quia non possunt nocere quantum volunt; sed finaliter soluentur, quia non D refrenabuntur. Vnde sequitur.

Vers. 15. Et soluti sunt.] id est finaliter soluentur quatuor Angeli, i. dæmones qui per quatuor tentationes quasi corrumpent, quatuor animæ affectiones qui parati erant ex improba cupiditate, *in horam, diem, & mensem, & annum*, ex continua malignitate. *Vt occiderent tertiam partem hominum*, multiplici sagacitate, non enim desinit hostis antiquus deceptionum laqueos vbique prætendere, & vt fidem credentium corrumpat, instare. Nouit enim cui adhibeat æstus cupiditatis, cui gulæ illecebras ingerat, cui componat nocumenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, nouit quem mœrore conturbet, quem fallat gaudio, quem metu opprimat, quem spe seducat, omnium discutit consuetudines, ventilat curas, scrutatur affe- E ctus, & ibi causas quærit nocendi, vbi videt studiosius aliquem occupari. Hæc Leo Papa, & per horam ergo, diem, mensem, & annum designatur temporis continuitas, & pugnam significat, & tempus quo durabit persecutio Antichristi, quia per horam medius annus, per diem annus, per mensem dimidius annus, durabit enim ista persecutio per tempus, & dimidium temporis, id est per tres annos, & dimidium iuxta illud dictum Dan. 7. *Tradentur in manu eius vsque ad tempora, & tempora, & dimidium temporis*, specificat numerum equorum diaboli, & equorum Dei. Equi diaboli sunt Prædicatores Antichristi. Ponit ergo numerum equorum diaboli, postea numerum equorum Dei: & quia plures mali quam boni, ideo prius numerantur ex parte diaboli quam Dei: vtrobi-

Diabolus tentat plurimis formandum nostras affectiones.

Dan. 7.

Plures mali, quam boni.

que enim ponitur finitum pro infinito, & vtrobique ponitur millenarius, qui est numerus ex numero, id est habens duas dimensiones, nam decies decem decies, faciunt mille, cuius radix est decem. Nam decies decem faciunt, centum qui est quadratus, ducatur ergo radix in quadratum, & surgunt mille peccabant in tribus, quia contra Deum, in seipsos, & proximum: isti autem viuunt iuste proximo, bene sibi, piè Deo.

Nota quod iste denarius simplex ponitur ex parte bonorum; quia ipsi obseruant decalogum præceptorum, denarius vero duplicatus ponitur ex parte malorum, & significat transgressionem mandatorum, quia binarius primo recedit ab vnitate, vnde B binarius denarij significat transgressionem decalogi.

Dicit ergo, Numerus equestris exercitus.] id est equorum diaboli vigesies millies duo millia, quia multi & quasi infiniti. Et numerus equestris Dei propter nouem ordines Angelorum, & decem hominum. Et potest totum exponi de malis, vt per vigesies millies intelligatur numerus transgredientium, per dena millia numerus transgressorum. *Et audiui numerum eorum* id est spiritualiter intellexi quid iste numerus significabit. Vers. 16.

Et ita vidi equos in visione.] id est falsos prædicatores minuentes: & *qui sedebant super eos*, id est dæmones prædictos regentes, & conducentes C *habebant loricas*, in quo nodositas sententiæ *igneas*, in quo feruor inuidiæ, his enim vitiis quasi quibusdam loricis armati, ecclesiam impugnabunt vnicuique suggerendo id in quo ipsum animum inclinare conspicit dicit, *Capita equorum*, id est Prædicatores in congregatione pseudo Apostolorum, *erant tanquam capita leonum*, per ferocitatem, eorum maiores enim inter ipsos erant peruersiores & crudeliores, leones ob sæuitiæ crudelitatem, ob iracundiæ indomabilitatem, ob violentiæ rapacitatem, *& de ore eorum*, id est de doctrina illorum pestiferarum procedit ignis auaritiæ, fumus superbiæ, sulphur luxuriæ: vel aliter procedit ignis inuidiæ, fumus idololatriæ, sulphur blasphemiæ: ignis inuidiæ malitia continuationis, obstinationis, simulationis, vel ignis & sulphur, est fœtor corruptæ eruditionis. Vers. 17.

Quo quis magis peruersus inter malos magis æstimatur.

Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum.] id est vniuersitas damnatorum, *de igne, ac fumo, de sulphure procedebant ex ore ipsorum.* Vers. 18.

Potestas enim equorum in ore ipsorum.] id est in malitiosa subiectione, *& in caudis eorum*, id est in palliata deceptione: cauda enim designat simulationem hypocritarum, vel falsam promotionem bonorum temporalium, quæ sunt solum ad tegendum necessitatem sicut cauda, *Nam caudæ eorum similes serpentibus*, propter nocendi calliditatem, *habentes capita*, propter ingenij sagacitatem, *& his nocent*, propter suam malignitatem, serpens secundum Philosophum secundo de animalibus fugit in natura humiditatem, atque linguam habet bifurcatam, & obliquam secundum eundem: item in rupturis petrarum habitat, item frigore exterius viget, & tamen interius veneno non caret, item tortuosus est, & lubricus, tales erunt præcursores Antichristi, sanctorum sanguinem sugentes linguis suis subdolis, vt serpentes terreuis adhærentes, exterius inuidia tabescentes, interius liuore feruentes: ex aliis causis est defectiua constructio. Vnde dixit. Vers. 19.

Præcursores Antichristi similes serpentibus.

Et cæteri homines qui non sunt occisi in his plagis.] dicuntur incedentes, petulantiæ insistentes, Antichristo in omnibus, & per omnia obediendo: aliter enim punientur ab Antichristo, sed tandem pœnam æternam incurrendo plectentur. Et subdit causam, *neque pœnitentiam egerunt.* Vers. 20.

id

id est quia non pœnituerunt de operibus manuum A suarum, malis operibus insistendo. Magna virtus est pœnitentia, qua purgantur vitia, impetrantur venia, conseruatur gratia, obtinetur gloria. *vt non adorarent dæmonia*, tantum Deum colendo cui soli debetur adoratio, & simulachra aurea, argentea, & lapidea diuersificando, idololatrando, & diuersis diuersa offerendo, quæ nec videre possunt, neque audire per sensus experientiam, neque ambulare per motus euidentiam.

Pœnitentia magna virtus.

VERS. 21. ET NON EGERVNT POENITENTIAM.] ab homicidiis suis sanguinem iustorum effundendo, neque à veneficiis suis magicis artibus intendendo, neque à fornicatione sua carnalibus desideriis insistendo, & alienis abutendo, neque à furtis aliena rapiendo iuxta Apostolum, fugienda est fornicatio, B quæ corpus corrumpit, formā deuiat: huiusmodi fœtor ascendit in cœlum, sed ignis descendit in infernum, hic est fumus carnis, odium Angeli, cibus diaboli: patet ergo quod duplex status Ecclesiæ qui nobis in isto capite figuratur, aperitur, scilicet quintus per quintum Angelum annunciantem rabiem Antichristianorum, sub similitudine locustarum terrena tentantium, sub similitudine scorpionum blandientium lethaliter pungentium, per sextum Angelum aperitur sextus status conclamantium dæmonum ad extollendam Antichristianorum superbiam, & augendam miserorum miseriam, ex his ergo supradictis patet de illo statu in quo nonum caput, illud sufficienter est determinatum.

Fugienda fornicatio.

SYNOPSIS CAPITIS DECIMI.

Idet Ioannes Angelum quendam fortem descendentem de cœlo, amictum nube, gestantem capite Iridem, cuius facies erat vt sol, & pedes tanquam columnæ ignis: posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem D *super terram, & clamauit voce magna instar rugientis Leonis, qua clamante, septem reboant, & concrepant tonitrua, & iurat non amplius fore tempus, sed consummandū ad vocem septimi Angeli mysterium: Datque Ioanni librum deuorandum, quem in ore dulcem & melleum, in ventre vero amarum experitur.*

CAPVT DECIMVM.

1 ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columnæ ignis.

2. Et habebat in manu sua libellum apertum, & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram.

3. Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cùm clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram, & audiui vocem de cœlo dicentem mihi. Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere

5. Et Angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cœlum.

6. Et iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, qui creauit cœlum, & ea quæ in eo sunt, & terram, & ea quæ in ea sunt, & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius.

7. Sed in diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit C per seruos suos Prophetas.

8. Et audiui vocem de cœlo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, & super terram.

9. Et abij ad Angelum, dicens ei, vt daret mihi librum: & dixit mihi; Accipe librum, & deuora illum, & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.

10. Et accepi librum de manu Angeli, & deuoraui illum: & erat in ore meo tanquam mel dulce: & cum deuorassem eum, amaricatus est venter meus.

11. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

EXPOSITIO DECIMI *Capitis.*

E

ET VIDI ANGELVM DESCENDENTEM DE COELO.] Ostensa grauitate tribulationis, quæ erit à parte pseudo Antichristi etiam persequentis, hic ostenditur remedium quod erit à parte Christi etiam confortantis & amantis, vnde præsens caput in quattuor partes diuiditur. Primo enim præmittitur adiutorij nostri celsitudo incomparabilis.

VERS. 1. *Diuiso capitis in quatuor partes. Primo.*

Secundo subditur magnitudo potestatis insuperabilis ibi, *Pedem suum.*

Secundo.

Tertio declaratur valitudo cōminationis infallibilis, ibi, *Et Angelus quem vidi stantem super mare, & super terram leuauit manum suam ad cælum.*

Tertio.

Quarto concluditur certitudo promissi irrefragabilis.

Quarto.

bilis, ibi, *Oportet iterum prophetare gentibus, & populis, & regibus multis.*

Sic ergo Ecclesia per Antichristum tribulabitur, sed per Christum, qui est auctor veræ pacis consolabitur, quem Ioannes commendat per ordinem in decem conditionibus, quæ in Christo clarissimæ fuerunt. Fuit namque in ipso auctoritas legationis, quia *fortem de cælo*, vtilitas executionis *descendentem* humilitas conuersationis, *amictum, &c.* veritas Incarnationis, quia *iris in capite eius*, pietas reconciliationis *tanquam columna ignis*, claritas contemplationis *in manu sua libellum*, æquitas actionis, *& pedes* veritas prædicationis *habebat apertum*, promptitas discretionis, quia *tenebat in manu*, zelus nostræ salutionis, quia *clamauit voce magna.* B

Christus legatus ad consolationem Ecclesiæ.

Angelus Christum significat.

Dicit ergo, ET VIDI ALIVM ANGELVM.] generositate celsificum, victorinsitate magnificum, liberalitate munificum, scilicet Angelus iste Christus qui paternæ voluntatis arcana reserauit, noua vitæ æternæ nunciauit, noua promisit, noua fidelibus confirmauit, scilicet *fortem*, mortem tolerando, fortiorem mortem superando, fortissimum de morte triumphando, vnde Iob. 6. *Si fortitudo quæritur fortissimus est*, Ioan. 1. *Ego sum panis viuus qui de cælo descendi.* Descendit igitur ad Virginem ad se incarnandum, Primus descensus, in mentem ad inflammandum, in infernum ad deuastandum, in iudicium ad condemnandum. De primo descensu, Num. 12. *Descendit Dominus in nubem leuem.* Secundus turificus ad consolandum, Psal. 132. *sicut ros qui descendit in monte Sion.* Tertius lucificus ad liberandum, Isa. 9. *interemptus &c.* Quartus terrificus ad condemnandum, Iob. 26. *Columna cæli contremiscent.* Primus descensus in Virgine fuit copiosus ad inflammandum, quia licet nubes, Psal. *Descendit sicut Pluuia in vellus.* Vnde per vellus hic caro Virginis intelligitur, vnde Christus carnem humanam assumpsit, sicut enim vellus facili impressione pluuiam recipit & imbibit & facili expressione refundit: sic B. Virgo recepit plenitudinem gratiæ quam influit per riuos misericordiæ, vt non sit qui se abscondat à calore eius. C

Iob. 6.
Ioan. 1.
Descendit Christus multifariè.
Num. 12.
Psal. 132.
Isa. 9.
Iob. 26.
Descensus ad Virginem primo fuit copiosus.

Secundus fuit luminosus ad instruendum, quia sicut infra capite 14. Vidi Angelum descendentem de cœlo & terra illuminata est à gloria eius: iste Angelus Christus est; terra vero Virgo Maria illuminata, vt Apostolos confirmaret, errores extirparet, deuiantes informaret. Vnde Bernardus. Nonne Maria amicta sole perhibetur, quæ vltra quam credi valeat diuinæ sapientiæ profundam penetrauit abyssum, vt quod fine vnione personali creaturæ conditio patitur luci inaccessibili videatur & immersa. D

Secundo luminosus.

Tertio iste descensus fuit virtuosus ad dirigendum, quia sicut ignis, Exod. 19. Totus mons Synai fumigabat, eo quod descendisset Dominus super eum cum in igne, mons B. Virgo et sit fumus, liquefactâ in dilectionis ex virtute ignis quæ impleuit eâ præsentia diuinitatis: tanta enim flamma amoris accēdebatur quod necessario habuit corrumpere mala, & ideo dilectio ipsius amplius fortis quam mors, quia mortem filij sui sibi comparationis gladio compatitur. E

Tertio virtuosus.

Quarto iste descensus fuit ad perficiendum, quia sicut ros, Num. 5. *Cumque descenderet supra castra ros, à scendebat & pariter manna*, iste descensus fuit præmonstratus Moysi in rubro & igne, Aaron in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, Salomoni in forti muliere. Vide ergo quod in sola dulci Maria prædiues exinanitur, & excelsus humiliatur. Ier. in fœmina vir circundatur, immensus abbreuiatur, & ab Angelis minoratur, sed quo fructu? Nempè vt omnes locupletemur paupertate, honoremur humilitate, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione associemur.

Num. 5.
Post præmonstratus iste descensus, Christus quo fuit incarnatus.

AMICTVM NVBE.] id est humanitate. Nubes ad litteram est impressio facta in aëre ex multis vaporibus in medio intrinsecus congregatis, & ex loci frigiditate condensatis. Vnde nobes est correspondens materia ad pluuiam, & ad grandinem, & ad niues, dicitur autem sic generari. Nam calor cœlestis in sua sphæra partes aquæ, & terræ vaporabiles ad se subtilissimè trahit. Vnde partes eorum subtiliores consumens, & residuum condensans in nubem conuertit.

Nubes quid sit, & quomodo significat.

ET IRIS IN CAPITE EIVS.] id est virtus propitiandi, & reconciliandi in capite eius, id est in Diuinitate, quæ quatuor coloribus in iride ostenditur. Nota quod prædicti quatuor colores sunt quatuor virtutes in Christo capite nostro: iris ergo est impressio generata ex nube concaua, & roida ex radiis solaribus penetrata. Hic ergo per interpositionem sui feruorem solis mitigat & temperat, & per suam resolutionem conuertit in pluuiam, vel in rorem, inferiora vegetat, & fœcundat per suam figuram, & multiformem colorum variationem, superiora pulchrificat & decorat, signum humiditatis in aëre significat, & iden ante iudicium dixit Beda, & Magister in historiis per annos quadraginta non apparebit, ex hoc in signum desiccationis, & arefactionis elementorum pax inter Deum, & mundum designat, & diuinum indicium per diluuium præteritum futurum denunciat, in qua vero parte sit facies sua indicat paterna sapientia.

Nota bene iris non apparebit.

ET FACIES EIVS.] fulgore clarior. Matthæi 17. *Resplenduit facies eius sicut sol.* Dulcior etiam. Esth. 15. *Valde mirabilis Domine, & facies tua plena gratiarum.* Psal. 79. *Ostende nobis Domine faciem tuam, & salui erimus, &c.* honore dignior. Genes. 33. *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, facies ergo eius sicut sol*, facies ergo eius pœnitentia humanitatis, clarificans naturaliter, viuificans spiritualiter, glorificans virtualiter.

Matth. 17.
Genes. 33. Iob in misfis à effectus.

ET PEDES.] id est prædicatores per totum mundum Christum portantes, *tanquam columna ignis*, per iustitiam plani, per spem recti, per contemplationem diuini, per patientiam solidi, per charitatem feruidi, recti rectitudine figuræ, altitudine staturæ, pulchritudine sepolturæ.

Prædicatores pedes Christi.

ET HABEBAT IN MANV SVA LIBRVM APERTVM.] id est in potestate sua totam legem iam reseratam, tempore enim quo omnia sub figuris in lege latebant implendo apparuit, & prædicando per Apostolos manifestauit. Vnde Dan. 13. *In tempore illo saluabitur populus meus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro vitæ*, & econtrario respondebunt reprobi, imago nostra conformatur bestiæ horribili, deformatur culpa abominabili, in hoc libro transformatur pœna inexpressibili scripta erant lamentationes, carmen, & væ: lamentum inquam nominis reprobationis, carmen confusionis in superscriptione libri sui, & væ æternæ damnationis ipsi ostendet, sed damnati vestigium diuinitatis, instrumentum hæreditatis, vexillum Christianitatis prætendent, signum reprobationis, lubricæ damnationis, æternæ maledictionis, nec poterit quis à libro exemplari se se abscondere, omnibus apparabit, videbunt omnes librorum suorum felicitatem, & aliorum, vt habetur infra 20. *Et alius liber qui est vitæ apertus est, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris.*

Vers. 2.
Damnatorū pœna.

ET POSVIT PEDEM SVVM DEXTRVM SVPRA MARE.] quia elegit Deus gentes ad beatitudinem, *sinistrum autem super terram*, quia Iudæos reliquit ad dānationem, hoc dicitur quia primo vocauit gentes ad fidem, & iustitiam, & in fina vocabit Iudæos per misericordiam, quando reliquiæ Israël saluæ fient. Per dextrum pedem designatur prædicatio de appetitu supernorum, per sinistrum de contemptu terrenorum.

Pedes quid significent.

Moraliter describitur Prælatus qui debet esse

An

Angelus cæterorum, lator morum, quia speculator A superorum debet descendere, quia exemplator filiorum, amictus nube, quia consolator afflictorum, iris in capite, quia triomphator vitiorum, facies eius vt sol, quia contemplator supernorum, quemadmodum leo rugit, quia debet esse in manu sua libellus, quia perscrutator.

Vers. 3. Et clamavit voce magna.] id est Christus prædicando magnalia, quæ operabatur, vt leo rugiens audacter, & terribiliter clamauit voce magna, quia de magnis ad magnos, & cum magno desiderio. Vnde clamauit in templo prædicans, & ad vitam resuscitans, & in cruce tolerans, in morte expirans.

Leo terret omnia animalia. Quemadmodum cum leo rugit.] peccatores ad pœnitentiam reuocare: tantus est enim tremor leonis rugientis, secundum Ambrosium, vt cætera animalia fugiant & fugiendo deficiant.

Et cum clamasset] id est pœnam malorum futuram, & bonorum remunerationem insinuauit, id est *locuta sunt septem tonitrua*, id est prædicatores vniuersi septemplici gratia Spiritus sancti repleti *voces suas*, quia sancta prædicatio non fabulas Iudæorum, non Philosophorum fallacias, non Hæreticorum versutias in dogmatibus suis recipit, sed documenta sibi inspirata diffundit, secundum Haymo.

Vers. 4. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas.] id est sententias suas prout aliquis dicitur habere vocem in electione aliqua, id. cum Prædicatores clamassent pœnam æter- C nam malorum futuram, vt à malo cessarent, & remunerationem bonorum, vt amplius in bono perseuerarent.

Ego scripturus eram.] id est paratus scribere eram vt nuntiarem. *Et audiui vocem de cœlo dicentem*, id est intellexi diuinam inspirationem, vel Angelicam auditionem, signa quæ locuta septem tonitrua mysterio sub sigillo consignando.

Noli ea scribere] alijs aperiendo, & manifestando, sed quæritur hic qualiter Ioanni mandatur celandum quod infra eidem præcipitur sibi aperiendum, ne signaueris verba Prophetiæ huius. Respondeo secundum Bedam. Mysteria fidei Christianæ, nec passim cunctis sunt reuelanda, ne vile- D scant, nec probis claudenda ne resipiscant.

Vers. 5. *Secunda pars capitis.* Et Angelus quem vidisti stantem supra mare, et supra terram levavit manum suam ad coelum,] hic est secunda pars principalis capitis, vbi post explicationem tribulationis intolerabilis sequitur consolatio super promissione vitæ incommutabilis, ergo, *Et Angelus quem vidi stantem super terram & mare*, per omnium subiectionem, *leuauit manum suam ad cœlum*, id est gestum accepit magistraliter ad maiorem assertionem.

Vers. 6. *Iuramentum Dei, quid.* Ivravit per viventem in sæcula sæculorum.] per fidelem attestationem, secundum Haymo. Iuramentum Dei est sermo is ipsius stabilimentum, quicquid loquitur absque ambiguitate complet. Homines autem prohibentur iurare sic, quia sæpè E *Cur homines prohibentur iurare.* iuramento falluntur. Vnde licet iurare non sit malum, malo est tamen quandoque à malo, scil. propter defectum credulitatis.

Ivravit ergo per viventem in sæcula sæculorum.] *Qui creauit*, id est de nihilo plasmauit *cœlum* empyreum, *& omnia quæ in eo sunt*, id est Angelos, vel *cœlum* sydereum, *& omnia quæ in eo sunt*, id est animalia sensibilia, & reptilia.

Vel Terram:] id est Ecclesiam, *& ea quæ in eo sunt*, id est distinctiones officiorum, & mare, id est quamlibet aquarum congregationem: *& ea quæ in eo sunt*, id est pisces ex hac littera conuincitur Mai- *Hic arguitur Manichæus.* chæus, qui dixit tantum inuisibilia creata à Deo bona, visibilia vero à Deo malo.

Vel qui creavit coelum.] id est spiritum humanum, *& ea quæ in eo sunt*, id est sensus, & membra, & mare, id est sæculum, vbi maior minorem deuorat, *& ea quæ in eo sunt*, viuentia, & alia animalia, quibus vita hominis sustentatur.

Qvia tempus amplius non erit.] quantum ad bonorum immutabilitatem, contra & erit Christus eorum in sæcula. Item secundum Philosophum. Cœlum est incorruptibile, & motus eius semper erit. Vers. 6.

Cum ergo tempus sit mensura motus primi mobilis, & etiam aliorum motuum, videtur quod tempus semper erit, cuius contrarium hic apparet. Respondetur tempus duobus modis accipi: vno modo *Tempus accipitur multipliciter.*
B vt est mensura motus primi mobilis, & sic non erit tempus amplius, quia stabit firmamentum, sol, & luna, & cætera plura iuxta illud, *Sol & luna steterunt in habitaculo suo*, & stabunt in eodem loco in quo creata sunt à principio.

Item tempus alio modo dicitur mensura motus rerum mutabilium, & sic erit tempus malorum, in sæcula in inferno, vbi transibunt ab aquis niuium ad calorem igneum, Iob 24. Vbi Beda impiis tempus semper erit, quia tormentis varijs torquebuntur, iustis non erit, quia illum, qui semper est idem, contemplabuntur, quid ergo Angelus iurauit amplius non erit, intelligitur rerum vicissitudo, varietas. & successio gaudiorum, & tribulationum non erit post iudicium quod tecum est affuturum.

Sed in diebus vocis septimi Angeli.] & in diebus vltimorum prædicatorum, & prædicantium post cursum Antichristi, *cum cœperit tuba canere*, id est finem sæculi annunciare, *consummabitur mysterium Dei*, id est diuina promissio implebitur super remuneratione sanctorum, qui modo tribulationibus opprimuntur. Et dicitur mysterium, quia *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec* &c. 1. Cor. 4. cap. In quadam homel. Gregor. quæ enim lingua dicere, vel quis in intellectus capere potest quæ, & quanta sint gaudia Angelorum? &c. *vt euangelizauit per suos Prophetas*, quorum intentio fuit de aduentu Domini, & consummatione sæculi, quando bonis præmia & malis supplicia reddet Deus, per hoc enim, & bonos ad patientiam inuitabat, & malos à peccatis retrahebat, Hierem. 23. in nouissimis diebus intelligere consilium vocem quam audiui de cœlo iterum loquentem mecum, & dicentem præostensis rebus quæ faciunt ad bonorum consolationem, hæc sicut sunt futura mala quorum prædicatio quodammodo profertur: minus enim iacula feriunt quæ præuidentur, & propter hoc datur Ioanni præceptum recipiendi, & annunciandi sibi reuelata mysteria ad præcauendum pericula imminentia. Vers. 7. *Finis mundi cur appellatur mysterium.*

Vnde dicit, Et vocem quam audivi de coelo.] id est Angelicam admonitionem, aut diuinam inspirationem *loquentem mecum*, per benignam condescensionem, *& dicentem* per arcanorum reuelationem, hæc vox iterum intonuit. Vers. 8.

Vade] s. mentis affectu, *& accipe librum*, fidei gressu, amoris passu, i. Euangelicam prædicationem intime incorporando, luculenter intelligendo, & postmodum aperiendo. Et seq. *apertum*, id est inuenit, lege conclusum, & signarum quem, Agnus aperuit nascendo, moriendo, resurgendo, ascendendo, *de manu Angeli*, id est Christi, qui est Angelus magni consilij *stantis supra mare, & supra terram*, per auctoritatem vniuersalis Dominij. *Liber significat Euangelicam prædicationem.*

Sed quomodo dicit quod accipiat librum, qui iam dudum acceperat, quando sibi Christus dedit officium prædicandi? Respondetur hic & dicitur Ioanni in persona futurorum prædicatorum, vel prædicantium qui nondum acceperant officium prædicandi, sed accepturi erant, vel dic ei quod vadat in dioecesi sua, *Quæstio.*

ſua & accipiat libru apertu & reſumat prædicatiunis officiu, quod intermiſerat propter exiliu io quo erat.

Moraliter liber eſt vita Christi. Muraliter liber iſte eſt vita Christi, in quo ſunt tot litteræ quot virtutes, quas litteras ipſe ſcripſit, Iob. 27. *Librum ſcribat ipſe qui iudicat* filius *Pater enī dedit omne iudicium.* Iua. 6. Sed poſtea homines ſcripſerunt alias litteras ſatis legibiles, & nimio ſanguine rubricatas, ſc. vulnera pedum, manuum, & lateris, & cicatrices virgarum cruris flagellati, Iſa. 8. *Sume tibi librum grandem,* &c. id eſt lancea lingua & clauis Iudæurum, ad exemplum huius libri debet quilibet *Quilibet Christianus debet ſcribere librum ſuum.* ſcribere librum ſuum, quod ſi non fecerit iudicabitur. Ipſe n. dicturus quæret cuius eſt imago & ſuperſcriptio hæc? ad hanc quæſtionē reſpondebunt electi: imago noſtra tibi conformatur, in tempore tantę gloriæ renouatur per renouationem, & in tempore illo ſaluabitur populus omnis qui transformatur in te.

Econtrario reſpondebunt reprobi imago noſtra conformatur beſtiæ horribili, difformatur pœna inexpreſſibili. *Ezech. 2.* In hoc libro erunt ſcriptæ *lamentationes, & carmen & væ.* Exech. 2 lamentum inquam reprobationis, carmen confuſionis, væ æternæ damnationis. Electi ponent in ſuperſcriptione libri ſui quem habebunt, inſtrumentum hæreditatis, vexillum Christianitatis, veſtigium diuinitatis. Econtra damnati ibi prætendent ſignum reprobationis, lutum confuſionis, opprobrium damnationis, nec poterit quis decipere iudicem, quia liber in exemplar omnibus in iudicio apparebit, vt videant omnes falſitates librorum ſuorum, & aliorum infra. *Et alius liber qui eſt apertus & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris.*

Officium prædicatoris. VADE & ACCIPE LIBRVM APERTVM DE MANV ANGELI] in quibus quidem verbis oſtenditur quis qualiter debeat officium accipere prædicandi, à quo, quid aſſumendum, quid intendendum. *4. Reg. 5.* 4. Reg. 5. *Vade, Lauare ſepties in Iordane & recipies ſanitatem carnis tuæ,* expelle odium *Matth. 5. & 19.* Matth. 5. *Vade reconciliari fratri tuo,* & excute iugum, Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia,* &c. Exclude ocium *Prou. 3.* Prou. 3. *Vade, ad formicam, O piger, & conſidera vias eius.*

Quantum ad ſecundum nota quod dicitur *Prou. 8.* prædicari, Pro. 8. *Accipe diſciplinam,* accipe ſtudium ad intelligendum, *& non pecuniam, doctrinam magis quam* *Ephes. 6.* *theſaurum,* clypeum ad reſiſtendum ad Eph. 6. *Propterea accipe armaturam Dei, vt poſſis reſiſtere inter malos,* & *Act. 1.* Act. 1. *Accipietis virtutem ſuperuenientis,* &c.

Quantum ad tertium eſt notandum quod eſt liber ſpeculabilis, qui eſt Verbi diuinitas de quo infra 20. *Et liber apertus eſt liber vitæ,* imitabilis Christi humanitas in Pſal. 38. In libro tuo omnes ſcribentur.

Eſt liber vitæ obſeruabilis mandatorum Dei & lex quæ in æternum ſtat, & hic legis auctoritas. Baruch. 1. Hæc eſt libertas, de quo eſt liber conſeruabilis, & hic mentis integritas, infra. 20. *Viderunt mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni. Et libri aperti ſunt.*

Manus Domini qualis. Hie. 9. Pſal. 138. Dan. 3. Pſal. 103. Quantum ad quartum eſt notandum quod manus Domini eſt manus poteſtatis ad protegendum, æquitatis ad dirigendum, largitatis ad remunerandum de 1. Hier. 9. *Sub vmbra manus ſuæ protexit me.* De ſecundo in Pſal. 138. *Manus tua deducet me.* De tertio Dan. 3. *Manus tua erexit me.* De quarto in Pſal. 103. *Aperiente manum omnia replebuntur &c.*

VERS. 9. Sequitur monitionis executio, ET ABII] Angelo obtemperante, obediendo *dicens ei vt daret* mihi iam ſcripturam & eius intelligentiam aperiendo, *& dixit mihi.*

ACCIPE LIBRVM, & DEVORA ILLVM,] id eſt quod doces verbo, oſtende facto & exemplo, *& faciet amaricari ventrem, ſed in ore tuo erit dulce tanquam mel,* quæ nunc videntur ſenſualitati amara & dura ori, rationi ſunt bona & dulcia.

VERS. 10. ET ACCEPI LIBRVM DE MANV ANGELI,] memoriæ commendatio *& deuoraui,* iſtum intime incorporando, *& erat in ore meo tanquam mel dulce,* in his quæ videbam in ſuperficie contemplando.

ET CVM DEVORASSEM SVM AMARICATVS EST VENTER MEVS] ſubtilius tribulationes ſanctorum attendendo *& dixit mihi,* ſcilicet Angelus.

OPORTET TE ITERVM PROPHETARE,] id eſt VERS. 11. futura mala quæ præuidiſti prædicare, *gentibus, populis & linguis* quantum ad inferiores & ſuperiores.

Sed contra, quia non legitur quod Ioannes poſt *Quæſtio. Prædicandū non ſolum voce ſed etiā ſcripto.* reditum de exilio exierit de Aſia. Reſpondeo, & dico quod licet non exierit ſi non prædicauit verbo, tamen ſcripto multis regibus prædicauit & adhuc hodie prædicare non ceſſat, quia quæcumque ab eo ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt & hoc dicitur Ioanni in perſona prædicatorum, quos oportet iterum prædicare mortuo Antichriſto diuerſis nationibus & regibus quibus datur ſpatium ad agendum pœnitentiam, patet igitur ex iſto capite quod hic introducitur Christi Angeli magni conſilium & præſidium & Antichriſti exitium, cuius virtus deſcribitur, ad enumerandum impiorum crudelitatem, ad euitandum impiorum calliditatem, ad euacuandum puſillanimitatem. Sapientia occultarum veritatum quæ ibi ſunt, præmittitur ad omne obſtaculum amouendum, finaliter innuitur propter prædicationis libertatem & facultatem.

SYNOPSIS
CAPITIS VNDECIMI.

IOANNES *Templum metiens audit prædicaturos duos teſtes, quos beſtia à mari aſcendens occidet: at illi reſurgentes in cœlum aſcendunt, ac terræmotu occiduntur 7000. hominum & ad cantum ſeptimi Angeli viginti quatuor ſeniores Deo gratias agunt.*

CAPVT VNDECIMVM.

1. ET datus eſt mihi calamus
ſimilis virgæ, & dictum
eſt mihi: Surge, & metire
templum Dei, & altare,
& adorantes in eo.
2. Atrium autem quod eſt foris templum, eiice foras, & ne metiaris illud: quoniam
datum eſt Gentibus, & ciuitatem
ſanctam calcabunt menſibus quadraginta
duobus.
3. Et dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt
diebus mille ducentis, ſexaginta,
amicti ſaccis.
4. Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra,
in conſpectu Domini terræ ſtantes.
5. Et ſi quis voluerit eos nocere, ignis
exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos
eorum: & ſi quis voluerit eos lædere, ſic
oportet eum occidi,

6. Hi habent poteſtatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum, & poteſtatem habent ſuper aquas conuertendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga quotieſcumque voluerint.

7. Et cum finierint teſtimonium ſuũ, beſtia quæ aſcẽdit de byſſo, faciet aduerſum eos bellum, & vincet illos & occidet eos.

8. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma, & Ægyptus, vbi & Dominus eorum crucifixus eſt.

9. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus, corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non ſinent poni in monumentis.

10. Et inhabitantes terram gaudebunt ſuper illos, & iucundabuntur: & munera mittent inuicem, quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos, qui habitant ſuper terram.

11. Et poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vitæ à Deo intrauit in eos. Et ſteterunt ſuper pedes ſuos, & timor magnus cecidit ſuper eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Aſcendite huc. Et aſcenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13. Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occiſa ſunt in terræmotu nomina hominum ſeptem millia: & reliqui in timorem ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cæli.

14. Væ ſecundum abiit: & ecce væ tertium veniet citò.

15. Et ſeptimus Angelus tuba cecinit: & factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum eſt regnum huius mundi, Domini noſtri & Chriſti eius, & regnabit in ſæcula ſæculorum: Amen.

16. Et vigintiquatuor ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes.

17. Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepiſti virtutem tuam magnam, & regnaſti.

18. Et iratæ ſunt gentes, & aduenit ira tua, & tempus mortuorum iudicari, & A reddere mercedem ſeruis tuis Prophetis, & ſanctis, & timentibus nomen tuum puſillis & magnis, exterminandi eos qui corruperunt terram.

19. Et apertum eſt templum Dei in cælo: & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius, & facta ſunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

B

EXPOSITIO VNDECIMI Capitis.

ET DATVS EST MIHI CALAMVS SIMILIS VIRGÆ, ET DICTVM EST MIHI SVRGE, &c.] Vers. 1. Præmiſſa libertate ſuper Euangelica prædicatione hoc præmittitur adiutorium in eius executione, ſcil. Heliæ & Enoch, qui in nouiſsimis temporibus ſecundum ſcripturam propheticam reuelabuntur. Vnde præſens caput in ſeptem partes diuiditur, quia primo libertas exponendi ſcripturam. Ioan. & eius ſucceſſoribus committitur, ſecundo adiutorium Heliæ & Enoch, ibi *& dabo duobus teſtibus meis*, &c. id eſt hi ſunt duæ oliuæ & duo candelabra, tertio eorum vita deſcribitur, quarto declaratur eorum potentia, ibi, *hi habent poteſtatem*, quinto eorum pugna & finaliter vi-C ctoria ibi. *Et cum finierit*, ſcilicet teſtimonium ſuum, &c. ſexto ſequitur vindicta ibi. *Et iſta hora factus eſt terræmotus magnus*, ſeptimo aperitur myſterium, ibi *audiui, Angelus tuba cecinit*: ergo.

ET DATVS EST MIHI CALAMVS,] id eſt libertas prædicandi, ſcripturam exponendi, quæ calamo Vers. 1. inſcribitur & eſt tropica locutio, qua per efficiẽtem, id quod efficitur demonſtratur vel quod idem eſt, quia per cauſam effectus demonſtratur ſecundum regulam Auguſtini 9. de Tri. c. 12. Vel calamus eſt poteſtas imprimendi in cordibus fidelium Spiritus ſancti ſacrarium, quæ, ſcilicet conſiſtit in tribus, ſcilicet in plenitudine ſcientiæ, in venuſtate eloquentiæ, in ſanctitate vitæ.

SIMILIS VIRGÆ] ratione dirigendi, in virga in- *Rectitudo ſacra Scriptura* D telligitur rectitudo ſacræ Scripturæ, in qua nullus *Pſal.* mundanitatis nodus, nullus error inuenitur, ſicut in libris philoſophorum Iudæorum, & hæreticorum, vel quia regnum quod promittit cæleſti prædicatione, inflexibili iuſtitia perſeuerat, calamus ergo accipitur pro menſura, virga verò pro auctoritate prædicationis. Pſ. *Lingua mea calamus ſcribæ*, &c. Quicquid eſt, calamus eſt lex moderationis in propoſito, *datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ*, pax conuerſationis. Ezech. 4. *Ezech. 4.* *Apparuit calamus miſeria in manu eius odor ædificationis*. Ierem. 20. *Dedit calamum ſuauiter olentem*. *Ier. 20.*

Nota circa virgam, quod eſt virga Moſaica, quæ fuit *Virga Moſaica.* in ſignis potentiſſima, virga Leuitica, quæ fuit in cõceptu fecundiſsima, virga Dauidica, quæ fuit in partu *Multiplex virga.* ſinceriſsima, virga Angelica quæ fuit in exẽplis præ-E clariſsima. De prima. Exod. 4. *Virgam quoque hanc ſume* *Exod. 4.* *in manu tua, in qua facturus es ſigna*. De ſecũda: Num. 16. *Num. 16.* *Inuenit Aaron germinaſſe virgam in domo Leui, & turgentibus eruperant flores*. De tertia. Iſa. 12. *Egredietur virga* *Iſa. 12.* *de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum Spiritus Domini*. De quarta. Iudic. 6. *Cumque* *Iud. 6.* *feciſſet ita, extendit Angelus Domini ſummitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & azymos panes.*

Nota quod Virgo glorioſa dicitur virga, cuius ſum- *Virga dicitur Maria.* mitas adoratur, virga per quam captiuitas libera- *Hebr. 11.* tur, virga per quam charitas inflammatur, virga per quam infirmitas conſolatur. De prima habetur in figura, ad Heb. 11. *Fide Iacob moriens ſingulos filiorum*

Ioſeph

Exod. 14.
Iudic. 6.
Psal.

Ioseph benedixit & adorauit fastigium virgæ eius. De secundo. Exod. 14. dicitur in figura. *Eleua virgam tuam, extende manum tuam super mare & diuide illud, vt egrediantur filii Israel in medio maris per siccum.* De tertio exemplum de virga Gedeonis, de qua accensus est ignis. Iudic. 6. De quarto. Psal. *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Ait ergo Ioan. *Datus est mihi calamus similis virgæ*, id est adiutorium Virginis gracilis, flexibilis, & delicatæ præstabitur prædicatoribus suo tempore. Ipsa enim est virga qua venenatum caput draconis conteritur & potentia diminuitur, quia primo modo virga dicitur Virgo triangula. Sic Virginis thalamus est triangulum imaginis creatæ in memoria, intelligentia, & voluntate triangula cum specie imaginis recreatæ, fide, scilicet, spe & charitate, ac per hoc Trinitatis increatæ propter virtutes quæ fuerunt perfectissimæ in Maria, scilicet summa humilitas, purissima virginitas, mansuetissima simplicitas. Mutata est virga triangularis in circularem, quæ est perfectissima ratione capacitatis, vnde merito hæc virga dicitur mater & Virgo Maria, interminabilis pietatis. Vnde ipsa est, virga & ianua paradisi, honor & gloria generis humani, Thronus, & camera regis æterni, imago & speculum mundi, scala cæli, regina Apostolorum, terror dæmonum, salus & refugium peccatorum, puritatis signa, & magisteriū veritatis, exemplum & natura honestatis, fons & taberna gratiarum, mons & scala virtutum, arca & gazophylacium cælestium thesaurorum, confusio superborum, solatium extraneorum, ductrix peregrinorum, scutum pugnantium, murus obsessorū, requies tribulatorum, mater orphanorum, tutela viduarum, magistra prædicantiū, fortitudo laborātium, aduocata peccatorū, formula & spes credentium, titulus catholicorū & Ecclesiæ fundamentum. Si ergo te sentis infirmū, recurre ad virgā Virginē, quę tibi proferat fructus sanitatis. Si te cognoscas aridum, festina ad oliuā quæ tibi oleum gratiæ affluat pietatis. Si te vides tristem, vade ad vitem & bibe vinum iucunditatis. Si in amaritudine pœnæ sis, propera ad ficum, comede fructus eius dulcissimos, Dominum nostrum Iesum Christū.

Virginis encomia.

Virginis Mariæ encomia.

Virginis auxilium implorandum.

DATVS EST MIHI CALAMVS SIMILIS VIRGÆ] id est libera facultas in prædicatione, & dictum est mihi Angelica monitione.

SVRGE, ET METIRE TEMPLVM DEI, ET ALTARE, ET ADORANTES IN EO,] id est omnibus prædica in conspectu eorum, scilicet conditiones ipsorum: aliter per templum triumphans significatur Ecclesia, per adorantes, beati qui habitant in ea in sæcula sæculorum, metiri ergo templum est contemplari statum triumphantis Ecclesiæ, & altaris Christi super quod offeruntur Deo patri omnes oblationes. Sequitur quomodo mensurabitur longitudinitas quæ non habet terminum, claritas quæ non nouit occasum, satietas quæ nescit fastidium: rapitur illuc animus, vbi tota ratio facti est potentia, & incomprehensibilitas facientis. Per templum aut per altare intelligitur, per adoratores ergo contemplatiui intelliguntur: Verbum autem propositum potest seruire in dedicatione Ecclesiæ, vbi primo tangitur ritus dedicationis, cum dicitur *metire*, titulus executionis cum subiungitur *altare*, cultus habitationis, cum postponitur *adorantes*. Primum probat auctoritas pontificalis, secundum, localis existentia, tertiūm, vtilitas spiritualis: triplex autem inuenitur templum, scilicet circulari incessione numerali impressione, crucis subscriptione. Templum namque Episcopus habet circuire, etiam Episcopus in templo facit cruces, & scribit alphabetum Græcum & Latinum, altare vero dicitur esse concauum humilitate, quadratum sanctitate, latum charitate.

Quid per altare quid per templum intelligitur.

Templum triplex inuenitur.

VERS. 2.
Qui sunt falsi christiani.

Sequitur, ATRIVM AVTEM QVOD EST FORIS TEMPLVM,] id est falsos Christianos, quia sunt extra Ecclesiam, *eiice foras*, id est prædic eiiciendos in futuro iudicio, hoc significatum fuit in eiectione Adæ de paradiso Gen. 3. Et in eiectione Agar & Ismael. Gen. 21. *Et ne metiaris illud*, mensuram prædicationis ab eis abstrahendo, *quoniam datum est gentibus*, id est dati sunt hostibus, & vitiis gentiliter viuendo.

Gen. 3.
Gen. 21.

CIVITATEM CALCABVNT,] Ecclesiam persequendo, *mensibus quadraginta duobus*, suam rabiem continuando, id est tribus annis cum dimidio, quibus regnabit Antichristus, vel per hunc numerum, qui consistit in senario ducto in septenarium, significatur tota vita præsens quæ septem diebus agitur & septem operibus misericordiæ exercetur, nec mirum si mali finaliter conculcabunt bonos, quia sic fuit à principio, quod significat persecutio Cain contra Abel, Ismael contra Isaac, Esau contra Iacob, Saul contra Dauid, & Iudæorum contra Christum. ecce ergo persecutionis flagitium. Sed sequitur fidele adiutorium ibi.

Quibus annis regnabit Antichristus.

Mali bonos persequuntur.

ET DABO DVOBVS TESTIBVS,] vbi Helias, & Enoch commendantur à veritate cognitionis, quia *prophetabunt diebus mille ducentis*, à potestate & prodigiis ibi.

VERS. 3.
A pluribus commendantur.
Henoch & Helias.

ET HABEBVNT POTESTATEM CLAVDENDI CÆLVM,] à veritate testimonii, *& cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso faciet cum eis bellum*, à fœlicitate in præmiis ibi. *Et post tres dies & dimidiū Spiritus vitæ a Deo intrabit in eos*, dicit ergo *dabo duobus testibus meis*, coronam immarcessibilem, non autem expressit quid dabit, ad significandum quod illud est inenarrabile, quæ enim lingua dicere, aut quis intellectus capere sufficit supernæ ciuitatis quāta sint gaudia? vt supradictum est &c. secundum Greg. in homil. quadam, dicuntur duo testes, quia de duobus testibus accipient quid prædicabunt, vel quia de Christo duo prædicabunt, scilicet quod pertinet ad eius humanitatem & diuinitatem, vel quia Christum prædicando, magnificabunt, & Antichristum damnandum monstrabunt, vel quia prædicabunt præmia bonorum & supplicia reproborum, vel quia in ore duorum stat omne verbum ad minus. Deut. 17.

VERS. 6.

Premium iustorum inenarrabile.

Cur duo testes dicuntur Henoch & Helias.

ET PROPHETABVNT DIEBVS MILLE DVCENTIS QVADRAGINTA,] hoc quo ad tēporis opportunitatem, *amicti saccis* quantum ad vitæ austeritatem, prophetabunt ergo diebus mille ducentis quadraginta, hoc est tribus annis cū dimidio. Vbi nota quod hi dies nō perficiunt tres annos & dimidiū, quia deficiunt viginti vnus dies. Et nec ex hoc est contrarietas, quia Helias & Enoch, prædicabunt solūmodo tanto tempore quanto Christus prædicauit, Christus autē post quod fuit baptisatus, superuixit tribus annis & quantū est ab Epiphania vsq; ad Pascha quod pro anno dimidio cōputatur, vnde sicut Christus non perfecit præcise tres annos cum dimidio in sua prædicatione, sic nec isti, & hæc est solutio quæ habetur in glossa interlineari, alia solutio potest dari, scilicet quod scriptura non facit vim. Et ideo habet mille ducentos quadraginta, quæ non perficiunt tres annos & dimidium, quia duodecim dies deficiunt sed vt iam dictum est non facit vim scriptura.

Deut. 17.

Prædicabit Helias in fine mundi.

HI SVNT DVÆ OLIVÆ, propter sanctitatem in mente, *& duo candelabra lucentia*, propter veritatem in ore, in conspectu Dei terræ stantes propter firmitatem in opere. Oliua est arbor plena pinguedine ad vsum triplicem necessaria, scilicet ad lumen confouendum, ad vnguentum conficiendum, ad cibum condiendum. Nota quod in candelabro quinque reperiuntur, Et in iustis est vitæ perfectibilitas conuersationis honestas, materiæ preciositas, formæ speciositas, lucernæ claritas, & doctrinæ veritas.

In candelabro quinque in iustis similiter.

SI QVIS VOLVERIT EIS NOCERE,] à proposito reuocando, *ignis* scilicet virtus spiritualis, *exibit de ore eorum*, quia de fornace accensa, *& deuorabit inimicos eorum*, hoc signatum fuit 4. Reg. 1. in duobus quinquagenariis igne cælesti consumptis.

Reg. 1.

ET SI QVIS VOLVERIT EOS LÆDERE,]. potest etiē

cere morte corporali, sic oportet eum lædi, id est A æternaliter condemnari, *hi habent potestatem claudendi cælum*, id est scripturas, quibus cclantur arcana, in hoc cælo lucet sol sapientiæ, luna scientiæ, stellæ virtutum & gratiæ.

Scriptura cælum.

NE PLVAT DIEBVS PROPHETIÆ EORVM,] toto tempore prædicationis Euangelicæ hoc figuratum est ad litteram. 3. Reg. 17. Vbi ad preces Heliæ clausum est cælum, ne daret pluuiam annis tribus & mensibus sex. Et forte ad litteram ita fiet finaliter,

3. Reg. 17.

ET POTESTATEM HABENT SVPER AQVAS,] id est falsorum prædicatorum doctrinas, quæ sunt insipidæ, *conuertendi eas in sanguinem* ad ostendendum falsitatem & peruersitatem latentem, *& percutere terram*, i. terrenos *omni plaga* doloris, aliquos plaga timoris, *vel plaga*, id est omni genere damnationis, *Quotiescunque voluerint*, habent plenitudinem potestatis.

Doctrina falsa insipida.

Plagæ spirituales designatæ sunt gladiis, quibus Ægyptus fuit percussa, detractio designatur in vesicis tumentibus, ita in morte primogenitorum, luxuria in grandine, impatientia in locustis eos mordentibus, falsiloquia in tenebris densis, infelicitas in morte eorum, & desperatio sicut Cain & Esau, hi dicuntur terram percutere his plagis, quia vitia reprehendunt in hominibus terrenis.

Plagæ spirituales vitia.

Sed ad quid sunt reseruati hi duo testes, scilicet Helias & Enoch cum Antichristo pugnaturi, cum Deus possit de lapidibus suscitare filios Abrahæ: Respondeo, quod hi duo sunt reseruati sine morte in testimonium nouissimi temporis, quia ex ore ipsorum duorum testimonium egredietur: Sunt autem remoti C ab hominum conuersatione, secundum quod habetur in libro de mirabilibus sacræ Scripturæ, ad designandum, quod si homines non peccassent commutarentur & transferrentur in vitam spiritualem. Enoch igitur translatus ante legem sicut legitur. Gen. 6. Helias vero sub lege, sicut habetur. 4 Reg. 2. Translatio autem Enoch, ibidem sic describitur. *Et facti sunt dies omnes Enoch. ccc. lxiij. anni ambulauitque cum Deo & non apparuit, quia transtulit eum Deus.* Translatio Heliæ sic describitur. 4 Reg. 2. *Cumque pergeret, & loquerentur, ecce currus igneus & equi ignei diuiserunt vtrumque*, & ascendit Helias per turbinem in cælum. Redditur autem Helias commendabilis cum perfectione obedientiæ, ab austeritate: pœnitentia enim eius fuit panis subcinericius, aqua potus, & erat vir pilosus, D & zona pellicea accinctus. Commendatur etiam à rigore iustitiæ, dum non formidabat regale imperium, ab imaginaria visione gloriæ futuræ, per quem designatur propriè beatissimus Pater noster Franciscus ex obedientia indefessa. Vnde omnia vendidit, parentesque reliquit ad nutum inspirantis Dei, propter quod sicut corui Heliam pascebant, sic omnes creaturæ Francisco obsequium exhibebant, io Francisco etiá erat pœnitentia excessiua, vnde panem vix ad sufficientiam comedebat, contentus vna tunica, & accinctus cordula, in Francisco etiam iustitia inconcussa, propter quam audacter prædicabat coram Soldano mortem corporalem nihil penitus reputans vt Christum lucrifaceret & animas redemptas pretioso sanguine ad pœnitentiam reuocaret: assimilatur E Heliæ imaginaria visione futuræ gloriæ, & specialiter quando vidit Seraph. ad cius conuitum liquefacta est anima eius, & per incendium compassionis in eum totaliter transformata. Sic & Helias ascendit, in curru igneo sic fuit Franciscus. &c.

Ad quid sunt reseruati Helias & Enoch.

Gen. 6
4 Reg. 2.

Francisci pœnitentia & alia prærogatiua.

Francisci cum Helia comparatio.

VERS. 7. CVM FINIERINT TESTIMONIVM SVVM,] in ionctum sibi officiú perficiendo, *bestia* sanctos deuorando, *quæ ascendit de abysso* de infima tribu etiam vili, scilicet nascendo de Dan qui natus fuit de concubina scilicet, *Bala* ancilla Rachel. Gen. 30. hoc colligitur Gen. 49. *Fiat Dan coluber* &c. glossa, id est Antichristus veniens, consumeos eos, quos ad altitudiné vitæ prouocat, vel *cum ascendit de abysso*, id est de obscura malitia cordis in opus exibit, vnde in principio bonus videbitur, propter quod tyranni & hypocritæ ponent eum in regimen. Dan. vnde. *Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta*, per quam designatur regimeo Romanorum. *terribilis atque mirabilis & fortis dentes ferreos habebat*, id est principes seueros, *magnos* virtute, *comedens atque comminuens*, id est omnes reges destruens, & *reliqua pedibus suis conculcans*, id est omnia subiugans. *Et habebat decem cornua*, id est decem reges, quos sibi subiugauit, *& considerabam cornua & ecce aliud cornu ortum est de medio eorum*, id est Antichristi qui nascetur tempore regni Romanorum, & tunc fiet dissensio temporalis imperij: secundo ne quis seducat vos nullomodo, quoniam nisi venerit dissensio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, & filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, vt io templo Dei sedeat ostendens se tanquam ipse sit Deus.

Vers. 7.
Antichristus ex tribu Dan.
Gen. 30.
Gen. 49.
Antichristus hypocrita.
Dan. 7.

Bestia ergo quæ ascendebat de abysso, FACIEBAT ADVERSVS EOS BELLVM,] s. disputando, cóminando, blandiendo, promittendo, mirabilia faciendo, *& vincet illos, & occidet illos*, corporaliter, vnde loquitur secundum sententiam vulgarem humanam, qua iudicantur victi qui corporaliter occiduntur.

Quomodo Enoch & Helias victi ab Antichristo.

VERS. 8. ET CORPORA EORVM IACEBVNT IN PLATEIS CIVITATIS MAGNÆ,] scilicet Hierusalem quæ dicitur magna multitudine miraculorú, vel potius à multitudine, *quæ vocatur spiritualiter Sodoma*, id est vnica, *& Ægyptus*, quia vnica erit in veræ fidei cófessione, sed tenebrosa ignorátia & praua actione, in plateis ergo iacebunt corpora eorum, vel quia nullus audebit sepelire propter timoré Antichristi, aut propter odium, aut vt homines eos videntes eos timeant imitari, aut eis conformari, *vbi Dominus eorum*, scilicet Christus qui est Rex regum & Dominus dominantium cuius dominium quatuor probant, scilicet, prouidentia gubernantis, omnipotentia imperantis, iustitia iudicantis, sufficientia remuneraotis. Isa. 33. *Dominus legifer noster ipse saluabit nos.* vbi *Dominus eorum*, scilicet Heliæ & Enoch iure creationis & iore redemptionis cú pro peccatis, *crucifixus*, id est cruci affixus, pro humani generis redemptiooe, pro captiuorum liberatione, pro regni restitutione Ipse enim lignum tunc notauit, damnum ligni vt solueret.

Cur Enoch & Helias insepulti manebunt.

Dominium Christi.
Isa 33.

Crux autem istius Domini maxime pro hostis supplantatione vtilitatis & fructuositatis, quia quantocunque in loco Caluariæ poneretur & plantaretur, fructum misericordiæ afferebat. Ignobilitatis quia erat suppliciom latronum, calamitatis & pœnalitatis, quia ea homines summé affligebantur, sed post istius Domini crucifixionem, vilitas transiuit in pretiositatem, infructuositas io fertilitatem, ignobilitas in sublimitatem, mors in æternitatem, fœtor in odoris suauitatem.

Crucis vtilitas. Crux Domini plurima commutat.

Est ergo crux spes christianorum & resurrectio mortuorum, cæcorum dux, desperatorum vita, claudorum baculus, consolatio pauperum, adolescentium pædagogus, sustentatio inopum, nauigantium gubernator, periclitantium portus, obsessorum murus, insensatorum sapientia, libertas seruorum, imperitorum philosophia, lex impiorum, Prophetarum præconizatio, annunciatio Apostolorum, Martyrum glorificatio, Monachorum abstinentia, Virginum castitas, gaudium sacerdotum, & Ecclesiæ fundamentum. In cruce autem sunt quatuor genera lignorum: quoniam truncus, cui crux infixa erat, fuit cypressinus. Stipes cedrinus, lignum transuersale de palma, tabula tituli de oliua. Cum quatuor essent cornua crucis secundum quatuor virtutes, charitas erat in supereminentia, à dextris obedientia, à sinistris patientia, humilitas in profunde.

Crucis encomia.

Crux ex quibus lignis composita.

Vers. 9. Et videbunt de tribubus, et populis, linguis et gentibus, quidam oculis, quod per tres dies et dimidium corpora eorum non sinentur poni in monumentis,] vt eorum memoria habeatur, vt magis crudelis bestia timeatur.

Vers. 9. *Cur permisit Dominus corpora sanctorum insepulta manere.*

Sed quæritur quare permittet Dominus seruos tam inhumanè & tam crudeliter cruciari? Respondeo & dico quod ad coronam ipsorum augmentandam, hoc etiam permittit vt euidenter fieret eorum resurrectio. Sed adhuc quæritur quomodo potuerunt iacere sine corruptione sic in ista terra multum calida? Respondeo corpora eorum non fœtebunt, quia solidata sunt per frequentem vsum ligni vitæ, vel fiet virtute diuina, vt remaneant incorrupta, intacta, & inuiolata. B

Iustorum afflictio impiorum exultatio.

Et inhabitantes terram gaudebunt super istos,] de istorum morte exultando *& iocundabuntur*, manibus plaudendo, *& munera mittent*, quasi diem festum celebrando. Vnde ipsorum afflictio, est impiorum exultatio: Sophisticabunt se liberos & securos illis occisis, quia vitæ eorum derogabant eos puniendo. Vnde sequitur quoniam *& hi duo prophetæ*, futura præclare speculando, *cruciauerunt eos*, id est prædixerunt eos cruciandos, quia hic ponitur præteritum pro futuro, & in pluribus locis, *qui habitabant super terram*, terrena transitoria appetendo, & eis adhærendo.

Ad litteram ita est hodie. Si homo loquitur placentia, gratiosus vocatur, si viriliter corripit & extirpat vitia, cruciator nuncupatur. Præmissa ergo eorum morte dolorosa, sequitur resurrectio gloriosa. C

Vers. 11. Vnde dicit, Et post dies tres et dimidium,] id est post trium annorum spatium, secundum Hieronymum *spiritus vitæ*, id est anima viuificans sensum & motum & corpus perficiens. Est enim actus corporis organici physici potentia vitam habentis, *à Deo*, id est in virtute diuina. Iterum rediens, *intrabit in eos*, id est, *eorum corpora*. Et ideo sequitur, *& steterunt*, id est stabunt, *super pedes suos*, tanquam immortales & impassibiles, *& timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos*, tanquam gloriosos & fulgidos, quos prius viderant passibiles & contemptibiles.

Definitio animæ.

Hic quæritur ad euidentiam litteræ, qualis erit resurrectio istorum, verum sit gloriosa sicut resurrectio Christi, aut non, & qualis fuit resurrectio Lazari. Si primo modo, ergo ante nos consummabitur resurrectio, quod est contra Apostolum, ad Hebr. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem à Deo pro nobis melius aliquid providente vt ne sine nobis consummarentur*, vel secundo, tunc fiet eis iniuria, cum iterum sint morituri, ad hoc dico sine præiudicio cuiuscunque, quod resurgent glorificati sicut in Christo non iterum morituri. Cum enim alantur fructibus paradisi, grauissima erit mora ipsorum & quia optimæ sunt complexionis, & maxime vigent sensus in eis, sentient dolorem vehementissimum, propter quod non vult Deus, vt iterum moriantur, vnde sicut hoc videtur innuere textus, & sicut cōmuniter dicitur, resurgent cum corporibus glorificatis. Ad illud de auctoritate Pauli dicendum est, quod erit præmium singulare eis per testimonium, & ideo priuilegia paucorum non sunt ducenda in contrarium, non deberent resurgere ante istos, quia parum post erit resurrectio generalis. D

Resurgent Helias & Enoch glorificati.

Sed quæritur sic corpora tunc glorificata, quomodo poterunt videri ab hominibus? Respondeo & dico quod corpora glorificata sunt visibilia nam à virtute glorificationis habent, quando non vtuntur sua dote glorificationis in subtilitate, vt sint visibilia. E

Vers. 12. *Quanam sunt in beatitudine.* Et audierunt vocem magnam illis dicentem in valitudine: Ascendite huc,] regnaturi in æterna beatitudine, vbi intellectus sine errore, memoria sine obliuione, cognitio sine peruagatione, sensus sine offensione, charitas sine simulatione, gaudium sine dolore, requies sine labore, societas sine deceptione, *& ascenderunt in cœlū in nube veste immortalitatis induti*, scilicet Dei visione &c. A

De gloria paradisi.

Vers. 13. Et in illa hora,] tam excelsæ glorificationis *factus est terræmotus magnus, vniuersalis*, &c. Vel quia alij moti sunt ad pœnitentiam, alij ad duritiam. *Et decima pars ciuitatis cecidit*, quantum ad ædificatorum ruinam, vel pars dimensionis mali, qui decalogum sunt transgressi, & non sunt de aliquo ordinum Ecclesiasticæ hierarchiæ, secundum enim Dionysium. Ecclesia militans facta est ad similitudinem Ecclesiæ triumphantis. Vnde in Ecclesia triumphante sunt nouem ordines Angelorum, ita in Ecclesia militante sunt nouem ordines hominum, & sicut de quolibet ordine Angelorum aliqui ceciderunt, & tot quot possent facere decimum ordinem. Ita de nouem ordinibus hominum tot saluabuntur, quot possent integrare numerum Angelorum, ideo numerus electorum significatur per decimam ouem, quam pastor venit quærere, & per decimam dragmam quam mulier inuenit. Luc. 3. Mali ergo qui non sunt de aliquo ordine, sunt decima pars ciuitatis, quæ cadet in præcipitium infernale, *& occisi sunt*, id est ad damnationem derelicta, *nomina hominum septem millia*, id est vniuersi damnandi in malitia à vitiis irretiti. *Et reliqui in timorem sunt missi*, considerato euentu & supplicio aliorum. *Et dederunt gloriam Deo*, gratias ei referendo pro exaltatione humilium & dispersione superborum.

Sedes Angelorum restituitur per electos.

Secundum abiit,] idest tribulatio futura tempore Antichristi est descripta velociter. *Et ecce væ tertium*, scilicet timor iudicij, *quod veniet cito*, quia infallibiliter & incertitudinaliter.

Vers. 15. Et septimus Angelus tuba cecinit et factæ sunt, &c.] Hæc est pars vltima huius vltimæ visionis. Vbi descripto statu laborantium & flagellantium, describitur status quiescentium & merces recipientium pro labore, primo ergo ostenditur ciuium supernorum imperialis dominatio, ibi, *Domini nostri seniores* pro beneficiorum collatione gratiarum actio, ibi & 24. *qui in conspectu Dei ceciderunt in facies suas*. Meritorum discussio & finalis retributio, ibi, *& iratæ sunt gentes & aduenit ira tua, & tempus mortuorum iudicaturis*, dicitur ergo, *& septimus Angelus tuba cecinit*, id est alius ordo prædicantium post Antichristi excidium pœnitentiam annunciando & finem sæculi promulgando, & æquitatem iudicis declarando.

Post laborem requies.

Et factæ sunt voces in cælo magnæ dicentes,] Deum collaudando, & venerando super pace Ecclesiæ restituta, & super dānatione impiorum iustè reddita. Vox ergo hæc accipitur non corporea, quæ cum strepitu aeris pronunciatur, sed cordis iubilo assurgit, voces inquam dicentes.

Factum est regnum huius mundi,] in quo longo tempore hostis antiquus regnauit per malitiam, *factum* inquam quantum ad euidentiam, *Dei nostri*, id est Patris & Filij & Spiritus sancti propter maiestatis æqualitatem, identitatem, parilitatem, *& Christi eius*, propter vnionis inseparabilitatem. Vnde pro declaratione litteræ, est notādum quod mundus dicitur vniuersitas creatorum. Ioan. 1. *Mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit*, collatio electorum. Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum*. Congregatio reproborum. 1. Ioan. 2. *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt*. Primus mundus nunquam est diaboli, sed simpliciter Dei, secundus similiter per dominationem nunquam est diaboli, sed simpliciter Dei, licet diuina dispensatione huius regnum, tunc perfectè fiet Dei quando penitus exterminabitur potestas diaboli, tertio est diaboli quoad vexationem & seductionem, si tamen Dei est quoad punitionis ordinationem

Diabolus in mundo regnans.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Ioan. 2.

Quis mundus Dei, quis diaboli. Diabolus princeps huius mundi, vsurpata Dominatione.

nem ſuam. Bonitas enim Dei facit, vt malum quod ab ipſo non eſt ortum, nunquam poſſit eſſe inordinatum. Vnde diabolus dicitur eſſe princeps mundi huius per vſurpatam dominationem, per inordinatam deiectionem, per conſummatam damnationem, quia fit mentio de regno, ideo notandum eſt, quod eſt regnum animæ, regnum ſcripturæ, regnum gloriæ, in regno animæ debet præeſſe ratio, & ſenſualitas, quod deſolatur rebellione, Matth. 12. *Omne regnum in ſe diuiſum*, &c. Exod. 10. *Eritis mihi in regnum, & ego ero vobis in Deum.* Confirmatur diſcretione, 3. Reg. 4. *Regnum firmatum eſt in manu Salomonis.* Regnum vero Eccleſiæ vſurpatur violenter, Matth. 17. *Mittet Dominus Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala.* Similiter eſt regnum quod occupatur indifferenter, Matthæi decimotertio. *Simile eſt regnum Cælorum ſagenæ miſſæ in mare ex omni genere piſcium congreganti.* Regnum vero ſcripturæ tollitur abiectione, Matth. duodecimo. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius.* Clauditur curioſis. Matth. 12. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi & Hypocritæ qui clauditis regnum cælorum*, ante homines ſtudioſos, ad Coloſſ. 11. *Hi ſunt ordinatores de regno Dei*, de regno non gloriæ, quid eſt, quale eſt, & quorum eſt, quid autem illud regnum ſic diffinit Apoſtolus, ad Coloſſ. 11. *Vere inquit regnum Dei non eſca, & potus, ſed pax, & gaudium in Spiritu ſancto.* Vnde regnum Dei, nihil aliud eſt quam militia Dei foris vniuerſaliter rectificans iudicia rationis, tranquillans imperia facultatis, iucundans, ad quæ impoſſibile eſt attingere dum ſumus in hac corporali carne, quod dictum eſt de iudiciis indirectis Medicorum, Iuriſtarum, Aſtrologorum, per quos ferè regitur totus mundus, nam Medicorum, vt ſæpius ſunt obliqua, quia habent medium incertum & actus incidentes, inſuper ſunt varia, & in modico temporis complexionem mutantia, Legiſtarum iudicis quæ falluntur, vt in pluribus, quia habent medium inter vnum, & veriſimile. Aſtrologorum vero iudicia ſæpe ſunt fallibilia, quia habent medium inter neceſſarium & poſſibile: cauſæ enim inferiores ſunt poſſibiles, ideo variabiles. Theologorum etiam iudicia aliquando ſunt minus recta, quia habent medium æternum & temporale, quia circunſtantiæ ſæpe mutant peccata in aliud genus, ideo frequenter confeſſores claudicant in iudicio animarum. Secunda etiam patet, imperia noſtræ facultatis nondum ſunt vniuerſaliter tranquilla: habemus enim continua pugnam quadruplicitet qua infeſtamur, ſcilicet temporis, corporis, ſenſualitatis, & voluntatis, patet etiam quod noſtra deſideria non ſunt adimpleta, quæ ſunt quatuor, ſcilicet præcipiendi, ſciendi, oblectandi, abundandi: illud ergo eſt regnum Dei in quo omnia mandata ſunt directa, imperia tranquillata, deſideria adimpleta.

Regnum triplex. *Matth. 12.* *Exod. 10.* *3. Reg. 4.* *Matth. 17.* *Matth. 13.* *Matth. 12.* *Matth. 12.* *Coloſſ. 11.* *Quid regnũ Dei.* *Medicorum iudicia ſæpius obliqua* *Legiſtarum iudicia fallibilia.* *Aſtrologorum iudicia fallibilia.* *Theologorũ iudicia ſunt minus recta.* *Quadruplex pugna.* *Noſtra deſideria non adimplentur.*

Sed ſi quæris quale eſt, dico quod illud regnum habet tranquillitatem durationis, quia eſt regnum omnium ſæculorum, Danielis ſeptimo. *Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo regni quæ eſt. Qualiter omne cælum, dabetur populo ſanctorum altiſſimi, eius regnum ſempiternum eſt, & omnes ſeruient ei.* Item poſſeſſionis, vnde Daniel. ſecundo. *In diebus autem regni illorum ſuſcitabit. Deus cæli regnum quod in æternum non diſſipabitur. Et regnum eius populo alteri non tradetur*, refectionis habet ſuauitatem. *Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater Regnum*, &c.

Dan. 7. *Dan. 2.*

Sed tertio quæris quorum eſt illud regnum? Non eſt niſi hominum habentium gratiam baptiſmalem, Ioannis tertio, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum*, ad quod neceſſarium eſt, cognitio primæ veritatis, amor ſuæ bonitatis, exercitium dulcoris & pietatis. Secundo prædictum regnum eſt hominum habentium gratiam pœnitentialem. Matth. tertio, *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum*, ad hoc enim requiritur, abdicatio cupiditatis, retractio carnalitatis, ſuppeditatio elatæ ſublimitatis. Tertio regnum Dei eſt hominum habentium gratiam ſpiritualem Sapientiæ decimo. *Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & oſtendit illi regnum Dei*, ad hoc requirunt deſideria ſpiritualia, ſpecularia ſuauia. Vltimo regnum eſt habentium gratiam finalem, Daniel. octauo, *Suſcipient regnum ſancti Dei, & obtinebunt regnum vſque in ſæculum*, ad hoc requiritur ſtabilis patientia, ſublimis confidentia, longanimis perſeuerantia.

Ioan. 3. *Matth. 3.* *Sap. 10.* *Dan. 8.*

Primo regnum huius ſanctum eſt, Scilicet Dei noſtri, & Chriſti eius, quantum ad rebellionis, ſubiugationem, *& regnabit in ſæcula ſæculorum*, quantum ad durationẽ, regnat ergo Chriſtus in regno ſcripturæ, ſicut Doctor, Lucæ primo, *Dabit Dominus ſedem Dauid Patris*, vt rector in regno animæ, in regno Eccleſiæ vt paſtor, in regno gloriæ, vt Imperator. *Et regni eius non erit finis.*

Chriſtus regnat in regno ſcripturæ, & in aliis regnis, & quomodo.

Sequitur gratiarum actio pro beneficiorum collatione, VIGINTIQVATVOR SENIORES.] id eſt Patriarchæ & Apoſtoli per quos deſignantur Patres vtriuſque Teſtamenti, *qui in conſpectu ſedent Dei*, diuinæ lucis radium iugiter contemplando, *in ſedibus ſuis*, in circuitu iudicis pro quantitate meriti reſiſtendo. Vnde Iſaiæ tertio. *Dominus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi, & ceciderunt in facies ſuas*, ſe humiliando, vel meritum non ſibi, ſed totum Deo attribuendo, *& adorauerunt Deum* ipſum magnificando. Vnde nota quod adorare eſt, ex toto corde, & ex tota anima Deum recognoſcere vt creatorem, vt ductorem, vt redemptorem, vt remuneratorem, *dicentes* corde, ore, opere quæ eſt dictio Chriſtiana.

VERS. 16. *Iſa. 3.* *Adorare quid.*

GRATIAS AGIMVS TIBI.] per innumerabilium beneficiorum collationem, ſecundum Hieronimum, epiſtola decima, vel nihil proferri breuius, vel audiri ſuauius, nihil intelligi grandius, nec agi fructuoſius poteſt in hac vita, quam gratias agere tibi: ad gratias ergo agendas Deo pro ſuis donis, & beneficiis, omnes merito obligamur, reſpice ergo vniuerſa, & cõſidera aliquid in eo quod tibi ſeruiat omnis natura, ad hunc finem curſum ſuum cælum dirigit, vt obſequiis eius famuletur, & vtilitati deſeruiat, eiuſque oblectamentis pariter, & neceſſitatibus ſecundum affluentiam indeficientem, hæc terra, hic aër, cum his quæ in eis ſunt vniuerſa explere non ceſſant, hic circuitus temporum anni innouatio, antiqua innouans, dilapſa reformans, conſumpta reſtaurans, paſtu perpetuo ſubminiſtrat, quis ergo putas hoc inſtituit? quis illud naturæ præcepit, vt ſic vno aſcenſu tibi ſeruiant cum beneficium acceperis, actorem eius non agnoſcis: donum manifeſtum eſt, largitor occultus: & cum ipſa ratio dubitare non ſinit, hoc tuum non eſt debitum, ſed beneficium alienum, ergo ei gratiæ agendæ, & diligendus qui tantum dare potuit, & tantum dare voluit, multum dilexit.

VERS. 17. *Gratiarum actiones vtilitas.* *Omnia homini famulantur.* *Beneficium creationis dignum maxima gratiarum actione.*

Conſidera ergo beneficia redemptionis, vt vitio non deficias, quia verbum caro factum eſt, vt nos ſpirituales faceret: benigne inclinatus eſt, vt proſtratos erigeret: viſibilis apparuit, vt inuiſibilia oſtenderet: flagella pertulit, vt opprobria ſanaret: & irriſiones ſuſtinuit, vt ab æterno ſupplicio liberaret, mortuus eſt, vt viuificaret: ſurrexit victor inclytus, vt nos glorificaret.

GRATIAS AGIMVS TIBI DOMINE] cuius maieſtas imperſcrutabilis, cuius diuinitas inuiſibilis, cuius poteſtas inſuperabilis, *qui es* immutabiliter, *qui eras* æternaliter, *qui venturus es* certitudinaliter, merito ergo gratias tibi agimus, quia dignus es

Deo maximæ gratiarum actiones referendæ.

maxime

maxime in glorificatione iustorum, & extirpatione reproborum, *quia accepisti virtutem tuam magnam*, scilicet Ecclesiam congregandi, à morte resurgendi, discipulos virtute ex alto induendi, malos puniendi, bonos præmiandi.

Et regnasti] principem mundi foras eiiciendo, electos dirigendo, & ad regnum gloriosum perducendo, regnat ergo Christus, vt vigor præliantiū, vt terror aduersantium, vt laus triumphantium, vt lux contemplantium. De primo in Psal. *Regnauit, decorem indutus est*. De secundo Psal. *Dominus regnauit irascuntur populi*. De tertio Psal. *Dominus regnauit, exultet terra & lætentur*. De quarto Isa. 24. *Erubescet luna, & confundetur sol, cum Dominus exercituum regnauerit*.

Psal.92. Psal.98. Psal.96. Isa.24.

Vers.18. Et natæ sunt gentes.] id est mali gentiliter viuentes, videntes regnum contrarium surgere, & suum deprimi, sicut Herodes qui audito quod Christus natus esset, *ira*[illegible]*, & turbatus est, & omnis Hierosolyma cum eo*. Matthæi. 3. Cœlorum enim rego nato, rex terræ turbatus est, quia terrena altitudo confunditur cum celsitudo cælestis aperitur.

Matth.3. Impii nostes ferre non possunt.

Et advenit ira tua.] id est iusta vindicta, quæ in hominibus est cum ira, vel ab ira, in Deo autem nunquam, quia sêper cum tranquillitate iudicat: *Et aduenit*, id est cito, *tempus* [illegible] *mortuorum* indicandorum, quorum Iudex redemptor humani generis, nec timore concutitur, nec errore seducitur, nec fervore subuertitur, nec amore cogitur, cum Iudex apparuerit speciosus iustis & terribilis iniustis erit, quem enim mansuetum electi aspiciunt, hunc eundem panendum atque terribilem aspicient reprobi, *& reddere mercedem seruis suis Prophetis*, sub quibus comprehenduntur Apostoli, qui prænunciauerunt reprobis supplicia, & sanctis præmia, & aliis electis.

Iudex qua tutor in iudicio seruabit, & qua.

Et timentibus nomen tuum.] timore reuerentiæ, qui permanet in sæculum sæculi *pusillis*, quantum ad implentes decalogi præcepta, *& magnis*, quantum ad addentes supererogationis opera, *exterminandi eos qui corrumpunt terram*, per peccata & vitia, quorum damnatio inchoatur in conflictu tentationis, perpetratur in consensu transgressionis, obduratur in contemptu transmersionis, consummatur in excessu punitionis. De primo supra nono. De secundo Sapient. 12. *Multis exterminauit virum*. De tertio, in Psal. *Quoniam qui malignantur exterminabuntur*. De quarto, Sapient. 1. *Non est eis medicamentum exterminij*. Patet ergo quod in isto capite ponitur conflictus Antichristi, & duorum testium qui describuntur, vt animosi in pugna, vt victoriosi in palma, vt gloriosi corona, describitur, & vltimus status Ecclesiæ, vt post infestatiunē, introducitur rex summus addncens retributionem per vniuscuiusque æquam liberationem, & in hoc terminatur visio.

Sap.12. Psal.9. Sap.1.

Vers.19. Apertum est templum Dei in coelo, &c.] Terminatis tribus visionibus hic Ioannes quartam prosequitur, in qua conflictio draconis, & Ecclesiæ continetur, Vnde ista visio durat vsque ad 15. caput. Prima ergo visio est correctoria, per quam designatur dolor de peccatis, secunda consolatoria, per quam habetur gaudium de beneficiis, tertia comminatoria de clangore tubarum, per quam timor de flagellis, quarta executoria, de expeditione pugnarum, per quam affectio spei de præmiis: Præsens ergo caput diuiditur in decem partes, in prima reuelatur Ioanni admirabile Sacramentum, in secunda Ecclesiæ venerabile ornamentum, ibi, *signum magnum apparuit*, &c. Tertia hostis antiquus, *Quod est aliud signum in cœlo. Ecce draco magnus habens capita septem, & cornua decem*. Quarta ipsius calliditas, ibi: *Et draco stetit ante mulierem*. Quinta conflictus Angelorum, ibi, *Cum dracone factum est prælium magnum*, &c. Sexta victoria bonorum triumphantium, ibi, *Non præualuerunt*, A nec locus, &c. Septima iubilus Deum collaudantium. *Et audiui vocem magnam dicentem nunc facta est*, &c. Octaua draconis iterata manifestatio, ibi, *Et postquam vidit draco quod proiectus est in terram persecutus est mulierem*. Nona Ecclesiæ duplicata fortitudo, ibi, *Et datæ sunt mulieri duæ alæ*, &c. Decima hostis finalis exterminatio, ibi, *Iratus est in mulierem*.

Tangitur ergo reseratio mysteriorum, quia Templum Dei apertum est.] exhibitio reseratorum, quia *visa est arca Testamenti*, approbatio exhibitorum ibi, *in templo*, ait ergo, *apertum est templum Dei in cœlo*, id est manifestum est mysterium Christi latens prius in scripturæ sacrario, nomine enim cœli B intelligitur scriptura, cuius luminare maius nouum testamentum, luminare minus vetus, stellæ expositiones variæ scripturæ, in hoc ergo cœlo clausum fuit templum, dum mysterium latuit sub figuris, sed apertum est quando veritate detecta & oriente, recessit vmbra, sicut euanescunt tenebræ, aurora accedente. Extendens sicut pelles, id est scripturas dilatans per expositionem multiplicem.

Cœlum scriptura.

Christus arca est.

Et visa est arca testamenti.] id est Christus & sacramenta ipsius in templo hoc est in Ecclesia, vel aliter Christus dicitur arca, quia tria habuit veraciter, quæ continebantur in arca signaliter, tabulæ Testamenti, virga Aaron, vrna aurea plena manna cælesti, & in arca humanitatis assumptæ continentur tabulæ vniuersæ sapientiæ, & scientiæ, C virga æquitatis & iustitiæ, manna sanitatis & spiritualis lætitiæ, illud ergo templum, de quo dicitur, *Soluite templū hoc, & in tribus diebus reædificabo illud*, tunc apertum est in cœlo, hoc est in Ecclesia, per Euangelicam denunciationem, per Magorum adorationem, per miraculorum operationem, per crucifixionem & lateris apertionem, per gloriosam Resurrectionem, per suam Ascensionem, per Apostolorum prædicationem, & Discipulorum instructionem, per dationa Spiritus sancti, quæ fuit causa super Christi manifestationem. De 1. Luc. 2. *Natus est Christus qui est Dominus*, &c. De secundo, & tertio. *Ecce stella quam viderant Magi ab oriente*, &c. De quarto, Ioan. 2. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galileæ*. De quinto, Ioan. 19. *Vnus militum lancea aperuit latus eius*, &c. De sexto, Luc. 24. *Aperuit illis sensum, vt intelligerent Scripturam*. De septimo, Actuum 1. *Videntibus illis eleuatus est*. De octauo, Matth. vlt. *Illi profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante*, &c. Istis 8. modis apertum est templum illud. Claues illius templi fuerunt, allocutio Angelorum, visitatio pastorum, arca autē visa in templo apparuit visibilis & palpabilis, apertum est ergo templum Dei in cœlo, in stella, humana configuratio, in regibus humilis subiectio.

Vers.20.

Christus per multa aperitur & declaratur.

Luc.2. Ioan.2. Ioan.19. Luc.24. Act.1. Matth.vlt.

Claues templi.

Vel potest accipi pro B. Virgine in quo quidem verbo tangitur claritas conuersationis, nouitas operationis, veritas prædicationis, sublimitas Resurrectionis, & Ascensionis, virginitas puellaris & singularis, quia apertum est in cœlo, vtilitas salutaris, quia facit primum ortum pulcherrimum, secundum ortum celeberrimum, tertium fructum vberrimum.

Maria arca.

Quantum ad primum est notandum quod illud templum fuit ædificatum speciose. De primo Ezech. 41. *Latitudo erat Templum in superioribus, & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora per medium*. De secundo, 3. Reg. 5. *Præceperat Rex, vt tollerent lapides pretiosos in fundamentum Templi*. De 3. 2. Paral. 3. *Strauit Salomon fundamentum Templi pretiosissimo marmore decore multo*. Causa autem illius templi fuit emendans nubes humiditatis iuxta illud Esa. 41. *Rorate cæli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet saluatorem*, & ros fœcundans.

Ezech.41. 3.Reg.5. Paral.3. Isa.45.

Vel hoc templum aperuit, consensus fidei, ascensus Verbi, tota & integra semper salua virginitate: & ideo tangitur fructus generalis partus filij. Vnde cor-

li aperti sunt, vt admirantes, vt distillantes, vt nunciantes De primo Ierem. 3. *Cæli obstupescent*. De secundo, *Cæli distillauerunt à facie Dei Synai*. De tertio, Psal. *Cæli enarrant gloriam Dei*.

Hier.3.

Psal.18.

Hec potius accommodari Ascensioni Christi Domini.

Christus est arca.

Pro Ascensione Domini possumus accipere, *Visa est arca Testamenti eius in Templo*, in quo verbo triumphator mortis, & reparator humani generis describitur, quantum ad euidentiam personalem, quia visa est, quantum ad effluentiam virtualem, quia in templo, quantum ad existentiam singularem, quia arca: vnde describitur ars secretorum in arca, vt ars legentium, lux electorum, quia visa est laus animorum, quia in templo. Rectè vt lux videntium, vt laus fruentium, vt ars rationi, vt lux intellectui, vt laus affectioni. Quantum ad primum, est notandum, quod in arca fuerunt tria, tabulæ Testamenti, virga Aaron. & manna quod erat in vrna aurea. Per primum signatur verbum omnis scientiæ, per secundum sceptrum omnipotentiæ, per tertium bonum magnificentiæ. Vnde ad Hebr. 9. *Post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur Sancta Sanctorum*, &c. Sequitur arca circumtecta ex omni parte auro, in qua vrna aurea habens manna, virga Aaron quæ frondeurat, & tabulæ Testamenti.

Hebr.9.

Vel per ista tria nobis insinuatur legislator veritatis, per virgam, reparator libertatis per tabulas, præmiator fœlicitatis per manna, quantum ad secundum est notandum quod visus est, in exemplum conuersationis, in argumentum resurrectionis, in ferculum fruitionis. De 1. Is. 60. *Super te orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur*. Et Baruch. 3. *Post hac in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est*. De secundo, Ioan. 20. *Gauisi sunt discipuli viso Domino*. De tertio, Iob. 19. *Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt*, &c.

Isa.60.
Baruch.3.
Ioan.20.
Iob.19.

De tertio est notandum, quod in templo isto coronantur victores, ordinantur seruitores, iocundantur laudatores. De primo, dicit scriptura, supra, *Qui vicerit, faciam illum columnam in Templo Dei mei*. De secundo, supra 7. cap. *Seruiet ei die ac nocte in templo eius*. De tertio, in Psalm. 28. *In templo eius dicent gloriam*.

Psal.28.

Ex quo ergo visus est in templo, facta sunt fulgura: in quo notatur, euidentia miraculorum, efficacia auditorum, comminatio, seu tonitrua Prædicatorum, vnde Christo visibiliter apparente facta sunt fulgura, illuminantia per splendorem, inflammantia per ardorem, concutientia per terrorem Vnde Exod. 19. *Aduenerat dies tertius*, &c. *claruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, clangorque buccina, vehementius perstrepebat* en noctes prædicantium, iubilantium, postulantium, lachrymantium. Psal. *Dabit voci sua vocem virtutem*. En tonitrua, *& terræmotus* propter commotionem exhortationem & informationem, & grando magna persequentium.

Exod.19.

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

SYNOPSIS
CAPITIS DVODECIMI.

SVB Schemate mulieris & Draconis concertantium describitur multiplex Ecclesiæ & Diaboli pugna, in fine mundi, Ecclesiæque victoria. *Nam primo mulier parit masculum, draco eum rapere, & deuorare molitur, sed ille rapitur ad Deum, insequitur Draco, vt eos in iudicio Dei calumnietur & accuset, sed à Michaele deiicitur, trahitque secum tertiam partem stellarum. Quocirca cælites glorificant Deum: inde Draco deiectus & frendens persequitur mulierem, illa acceptis alis fugit in desertum, Draco insequens ore vomit, & emittit in eam flumen, sed terra hians illud absorbet, quare Draco fremens reliquias seminis eius persequitur.*

CAPVT DVODECIMVM.

1. ET signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.

2. Et in vtero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur vt pariat.

3. Et visum est aliud signum in cœlo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus eius diademata septem.

4. Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cum peperisset, filium eius deuoraret.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum eius.

6. Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7. Et factum est prælium magnum in cœlo, Michael, & Angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli eius.

8. Et non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo.

9. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & sathanas, qui seducit vniuersum orbem: & proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi sunt.

10. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas

Christi

Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorũ, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem.

12. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis: Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet.

13. Et postquam vidit draco quod proiectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.

14. Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquarum tanquam flumen, vt eam faceret trahi à flumine.

16. Et adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17. Et iratus est draco in mulierem, & abiit facere prælium cum reliquiis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi.

18. Et stetit supra arenam maris.

EXPOSITIO DVODECIMI Capitis.

Vers. 1.

SEquitur Ecclesiæ pleniformis descriptio, & multiformis impugnatio. Vnde dicit, SIGNVM MAGNVM APPARVIT IN COELO] vbi historice describitur Ecclesia quantum ad vestigium æternitatis, *quia signum, &c.* quantum ad incendium charitatis, quia *amicta sole*, quantum ad dominium terrenitatis, quia *luna sub pedibus eius*, quantum ad imperium authoritatis, quia *in capite eius corona*, quantum ad conceptum fœcunditatis, quia *clamabat, &c.* Dicit ergo, *signum magnum apparuit in cælo*, id est in Ecclesia militante, quia veritas erit in triumphante. Signum enim est, quando per hoc quod videtur, aliud indicatur, vt Origen. super Epistolam ad Romanos, dicit. Signum enim est res præter speciem quam ingerit sensibus aliquid faciens in cognitionem venire. Idem August. de doctrina Christiana, cap 1. Hoc autem fuit signum *mulier amicta sole*, id est Ecclesia induta charitate & dilectione. Mulier ergo dicitur, quia regeneratione fœcundata, sed amicta sole, quia charitate inflammat sol ergo est oculus mundi. *Et luna sub pedibus eius.* Luna significat terrenitatem, quia instabilis. Luna ergo dicitur esse sub pedibus, quando vanitas superbiæ, vilitas luxuriæ, cupiditas auaritiæ sensibus suppeditantur. Per primum luna obscuratur.

Ecclesia describitur.

Quid signum.

Nã capite eius corona stellarum duodecim, id est in medio Ecclesiæ duodecim Apostoli quibus quasi duodecim stellis illuminata est, & quasi duodecim Margaritis ornata Ecclesia dignoscitur. Ipsi enim quasi præcipui milites in capite exercitus Dominici sunt positi, sic stellæ in firmamento cœli & nocte aduersitatis luxerunt, & totum mundum illuminando in custodiis suis duodecim Apostoli dederunt lumen, id est in suis Prouinciis, Thomas in India maiori, & Iudas in Perside, Philippus in Samaria, Mathæus in Alexandria, Ioannes in Asia, Andreas in Thracia, duo Iacobi in Iudæa, Petrus in Cappadocia, Paulus in Græcia. Et tandem Petrus & Paulus in Italia: in his ergo regionibus prædicauerunt, & multa mirabilia fecerunt. Propter quod sicut stellæ dederunt lumen in custodiis suis.

Ecclesia duodecim stellis Apostolis illustrata.

Apostoli præcipui Duces Ecclesiæ Prouincia assignata Apostolis.

ET IN CAPITE EIVS CORONA STELLARVM DVODECIM] id est in mente luminositas fidei 12. articulorum, quibus tanquam principiis verissimis, & certis instituitur Ecclesia, quoniam per 12 lapides designantur, quos Iosue accepit de medio Iordanis alueo, ibidem in capite corona stellarum 12. in mense eius spes & præstolatio 12. fructuum spiritualium, quos enumerat Paulus ad Gal. 5. *Fructus autem spiritus sunt charitas, gaudium, &c.* Duodecim vero gaudia cælestia supradicta, quæ per stellas intelliguntur, de quibus est in vera Ecclesia spes & præstolatio, sunt ista. Quorum primum & præcipuum de plena cognitione, 2. de perfecta dilectione, 3. de summa apprehensione, 4. de corporis claritate, 5. de corporis agilitate, 6. de corporis subtilitate, 7. de corporis impassibilitate, 8. de pacis tranquillitate, 9. de grata & venerabili societate, 10. de loci varietate, 11. de status immutabilitate, 12. de plena securitate. De primo, *Nunc cognosco ex parte, &c.* De secundo. Tunc enim diliget vnusquisque Deum, & proximum suum secundum gradum debitum, iuxta illud, Isaiæ 31. *Dixit Dominus cuius est ignis in Sion, & caminus in Hierusalem*, De tertio. Cant. 3. *Tenui eum, nec dimittam*: hæc tria pertinent ad tres dotes animæ. De quarto Matth. 13. *Fulgebunt iusti sicut sol.* De quinto Sapient. 4. *Fulgebunt iusti tanquam scintillæ in arundineto.* De sexto notatur in hoc, quia iusti dicuntur fulgere sicut sol, cuius radius penetrat vitrum & crystallum sine eorum læsione. Vnde Dominus intrauit ad discipulos suos ianuis clausis. Ioan. 12. De septimo, 1. Cor 15. *Seminatur corpus in infirmitate, & surget in virtute.* hæc quatuor pertinent ad stilum corporis. De octauo. 22. *Sidebit populus meus in pulchritudine pacis.* De nono, infra 14. c. *Ecce Agnus stabit supra montem Sion, & millia cum eo.* 44. &c. De decimo infra 21. c. *Ciuitas ista non eget sole neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit istam, & lucerna eius erit Agnus.* Erit locus speciosissimus. Iud. 17. *Intrabimus ad securos in regionem latissimam*, & deliciosissimus. Ezech. 20. *In deliciis paradisi fui*, erit suauissimus, infra 12. c. *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit vltra, &c.* Erit locus mũdissimus. Tob. 13. Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ nouem suns. De vndecimo, Iac. 2. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Psal. 121. *Hierusalem quæ ædificatur, vt ciuitas.* De duodecimo. Psal. 127. *Lauda Hierusalem Dominum, lauda, &c.* Vt hæc duodecim gaudia sumantur secundum diuersas operationes Dei, à Deo visio diuinitatis & humanitatis, à loco spatiositas, speciositas à consortio hominum & Angelorum, & à seipso fælicitas animæ & corporis, à mundo formositas & creaturarum stabilitas, ab inferno, inferni euasio, & damnatorum inclusio.

Quanam stella duodecim.

Gal. 5.

Duodecim gaudia cœlestia.

Isa. 31. Cant 3. Matth. 13. Sap. 4. Ioan. 12. 2. Cor. 15. Isa. 22. Iudic. 17. Ezech. 20. Locus paradisi quam gratus. Iac. 2. Psal. 121. Psal. 147.

ET CLAMABAT PARTVRIENS, ET CRVCIABATVR NE PARIAT.] scilicet desiderans generare mul-

Vers. 2. Religio est signum.

tos filios spirituales quod pertinet ad Prædicatores, ad Pastores, & Doctores.

Quomodo Religio dicitur mulier.

Vel aliter, SIGNVM MAGNVM APPARVIT IN COELO.] exponitur de Religione, est ergo signum magnum deuincere mundum, & seipsum, *mulier amicta sole*, id est Religione decorata & conuersatione adornata, *luna sub pedibus eius*, per contemptum omnium mundanorum, mulier dicitur ergo religio in fœcunditate meritorum, amicta speciositate donorum, sole claritate exemplorum eius, *luna sub pedibus eius*, vt sustentetur necessitas, vt occoiretur carnalitas, vt contemnatur prosperitas, Eccles. 16. cap. *fructus gloriosi*, habitus virtuosi qui sunt prudentia, quæ continet memoriam quantum ad præterita, intelligentia, quantum ad præsentia, prouidentia: quoad futura, abstinentia respectu gulæ, continentia respectu luxuriæ, modestia respectu loquelæ Magnanimitas in aggressione, æquanimitas in toleratione, longanimitas in expectatione.

Eccl. 16.

Virgini accommodatur hoc signum magnum quod apparuit in cœlo.

Aliter SIGNVM MAGNVM APPARVIT IN COELO.] de B. Virgine, quando virgo peperit, *amicta sole*, in obumbratione Spiritus sancti, *Luna sub pedibus eius*, quia contempsit mundum perfectè, *in capite eius corona duodecim stellarum*, id est cuncta priuilegia virginum vel duodecim specialia gaudia, describitur ergo Virgo Maria in verbo proposito, vt diffusa iucunditate, quia *signum magnum apparuit in cœlo*, vt perfecta integritate, quia *mulier amicta sole*, vt mira subtilitate, quia *luna sub pedibus eius*, vt excelsa sublimitate, quia in capite eius, &c.

Quomodo in Maria fuit signum

Circa primum est notandum quod in Maria fuit signum condescensionis Verbi, fœcundationis vteri, generationis filij, affectionis fidei, reconciliationis verbi. De primo Isa. 28. De signo Iudæ. De secundo Iudic. 6. De signo Gedeonis in vellere. De tertio Isa. 7. *Pete tibi signum*, &c. Et sequitur, *Propter hoc dabit ipse Dominus vobis signum ecce Virgo*, &c. De quarto Genes. 8. *Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis*, &c. De quinto, Num. 20. De virga Aaron quæ posita erat in arca in testimonium fidei. De sexto Esth. 4. De virga Assueri, quæ erat signum clementiæ.

Isa. 28. Iud. 6. Isa. 7. Gen. 8. Num. 20. Esth. 4.

Quantum ad secundum nota, quod Beata Virgo fuit mulier non sexu defectibilitatis, fragilitatis, flexibilitatis, sed fuit mulier præordinata in dominio, sanctificata, id est sancta facta, in ortu, immaculata in conceptu, glorificata in transitu, vnde dicitur quod mulieri datæ sunt duæ alæ.

AMICTA SOLE.] scilicet in quo est incendium charitatis ardentis in mente, fulgentis amore, feruentis in opere, *Luna sub pedibus eius*, quia ipsa supereminet toti Ecclesiæ: sed *in capite eius corona duodecim stellarum*, scilicet quantum ad primatus adeptionem, defectus absentationem, stolæ induitionem, sanctificatio vteri, salutatio Angeli, obumbratio Spiritus sancti.

Duodecim stellæ quæ sunt in Virgine.

Nota quod quatuor stellæ primæ, sunt quatuor priuilegia, quæ Virgo obtinuit ex parte Dei, propter quæ meruit ab Angelo salutari. Cum dixit sibi, *Aue Maria gratia plena*: aliæ quatuor stellæ sunt in Virgine gloriosa, scilicet sollicitudo examinantis, fortitudo perseuerantis, certitudo intelligentis, promptitudo assentientis: ideo propter ista quatuor priuilegia dictum est Virgini, *Benedicta tu in mulieribus*, sed vltimus quaternarius stellarum est, Virgo sine exemplatione, fœcunda sine corruptione, grauida sine grauatione, puerpera sine dolore: ista quatuor habebat ex parte corporis, & ob hoc dictum est ei. *Benedictus fructus ventris tui.* Et sequitur descriptio hostis antiqui sub nomine draconis Ecclesiam impugnantis.

VERS. 3. ET VISVM EST ALIVD SIGNVM IN COELO.] non vacans à mysterio: *& ecce draco*, per calliditatem, *magnus* propter elationem, *& rufus* propter crudelitatem, *habens capita septem* quantum ad vitiorum principalitatem, vel per septem capita designantur vniuersi Hæresiarchæ tempore Antichristi: *& cornua decem*, id est Reges decem qui insurgent contra Ecclesiam in temporibus nouissimis, vel per decem cornua transgressio Decalogi, *& in capitibus septem diademata*, quoad septiformem tentationem per quam vincens coronabitur, septem enim sunt genera tentationum. Prima est importuna, quæ procaciter insistit, secunda dubia, quæ animum ambiguitate inuoluit, tertia subdita, quæ iudicium rationis præuenit, quarta occulta, quæ deliberationis considerationem præterfugit, quinta violenta, quæ mentis vires transcendit, sexta fraudulenta, quæ animum seducit, septima prolixa, quæ variis vitiis impetitur. Vel per septem cornua significantur vniuersi reprobi ab initio mundi, quorum primum cornu fuit reprobi ante diluuium. Secundum, reprobi post diluuium inuentores idolorum. Tertium reprobi postquam lex data est. Quartum, pseudoprophetæ à quibus populus est deceptus. Quintum, impij Iudæi qui Christum crucifixerunt. Sextum Ecclesiæ persecutores. Septimum Antichristus & sui sectatores.

Dæmonis descriptio.

Quænam sunt septem cornua dæmonis.

Septem genera tentationum.

Septem cornua diaboli sunt omnes reprobi.

VERS. 4.

ET CAVDA EIVS,] id est sequens exercitus, vel finalis tentatio, vel simulata deceptio quæ regit malitiam, sicut cauda turpitudinem trahebat, de fide ad infidelitatem, de spe ad desperationem, de dilectione ad simulationem.

Lucifer cecidit.

TRAHEBAT TERTIAM PARTEM STELLARVM,] quantum ad omnium damnandorum animaduersionem, vel animi, vitiationem. *Et misit eos in terram*, per terrenorum affectioné, hoc ad litteram intelligitur de Lucifero qui magnam multitudinem Angelorum ex libertate arbitrij sibi tanquam principi contenientium traxit de cœlo ad illum aërem caliginosum. Sic ergo eiectus de cœlo per superbiam persequitur Ecclesiam spirituales filios genituram. *Et draco*, sic armatus, *stetit* non fessus nec fatigatus *ante mulierem*, & contra ecclesiam, *quæ erat paritura*, alios in fide Christi per generationis innocentiam, quos iam conceperat per affectum, sed non pepererat per effectum, tales enim nititur diabolus impedire.

Lucifer alios secum principes duxit ad inferna.

Quanto opus est melius conatur illud destruere diabolus.

VT CVM PEPERISSET FILIVM DEVORARET,] i. extingueret, sanctũ propositum vel deprauaret, id est extingueret sanctum opus meritorium, quãto enim opus melius, tanto magis extinguere nititur peruertendo.

Nota draco est maius animal inter reptilia, elephas maius inter gressibilia, draco vero cum sit multum callidus, sitit sanguinem elephantis qui est multum frigidus, vnde draco inuoluit se inter ipsius tibias, vt faciat eum cadere, quo extructo possit sanguinem sugere: draco ergo elatos statu deiicit, immundos tactu inficit, cupidos cauda inuoluit, iracundos morsu interficit. E contra Dominus draconem in baptismo exterminauit, in patibulo iudicauit, in inferno alligauit, in deserto conculcauit, de primo in Psalm. 73. *Tu confregisti capita draconis in aquis*, de secundo, Psalm. 90. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*, de tertio Psalm. 103. *Ecce draco iste quem formasti ad*. &c. de quarto infra 20 capite. *Et vidi Angelum descendentem de cœlo*. Et sequitur, *apprehendit draconem serpentem antiquum, qui diabolus est sathanas & ligauit eum per annos mille*. Item draco, pœnitentia exercitatur seu confunditur, abstinentia conculcatur, patientia ludificatur, continentia alligatur.

Psal. 73. Psal. 90. Psal. 103.

Draco quomodo vincitur.

VERS. 5. *Peperit ecclesia.*

ET PEPERIT MVLIER,] id est ecclesia *filium masculum*, id est Christum virtuosum, generosum, gloriosum. Tunc autem peperit ecclesia, quando enixa est

puerpe

puerpera. Peperit ergo mulier filium masculum, *qui recturus erat omnes gentes*, in quo inuicta virtuositas, in quo dominatiua potestas. Nec solum gentes, sed mundum vniuersum per dispositionem prouidentiæ, infernum per distinctionem iustitiæ, ecclesiam militantem infusione gratiæ, triumphantem per diffusionem vniuersalis affluentiæ.

Et raptus est filius eius ad Deum, id est ascendit in cælum captiuam ducens captiuitatem, id est *ad thronum eius*, id est ad patris æqualitatem, non per effectum nouum, quia ab æterno fuit patri æqualis & consubstantialis, sed per manifestationem ad Phil. 2. *Donauit illi nomen, quod est super omne nomen*, hoc potest accommodari ad Ascensionem Domini vbi tangitur Assumptio humanitatis. Cum dicit. *Raptus est filius eius*, concessio æqualitatis, quia ad Deum: ascensio auctoritatis, quia ad thronum eius. Primum probat motus virtualis; secundum gradus coëssentialis, tertium probatur, quia filius iudicialis. Raptus est igitur ab humanitate ad diuinitatem, in carne à passibilitate ad immortalitatem. Nota quod legimus raptum ab infirmitate ad subtilitatem in ascensione, corporaliter subiectum, mentaliter suspensum, totaliter translatum. De primo Act. 8. *Spiritus Domini rapuit Philippum*. De secundo 2. Cor. 13. *Raptus est vsque ad tertium cælum*. De tertio 1. ad Thessal. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus*, &c. Et sequitur mulieris prouidentia.

Phil. 2. *Act. 8.* *2. Cor. 13.* *1. Thess. 4.*

Vers. 6. Et mulier fugit in solitudinem.] id est ad mentis secretarium, quia abiiciens terrenorum desideriorum tumultus, & mundi curas, & blandimenta noxia, locum quietis elegit.

Vbi habet locum paratum a Deo,] per condescensionem diuinam, habet & libertatem vt ibi pascat eam per gustationem cælicam, *diebus mille ducentis sexaginta*, per continuam custodiam.

Vel aliter, Mulier fugit in solitudinem,] id est in cælum per contemplationem, quod dicitur solitudo, & terra deserta propter certam tumultus carentiam, & quia derelictum fuit à lucifero & sociis eius. *Vbi habet locum paratum à Deo*, vt tandem rapiatur per apertam visionem. Ioan. 14. *Vado vobis parare locum*, vt ibi pascat eam Angelorum esca inæstimabili diebus mille ducentis sexaginta, id est duratione interminabili.

Cælum quomodo solitudo. *Ioan. 14.*

Hoc potest accommodari viris religiosis, vbi quatuor annotantur. Primum est obedientiæ humilitatis fœcunditas, quia mulier, hic mulier dicitur à subiectione & mansueta pietate, fœcunda liberalitate, operandi sedulitate. Sed describitur hic Philosophia, typo mulieris, quia mollit ferocitatem animantium, vel quia lacte nutrit infantes, vel quia assiduè assistit ægris, de muliere gratiosa quæ inuenit gloriam. Prouerb. 12. secundum est mundanorum perfecta contemptibilitas eleuans mentem ad cælestia, vel est eleuata sublimitas, quia fugit in solitudinem. Iob. 3. *Qui ædificauit sibi solitudines*. Ædificati est de mente terrenorum desideriorum tumultus expellere, & vnanimi intentione ad amorem quietis mentis intimæ euolare. Tertiò notatur animæ sic fugientis quieta tranquillitas, *quia habet locum paratum, à Deo*, fuga enim est propassio vnius ad alterum. Quarto vocatur spiritus alimoniæ suauitas, vt pascat istam diebus mille ducentis sexaginta, scilicet pastu Euangelicæ prædicationis, æternæ consolationis & spe futuræ glorificationis Potest accommodari beatæ Magdalenæ, vbi primo tangit Christi optatiuum titulum, quia fugit in solitudinem. Præparatum præsidium, quia habet locum paratum à Deo, procuratum conuiuium vt ibi pascat eam.

A mundo quomodo recedendum. *Iob. 3.*

Nota quod triplex est solitudo, scilicet mentis, religionis, & mundi: solitudo mentis est apta ad iudicandum. Secunda solitudo religionis alta ad contemplandum. Tertia mundi est fuga læta ad delectandum, A solitudo religionis, est fuga mundi, aula Dei, vita cæli. Tertia est solitudo mundi quæ mala est, quoniam deuiat error, obuiat horror, æstuat ardor. De his dicit Apostolus 2. ad Cor. 11. *Periculum in solitudine* &c.

Triplex est solitudo. *Mundi solitudo mala.* *2. Cor. 11.*

Vers. 7. Et factum est prælium magnum in cælo,] supra posita pugna draconis & Ecclesiæ, hic subiungitur conflictus cælestis curiæ, quæ conatibus malorum resistit & Ecclesiam munitionibus, inspirationibus bonis instruit, vnde describitur ista pugna vt periculosa propter violentiam expugnatorum, quia cum dracone, vt laboriosa propter residentiam impugnatorum, quia cum eis præliabuntur, ac vigorosa propter assistentiam pugnatorum, Michael & Angeli eius, &c. Primum proterua crudelitas aduersarij, secundum diuturnitas exercitij, tertium auctoritas adB iutorij.

Curia cælestis adiuuat militantem.

Dicit ergo factum est prælium magnum in cælo,] id est in Ecclesia, quia dæmones volunt auferre hominibus ex inuidia quod per suã superbiam perdiderunt. Sed quamuis magnum sit prælium, præualet tamen forte auxilium, quia *Michael* quoad maiores, *& Angeli eius*, quoad minores, *præliabantur cum maiores*, id est cum lucifero: orando, Ecclesiã sustentando, auxiliũ suis præconiis conseruando, vnde quando dæmones sunt parati ad pugnandum, & sancti Angeli ad resistendum, eligamus ergo arma sectari, quia fortissimos & inuictos adiutores habemus. Solus autem Michael exprimitur quia est Præpositus Ecclesiæ. Vnde ei præcipuè incumbit custodia eius. Alij autẽ AnCgeli qui singulis hominibus sunt deputati, ideo sunt sicut Episcopi sub Papa, & ideò dicitur *Angeli eius*. Michael fuit Præpositus synagogæ. Vnde Angelus Danieli dixit. Dan. 10. cap. *Nemo adiutor meus fuit in omnibus his nisi Michael princeps noster*. Sed ex quo sinagoga crucifixit Christum translatus est nobis ad præposituram, & custodiam. Michael ergo assistit nobis, ad impetrandum ne repellamur, ad operandum ne impediamur, ad informandum ne seducamur, ad triumphandum ne subiugemur, de primo. *Surget Michael princeps magnus, pro filiis populi tui, & veniet tempus quale non fuit, ex quo gentes esse cœperunt vsque*, &c. Nota quod debemus præliari vigilanter, ne præueniamur, sapienter ne decipiamur, confidenter ne D terreamur, perseueranter ne deiiciamur. De primo Gen. 49. *Præliabitur sapienter*. De secundo, 1. Reg. 9. *Præliare Domine in prælio*, &c. De tertio, Psal. 2. *Si exurgat aduersum me prælium*. De quatro, *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium*.

Inuidia dæmonum. *Cur solus Michael exprimitur.* *Dan. 10.* *Michael quomodo nobis assistit.* *Dan. 12.* *Gen. 49.* *1. Reg. 9.* *Psal. 2.* *Psal. 17.*

Nota quod hic agitur de natura angelica quod secundum quod ponit Dyon. de angelica Hierarchia, Deus condidit Angelos bonos, inserens eis libertatem arbitrij ad eligendum bonum, & respuendum malum, medium tamen inter se summum & incommutabile bonum, ita quod si auerterentur ad amandum quod erat supra se, ascenderent ad statum gratiæ. Si vero ad bonum commutabile, quod infra se erat, eo ipso ruerent in malum culpæ & pœnæ. Prius E ergo lucifer præsumens de bono priuato, priuatam excellentiam voluit & petiit quærens aliis superferri, & ideo cecidit cum cæteris consentientibus sibi, & sic Angeli à Deo auersi sunt obstinati per impœnitentiam. Sed ad Deum conuersi, certè sunt confirmati per gratiam & gloriam. Et insuper illuminati secundum cognitionem matutinam & vespertinam, ordinati etiam ad operationem contemplatiuam & administratiuam. Et hoc secundum triplicem Hierarchiam scilicet supremam, mediam & infimam, ad quorum supremam spectant Cherubin, Seraphin, & Throni. Ad mediam Dominationes, Virtutes, & Potestates, ad infimam vero principatus, Angeli & Archangeli.

Superbia Luciferi & eius ambitio. *Hierarchia Angelica quot & quales.*

Sequitur Et draco pugnabat et Angeli eius,] Ecclesiam diuersis tentationibus infestando.

Et non prævaluerunt,][auxilium bonorum
Vers. 8. Angelorum superando. *Nec locus ipsorum amplius in-* *Iusti licet cadant resurgunt.*
uentus est in cælo, id est in Ecclesia, maxime quantum
ad bonos, qui si aliquando peccant Deo permittente,
finaliter resurgunt ipso adiuuante.

Sed ad euidentiam litteræ, quære ait. Et non
prævaluerunt? cum scriptum est. Iob. 41. *Non est* *Iob. 41.*
potestas super terram quæ valeat ei comparari? Item qua- *Obiectiones & earum solutiones.*
re locus non est inuentus in cælo, cum multos quo-
tidie impugnent, & superent, in quibus requiescunt?
Responsio ad vtrumque quod licet post baptismum
& abrenunciationem, diabolus multos decipiat, ta-
men in eos qui sunt prædestinati finaliter nihil po-
test nec præualet, quia ablato peccato per pœniten-
tiam non inuenit in eis requiem, & sic vtrumque in-
telligitur.

Vers. 9. Et proiectus est draco iste,] qui sic ap-
pellatur propter violentiam, *magnus* propter vsurpa-
tam potentiam. *Serpens* propter astutiam, *antiquus*
propter antiquam experientiam, diabolus per sæui-
tiam, *& sathanas*, id est aduersarius propter inuidiam,
qui seducit vniuersum orbem, inducit à veritate in falsi-
tatem, à falsitate in cupiditatem.

Reprobi propter multitudinem dicuntur orbis. Sed hic obiicitur, quia videtur sibi contradicere,
immediate enim dicit quod proiectus est draco. Hic
autem quod seducit vniuersum orbem. Respondeo
vniuersum orbem vocat hic reprobos propter eorum
multitudinem, sic ergo à bonis proiicitur ad sedu-
cendum malos.

Vnde sequitur quod Proiectus est in ter- C
ram,] id est in terrena amantes, *& Angeli eius*, qui
consentientes, *cum ille*, missi sunt vnanimiter sæuien-
tes: literaliter tota ista littera potest exponi de bello,
quod fuit in cælo empyreo, quando Lucifer & sui
Diuersitas affectuum potest dici prælium. propter superbiam ceciderunt; & alij propter electio-
nem in Dei gratia perstiterunt. Vnde diuersitas affe-
ctuum proprie potest dici ipsorum prælium: exponi-
tur ergo sic.

Et factum est prælium magnum,] in cælo
empyreo discutientibus facultatis motibus *Mi-
chael & Angeli eius præliabantur cum dracone*, Deo
adhærentes & lucifero dissentientes. *Et draco pugna-
bat & Angeli eius*, id est Lucifer & eius adhærentes
superbiendo & super omnes dominium appetendo, D
& non præualuerunt, scilicet assequi quod appete-
bant. *Nec locus eorum inuentus est amplius in cælo*: scilicet
empyreo. *Et proiectus est draco iste magnus serpens anti-
quus qui vocatur est diabolus & sathanas*, propter om-
nium malorum aggregationem, *qui seducit vniuersum
orbem*, per variam machinationem, *proiectus est in
terram*, id est in carcerem, *& Angeli eius cum ipso missi
sunt*, in æternam damnationem. Ostensa igitur deie-
Post victoriam lætitia. ctione hostium persequentium, ostenditur exultatio
amicorum congratulantium. Vnde post conflictum
prælij, post exitum belli, sequitur locus trophei: vnde
subdit.

Vers. 10. Et audiui vocem magnam in cælo
dicentem,] id est iucunditatem ciuiũ superiorum.
Nunc facta est salus, quantum ad euasionem vitiorum,
Et virtus, quantum ad executionem meritorum. *Et
regnum*, id est dominium vitia calcandi. *Et potestas*, dæ-
mones *subiiciendi*, scil. per virtutem Dei nostri & Chri-
sti eius.

Proiectus est.] id est procul iactus sine spe
Vers. 11. reuertendi, *accusator fratrum nostrorum*, quia habet of-
Angeli dicunt nos fratres. ficium nocendi, Angeli autem dicunt nos fratres
suos per gratiam, non naturam, qui ad præmium vel
ad eandem hæreditatem sumus vocati, *qui accusabat
eos*, id est accusabiles laborabunt reddere, *ante conspe-
Hebr. 5.* *ctum Dei*, quem nullum latet secretum ad Hebr. 5.
Omnia nuda sunt ante oculos Dei, die ac nocte, id est con-
tinue in prosperis & aduersis.

Nota quod sicut ait Gregor. in Moral. a, tribus mo-

A dis loquitur diabolus ad Deum. Vel cum vias suas
insinuat, vel cum electorum innocentiam factis cri-
minibus accusat, vel cum tentandam eandem inno-
centiam postulat. Et sequuntur tria remedia, per quæ
sancti superant dæmones. Primum est contemplatio,
passionis Christi.

Et ipsi vicerunt eum prop- Vers. 11. *Diabolus sic vincitur.*
ter sanguinem agni.] Secundum est
inuocatio nominis eius, *& propter verbum testimonium
eius*, Christum diuulgando & verum Deum & homi-
nem testando. Tertium maceratio corporis proprij.
& non dilexerunt animas suas vsque ad mortem, scilicet
exclusiue, id est non tantum dilexerunt quod sua di-
lectio excluderet mortem corporalem. Ioan. 12. *Qui* *Ioan. 12.*
amat animam suam perdet eam. Vnde potius elegerunt
B mori quam Christum negare, & ad mortem animas
suas posuerunt, ne nequirent amando perderent re-
gnũ; ait Haymo & Bern. super Cant. serm 9. Optimus *Bern.*
æstimator rerum est tibi qui nihil suorum sibi præ-
seruandum æstimet, quia nec Paulus animam pretio-
siorem se existimabat vel faciebat. Et sequitur disci-
pulus ergo Christi ponat animam suam pro Christo, *Amor Christi omnibus præferendus.*
siue exponendo vt Martyr, siue affligendo vt pœni-
tens, dulcedo enim mellis, suauitas lactis, vini sapor
cunctæque deliciæ non sic oblectant fauces gustan-
tium, vt amor Christi mentes diligentium se.

Propterea lætamini cæli.] vniuersi ciues Vers. 12.
cælici tam sancti quam spiritus Angelici, *& qui habi-
tatis in eis*, id est vniuersi prælecti ad inhabitandum
C super obtenta victoria, & repromissa corona contra
væ terra, id est terrena amantibus, & in eis incumben-
tibus, *& in mari*, de vitio in vitium fluctuantibus, *hoc* *Psal. 103.*
*mare magnum & spatiosum manibus, illic reptilia quorum
est numerus, quia descendit diabolus*, ad nos tentandos,
& decipiendos, *habens iram magnam*, ad nos de-
uorandos, *sciens quod modicum tempus habet*, ad nos *Dæmonis malitia.*
persequendos. Vnde secundum Dionysium de di-
uinis nominibus cap. 4. In dæmonibus est furor ir-
rationalis, demens concupiscentia, phantasia proter-
ua, sunt liuidi, callidi, pallidi, scil. iracundia & falla-
cia. Sciens diabolus quod modicum tempus habet,
vt electos ab ingressu patriæ cælestis retardet, arden-
tius ad bellum grassatur, & eos qui recte viuere vo-
lunt expugnare conatur, vel sic cogitans diabolus
quod si haberet filias posset multos habere generos,
quos secum duceret ad infernum.

Et nota quod, prout solet dici, diabolus nouem fi-
lias ex concupiscentia vxore sua generauit, & octo
maritauit, scilicet aliquando Symoniam prælatis &
clericis, hypocrisim falsis Monachis, rapinam militi-
bus, vsuram diuitibus, dolum mercatoribus, impa-
tientiam & proteruiam mulieribus, fictum seruitium *Luxuria & gula omnibus exponitur.*
operariis, sacrilegium agricolis, superbiam super-
fluè elatis, luxuriam & gulam noluit maritare, sed ex-
ponit eam omnibus. Posita occulta hostis perse-
cutione, hic subditur aperta & manifesta executio.
Videns enim hostis quod parum proficeret per ma-
chinationem & versutiam ad violentiam conuerti-
tur. Vnde ait.

Et postquam vidit draco quod proie- Vers. 13.
ctus esset in terram,] ad litteram de cælo
empyreo ad illum aërem propinquum, vel de cordi-
E bus electorum in corda reproborum, *persecutus est mu-
lierem*, id est Ecclesiam, *quæ peperit masculum*, matrem
defendentem per visibilem protectionem & firmam
custodiam. Iste masculus est Iesus Christus, per quem
caput draconis atteritur & malitia exterminatur. Et
quia magnus conflictus, ideo maius auxilium. &c.

Mulieri datæ sunt duæ alæ aquilæ *Per Christum diaconis caput atteritur.*
magnæ,] aquila iustitia est, duæ alæ ipsius sunt de-
clinare à malo & facere bonum. Vel aquila prouocãs Vers. 14.
ad volandum pullos suos & super eos volitans, quæ
alæ sunt consideratio & Dei, & sui, & de se homo
conside

considerare debet, nascendi vilitatem, vitæ calamitatem, viuendi breuitatem, permanendi varietatem, moriendi necessitatem, de primo Iob. 13. *Homo natus de muliere*, &c. pro secundo, *breui viuens tempore*, pro tertio, *repletur multis miseriis*, pro quarto, *qui quasi flos egreditur*, pro quinto, *& conteritur & fugit velut vmbra*. Hæc est prima ala, de qua dicebat Bernard. recole tua primordia, attende nouissima, quia hæc pudorem adducunt, ista dolorem ingerunt, illa mentem incutiunt. Alia ala est consideratio Dei, de quo est considerare, quod ipse est liberalissimus largitor, patientissimus creditor, prudentissimus inuestigator, iustissimus iudicator, rigidissimus executor. De primo, Iac. *Dat omnibus affluenter & non improperat*. De secundo. Eccles. 5. *Ne dixeris peccaui, & quid accidit mihi triste; altissimus enim patiens & redditor est*. De tertio, ad Hebr. 4. *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius*. De quarto, Psalm. *Deus iudex iustus*. De quinto, Exod. 15. *Dominus omnipotens nomen eius*. Item aliter duæ alæ duo testamenta sunt, scilicet vetus & nouum, duæ dilectiones, Dei & proximi, vel duæ alæ sunt duæ vitæ, scilicet actiua & contemplatiua, quæ signantur per Rachelem & Liam, per Mariam & Martham, per Petrum & Ioannem, vel duæ alæ sunt contemptus terrenorum & appetitus supernorum. Vel aquila sapientia, duæ alæ modestia, quæ consistit in temperando prospera, & patientia quæ consistit in tolerando aduersa, vel duæ alæ sunt timor suppliciorum & amor stipendiorum, vel duæ alæ intellectus in cognoscendis, affectus in appetendis. Istæ igitur duæ alæ datæ sunt Ecclesiæ vt volaret in desertum, vbi nec tumultus inuenitur, vnde nota quod desertum est locus sterilitatis, vbi nec frequentia hominum, nec copia rerum, sed austeritas, & ariditas. *Vbi datur per tempus & tempora, & dimidium temporis*, doctrina scilicet prædicationis Christi in tanto tempore facta. Ipse enim Christus tribus annis & dimidio prædicauit, cuius prædicatione pasta est Ecclesia quamdiu laborauit in exilio præsentis calamitatis, *à facie serpentis*, sic multifariè sæuientis.

Quanam sint ala iusti in Iob. 13. — *Duæ alæ cogitatio Dei & sui ipsius.* — *Iacob. 1.* — *Eccl. 5.* — *Hebr. 4.* — *Psal. 7.* — *Exod. 15.* — *Varia alarum significatio.* — *Christi prædicatio.*

Mulieri igitur datæ sunt duæ alæ, vt volaret in locum suum: in hoc commendatur beata virgo, vt personaliter præeminens, virtualiter præcellens, singulariter præsidens, primatus præeminentiæ refertur ad sexum. Cum dicit *mulieri* alatus præcellentiæ refertur ad signum, cum dicitur, *duæ alæ*, volatus præsidentiæ refertur ad solium, cum postponitur, *vt volaret in locum suum*. Quantum ad primum est notandum quod mater Dei dicitur mulier, quia inter mulieres cum puritate sexus, præter mulieres disparitate status, super mulieres imparitate gradus. De primo, Luc. 2. *Benedicta tu inter mulieres*. De secundo, Iudith. 9. *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram*. De tertio, Hester. 2. *adamauit eam rex plusquam omnes mulieres, & posuit diadema in capite eius*. Quantum ad secundum est notandum quod alæ beatæ Mariæ sunt virtuosissimæ, quia erectissimæ respectu Dei, speciosissimæ, quia ornamentum vel ornatiuæ respectu sui, gratiosissimæ, quia protectiuæ respectu proximi.

Virginis prærogatiua. — *Mater Dei mulier dicitur.* — *Luc. 2.* — *Iud. 9.* — *Hester. 2.* — *Alæ Virginis quæ.*

Sed de istis tribus est sciendum quod quantum ad primum, duæ alæ sunt, auctoritas imperatricis, generositas genitricis, quantum ad secundum duæ alæ sunt, puellaris virginitas, singularis fœcunditas, quantum ad tertium duæ alæ sunt, propitiatio offensarum, procuratio gratiarum, de prima ala. Ezech. 15. *Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu: plena plumis & varietate, venit ad libanum, tollit medullam cedri*, de secunda. Isa. 8. *Erit extensio alarum eius implens latitudinem terræ tuæ*, de tertia. in Psal. *In velamento alarum tuarum exultabo*.

Ezech. 15. — *Isa. 8.* — *Psal. 62.*

Vers. 14. Sequitur tertium Vt volaret in locum suum,] vbi est notandum quod volatus

includit tria, scilicet infirmitatis situm, quod significat humilitatem, agilitatis morum quod significat virginitatem, sublimitatis gradum, quod significat maternitatem, de his in Psalm. *Inclinauit cælos*, quoad primum, *& caligo sub pedibus eius*, quoad secundum, *Et ascendit super Cherubin, & volauit*, quoad tertium. *Psal. 17.*

Vers. 15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen,] id est tentationem tribulationum, scilicet prosperitatum & aduersitatum, *vt eam faceret trahi à flumine*, per impulsum diuersarum anxietatum. *Dæmonis vindicta.*

Vers. 16. Et adiuuit terra mulierem,] scilicet Christus Ecclesiam, quæ dicitur terra, per naturæ mortalis assumptionem, *& aperuit terra os suum*, scilicet in passione, *& absorbuit flumen*, absorbuit inquam, quia aduersitas & tribulatio quam pertulit in passione tanta fuit, quod sua magnitudine absorberet omnem aliam quam possumus pati, flumen quod misit draco de ore in ipsius hostis deiectione.

Vel terra potest dici beata Virgo quæ terra taliter fructum nostræ salutis portauit, hæc ergo terra adiuuit mulierem, id est Ecclesiam, pro ipsa exorando, exemplum patientiæ conferendo, filium Dei patiendo ductorem fortissimum qui absorbuit flumen quod draco misit de ore suo: quia sua sancta prædicatione impetum nunc effugauit, & tribulationem Ecclesiæ mitigauit, necessario ergo beata Virgo, in te respiciunt oculi totius creaturæ, quia in te & pro te, & de te manus omnipotentis quicquid creauerat recreauit, per te Angeli lætitiam, iusti gratiam, peccatores veniam inueniunt, in æternum ergo merito beatam te dicent. O Domina mundi, regina cæli, ianua paradisi.

Terra potest dici B. Maria — *Auxilium nostrum à Virgine.*

Vers. 17. Et iratus est draco in mulierem,] id est, contra Ecclesiam videns quod non potest explere suam malitiam, *& abiit facere prælium cum reliquis* sectantibus veritatem & iustitiam, *qui custodiunt mandata Dei*, corde, ore, & opere adimplendo. *Et habent testimonium Iesu*, suauissimè confitendo, de quo Bernard. omnino propter mansuetudinem quæ de te prædicatur, currimus post te, O bone Iesu audientes quod non spernas pauperem peccatorem, non horruisti confitentem latronem, non lachrimantem peccatricem, non supplicantem Cananeam, non deprehensam in adulterio, sedentem in thelonio, publicanum non negantem, non Paulum discipulum persecutorem discipulorum, & ideo currimus in odorem vnguentorum tuorum, non inueniens igitur draco requiem in reliquis,

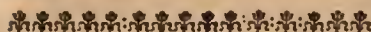
Christi Domini misericordia.

Vers. 18. Stetit super arenam maris,] super sensibus infructuositatis impulsio ad culturam & inhabilitatio, qualia sunt spiritualiter cogitationes carnales, in quibus diabolus dicitur tanquam in arena maris spirituali consistere, & quia immediate dictum est qui custodiunt mandata Dei.

Est notandum tamen quod decem sunt præcepta decalogi. Vnde decalogus dicitur à deca quod est decem, & logos quod est sermo, quasi continens decem sermones, quorum numerus & sufficientia hic habetur. Omnia enim mandata aut ordinant ad Deū, aut ad proximum, ad Deum autem ordinant præcepta primę tabulæ: ordinamur autem ad Deum aut corde. Et sic est primum mandatum. *Non adorabis deos alienos*. Aut ore, & sic secundum. *Non assumes nomen Dei in vanum* iurando, videlicet incassum. Aut opere secundum tertium. *Memento vt diem sabbati sanctifices*, quod est vacare bonis operibus & cessare ab his quæ impediunt cultum Dei. Ad proximum autem ordinantur secundum rationem beneficentiæ, ita quod beneficētia præcipitur in prima affirmatione secundæ tabulę, scilicet *honora patrē & matrem*, vnde nomine patris intelligitur proximus, nocere vero prohibetur in aliis sex mādatis. Cōtingit autē nocere

Decalogi præcepta decem exponuntur.

proximo,aut io persooa propria & facto. Et sic prohibetur in secundo præceprohuins secundæ tabulæ. *Non occides* verbo,aut opere in quinto eiusdem, *non falsum testimonium dices*, si in persona cõiuncta,aut per malum desiderium & sic datur sextum eiusdem *non concupisces uxorem proximi tui*, si sit nociuum taotum in possessione,hoc potest esse vel extra per opos & sic quartum, *non furtum facies*, vbi prohibetur omnis alienæ rei contrectatio ioiusta, vel intra per desiderium malum, & sic prohibetur per vltimum præceprum huius tabulæ, *non concupisces rem proximi tui*, in mandatis autem istis sepram peccata capitalia prohibẽtur,quia superbus non adorat, vult & copit ab aliis adorari. Acedia in tertio, & gula sibi annexa luxuria in prohibitione mœchiæ. Auaritia in prohibitione furti,inuidia & ira io prohibitione homicidij.

SYNOPSIS CAPITIS DECIMITERTII.

Bestia de mari ascendens septem capitum,& decem cornuum, decemque diadematum, cuius plaga curatur, Deum blasphemat & sanctos debellat, hæc bestia erat Antichristus, numerus nominis illius dicitur fore 666. altera bestia duorum cornuum, de terra ascendens illi maxime fauet cogens fieri & adorari eius imaginem, haberique characterem nominis eius, hæc secunda bestia erat pseudopropheta aliquis.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

1. ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam,& potestatem magnam.

3. Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Et admirata est vniuersa terra post bestiam.

4. Et adorauerunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adorauerunt bestiam,dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea.

5. Et datum est ei os loquens magna,& blasphemias:& data est ei potestas facere
A menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum,blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius,& eos qui in cælo habitant.

7. Et datum est illi bellum facere cum sanctis,& vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam,& gentem.

8. Et adorauerunt eam omnes, qui in-
B habitant terram, quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9. Si quis habet aurem,audiat.

10. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet:qui in gladio occiderit,oportet eum gladio occidi. Hic est patientia,& fides Sanctorum.

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni,& loquebatur sicut draco.

C 12. Est potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius: & fecit terram & habitantes in ea, adorare bestiã primam, cuius curata est plaga mortis.

13. Et fecit signa magna, vt etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.

14. Et seduxit habitantes in terra, propter signa,quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ,dicens habitantibus in terra,
D vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij,& vixit.

15. Et datum est illi vt daret spiritum imagini bestiæ,& vt loquatur imago bestiæ: & faciat vt quicumque non adorauerint imaginem bestiæ occidantur.

16. Et faciet omnes pusillos, & magnos,& diuites,& pauperes,& liberos,& seruos habere characterem in dextera manu sua,aut in frontibus suis.

17. Et ne quis possit emere, aut vendere,nisi qui habet characterem,aut nomen
E bestiæ,aut numerum nominis eius.

18. Hîc sapientia est. Qui habet intellectum,computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est:& numerus eius sexcenti sexaginta sex.

EXPOSI

EXPOSITIO DECIMITERTII Capitis.

VERS. 1. ET VIDI DE MARI BESTIAM ASCENDANTEM HABENTEM CAPITA SEPTEM ET CORNUA DECEM &c.] Descripta pugna draconis contra ecclesiam, hic describitur conflictus exercitus sui contra eandem, qui duplex ostēditur: vnus sub similitudine bestiæ ascendētis de mari. Secūdus sub similitudine bestiæ ascendentis de terra: ibi *Et vidi bestiam ascendentem de terra.* Prima bestia videtur conflari ex malitia laicorum & superbia principum secularium. Secunda ex malitia clericorum & cupiditate prælatorum, licet autem per istam bestiam possit congrue intelligi Antichristus quantum ad caput & corpus, quia iam habitum est in capite præcedenti de Antichristo in persona. Sic ergo exponamus.

Duplex conflictus aduersariorum contra Ecclesiam.

ET VIDI per intelligentiam spiritualem, *bestiam ascendentem de mari*, id est, malorum multitudinem bestialem, *habentem capita septem*, principes in persecutione ecclesiæ principales, in veteri enim testamento primum caput fuit Cain, qui occidit Abel fratrem suum, Nembroth enim cœpit esse potens in terra, & venator, fuit principium regni eius Babylon. Tertium caput fuit in Ismael, id est sarracenus, cuius manus contra omnes, & manus omnium contra eum, vt habetur, Genes. 17. Quartum caput fuit Pharao rex Ægypti, qui populum Israeliticum variè afflixit. Quintum Nabuchodonosor qui populum Israel captiuum duxit 4. Reg. 15. Sextum caput fuit Herodes, qui Christum quærens pueros innocentes interemit. Matt. 2. Septimum caput, est Antichristus, sub quo erit persecutio & expressio generalis & terribilis valde.

Septem principes in persecutione Ecclesiæ.

Gen. 17.

4. Reg. 15.

Sed in nouo testamento alia septem capita grauia inueniuntur, quorum primum Herodes fuit, & cum ipso accipiendi sunt omnes reges Iudæorum, qui tam regni quam sceleris fuerunt successores in persecutione Christi. Secundum caput fuit Nero interfector principum Apostolorum Petri & Pauli, cum quo enumerandi sunt omnes successores vsque ad vltimum, videlicet Iulianum apostatam, qui excepto eo fere omnes persecuti sunt Ecclesiam Christi. Tertium caput fuit Constantius Arrius qui cum Arrianis afflixit Ecclesiam. Quartum fuit Cosras rex Persarum. Quintum rex Babylonis, nouæ (Henricus rex Germanorum qui volens apparere similis altissimo & sedere in monte testamenti multas propter hoc persecutiones Ecclesiæ Dei ingessit. Sextum caput, est quidem rex innominatus, de quo dicitur Danielis septimo. *Et alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, tres reges humiliabit.* Iste quicunque sit, mala faciet Ecclesiæ temporibus nostris, sed quis sit ille, non est nostrum iudicare. Septimus erit Antichristus. De quo Danielis octauo. *Et post regnum eorum consurget rex impudens à facie eius, & roborabitur, & prosperabitur fortitudo eius*, &c. *Vniuersa vastabit, & prosperabitur & faciet, & interficiet robustos, & populos sanctorum secundum vocem suam, & dirigetur dolus in manu eius, & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos, & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur.*

Persecutores Ecclesiæ in nouo testamento.

Dan. 7.

HABENTEM ergo CAPITA SEPTEM ET CORNUA DECEM.] id est vniuersa regna terræ sibi subdita, & *super cornua decem diademata*, id est vniuersi Principatus & Potestates. Vnde secundū Haymo, septem & decem non numero, sed significatione vniuersitatis nomine significantur, ista expositio sequens applicata non videtur competens, quia non dicit absolute super cornua decem. Vnde ad quatuor gentes tantum non applicatur aperte, vel super cornua, id est super gentes, quæ miro modo Ecclesiam expugnare conatæ sunt, quarum prima pars, gens Iudæorum, secunda gens Paganorum, tertia Arrianorum, quarta Sarracenorum; quæ quatuor significantur, Danielis septimo, per quatuor bestias, quarum leæna gens, scilicet Paganorum, tertia pardo similis, & per istam gens Arrianorum, quarta terribilis, atque fortis, per quam gens Sarracenorum à Mahomero decepta.

Quatuor gentes quæ Ecclesiam expugnare conatæ sunt.

Dan. 7.

In his quatuor gentibus decem diademata inueniuntur, quoniam prima bestia duos facit; scilicet Pharisæos & Saduceos, secunda bestia, tres, scilicet tyrannos Paganorum, Sacerdotes Templorum, cultores idolorum, tertia facit tres, scilicet Græcos, Vuandalos, Longobardos, & quarta quasi vltima bestia facit Sarracenos, & Turcas.

ET SUPER CAPITA EIUS NOMINA BLASPHEMIÆ.] quia gentium Principes potissime blasphemabant Christum abnegantes ipsum esse verum Deum. Et sequitur descriptio bestiæ & congregationis istius nefariæ.

VERS. 2. ET BESTIA, QUAM VIDI, SIMILIS ERAT PARDO.] propter varietatem duplicitatis in conuersatione. *Et pedes eius, sicut pedes vrsi*, propter voluptatum affectionem; *Et os eius, sicut os leonis*, propter immensitatem voluptatum in affectione, *Et os eius, sicut os leonis*, propter immensitatem crudelitatum in persecutione, & ista bestia dicitur similis pardo propter duplicitatem aliquorum claustralium, qua secundum Isidorum, pardus est bestia cautissima, & varietate discolor, dicitur similis vrso propter cupiditatem secularium, vrsus enim est bestia rapacissima, & ea quæ capit, primo conculcat, & sic omnia deuorat, dicuntur enim isti vrsi, quia vrsus ore fœtum suum format, vt ait Isidorus, dicitur similis leoni, propter crudelitatem principum, leone enim rugiente cætera animalia contremiscunt.

Descriptio bestiæ primæ ex tempore pardi.

Mali religiosi qua bestia notantur?

ET DEDIT ILLI DRACO VIRTUTEM SUAM] Ostensa malitia monstruosa, ostenditur potestas sua ad nocendum, ad decipiendum, ad mirabilia faciendū & potestatem magnā multos seducendi, & opprimendi.

Sed hic quæritur nunquid diabolus potestatem habet mirabilia faciendi? Respondeo secundum Augustinum, & dico quod potest diabolus facere mirabilia, non miracula.

Nota differentiam inter mirabile & miraculum. Mirabile enim est aliquid præter solitum cursum naturæ facere, & quia dæmon habet sensus intelligentiam, ideo habet longam experientiam, natura facit successiue, sed propter subtilem cognitionem, ipse comprehendit subitò, & quasi instantaneè, & ideo facit mirabile; qui præter solitum cursum naturæ, & sic fecerunt Magi serpentes de virgis: miraculum autem facere, est solum potentiæ & virtutis diuinæ, qua iste solus habuit virtutem istam dandi & creandi.

Differentia inter miraculum & mirabile.

VERS. 3. ET VIDI VNUM DE CAPITIBUS SUIS QUASI OCCISUM IN MORTE.] Post descriptionem bestiæ, in qua dictū hęc est quod est septem sunt capita, describit Ioannes caput ipsius, scilicet Antichristum, ponens ipsius simulationem, per quam cunctos ducit in admiratonē, vt eum appareat Christus in lege promissus, simulabit se mortuum, vel moriturum, ipsius arte magica, & ministerio dæmonum se surrecturum. Dicit ergo. *Et vidi vnam de capitibus suis*, id est Antichristum, qui inter capita obtiner principatum, *& plaga mortis eius curata est*, per simulatam resurrectionem, *& admirata est*

Finget se esse mortuum Antichristus arte magica.

vniuersa terra, ad dolosam deceptionem, *post bestiam*, scilicet euntes, & eidem adhærentes.

Vers. 4. ET ADORAVERVNT.] bestiã adorantes, quia adoratio debetur soli Deo, *dicentes quis similis bestiæ?* in mirabilibus perpetrandis, *& quis potest pugnare cum ea?* suis viribus resistendo.

Quatuor conditiones, quibus redditur Christus admirabilis. Rom. 11. Quantum Christo debemus. Matth. 11.

Nota quod hic quatuor ponuntur conditiones, quæ debent reddi Christo, & sunt istæ, scilicet admiratio quæ debetur Sapientiæ incomprehensibili, ad Roman. vndecimo. *O altitudo diuitiarum Sapientiæ*, &c. admirabilis enim est eius sapientia in microcosmi creatione, vbi de nihilo tot mirabilia conplasmauit, admirabilior in microscomi conseruatione, in quo tot miranda adunauit: admirabilissima in sua Incarnatione, in qua Verbum æternum destinauit & humanauit, imitatio debet reddi humilitati, & obedientiæ imperturbabili, Matthæi vndecimo. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Ideo homo factus est ad imaginem Dei, vt possit imitari in quibus est imitandus. laudatio debet reddi eius bonitati inextinguibili, iuxta illud, Psalmi,

Psal. 104. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius*, adoratio debetur maiestati imperscrutabili,

Exod. 4. Exodi quarto. *Audierunt quod visitaret Dominus populum Israel, & adorauerunt proni in terram.*

Vers. 5. ET DATA EST ILLI.] diuina permissione, *os loquens*, magna, se scilicet magnificando, & blasphemias, se esse Christum asserendo,

Matt. 16. Matthæi decimosexto, aduersus Deum deorum loquimur magnifica blasphemia, quæ propriè est cum opus attribuitur creaturæ, quod est proprium Dei, *data est illi potestas facere multum*, sanctos persequendo, *menses quadraginta duos* suam rabiem exercendo.

Cur Deus tantã permisit Antichristo potestatem.

Sed videtur quod Deus non debuit sibi tantam potestatem dimittere, qui vult omnes homines saluos fieri? Responsio, sicut ait Augustinus tertio de Trinitate, capite tertio. Transgressores Angeli nihil possunt, nisi data sibi desuper potestate, datur autem potestas, vel ad fallendos fallentes, vt sicut de Magis Ægyptiorum, vel ad commonendos fideles,

Blasphemia Antichristi.

ne pro magno desiderent talia, scilicet facere miracula, vel ad exercendam, probandam, & manifestandam iustorum patientiam, & ita iusto iudicio cum quo ad aliqua nobis occulte Deus permittit eos habere tantam potestatem, & ex omnibus elicit bonum.

Vers. 6. ET APERVIT.] id est aperiet bestia, *os suum* in blasphemias *ad Deum* verum abnegando, *blasphemare nomen eius*, nomen Christi infamando, vel denigrando, *& tabernaculum eius*, ritum Ecclesiasticum irridendo, & contemnendo eos, qui in cœlo habitant, merita ipsorum paruipendendo.

ET DATVM EST ILLI.] id est permissum, *bellum*

Vers. 7. *facere cum Sanctis*, cum eis altercando, *& vincere illos* corporaliter puniendo, quod reputabunt multum, quia iste pro quo corpus exponitur, redder melius, *seminatur enim mortale corpus & corruptibile, surget incorruptibile & gloriosum*, *& data est illi potestas in Tribu*, quantum ad Iudæos & Gentiles, *& populum & linguam & gentem*, quoad barbaricas nationes.

Quomodo est verum hoc, cum multi sibi persistent in confessione fidei? Respondeo ad maiorem partem quod intelligimus, secundum doctrinam Augustini, sicut colligitur ex isto libro & prophetia Danielis, huic multum consona.

Quæ efficiet Antichristus.

Antichristus multa faciet signa ficta mirabilia, simulabit enim se mori & resurgere, sicut habetur in præsenti lectione, rectè dominabitur thesaurorum, & dabit & distribuet & regna, & imperia, vt legitur in Daniele. Et faciet loqui discipulos suos variis

A linguis, vt omnes ducantur in errorem, item faciet ignem de cœlo descendere, per artem diabolicam, pro se faciet fieri imagines per vniuersum orbem.

ET ADORAVERVNT EVM OMNES QVI INHABITABANT TERRAM] per terrenorum affectionem, *quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ Agni*, quantum ad æternam prædestinationem, & finalem iustificationem, *Qui occisus est ab origine mundi.* Vers. 8.

Et sequitur excitatio ad intelligendam finalem bestiæ captiuationem, extirpationem, & punitionem,

B vel quia in passionem Christi fuit nouus mundus, id est innouatus, præuisus occidi, & ante mundi constitutionem, vel præfiguratus occidi in morte Abel.

SI QVIS HABET AVRES AVDIENDI AVDIAT.] Vers. 9.

Antichristi finis infelix.

per spiritualem actionem & considerationem, quia vindicta sequitur Antichristum, & eius aggregationem, *qui in captiuitatem*, scilicet perpetuæ seruitutis *duxerit* violenter, pertrahendo, occidere vel iniquæ persuasionis, aut cuiuscunque prauæ deceptionis, *oportet eum à gladio occidi* æternæ damnationis in anima & corpore.

Qui sanctos affligunt temporaliter, punientur æternaliter.

Hæc dicit pro Antichristo, & sequacibus suis, qui quamuis sanctos affligant temporaliter, tamen ipsi à

C Domino punientur æternaliter, in huiusmodi etiam persecutionibus constantia sanctorum probabitur, & in probato remunerabitur: vnde dicit.

Aduersitatibus Sancti probantur.

HÆC EST PATIENTIA.] qua animantur ad tolerandum, *& fides sanctorum*, quam mouet ad præliandum, quasi diceret, in tempore probabitur quis sanctus, & quis fidelis, & patiens: multi enim pro tempore pacis videntur patientes & fideles, qui tempore persecutionis impatientes, & infideles reperiuntur.

Vel, HÆC EST PATIENTIA, FIDES SANCTORVM.] ad considerandas pœnas malorum, remunerationem bonorum, ad Hebræos duodecimo. *Hebr. 12.* Per patientiam curramus ad proponendum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei: vnde Augustin. Bona omnia terrena contempsit Christus, vt contemnendo monstraret, & omnia mala sustinuit quæ sustinenda

D præcipit, vt nec in illis quæreretur fœlicitas, nec in istis timeretur aduersitas. Vers. 11.

ET VIDI ALIAM BESTIAM ASCENDENTEM DE TERRA, ET HABEBAT CORNVA DVO SIMILIA AGNI.] Hæc est secunda pars principalis huius capitis, in qua agitur de persecutione Ecclesiæ à falsis Apostolis Antichristi finaliter fienda: vnde per primam bestiam significatur Antichristus, & sui principes, per secundam idem & Apostoli sui, & famam ipsius vbique diuulgantes.

Bestia designat Antichristũ.

Dicitur ergo. *Et vidi aliam bestiam*, id est pseudo-Apostolos Ecclesiam bestialiter lacerantes. Vnde in bestia est sæua crudelitas, violenta rapacitas, instabilis edacitas, qualis erit Antichristus & sui. Vnde merito

E per bestiam designatur, *ascendentem de terra*, id est de collectione terrena amantium, & in terrenis superbientium. *Et habebat duo cornua similia Agni*, quæ sunt simulatio, peruersio doctrinæ, vel mala doctrina, & consimilia, *Et loquebatur sicut draco*, quasi dicat, ita loquentur Apostoli Antichristi à diabolo, sicut Antichristus, quemadmodum enim Spiritus sanctus loquebatur in Apostolis, ita Diabolus in Apostolis Antichristi.

ET POTESTATE PRIORIS BESTIÆ, ET OMNIVM.] id est modos omnes decipiendi & nocendi, quibus diabolus per priorem bestiam decepit & nocuit, faciebat in conspectu, id est in beneplacito diaboli & Antichristi, sicut enim Apostoli Christi omnia faciebant, vt placerent Christo, sic isti vt placeant Antichristo à quo sperabunt honorem Vers. 12.

Sectatores Antichristi omnia ad libitum eius operabuntur.

&

Dan.12.

& diuitias, & has obtiuere. Danielis vndecimo, *Multiplicabit gloriam, & dabit eis honorem.*

Et fecit terram.] id est terrena amantes, *& habitantes in ea*, terrenis adhærentes, *adorare bestiam primam*, id est Antichristum, cuius curata est plaga mortis, quia simulabit se à mortuis resurrexisse, & tamen morte æterna in corpore, & anima morietur. Vnde secundum Bernardum. Certum est quod morieris, sed incertum est quando aut vbi, & quoniam mors vbique te expectat, tu quoque si sapiens fueris vbique eam expectabis. Si carnem sequeris punieris in carne, si carne delectaberis, in carne cruciaberis, si curiosas vestes requiris, pro ornamento vestium subtus te sternentur tinea & operimentum tuum erunt vermes. Iustitia enim Dei aliud iudicare non potest, quam quod meretur opera nostra, qui enim plus diligit mundum, quam Deum, sæculum quam claustrum, gulam quam abstinentiam, luxuriam quam castitatem, sequitur diabolum, & ibit cum eo in supplicium æternum.

Mors certa, hora illius incertissima, in quo quis peccat punietur.

Vers.13.

Mirabilia Antichristi ad homines decipiendos. Iob.1.

Et fecit magna.] id est faciet ad homines perterrendum & seducendum, *vt & ignem faciat de cælo descendere in terram in conspectu hominum*, & faciet vt dictum est, ad homines perterrendum, ad litteram hoc faciet potestate dæmonum, qui hoc fecisse leguntur Iob. primo. Vel sicut Apostolis Christi datus fuit Spiritus sanctus in specie ignis, quod totum poterit fieri arte magica, & quia hæc signa non fient in occulto, sed in aperto, ideo quamplurimi decipientur.

Vers.14.

Sedvcit.] id est seducet *habitantes in terra*, terrenis inhiando per signa, quæ data sunt illi facere permissione diuina, *in conspectu bestiæ*, omnia pro ipsius beneplacito peragendo, *dicens habitantibus in terra* eis imperando, *vt faciant imaginem bestiæ*, ad literam, aliquam statuam, eam adorando, sicut fecit Nabuchodonosor statuam auream. Danielis decimo, *qua habet plagam gladij*, per simulationem occisionis, *& vixit* per simulationem resurrectionis.

Dan.10.

Vers.15.

Et datvm est illis.] id est Apostolis Antichristi à diabolo Deo permittente, *vt dares spiritum*, scilicet malignum, *imagini bestiæ*, id est statuæ factæ ad similitudinem Antichristi, quam imaginem ipsi facient loqui, & moueri ad maiorem hominum subuersionem, quod Deos permitter exigentibus peccatis hominum, *Et vt loquatur imago bestiæ*, id est statua per malignum spiritum, sicut olim in idolis dabant responsa. Vnde Richardus. Imaginem Antichristi facient materialem, sicut nos imaginem corporeani Saluatoris, & illam per incantationem facient loqui, vt per hanc homines seducantur. Et facient per suam suasionem, & principum, & secularium potestatem, *vt quicunque non adorauerit imaginem bestiæ*, id est statuam Antichristi, *occidetur* morte corporali, sicut Nabuchodonosor præcepit Danielis secundo. Et forte illud fuit figura huius.

Virtute permissa Deus ex peccatis hominum.

Imago Antichristi loquetur, & quomodo.

Dan.2.

Vers.16.

Et faciet omnes pvsillos et magnos.] quantum ad differentias facultatis. *Et liberos & seruos*, quantum ad differentias conditionis, *habere characterem*, idest signum aliquod Antichristi repræsentatiuum, manifestatiuum, & eidem assimilatiuum, vel ad litteram per scriptionem sui nominis, *in dextra manu*, aut in frontibus suis euidenter & materialiter, sicut hodie Iudæi portant signa euidentia designatina eos esse Iudæos, sed qualiter facient omnes pusillos & magnos habere characterem cum constet aliquos in fide Antichristi non persistere perseueranter? Respondeo & dico, quod hi *omnes* distribuit pro generibus singulorum, non pro singulis generum, quia de magnis, & pusillis multos faciet portare characterem, & adhuc maiorä faciet.

Character Antichristi.

Et neqvis possit vendere et emere.] ad litteram hoc facient Apostoli Antichristi per Principes mundi, qui eis per omnia acquiescent, *nisi habeat characterem*, id est signum per quod per terrorem dignoscatur pertinere ad Antichristum, *aut nomen bestiæ*, vt sicut à Christo dicuntur Christiani, vel aliquo nomine Discipulorum eius, sicut ab Arrio Arriani, & Sabellio Sabelliani, ad litteram enim dabitur edictum, vt nullus posit vendere, vel emere in nundinis, vel alibi, qui non fuerit nomine alicuius sectæ dicens illis qui erunt tempore Antichristi nisi habeant characterem nominis bestiæ, *aut nomen, aut numerum nominis eius*, id est significationem numeri, qui in litteris quibus nomen eius scribitur continetur, vt ait Richardus.

Vers.17.

Mira Antichristi, & tyrannica nominatio.

B

Sed quæritur quare faciet, vt nullus posit vendere, vel emere nisi portauerit characterem magis quam de aliis actibus? Responsio secundum Richardum, hoc fiet, vt homines vendentes constringantur, & constricti Antichristo copulentur, sine venditione enim, & emptione non potest res publica conseruari. Item vendentes & ementes per diuersas partes mundi euagantur, ideo vt deferant nomen Antichristi per mondum cogentur portare characterem eius.

Cur vendentes notentur sha nota Antichristi.

Et sequitur attentionis excitatio, & profunditatis intelligentiæ insinuatio.

C

Hic sapientsa est.] necessaria ad intelligendum, tam alta mysteria, *qui igitur habet intellectum*, id est sensum, & gratiam intelligendi, & numerandi, *computet numerum bestiæ*, id est litteras nominis eius, quibus computatis poterit cognoscere ipsam bestiam esse purum hominem licet dicat se esse Deum, *Numerus enim hominis est*, qui videlicet potest numerari, & per quam ipse Antichristus conuincitur esse purus homo, quamuis Antichristus per hunc numerum se velit Deum dicere, & vt nos istius numeri cognitio certos faciat, ipsum numerum euidenter declarat dicens, *Et numerus eius est, sexcenti sexaginta sex*, id est litteræ nominis eius talem numerum significant.

Vers.18.

Antichristus purus homo, & quomodo.

Intendit ergo dicere beatus Ioannes quod attendamus diligenter, & teneamus nobis magis ostendo ipsum esse purum hominem, & non Deum, quia iste liber fuit editus inter Græcos, & ideo glossa remittit nos, ad morem Græcorum apud quos singulæ litteræ numeros proprios continent, & significant, appellatur Antichristus ergo apud Græcos Antemos, id est contrarius Christo quod continet numerum præcedentem, scilicet sexcentesimum sexagesimumsextum, verbi gratia. A, significat vnum, n, centesimum primum, t, trecentesimum, e, centesimum primum, m, quingentesimum, o, quadragesimum, s, ducentesimum, quæ simul collecta faciunt prædictum numerum sexcentesimum sexagesimum sextum. Item secundum Græcos vocatur alio nomine, scilicet arnoxme quod dicitur negatio, quia ipse negabit Christum, & fidem eius. Item apud Hebræos vocatur Titan, id est sol, quia dicet se esse solem iustitiæ, eundem numerum penitus innuens. Item secundum Latinum, vel Latinos dicitur nomen eius quo se vocari faciet Dic-lux, quia ipse dicet se esse lucem mundi. Et per hæc nomina idem numerus habetur apud Latinos, nam D, significat quingentesimum, I, vnum, C, centesimum, L, quinquagesimum, V, quintum, X, decimum, nota quod in isto numero inuenitur, denarius propter perfectionem fidei, denarius propter perfectionem Decalogi, centenarius propter obseruantiam charitatis, & consiliorum quæ ipse omnia dicet se custodire.

Varia Antichristi nomina.

D

E

Numerus senarius tribuetur creaturæ.

Præterea nota quod numerus senarius attribuitur

perfectioni creaturæ, quæ in sex diebus fuit creata. A Ternarius numerus attribuitur diuinitati, vbi est trinitas personarum, & in Christo trinitas naturarum, scilicet diuina natura, corpus, & anima.

Numerus Antichristi.

His visis & prænotatis, est notandum quod Beatus Ioannes dicit: *Hæc est sapientia, qui habet intellectum computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est, & numerus eius, sexcenti sexaginta sex*, quasi dicat Beatus Ioannes ex quo numerus Antichristi vadit per senarium numerum, qui creaturæ attribuitur, non creatori, scias ipsum esse meram creaturam, & purum hominem, non autem Deum.

Quis veram sapientiam inuenit.

Quia hic fit mentio de sapientia. Ideo sciendum, & notandum quod tu inuenisti sapientiam si præsentis vitæ defleas peccata, si huius sæculi desideria paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas, sapientia autem hominis, ex sex conditionibus innotescit, scilicet ex prouidentia regendi familiam, erogandi substantiam, contrahendi amicitiam, euitandi molestiam, præcauendi malitiam, custodiendi vniformitatis decentiam, per hunc modum sapientia iusti primo innotescit in regendo familiam omnium sensuum. Secundo Paralipomen. secundo. *Da mihi sapientiam*, &c. Tertio in contrahenda amicitia cœlestium spirituum, Prouerbiorum decimooctauo, *Homines possidentes dissipant ciuitatem, sapientes adiiciunt bona.* Quarto in euitanda molestia affligentium, Prouerbiorum secundo, *Qui patiens est, multa gloriabitur sapien* 14. Quinto in præcauenda malitia C hostium incursu, & tumultu Ecclesiastis secundo. *Ciuitas parua & pauci in ea viri, venit contra eam rex magnus, & vallauit eam.* Et sequitur, *Inuentus est vir pauper, & sapiens in ea. & liberauit vrbem per sapientiam suam.* Sexto in custodia irreprehensibilium actuum, Prouerbiorum sexto, *Sapientia clara est, & nunquam marcescit.*

Sapientia ex sex conditionibus innotescit. — Paral. 2. — Prou. 18. — Prou. 2. — Eccl. 2. — Prou. 6.

Sex vtilitates sapientiæ.

Nota quod sex sunt vtilitates sapientiæ; sapientia enim euehit hominem in splendorem cognitionis, in feruorem dilectionis, in saporem prægustationis, in ardorem deuotionis, in vigorem operationis, in dulcorem beatificationis. Hæc sufficiant quantum ad istam partem, & quantum ad decimumtertium caput, in quo describitur conflictus exercitus Antichristi, D vel draconis contra Ecclesiam sanctam.

SYNOPSIS CAPITIS DECIMIQVARTI.

NE persecutionis mouendæ ab Antichristo eiusque sectatoribus, magnitudine ac terrore, fideles desponderent, ostenditur hoc capite illustrissima gloria proposita, iis qui temporum E illorum acerbitatem inuicta fidei constantia animique celsitudine superauerint: & quoniam cæteris duo hominum genera præstabunt, vnum eorum qui in tanta hominum malitia, morumque licentia, virginitatem seruauerint: alterum eorum qui formidanda illius temporis tormenta animose pertulerint, mortemque pro Christo oppetierint, horum præcipuè Ioannes gloriam fælicitatemque commemorat, simulque persecutores Babylonis, ruina & suppliciorum eos manentium comminatione perterrefacit.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

ET vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes B nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis.

2. Et audiui vocem de cœlo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.

3. Et cantabant quasi canticum nouum, ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno.

5. Et in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei.

6. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum.

7. Dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius: & adorate eum, qui fecit cœlum, & terram, mare, & fontes aquarum.

8. Et alius Angelus secutus est, dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes.

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua.

10. Et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, &

cruciа

cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni.

11. Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & si quis acceperit characterem nominis eius.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Iesu.

13. Et audiui vocem de cœlo, dicentem mihi: scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur: Amodo iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

14. Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

15. Et alius Angelus exiuit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ.

16. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

17. Et alius Angelus exiuit de Templo, quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exiuit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt vuæ eius.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum.

20. Et calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

EXPOSITIO VNDECIMI Capitis.

VERS. 1. ET VIDI, ET ECCE AGNUS STABAT SVPRA MONTEM SION] Descripta pugna Ecclesiæ militantis, hic describitur auxilium Ecclesiæ A triumphantis: Vnde sub similitudine Agni, primo describitur adiutor principaliter. Secundo eius societas virginalis, ibi, *Et cum eo centum quadraginta quatuor millia*. Tertio prædicitur æquitas iudicij finalis, ibi, *Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli*. Quarto malorum interitus interminabilis, ibi, *Et alius Angelus secutus est dicens, cecidit Babylon*. Quinto adorantium bestiam punitio infallibilis, ibi, *Et tertius Angelus secutus est dicens, voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius*, &c. Sexto Sanctorum gloria inexpressibilis, ibi, *Et audiui vocem de cælo dicentem, scribe: beati mortui qui in Domino moriuntur*. *Ecclesia militans à Deo protectore defenditur.*

Dicit ergo, ET ECCE AGNVS.] scilicet Christus Iesus per mititatem, & innocentiam, Ioannis primo: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, mundum B perditum temperando, hostem domesticum subiiciendo, morte mortem superando. *Ioan. 1.*

STANTEM.] per opportunitatem protectionis, *supra montem*, scilicet supra Ecclesiam quæ monti Sion comparatur per celsitudinem contemplationis, speculationis & internæ eleuationis, stare igitur dicitur Agnus, & vt Dominus, quia consiliator oppressorum, sed sedere dicitur, vt iudex, quia ductor viatorum, dicitur ambulare vt socius, quia dux peregrinorum, & sequitur eius societas generosa. *Ecclesia mons.* *Christus dicitur sedere, stare, ambulare.*

ET CVM EO CENTVM QVADRAGINTA QVATVOR MILLIA,] vbi describitur virginale stipendium quantum ad fructum in centenario, quantum ad gradum in millenario, *habentes nomen eius*, per conformitatem christianitatis, *& nomen patris eius*, per par- C ticipationem diuinitatis. Per nomen Christi intelligitur præmium accidentale, & per nomen patris præmium essentiale, *scriptum in frontibus*, quantum ad indelebile memoriale, & contra illos qui volunt facere sibi nomen.

ET AVDIVI VOCEM DE COELO TANQVAM VOCEM AQVARVM MVLTARVM,] propter abundantiam puritatis, & munditiæ, *& tanquam vocem tonitrui magni*, propter clangorem prædicationis euangelicæ, *vocem quam audiui sicut Cytharœdorum cytharisantium in Cytharis suis*, per exemplum austeritatis & pœnitentiæ secundum Hieron. in tractatu de instrumentis cytharisantibus, figura Cytharæ primitus dicitur fuisse facta ad similitudinem pectoris humani, & duo pulsatur, pectori apponitur, vt eius vox com- D prehendatur, & ideo merito carnis mortificationem significat, quæ dicitur septiformi spiritu modulata. VERS. 2. *Cythara mortificationem carnis designat.*

ET CANTABANT QVASI CANTICVM NOVVM,] per nouitatem glorificationis, & nunquam veterascet ante sedem præcelsæ maiestatis, *& ante quatuor animalia & seniores*, quibus debetur veneratio ratione multiplicis probitatis. VERS. 3.

Sed hic quæruntur duæ quæstiones. Prima cum dicatur superius quod cantabant quasi canticum nouum, qualiter cantabant, cum sit vera integritas mentis & cordis in sacris virginibus, de quibus loquitur hic? Responsio secundum Richardum, quod ante glorificationem corporū perfectio gaudij nō habetur. Sed post resumptionem corporis erit perfecte nouum canticum, quia tunc perfectè erit nouitas, E quando peribit tota vetustas, de ipso cantico loquitur Gregor. in pastorali. Singulariter coram agno cantare est præ cunctis fidelibus de carnis incorruptione gaudere. Et sequitur hoc canticum alij audire possunt. Sed dicere nequeunt, quia per charitatem in earum celsitudine sunt beati, quamuis ad eorum præmia assurgant? Secunda quæstio est, quale debet esse canticum religiosorum in hac valle miseriæ. Et pro responsione, nota quod secundum Hugonem de claustro animæ in Ecclesia ad opus Dei necessarium est, vt humilitatis honestas diligentius obseruetur, ne vbi ante conspectum Dei conuenimus, ibidem deteriores simus. Nam sunt quidam qui mente & ocu- *Post resurrectionem erit nouum canticum.* *Hugo.*

lis & habitu diſſoluti plana parietum proſpicientes, perluſtrant, iſtud cantant & aliud cogitant, in choro ſunt in corpore, ſed mentaliter ſunt in foro. Sunt alij qui aliud cantant quod libri habeant, fortaſſis vt placeant ſæculo magis quam Deo. Nemo cantet altius eo quod Dominus audire conſueuit de monte ſancto ſuo. Eſto ergo in valle humilitatis vt de monte ſancto audiri merearis, ſi ſic cantas vt ab alijs laudem quæras, vocem tuam vendis & facis illam non tuam, ſed tantum vendis illi pro quo cantas.

Et nota quod ſicut ad ſonum hæc principaliter requiruntur, ſcilicet pulſus, organum, per organum flatus, per flatum formatio vocis cum qua cantatur, ſic ad cantum ſpiritualem requiritur cantus mentalis, & eſt cognitio flatus fluuialis lachrimabilis, & contritio finaliter tanquam, ad quam meritoria operatio finem debent omnia ordinari. Et ſic cantus noſter in Deum debet mentaliter ordinari. Sicut cantus Chriſti, in quo ſunt ſex voces inter ſe conſonæ & concordes. Prima eſt obedientiæ promptitudo atque ſubiectio. Secunda carnis mortificatio, fraterna compaſſio, materna conſolatio, indefeſſa oratio, accenſa deuotio. In his ſex vocibus auditur canticum charitatis, iubilus vnitatis, mel deuotionis, dulcedo cõtemplationis.

Cantus Chriſti ſex vocibus conſtat.

Et ſequitur conditio virginitatis quæ hic commendatur in ſex conditionibus. Et primo à ſpirituali iocunditate. Cum dicit. *Et nemo poterat dicere canticum*, id eſt de integritate mentis & corporis habere gaudium proprium, de quo gaudio Auguſt. de bono virginali. Vos offertis ad nuptias agni canticum nouum, quia cantatis in cytharis veſtris, non tale quale cantat vniuerſa terra, ſed tale quale non niſi vos, & niſi illa centum propter patriæ cæleſtis adeptionem, quadraginta propter legis & euangeliorum impletionem, quatuor propter virtutum principalium exercitationem, millia propter totius iuſtitiæ conſummationem, *qui empti ſunt de terra*, id eſt ſeparati à carnis concupiſcentia per ſpiritualem regenerationem.

Canticum Virginum.

Secundo commendatur virginitas à perfecta integritate.

Virginitas commendatur.

VERS. 4.

HI SVNT QVI CVM MVLIERIBVS NON SVNT COINQVINATI,] mente nec corpore. Non enim prodeſt habere virginitatem in corpore, ſi contigerit corruptam animam poſſidere. Illa enim virginitas ſponſa Chriſti eſt, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculat, caſtitas enim corporis ſine caſtitate mentis eſt quaſi ſpica ſine grano, burſa ſine argento, nux ſine nucleo, dolium ſine vino. *Virgines enim ſunt*, ſcilicet mente & corpore, de qua virginitate Ambroſius, ſupergreditur virginitas conditionem humanæ naturæ, per quam homines Angelis aſſimilantur, maiorem victoriam quam Angelorum habent: Angeli enim ſine carne viuunt, corruptibilem vero carnem virgines vincunt. Et Auguſt. de doctrina chriſtiana. Nunc vobis virgines venerabiles ſermo eſt, quarum ſublimior gloria eſt, & maior cura debet eſſe de ea ſcilicet cuſtodia, quia cito poteſt amitti & nunquam reparari.

Caſtitas corporis & mentis.

Virginitatis encomia.

Auguſt.

Tertio commendatur à virtuoſa conformitate, quia *Hi ſequuntur agnum quocunque ierit*, &c. imitantur Chriſtum vtroque pede, ſcilicet mentis & corporis integritate. *Et quocunque ierit*, ſiue via præceptorum ſiue via conſiliorum Vnde Bernard. ſequitur ad redemptionem ſicut omnes ſequuntur ad præcepta, ſicut plures ſequuntur ad conſilia, ſicut pauci ſequuntur ad virginitatem, quia pauci obſeruant virginitatem tanquam ſtatum altiſſimum. In carne enim præter carnem viuere, Angelica vita non humana, poſſunt enim ſequi ad Martyrium, ſed Martyres non poſſunt ad Virginitatem.

Commendatur virginitas à conformitate.

Difficilis virginitas.

Hic quæritur cum prædicatoribus & Martyribus debeatur aureola, & virginibus, quare magis dicitur de ipſis quod ſequuntur agnum quocumque ierit, quam de alijs? Quæro etiam quare iſtis gradibus debetur aureola ſpecialiter? Reſpondeo, virginitas eſt ſignum innocentiæ generaliter, iterum prædicationem & martyrium aliquando peccata præceſſerunt vt patet in Paulo qui de perſecutore factus eſt prædicator, & latro in carne factus eſt Martyr. Sed virginitas cuncta præcedit, & ideo ſpecialiter nominatur. Ad ſecundum reſpondeo, tres ſunt vires animæ principales, rationalis, concupiſcibilis, & iraſcibilis, potiſſimus autem actus rationalis eſt prædicatio veritatis, & huiuſmodi conuenit prædicatoribus veritatis, & potiſſimus actus concupiſcibilis eſt obſeruantia virginitatis, & hoc virginibus: potiſſimus actus iraſcibilis conceptus mortis, & hoc martyribus Primus actus vincit falſitatem mundi. Secundus voluptatem carnis Tertius honorem mortis. Et ideo propter iſtam triplicem victoriam ſpecialem datur iſtis tribus actibus aureola ſpecialiter.

Cur aureola tribuitur Virgini martyri & doctori.

Quarto commendatur à ſingulari familiaritate, HI EMPTI SVNT EX HOMINIBVS PRIMITIÆ DEO ET AGNO,] id eſt ſeparati quadam prærogatiua, ſicut eligitur ex fructu regis melior fructus, & ex equis melior equus, *Deo ſcilicet patri & agno*, ſcilicet filio.

Commendatur virginitas à ſingulari familiaritate.

Sed quare non dicitur Spiritui ſancto cum ſit trinus honor vnus? Reſpondeo, Spiritus ſanctus, ſcilicet eſt nexus & amor Patris & Filij in illis nominatis intelligitur, virginitas autem figurata eſt in lege per primitias, quare non licebat redimere ſed offerre, in primitijs autem inuenitur pretioſitas, ſpecioſitas, gratioſitas, quæ ſimiliter in virginitate contingit reperiri.

In primitijs reperiuntur tria: commendatur virginitas ab infallibili veritate.

Quinto commendatur ab infallibili veritate. ET IN ORE IPSORVM NON EST INVENTVM MENDACIVM,] videlicet alicuius impuritatis, quia quod in baptiſmo promiſerunt fideliter ſeruauerunt, ſunt autem vt dicit Auguſt. in lib. de mendacio ſeptem genera mendaciorum, primum inquit eſt in quod nulla cauſa debet quis abduci, ſecundum quod tale eſt, vt nulli proſit ſed obſit alicui, tertium quod tale eſt quod ita obſit vni quod obſit alteri, quartum quod fit ſola cauſa mentiendi fallendique libidine, quintum quod fit placendi cupiditate, ſextum quod nulli obeſt ſed prodeſt alicui vt ſi quis volens hominem ad mortem prodere mentiatur, ſeptimum quod nulli obeſt & adhuc prodeſt vt ab immunditia corporis curatur, & pro his tanto quis petat, minus tamen mentitur quanto magis à primo recedit, ecce ergo mendacium ſummopere fuge, quia *os quod mentitur occidit animam*. Sap. 2.

VERS. 5.

Septuplex mendacium.

Sap. 1.

Sexto commendatur à præcipua felicitate, *ſine macula ſunt ante thronum Dei*, id eſt ante Deum iudicem licet omnes ſancti ſint ſine macula ante thronum Dei quia ſine corruptione & à peccatis purgati. Tamen in comparatione aliorum dicuntur virgines eſſe ſine macula ob integritatem mentis & corporis, ſine macula ergo ſunt carnalitatis & luxuriæ. Eccleſ. 47. dicitur de Salomone. Sinceritatem habuiſti in corpore tuo, & dediſti maculam in gloria tua. Sine macula ſunt voracitatis & gulæ In canonica Iudæ dicitur, *hi ſunt in epulis ſuis male conuiuantes*. Sine macula procacitatis linguæ. Iac. 3. *Lingua maculat totum corpus*. Sine macula ſunt cupiditatis & auaritiæ. Eccleſ. 35. *Beatus diues qui ſine macula*, &c. Et ſequitur. *Quis eſt hic & laudabimus eum*, quaſi dicat. Si quis talis eſt magnus eſt.

Commendatur virginitas à præcipua felicitate.

Eccl. 47.

Iud. 1.

Iacob 3.

Eccli. 35.

Nota tamen quod ſeptem inueniuntur in ſcriptura qui poſt aurum & argentum non abierunt ſed potius manus ſuas ab omni munere excuſſerunt. Et hi dicuntur ſine macula. Primus eſt Abraham, Geneſ. 14. Qui regi dicenti, *da mihi animas, cætera tolle tibi*, Reſpondit. *Leuo manus meas ad Dominum Deum excelſum poſſeſſorem cæli & terræ quod à filo ſubtegminis vſque ad*

Gen. 14.

ad corrigiam caligæ nō accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas, Ego ditaui Abraham. &c. Per Abraham qui hostes occidit & prædam reduxit, intelliguntur aliqui ex Ecclesia, quia per mendacia ficta vel fienda non debent recipere munera magna vel parua. Secundus

Num. 16. est Moyses qui ait ad Deum Num. 16. *Quia nihil accepi unquam ab eis*, id est, quandoque volo munus: per Moysem qui Leuitas instituit & ordinauit, significantur Episcopi, qui pro collatione ordinum aut beneficiorum nullum munus debent recipere. Tertius est

1. Reg. 12. Samuel, 1. Reg. 12. *Conuersatus sum coram vobis ab adolescentia mea ad diem istum. Ecce præsto sum loquimini coram Deo & Christo eius. Vtrū bouem cuiusquā aut vitulum, aut asinū acceperim, si quempiā calumniatus sum, si oppressi aliquē*, B per hunc intelliguntur orātes omnes pro aliis, sicut de ipso legitur, absit à me hoc grande peccatum vt cessem orare pro vobis. Per hoc ergo significatur quod sacerdos pro missis celebrandis nullum munus

4. Reg. 5. debet recipere. Quartus Heliseus 4. Reg. 5. Qui à curato nihil voluit recipere, sed dicit ad eum. *Vade & lauare septies in Iordane, & caro tua recipiet sanitatem*, hæc septima lauatio, sacramentorum septem significat dispensationem, per quam fit mundatio animarum, pro qua nullus debet recipere munera. Quintus Da-

Dan. 5. niel, Cui cum dixisset Baltazar, *si vales scripturas legere & interpretationem dicere, purpura vestieris, & coronam auream super caput tuū habebis, & secundus in regno meo mihi eris. Respondit munera tua tibi sint & dona domus tuæ alteri da, scripturam autē legā & interpretationem ostendā* C *tibi ò rex*, per quod signatur quod Doctores sacræ Scripturæ nullum munus debent recipere. Sextus fuit Pe-

Act. 8. trus, cui cum diceret Simon Magus. *Da mihi hanc potestatem, vt cui imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Respondit, pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei æstimasti pecunia possideri*, per quod notatur quod operatio miraculorum in ipsa manu, gratiæ dispensationum non debet pro pecunia fieri. Septimus

3. Reg. 21. fuit Naboth. 3. Reg. 21. Cui cum dixisset Achab, *Da mihi vineam tuam, vt faciam in hac hortum olerum, quia vicina est prope domum meam, daboque tibi vineam meliorem pro ea, aut si commodius putas, tibi argēti pretium, quantum dignum est, dabo. Respondit Naboth propitius sit mihi Deus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi.* Per quod ostenditur quod decimæ & primitiæ & huiusmodi D non sunt pro temporalibus communicanda, ibi damnatur æstimatio & traditio beneficiorum, quæ fit intuitu lucri temporalis. Felices ergo sunt, qui sine his maculis sunt ante thronum Dei.

Virginum duodecim priuilegia. Nota quod virginū exercitus de quibus hic fit mētio habēt duodecim priuilegia, sex ex parte Dei, & sex ex parte sui: ex parte Dei sunt ista, A Deo n. pulchrius adornantur, castius desponsantur, carius obseruantur, dulcius consolātur, strictius amplexantur, felicius coronantur, perfectius confortantur, decentius conuersantur, acceptius famulantur, secretius contemplantur, prudentius præstolantur, sincerius iucundantur. De primo nunquam obliuisci potest virgo ornamētū sui & sponsa faciei pectoralis. De secundo, Co-

Cor. 5. rin. 5 *despondi enim vos vni viro virginem castam*, &c.

Num. 5 De tertio Num. 5. *puellas autem & omnes virgines ser-*

Isa. 42. *uate nobis* &c. De quarto Isa. 42. *habitabit iuuenis cum* E *virgine, habitabunt in te filij tui, & gaudebit super te*

Hie. 31. *Deus tuus.* De quinto Hier. 31. *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans tui.* Et sequitur, *Virgo Israel adhuc ornaberis tympanis tuis & gredieris in choro*

Psal. 44. *ludentium.* De sexto, in Psal. *Adducentur regi virgines post eam* &c.

Ex alia parte sui, sunt priuilegia sex, quæ immediate post prædicta numerantur. Et primum est. Quod perfectius confortantur, *Virgines enim sunt, & sequuntur*

Zach. 1. *agnum quocunque ierit.* De secundo Zachar. 1. *Quid enim bonū eius est, & quid pulchrū eius nisi frumentū electorū &*

3. Reg. 1. *vinum germinans virgines.* De tertio 3. Reg. 1. *Quæramus* A *Domino nostro adolescentulam virginem, & stet coram rege & foueat eum, dormiatque in sinu suo.* De quarto, 1. Cor. 7. *1 Cor. 7.*

Mulier innupta & virgo cogitat quæ Dei sunt. De quinto *Matth. 26.*

Matth. 26. *Tunc surrexerunt omnes virgines illæ & ornauerunt lampades suas.* De sexto Hierem. 31. *Tunc lætabi-* *Hier. 31.*

tur virgo in choro iuuenes & senes simul, est Virginitas, *Virginitatis encomia.* curatum silentium, pax charitatis, redemptio vitiorum, principatus virtutum, cognatio Angelorum, & *Quatuor integrant virginitatem.* adeptio æternorum. Nota quod quatuor integrant virginitatem, scilicet illibatæ carnis integritas, moderati sermonis grauitas, disciplinati gestus maturitas, ordinati operis stabilitas. Compositum reddit puellarem corporis statum, necnon & mentis habitum disciplina, ceruicem submittit, deponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frænat, iram sedat, formidat incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis: illam autem virginem acceptissimam spōsa Christo opinor in qua ista concurrunt, scil. voluntas beneuolentiæ, simplicitas verecundiæ, charitas *Quanam virgo gratissima Christo.* beneficentiæ, humilitas obedientiæ, hilaritas patientiæ, speciositas conscientiæ, longanimitas perseuerantiæ, sit ergo mulier, virgo voluntaria non coacta.

Vnde Hieron. ad Eustochium. Cur inquit de virginibus præceptum non habet Apostolus? quia maioris *Quanam casta vere dicenda.* est meriti, quod non cogitur & offertur, absit vt illam castam dixerim, quam pudor aut timor tantummodo cohibet peccaret siquidem si auderet, timet ne concipiat, vel forte non inuenit qui appetat eam. Et Ambrosius, nec casta est quæ metu cogitur, nec honesta quæ mercede conducitur. Isa. 23. *Non adiicies vltra vt* *Isa. 23.* *glorieris calumniam sustinens virgo filia Sidonis*, quæ cum virginitatem custodiuit ex timore vel ex complexione vel correctione, si voluntas corrupta fuerit charitate non informata, priuatur merito penitus & virtute, sit ergo virgo simplex & verecūda, nō incessu, nec gestu, non vultu, non affatu, non habitu arguenda, & cuius signum præcepit Apostolus vt teneret caput suum, non autem vt virgo quæ collo extenso ambulat, nutibus oculorum & signis loquitur, manibus plaudit, cantilenas sæculi promit, crinem tingit, faciem linit, cornua ceruorum erigit, quod non licet inserit, in se allicit & decipit iuuentutem. Vel illa D quæ sic verecundiam perdidit, quæ venenum aut gladium videntibus porrigit, & proximorum domos igne comburit ex claritatis beneficio. Vnde Matt. 25. Reprobantur virgines fatuæ quæ non habebant oleum in lampadibus. Sicut ergo oleum præbet pabulum igni, sic charitas administrat necessaria. Fulgebant ergo lampades fatuarum virginum claritate, sed non ardebant ignea charitate, propter quod merito arguitur sic. Et humilitate virgo subiecta. Melius est *Melius est virginem non esse quā de virginitate superbire.* enim virginem non esse quam de virginitate habita superbire. Vnde Bernardus. Audeo dicere sine humilitate, nec virginitas placuisset Mariæ, sic dicit. Isa. *Isa. 47.* 47. *Descende, sede in puluere virgo filia Babylonis*, præfertur subiectio humilitatis. *Virgo impatiens.*

Hier. 3. Multi oblatrant virginibus, & iniurias inferunt tam in personis quam in rebus, patienter tamen sustineant propter meritum castitatis, dicentes Hie- E rem. 3. *Dux virginitatis meæ tu es.* Non ergo respondeant conuitiis, non exponant se publice in plateis. Virgo enim Deum quærit, casta sollicitudine amplexatur pudica, secretum conuentum sit, & conscientia virginis sponsa casta sit mente & corpore. 3. Reg. 16. *3. Reg. 18.* Dicat ergo virgo Israel, nolo fieri prostibulū diaboli, quæ spōsa Christi effecta sum, & Spiritus sancti habi- *Virgo vera habitaculum Spiritus sancti.* taculum. Non reclinatorium dæmonum, cum lilium sim candens non cicuta fœtens fieri volo. Nunc turtur aut columba sum. Tunc essem coruus allectus ci- *Quid considerare debet virgo vt perseueret.* bo cadauerum, vel in stercore nidificans, vt Vpupa, hæc virgo in corde considerans iugiter tunc firmiter perseuerat, quia finis non pugna coronat, vt scias au-

tem

tem qualiter custodienda sit virginitas, procura, vt in A corde tuo sit meditatio quæ dirigat intellectum, & deuotio quæ regat affectum. Sit in ore confessio quæ eiiciat malum, sit lectio in exercitio, quæ inuitet ad bonum, sit gratiarum actio quæ glorificet sponsum, sit in opere carnis mortificatio, quæ intetius fomitis ardorem exterminet, sit secreta conuersatio quæ peccatorum actiones excitet. Vnde Bernardus, ô virgo sancta sola esto, vt illi placeas, quæ solum ex omnibus elegisti, fuge publicum, fuge domesticos ipsos. An ignoras te verecundum habere sponsum, qui nequaquam cæteris præsentibus suam velit præsentiam exhibere?

Virgo publicum fugiat.

VERS. 6. ET VIDI ALTERVM ANGELVM VOLANTEM PER MEDIVM CÆLI.] Descripto duce Ecclesiæ, cum B familia sua numerosa, hic describitur ea hortatio prędicatorum viscerosa ad tam potentẽ adductorẽ accedendi, & supradictã bestiã fugiendi. Angelus ergo tenens typum pugnatoris dupliciter nos admonet. Primo prędicando propter timorem iudicij ne bestiam adoremus. Secundo alliciendo, spe præmij, vt in bono perseueremus. Prædicator ergo vitam Angelicam ostendans, hic multipliciter commendatur, ab auctoritate, quia *Angelus*, ab agilitate, quia *volans*, ab humilitate, quia *per medium*, à veritate, quia *habentem*, &c. à finis æquitate, *vt euangelizaret*, à prædicationis communitate, quia *super eam* ...

Prædicator commendatur à pluribus.

Dicit ergo. ET VIDI ALTERVM ANGELVM,] id est prædicatorum collegium, in quo auctoritas legationis, *volantem* per celeritatem prædicationis, *per medium cæli*, id est ecclesiam virtutibus altam & luci- C dam per splendorem diuinæ cognitionis. Medium habet naturam continentiæ, affluentiæ, atque distantiæ. Per medium ergo volare, est de medio scripturæ accipere, per medium affluere, sine acceptione diffundere iuxta illud Isa. 6. *Qui sunt isti qui vt nubes volant.*

A celestia calum.

Isa. 6.

Nota quod septiforme medium inuenitur ad quod potest reduci omnis scientia & prædicatio scilicet essentiæ, concordiæ, naturæ, distantiæ, doctrinæ, modestiæ, iustitiæ, primum est de consideratione Metaphysici, secundum est Physici, tertium est Mathematici, quartum est Logici, quintum Ethici, sextum Politici, septimum Theologici, primum medium est æternali origine primarium, secundum virtuali effusione peruasiuum tertium, est centrali positione pro- D fundum, quartum rationali manifestatione præclarum, quintum morali electione præcipuum, sextum iudiciali recompensatione æquatum, septimum vniuersali conciliatione paratum, primum medium attribuitur Christo in æterna generatione, secundum in incarnatione, tertium in Passione, quartum in Resurrectione, quintum in Ascensione, sextum in futura examinatione, septimum in sempiterna beatificatione. Debent ergo prædicatores habere alas sine pennas quatuor quibus volent. Ezechiel. 1. *Quatuor facies vni & quatuor pennæ vni.* Quatuor enim facies prædicatorum sunt innocentiæ mansuetudo quæ per hominem, audaciæ magnitudo quæ per leonem, scientiæ plenitudo quæ per aquilam, patientiæ firmitudo quæ per bouem. Quatuor affectiones duæ E à dextris & duæ à sinistris, s. spes futuri boni & amoris: duæ à sinistris, scilicet timor futuri mali, & dolor de præsenti malo. Sunt & quatuor pennæ, appetitus æternorum, intuitus veritatis, ampleaus bonitatis, affectus aliorum salutis, nec sufficit quod prædicator sit animal sic pennatum, nisi sit vnus etiam de Seraphim alatus. Isa. 6. *Seraphim stabant super illud sex alæ vni & sex alæ alteri*, dicitur quarto habere sex alas, scilicet lectionem & meditationem respectu sui, verbum & exemplum, laudem orationis, & vocem confessionis respectu Dei.

Medium quodlibet sunt. 4.

Qualis constare debet prædicator qui est Angelus. Ezech. 1.

Prædicator Seraphim.

Cur euangelium æternum dicitur.

Sequitur HABENTEM,] id est annunciantem euangelium æternum, vel quia non succedit aliud, vel quia permittit æterna ad discrimen legis quæ promittebat terrena.

Sed ad quid habebat Euangelium, *ecce vt euangelizaret*, id est annunciaret virtuosè, & cum auctoritate, ad Rom. 1. *non erubesco Euangelium*, gratiosè & cum libertate respectu eorum quibus gratis Euangelium prædicamus, nobis virtuosè, & cum vtilitate. 2. Cor. 10. *per Euangelium rogo vos, gerere studiosè*, in prima veritate ad Gal. 2. ascendi autem secundum reuelationem & prædicaui eis Euangelium quod prædico in gentibus. Sic prædicator debet euangelizare, *sedentibus super terram*, id est terrena subsidentibus, *& super omnem gentem*, id est gentiliter viuentibus, *& tribum*, id est Iudæis omnibus, *& linguam & populum*, pro diuersis nationibus dicens.

Rom. 1.

1. Cor. 10.

Gal. 2.

VOCE MAGNA,] id est cum vocibus & magnis desideriis. Nota quod in prædicatione debet esse sublimitas perfectionis. Isa. 40. *Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion.* Auctoritas legationis, ad Gal. 7. *Traditum est Euangelium.* Subtilitas cognitionis. ad Ephes. 3. *Mihi autem omnium sanctorum data est gratia gentibus euãgelizare inuestigabiles diuitias Christi, illuminare omnes*, strenuitas operationis. Secunda ad Timot. 4. *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euãgelistæ.* Timet enim casto & filiali timore, qui timor permanet in æternum & in paradiso. Timor seruilis mittitur foras per perfectam charitatem. *Et date illi honorem*, bene operandi, *quia venit hora iudicij eius*, vnicuique secundum opera sua retribuendo, scilicet persecutoribus æternum supplicium, & fidei professoribus sempiternum præmium, ait, autem. *Venit hora iudicij eius*, ob breuitatem temporis, de isto die loquitur Cyprianus dicens, in die iudicij, Christus ra tionem requiret à nobis pro negligentia nostra. Et dicet propter vos Incarnatus sum in terris, palam conuersatus sum, propter vos flagellatus, consputus, & palmis in facie cæsus, crucifixus, aceto potatus, paradisum aperui vobis, regnum vobis obtuli, spiritum vobis misi, quid postea facere debui & non feci, dicite mihi peccatores secundum naturam passibiles ac mortales? quid passi estis propter me dominatorem vestrum, pro vobis impassibilis passus sum. Tunc dices, verum est quod conscientia nostra meruit damnationem & pœnitentia non sufficit ad satisfactionem. Sed certum est quod misericordia tua superat omnem offensionem.

VERS. 7. *Quid in prædicatione requiratur. Isa. 40. ad Gal. 7. Ephes. 3.*

ad Tim. 4.

Colloquium Christi iudicis.

Et ideo ADORATE EVM,] humiliando, subiiciendo, & tanquam verum Deum colendo, *qui fecit cælum*, quantum ad corpora superiora, *& omnia quæ in eis sunt*, quantum ad contenta, *& fontes aquarum*, quantum ad flumina.

Sed quæritur quare facit differentiam inter fontes aquarum, & mare cum ad locum, vnde exeunt flumina reuertantur? Respondeo licet omnes aquæ per meatus subterraneos transeant & fluant ad mare, tamen quia sic effluendo purificantur, & dulces efficiuntur, ideo cadunt sub alia differentiã ab aquis marinis, & ex opposito dicuntur, quia dictum est in medio timete Deum & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, præter ista quæ dicta sunt aliàs de die iudicij alia sunt hic interserenda ex variis locis sacræ scripturæ collecta.

Et primo de descriptione illius diei secundum Isa. 13. *Ecce dies Domini venit crudelis, & indignatione ilius plenus ad ponendum terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cæli, & splendor earum non expandet lumen suum, & obtenebrabitur sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo, & visitabo super orbem malum, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium & arrogantiam fortium humiliando, propter hoc omnes manus dissoluentur, & ira cor hominis tabescet & conteretur, torsiones &

& dolores tenebunt quasi parientis dolebunt, vnusquisque ad proximum suum stupebit, facies combusta vultus eorum. Et Soph. 1. *dies illa dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris, quia consummationem cum festinatione faciet & cunctis habitantibus terram & superueniet repentina dies illa tanquam laqueus maris qui sedent super faciem omnis terræ.* Matth. 24. *quoniam sicut fulgor exit ab oriente & apparet vsque in occidentem, ita erit aduentus filii hominis: dies enim Domini sicut fur ita in nocte veniet. Cum dixerit pax & securitas. Tunc repentinus superueniet interitus.*

Soph. 1.

Matth. 24.

De præcedenti autem tribulatione nos præcedet aliqua tribulatio, qualis nunquam fuit ab initio mundi vsque modo, nec fiet & nisi abbreuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. *Surget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum & terræ motus magni erunt per loca & pestilentia & fames, terroresque de cælo & tempestates, erunt signa in sole & luna & stellis & mari, pressura hominum præ confusione sonitus maris & fluctuum, & arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superueniet vniuerso orbi. Insurgent ergo pseudo-Christi & pseudo prophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, vt in errorem ducantur & si fieri potest electi, tunc reuelabitur homo peccati filius perditionis qui aduersarius est, & extolletur supra omne quod dicitur Deus, vt in templo Dei sedens ostendens se tanquam sit Deus, quem interficiet spiritu oris sui Dominus Iesus Christus.* Mittetur autem Helias Propheta postquam dies veniet Domini magnus, & horribilis & conuertet corda patrum ad filios & corda filiorum ad preces eorum, cum quo veniet & Enoch, & prophetabunt dies. 1240. amicti saccis & cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso faciet aduersus eos bellum, & vincet eos & occidet, & corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, vbi Dominus eorum crucifixus est, & post tres dies & dimidium, spiritus vitæ intrabit in eos, veniet autem Dominus ad iudicium non solum cum Angelis, sed cum senatoribus populi sui, id est Apostolis: nobilis enim in portis vir sedit cum senatoribus terræ: sedebunt autem ipsi super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel, aspiciebam, inquit, Daniel, donec Throni positi sunt & Antiquus dierum sedit, vestimentum eius quasi nix candida, & capilli capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius quasi ignis accensus. Et fluuius igneus & rapidus qui egrediebatur à facie eius millia millium ministrabant ei & decies centena millia assistebant ei. Et quantus tunc erit timor & tremor, quantus fletus & gemitus, nam si columnæ cœli contremiscunt & pauescunt aduentum eius & Angeli pacis amarè flebunt, peccatores quid facient? si iustus vix saluabitur impius & peccator vbi parebunt? propterea clamabat Propheta. *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine* quis non timeat iudicem potentissimum, quem nemo poterit effugere? sapientissimum, quem nemo poterit latere? Iustissimum, quem nemo poterit corrumpere? Iste est iudex fortis, longanimis, qui nec prece, nec pretio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum. Quis vero non timet illud examen, in quo idem accusator, aduocatus, & iudex, accusabit eum cum dicet, *Esuriui & non dedistis mihi manducare: Sitiui & non dedistis mihi bibere*, aduocabit, cum subdet, *quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis*, iudicabit cum infert. *Ite maledicti in ignem æternum.* Non erunt testes in iudicio necessarij, quia manifesta erunt abscondita cordis nostri & tenebrarum, nihil enim occultum quod non reueletur. Tunc libri, i. conscientiæ erunt aperti, & iudicabuntur morti ex his quæ scripta sunt in libris secundum opera eorum.

Diei iudicii timorem incutit.

Qualis futurus iudex.

Iudex æquissimus.

Examen rigorosum.

O quantus erit pudor in peccatoribus & quanta confusio, cum eorum nefandissima crimina cuncta erunt liquide manifesta. *Beati* igitur *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Ab illa sententia nunquam poterit appellari, quia pater omne iudicium dedit filio, *qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit.* O strictum iudicium, in quo non solum de factis, sed de omni verbo ocioso quodcunque locuti fuerint homines oportebit reddere rationem, vsque ad quadrantem nouissimum exigere debitum ex vsura. Sic ergo patet descriptio illius diei & præcedentium iudicium & iudicis formidabilitas, & sententiæ irreuocabilitas.

Omnium reddenda est ratio.

Sequitur ET ANGELVS TERTIVS SECVTVS EST ILLOS DICENS VOCE MAGNA,] Hic introducitur tertius Angelus pronuncians damnationẽ æternam eis, qui adorauerunt bestiam. Vnde dicit. *Et tertius Angelus*, propter fidem beatissimæ Trinitatis, *secutus est illos*, per concordiam virtutis dicens. *Voce magna* semoto omni terrore, timore, & tremore pusillanimitatis. VERS. 8.

SI QVIS ADORAVERIT BESTIAM,] id est Antichristum, qui nomine bestiæ hic accipitur, *& imaginem eius*, id est statuam eius, in honorem eius fabricatam, *& acceperit characterem eius in fronte sua*, per sui erroris professionem, *aut in manu sua*, per grauis operis exhibitionem. VERS. 9.

HIC BIBET DE VINO IRÆ DEI.] Sicut Babylon, id est de æterna damnatione, *quæ mixtum est mero*, id est præsenti flagellatione, quæ fit ad correctionem mentalem ratione ipsius vindictæ, quam iratus facit, licet cum moderatione. VERS. 10.

Correctio Dei.

In hoc calice est vinum superius, fæx inferius mixtum in medio, vinum igitur dicitur simplex, quando est in correctionem, mixtum quando est ad damnationem. Hic tamen dicitur mixtum, in inferno turbidum. Istud vinum datur puris in Ecclesia triumphante, mixtum in Ecclesia militante, quia non est sine tribulatione, fæces in inferno. Vel aliter vinum purum est expositio Theologica, mixtum expositio Physica, fæces expositio Hæretica. Calix ergo sacræ Scripturæ, est ex vino, id est ex intelligentia, scilicet Historica, Allegorica Tropologica, Anagogica. Primum lætificat & inebriat secundùm gestorum narrationem, secundum quoad effectuum faciendorum instructionem, tertium intellectum, quoad intelligendorum ostensionem, quartum totũ hominem ad fugiendorum & appetendorum prælibationem, vel melius exponẽdo. Calix Domini est iustitia eius, qua vnicuique mensuratur præmium secundum meritũ. Merum est gaudium cælestis patriæ sine admixtione doloris & tristitiæ, per fæcem dolor damnationis æternæ sine omni requie, permixtum est in hac vita, vbi mixta sunt merum cæli & fæx inferni, vbi reperiuntur mixta simul tribulatio & consolatio.

Vinum mixtum damnatio æterna.

Variæ expositiones vini mixti.

In hac vita mixta consolatio & tribulatio.

Sensus est ergo, quod quicunque acceperit characterem bestiæ, imitando & ei se conformando.

HIC BIBET DE VINO IRÆ DEI,] scilicet æternæ damnationis inferni, in calice iræ ipsius, id est in vita præsenti, quę ex amaris & dulcibus potionibus commiscetur, in inferno non erit merum nisi interminabilis pœnæ, *& cruciabuntur igne & sulphure*, igne inquit ardente & sulphure fœtente. Iuxta illud. Psal. *Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, in conspectu Angelorum sanctorum*, id est tunc videntibus ad maiorem confusionem ipsorum, id est *ante conspectum agni*, cuius iugum suauissimum contempserunt. VERS. 11.

Psal. 10.

ET FVMVS TORMENTORVM ASCENDIT,] id est durabit, *in sæcula sæculorum*, quantum ad continuam perpetuitatem, *nec habet requiem die ac nocte*, quia erit VERS. 12.

miseria

miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu, *qui adorauerunt bestiam*, ei obediendo, *& imaginem eius*, tanquam Deum colendo, *& si quis acceperit characterem nominis eius*, confitendo & diuulgando, talis, inquam punietur pœna consimili.

Pœna damnatorum. Sap. 5.

De ineffabili angustia damnatorum in li Sap. *Videntes turbabuntur timore horribili, gementes præ angustia spiritus & dicentes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii: nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos sors illorum est*, supplicium erit intuenti gloriam beatorum. Et forte vt videtur Psal. Sancti quoque visuri sunt reprobos in tormentis, quia *lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum.* Ignis autem inferni semper ardebit, nunquam lucebit, semper vret, & nunquam consumetur, semper afficiet & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseria cum æternitas, tanquam in pœna reprobi tolerabunt angustiam, vt nihil cogitare valeant præter pœnam sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi vim senserint doloris.

Sancti visuri reprobos in tormentis. Descriptio inferni Psal. 57.

Sane discipulus fertur apparuisse magistro suo post mortem, quem magister cum intellexisset esse damnatum, quæsiuit ab eo. Vtrum aliquæ quæstiones apud inferos agitarentur, qui dicitur respondisse apud inferos non esse aliquid aliud quam pœna. Ibi quærent homines mortem & non inuenient eam, qui desiderabunt mori & fugiet mors ab eis. O mors quam dulcis esses, quibus tam amara fuisti, te solam desideranter optabunt qui te solum vehementer oderunt. Ibi erit fletus & gemitus & eiulatus & vlulatus, luctus & cruciatus, stridor & clamor, timor & tremor, dolor & labor, ardor & fœtor, obscuritas & anxietas, acerbitas & asperitas, calamitas & egestas, angustia & tristitia, obliuio & confusio, torsiones & puniriones, amaritudines, & fames, sitis, & frigus, sulphur, & ignis ardens in sæcula sæculorum.

De pœnis damnatorũ.

Nullus ergo sibi blandiatur, & dicat quod Deus non in finem irascetur, nec in æternum comminabitur. homo namque peccauit ad tẽpus, non ergo Deus puniet in æternũ. Nec enim odiuit, quæ fecit. O spes vana & falsa præsumptio! Non credas frustra, errore decepta, quod aliquibus sis pretiosis redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio, bonis sic igitur Deus irascitur tẽporaliter, quia flagellat omnem filium quem receperit, pro quibus illud allegatum accipitur non in fine irascetur &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est vt qui in suo præuaricatur æterno Deus vlciscatur in suo, nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim, Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper, ergo damnatis, quia semper habens peccandi affectum semper erit in inferno supplicium, quibus fuerat in mundo peccatum. Impius ergo qui semper in se habebit reatum & culpam, semper sentiet in se esse cruciatum & pœnam, quam ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittit. Sequitur profectus bonorum ex tolerantia malorum.

Cur reprobi in æternum damnantur?

VERS. 12. HÆC EST PATIENTIA SANCTORVM,] scilicet in hac vita, qui dum considerant quæ sunt sanctorũ gaudia, & reproborum supplicia, patienter omnia perferunt propter Christum, *qui custodiunt mandata Dei*, opere adimplendo, *& fidem Iesu*, verum Deum & hominem confitendo.

VERS. 13. ET AVDIVI VOCEM DE CÆLO DICENTEM MIHI. SCRIBE, BEATI MORTVI QVI IN DOMINO MORIVNTVR, &c.] Ostensa damnatione Antichristũ sequentium, ostenditur retributio Christo adhærentium, quorum merces est quies interminabilis & vita perennis, propter quod accedendum est fiducialiter ad tantum & tam magnum adiutorem, vnde dicit. *Et audiui vocem de cælo dicentem mihi*, per interiorem inspirationem. *Scribe* per diligentem retentionem, & supernam communicationem. *Beati mortui qui in Domino moriuntur.*

Præmium iustorum quale.

Sed quomodo possunt mori qui mortui sunt? Responsio, mors accipitur multipliciter in scriptura. Est enim primo mors culpæ quæ est mors animæ, de qua Sap. 1. dicitur, *Deus mortem non fecit*, id est necessitatem moriendi. Secundo est mors gehennæ, scilicet ipsa pœna inferni, de qua supra 3. cap. *Qui vicerit non lædetur a morte secunda.* Hic dicitur secunda respectu præcedentis, sicut effectus respectu causæ, quæ prior est morte secunda, & isti moriuntur non cum Domino, sed sine Domino, & ideo miseri, non beati, de qua in Psalm. *Mors peccatorum pessima*, mala inquam propter pœnarum diuersitatem, peior propter acerbitatem, pessima propter perpetuitatem, vel mala propter pœnæ intollerantiam, peior propter visionis diuinæ carentiam, sed pessima propter Dei offensam. Tertia mors est bona, quia homo moritur peccato, & peccatum aufert, quod fit per virtutem pœnitentiæ quæ peccatum interficit, in anima per contritionem & confessionem, & membra peccantis mortificat per satisfactionem, de qua ad Romanos sexto. *Mortui sumus peccato quomodo iterum*, &c. Quarta superadditur, qua homo moritur mundo spiritualiter, & mundus homini, quam operatur ingressus claustri per votum & professionem obedientiæ, ad Romanos sexto. *Si etiam mortui sumus cum Christo, credimus quod etiam viuemus cum eo.* Quinta mors est naturæ scilicet per animæ separationem à corpore, de qua Genesis secundo. *In qua hora comederitis morte moriemini.*

Mors multipliciter dicitur. Sap. 1. Apoc. 3. Psal. Mors peccatorum pessima. Tertia mors. Rom. 6. Gen. 2.

Dubium igitur quod isti qui mortui sunt, tertia & quarta morte, moriuntur & quinta morte, sed in Deo, & ideo ipsi soli beati, dicit igitur, *Beati*, scilicet per primam stolam acceptam, sed beatificandi per secundam accipiendam, *qui in Domino*, id est in confessione Domini *moriuntur*, corporaliter per separationem animæ à corpore. Sancti ergo moriuntur in Christo, & istis debetur stola immortalitatis, cum Christo, quibus debetur aureola dignitatis.

Item *beati mortui*, peccato, *qui in Domino*, id est propter Dominum & pro Domino mortem corporalem sustinendo sicut Martyres incliti. Vel spiritualiter intrando claustrum sicut sunt religiosi. Tales autem dicuntur beati, quia mors talium nihil aliud est quam corporis ruptio, peregrinationis terminus, laquei contritio, finis exilij, laboris meta, periculi euasio, ruinosæ domus exitus, descensio equi præcipitis, reditus ad patriam, paternæ hæreditatis inuestigatio, victoria pugnæ, ianua vitæ, propter quod Psalm. *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.*

Mors iustorum. Psal. 15.

Econtrario autem mors peccatorum pessima, quia est carceris introitus, peregrinationis initium, laqueorum expansio, exilij principium, laboris inchoatio, periculi certitudo, domus infernalis habitatio, exitus à patria, paternæ hæreditatis priuatio, victoriæ desperatio, ianua mortis æternæ, quia sine Domino moriuntur, ideo sunt infelices & miseri, nam beati qui in Domino moriuntur, quia sunt ab hostibus securi, dæmon enim cum vitiis, homo cum bestijs, Mundus cum elementis, caro cum sensibus insidiantur, vt rapiant pauperem & trucident rectos corde. Beati etiam qui sunt à periculis liberi, quorum quam infinitus est numerus, subito enim cum non speratur infortunium, accidit, calamitas irruit, morbus inuadit, mors intercipit, quia nullos euadit, & omnis amicus fraudulenter incedit. Et beati, qui à multiplici

Mors improborum pessima.

pœna

pœnæ sunt expediti. Sæpe enim condemnatur innocens, & nocens absoluitur, pius punitur & impius honoratur, Iesus crucifigitur & Barrabas liberatur.

Cur beati sancti cum moriuntur.

Hodie vir quietus, inutilis, religiosus hypocrites & fatuus reputatur, non solum autem beati dicuntur sancti cum moriuntur propter prædictorum malorū euasionem, imo cum hoc propter bonorum omnium adeptionem, quia de carcere ad regnum, de pugna ad victoriam, de labore ad requiem, de seruitute ad libertatem, de periculis ad securitatem, de exilio ad patriam & æternam hæreditatem euocantur. *Amodo iam dicit spiritus*, id est beatissima Trinitas, quæ est vnus spiritus, *vt requiescant a laboribus suis*, transacta præsentis calamitatis inquietudine: *opera enim illorum sequuntur illos*, id est merces operum vel pro operibus. Et infra capite vltimo *merces mea mecum est reddere vnicuique secundum opera sua.*

In verbo eius proposito. BEATI QVI IN DOMINO MORIVNTVR.] Beatus Ioannes describit viam vniuersæ carnis, describit autem illam quantum ad illud quod est necessitatis, quod est mori. Cum dicitur, *moriuntur*, quantum ad illud quod est benemori. Ibi, *qui in Domino*, quantum ad illud quod est felicitatis, quod est beate frui ibi. *Beati.*

VERS. 14. ET VIDI ET ECCE NVBEM CANDIDAM, ET SVPER NVBEM SEDENTEM SIMILEM FILIO HOMINIS.] Descripta magnitudine retributionis, scilicet Christus ad iudicium veniens cum familia sua iudicium requirente, & sententiam exequente, & est continentia huius partis in qua continetur descriptio iudicis infallibilis, & processus iudicij irreuocabilis.

Cur Christus dicitur similis filio hominis.

Dicit igitur, VIDI, per spiritualem intelligentiam, *& ecce nubem candidam*, id est carnem Christi mundissimam, quæ candida dicitur propter summam puritatem. *Et supra nubem sedentem*, id est animam Christi carni præsidentem, ad libitum suum, *similem filio hominis*, imo vero filius hominis. Sed hæc dicit Ioan. quia cum esset immortalis & impassibilis propter inæstimabilem dulcedinem charitatis accepit pallium nostræ mortalitatis. Vel dicit *similem filio hominis*, quia habet carnem similem peccatrici. *Habentem in capite suo coronam auream*, id est triumphantem victoriam. Vel coronam figuræ sphæricæ, quæ non habet principium nec finem, *& in manu sua falcem acutam*, & potestatem iudiciariam: falx enim habet naturam incisiuam, diuisiuam, collectiuam, vel segregatiuam, per quam sententia Dei irreuocabilis designatur.

Verbum igitur propositum potest accomodari fœlicissimæ pro humano genere Annunciationi Virginis gloriosæ, ab Angelo Gabriele factæ, vbi duo breuiter annotantur, scilicet Genitricis puritas inuiolabilis, quia vidi, & ecce nubem candidam irrefragabilis. Tamen secundum assumptæ naturæ veritatem, & super nubem sedebat, &c. quadruplici autem ex causa, Virgo Maria nomine nubis datur intelligi in scripturis puritate spectabilis in ortu, quia sanctificata quum nata. Vnde conuenienter comparatur nubi, quia sicut nubes ex aquis salsis & amaris per quandam euaporationem oritur, aquæ continens dulcedinem, sic Virgo oritur ex vtero matris munda, plena gratia & dulcore. Et omnino mirabilis in partu propter illibatam integritatem, fuit enim Virgo ante partum, & Virgo post partum. Et ideo nubi propriè comparatur, quia quemadmodum nubes in se splendorem solis recipit, & emittit sine sui corruptione, sic Virgo Mater filium suum qui est splendor illustratiuus gloriæ concepit, sine libidine & peperit sine sui contaminatione, de quo potest intelligi illud Matthæi septimo *Ecce nubecu-*

Matth. 7.

la obumbrauit eos. Tertio, quia amabilis succursu propter sui benignitatem, sic nec nubes modico vento agitata velociter tunc, & imbrem fundit, sic enim Virgo Maria modicum pulsata precibus pro peccatoribus intercedit. Vnde signatur per illam nubeculam de qua dicitur, 3. Reg. 5. *Nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari.* Quarto quia laudabilis, & perfecta per virtutum sublimitatem, vnde quemadmodum nubes naturaliter expetit altum, quamuis ex ponderosis contrahat originem, sic Virgo Maria semper ascendit de virtute in virtutem, tanquam aurora consurgens, terrenam substantiam deserens, de qua Isaiæ nono, *Ascendet Dominus super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum*, &c. Et sequitur vehemens sanctorum suspirium ad iudicium postulantium & præstolantium.

Maria facile subuenit. 3. Reg. 5.

Isa. 9.

VERS. 15. Vnde dicit, ET ALTER ANGELVS] quantum ad sanctorum collegium, *exiuit de templo*, quantum ad internum desiderium, *clamans voce magna*, per feruorem & instantiam, *ad sedentem super nubem*, & ad Christum Ecclesiam regentem, *mitte falcem tuam*, id est exerce & exequere potestatem iudiciariam, *& mete* colligendo sanctos in horreum, quia *venit hora vt metatur*, exsoluendi iustis repromissum brauium, *quoniam aruit messis terræ* id est consummata est nequitia terrena concupiscentium. Vnde Beda, abundante iniquitate & æstu malorum incumbente, hora est colligere electos, & mittere in horreum.

Cur Sancti iudicium desiderant.

Sed quæritur qualiter hoc exponatur de sanctis desiderantibus iudicium. Cum dicat Propheta, *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in* &c. Responsio. Hic loquitur de sanctis desiderantibus iudicium, vt videlicet mali à malitia refrænentur, & boni liberentur & glorificentur. Et sequitur, postulatæ sententiæ executio.

VERS. 16. ET MISIT QVI SEDEBAT SVPER NVBEM.] id est Christus Ecclesiæ præsidens, vel in nubibus cœli ad iudicium veniens, *falcem suam in terram*, terrenos colligendo, *& messuit terram* æterno supplicio adiudicando.

VERS. 17. ET ALIVS ANGELVS EXIVIT DE TEMPLO QVOD EST DE COELO, HABENS ET IPSE FALCEM ACVTAM, &c.] Descripto iudice cum assistentibus, & iudicium postulantibus, hic describitur processus iudicij cum approbantibus & præcedentibus. Et isti sunt Apostoli, & viri Apostolici, iuxta illud, Matthæi decimonono. *In generatione cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ sedebitis, & vos super sedes duodecim, iudicantes, duodecim tribus Israel.*

Matth. 19.

Dicit ergo, ET ANGELVS ALIVS] id est cœtus & chorus Apostolicus plenus candidatione *exiuit de templo*, quod est in cœlo, quia in cælesti habitatione, *habens & ipse falcem acutam* potestatiua Iurisdictione, Sapientiæ tertio, *Iudicabunt sancti nationes, dominabuntur populis.* Et Isaiæ tertio, *Dominus ad iudicium veniet cum populis suis.*

Sap. 3. Isa. 3.

Ad euidentiam litteræ quæritur, an solus Christus iudicabit? videtur quod sic, quia Romanorum quinto, *Pater omne iudicium dedit filio*, ergo solus Christus iudicabit, contrarium habetur in littera. Responsio. Iudicare dicitur aliquis dupliciter, scilicet propriè & interpretatiuè, & propriè vero quatuor modis. Primo vt iudex ordinarius habens plenitudinem potestatis, & sic tota Trinitas iudicabit. Secundo vt Iudex delegatus, iudicium ferens, & sic filius iudicabit, iuxta illud Psalmistæ. *Deus iudicium tuum regi da & iustitiam tuam filio regis.* Ioannis quinto. *Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Tertio velut assessor iudicij assistens, & sic

Iudicare proprie dicitur quatuor modis.

Ioan. 5.

Apnſtoli,& viri Apoſtolici iudicabuot. Quatto velut iudicrum continens, & ſic lex iuſtitiæ, conſcientiæ, lex euangelij, & Moyſi iudicabunt.

Iudicare interpretatiuè dicitur quatuor modis.

Similiter interpretatiue, tunc quis dicitur iudicare quatuor modis. Primo ſententiæ à Deo latæ approbatione, & ſic iudicabunt omnes ſancti. Secundo ſub auctoritate ad iudicem delegatum, quadam aſſimilatione, & ſic omnes pauperes oppreſſi à tyrannis, & diuitibus, illos tunc iuſtè iudicabunt, à quibus fuerunt iniuſtè iudicati. Tertio minoris mali comparatione, & ſic minus mali iudicabunt peiores, & Niniuitæ Iudæos. Quarto legis aſſimilatione, & ſic contemplatiui, & viri Eccleſiaſtici & ſcholaſtici, qui cōtemplatione legem Dei in cordi- B bus ſuis ſcripſerunt, quaſi in ſe legem diuinæ ſapientiæ continebunt.

Vers.18. Et alivs Angelvs exivit os altari] Hic autem oſtendit Ioannes, quod executio iudicij à Chriſto prouenit: ex cuius imperio ſancti iudicium exequentur. Primo ergo poteſtas iudicis imperialis, ex imperio. Secundo ſanctorum ex commiſſo officio, ibi, *Et miſit Angelus falcem ſuam in terram.*

Sancti in templo, Chriſtus in altari.

Dicit ergo, Et Angelvs exivit de altari Christvs.] ſcilicet Ieſus Patri conſubſtantialis, qui de altari exire dicitur, quia eſt locus ſecretior, altior, ſuperior, ad quem nullus alius ſanctorum poteſt pertingere, quia & ſi alij ſancti ſunt in templo, Chriſtus tamen in altari, quia in gloria C maiori eſt inquantum homo, propter quod dicitur ad patris dexteram, reſidere, *qui habet poteſtatem*, ſicut verus Deus *ſuper ignem*, ſcilicet infernalem. *Et clamauit voce magna*, quantum ad imperandi poteſtatem *ad eum*, ſcilicet ad chorum Apoſtolicum, *qui habebat falcem acutam* ad exequendam ſententiam, *dimitte falcem tuam acutam*, id eſt exerce & exequere poteſtatem tuam iudiciariam, *& vindemia botros vineæ terræ*, id eſt ſepara à bonis terrenos vino malitiæ inebriatos, *quoniam maturæ ſunt vuæ eius*, id eſt complera malitia reproborum, & ideo non habet locum, quia non proſunt amplius bonis: permittit enim Deus diſpēſatione hic regnare malos, quamdiu proſunt bonis. De hac vindemiatione dicitur, Matthæi decimotertio. *Exibunt Angeli, & ſeparabunt ma-* D *los de medio iuſtorum.*

Cur Deus permittit malos. Matt.13.

Vers.19. Et misit Angelvs falcem svam in terram] & exercuit poteſtatem iudiciariam in terrenos, quia plus terrena quam cœlum finaliter amauerunt. *Et vindemiauit vineam terræ*, id eſt ſeparauit à bonis omnes terrenos delectationibus inebriatos, & quod hic dicit factum eſt, facient ſancti in futuro non per executionem, quia proprium Angelorum eſt, ſicut dicitur Matthæi, ſed per approbationem & aſſeſſionem, *& miſit in lacum*, id eſt in infernum, *iræ Dei magnum*, vbi iram Dei magnam perpetuo ſuſtinebunt, infernus dicitur lacus propter ſpurcitiam & fœditatem ſed *iræ Dei* propter pœnalitatem, *magnus* propter capacitatem.

Vers.20. Et calcatvs est lacvs.] propter oppreſſionem, *extra ciuitatem*, quia extra ſanctorum ſocietatis auxilium, & protectionem, *& exiuit ſanguis de* E *lacu*, id eſt pœna inferni tantum exuberauit, vſque ad frænos equorum, vſque ad dæmones victores iniquorum, qui eadem pœna cum iniquis omnibus punientur.

Hic eſt argumentum quorundam quod dæmones præerunt hominibus puniendis in inferno, ad quod facit illud primæ Corinthiorum tertio, *Cum euacuauerit omnem principatum*, &c. *Et poteſtatem*, &c. Ibi Haymo quamdiu durat mundus Angeli Angelis, dæmones dæmonibus præſunt, ſed omnibus collectis in vnum iam omnis prælatio ceſſabit, tunc quidem dicent qui fuerunt monitores reproborum in A culpa, erunt tortores in pœna, nec eſt contra Haymonem, quia ipſe non loquitur, niſi de prelatione dæmonum ad dæmones.

1.Cor.2. Dæmones ſi præſint hominibus

Vers.20. Et exivit sangvis de lacv vsqve ad frænos eqvorvm.] id eſt à minoribus vſque ad maiores omnes inuoluendo *per ſtadia mille ſexcenta*, omne durationis ſpatium, ſcilicet maius, minus, medium, comprehendendo, ſtadium eſt Græca menſura dictum à ſtando, eo quod Hercules vno anhelitu currens ſeptem millia ſexcentum ſtadia paſſus ibi ſteterit, qua menſura Græci menſurant loca, in quibus ludos exercebant, ibique ludentes ſpaciando deambulabant, in iſto ergo numero ſumma B reproborum comprehenditur, quantum ad maiores, mediocres, & minores. Et quia reprobi procedunt per ſpacioſam viam, quæ ducit ad mortem. Item ſtadiorum vocabulo, & tali numero deſignantur, vel loquitur hyperbolicè: ſicut enim cum magnum prælium, vel magnam ſtragem hominum eſſe factam volumus exprimere, ſolemus dicere, tantus eſt ſanguis effuſus quod equi natabant, ſic Ioannes volens diuinam vltionem, & maximam pœnam notificare dicit, quod ſanguis effluxit de lacu.

Stadium quid.

Cur ſtadiis accommodantur reprobi.

Et in ſcriptura lacus triplex reperitur, ſcilicet peccati, vbi anima obruitur per tranſgreſſionem, Pſalm. *Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.* Inficitur per putrefactionem, Threnorum tertio, *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapidem ſuper me.* Educetur per confeſſionem, vel confuſionem, & Pſalm. *Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis.* Eſt ſecundo lacus purgatorij qui eſt expiatiuus ſcoriæ, Pſalm. *Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum*, impetratiuus veniæ, Threnorum tertio, *Inuocaui nomen tuum Domine de lacu nouiſsimo.* Expectatiuus gloriæ, Zachar. nono. *Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua.* Eſt tertio lacus inferni qui eſt inexpreſſibilis pœna, Iſaiæ decimo quarto, dicitur de Lucifero, *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci* ineuaſibilis fuga, Iſaiæ decimoquarto. *Congregationo vnius faſcis in lacum & claudantur.* Et ibi etiā irremiſſibilis venia, Iſa.37. *Non expectabunt qui deſcendunt in lacum veritatem tuam.*

Lacus triplex peccati

Thren.3.

Lacus purgatorij

SYNOPSIS
CAPITIS DECIMIQVINTI.

QVi beſtiam vicerant, & eius imaginem ac numerum nominis eius reuereri noluerant, ſtantes ſuper mare vitreum cytharizantes & cantantes canticum Moyſi, & Agni Deum E *glorificant, aperitur templum de cælo, & ex eo prodeunt ſeptem Angeli veſtiti lino mundo, & Zonis aureis, quibus ſingulis dantur ſingulæ Phialæ iræ Dei, quæ continebant ſeptem plagas orbis nouiſſimas, quas in orbem effuderunt quocirca templum impletum eſt fumo à maieſtate Dei.*

CAPVT

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

1. ET vidi aliud signum in cœlo magnũ, & mirabile Angelos septem habentes plagas septem nouissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2. Et vidi tanquam mare vitreum mistũ igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem eius, & numerum nominis eius stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei.

3. Et cantantes canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

4. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

5. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in cælo.

6. Et exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7. Et vnum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum.

8. Et impletum est templum fumo à maiestate Dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

EXPOSITIO DECIMIQVINTI Capitis.

VERS. 1. ET VIDI ALIVD SIGNVM IN COELO MAGNVM ET MIRABILE, &c.] Hic incipit visio in qua agitur de damnatione Antichristi, & suorum sequacium, in sexta agitur de damnatione meretricis magnæ post iudicium, in septima de glorificatione corporis immortalium, si vero obiiciatur quod supra egit de damnatione Antichristi, & suorum

A sequacium, igitur superfluit replicare. Respondeo quod superius fuit facta mentio de eorum damnatione incidenter, scilicet ad bonorum confirmationem, hic autem loquitur de plagis in aliorum principali intentione. Prius ergo visum est de septem Angelis effundentibus phialas iræ Dei, per quarum effusionem intelligitur denunciatio malorum quæ erunt tempore Antichristi. Phiala ergo iræ Dei est prædicatio comminatoria damnationis æternæ, sicut enim phiala est clausa deorsum aperta sursum, sic prædicatio de terrenis eleuat ad superna, manifestatur igitur in hoc multiplici modo iræ, damnatio reproborum qui erunt tempore Antichristi, & hoc tripliciter. Primo per inspirationem, & hoc B in præsenti capite, secundo per prædicationem, & hoc in 16. capite, tertio per manifestationem in 17. capite. *Phiala iræ Dei quid denotant.*

Diuiditur autem istud caput in quatuor partes. In prima ostendit Ioannes septem Angelos habentes septem plagas nouissimas quibus percutiuntur reprobi, ibi *tanquam mare*, in secunda ostenditur remedium quo liberantur. *Et vidi tanquam mare vitreum*, &c. Et sequitur, *Post hæc vidi*, &c. In tertia subiungitur Angelorum executio, ibi, *Et postea vidi: Ecce apertum est templum tabernaculi testamenti.* In quarta omnium prædicatorum consummatio, ibi, *Et impletum est templum Dei de fumo à maiestate Dei.* Dicit ergo. *Capitis diuisio.*

ET VIDI ALIVD SIGNVM IN COELO.] id est Ecclesia virtutum varietate stellata, & à terrenis C eleuata, *magnum*, scilicet significatione, *& mirabile* comprehensione, vel dignum admiratione: admiratio enim est timor ex magna, & insolita imaginatione proueniens. Deinde declarat quod fuit hoc signum dicens, *Angelos septem* vniuersos Prædicatores à mundi exordio vitam Angelicam actitantes, qui rectè apprehenduntur numero septenario, propter mundi generalitatem, propter prædicatorum vniuersitatem, qui impugnauerunt propter septem virtutes, vel septem dona quæ habuerunt, vnde merito significantur per septem columnas, quibus Ecclesia sustentatur, Prouerbiorum nono. *Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem.* Vnde *habent septem plagas nouissimas*, id est vniuersa mala quibus plagati videbuntur reprobi D qui erunt tempore Antichristi. Vnde dicuntur nouissimæ plagæ, quia nouissimi temporis homines ferientur, vel *nouissimas*, id est grauissimas, quia grauissimè punientur, quoniam grauissimè peccauerunt. Vnde subdit, *quoniam in illis consummata est ira*, id est vindicta Dei infallibilis. His enim plagis illatis non inferet Deus alias plagas mundo, sed illis consũmatis incipiet cruciatus & gemitus infernalis. *Prædicatores Angeli.* *Prou. 9.* *Qui grauiter peccat grauiter punitur.*

ET VIDI TANQVAM MARE VITREVM MIXTVM IGNE, &c.] Hæc secunda pars capitis, vbi post damnationem iniquorum agit Ioannes de causa liberante ab his plagis ad consolationem beatorum, quæ est secundum statum triplicem: in statu enim incipientium causa liberans est vitæ nouitas; quod notatur per mare vitreum, in statu proficien- E tium fidei firmitas, quod notatur, quia sicut infra, Ioannis quinto, Hæc est victoria quæ vincit mundum fides nostra, in statu proficientium. Causa liberans est operum strenuitas maximè circa carnis propriæ mortificationem, quod notatur per cytharam. Dicit ergo. VERS. 2. *Triplex status hominum.*

ET VIDI ITAQVE MARE VITREVM.] in quo verbo commendatur futuri temporis prærogatiua virtutum, ibi *vidi mare*, à prærogatiua operum, quia *vicerunt bestiam*, à prærogatiua laudum, quia dicentes, *Magna & mirabilia sunt opera tua Domine.* Dicit ergo.

ET VIDI,] per spiritus reuelationem *itaque mare vitreum*,

Baptismus mare.

virreum, id est remediom per baptismalem regeorationem. Baptismus igitur dicitur hic mare, eo quod habet virrorem, vel vim abluriuam, & significat transgressionis delerionem, sed vitreum eo quod habet naturam peruiam, & designat characteris impressionem, sed mixrum igni, qui inquam ignis habet vim purgariuam, & significat gratiæ infusionem. Mare, ergo dicitur baptismus ablueos à reatu, mare hic mundus affligens miserè, Psal. *Hoc mare magnum & spatiosum manibus.* Mare iufernus absorbens vorata, Isaiæ quioto. *Dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino, &c.* supple *qui tunc vicerunt bestiam terra*, id est Antichristum bestialiter viuentem, vel diabolum bestialiter lacerantem, nolentes assentire ipsius fictis miraculis, nec flecti promissis, nec terreri tormentis, *Et imaginem illius* vicerunt, cum statuam in honorem ipsius fabricatam non adorauerunt: *Et numerum nominis eius*, similiter contempserunt, quia licet per nomeu quod sibi imponitur, Aotichristus velit videri, & æstimari Deus; ipsi tamen purum hominem cognoscent, & eundem tanquam seductorem peruersissimum vilipendent, sicut supra habitum est decimo tertio capite, qui habet intellectum, compotet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est *stantis supra mare vitreum*, id est perseuerantis in gratia baptismali per rectam iotentionem, nulla ventorum impulsiooe à sua fide moti secuodum Richardum. *Habentes cytharas Dei*, per carnis mortificarionem, & Christi imitationem. Cythara igitur est caro mortificata, vbi debet extingui culpa, & conseruari natura.

Mundus mare. *Psal. 103.* *Isa. 5.* *Insignium victoria.*

VERS. 3. CANTANTES CANTICVM MOYSI SERVI DEI, ET CANTICVM AGNI] per vtriusque testamenti confessionem, & pro collatis beoeficiis per gratiarum collatiooem, vel quia exultabunt hoc est caoticum Agni, & meditabuntur scripturas hoc est canticum Moysi, *Dicentes magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens*, in creatione, locus à magnitudine creaturæ refertur *voci omnipoten*, locus à pulchritudine creaturæ refertur huic nomini *Domine*.

Hæc igitur inducunt admirationem, & excitant ad deuotionem & contemplationem. Igitur ista mirabilia pertinent ad considerationem potentiæ producentis, sapientiæ disponentis, clementiæ redimeotis, essentiæ subsistentis. Mirabilia potentiæ respiciuot exitum creationis, vbi occurrit dispositio & ornatus quantum ad origioem, diffusio virtutis mentalis, id est operatioois, quantum ad magnitudinem, distioctio oumeri mensuræ, & ponderis qoantum ad pulchritudinem, Psalm. *Magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.* Mirabilia sapientiæ numerum gubernationis quo ordinatus gradus per esse, viuere & discernere pulchrificatur numerus, numero, species genere, variatur situs sub ratione continentiæ, præsidentiæ, & influeotiæ, contiouatur tempus sub cursu veræ legis & gratiæ, Iob. quinto, *Ego deprecabor Dominum.* Et sequitur, Qui facit magna ioscrutabilia, & mirabilia absque oumero. Mirabilia clementiæ respiciunt modum reparationis. Vbi occurrit Deus humanatus, homo deificatus, vbi maiestas aonihilatur, formositas defotmatur, fœlicitas tormentatur, æternitas terminatur.

Psal. 85. *Iob. 5.* *Mirabilia in gloria.*

Tob. 12. Vnde tobiæ 12. ait Angelus ad Tobiam, *Benedicite Deum & narrate mirabilia eius.* Mirabilia essentiæ respiciunt doom remunerationis, vbi oculo glorificato occurrit voitas æterna, & æteroitas vna, vbi stat voitas cum pluralitate, consubstaotialitas cum personalitate, coæqualitas cum ordine, coæternitas cum origioe, Psalmo decimo sexto, *Narrate in gentibus gloriam eius, & in cunctis populis*

Psal. 16.

A *mirabilia eius.* Nullum igitur mirum si anima deuota ita considerans admirerur io tot operibus diuinis & laudat grarias agens, pro beneficiis liquefacta æternis desideriis clamat, *Magna & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens, iusta, & veræ sunt via tua Domine Rex sæculorum.* Iustæ ioquam quia iudex inflexibilis, veræ quia veritas inobliquabilis, in Psalmo 24. *Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas. Domine* cuius dominatio inæquiperabilis, maiestas incomprehensibilis, *& Rex sæculorum*, cui est honor interminabilis & ioamissibilis, Psalmo *Regnum tuum, Regnum omnium sæculorum, & dominatio tua, &c.* Viæ igitur Domini suot B mandatorum ipsius directiones, prout expooit Gregor. super illud. Viam mandatorum tuorum cucurri, istæ viæ sunt muodæ puritate, Psal. *Deus meus impolluta via eius.* Sunt rectæ æquitate, Sapient. 10. *Iustum deducit Dominus per vias rectas.* Sunt decoræ speciositate, sunt pacificæ traoquillitate, Prouerbiorum tertio. *Via eius via pulchra, & semita eius pacifica*, Prouerbiorum quarto. *Vias sapientiæ monstrabo tibi, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.*

Iusta & vera via Domini. *Psal. 24.* *Psal. 144.* *Via Domini mandata eius.* *Psal. 17.* *Sap. 10.* *Prou. 3.* *Prou. 4.*

Ex quo es igitur Rex sæculorum, quis non timebit te Domine? Casto & subiecto seruitio totum generosum, & inclitum honorando.

QVIS NON TIMEBIT TE.] O Rex gentium, *magnificabis nomen tuum*, magnificum toto corC de ac vocis desiderio personaodo, & excolendo, Psal. 33. *Magnificate Dominum mecum, & exultemus in idipsum.* VERS. 4. *Psal. 33.*

Nota quod est timor mundanus humanus, naturalis, seruilis: item est timor ioitialis, quantum ad gratiæ exordium, filialis quantum ad perfectum reuerentiæ & quantum ad implementum, Psalmo *Seruite Domino in timore.* Ostenso igitur actu debitæ reuerentiæ, subdit causam exigeotiæ. Sic ergo debet timere, quia solus pius es secundum gloriam gratia saluando, & genus humaoom perditum reparando, sed non videtur quod assignet plenam causam quare debet timere, quia seuerus, & dorus Rex potius quam pius timetur. Respoosio hic agitur de timore filiali, & reuerentiæ, quæ est penes Deum, timor D vero seruilis magnus est Domini seueri io hoc autem apparet pietas tua, *quoniam omnes*, id est aliqui de omnibus gentibus, & est distributio pro generibus singulorum, non econuerso, *venient* passibus fidei, & bonorum operum, *& adorabunt te*, verum Deum confiteodo, *in conspectu tuo* tibi placita eligendo.

Multiplex timor. *Psal. 2.*

Nota quod cultus adoratiooís veræ, de quo agitur hic respicit adorati gradum, adorantis statum, adorandi modum, adoraotis fructum, Gradus debet esse iocommooicabilitate vous, incontaminabilitate potos. Modus ioobliquitate rectus, fructus iotermioabilitate plenus. Primus grados adorati est incommunicabilis, quia cultus soli Deo debitus, vna est veritas per quam credimus omnia, vna virtus per quam speramus omnia, vna bonitas per quam diligimus omnia, & quam diligimus super omnia, & E propter hoc vna tantum Deitas adoraoda, Matthæi qoarto, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* Secundum status adorantis debet esse puros, & incontaminabilis. Mundaodus est igitur adorantis aoimus, ne & adorati offendatur affectus, psalm. *Venite adoremus, venite exultemus Domino, &c.*

Adorationis cultus & modus. *Vna Deitas tantum adoranda.* *Matth. 4.* *Adorantis animus rectus.* *Psal. 94.*

Tertio adorandi modus debet esse inobliquabilis, Ioaonis tertio, *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum in spiritu, & veritate oportet adorare*, ad hoc disponit timor obedientiæ, Psalmo septimo. *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Consuetudo frequentiæ, Genesis trigesimosexto. *Adorauit Iacob speciem pronus in terram.* Ad hoc facit

Ioan. 3. *Psal. 5.* *Gen. 36.*

cahibi

exhibitio reuerentiæ ſupra quinto capite. *Ceciderunt* A *in facies ſuas duodecim ſeniores, & adorauerunt viuentem in ſæcula ſæculorum.* Quarto adorationis fructus eſt interminabilis, quia facit homines cum Angelis conciues in cœlo, conſortes in regno, confelices in domo, concordes in voto. Pſalm. *In conſpectu Angelorum pſallam tibi Deus meus,* &c.

Adorationis fructus.

Ex prædictis videtur quod ſuperſtitioſum eſt adorare imagines: ſed falſum, introductæ ſunt in Eccleſia propter tria, primo propter ſimplicium ruditatem erudiendam, ſecundo propter affectuum tarditatem excitandam, tertio propter memoriæ labilitatem reuocandam. Adoratio igitur debetur imaginibus, vt ſigno non enim ad imaginem ſiſtit affectus. Sed tranſit ad imaginatum ſecundum Damaſc. & Auguſt. Reuera ergo tu ſolus es adorandus, timendus & magnifican- B dus, *quia iudicia tua manifeſta ſunt,* ſcilicet bonos eligis & malos reprobas & flagellas, & humiles honoras & ditas.

Sed quæritur qualiter iudicia Dei ſunt manifeſta. Cum ſcriptum ſit ad Rom. 11. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* &c. Sane propter pelagum eſſentiæ, abyſſum omnipotentiæ, profundum miſericordiæ, quæ ſua immenſitate ſunt incomprehenſibilia, quantum ad intelligentiam infinitorum, futurorum prouidentiam, quantum ad iuſtitiam & ſic omni credenti manifeſtum eſt Dei iudicia eſſe iuſta. Tob. 3. *Iuſtus es Domine & iuſta iudicia tua,* & eſt loqui de iudiciis quantum ad cauſam ob quam ſic vel ſic facit Deus, & ſic eſt. C

Qualiter iudicia Dei manifeſta. Rom. 11.

Tob. 3.

Adhuc eſt diſtinguendum quod duplex eſt euidentia cauſæ in ſpirituali. 1. modo ſunt manifeſta Dei iudicia, ſicut quod Deus alios obligat prædeſtinando ad vitam in generali vel aliquos relinquit ad pœnam. Aug. contra Iulianum. Alius relinquitur iuſtitia iudicante non facto Alius aſſumitur gratia præſtante, non merito. Eſt & manifeſtatio in ſpeciali, qua Dominus ſine omni merito hunc eligit hunc reprobat, vt de Iacob & Eſau, & hoc iudicium non eſt euidens, nec manifeſtum niſi quod figulus habet poteſtatem ex eadem maſſa aliud vas facere in honorem aliud in contumeliam. Quæ ergo nunc occulta, quando aperientur, abſcondita cordium, erunt manifeſta.

Duplex euidentia cauſæ.

De quatuor ergo iudiciis Dei quorum vnum eſt ſe- D cundum præſcientiam, aliud ſecundum cauſam. Tertium ſecundum operationem ſuam. Quartum ſecundum retributionem, quorum duo prima ſunt occulta, alia vero duo ſunt manifeſta.

Quatuor iudicia Dei.

Nota quod eſt multiplex iudicium ad præſens memoriter retinendum, & quartum iugiter exercendum, ſcilicet vniuerſalis conditionis, & hoc iudicium mortis Eccleſ. 12. Hoc iudicium à Domino omni carni, ô ſalubre conſilium deſiderare huius iudicij aduentum ſumma philoſophia eſt aſſidua mortis cogitatio. Cuius ratio eſt, quia facile contemnit omnia qui ſe recogitat moriturum, ſecundum Hier. Ad Paulinum. Vnde legitur in vita Io. Eleemoſynarij. Quod antiquitus ſtatim cum Imperator erat coronatus inſtabat ad eum ædificator monumentorum, dicens ei de quo metallo iubes Imperator tuum fieri monu- E mentum, vt quamuis Imperator, cogitaret ſe moriturum. Eſt iudicium pœnale afflictionis, id eſt purgatorij ignis, qui ſecundum Auguſtinum ſuper Pſalm. Grauior eſt quam quicquam pati poteſt homo in hac vita, hoc iudicium formidabat Propheta, *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine* &c. Ac ſi diceret, Domine opprimunt peccata nec ſufficiunt merita, impoſſibile eſt operari & neceſſe eſt in purgatorio cruciari, & ideo *non intres,* &c. Eſt iudicium finalis examinationis vel diſceptationis. Stante enim diuina iuſtitia neceſſe eſt dare reſurrectionem mortuorum, diſcuſſionem meritorum, proportionem præmiorum Iſa. 3. *Dominus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi ſui,* in illa die iudicabit tota Trinitas, quantum ad auctoritatem iuriſdictionis. Chriſtus quantum ad ſententiæ promulgationem, Apoſtoli ad ſententiantis aſcenſionem omnes pauperes euangelici quantum ad ſententiæ approbationem. Quartum iudicium exercendum eſt iudicium mentalis diſcuſſionis: quo ſiquis perfecte iudicaret hic ſeipſum non formidaret iudicium. Vnde 1. Corinth. 5. *Si noſmetipſos diiudicaremus non itaque diiudicaremur.* Scilicet hodie libenter iudicamus alienas ſententias non noſtras, & hoc valde damnabile eſt. Nota quod tria mala facit iudicium temerarium. Primum quod præcipitatur æquitas 1. Cor. 10. *Nolite ante tempus iudicare.* Non obſeruat ſibi tempus, ſed præcipitat iuris ordinem qui alienam conſcientiam iudicat de occultis. Secundum quia periclitatur veri- B tas. Iſa. 59. *Conuerſum eſt iudicium retro & iuſtitia longe ſtetit, quia corruit in plateis veritas & æquitas non poteſt ingredi.* Tertium quia vſurpatur auctoritas ad Rom. 14. *Tu quis es qui alienum ſeruum iudicas,* ideo concludit, *in quo alium iudicas teipſum condemnas.* Nunc ergo iudicium eſt mundi. Rom. 12. Et ideo dum ſumus in valle miſeriæ conſtituti quilibet iudicet & deſpiciat ſeipſum. Quare ſecundum auctorem de ſpiritu & anima, hic pietas Dei animam reſpicit, humilitas ſubiicit pœna reducit, iuſtitia deducit, obedientia conducit, perſeuerantia producit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ſequitur ſecretorum reuelatio.

Multiplex iudicium.

Eccl. 12.

Summa Philoſophia mortis cogitatio.

Iudicium pœnale.

Pſal. 142.

Iudicium finalis examinationis.

Iſa. 3.

Quinam iudicabunt.

Iudicium mentalis diſcuſſionis.

1 Cor. 5.

1. Cor. 10.

Iſa. 59.

Rom. 14.

Rom. 12.

C Et post hæc vidi] per internam viſionem, *apertum eſt templum tabernaculi teſtimonij in cælo,* id eſt reuelata ſunt myſteria Eccleſiæ, & ſecreta cæli per Apoſtolorum prædicationem, vt per templum tabernaculi notentur reuelata myſteria. Sed per teſtimonium prædicatio Apoſtolica reuelata in cœlo hoc eſt in Eccleſia, vt per templum intelligatur Chriſtus. Ioan. 3. *Soluite templum hoc* &c. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui, tabernaculum teſtimonij ſcriptura ſacra quæ tot continet teſtimonia quot verba, Vnde templum tabernaculi teſtimonij eſt Chriſtus continens in ſe teſtimonia vtriuſque teſtamenti, & dicitur continere quia ſcit omnia, per cælum Eccleſia, id eſt domus Dei talis eſt ſenſus, *aper-* D *tum eſt templum tabernaculi in cælo,* id eſt notitia Chriſti manifeſta eſt mundo.

Vers. 5.

Ioan. 3.

Eſt autem quadruplex templum primum vteri virginalis, & hoc eſt à Salomone ædificatum. Sap. 9. *Dediſti ædificatione templum in monte ſancto tuo.* Hoc templum eſt ſicut Salomonis, pauimentum templi puriſſimo lapide & artificio gratioſum. 2. Paralip. 3. Strauit marmore decore multo. Salomon pacificus eſt artifex Spiritus ſanctus, marmor virginitas, pauimentum humilitas, decor virtutum varietas. Ex quibus concluditur gratioſitas ex materia pretioſa. Nihil erat in templo quod non tegeretur auro, quod non decoraretur charitate ex forma ſpecioſa. 3. Reg. 6. Omnes parietes per circuitum templi ſculpſit variis cælaturis, eſt cælatura varietatis, pulchritudo honeſtatis, cornua vero promptitudo voluntatis. *Exau-* E *diuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus venit ad aures eius,* ſicut enim rei fugiunt ad Eccleſiam ſic peccatores ad Mariam. Habet igitur hoc templum ſcilicet Virgo Maria quatuor priuilegia, ſcilicet, ex artifice virginitatem, ex materia charitatem, ex forma honeſtatem, ex fine pietatem. Secundum eſt templum Eccleſiæ militantis, ſub Eſdra & Nehemia reædificatum, hoc templum fuit in anguſtia fundatum, in concordia ædificatum, in abundantia ornatum, in lætitia purificatum, Eſdræ 6. conſummato templo ſacerdotes purificati fecerunt ſolennitatem in magna lætitia. Tertium templum eſt animæ ſpiritualis. In tranſmigratione Ezech. monſtratum fuit ante hoc templum diſpoſitum, In

Quadruplex templum.

2. Paral. 3.

3. Reg. 6.

2 Reg. 22. Maria eſt templum.

2. templum.

Eſdræ 6.

menſuris per tempeiaotiam. In celaturis per ſapien- A tiam. In ædificiis per obedientiam. In ſacrificiis per perſeuerentiam, &c. 1. Cor. 3. *Neſcitis quod templum Dei eſtis*, &c. Quartum templum eſt eccleſiæ triumphantis Ioanni hic in Apocalypſi reuelatum. Et ſciſſio non eſt audita in ædificatione templi: quia lapides primo poliebantur & quadrabantur in libano: & poſt collocabantur in templo. Sic lapides muti in templo Eccleſiæ militantis quadrantur merito & in templo Eccleſiæ triumphantis primo collocantur. Vbi temperantiæ redditur incorruptio, perfecta cognitio obedientiæ, exultatio perſeuerantiæ, indefeſſa gratiarum actio ſupra cap. 7. *Hi ſunt qui venerunt* B per perſeuerantiam *ex magna tribulatione* ſuſtentati per patientiam, *& lauerunt ſtolas ſuas* cuſtodientes innocentiam *in ſanguine agni* per paſſionis Chriſti iugem memoriam. *Ideo ſunt ante thronum Dei* per æternam aſſiſtentiam: *& ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius* per gratiarum actionem indefeſſam. Sequitur *& exierunt ſeptem Angeli*, ideſt prædicatores vniuerſi in ſeptem ſtatibus Eccleſiæ prædicantes, ſeptuplici gratia ſpiritus relucentes, & ſeptem capitalia vitia per ſeptem virtutes extirpantes: *habentes ſeptem plagas* pœnam æternam impœnitentibus comminantes quæ eſt ſeptiformis ſcilicet, carentia viſionis, horror caliginis, ſtridor frigoris, fœtor putredinis, ignis C combuſtionis, vermis corroſionis, *exierunt ergo de templo*, id eſt à Chriſto à quo miſſi ſunt: vel de templo, id eſt de cœtu Apoſtolico, Vnde omnes prædicatores originem ſumpſerunt, *veſtiti* per virtutem *lino* in quo notat firmitatem, *mundo* per interiorem caſtitatem, *& candido*, per exteriorem honeſtatem, *& præcincti circa pectora Zonis aureis*, id eſt mundis cogitationibus & puris affectionibus, per charitatis pretioſitatem. Et ſequitur collatio poteſtatis.

1. Cor. 3. — *Templum Eccleſia triumphantis.* — *Apoc. 7.* — *Pœna æterna ſeptiformis.*

VERS. 7. ET VNVM EX QVATVOR ANIMALIBVS,] & concordia, & vnitas quatuor Euangeliſtarum, *dedit ſeptem Angelis*. id eſt prædicatoribus vniuerſis, *ſeptem phialas aureas*, id eſt ſacræ Scripturæ vniuerſas intelligentias, quæ dicuntur phialæ per fidei fundamentum, ſed aureæ per ſapientiæ fulcimentum. Phialæ autem dictæ ſunt eo quod ex vitro fiant. Vitrum enim ergo phiala dicitur ait Iſido. l. t. cap. 5. *Plenas ira Dei*, D quam plenæ prædicant effundendam. Eccleſiaſt. 36. *Excita furorem & effunde iram Dei viuentis in ſæcula ſæculorum*, id eſt æternaliter & immutabiliter.

Sacra Scriptura intelligentia phialæ aureæ. — *Eccli. 36.*

Sed quæritur qualiter iſtæ phialæ dicuntur aureæ cum ſint plenæ iracundia Dei? ſibi enim adinuicem videntur repugnare. Reſponſio, verba ſacræ Scripturæ ſunt plena charitate ad quam peccatores vocant, & plena iræ Dei à qua reuocant.

Nota quod eſt phiala deuotionis quæ flagrat puritate, ſupra, *Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum quæ ſunt orationes ſanctorum*. Eſt phiala paſſionis quæ flagrat pietate. Iudic. 5. *Aquam petenti lac dedit, in phiala principum obtulit butirum*. Eſt phiala E prædicationis quæ feruet charitate iſto eodem capite. *Et vnum ex quatuor animalibus dedit ſeptem Angelis ſeptem phialas aureas plenas iracundia Dei viuentis in ſæcula ſæculorum*.

Multiplex phiala. — *Phiala deuotionis.* — *Iud. 5.* — *Phiala paſſionis.* — *Phiala prædicationis.*

Terminata eſt quarta viſio in iſtis tribus capitibus, in qua conflictus draconis & Eccleſiæ continetur, Vnde in 12. cap. oſtenditur Eccleſiæ ornatus delectabilis, à duodecim articulis, vel duodecim Apoſtolis, vel duodecim habitibus virtuoſis, cum dicitur. *Amicta ſole & luna ſub pedibus eius, Et in capite eius corona ſtellarum duodecim*. Secundo introducitur hoſtis antiqui caterua deteſtabilis, cum dicitur, *draco magnus apparuit habens capita ſeptem*. quoad ſeptem vitiorum principalitatem, vel quantum ad ſeptem Hæreſiarcharum peruerſitatem. *Et cornua decem*, id eſt decem reges fautores Antichriſti, & perſecutores Chriſti, A vel hoc dicit propter impugnationem decalogi. *Et in capitibus ſeptem diademata*. quo ad ſeptiformem tentationem, vel quoad ſeptiformem reproborum collationem. Primi reprobi fuerunt ante diluuium inuentores idolorum. Secundi poſt diluuium. Tertij poſtquam lex data eſt, tranſgreſſores præceptorum Chriſti & Apoſtolorum. Quarti conſiliorum. Quinti Iudæi perſecutores Chriſti & Apoſtolorum nouiſſimorum. Sexti Imperatores Romanorum. Septimi autem chriſtiani maculatores nouiſſimorum. Tertio introducitur caterua Angelorum adamabilis draconem impugnantium & captiuantium eccleſiis ſuis, patrocinius libantium, vnde *Michael & Angeli eius præliabantur cum dracone, & pugnabat & Angeli eius & non præualuerunt, nec locus eorum inuentus eſt amplius in cælo*. B Et hæc eſt continentia capitis in generali.

Draco habens capita ſeptem.

Et ſequitur 13. vbi oſtendit qualiter dæmon confuſus cum Angelis ſuis apoſtaticis, ſaltem Antichriſtus cum ſuis complicibus contra Eccleſiam concitabat in temporibus nouiſsimis, cuius conditio nobis præſcribitur ſub ſimilitudine beſtiæ aſcendentis de terra propter crudelitatem principum in terra dominantium, & ſibi adhærentium. Et ſub ſimilitudine beſtiæ aſcendentis de mari propter amaritudinem pſeudoapoſtolorum fideles amaritudine replentium, *habentes capita ſeptem*, id eſt ſeptem principes in perſe- C cutione Eccleſiæ ſunt principales, Cain, Pharao, Nabuchodonoſor, Herodes Aſcalonita, Herodes Antipa, Nero, Antichriſtus. *Et ſuper caput eius quatuor diademata*, i. quatuor ſectas quæ faciunt 10. ſcilicet gentem Iudæorum, quæ facit duas, ſcilicet Phariſeos & Saduceos, gentem paganorum quæ facit 2. ſ. tyrannos, eorum ſacerdotes templorum. Gentem Romanorum quæ facit quatuor, ſcilicet Græcos, Gothos, Vvandalos, Lombardos, Gentem Sarracenorum quæ facit vnam ſectam, ſcilicet Alcoranam & Mahometum ſectantium, & ſic ſunt 10.

Perſecutores Eccleſiæ.

Et ne deficiamus in tribulationibus præmiſſis & amaris perſecutionibus introducitur in 14. protector noſter Chriſtus Ieſus pro nobis miſeris agnus in cruce leuatus, omnes hoſtes viſibiles & inuiſibiles proſternens, & in tremendo iudicio vnicuique merce- D dem propriam largiens. Et ſic patet iſtius viſionis generalis continentia & ſufficientia. Et ſequitur vltima reproborum exultatio. Vnde dicit. *Et impletum eſt templum*, id eſt Eccleſia vel ſcriptura, fumo, id eſt obſcuritatis, quo ad malos qui non videbunt myſteria Eccleſiæ, & ſecreta ſcripturæ, quæ tamen erunt bonis aperta ex diuina virtute, ſic iuxta voluntatem ſuam & iuſtitiam parientem, vnde ſequitur, *à maieſtate Dei & de virtute eius*, vt maieſtas attendatur, quoad bonorum reuelationem, & virtus quoad malorum confuſionem, *& nemo*, ſupple de numero reproborum, *poterat introire in templum*, id eſt Eccleſiam per fidei ſuſceptionem, vel in ſacram Scripturam per veram perſcrutationem, *donec conſummarentur ſeptem plagæ, ſeptem* E *Angelorum*, id eſt donec completæ eſſent comminationes omnium prædicatorum de malis puniendis & in infernum retrudendis. Tunc enim aſt ſenſus, experientia pœnarum faciet eos intelligere quod nec volunt audire modo, Vel *nemo poterat*, id eſt perſcrutari ſubtilitatem iudiciorum, donec Eccleſiæ remuneratio terminaretur. Tunc enim manifeſtabuntur iudicia, quæ nunc ſunt occulta caligine cæcitatis, & ignorantiæ, & intellectum obfuſcante & obſcurante, ſarcina phantaſmatum animam obnubilante, carne infecta ſenſum præſtigiante, qui multiplex modus ponitur ab Haymone, turba dæmonum infeſtante, mundo animas inficiente.

Non eſt in tribulatione deficiendum.

SYNOPSIS CAPITIS DECIMISEXTI.

D septem phialarum effusionem in orbem multa eaque admiranda prodigia contigerunt, nam cum primus Angelus phialam effudit vulnera sæua & pessima produxit, cum secundus secundam, mare, tum tertius, tertiam, flumina & fontes vertit in sanguinem: cum quintus, quintam, efficit regnum Antichristi tenebrosum & dolorosum, cum sextus, sextam siccat Euphratem vt congregentur reges & cædantur à Deo in Armagedon, cum septimus, septimam, induxit fulgura, tonitrua, terræmotus & grandinem.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

1. ET audiui vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2. Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram & factum est vulnus sæuum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos, qui adorauerunt imaginem eius.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari.

4. Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5. Et audiui Angelum aquarum dicentem: Iustus es Domine qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti.

6. Quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere, digni enim sunt.

7. Et audiui alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens; vera & iusta iudicia tua.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem: & datum est illi æstu affligere homines, & igni.

9. Et æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum eius tenebrosum, & commanducauerunt linguas suas præ dolore.

11. Et blasphemauerunt Deum cæli, præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccauit aquam eius, vt præpararetur via regibus ab ortu solis.

13. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.

14. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa; & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua: ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

16. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraicè Armagedon.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aerem, & exiuit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est.

18. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus.

19. Et facta est ciuitas magna in tres partes: & ciuitates Gentium ceciderunt: & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.

20. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inuenti.

21. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.

EXPOSITIO DECIMISEXTI Capitis.

VERS. 1. ET AVDIVI VOCAM MAGNAM DE TEMPLO DICENTEM, &c.] Hic incipit secunda pars quintæ visionis, puta bonorum tempore Antichristi per virtutem prædicationis introducuntur ergo hic septem Angeli per quos designatur vniuersitas prædicantium, septem phialæ per quas vniuersitas plagarum, septem loca per quæ vniuersitas gentium, vel

Septem phialæ vniuersitas plagarum. peccantium. Et hoc secundum distinctionem septem vitiorum capitalium. In prima effusione phialæ ostenditur damnatio gulosorum, in secunda luxuriosorum, in tertia iracundorum, in quarta superborum, in quinta inuidorum, in sexta cupidorum, in septima accidiosorum. Dicit igitur.

ET AVDIVI,] per interiorem reuelationem, *vocem* nempe diuinam inspirationem, vel Angelicam allocutionem, *de templo*, id est de secreto adueniente, *dicentem septem Angelis*, id est prædicatoribus vniuersis, qui intelliguntur per septem tubas, quia septem virtutibus quadrantur, quia septem donis illustran-

Prædicatores Angeli. tur, quia contra septem vitia vociferant, prædicatores illius temporis dicuntur Angeli, quia tunc erunt eminentiores conuersatione. Matth. 25. *Non nubent,*

Matth. 25. *neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei.* Excellentiores contemplatione. Matth. 25. *Angeli eorum semper vident faciem Patris*, qui etiam vigilantiores specu-

Psal. 90. latione. Psalm. *Angelis suis mandauit de te.* Et expedi-

Psal. 103. tiores prædicatione. Psalm. *Qui facit Angelos suos spiritus.* Item sine dilatione.

ET EFFVNDITE SEPTEM PHIALAS IRÆ DEI IN TERRAM, id est annunciate peccatoribus terrenis adhærentibus pœnas sibi debitas absque palpatione & personarum acceptatione.

VERS. 2. ET ABIIT PRIMVS ANGELVS,] ecce mandati executio, possumus primo exponere allegorice, quia

Quibus & a prædicatur. primo prædicitur pœna Iudæorum, secundo gentilium, tertio hæreticorum, quarto hypocritarum, quinto præcursorum Antichristi, sexto ipsius Antichristi, septimo dæmonum, prosequamur ergo sic. *Et abiit primus Angelus*, iussa perficiendo. *Et effudit phialam suam in terram*, Iudæis terrenis inhiantibus pœ-

Pœna infirmi quæ. nam æternam comminando. *Et factum est vulnus sæuum*, quantum ad temporalem persecutionem factam per Romanos principes, *& pessimum*, quantum ad æternam damnationem quæ dicitur mala propter pœnarum diuersitatem, & pessima propter pœnarum æternitatem. Factum est inquam, *in homines qui habebant characterem bestiæ*, nomen Antichristi profitendo. *Et in eos qui adorauerunt imaginem eius*, statuam defiscando, ac per hoc idololatrãdo. Primus igitur Angelus est cœtus Apostolicus qui vociferat contra persecutionem & rabiem Iudæorum. Et sequitur condemnatio Gentilium Martyres persequentium. Vnde dicit.

VERS. 3. ET SECVNDVS ANGELVS,] id est secundus prædicator exercitus, *effudit phialam suam in mare*, id est in Gentiles, plenos amaritudine de vitio in vitium fluctuantes, dicens. *Væ terræ & mari*, idest Iudæis & Gentilibus. *Factus est sanguis tanquam mortui*, in peccato, *& omnis anima viuens mortua est in mari*, idest peccatores viuentes sunt ab eis interfecti.

Ex ista littera habetur quod in secundo ordine, quidam gentilium sunt conuersi & mortui peccato, quidam in sua malitia persistentes occiderunt Sanctos eos admonentes: per istum secundum Angelum intelligitur candidatus exercitus a gentibus cruentatus.

VERS. 4. Tertius Angelus. ET TERTIVS ANGELVS,] id est Doctorum & Confessorum cœtus, *effudit phialam suam super flumina*, idest super hæreticos instabiles de errore in errorem fluctuantes & secum aliquos protrahentes. *Et super fontes aquarum*, idest super vaniloquos, vel vaniloquentes Philosophos, à quibus ortæ sunt doctrinæ

Hæretici in flabiles. vanæ & insipientes. *Et factus est sanguis*, gloss. similiter isti damnabuntur pro sanguine quem effuderunt. Vel doctrina hæreticorum & Philosophorum factus est sanguis, id est mortifera & crudelis. Et sequitur Angelorum congratulatio Deum collaudantium.

ET AVDIVI ANGELVM,] id est nuncium populorum, vel custodem animarum vel scripturarum. Angelus aquarum est chorus Doctorum qui Deum collaudant per dissipationem hæreticorum. Vnde sequitur *dicentem: Iustus es Domine*, retribuendo scilicet merita. Psalm. *Iustus Dominus & iustitias dilexit*, in quo æquitas inuiolabilis, *Domine*, in quo potestas incoarctabilis, *qui es* in quo æternitas inuariabilis, *& qui eras sanctus*, in quo puritas immaculabilis, quia non est sanctus vt est Dominus, licet non appareat, sed tandem apparebit, iustus ergo merito approbaris, *quia hæc iudicasti*. Et quidem re-ctissime, *quia sanguinem sanctorum*, id est minorum electorum, *& Prophetarum*, id est maiorum, *effuderunt*, quia per principes effundi fecerunt, sicut clamabat Propheta; *effuderunt sanguinem Sanctorum*, &c.

Es igitur digne collaudandus, quia *sanguinem dedisti eis bibere, quia digni sunt*, id est acerbam vltionem per æquam retributionem, quia per quæ quis peccat per ea & torquetur. Legitur in historiis Romanorum quod Carthaginenses in dolo multum aurum promiserunt ob obsidendo ciuitatem cum paucis, & cum vellent ei promissum reddere, & ipsi aurum liquidum & calidum infunderent in os eius, dicentes. Aurum sitisti & bibes.

ET AVDIVI ALTERVM ANGELVM,] per quem designatur chorus discipulorum bonorum succedentium *dicentem Domine*, per excellentiam *Deus*, per naturam seu excellentiam, *omnipotens*, per omnipotentiam, *vera & iusta sunt iudicia tua*. Vera quia perficiunt quod promittunt. Iusta quia præmium secundum merita reddunt, ait Richard. *Iudicia enim Domini vera iustificata in semetipsa.*

ET QVARTVS ANGELVS FVDIT PHIALAM SVAM IN SOLEM,] id est quartus ordo prædicatorum prædicantium contra hypocritas, qui se fingunt solem iustitiæ ceteris, qui tamen sunt fæx peccati interius. *Et datum est illi*, scilicet quarto Angelo, *affligere homines per ignem*, id est affligendos ostendere inextinguibili succendio. Isa. vlt. *Ignis eorum non extinguetur.*

ET ÆSTVAVERVNT HOMINES,] idest finaliter æstuabunt æstu magno in ardore deficientes, *& blasphemauerunt*, id est blasphemabunt, *nomen Dei habentis potestatem super has plagas*, has quando voluerit & quibus voluerit inferendi, *nec egerunt pœnitentiam*, vt darent illi gloriam studentes in proposito delinquendi.

Et pauci vitium hypocrisis recognoscunt, quia enim ante apparuerunt boni, postmodum multum verecundantur apparere mali, tot pœnis tanquam pœnitentes grauius punientur. Sicut sol habet speciositatem in ortu, velocitatem in cursu, sublimitatem in situ, velocitatem in motu, virtuositatem in effectu. Habet ergo sol speciositatem in ortu. Speciositas autem est quidam partium situa, cum quadam suauitate coloris. Hæc autem speciositas includit tria ex quibus integratur perfecte, scilicet impermixtionem contrarij; reformationem vnioersi, oblectationem sensus apprehensiui. Habet ergo impermixtionem contrarij tripliciter, scilicet nubis, caliginis & obscuritatis, quæ omnia in ortu suo euanescunt i dissoluit enim vapores nubium: fugat caliginem, illuminat obscuritatem 2. Reg. 23. *Sicut lux auroræ oriente sole absque nubilo*

Right margin notes, in order: VERS. 5. · Psal. 10. · Psal. 78. · VERS. 7. · VERS. 8. · Contra hypocritas. · Pœna hypocritarum. Isa. vlt. · VERS. 9. · Hypocrisis difficile cognoscitur. · 2. Reg. 23.

nubilo rutilat. Secundo propter reformationem mundi. A
Eccl.43. Sol enim per suam præsentiam vniuersum deco-
rat & per absentiam deformat. Eccl. 43. *Species cæli*
in visione gloriæ, sol in aspectu, annuncians in exitu. Tertio
Eccl.9. propter oblectationem sensus apprehensiui. Eccle-
siast.9. *Dulce lumen & delectabile oculis videre solem*.

Secundo habet sol velocitatem in cursu propter
Esdræ.2. tria, scilicet propter magnitudinem influentiæ. 1. Es-
dræ 2. *Magna est terra, & excelsum est cælum, & velox*
cursus solis, conuertitur in giro cælum in locum suum à me-
ridie, à motione omnis inobedientiæ ex parte mobi-
lis: ratione enim quantitatis & figuræ passiuæ & lu-
cis actiuæ omnino est obediens motui. Cant. 6. *Quæ*
Eccl.1. *est ista quæ progreditur quasi aurora* &c. A motione om- B
nis resistētiæ ex parte medij. Eccl. 1. *Oritur sol & occi-*
dit, & in locum suum reuertitur, ibique renascens girat per
meridiem & flectitur per aquilonem.

Tertio habet sol sublimitatem in situ, triplici ra-
Psal.18. tione propter præeminentiam incommutabilem,
multum enim præsidet. Psalm *In sole posuit tabernacu-*
Eccl.42. *lum suum*, &c. Propter refulgentiam incoarctabilem.
Sol enim propter situs altitudinem, & luciæ plenitu-
dinem mundi cuncta illuminat. Ecclesiast. 42. *Sol il-*
luminans per omnia respexit, quia per omnia cuncta
sphæræ illuminabilia immittit speciem suæ lucis.
Propter permanentiam incorruptibilem, eleuatur
enim super sphæra corruptibilium elementorum.
Psal. *Thronus eius sicut sol in conspectu meo*.

Quarto sol habet virtuositatem in effectu quadru-
Psal.88. plicem. Sol enim est distinctiuus temporum, secun- C
dum enim motum suum, per quatuor quadras zodiaci
distinguit quatuor partes anni. Et secundum motum
Genes.1. firmamenti, secundum diuersitatem orizontis hemis-
pherij, facit distinctionem noctis & diei Gen. 1. *Fecit-*
que Deus luminaria magna. Maius vt solem, *vt præesset*
diei. Vnde appellatur à Physicis secundus pater pla-
netarum, quia probatur terra sterilis vbi non diffun-
Eccl.43. ditur radius solaris. Eccles. 43. *Tripliciter sol exurens*
montes dum enim humorem attrahit, florem producit
& fructum perficit. Est & sol fortificatiuus corporum,
secundum enim solis assistentiam, in nostro orizonte
corpora fortificantur & propter elongationem debi-
litantur: vnde quidam flores in ortu solis aperiuntur,
2.Mach.7. 2. Machabæorum 7. *Refulsit sol in clypeos aureos, &c.* D

ET QVINTVS ANGELVS,] id est quintus gradus
VERS.10. prædicatorum, *effudit phialam suam super sedem bestiæ*,
id est prædicauit contra præcursores Antichristi. In
quibus ipse quasi in sede sua quiescet & dominabi-
tur tanquam in filiis diffidentiæ. *Et factum est regnum*
eius tenebrosum, id est sui satellites, in quibus regnabit,
obscurabuntur tenebris infidelitatis & ignorantiæ. *Et*
manducauerunt linguas suas præ dolore, non valen-
tes resistere factorum feruori, & eloquentiæ. Luc. 2.
Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere
omnes aduersarij vestri.

Luc.2. ET BLASPHEMAVERVNT DEVM CÆLI,] crea-
VERS.11. torem cæli & terræ abnegando, *Et pro doloribus suis &*
vulneribus, correctionem non sustinendo. *Et non ege-*
runt pœnitentiam ex operibus suis, in proposito peccan- E
di damnabiliter persistendo.

Ordo prædicantium. Per quintum Angelum, quintus ordo prædican-
tium significatur condemnantium sectam Anti-
christi.

ET SEXTVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM
VERS.12. SVAM.] Hic sexto loco describitur deiectio Antichri-
sti denuncianda per prædicatores sexti status. Sed
quia ipse pro viribus repugnabit, suis diuitiis, ideo
sic procedit. *Et sextus Angelus effudit phialam suam in*
flumen illud magnum Euphratem, id est Antichristum
diuitem & potentem: Euphrates enim frugifer inter-
Nan.2. pretatur, *& siccauit eius aquas*, quia prædicabunt velo-
citer siccandam eius affluentiam. *Transit enim mundus*
& concupiscentia eius. 1. Ioan. 2. *Siccauit aquam vt præpa-*
retur via regibus. id est in fide firmioribus & alios re-
gentibus venientibus semper *ab ortu solis* Christi, sci- In fide firmius vent.
licet qui est sol iustitiæ. Malach. 3. *Orietur vobis timen-* Malach.
tibus Deum sol iustitiæ. Et sequitur repugnantia ipsius
conantis resistere deiectioni, contra sanctos exerci-
tum congregando, cuius dicitur actus & modus,

ET VIDI DE ORE DRACONIS,] diaboli propter VERS.13.
crudelitatem, *& de ore pseudoprophetæ*, id est principis
Hæresiarchæ, scilicet principalioris propter industriæ Dæmones comparati ranis & quare.
maioris sagacitatē, *exire spiritus tres immundos ad modū*
ranarum, id est dæmones impugnantes sacramentum
beatissimæ Trinitatis, id est munimentum trium
principalium virtutum, scilicet fidei, spei & charita-
tis. comparantur autem ranis; quia in paludibus habi-
tant voluptatis, garriunt suggestionibus loquacitatis,
& perturbant quietem tranquillitatis, vel tres spiri-
tus immundi, tres radices peccati, scilicet tres concu-
piscibilis iactantiæ. Ioan. *Omne quod est in mundo, aut est* 1.Ioan.2.
concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut su- Tres immundi spiritus
perbia vitæ. Tres autem sunt immundi spiritus auari- auaritiæ.
tiæ, quia triplicantur iniustius per acquisitionem &
iniquam retentionem & peruersam distributionem.
Sunt autem tres spiritus immundi superbiæ, quia tri-
plicantur per irreuerentiam quoad superiores, per in-
dignitatem, quoad æquales per violentiam, quoad
inferiores, sunt etiam immundi spiritus carnis, quia
triplicantur per superfluitatem poculorum, per mol-
litiem vestimentorum, per delectationem actuum im-
mundorum.

C SVNT SPIRITVS DÆMONIORVM FACIENTES VERS.14.
SIGNA,] id est mirabilia diuina permissione ad ele-
ctorum examinationem & reproborum excæcatio-
nem. *Et procedunt ad reges totius terræ*, duces terrenos, &
principes subordinando, *congregare illos in prælium*, ad-
uersus sanctos concitando; sed hoc erit ad malum
suum, quia ex aduerso veniet Christus ad iudicium
illos deiiciens, & suos erigens. Vnde sequitur. *Ad* Dies iudicij magnus vocatur.
diem magnum Dei omnipotentis, & est constructio, fina-
liter oportebit eos conuenire ad diem iudicij, in quo
principes huius seculi prosternentur & oppressi
erigentur, & ne quis putet diem illum longe esse
subdit.

D ECCE VENIO SICVT FVR,] quia aduentus meus VERS.15.
insolitus inspiratus. Et quia ita veniam. *Beatus qui vi-*
gilat, bene operando, *Et custodit vestimenta sua*, id est
bona gratuita à peccato declinando, *ne nudus ambu-*
let, spoliatus virtutibus, *& videant turpitudinem eius*
peccatis deturpantibus, & ignominiam detergenti-
bus. Ex quo igitur veniet sicut fur, præuidendæ sunt
viæ & præcauendæ insidiæ. Hoc autem est per dili-
gentiam expeditionis in operando.

Ad hoc autem vt opera sint meritoria & finis ob- Quæ requiruntur ad verum meritum.
tentiua, quatuor requiruntur, scilicet simplicitas in-
tentionis Isa. *Obsecro Domine memento quæso quomodo*
ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, quod Isa.9.
bonum est oculis tuis fecerim. Sinceritas affectionis ad Ad Gal.5.
Gal. quinto. *In Spiritu ambulate, & desideria carnis non* Ephes.5.
perficietis. Serenitas dilectionis, ad Ephesios quinto.
E *Estote imitatores Dei sicut filij carissimi, & ambulate dile-*
ctione, sicut & Christus dilexit vos, &c. Sedulitas conti-
nuationis, Michææ quinto, *Indicabo tibi ô homo quid*
sit bonum: & quid Dominus requirat à te vtique facere iu-
dicium, & diligere misericordiam, & sollicite ambulare cum
Deo tuo.

CONGREGAVIT ILLOS IN LOCVM QVI VERS.16.
VOCATVR HEBRAICE HARMAGEDON,] quasi
dicat sic, diabolus intelligitur, *congregare reges & prin-*
cipes, ad persequendum sanctos & finaliter congrega-
bit cum aliis qui Antichristo adhærebunt, & Eccle-
siam infestabunt. Harmagedon enim intelligitur mōs
furis propter fraudulentiam. Vel globosus propter
superbiam.

ET SEPTIMVS ANGELVS EFFVDIT PHIA- VERS.17.
LAM

LAM SVAM IN AEREM.] Hæc est septima pars de septimo Angelo, & plaga super dæmones futura, *& septimus Angelus* id est vltimus ordo prædicatorum, *effudit phialam suam in aerem*, id est vindictam Dei futuram prædicat, quando dæmones qui in isto aere caliginoso habitant vsque ad diem iudicij, in barathrum cum reprobis retrudentur, & hoc significat phialæ effusio in aerem, nempe dæmones in infernum retrudi: dicuntur autem dæmones aeris propter velocitatem, quia huc illuc discurrunt, propter fluxibilitatem, quia semper fluunt de malo in malum, per voluntatem eorum propter spiritualitatem, quia aer est subtile elementum, *& exiuit vox magna de templo a throno dicens*: id est à prædicatoribus futura annunciantibus, *factum est*, id est completa est damnatio reproborum. Vel finis adesse narratur, quando in vita mors destruetur.

Dæmon aereus dicitur & cur.

VERS. 18. ET FACTA SVNT FVLGVRA,] perterrentia, *& voces*, quia ozmonia clamantia, *& terræmotus factus est magnus qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram*. Talis terræmotus fiet magnus, quia concutiet omnia mundi elementa, Matt. 24 *Erunt terræmotus*, per loca non naturaliter sed voluntarie, nunc est impossibile quod fiat terræmotus vniuersalis, sed quandoque accidit particulariter, qui fit ex crasso fumo in aliqua parte terræ incluso, qui tamen exire cogitur à natura replente, facit terræ motum sicut patet in castanea.

Terræmotus magnus in iudicio. Matt. 24.

VERS. 19 ET FACTA EST CIVITAS MAGNA IN TRES PARTES;] id est malorum congregatio iniqua in tres partes, quia Ecclesiam Christi triformiter impugnabunt, scilicet per Iudæos & Gentiles & aperto certamine per Hæreticos subdola machinatione, per falsos fratres peruersa suggestione, vel tres partes sunt principes sæculi, sapientes mundi, & eorum ministri. *Et ciuitates gentium ceciderunt*, quia finaliter istæ nefariæ collectiones interibunt. *Et Babylon magna*, quæ est ciuitas diaboli, quæ incepit in Cain, sicut Hierusalem dicitur ciuitas Dei, quæ incepit in Abel, *Venit in memoriam ante Deum*, per pœnæ inflictionem, *Dare ei calicem vini iræ indignationis eius*, propter legis diuinæ transgressionem, & rebellionem.

Mali tripliciter Ecclesiam impugnant.

Dicitur autem venire in memoriam, non quod Deus prius oblitus fuerit, sed quæ ante distulerat per misericordiam, postmodum infligit propter pœnitentiam.

Cur aliquid dicitur venire in memoriam Dei.

ET OMNIS INSVLA FVGIT ET OMNES MONTES NON SVNT INVENTI, [ad litteram propter terræ complanationem, vel per insulam, qui immorantur in aquis deliciarum, per montes, superbi, & eleuati per copiam diuitiarum. Hi ergo non sunt inuenti in retributione iustorum, sed fugient in damnationem impiorum.

VERS. 20. ET GRANDO MAGNA:] id est vltio diuina *sicut talentum*, ponderosa & grauis secundum vniuscuiusque meritum *descendit de cælo*, id est à Christo iudice, *In homines* peccatores spiritualia contemnentes, & terrena appetentes. *Et blasphemauerunt homines Deum propter plagas grandinis*: id est propter vehementiam afflictionis, *quoniam magna facta est vehementia*: quoniam sine omni spe auxilij, consolationis, & euasionis, quia in inferno nulla est redemptio, &c.

ET AVDIVI VOCEM MAGNAM] ad nostram instructionem, totum moraliter exponamus, per septem ergo Angelos vniuersi prædicatores designantur, qui debent habere septem dona, & septem virtutes, septem sacramenta, & septem ordines, septem tribulationes, in sex tribulationibus Iob. Et significantur per septem mulieres, Isaiæ trigesimo primo. *In die illa apprehendent septem mulieres virum vnum*, quæ dicuntur mulieres, quia molliunt virum superbum, vel septem peccatorum notitiam. Ad destruendum hos septenarios debent esse prædicatores vniuersi nempe sub tali numero designantur.

Expositio moralis huius capitis.
Iob. 31.
Isa. 31.

Dicuntur autem Angeli primo propter sanctimoniam & munditiam mentis & corporis. Matthæi vigesimo secundo. *In resurrectione non nubent neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei.* Secundo propter officium contemplationis & administrationis quam simul habent, nam secundùm quod vident in contemplatione, velle Deum, ita exequuntur in administratione, Matthæi decimo octauo. *Angeli eorum semper vident faciem patris.* glossa. Angeli quocunque vadunt, nunquam à contemplatione Dei recedunt. Tertio propter sedulas custodias commissi hominis, Psalmo 9. *Angelis suis mandauit de te*, &c. Quarto propter officium legationis. Angelus enim idem est quod missus vel nuncius, vt est apud Psalmistam Psalmo 103. *Qui facit Angelos suos spiritus*,

Matth. 22.
Matth. 18.
Psal. 9.
Psal. 103.

Septem phialæ sunt septem prædicationes eorum & doctrinæ inferius ad terrena clausæ, superius ad cœlum apertæ, septem loca vbi effunduntur phialæ, sunt homines vniuersi secundum septem virtutum numerum distinguendi, Ioannes ergo in persona ecclesiæ, vel Angelus est fidelis anima, dicit. *Et audiui vocem magnam*, id est, inspirationem occultam vel monitionem apertam, *de cælo*, id est venientem à Deo, *dicentem septem Angelis*, id est prædicatoribus vniuersis, *ite*, non gressibus corporis, sed via mentis, *Et effundite septem phialas iræ Dei in terram*, id est terrenis hominibus iram Dei annunciate & apertè prædicate. *Et abiit primus & effudit phialam suam in terram*, id est prædicauit contra gulam, quæ dicitur terrena propter certamen & sitim continuam Prouerb. trigesimo quarto. *Tria sunt insatiabilia, infernus & os vulua, & terra quæ non satiatur aqua*, id est voluptate gulæ, *& factum est vulnus sæuum in homines qui habent characterem bestiæ & in eos qui adorauerunt imaginem eius*, id est qui viuunt ad similitudinem bestiarum, omni hora sine discretione potationi & comestioni vacando ventri suo deseruiendo plusquam Deo: *hi sunt quorum Deus venter est*, Ad Philip. tertio. In his autem fiet vulnus sæuum & pessimum, quia pro gulæ vitio incurritur gehennæ supplicium.

Gula terrena
Prou. 34.
Philip. 3.

Prima igitur effusio phialæ est contra peccatum gulæ, quia tentatio hominis fuit super eodem vitio, hoc vitium est quasi fomentum aliorum. Vnde Matthæi septimo, vbi agitur de tentationibus Christi, dicit glossa in vitio, hoc vitium est quasi fomentum aliorum, pugna Christi prius contra gulam agitur, quia nisi prius refrenetur, contra alia vitia frustra laboratur. Est igitur gula in iis quæ homini ad conseruationem vitæ sunt necessaria excessus & immoderatio nociua, habet autem decem filias, crapulam, ebrietatem, prodigalitatem, inabstinentiam, immoderantiam, inuerecundiam, vaniloquium, imprudentiam, inhonestatem, immodestiam.

Prima effusio phialæ.
gula pessima.
quid gula.
Gula.
Gula habet decem filias.

Crapula est excessus in cibo necessario ad salutem. Iste autem excessus fit quinque modis. Primum cum quis sine causa necessaria præuenit horam comedendi: sicut Ionathas: Primi Regum quarto. Secundo quando nimis pretiosa aut deliciosa quis affectat comedere vel bibere, vt diues epulo Luc. decimo. Et filij Israel æstuantes in deserto desiderio carnium. Numerorum decimo sexto. Hieronymus non sit tibi curæ ex quibus cibis pretiosis stercora conficiantur. Tertio quando quis in nimia quantitate comedit & bibit sicut filij Israel. Exod decimo sexto. Aqua illa quæ seosim descendit optima est, subitus autem & nimis præceps imber dissipat: sic cibus nimius nocet. Quarto studiositas præparandi laute, huiusmodi peccauerunt filij Hely secundi Regum secundo. Qui carnes crudas à populo accipiebant, vt lautius sibi præparari facerent contra legis consuetudinem, vnde Isidorus: Tota die epulas ruminat qui ad implendum gulam vespere delitias præparat. Quinto quando

Quid crapula.
1. Reg. 4.
Secundo.
Tertio.
Quarto.
Quinto.

do quia nimis ardenter comedit & bibit vt Esau. Gene- A sis vigesimo quinto, vnde Bernard. Ad sanitatem corporis quanto honestius & ordinatius cibus ingreditur, tanto facilius & salubrius digeritur.

Ebrietas descriptio. Ebrietas est excessus in potu. Quid igitur turpius ebrioso, cui fœtor in ore, tremor in corpore, qui promit scelera, perdit occulta? cui mens alienatur, facies *Ebrietatis turpitudo.* transformatur? Ebrietas enim verenda nudauit & timenda, incestum commisit, filium regis occidit, principes exercitus iugulauit, vnde Augustinus Ebrietas aufert memoriam, dissipat sensum, confundit intellectum, concitat libidinem, inuoluit linguam, corrumpit sanguinem, omnia membra debilitat, vitam minuit, omnem salutem exterminat. *Væ ergo qui consurgitis mane ad ebrietatem sequendam & potandum vsque ad B vesperam & v no æstuetis.* Isa. quinto.

Isa. 5. Prodigalitas vero est effundere danda, & non danda. Inabstinentia est statutum tempus comedendi *Quid prodigalitas, quid inabstinentia.* præterire, immoderantia enim est ciborum nimius appetitus, inuerecundia est fœda verba proferre. Vaniloquium est in ociosa verba exire. Impudentia est exterioribus signis luxuriam animi demonstrare. Inhonestas est lautiora ci baria quærere.

Nota exempla contra gulam, quam nos omnes fugere debemus & odio plusquam Vatiniano eam prosequi. Gula turpe tributum exigit in homine, quia quanto sunt delicatiora cibaria, tanto fœdiora sunt stercora, turpius egerit qui turpiter ingerit superius & inferius horribilem flatum exprimens & abo C *Mala gulæ.* minabilem flatum emittens, Gula paradisum clausit, primogenita vendidit, suspendit pastorem, decollauit, Ioannem, & Hierusalem totam subuertit: Balthazar in conniuio manum contra se scribentem vidit & aspexit Mane Techel Fares, & eadē nocte interfectus est à Persis, hæc sunt damna gulæ, grauatur stomachus, turbatur, sensus, comprimitur intellectus, inde non salus nec sanitas sed morbus & mors subitanea progrediuntur. Et hæc de prima phiala. Et sequitur.

Contra luxuriam. SECVNDVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM SVAM IN MARE.] Hic secundo prædicat contra luxuriam. Turpis enim mater generat filiam turpiorem. Iustum enim est vt qui in sordibus est, sordescat adhuc, venter qui saturatur libenter, venereo amplexatur. D *Cur luxuria maris nomine designatur.* Luxuria autem maris nomine designatur propter fœtorem, fœtorem, amaritudinem & multitudinem. *Et sanguis factus est tanquam mortui.* Hoc dicit quia sicut à *Rom. 8.* morte nullus regreditur nisi miraculosè, nec à peccato luxuriæ. Ad Roman. 8. *Prudentia carnis mors est, & Tim. 5.* *omnis animus viuens mortua est.* Item ad Timoth. 5. *Quæ autem vidua est desolata speret in Deum, nam quæ in deliciis* *Luxuriæ species. Quid fornicatio, quid adulterium, quid incestus, quid stuprū.* *est viuens mortua est*, luxuria igitur est incontinentia corporis ex putredine proueniens: diuiditur autem in simplicem fornicationem, incestum, adulterium, stuprum, in peccatum contra naturam; simplex fornicatio est carnalis commixtio præter legitimum actum matrimonii. Adulterium est cum alterius coniuge fornicari. Incestus cum aliquis cognoscit aliquam carnali vel spirituali copula coniunctam vel affinitate E propinquam. Stuprū est defloratio virginis, reliquum prætermitto.

In sacerdotes impudicos. Attende igitur huius vitii generalitatem. Luxuria enim omnem ætatem corrumpit, omnem sexum confundit, omnem ordinem soluit, omnem gradum peruertit, inuadit enim mulieres & virgines, mares & fœminas, prudentes & imprudentes, superiores & inferiores, ad extremum enim sacerdotes qui in nocte mouentur, mane virginem venerantur, turpe dictu sed turpissimum actu dici liceat vt agi non libeat, nocte *Mala luxuriæ.* filiam veneris agitant in cubili, mane filium Virginis offerunt in altari, & quis eius exempla valeat explicare: hæc enim Pentapolim cum adiacenti regione subuertit, Sichem cum populo interimit, Madianitam pugione transfodit: tribum Beniamin pro vxore leui-

A tæ deleuit, filios Heli sacerdotis in bello prostrauit, Vriam occidit, Amon interfecit, presbyteros lapidauit, hæc Ruben maledixit, Samsonem seduxit, Salomonem peruertit, verum est igitur quod legitur propter speciem mulieris multi perierunt. Nota eius in- *Libidinis maxima incommoda. 1. Cor. 6.* commoda. O extrema libidinis turpido, quæ non solum mentem exterminat vel excæcat, sed corpus eneruat, non solum maculat animam, sed fœdat personam. *Omne namque peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus suum peccat.* Ait Apostolus. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur fœtor & immunditia, semper sequuntur dolor & peccata, hæc enim vires coerunt, sensus hebetat, diminuit dies, opes effundit, B visum inquinat, nocet doctrinæ, pabula sperit, doctos infatuat, animalibus æquat, & hæc secunda phiala.

ET TERTIVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM SVAM SVPER FLVMINA ET SVPER FONTES AQVARVM.] Iste tertius ordo probat contra vitium iracundiæ quæ per flumina & fontes describitur propter motum impetuositatem, motus igitur iracundiæ dicitur fons dum stat in corde, sed flumen dum exit in verbum vel factum contumeliæ. Sequitur, *& factus est sanguis.* Iustū enim est vt sicut sanguinē in culpa effundit ita ita effunditur sanguis in pœna, *& audiui Angelum aquarum dicentem*, id est custodem populorum Deum collaudantem. *Iustus es Do- C mine qui*, nec prece nec pretio flecteris à rectitudine æquitatis, *qui es*, stabilitate æternitatis, *& qui eras*, fixione incommutabilitatis, *sanctus*, quia absque omni labe impuritatis: qui homo iudicasti tuos inimicos dicens, liberas: & ioalos patienter condemnas. Et merito, quia sanctorum & Prophetarum effuderunt sanguinem, dedisti eis bibere: *digni enim sunt*, in pœna æterna eos condemnasti, scilicet in ipsorū pœna. Sequitur. *Et audiui alterum Angelum dicentem, Domine Deus omnipotens vera & iusta sunt iudicia tua.* Secundum testimonium introducitur ad maiorem confirmationem, per hos duos Angelos perhibentes testimonium Dei possunt intelligi duo testamenta. Effusio igitur tertiæ phialæ est condemnatio iracundiæ. D Est igitur duplex ira, bona qua homo irascitur de malo. Mala qua homo irascitur contra bonum. Ira igitur est animi deordinatio, qua quis aduersus alium commouetur in iniuriam, & habet duodecim filias. Odium, discordiam, rixam, iniuriam, contumeliam, impatientiam, proteruitatem, malitiam, nequitiam, malignitatem, furorem, homicidium. Odium est inueteratus animi rancor. Et discordia est aliquorum dissensio, quos primum amoris vinculum alligauit. Rixa est motus iræ, factus in discordia. Iniuria est facto vel verbo cum aliquo iniuste agere. Contumelia est improperium in verbis. Impatientia est animi motum impetuosum non refrenare; Proteruitas est propriè tumultuosa & inutilis persecutio. Malitia est malum aliud ex corde peruerso facere. Nequitia qua aliquis audet quod nocuit. Malignitas est mala voluntas hominis quamuis nihil possit efficere. Furor est animi tempestas rationem prosternens. Homicidium est actu vel voluntate mortē alicui moliri.

Nota quod quinque mala facit. Primum, rationem obnubilat vnde Cato, ira impedit animum ne possit cernere verum. Secundum vitam abbreuiat. Ecclesiast. sexto, *zelus & iracundia minuunt dies.* Tertium lites & iurgia generat. Eccl. 27. *Homo iracundus incendit litem & vir peccatorum conturbat amicos.* Quartum, quia omnes fugat. *Noli esse amicus iracundo, nec ambules cum viro furioso ne forte discas semitas eius & sumas scandalum animæ tuæ.* Quintum, quia omnia vitia æmulatur, Prouerbior. 29. *Vir iracundus prouocat rixas & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuior.* Vnde ira turbat, vitam decurpat, iurgia gignit, ita fugat socios ad

Ira per mare designatur.

Duplex ira. Quid ira. Ira habet 12. filias.

Quid odium, discordia, rixa, iniuria, contumelia, impatientia, proteruitas, malitia, nequitia, malignitas, furor.

Quinque mala ira. Eccl. 6. Eccl. 27.

Prou. 24.

Prou. 29.

ad mala currit. Et hæc de effusione tertiæ phialæ. Sequitur.

Superbia sole denotatur.

Superbus Deum & maiores negligit.

Psal. 37.

QVARTVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM SVAM IN SOLAM.] Hic quarto prædicatur contra superbiam quæ per solem congrue designatur propter claritatem, & subrilitatem, quam superbi appetunt, *Et datum est illi*, videlicet prædicanti Angelo: *affligere homines*, id est superbos & elatos: æstu elationis cum laudentur & in igne confusionis vituperantur, *& æstuauerunt æstu magno* homines quidam æstu ambitionis cum bene succedit eis quiddam, iracundiæ cum male succedit eis. Nomen Dei quod solius Dei est sibi appropriando & maiores suos spernendo: vtrumque enim est proprium superborum. Psalm. *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper*, quia videlicet superbus non vult subesse, sed semper præesse, omnis enim superbus est intolerabilis, habitu superfluus, in incessu pomposus: ceruix erecta, facies torua, girantes oculi, de loco superiori decertat, melioribus se præferri affectat: sententias suas verbo & facto iactat, reuerentiam in obsequiis non obseruat, sed ne credatur quod Deus peccatum superborum relinquat. Sequitur, *habentes potestatem super has plagas, vt quando voluerit irrogare superbis possit. Nec egerunt pœnitentiam, vt darent illi gloriam*: quia vix pœnitet quē de peccato superbiæ. Vnde Gregorius. Valde difficile est non intrare peccatum quod etiam de victoria nascitur vitiorum.

Superbus vix pœnitet.

Quid superbia.

Effusio ergo quartæ phialæ est condemnatio superbiæ. Superbia enim animi tumor & honore alios superbire gaudens, dicitur enim à superbio, superbis, superbire: quia semper vult supra ire & præire. Generat autem istas filias, vanam gloriam, hypocrisim, ambitionem elationem, arrogantiam, insolentiam, contentionem, contumaciam, contemptionem, præsumptionem, irreuerentiam, inobedientiam.

Filiæ superbiæ.

Inanis gloria quid.

Nota quod inanis gloria est inordinatus animi motus quo propriam desiderat excellentiam, vt alios honore præcellat. Aut inanis gloria dicitur, quia sæcularis gloria, eius finis constituitur: Hypocrisis est est velle videri quod non est. Ambitio est appetitus alicuius excellentiæ, vel dignitatis. Elatio est animi tumor quo quis non vult pati priorem vel parem. Arrogantia est animi motus quo quis mouetur ad iactandum se habere quod non habet. Insolentia est extra communem vsum quasi cæteris despectis verba facta gestusque habitus specificare. Contentio est impugnatio veritatis per confidentiam clamoris, & in hoc ad vanam gloriam refertur, quia spe inanis gloriæ exercetur. Contumacia est auctoritati maioris ex contemptu obuiare. Contemptus est illud ad quod homo tenetur, negligenter omittere. Præsumptio est illud quod aliorum est, sibi specialiter ascribere. Inobedientia est à suo prælato iniunctis non obedire.

Ambitio, Elatio, Arrogantia, Insolentia.

Contentio.

Contumacia Contemptus. Præsumptio.

Inobedientia.

Signa superbiæ.

Hæc autem sunt signa superbiæ. Superbus amat primas cathedras in synagogis, primos recubitus in cœnis, salutationes in foro. Et vocari ab omnibus Rabi. Non nomine personæ sed nomine fortunæ volt appellari: non vt homo, sed vt Deus vult honorari. Si sublimis est incedit excelsus, vult omnes sibi assurgere, singulos inclinare. Porro quidam philosophus volens arrogantiam cuiusdam principis confundere vel regis. Cum vidisset eum in throno regali sedere sublimiter prostratus in terram simpliciter adorauit, & confestim non inuitatus ascendit, iuxta regem sedit: quod rex vehementer admirans eo quod noret eum esse philosophum. Cur hoc agis exquisiuit, Qui respondit. Si Deus es, debui te adorare. Si homo potui iuxta te sedere, hanc e contra turrim Babel confudit: Prostrauit Goliam: & suspendit Aman, interfecit Nichanorem: & peremit Anthiochum, Pharaonem submersit, & Sennacherib interfecit. Incommoda superbiæ, quia omnis spiritualis ædificij est præcipitium: vnde ergo sicut humilitas omnia vitia dissipat omnesque virtutes colligit & roborat. Sic superbia, virtutes destruit & eneruat. Secundo quia omnis peccati initium, Ecclesiast. 10. *Initium omnis superbia*, de his duobus loquitur quidam, crimina cuncta parit, virtutum germina perdit. Item præbet desperationis excidium. Ecclesiast. 10. *Synagoga superborum non erit sanitas.* Item concitat rixas & iurgium. Vnde Salomon inter superbos semper iurgia: propter hoc & aliā multa mala quæ facit superbia Ecclesiastici. *Odibilis coram Deo & hominibus est superbia*, &c.

Incommoda superbia.

Ecclesi. 10.

Ecclesi. 10.

Diaboli sedes inuidia.

Isa. 4

Mala quæ ex inuidia procedunt.

Inuidia sibi ipsi infesta.

QVINTVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM SVAM SVPER SEDEM BESTIÆ. Isto hoc loco prædicatur contra peccatum inuidiæ, quæ est sedes diaboli propria, Isa. 14. *Sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis.* Latera sunt inuidi frigidi, nihil de igne charitatis habentes super sedem bestiæ: ergo effundere phialam est contra inuidiæ vitium prædicare. Et quantum noceat demonstrare. Ex hac enim quasi radice infecta & putrida proueniunt multa mala. Mentē enim obfuscat, Greg. Cū mens de alterius affligitur prosperitate quasi in consolationis radio obscuratur. Item subiectum proprium cruciat. Primo quam alij noceat. Vnde Hieronymus. Inuidia primum sibi mordax est. Item Tullius. Nunquam melius torquebis inuidos, quam eorum gloriæ resistendo. Et Socrates felicium hominum gaudium sunt inuidorum gemitus. Fœlicitas enim semper est subiecta inuidiæ sola miseria inuidia caret. Prouerb. 13. *Putredo ossium inuidia.* Item nunquam habet finem nec cessat. Vnde Cyprianus: zelus non habet finem, cum cætera finiantur. Quanto enim ille cui inuidetur successu meliori profecerit, tantæ inuidiæ incendio liuoris ignibus exardescit, huic vultus minarum, toruus aspectus: pallor in facie, tremor in labiis, stridor in dentibus, verba rabida, effrena ceruix, manus ad violentiam prompta: quæ si interim gladio caret, odio tamen feruidæ mentis armata, Et sequitur.

Prou. 13.

Regnum diaboli inuidi.

Detractio filia inuidiæ.

ET FACTVM EST REGNVM EIVS TENEBROSVM.] Regnum igitur diaboli sunt inuidi, in quibus semper regnant qui dicuntur tenebrosi, quia bona aliorum sunt tenebræ eorum & manducauerunt linguas suas adinuicem detrahendo: detractio enim est filia inuidiæ, vt dicit Gregor. præ dolore de facultate bonorum marcescendo. Inuidis enim alterius crebro marcescit bono.

Serpenti comparatur detractor.

Ecclesi. 10.

ET BLASPHEMAVERVNT DEVM COELI PRÆ DOLORIBVS ET VVLNERIBVS SVIS,] quæ sibi ipsis fecerant cum manducatione linguarum, inter inuidos enim est pugna continua: vnus alium detrahendo sagittat & vulnerat, vnde comparantur serpenti. Ecclesiastici 10. *Si mordeat serpens in silentio, nihilominus habet qui occulte detrahit.* Et satis conuenienter. Vnde sicut serpens est venenosus & perniciosus & tortuosus. Sic detractor qui illos mordet retro quibus in facie ridet & blanditur in aperto & tortuose incedit, cum à laude inceperit, in vituperium tendit & finit. Et quia homines assueti detractioni via corriguntur. Ide subdit.

Detractor emendatur.

Ecclesi. 24.

ET NON EGERVNT POENITENTIAM EX OPERIBVS SVIS.] Eccl. 24. *Homo assuetus verbis improperij omnibus diebus vita non erudietur*, Vnde Bernardus, Nunquid vipera est lingua, quæ trium est interfectrix flatu vno, scilicet detrahente & audiente, quando libenter audit & consentit, & illius de quo detrahitur quando perueniunt ad audientiam eius. Nam gladius triceps lingua detractoris. Nec huiusmodi linguam mucrone illo quo dominicum latus confossum est crudeliorem dicere vereor. Fodit enim hic corpus exanime, hoc facit exanime, hæc est generatio quæ pro dentibus gladium linguæ habet, Prouerbior. 3. Vnde bene significantur Danielis septima,

Detractio gladius triceps.

Tria genera detractorum. primo. Per bestiam similem vrso & habebat tres ordines dentium, qui sunt tria genera detractorum: primus à parte boni diminutio. Secundus ordo à parte mali approbatio. Tertius falsi criminis impositio.

Circa ergo istius phialæ euacuationem, considerandum est primo, quid sit inuidia, vnde dicatur, quot sunt species, & quibus descriptionibus inter se distinguuntur exempla & remedia. *Definitio inuidiæ. Etymon inuidiæ.* Inuidia ergo est cruciatus ex aliena fœlicitate & prosperitate proueniens. Iouidns dicitur qui alterius fœlicitate torquetur. Et sic inducitur in duplicem passionem, cum quod ipse est alium non vult esse: aut videns alium meliorem se esse dolet se non esse consimilem. Vnde inuidia dicitur à non videre, quia ille qui inuidet alteri, eius bona videre non potest.

Species inuidiæ. Quid detractio, susurrio, depraoatio, ingratitudo, mali inuentio, inuidentia. Diuiditur in has species. In detractionem, susurrium, depravationem, ingratitudinem, mali iouentionem, boni oppressionem, inoidentiam. Detractio est famam alterius detrahere, Susurrium est inter amantes discordiam seminare. Depraoatio est bonum alterius peruertere, vel malum alterius memorari. Ingratitudo est de beneficiis gratiarum actionem oon reddere: Iouentio mali, est alij imponere aliquod genus peccati. Oppressio boni est alterius bonum tacere. Inoidentia est alterius bonos successus velle non videre.

Innidia enim Cain Abel iustum occidit. Ioseph dilectum Ismaelitis vendidit, Iudæi mansuetum regem gloriæ crucifixerunt, & tameo Pilatus sciebat quod per inoidiam tradidissent eum: huios autem *Inuidiæ remedia.* sunt remedia: primum est, de qoo Gregorius. Qui facibus iouidiæ desiderat carere, illam hæreditatem appetat quam numerus possidentium non angustat. Secundum supernæ dilectionis persuasio. Deus enim omnes Angelos condidit simul. Homines vero ex vno parente: ideo propagari voluit ad commendationem vnicæ dilectionis & exclusionem mutuæ æmulationis. Tertium est multiplicitas anxietatis & amaritudinis. Sicot enim ignis græcus cum arena & aceto extinguitur, sic inoidia ex consideratione infructuositatis & amaritudinis quæ ex ea sequitur. Et hæc de quinto.

VERS. 12. ET SEXTVS ANGELVS EFFVDIT PHIALAM SVAM IN FLVMEN ILLVD MAGNVM EVFRATEM, ET SICCAVIT AQVAM EIVS, VT PRÆPARARETVR VIA REGIBVS AB ORTV SOLIS.] In isto sexto loco contra auaritiam prædicatur. quæ per flumen Eufratem congrue designatur: *Auaritia Eufrate notatur.* Eufrates enim interpretatur crescens, vel frugifer, vel puluerulentus & significat cupiditatem & auaritiam, quæ semper voluit fructificare in pluribos, & terrenis, quæ sunt in fluxu contiouo quasi flumen. Psalm. *Diuitiæ si affluant nolite cor apponere.* Phialam igitur super Eufratem effundere est contra auaritiam prædicare: quod tantũ malum est secundũ Hieronym. quod latro potest eam merito accusare, appellatur & *Idolorum seruitus*, ad Ephes. quinto. *Ephes. 5.* Quia sicut idololatra seruit simulacro, sic auarus thesauro: nam ille cultũ idololatriæ diligenter ampliat: & iste cumulum pecuniæ augmentat. *Detestanda auaritia & quibus de causis.* Omnis autem cupidus & auarus contra oaturam nititur & molitur, natura enim pauperem adducit in mundum, pauperem reducit à mundo: nodum enim terra suscepit, nudum terra suscipiet, cupidus curat peruertere, medium deuians ab extremo. Ideo Ecclesiastici insatiabilis est oculus cupidi: quia eios aoima capax est Dei, qui nunquam est plenus, nisi Deum habeat cuius semper capax est: & qui solus nostrum terminat & satiat appetitum. Sequitur.

VERS. 13. ET VIDI DE ORE DRACONIS ET DE ORE BESTIÆ, ET DE ORE PSEVDO PROPHETÆ EXIRE SPIRITVS TRES IMMVNDOS IN MODVM RANARVM.] Draco enim est animal sitibundũ & significat auaritiam insatiabilem. Ecclesiast. quinto. *Auarus non implebitur pecunia.* *Eccles. 5.* Tres autem spiritus immondi qui de ore eius exeunt, sunt, Sagacitas in acquirendo, tenacitas in conseruando, imprudentia in expendendo, & distribnendo. *Tres spiritus immundi.* Istę igitur tres species sunt spiritus dæmoniorum facientes signa: quia omnia obediunt pecuniæ. *Omnia fere obediunt pecuniæ.* Et dæmones de inferno procedunt ad reges terræ congregare illos in prælium. Quid incitat & prouocat reges Christianitatis nisi radix cupiditatis? *Auaritia mala.* Radix enim omnium malorum est cupiditas. Hæc sacrilegium committit. Hæc furta rapiens exercet & gerit & homicidia simoniace vendit & emit, inique petit & recipit, iniustè negociatur & fœneratur, instat dolis & fraudibus, dissoluit pactum & violat iuramentum, corrumpit testimonia, & peruertit iudicium. Hæc igitur est sollicitudinis generatiua, vt patet de diuite illo, qui non poterat quiescere. Luc. tertio. *Luc. 3.* Est domesticorum conturbatiua. Prouerbiorum quinto. *Prou. 5.* *Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam*, est corporis & cordis inquinatiua, est superbiæ inflammatiua, est virtutum dissipatiua, est timoris continui incussiua.

Vnde sequitur, A DIE MAGNVM DEI OMNIPOTENTIS,] in quo nihil proderunt ei opes, non sufficient honores, non suffragabuntur amici. Scriptum est enim in Ezech. *Ezech. 7.* *Argentum eorum & aurum non valebit eos liberare in die furoris Domini*, quia igitur incerta est hora diei illius sicut probat littera sequens: deberent certe facere amicos de mammona iniquitatis.

Vnde subdit. ECCE VENIO SICVT FVR,] ex insperato & subito malos præueniendo, & bonos præueniendo. *Beatus ergo*, qui vigilat bonis operibus insudando, *& custodit vestimenta sua*, ab insidiis diaboli præcaueodo, *ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius*, per confusionem in cunctis gentibus emicando.

VERS. 16. ET CONGREGABIT ILLOS IN LOCVM QVI VOCATVR HEBRAICÆ ARMAGEDON.] *Armagedon.* quamuis finaliter oporteat conuenire ad locum iudicij, prius tamen congregantos à dæmonibus in Armagedon, qui mons furis dicitur, quia tales furantur bona pauperum & in illicitos vsus conuertunt & expendunt.

Nota proprietates auari. Nunc igitur restat dicere de auaritia ordine proposito, primo ponendo quammultos seduxit & quamplures perdidit auaritia, Balaam asella redarguit & pedem sedentis contriuit, quia captus cupidine promissorum disposuerat maledicere Israeli, Achan, quia tulit argentum & aurum de Anathemate Hierico. *Auaritiæ damna.* Naboth interemptus est vt eius vineam Achab possideret. Giezi lepra perfunditur, quia petiit & recepit argentum & vestem sub nomine Helisei. Iudas laqueo se suspendit, quia tradidit Christum. Ananiam & Saphyram subitanea mors extinxit, quia defraudauerunt de precio agri Apostolos.

Auari proprietates. Hæ sunt proprietates auari. Auarus ad petendum promptus, ad dandum tardus, ad negandum frontosus. Si quid expendit totum euertit tristis, querulus, & morosus, sollicitus suspirat, dubius hæret, inuitus impendit. Magnificat datum & vilificat dandum, largus in alieno, sed auarus in proprio, gulam euacuat, vt arcam impleat, corpus extenuat, vt lucrum extendat. Auarus igitur habet damnationem vitæ quæ nunc est, & futuræ. Est igitur auaritia animi pestis, cupiditas acquirendi vel recipiendi, diuitiis inhians: ad hanc pertinent simonia, vsura, latrocinia, periuria, furta, mendacia, rapina, violentiæ, inquietudines, iniustum iudicium, obstinatio, iniustitia, dolus.

A Simonia est cupiditas emendi vel vendendi spirituale vel anoexum spirituali. Et dicitur simnnia à Simone mago, qui prius voluit emere spiritualia, id est gratiam faciendi miracula: vnde proprie dicuntur simoniaci qui emunt, Gesitani qui vendunt à Gieal discipulo Helisæi quia à Naaman Syro munus extorsit pro curatione lepræ. *Simonia multiplex.* Simonia autem in varias diuiditur species. Est enim simonia qua pensatur, munus ab officio, quando aliquis spiritualia, vel spiritualibus annexa pensat, cum timore aliquando cum alicui præ timore principis ordo, vel canonicatus datur: ab amore, quando solo actu carnali, amore alicui Ecclesiastica beneficia quis impendit. *Simonia impropria.*

Vsura quid sit. Vsura est studiosa cupiditas recipiendi aliquid supra sortem: vt si aliquis alicui hoc pacto decem solidos accommodet, vt duodecim accipiat: sed ista vsura multis modis variatur. Satis de ea dictum est in quadragesimali. *Vsura multiplex.* Latrocinium est côtrectatio rei alienæ inuito domino. Periurium spectat ad auaritiam quia teste Augustino. periurium est mendacium iuramento confirmatum. Mendacium est falsæ vocis significatio cum intentione fallendi. Diuiditur in septem species sicut alibi superius est tractatum. Rapina est prædatio violenta rei alienæ. Violentia est iniuriosa coactio: vt quando aliquis alium cogit iniuste vt ei aliquid offerat. Inquietudo est alium iniuste commouere. Iniustum iudicium est sententiæ iniustæ latio ex timore vel amore pecuniæ promulgata. C Obstinatio est pertinacia in malo. Dolus est fraudulenta deceptio. Versus contra auaritiam: sollicitat, turbat, perdit, grauat, inquinat, inflat, os mutum reddit, paradisi limina claudit. Crimina quæque parit virtutum mœnia frangit. *Acedia quid.*

Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare.] Hic alio loco contra acediam prædicatur quemadmodum huc illuc agitatur & circa illicita peruagatur; quam omnis natura naturaliter reprehendit, quæ præceptum suæ plasmationis sine fatigatione & intermissione, continue peragit, Exemplum in sole, defertur enim sol continue ab oriente in occidentem, & hoc sine dilatione: & tamen non expectat aliqualem remunerationem ex sua diligentia qualem expectat homo. Ad hoc respexit Salomon quando misit hominem ad *Prou. 6.* formicam erudiendum. D Prouerbiorum sexto, dicens: *Vade ad formicam piger & considera vias eius & disce sapientiam ab ea quæ cum non habeat ducem, vel principem parat sibi in æstate cibum & congregat quod comedat.* Quamuis autem illud vitium ab hominibus paruum & modicum reputatur, tamen facit quindecim mala quæ his versibus continentur. Damnificat, bona dissipat quoque, & mala nutrit. Damnat & occidit, præsumit: reddit egentem, maliuolum, cupidum, mendacem, luxuriosum. Torpentem, timidum vagum, simul, & maledictum. *Mala acedia.* *Species acediæ.*

De hoc vitio sicut de cæteris est agendum. Acedia igitur est animi torpor, quo quis aut animi bona negligit, aut fastidit perficere. Hæc autem diuiditur in has species desidiam, pigritiam, pusillanimitatem, E negligentiam, improuidentiam, incircunspectionem, tepiditatem, ignauiam. *Quid desidia.* Desidia igitur est segnicies, qua quis bona aggredi formidat, qua timet aggredi magna & ardua. *Negligentia.* Negligentia est animi torpor, qua quis minus diligens est in exequendis officiis sibi commissis. *Improuidentia.* Improuidentia est obtenebratio mentis, qua quis minus cautus est in prouidendo futura seu præterita. *Incircunspectio.* Incircunspectio est animi vitium, quo quis minus discernit contrarietatem vitiorum, vt cum quis vitando prodigalitatem cadit in auaritiam. *Tepiditas.* Tepiditas est animi torpor, quo quis torpet in illius rei executione in qua debet feruere. *Ignauia.* Ignauia est animi vitium, quo quis in nullo tempore debitam adhibet descriptioné.

A Contra acediæ exempla Dauid dignitate regia sublimatus confitetur se esse in laboribus à iuuentute sua. De sapiente muliere legitur in fine Prouerbio- *Prou. vlt.*
rum vlt. quod *panem ociosa non comedit.* Paulus Doctor gentium sibi coronam, repositam præstolatur quia plus omnibus laborauit. Ille insuper, qui est summi Patris reclinatorium & requies laborantium, fatigatus ex itinere sedit super fontem, Bernard. Quamdiu memor ero laborum quos Christus sustinuit in prædicando, fatigationum, in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lachrymarum in compatiendo, recordabor & dolorum, conuitiorum, B sputorum, colaphorum & aliquando requiretur à me sanguis iusti, qui effusus est pro me super terrâ, &c.

Et exiuit vox magna de tem- *Vers. 17.*
plo] id est sanctorum exhortatio & commemoratio quoad septem vitia prædicta, *exiuit* inquam *à throno*, i. à Doctoribus qui ex officio sedent in cathedra magistrali, *dicens factum est*, i. consummata est mundi malitia vt veniat finis eius, Gen. 7. *Finis vniuersæ carnis venit coram me.* *Gen. 7.*

Et facta sunt fulgura,] miraculorum. *Et voces* exhortationum. *Et tonitrua* comminationum, *& terræmotus factus magnus*, id est conuersio peccatorum. *Vers. 18.*
Psalm. *Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ, commota est & contremuit terra. Qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt*, talis terræmotus, sic magnos hoc respicit tem- *Psal. 76.*
pus prius in quo multi ad prædicationem modernorũ prædicatorũ sunt conuersi ad fidem & pœnitentiã.

Et facta est ciuitas magna in tres *Vers. 19.*
partes,] id est mundus diuisus est in tres concupiscentias. 1. Ioan. 2. *Omne quod est in mundo aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ*, vel tres partes vocat tria genera reproborum, quæ sunt in mundo, scilicet Iudæos, Gentiles, Hæreticos de quibus constat quod sunt damnati si in illo statu decedant. Ioan. *qui non credit iam iudicatus est.* Vel tres partes dicit, propter tres modos peccandi per impotentiam, per ignorantiam, per malitiam, mali omnes dicuntur tres partes qui peccant in Deũ, in se, & in proximum. Item qui peccant ore, corde, & opere. *Et ciuitas gentium*, id est congregatio malorum ceciderunt qui operantur iniquitatem: *Tria reproborum genera.* *1. Ioan. 2.* *Ioan. 3.*

Et omnis insula,] i. deuotorum pacata affe- *Vers. 20.*
ctio fugit dum societatem prauorum contempsit, *& omnes montes*, i. sanctorum contemplationes, *non sunt inuenti*, in malorum supplicio. Et ostendit in qua pœna non sunt inuenti cum subdit.

Et grando magna] i. pœna æterna, *sicut talentum*, id est ponderosa & mensurata, *descendit de cœ- Vers. 21.*
lo, id est à cælesti Christo in homines Christum contemnentes & humo adhærentes. *Et blasphemauerunt Deum*, homines propter plagam grandinis, propter diem vltionis, quoniam *magna facta est vehementer*, quia sine remedio & spe redemptionis.

SYNOPSIS
CAPITIS DECIMISEPTIMI.

VIDETVR à Beato Ioanne mulier fornicaria siue Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedens super bestiam septem capitum & decem cornuum: quorum omnium explicationem audit & discit ab Angelo.

CAPVT

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

1. ET venit vnus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas.

2. Cum qua fornicati sunt reges terræ, B & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis eius.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

4. Et mulier erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis C eius.

5. Et in fronte eius nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.

7. Et dixit mihi Angelus, Quare mira-D ris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8. Bestia, quam vidisti, fuit & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit, & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est.

9. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, E super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit: & cum venerit oportet illum breue tempus manere.

11. Et bestia, quæ erat, & non est, & ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadit.

S. Bernard. de Senis, in Apocal.

A 12. Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vna hora accipient post bestiam.

13. Hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradēt.

14. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles.

15. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16. Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17. Deus enim dedit in corda eorum vt faciant quod placitum est illi, vt dent regnum suũ bestiæ donec consummentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

EXPOSITIO DECIMISEPTIMI Capitis.

ET VENIT VNVS DE SEPTEM ANGELIS &c.] Ostensa damnatione persecutorum per reuelationem, & prædicatorum denunciationem. Hic ostenditur causa damnationis sub typo mulieris meretricis, cuius describitur visio imaginaria hoc ordine, primo ponitur ipsius mulieris ænigmatica figuratio, secundo intelligibilis expositio ibi, *& miratus sum cum vidissem illam.* Ista igitur meretrix magna potest dici falsitas Antichristiana, vel vanitas mundana vel ciuitas Romana, vel peccatrix anima: describitur ergo quantò ad sexum deceptiuũ ibi, *& mulierem sedentem super bestiam*, quantum ad situm præceptiuum ibi, *habentem capita septem & cornua decem*, quantum ad habitum ornatiuum ibi, *& mulier circundata erat purpura & coccino*, quantum ad actum infectiuum ibi, *habens poculum aureum in manu sua*, quantum ad titulum cognitiuum ibi, *& in fronte eius nomen scriptum Mysterium.* Quantum ad casum submersiuum ibi, *& vidi mulierē ebriam in sanguine sanctorum*, dicit ergo. Vers. 1. *Meretrix magna Antichristi falsitas.* *Mulier sexus deceptiuus.*

ET VENIT VNVS DE SEPTEM ANGELIS,] vnus inquam propter vnitatem prædicationis, propter vnitatem mittentis, propter vnitatem intenti finis, ad Ephes 4. *vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Et locutus est mecum dicens.* Per apertionem reuelationis, *& ostendam tibi damnationem meretricis magnæ*, id est causam damnationis perpetuæ quæ dicitur meretrix, quia relicto vero sponso Christo fornicatur cum diabolo per peccatum, vel cum mundo per amorem illicitum, quæ dicitur magna per peccatorum numerositatem, vel peccatorum enormitatē, *quæ sedet super aquas multas*, & super populorum multitudinē qui cōtinue currunt & effluūt per fluēta vitiorũ *Ephes. 4.*

 Reg. 14.

3. Reg. 14. Reg. 14. *Omnes morimur & quaſi aqua dilabimur, quæ non reuertitur*, ſuper has aquas ſedet mundana vanitas, quia fere cuncti mortales ſubiecti ſunt fluxibili vanitati Pſ. 38. *Vniuerſa vanitas omnis homo viuens.*

Vers. 2. Cvm qva fornicati svnt reges terræ,] id eſt terreni principes Deum derelinquentes, & ipſi ſeruientes, *& inebriati ſunt qui habitant terram*, id eſt facti ſunt terrenis inhiantes, & malorũ veſtigia ſequentes, *de vino proſtitutionis eius*, id eſt carnali delectatione & peruerſa intentione, & brutali affectione, ſicut enim ebrius intrepidus efficitur vt periculum mortis non timeat, ſic carnalia deſideria & mundana gaudia amplexantes, ſcil. Iſa. 28. Iſa. 28. *ſacerdos & Propheta neſcierunt, præ ebrietate abſorpti ſunt à vino, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium*, proh pudor cum ad pronunciandum Euangelicam lectionem à quodam patre benedictio peteretur, heſternam crapulam & nocturnam ebrietatem eructans fertur alta voce dixiſſe. Potum ſeruorum ſuorum benedicat rex Angelorum, & ſequitur abſtractio contemplanda à ſimilibus ad intelligentiam.

Vers. 3. Reprobis deſertis. Abstvlit me,] ab infimis ad ſuperiora eleuanda, *in deſertum*, id eſt in reprobos à Deo deſertos pœnam eorum demonſtrando, *in ſpiritu*, ſpiritualiter contuendo, concupiendo, *& vidi*, ſic abſtractus,

Mundanorum vanitas cur mulier. *mulierem*, quantum ad omnium mundanorum vanitatem, vel nouitatem, quæ dicuntur mulier propter vitæ mollitiem & fallendi felicitatem, *ſedentem ſuper beſtiam*, id eſt innitentem & quieſcentem ſuper Antichriſtum & diabolum, *coccineam*, id eſt ſanguinem quod dicit propter ſanguinis effuſionem nimiam quam faciet Antichriſtus diabolo ſuggerente, *plenam nominibus blaſphemiæ*, hoc pro tanto dicit Ioan. quia Antichriſtus Chriſtum in omnibus operibus & ſermonibus blaſphemabit, vel hoc dicit, quia prima facie multa nomina habebit quæ inuehet in ipſum Chriſtum, & *habentem ſeptem capita*, id eſt poteſtatem omnium principum mundanorum. *Et cornua decem*, id eſt imperium omnium.

Vers. 4. Et mvlier circvndata erat pvrpvra,] quia mundi gloria decorata, *& coccino*, quia ſanguine martyrum cruentata, coccus enim eſt color rubeus, *& inaurata auro*, quia figmento ſanctitatis & ſapientiæ palliata, *& lapide pretioſa*, ſoliditate conſtantiæ & patientiæ roborata, *& margaritis*, virtutum

Voluptas videtur poculum aureum ſed eſt venenum. varietate adornata, hæc enim omnia habebit in apparentia, & non in exiſtentia, *habens poculum aureũ in manu ſua*, per carnis delectationem deſignatur, quæ reputabitur poculum aureum, cum tamen ſit inſanabile venenum, vnde ſequitur, *plenum abominatione*, quantum ad intuentes, *Et immunditia fornicationis eius*, quantum ad guſtantes.

Inuectio contra mulieres nimis ornatas.

Vel aliter per omnia figurantur contracta ex naturali origine, ex corporali pulchritudine, ex ſcientia, ex diuitiis ex operibus ſimulatis. Totum illud poſſet exponi propriè ſuper cultum ſuperfluum mulierum, quid enim eſt mulier pretioſis ornata, niſi ſepulchrum foris dealbatum, intus autem plenum ſpurcitia? iacinthus & purpura, coccus & byſſus in limo putreſcunt, aurum & argentum, lapides & gemmæ in luto ſordeſcunt, dignitas & poteſtas male iacent in puluere, honor & gloria male ſedent in cinere.

Refert Ioſephus quod Dina filia Iacob Patriarchæ antequam egrederetur & emeret ornatum mulierum prouincialium virgo permanſit; cum autem egreſſa eſt, Sichen filius regis Amorrhæi eam violenter oppreſſit. Holofernes qui iacebat in cubili quod erat ex purpura & auro & margaritis & lapidibus pretioſis intextum, iugulatus eſt à Iudith, qui cum prius vteretur cilicio, tunc ornatum aſſumpſit ad litteram, plus enim defertur hodie pretioſis veſtibus quam virtutibus. Cum enim quidam Philoſophus in habitu contemptibili aulam principis adiiſſet, & dum pulſans non fuiſſet admiſſus, quoties tentauit aggredi toties contigit & contigiſſet repelli, mutauit habitum, & aſſumpſit ornatum, tunc ad primam vocem aditus patuit venienti, qui procedens ad principem, pallium quod geſtabat cœpit venerabiliter oſculari, ſuper quo princeps admirans, cur hoc ageret exquiſiuit, ad hoc Philoſophus reſpondit, honorantem honoro, quia quod virtus non potuit, veſtis obtinuit.

Plus defertur veſtibus quam virtutibus.

Attende qualiter ſupra ſuperfluum ornatum Dominus ad prophetam. Iſa. 3. *Pro eo*, inquit *quod eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo & nutibus oculorum ibant, decaluabit Dominus verticem filiarum Sion & ceruicem earum denudabit*: & ſequitur. *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium & pro faſcia pectorali cilicium.* Ecce iſta redditur pœna pro culpa vt in eo puniantur in quo peccauerunt. Iſa. 3. In quo quis peccat punitur.

Vel poſſet propriè exponi contra pompoſum cultum prælatorum moderni temporis. Quid enim prodeſt pingere cameras, ditare porticus, palliare veſtibulum, ſubſternere pauimentum, & ponere lectulum inflatum plumis, coopertum ſericis, abductum cortinis? ad nihilum valet vltra niſi quod omnia fere ſunt plena abominatione & immunditia, vt habetur in littera.

Et in fronte eivs scriptvm nomen,] ſcilicet myſterium, quia multa ſimulatione eorũ malitia erat velata, quoad reprobos, ſed reuelata, quoad electos, quod probat tripliciter ſequẽs titulus, *Babylõ magna*, quantum ad confuſionem, *mater fornicationum*, quãtum ad infectionem, *& abominationum terræ*, quantum ad deteſtationem. Vers. 5.

Et vidi mvlierem,] & malorum congregationem mollia diligentem, nihil vigoris habentem, *ebriam de ſanguine ſanctorum*, id eſt ſatiatam morte iuſtorum, quoad ſanctos minores, *& de ſanguine martyrum Ieſu*, qui videlicet teſtificantur Ieſum verum Deum & hominem quantum ad viatores, vel per ſanctos intelliguntur ſancti occiſi ante Chriſti aduentum, vt Abel, Zacharias, & alij, per martyres vero qui poſt aduentum propter fidem Ieſu & teſtimonium, vt Iacobus, Petrus, Paulus, Stephanus. O quam fœlix qui pro nomine Ieſu occiditur. Vers. 6.

Sequitur ſecunda pars principalis vbi ponitur expoſitio intelligibilis imaginariæ viſionis; vnde dicit, *tunc miratus ſum cum vidiſſem illam*, ſcilicet meretricem primo exaltatam & poſt ſic conculcatam, *admiratione magna.*

Et dixit mihi angelvs qvare miraris?] quaſi dicat ſi attendere & indagare volueris, ſine admiratione cognoſces, quod iuſto Dei iudicio punitur æternaliter quæ permittitur proſperari temporaliter, Sed qua iuſtitia peccatum temporale puniatur pœna æterna. Reſpondet Gregorius, quia homo temporalis peccat in ſuo æterno, æternus Deus punit in ſuo, vnde quia homo noluit facere finem peccato, nec Deus ſupplicio quod præparauit pro delicto. Sed quæ adhuc ratio cum æternum Dei finem non habeat, ſed æternum hominis habet. Solum pœna redditur æterna, quia offendit iudicem æternum, quantitas enim pœnæ attenditur ex parte offenſi, quia quanto offenſus dignior, tanto offenſa grauior. Vers. 7. Cur peccatum temporale punitur pœna æterna.

Nota quod non omnis pœna inflicta digna eſt admiratione, ſed potius culpa: non enim mirum eſt ſi Deus æternus pro offenſa ſibi facta pœnam æternam inferat. Sed illud mirandum quomodo creatura ſuum audet offendere creatorem? Sequitur, *ego dicam ſacramentum mulieris*, id eſt beſtiæ quæ portat illam, *quæ habet capita ſeptem, & cornua decem*, nam aperte declarando & exponendo: Admiratione dignum quod creatura ſuum offendat creatorem.

Bestia qvam vidisti,] ſcilicet diabolum, Vers. 8.

fuit

fuit in magna gloria ante suam deiectionem, *& non* A
est, scilicet reintegrabilis propter obstinationem. Vel aliter, *bestia*, scilicet, *quam vidisti fuit*, in magna virtute ante Christi aduentum, cuius signum est, quia pauci erant cultores Dei, & ipse tenebat chirographum, & non est, scilicet in tanta potestate post Christi ortum dignissimum. Ioan. 14. *Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: & ascensurum est de abysso*, per potestatis resumptionem tempore Antichristi, *in interitum ibit per æternam damnationem*, hoc etiam potest exponi de Antichristo, *fuit & non est*, quia cito ipsius gloria pertransibit, *& mirabuntur inhabitantes terram* pro tam subita annihilatione, *quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ*.

Diabolus ante aduentum Christi potens, nunc debilis.

Quidam enim scribuntur in pagina æternæ præ- B
destinationis, quorum scriptura indelebilis, quidam vero in pagina præsentis iustificationis, quorum scriptura est delebilis, hic est liber secundum Hug. de Arca Noe, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis essentia, cuius cognitio vera, cuius scriptura indelebilis, cuius aspectus desiderabilis, cuius doctrina facilis. Hic vero liber, secundum eundem, scripturæ subtilis, vel fruibilis est aperte omnium deliciarum varietate refertus, nihil in eo quæsieris quod non inuenias, & cum vnum inueneris tibi satisfactũ videbis, ibi vniuersa opera restaurationis nostræ à principio mundi vsque ad finem plenissime continentur, & status vniuersalis Ecclesiæ figuratur, ibi & historia rerum gestarum texitur, ibi my- C
steria sacramentorum inueniuntur, ibi dispositi sunt gradus affectuum, cogitationum, meditationum, contemplationum, bonorum operum, virtutum, & præmiorum, ibi, quid quærere, quid agere, quid sperare debeamus, ostendere, ibi forma vitæ hominis & summa perfectionis continetur, ibi elucent occulta, ibi operosa apparent facilia, & quæ per se videri poterant minus congrua in ordine suo considerata, probantur idonea, ibi quoddam corpus vniuersitatis compingitur, & concordia singulorum explicatur, fœlix qui frequenter studuit in hoc libro.

In libro vitæ quid agendum sit agnoscimus.

VERS. 9. Sequitur ET HIC EST ASNAVS,] qui necessarius est ad prædicandum huius bestiæ versutias & fallacias, *qui habet sapientiam*, hic supple præuidebit D
etiam insidias, sapientia enim dicitur à sapore, tunc enim secundum Bern. Habes sapientiam si sapiant tibi omnia quod sunt, est autem sapientia triplex, scilicet sacræ Scripturæ. Prima temporaliter acquisita, & habita per studium. Secunda, donum primum Spiritus sancti, infusa mentaliter & donum gratuitum. Tertia Verbum æternum; æternaliter genita & reseruata in præmium. De prima Sap. 6. *Lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam omnium bonorum mater est, quam sine fictione didisci & sine inuidia communico & honestatem illius non abscondo.* Vbi hæc sapientia describitur copiosa in continendo, quia omnium bonorum mater est, studiosa in acquirendo, quam sine fictione didici, gratiosa in communicando, quia & sine inuidia E
communico; speciosa in conuersando, quia honestatem illius non abscondo.

Sap. 6.

Sapientia, virtus, & efficacia.

Ergo sapientia est copiosa in continendo, quia continet duodenarium articulorum in credendo, denarium præceptorum ad custodiendum, ternarium consiliorum ad asserendum, septenarium vitiorum ad detestandum, septenarium petitionum ad impetrandum, septenarium sacramentorum ad curandum, septenarium virtutum ad ornandum, septenarium donorum ad expediendum, septenarium beatitudinum ad perficiendum.

Sapientia in continendo copiosa.

Sed est studiosa in acquirendo. Baruch. 3. *Disce vbi sit prudentia, vbi virtus, vbi sit intellectus, vt scias simul vbi sit longiturnitas vitæ, & victus vbi sit lumen oculorum & pax*, vbi est prudentia in præcauendis in-

Baruch. 3.

S. Bernard. de Sensu in Apocal.

A sidiis vel præhabendis consiliis, virtus in proferendis molestiis, intellectus in cognoscendis occultis, & hæc tria pertinent ad statum viæ, longiturnitas attenditur, hic quantum ad durationis æternitatem, victus quantum ad deliciositatem, lumen quantum ad visionis claritatem, pax quantum ad securitatem, & hæc quatuor pertinent quantum ad statum primæ, & sic omnis perfectio dicetur in sacra Scriptura.

Est etiam gratiosa in communicando. Sap. 7. *In certamine loquela illius sapientia & præclaritas in communicatione sermonum ipsius.* Est speciosa in conuersando. Prouerbior. 17. *In facie prudentis lucet sapientia infusa*, de qua Iacob. 3. *Quæ autem desursum est* sapientis per infusionem, scilicet data, pudica est, animam ca-

Sapientia gratiosa est in communicando.
Sap. 7.
Prou. 17.
Iacob. 3.

B stificans, deinde pacifica, rebellionem tranquillans, modesta superfluum abdicans, suasibilis intellectum captiuans, bonis consentiens, rationem inclinans, plena misericordiæ, affectum inflammans: de operibus bonis pietate sanctificans, sine simulatione iudicans, vt pote rationes æternas contemplans.

Sequitur de sapientia increata quæ est Dei virtus, & Dei sapientia, fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis, ad Coloss. 1. Hæc autem sapientia existit æternaliter. Prouerb. 8. *Ab æterno ordinata sum*, emanat originaliter, Eccles. 14. *Ego ex ore altissimi prodii*, producit exemplariter. Psalm. *omnia in sapientia fecisti.* Et sequitur reuelatio facta Ioanni de septem ca-

De sapientia increata.
Coloss. 1.
Prou. 8.
Eccl. 14.
Psal. 103.

C pitibus bestiæ, *septem capita septem montes sunt, supra quos mulier sedet, & reges septem sunt*, quasi dicat septem capita bestiæ, sunt reges septem principales, in persecutione Ecclesiæ, & per septem status eiusdem, primus fuit ab Adam vsque ad Noe. Secundus à Noe vsque ad Abraham. Tertius de Abraham vsque ad Moysem Quartus à Moyse vsque ad Dauid.

Quintus à Dauid vsque ad Christum. Sextus à Christo vsque ad Antichristum. Septimus tempore Antichristi. Septem igitur capita malorum in veteri Testamento sunt hæc. Primum fuit Cain. Secundum fuit Nembrot. Tertium Ismael. Quartum Pharao. Quintum Nabuchodonosor. Sextum Herodes Asca-

Septem persecutores Ecclesiæ.

D lonita, qui occidit pueros. Septimum Antichristus. In nouo vetero testamento, primum caput Herodes Antipas sub quo Dominus passus, secundum Nero, tertium Constantius Arrius, quartum Cosdroe, quintum Dioclerianus & quod dicitur in textu, sextum quidam innominatus fraudulentissimus, qui debet multa mala facere, ecce pro quo dictum est, vnus est, qui vero sit ille, non est nostrum determinare, septimus Antichristus, pro quo subdit.

ET VNUS ALIUS VENIT, ET CUM VENERIT OPUS EUM BREVI MANERE,] scilicet tribus annis cum dimidio, & ideo minime timendus. VERS. 10.

ET BESTIA QUÆ ERAT.] id est diabolus ante Christi aduentum in magna sublimitate, *& non est*, scilicet nato Christo, in tanta potestate, *& ip-* VERS. 11.

E *sa octaua est*, quia septem transcendit in malitia & calliditate, *& de septem est*, quia per quæ quis peccat cum eis, plectetur in æterna calamitate, glossa exponit de Antichristo sic, *& bestia*, id est Antichristus bestialiter viuens, *qui erat & non est*, id est cuius potentia, ipsa octaua est, quia superexcedit omnes malos, qui fuerunt in nouo & veteri testamẽto in malitia, de septem, quia in culpa & miseris, vel quia in gradu malitiæ pertinet, septimum pro completiua ipsius malitia, & in interitum vadit vterque, videlicet in æterna supplicia.

Antichristus omnium pessimus.

Sequitur ET DECEM CORNUA QUÆ VIDISTI IN CAPITE BESTIÆ, DECEM REGES SUNT,] qui erunt tempore Antichristi sub Romano Imperio, *qui nondum regnum acceperunt*, hoc dicebat Angelus Ioan. pro tẽpore, quo hoc demonstrabat. VERS. 12.

Dan. 7. Dan. 7. *Porrò decem cornua ipsius regni decem reges sun*, sed potestatem tanquam reges, quia non per successionem hæreditariam sed per commissionem dominij *vna hora accipient*, quia cito deficient, *post bestiam*, quia diabolo & Antichristo obedient.

Vers. 13. Hi vnum consilium habent,] mala conferendo, *& virtutem & potestatem*, suam bestiæ tradent, totum posse suú diabolo & Antichristo, *hi cum agno pugnabunt*, Ecclesiam Christi persequendo, *& agnus vincet illos*, illorum malitiam refrenando, & suis constantiam tribuendo. Iste agnus est mitissimus conuersatione, quia temporaliter incarnatus. Ioan. 1. *Ecce Agnus Dei*, mansuetissimus in passione, quia corporaliter immolatus. Ioan. 20. *Ego quasi agnus mansuetus*, virtuosissimus in resurrectione, quia triumphauit suscitatus, supra hoc, *dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem & diuinitatem & sapientiam & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem*, gloriosissimus in Ascensione, quia imperialiter exaltatus supra 13. *Vidi supra montem Sion agnum stantem & cum eo 144. millia.* Iste ergo agnus vincet illos, *quoniam Dominus dominorum est*, cuius dominium euidenter probat, celsitudo imperantis, sollicitudo gubernantis, rectitudo iudicantis, promptitudo subuenientis, Ps. *Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Et rex regum*, inquam generositate celsificus, victoriositate magnificus, hilaritate munificus, non solum agnus mittet illos, *qui cum eo sunt*, in eum credentes, &, finaliter perseuerantes, *vocati* per prædicationem, & *electi* per prædestinationem, *& fideles* per fidei professionem.

Christus mitissimus. Ioan 1. Ioan 20.

Christus potentissimus. Psalm 8.

Vers. 15. Et dixit mihi Angelus,] secundum mysticam significationem subditorum post qualitatem rectorum, *aqua quas vidisti vbi meretrix sedet*, per primam operis delectationem, *populi sunt*, quoad legem habentes, *& gentes*, gentiliter viuentes, *& linguæ*, quoad diuersas nationes.

Vers. 16. Et decem cornua quæ vidisti in bestia,] id est vniuersi principes diabolo vel Antichristo adhærentes, *hi odient fornicariam*, id est sinagogam Satanæ, quæ sedet ecclesiam persequens, *& desolatam facient eam & nudam*, thesauros ipsius deprædantes, & totaliter diuitias expoliantes, *Et carnes eius manducabunt*, varijs supplicijs corpora lacerantes, *& ipsam igne cremabunt*, alios incendio consummantes.

Vers. 17. Deus enim dedit in corda eorum,] iusta permissione, *vt faciat quod placitum est illi*, id est bestiæ concordi voluntate & actione, *vt dent regnum suum bestiæ*, subijcientes se ipsius imperio, & ditioni, *donec consumentur verba Dei*, quasi dicat hoc ita fiat, donec Prophetiæ impleantur, quæ sunt de pœnis reproborum, & præmijs electorum, nam vsque ad illud tempus, iusto Dei iudicio permittuntur mali cum bonis regnare, sicut palea cum grano, sed completo numero electorum, vento ventilabitur area Domini, & palea comburetur, triticum autem in horrea recondetur, Mat. 3. *Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna*, id est reproborum vnitas, vel Roma, *quæ habet regnum super reges terræ*, in quo dominij & Imperij vniuersalitas, & loquitur Ioan. pro tempore in quo vigebat Romæ idololatria.

SYNOPSIS
CAPITIS DECIMIOCTAVI.

Describitur excidium & incendium Babylonis quod Angelus gloriosus A clamans aperit, dicens, *Cecidit Babylon magna tum reges ac negotiatores terræ, qui olim ipsi adhæserant amarè lugebunt: cœlicolæ verò Apostoli & Prophetæ lætitia perfundentur.*

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

1. Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illu-
B minata est à gloria eius.

2. Et exclamauit in fortitudine dicens, Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis.

3. Quia de vino iræ fornicationis eius biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute delitiarum eius diuites facti sunt. C

4. Et audiui aliam vocem de cælo, dicentem: Exite de illa populus meus, vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis.

5. Quoniam peruenerunt peccata eius vsque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum eius.

6. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secundum opera eius: in poculo, quo miscuit, miscete illi
D duplum.

7. Quantum glorificauit se, & in delitiis fuit: tantum date illi tormentum & luctum, quia in corde suo dicit: Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo,

8. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus, qui iudicabit illam.

9. Et flebunt, & plangent se super il-
E lam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in delitiis vixerunt, cum viderint fumum incendii eius.

10. Longè stantes, propter timorem tormentorum eius, dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam vna hora venit iudicium tuum.

11. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt

lugebunt super illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius.

12. Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore.

13. Et cinnamomum (& odoramentorum, & vnguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorum, & ouium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14 Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pinguia & præclara perierunt à te, & amplius illa iam non inuenient.

15. Mercatores horum, qui diuites facti sunt, ab ea longè stabunt propter timorem tormentorum eius, flentes ac lugentes.

16. Et dicentes; Væ, væ ciuitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis.

17. Quoniam vna hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ. Et omnis gubernator, & omnis qui in lacum nauigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt.

18. Et clamauerunt videntes locum incendij eius, dicentes: Quæ similis ciuitati huic magnæ?

19. Et miserunt puluerem super capita sua, & clamauerunt flentes & lugentes, dicentes: Væ, væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes, qui habebant naues in mari, de pretiis eius, quoniam vna hora desolata est.

20. Exulta super eam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ, quoniam iudicauit Deus iudicium vestrum de illa

21. Et sustulit vnus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur.

22. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium & tuba non audietur in te amplius, & omnis artifex

A omnis artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius.

23. Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes.

24. Et in ea sanguis prophetarū & sanctorum inuentus est, & omnium qui in-
B terfecti sunt in terra.

EXPOSITIO DECIMIOCTAVI Capitis.

ET POST HÆC VIDI ALIUM ANGELUM DESCENDENTEM DE COELO.] Præmissis quinque visionibus quæ pertinent ad statum præsentem Ecclesiæ, hic persequitur sextam & septimam quæ pertinent ad statum finalis sententiæ, qua reddetur reprobis supplicium, & iustis præmium. In præsenti ergo capite describitur damnatio principum, & subditorum generaliter. Et 19. capite Antichristi, & dia- *Vers. 1.*
C boli specialiter ibi, *& vidi bestiam, & reges terræ*, &c. Diuiditur autem hæc pars in duas partes, quia primo malitia est casus Babylonis, id est malignę congregationis, secundo additur exaltatio beatorum, & vindicta suæ confusionis, ibi, *exaltate super eam sancti Apostoli & Prophetæ*, vt sibi fides adhibeatur, dicit in principio istam damnationem à Christo fuisse prædictam, dicens, *Et post hac vidi alium Angelum.*

Describitur ergo Dominus Iesus ab eminentia au- *Dominus*
ctoritatis, quia *Angelus*, ab excellentia æqualitatis *Iesus describitur.*
descendens de cœlo, à magnificentia potestatis, quia *habens potentiam magnam*, à refulgentia claritatis, *& terra illuminata est*, à præsidentia maiestatis, à gloria eius, à vehementia charitatis & *clamauit*, vel describitur vt legatione authenticus, dignatione pacificus, monstra-
D tione mirificus, illustratione clarificus.

Dicit ergo, POST HÆC VIDI, &c.] Post prædictas *Christus*
visiones vidi alium Angelum, id est Christum ra- *Dominus*
tione legationis & auctoritatis, quia missus de thro- *Angelus,*
no paternæ maiestatis ad hemispherium nostræ mor- *sed magni*
talitatis, sed alius, quia differt ab aliis, sicut Dominus *consilii.*
à seruis, *descendentem de cælo*, ex condescensione sum- *Psal. 17.*
mæ benignitatis. Psalm. *Inclinauit cælos, & descendit*, *habentem potestatem magnam*, immo æqualem Deo, quia eiusdem Deitatis, *& terra illuminata est gloria eius*, i. ad ipsius prædicationem plena gratiæ, & veritatis, per istam terram potest intelligi Virgo benedicta, Ecclesia, fidelis anima, cœlestis patria. B. Virgo fuit terra generosa ortu, Is. 42. *Rorate cæli desuper*, &c. *Ve-* *Isa 42.*
E *ritas de terra orta est*, &c. Ecclesia dicitur terra spatiosa situ, Psal. *Domine Dominus noster*, &c. Fidelis anima *Psal. 141.*
dicitur terra speciosa cultu, Lu. 8. *Quod autem cecidit in terram bonam, hi sunt qui corde bono*, &c. Cœlestis *Luc. 8.*
patria dicitur terra pretiosa fructu, Psal. *Porrio mea Domine sit in terra viuentium*, prima terra illuminata est germanitate coniunctionis, Eccles. 44. *Sol illuminans per omnia respexit*, secunda virtute eruditionis Luc. 1. *Visitauit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris*, &c. Tertia charitate, vel sanctitate illustrationis ad Phil. 1. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*. Quarta fœlicitate fruitionis, infra; *Et claritas Dei illuminabit illam.* *Cœlestis patria dicitur terra quatuor modis. Eccles. 44 Luc 1. Phil. 1.*

Vers. 2. Isa. 53. ET EXCLAMAVIT IN FORTITVDINE] prædicando audacter, & sine trepitudine, Isa. 53. *Clama ne cesses*, dicens *cecidit Babylon*, & malorum congregatio digna confusione, bis autem geminat verbum cadendi propter duplicem damnationem, videlicet animæ & corporis, vel fortè geminat causam damnationis propter peccatum commissum & omissum, vel peccatum spirituale & carnale, quo fit homo habitaculum dæmonum, vnde quasi assignans causam casus subdit, *& facta est dæmoniorum habitatio* propter peccata inhabitantia dæmonum, *& custodia omnis spiritus immundi*, quia faciunt homines in lasciuiam labi, cuius causa potissima est, vt possint se coram Deo excusare & in iudicio dicere, quod viliori peccato peccauerunt homines quam ipsi, *& custodia omnis volucris immundæ* propter arrogantiam superbiæ, *& odibilis*, scilicet facta est.

Cur repetitur verbum cecidit.

Cur Babylon misere perit.

Vers. 3. QVIA DE VINO FORNICATIONIS EIVS] i. de fornicatione actuali & spirituali, vt fornicatio accipiatur in genere pro omni trāsgressione *biberunt omnes*, pro generibus singulorum quantum ad omnes communicet, *& reges terræ cum illa fornicati sunt*, quantum ad superiores, *& mercatores terræ. Et de virtute deliciarum eius diuites facti sunt*, quantum ad auaros singulariter gloss. de peccatis per quæ acquiruntur diuitiæ, quia omnis diues sæpe iniquus, vel habens iniquitatem vel hæres iniquitati, Eccles. 11. *Si fueris diues, non eris immunis à peccato.*

Eccl. 11.

Vers. 4. EXITE DE ILLA POPVLE MEVS.] declinando meretricis, vel mundanæ vanitatis infectorum consortium, *vt ne participes sitis delictorum eius*, asserendo per consensum nefarium, *& de plagis eius non accipiatis*, quia si non fueritis similes in culpa, nec eritis in pœna. Ier. 2. *Egredimini de medio populi meus*, &c.

Ierem. 2.

Vers. 5. QVONIAM PERVENERVNT PECCATA ILLIVS VSQVE AD COELVM] i. adeo creuerunt quod plus crescere non possunt, vel vsque ad cœlum peruenerunt, quia Deum cœli per peccatorum enormitatem, quasi oblitum excitauerunt. Vnde sequitur. *Et recordatus est Deus omnium iniquitatum eius*, qui prius videbatur oblitus dissimulans peccata hominum per pœnitentiam.

Vers. 6. REDDITE ILLI] sc. Babyloni, i. malorum congregationi, *sicut & ipsa reddidit vobis*, i. sicut ipsa vos puniuit iniuste, ita vos ipsam puniendam iuste annunciare, *& duplicate duplicia secundum opera eius*, puniendo peccatores in corpore & anima, *in poculo quo miscuit*, vobis pœnam inferendo, *miscete illi duplum*, immo tormentum intolerabile annunciando, vt quæ fuerunt homini oblectamenta puniendi.

Pœna & tormentum malorum.

Vers. 7. QVANTVM GLORIFICAVIT SE.] honores appetendo, & in eis gloriando, & *in deliciis fuit*, carnaliter delectando, *tantum date illi tormentum & luctum*, interius & exterius affligendo.

Nota quod *quantum* non dicit hic æqualitatem quantitatis, sed proportionem grauitatis, hoc est dicere grauiter peccauit in præsenti, grauiter punietur in futuro: merito igitur damnabitur Babylon, quia.

Quare Babylon damnatur.

Vers. 8. DICIT IN CORDE SVO,] se iactando & superbiendo, *sedeo vt regina*, & ideo non mereor amoueri de honore & dignitate, *Et vidua non sum*, quia plena consolatione & iucunditate, *& luctum non video.*

O falsa spes & inanis deceptio? quis enim Domine vel vnicam dietam duxit in sua delectatione iucundam? quem in aliqua parte diei reatus conscientiæ, vel impetus iræ, vel motus concupiscentiæ non turbauerit, quem liuor inuidiæ, ardor auaritiæ, vel tumor superbiæ non vexauerit, quod offensa vel passio non commouerit, quem denique visus vel auditus vel actus aliquis non offenderit, semper enim mundanæ lætitiæ tristitia repentina succedit, mundana quippe fœlicitas multis amaritudinibus est respersa, nouerat hæc ille qui dicebat risus miscebitur dolore, extrema gaudij luctus occupat.

Lætitia mundana comes tristitia.

Nota quod ista faciunt homines remanere in peccatis, scilicet honoris conseruatio, propter hoc dicit secundo, *vt regina* vitæ longioris expectatio, *& vidua* non suæ prosperitatis consideratio *vt luctum non video.*

Remanere in peccatis faciunt tria.

ET IDEO IN VNA DIE VENIENT PLAGÆ ILLIVS.] Ostensa stulta securitate prædicitur pœna exacta pro tanta temeritate, cuius ostenditur qualitas & causa. Vnde dicit, *Et ideo*, id est merito suæ iactantiæ, & superbiæ *vna die*, scilicet extremæ sententiæ *venient plagæ eius*, id est vltiones debitæ tantæ ignominiæ. Et aperit quæ sint plagæ, *mors*, id est carentia diuinæ visionis, quæ est vita animarum, *& luctus* pro acerbitate pœnarum, *& fames*, id est carentia omnium deliciarum, *& igne comburentur in æternum*, Matthæi vigesimoquinto. *Ite maledicti in ignem æternum*, sic ergo punientur, quia *fortis est Deus precibus qui iudicabit illam*. Et ideo eius sententia est irreuocabilis, etiam vt mors immortalis.

Visio beata vita animarum.

Matt. 25.

Sententia iudicis est infra ibidem

Tunc viuent mortui qui vitæ sunt mortui, & quærent mortem, & non inuenient, qui vitam habuerunt & perdiderunt. O mors tam dulcis eis quibus tam amara fuisti, te solam desideranter optabūt, qui te solam oderunt, hoc totum sumptum est de Isaiæ trigesimo octauo, loquente de Babylone, *audi derelicta habitans confidenter quæ dicis in corde tuo ego sum, & non est præter me amplius, non sedebo vidua, venient tibi subito sterilitas, & viduitas.*

Isa. 38.

ET FLEBVNT.] sentient remorsus in conscientia, *& plangent se super illam reges terræ*, præ doloris vehementia, *& qui cum illa fornicati sunt*, pro carnis petulantia, & *in deliciis vixerunt voluentes* se in eius spurcitia, *cum viderint fumum incendij eius*, id est incendium fumosum. Vers. 9.

ET LONGE STANTES PROPTER TIMOREM TORMENTORVM EIVS.] sed in quo loco stabunt reges isti, quia si in inferno quomodo longe stabunt, si in cœlo quomodo dolebunt, si in mundo quomodo videbunt? Responsio non longè stabunt per discessum voluntatis, non localitatis, videlicet quin sint ibi præsentes, per istos igitur reges intelliguntur planctus rectorum, vel præsidentium quantum ad dominium temporale. Vers. 10.

Ideo eos fratres ad sepulchra regum aspicite, vbi sunt illorum diuitiæ, vbi ornamenta, vbi annuli, vbi diademata, vbi honoris vanitas, vbi luxuriæ, vbi voluptas? certè omnia euanuerunt, & opprobria, & crimina remanserunt, flebunt ergo qui in deliciis vixerunt, dicentes, *Væ, væ*, propter geminatam pœnam, scilicet corporalem & in anima. *Ciuitas illa Babylon*, propter malorum fortitudinem, *& ciuitas illa fortis*, ad mala perpetranda. Sed debilis ad bona facienda, *quoniā vna hora subito venit iudicium tuū*, quo iuste iudicaberis in perpetuum puniēda, Ioel. 4 *Reddā vicissitudinē cito velociter*, & sequitur planctus, *& negotiatores*, terrena appetentes, *flebunt*, interius, *& lugebunt*, exterius, *super illam*, scilicet Babylonem damnatā, *quoniam merces earū nemo emet amplius*. Sed nunquid tunc negotiatores habebunt merces ad vendendum. Præterea de quibus negotiatoribus loquitur, Ioan. secundum glossam dicens vtrisque, scilicet corporalibus, & spiritualibus, negotiatores qui in mundo negotiationes fraudulenter faciunt & per fraudem diuitias congregant, dolebunt, in morte in iudicio, id est in inferno & hoc est quod deficientibus terrenis diuitiis & deliciis, in quibus posuerunt amorem & gloriam suam, videbunt se expositos ad tolerandam confusionem, & indeficientem ignominiam, isti sunt mali mercatores qui dant cælum pro terra. Et auari æterna bona pro caducis, vt ambitiosi iustitiam pro peccatis, vt aduocati,

Ioel. 4.

Qui sint mali mercatores.

cati gloriam pro laude humana, vt hypocritæ ſacra-menta pro denatio vel alia ſpiritualia pro temporalibus, vt ſimoniaci, de quibus dicitur. Ezechiel. 27. *Negociatores tui a multitudine cunctarum diuitiarum argento, ferro, ſtanno, plumbo impleuerunt nundinas ſuas*, argentum dicit ſapientiam ſæcularem, ferrum potentiam temporalem, ſtannum ſanctitatis ſimulationem, plũbum carnalem delectationem, circa iſta negociantur multi, poſtea tanto amplius debebunt quanto plus debito hic dilexerunt.

Ezech. 27.

Deinde enumerat Ioannes illas merces, in quibus maxime delectati ſunt iſti mercatores, quas nemo emet dicens habe.

VERS. 12. MERCES AVRI ET ARGENTI, ET LAPIDIS PRETIOSI] qui antonomaſtice dicitur carbunculus, *margaritæ*, i. cuiuſlibet lapidis pretioſi, *& byſſi*, quod eſt lumen Ægypti candidum, *& ſerici & cocci*, qui eſt flos. Vnde fit tinctura pulcherrima, ſupra has merces nemo emet amplius, quæ valde auaris videntur deſiderabilia, *& omne lignum* ſicut cedri, id eſt cedrinum nemo emet, *& omnia vaſa eboris*, facta artificioſe & ornata pretioſe. *Et omnia vaſa de lapide pretioſo & æramento & ferro & marmore*, id eſt vaſa de his metallis, & & materiis facta nemo emet amplius, *& cinamomum*, quo delectatur guſtus & odoratus. Nemo ſupple emet, *& merces odoramentorum, & vnguenti, & thuris, & olei, & ſimila, & tritici. Et iumentorum, & omnium equorum rhedarum*, id eſt quadrigatum rheda eſt quoddam genus vehiculi, ſcilicet & *mancipiorum*. Oſtenſo genere mercium de rebus vtenſilibus & irrationalibus, oſtenditur de rationalibus ſcilicet de hominibus, qui venduntur, quorum quidam ſeruiunt corpore tantum, vt mancipia, quidam corpore & anima, vt animæ hominum, dicit ergo, *& mancipiorum & animarum hominum*, merces, ſcilicet horum nemo emet, mancipium proprie dicitur, qui tantum corpore ſeruit emptionibus ſuis & non mente, ſicut Ioſeph corpore. Pharaoni, mente Deo, animæ vero hominum, qui venduntur ſimpliciter, i. per totam vitam ſuam.

Ecce interdicitur vſus cuiuslibet creaturæ.

Mancipium quid.

ET POMA DESIDERII ANIMÆ TVÆ,] amittes, per quod oſtenditur quod pro minimis damnantur homines, ſi in eis nimium delectentur, *& omnia pinguia præclara perierunt à te*, id eſt quæcunque delectabilia ſapientiæ, quæ tranſeunt ſicut vmbra, imo ſicut illi qui relinquunt poſt ſe amaritudinem, quia quamuis rerum delectabilium tranſeat præſentia, tamen remanet prauæ delectationis pungens memoria.

Mali negociatoris calamitas.

VERS. 15. ET AMPLIVS IAM ILLA NON VENIENT MERCATORES HORVM,] quia tunc non erit tempus, nec locus emendi & negotiandi, *qui diuites facti ſunt ab ea*, id eſt negociationibus factis in ea *longe ſtabunt*, id eſt longe ſtare deſiderabunt, & nec tamen poterũt, *propter timorem tormentorum eius*, quæ vehementer timebunt *flentes*, pro commiſſis, *ac lugentes*, pro omiſſis, ac dicentes.

VERS. 16. VÆ, VÆ,] quod eſt dolentis interiectio pro pœna corporis & ſenſus, & *Ciuitas illa magna quæ amicta erat byſſo*, propter carnis molliciem, *purpura* propter vanitatem, *& cocco*, id eſt panno violaceo, vel roſaceo, *& deaurata eſt auro & lapide pretioſo & margaritis.*

VERS. 17. QVONIAM VNA HORA DESTITVTÆ SVNT,] id eſt velociter deſtitutæ & deſtructæ ſunt tantæ diuitiæ, in quibus gloriabatur inanis.

Hoc totum ab illo loco & merces auri, & argenti poteſt exponi moraliter de hypocritis, qui merces venales fecerunt mundo, ſcilicet virtutes vel virtutum opera, quæ faciunt vt laudentur, & ita pro vana gloria vel fauore humano vendunt omnia; ſed tunc non erit qui emat, quia omnibus apparebit ipſorum falſitas & ignominia nuditatis. Primo ergo prætendunt hypocritæ ſe habere aurum diuinæ ſapientiæ, argentum ſpiritualis eloquentiæ, lapidem pretioſum, ſcilicet carbunculum & eminentiam conuerſationis ſanctæ, *margaritam*, id eſt candorem vitæ apoſtolicæ, *byſſum*, id eſt ſanctorum iuſtificationem, *purpuram*, id eſt Martyrij animationem, *ſericum*, id eſt virginitatis ſplendorem, *coccum*, id eſt charitatis feruorem, *lignum thinum*, id eſt conſtantiæ vigorem, quia lignum imputribile, ebur caſtimoniæ, longanimitatis ferrum, patientiæ marmor, inuictæ humilitatis cinamomum, id eſt redolentiam opinionis bonæ, & odoramentorum, id eſt donorum Spiritus ſancti, & thuris id eſt deuotionis, vini compunctionis, olei compaſſionis, ſimilæ puritatis, tritici firmitatis, iumentorum, id eſt laborum ſpiritualium, ouium, id eſt innocentiæ ſimplicitatis, equorum, id eſt, fortitudinis & ſtrenuitatis, rhedarum, id eſt auxilij & conſilij & velocitatis, animarum hominum, id eſt rationabilitatis, horum omnium merces ſe ſimulant habere hypocritæ, & ideo vendunt pro laude hominum quod tunc nemo habet, quia tunc turpitudo & ignominia apparebit.

Finis hypocritarum peſſimus.

Vero igitur modo per iſtas merces quas enumerat, intelliguntur omnia mala opera per quæ anima adducitur, & à Deo auertitur, patet ad litteram quod hic reprehendit Ioannes ſuperfluum ornatum & apparatum veſtimentorum mundanorum, quæ pompa ſi non eſſet graue peccatum, profecto Dominus non tam ſtudioſe exprimeret Luc. decimoquinto. *Diues ille induebatur purpura & byſſo* & poſt, *mortuus eſt & ſepultus in inferno*, ſed nunquid hoc poſſet exponi de aliquibus clericis vel prælatis noſtri temporis, de quorum pompis loquitur Hugo in libro de clauſtro ſpirituali, hi ſunt quorum thalamus ornatior, eſt quam Eccleſia, menſa paratior altari, ſcyphus calice pretioſior, mutatus eſt color optimus decoris & honeſtatis fœditate vitiorum, in his videntur frequenter ſecundum Bernardum, nitor meretricius habitus, vel hiſtrionicus tegius apparatus. Vnde aurum in frenis, in ſellis, in calcaribus, & plus hodie calcaria quam altaria fulgent. *Et omnis gubernator.* Oſtenſo luctu in terra mercantium, ſubditur in mari nauigantium, vt non ſit qui ſe abſcondat à calore miſeriæ eius & doloris. Vnde dicit, *& omnis gubernator* quoad prælatos ſuperiores, *& omnes qui in lacum nauigant*, quoad inferiores, *& nautæ*, quoad mediocres, *& qui in mari operantur*, quoad aliquos prædicatores, quiſquis enim prædicat vel laudis vel muneris mercedem recipiat æternam. Proculdubio mercede ſe priuant, *qui longe ſteterunt*, i. ſtabunt à ſua negociatione & prælatione quæ non valebit eos liberare in die furoris Domini, vel *longe ſtabunt*, à Deo per culpam, quæ eſt prope ad tormentorum & pœnam, quia vnus vel plures fuerunt in prælatis, vnus vel plures erunt in tormentis. Vnde Bernard. ſuper Cantica. Conſidero faſtigium dignitatis, & intueor faciem abyſſi deorsũ iacentis, & contremiſco, attendendo ſecundum celſitudinem honoris, & eiulo, formido periculum iudicis, quia iudicium duriſſimum his qui præſunt fiet.

Luc. 15.

Hugo. Bern. Reprehenditur luxus aliquorum Eccleſiaſticorum.

Plurimorum condemnatio.

ET CLAMAVERVNT,] clamore horribili, *videntes locum incendij eius*, id eſt infernum incenſum igne inextinguibili, *dicentes*, præ ſtupore admirabili. VERS. 18.

QVÆ SIMILIS CIVITATI HVIC MAGNÆ,] id eſt mundo vel Romæ quæ fuit in tanta miſeria. *Et miſerunt puluerem ſuper capita ſua*, id eſt redacti ſunt in nihilum propter immenſitatem pœnarum, vel videntes ſe deputatos æterno ſupplicio, miſerunt puluerem ſuper capita ſua, *& clamauerunt*, id eſt clamabunt præ nimio dolore, *flentes ac lugentes*, pro indeficienti mœrore, *dicentes væ, væ*, pro varietate tormentorum, *ciuitas illa magna*, in qua, id eſt, per quam, *diuites facti ſunt omnes qui habebant naues in mari*, id eſt eccleſias de pretiis emptas ad litteram de redditibus eccleſiarum pretio venditarum, *quæ vna hora deſolata eſt*, demerito pomparum ſuarum. Impoſſibile enim eſt ſecundum VERS. 19.

Loquitur de Roma ciuitate quæ ſubiiciebatur Imperatoribus.

dum Hieronymum, vt qni fruatur præsentibus & futuris bonis, vt hic ventrem, illic mentem impleat, & de diuitiis ad diuitias transcat, vt in cœlo & in terra, gloriosus nominetur, & sequitur secunda pars principalis. A

Hier.

Vers.20. Exvltate svper eam cælvm et sancti apostoli.] In qua parte agitur de sanctorum exultatione pro malorum ponitione, vnde dicit, *Exultate super eam*, & Angeli diuinorum secretorum conscij, *& sancti Apostoli, & Propheta*, & patres vtriusqne testamenti, *quoniam iudicauit Dominus iudicium nostrum de illa*, id est malorum multitudine, vt sicut nos illa oppressit iniuste, ita nunc ipsa opprimatur iuste à iusto iudice.

Finis Babylonis.

Per cælum ergo possunt beati in præsenti intelligi dispositi pro dignitate meriti. Ipsi enim beati sunt sicut cæli, lucidi propter fidei claritatem, quæ maxime resloruit in Patriarchis, Ecclesiast. 24. *Ego feci in cælis, vt oriretur lumen indeficiens.* Sunt situatione alti propter spei arduitatem, quæ maxime claruit in Prophetis ad Philippenses 4. *nostra conuersatio est in cælis.* Sunt figura sphætici propter claritatis latitudinem, quæ maxime est in Apostolis, Ecclesiasti. 24. *Gyrum cæli circuiui sola.* Sunt duratione perpetui, propter magnanimitatis fortitudinem, quæ est in martyribus. Iob. 30. capite. *Cum eo fabricatus es cælos*, &c. Sunt luminatibus distincti propter prudentiæ splendorem, qoæ est in Doctoribus. Ecclesiastici. 43. *Species cæli gloria stellarum.* Snnt motibns ordinati propter iustitiæ vigorem, quæ est in confessoribus. Iob. 38. *Nunquid nosti ordinem cæli & pones pacem eius in terra* Snnt C ornatibus speciosi propter temperantiæ decorem, quę est in virginibus. Eccl. 43. *altitudinis firmamentum pulchritudo eius & species cæli.* Ostenso auctore damnationis, sequitur modns pnnitionis. B

Eccl. 24. Phil. 4. Eccl. 24. Iob. 30. Eccl. 43. Iob. 38. Eccl. 43.

Et svstvlit,] id est sursum tulit, *vnus Angelus*,
Vers.21. id est Christus ratione insuperabilis potestatis, *lapidem quasi molarem magnum*, id est malorum multitudinem, quæ dicitur lapis propter duritiam obstinationis, magnns ratione magnæ confusionis, molaris propter circuitum peruagationis. Vnde Beda: ciuitas illa pro peccatorum pondere & errore molæ instabili comparatur, quia in circuitu impij ambulant, *& misit in mare*, id est in inferno amaritudinem, *dicens*, per peccatorum multitudinem, *hoc impetu mittetur*, in abyssi voraginem, *Babylon illa ciuitas magna*, ciuitas D propter malorum multitudinem, vnde sicut lapis eleuatus in altum maiori impetu descendit, & profundius cadit, sic peruersi modo permittuntur exaltari, vt exaltati citius corruant & profundius descendant. *Et vltra iam non inuenietur*, id est in mundo pro bonorum numero postquam cecidit in infernum, qnod est contra quosdam hæreticos ponentes quod reprobi in inferno pœnitebunt post mille annos & liberabuntur. Et forte hæc hæresis pronenit occasionaliter ex illo loco Isa. 23. *Et congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum & claudentur ibi in carcere. Et post multos dies visitabuntur*, sed decipiontur, qnia visitatio illa intelligitur de die iudicij, quando enocabuntur de inferno, vt resumptis corporibus simul in corpore & in anima condemnentur. Et audita sententia in perpetuum in ignem retrudentur. Et qnod hoc sit verum probatur infinitis rationibus & auctoritatibus.

Peccator in circuitu ambulat.

Cur permittit Deus impios exaltari.

Isa. 23.

Ostensa igitnr illatione omnis mali dorabilis ostendetur priuatio omnis boni delectabilis pro quo subdit.

Vers.22. Et vox cytharoedorvm et mvsicorvm et tibia canentivm et tvba non avdietvr in ea amplivs,] quasi dicat nulla aderit iucunditas, quæ solet fieri ex mnsicis iostrumentis, sed potius planctus, vlulatus, gemitus ex variis tormentis, & hoc est contra prælatos nostri temporis, qui A nimis in huiusmodi musicis delectantur, iuxta illud Isa 5. *Cythara & lyra, tympanum & vinum in conuiuiis vestris, & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis*, non quod semper sit peccatum andire ista talia, sed quia frequens concomitatur vanitas & excitatur quandoqne voluptas, & sic loquitur scriptura, *& omnis artifex omnisque ars non inuenietur in ea amplius*, id est nullum artificium, vel officium erit ibi, vnde possit homo sibi acqnirere victum vel meritum, vnde Eccl. 9. *Quodcunque potest manus instanter operare, quia non est ars nec scientia apud inferos quo tu properas*, vnde argumentum est, qnod Philosophi obliuiscuntur scientiæ suæ in inferno, hnc satis est probabile, cum enim sit aliqua infirmitas quæ hominem B adhuc viuentem facit amittere scientiam, multo fortius in inferno, habent tamen recordationem multorum ex qnibns aggrauatur eorum pœna, sicut dicit Greg. de igne inferni, quod lucebit ad aliquid & ad aliquid nō lucebit, lucebit enim ad aliqnid vt videāt reprobi vnde magis doleant, sed non lucebit ad hoc vt videant vnde gaudeant. Sic scientia, quæ facit ad eorum pœnam illa remanebit, aliam amittent, *& vox molæ non audietur in te amplius*, ad sapores vel panem emolendum.

Isa. 5.

Eccl. 9.

An reprobi scientias obliuiscantur in inferno.

Et lvx lvcernæ non lvcebit tibi amplivs,] ad te delectandum, confortandum & pulchrificandum. Vers.23

Nota qnod nomen lucernæ duo complectitur, s. lucis radium & vasis scrininm. Quantum ad lucis radium est aduertendum quod sicut lux corporalis est C corporum penetratiua, calorum manifestatiua, tenebrarum purgatiua, oculorum lætificatiua Sic spiritualiter dies lucis, radius est virtutis immissione penetratiuus, veritatis illustratione manifestatiuus, obscuritatis expulsione directiuus, mentis consolatione lætificatiuus. de primo Prouerb. 8. *Lucerna Domini spiraculum hominis, qui inuestigat secreta cordis*, de secundo, Ps. *Lucerna pedibus verbum tuum*, de tertio. Iob. 39. *Dominus custodiebat me quando splendebat lucerna eius super caput meum*, de qnarto, *paraui lucernam Christo meo.*

Prou. 2. Psal. 118. Iob. 39.

Talem igitur diuina lux infundit radium, si tamen anima præparat vasis scrinium, rectum per intentionem, concauum per homilitatem, tersum per tribulationem, assiduum per operationem. De primo, Matth. D 6. *Lucerna corporis tui est oculus.* De secundo, *Vt ardeat lucerna semper*, Exod. 27. De tertio, Prou. vlt. *Non extinguetur de nocte lucerna eius*, De quarto, Luc. 12. *Lucerna ardentes in manibus vestris.*

Matt. 6. Prou. vlt. Luc. 12.

Nota quod ad lucernæ conseruationem triplex requiritur adiutorium, s. humiditas pabuli nutritiui, asperitas emunctorij purgatiui, tranqnillitas loci cōseruatiui, per primum deuotio, per secundum confessio, per tertium humiliatio designatur. De primo Leuit. 24. *Præcipe filiis Israel vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum ad continendas lucernas.* De secundo Exod. 25. *Præcepit Dominus fieri emunctoria ad parandas lucernas.* De tertio 2. Regum 21. *Non egredieris nobiscum in prælium ne extinguas lucernam in Israel.* Sequitur, *& vox sponsi & sponsæ non audietur in te amplius*, id est lætitia E impartialis.

Leuit. 24. Exod 25. 2. Reg. 21.

Ex quibus omnibus concloditur quod omne visu pulchrum, auditu canorum, tactu planum, odoratu suaue, gustu delectabile reprobis auferentur. Et ne credatur quod frustra substrahet ista Dominus Babylon, ideo subdit causam quare sic faciet, quia scilicet non elegit principes nisi qui terrena amabant & quærebant & qui potius mala quam bona persuadebant, & hoc est *quia mercatores tui* lucris & exactionibus inhiantes, *erant principes terræ*, sola caduca & transitoria appetentes, dicuntur mercatores qui vt honores temporales sibi acquirant, animas suas in fœlici commercio commutant, sed si Babylon punitur quia

Quænam reprobis auferentur.

Ambitiosus mercator est.

principes

principes terrenos & cupidos eligebat, quid fiet de Eccleſia & Cannnicis qui terrenam ſapientiam plus quærunt in ſuis electis vel eligendis quam diuinam? Et illi qni ſciunt terrena procurare, præponuntur illis qui ſciunt ſpiritualia gubernare? Iſti ſunt igitur filij Agar, qui exquiſierunt prudentiam quæ de terra eſt, Baruch. 3. Et vlterius punieris, *quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes*, tua maleficia ſectando, & damnabiliter imitando, ſed qualiter ait errauerunt omnes gentes cum de gentibus multi crediderunt: Reſponſio, quia ibi eſt diſtributio pro generibus ſingulorum, nec econuerſo pro ſingulis generum, id eſt de omnibus aliqui.

Diſtributio duplex.

VERS. 24. Et iterum punietur, quia IN EA SANGVIS PROPHETARVM,] quo ad maiores & *Sanctorum*, quo ad minores *inuentus eſt. Et omnium qui interfecti ſunt in terra*, de quibus datur intelligi quod & ſangnis malorum qui per eos qni interfecti ſunt in terra ab eis requiretur, quos iniuſte occiderunt, quia ſi malus malum occidit occiſorem non excuſat malitia occiſi.

SYNOPSIS
CAPITIS DECIMINONI.

POST damnationem purpuratæ meretricis nempe Babylonis, deſcribitur beatorum gaudium & gratulatio tum de eius damnatione, tum quod dies nuptiarum Agni & retributio adueniat, deinde Chriſtus habens in fœmore ſcriptum Rex regum & Dominus dominantium, gladium ore vibrans regali gloria & pompa ad ſuos animandos ac tuendos, Antichriſtumque atque eius ſectatores perdendos aduenicns commemoratur, Antichriſtus & eius præcurſor ſiue Pſeudopropheta viui à terra abſorbentur.

CAPVT DECIMVMNONVM.

1. POST hæc audiui quaſi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium: Alleluia: Salus & gloria, & virtus Deo noſtro eſt:

2. Quia vera & iuſta iudicia ſunt eius, qui iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in proſtitutione ſua, & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de manibus eius.

3. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus eius aſcendit in ſæcula ſæculorum.

4. Et ceciderunt ſeniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adorauerunt
A Deum ſedentem ſuper thronum dicentes: Amen, Alleluia.

5. Et vox de throno exiuit, dicens, Laudem dicite Deo noſtro omnes ſerui eius, & qui timetis eum, puſilli & magni.

6. Et audiui quaſi vocem turbæ magnæ, & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorum magno-
B rum dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens.

7. Gaudeamus, & exultemus & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe.

8. Et datum eſt illi, vt cooperiat ſe byſſino ſplendenti & candido. Byſſinum enim, iuſtificationes ſunt ſanctorum.

9. Et dixit mihi: Scribe: Beati qui ad
C cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt, & dicit mihi: Hæc verba Dei vera ſunt.

10. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Ieſu. Deum adora. Teſtimonium enim Ieſu, eſt, ſpiritus prophetiæ.

11. Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur Fidelis, & verax, & cum iuſtitia iu-
D dicat, & pugnat.

12. Oculi autem eius ſicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen ſcriptum, quod nemo nouit niſi ipſe.

13. Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine, & vocatur nomen eius, Verbum Dei.

14. Et exercitus qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo & mundo.

15. Et de ore eius procedit gladius ex
E vtraque parte acutus, vt in ipſo percutiat Gentes. Et ipſe reget eas in virga ferrea: & ipſe calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.

16. Et habet in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.

17. Et vidi vnum Angelum ſtantem in ſole, & clamauit voce magna dicens omni

omnibus auibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei.

18. Vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, & seruorum, & pusillorum, & magnorum.

19. Et vidi bestiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos, ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, & cum exercitu eius. B

20. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure.

21. Et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius: & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

EXPOSITIO DECIMINONI Capitis.

Vers. 1. POST HÆC AVDIVI QVASI VOCEM MAGNAM TVRBARVM MVLTARVM.] Præmissa meretricis damnatione & exultationis admonitione, hic agitur de congratulationis executione. Diuiditur autem præsens caput in quatuor partes, in prima laus canitur & gratiarum actio redditur pro malorum extirpatione, in secunda pro bonorum glorificatione ibi, *& vox de throno exiuit*, in tertia rex noster D describitur vt victoriosissimus & inclytus ad triumphandum ibi, *& vidi cælum apertum & ecce equus albus*, in quarta, pœna Antichristi, & suorum sequacium concluditur ad præcauendum.

Diuisio capitis quadruplex.

Dicit ergo, POST HÆC AVDIVI QVASI VOCEM MAGNAM,] quia ex magno desiderio turbarum multarum pro omni electorum collegio *in cælo*, id est in Ecclesia vel in curia cælesti, *dicentium, Alleluya*. Nota quod Alleluya vt ait Haymo græcus sermo est, & interpretatur, *laudate Dominum* & quia Alleluya ignotum est, ideo addit, *laus & gloria & virtus Deo nostro*, est laus, ob supereminentem excellentiam, gloria ob maiestatis magnificentiam, virtus ob mirabilem potentiam, vel aliter Alleluya refertur ad essentiam laus, gloria, & virtus ad personas.

Cur laus, gloria & virtus Deo.

Nota Alleluya quod cantatur ab electis quadruplicem effectum designat, scilicet creationis, conseruationis, reparationis, glorificationis. Vel quia in Deo est potentia creans, clementia miserans, sapientia gubernans, præsentia sustentans. Merito igitur est collaudandus Deus.

Alleluya cantatum ab electis quid notat.

Vers. 2. QVIA IVSTA ET VERA IVDICIA EIVS.] sunt vera promissa reddendo vel prædicta adimplendo, iusta vnicuique secundum merita reddendo & retribuendo, Psalm. *Fidelis Deus in omnibus verbis suis*. Et re vera iusta sunt iudicia eius quia indicant iam præsentia & tandem rei euidentiam. *De meretrice ma*A*gna*, quæ ciuitas mala vel multitudo impiis, quæ ciuitas mala *corrupit terram in prostitutione sua*, & multiplici sorde, & maxime simonia & auaritia, *& vindicauit sanguinem seruorum suorum de manibus eius*, id est vindicauit finali exterminio & miseria.

Psal. 144. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis.

ET ITERVM DIXERVNT ALLELVYA,] pro laudis indeficientia: de hoc Cassiodorus Alleluya cantus honoris est, vt cum sit in Hebræa lingua reconditum nullo tamen constat alio sermone translatum, hoc Græcus, hoc Latinus, hoc Chaldeus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cuncta terrarum natio, & quicquid est debitum diuinitati dignitate huius nominis pia deuotione honoratur, nulli absonum, nulli videatur absurdum quod omnes celebrant, quod gaudia sua sunt, cum huiusmodi nominis suauitate prolata. Vers. 3.

Deinde ostendit Ioannes qualis erit vindicta, *& fumus eius ascendit in sæcula sæculorum*, hoc dicit pro tenebrosa amaritudine tormentorum.

ET CECIDERVNT VIGINTIQVATVOR SENIORES,] quantum ad vtriusque testamenti sanctos, *& quatuor animalia*, per quos vniuersi Doctores designantur, hi ceciderunt se humiliando, *& adorauerunt sedentem super thronum*, id est super ecclesiam illum magnificando & venerando, *dicentes*, ore profitendo, *Amen Alleluya*, & vere ineffabiliter laudabilem conclamando. Vers. 4.

Sed quæritur quare ponitur Amen cum Alleluya? Responsio amen dicitur testimonium meritorum confirmando de quibus supra, sed Alleluya ex seipsis testimonium proferendo. C

ET VOX DE THRONO EXIIT DICENS LAVDEM DICITE DEO NOSTRO.] Ostensa exaltatione super meretricis damnatione, hic prosequitur de propria saluatione, præmittens ergo exaltationem subdit, *& vox de throno exiuit dicens, Laudem dicite Deo nostro*, eius beneficia recordando & recolendo, bonitatem narrando, vt enim ait commentator super Angelicam Hierarchiam. Laus est enarratio bonitatis laudatæ, Isaiæ. Laudabunt pro exaltatione cordis omnes sancti eius, *vel serui*, id est vos qui sancte seruitis ei. Luc. 1. *Seruiamus ei in sanctitate, & iustitia coram ipso*. Seruitute inquam filiali & casto amore non seruili timore. *Et qui timetis Dominum pusilli & magni*, id est omnes qui scrutantur viam mandatorum suorum, & timantur semitam consiliorum & mysteriorum. Vers. 5.

Luc. 1.

Omnes Deum debent celebrare.

ET AVDIVI VOCEM QVASI TVBÆ MAGNÆ,] propter magnam deuotionem. *Et sicut vocem aquarum multarum*, id est, propter psallentium collocutionem. *Et sicut vocem tonitruorum multorum*, id est multorum impiorum terrorem, *dicentium Alleluya*, vocali concordia animorum, *& laudem dicite quoniam regnauit Dominus*, qui potenter curat, Deus qui sapienter gubernat, *omnipotens*, qui gloriose triumphat, sed videtur, quia se nobis communicat. Vers. 6.

Sed quare dicitur *vocem quasi tubæ magnæ*? Respondeo ad denotandum quod cælestis non possunt apprehendi sicut sunt, nec videri, sed in speculo & in ænigmate.

Sed quæritur ex quo ab initio regnauit Dominus E quare pro illo tempore sancti dicebant Alleluya quoniam regnauit Dominus? Respondeo, Dominus dicitur regnare, tripliciter, vel per potentiam & sic regnat super omnes bonos & malos, quia quamuis malus homo, & Angelus gratis noluerunt se subiicere voluntati diuinæ: ordinationem subterfugere nequeunt, prout ait Anselm lib. 1. Cur Deus homo, & ponit exemplum de volente fugere ne esset sub cœlo, eo enim quod fugeret ex vna parte cæli alteri appropinquaret. Secundo dicitur regnare per regiminis gubernationem & voluntariam subiectionem eorum. Et sic dicitur regnare super credentes postquam princeps mundi huius eiectus est foras, Ioan. 9. Vel dicitur

1. Per potentiam.

2. per regiminis gubernationem.

Ioan. 9.

1.Cor.3.

tur regnare per euacuationem omnis alterius potestatis, quando erunt io statu finali 1.Cor. 3. *Cum tradiderit Deo Patri regnum euacuabit omnem potestatem.*

Vers. 7. Prou.vlt. Matrimonium Ecclesiæ & sponsi eius.

Secundo modo loquitur hic, Gaudeamus et exultemus,] de bono creato, de stola animæ & corporis. Prouerb. vlt. *Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus*, vel gaudeamus in homine interiori & exultemus in homine exteriori, *& demus gloriam ei*, tāquam omnium bonorum largitori, *quia venerunt nuptiæ agni*, id est Christi & Ecclesiæ cum desponsauit nostram substantiam, *& vxor eius*, in est Ecclesia, *præparauit se*, cum se facit idoneam, deponendo veterem tunicam bāeum nuptiarum, contractus fuerunt in Prophetarum sponsione, perfectum autem matrimonium fuit per verbum de præsenti in mutua Angeli & Mariæ collocutione, consummatum in carnis & Verbi vnione, solemnizatum in Ascensione.

B

Vers. 8. Byssinum vestimentum quid denotet.

Et datum est illi,] id est Ecclesiæ, ab eo à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, *vt cooperiat se byssino splendenti & candido*, byssino inquam, id est iustitiæ merito splendenti boni operis, exemplo candido, virtutum exercitio; vnde splendor refertur ad factum, candor ad sanctitatē, byssinum enim est indumentum factum ex bysso, byssus vero est genus lini quod crescit in Ægypto, ait Isidor. Et significat indumentum iustitiæ, quod est splendidum puritate, & immaculatum à sordibus vitiorum, & candidum decore virtuosorum operum, & sequitur verbi expositio, *byssinum vero iustificationes sunt sanctorum*, quo candidi sunt interius, quoad seipsos, & splendidi exterius quoad alios, & sequitur in vita Angelica ad operandum conuiuium præparatum propter Agni & Ecclesiæ connubium.

C

Vers. 9.

Et dixit,] scilicet Angelus, *scribe hoc*, scilicet quæ sequuntur, *beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt*, scilicet fœlices sunt qui vocantur, scilicet ad supernum & cæleste conuiuium, vel fideles.

Sed quæritur quare dicit ad cœnam cum dicatur. Matth. 20. *Dicite inuitatis prandium meum paraui*? Responsio. Post prandium sequitur cœna, post cœnam non restat prandium. Beati ergo qui ad cœnam nuptiarum vocati sunt.

D

Gloria beatorum quibus denotatur.

Et in hoc verbo describitur gloria beatorū quantum ad incomprehensibilem fructum, quem probat oblatio liberalitatis cum dicitur, *vocati*. Sed indissolubilem nexum, quem probat adhæsio æternitatis nuptiarum agni, sed insatiabilem gustum quem probat refectio satietatis ad cœnam, sed indefectibilem statum, quem probat perfectio integritatis beati.

2.Petr.2. 2.Petr.5. 2.Petr.2.

Quantum ad primum nota quod hæc vocatio nunciatur in gloria. 1.Pet. 2. *Qui de tenebris nos vocauit in admirabile lumen*, certificatur per merita. 2.Petr. 5. *Quapropter fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.* Ratificatur in gloria. 1.Petr. 2. *In hoc enim vocati estis quoniam Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.*

E

Matt.26. Hester 2.

Quantum ad secundum nota quod nuptiæ tria includunt, scilicet cultum parationis, supra eodem capite, *gaudeamus & exultemus omnes, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se.* Tempus expectationis. Matth. 26. *Intrauerunt cum eo ad nuptias* Chorus exultationis Hester. 2. *Iussit conuiuium præparari magnificum cunctis principibus & seruis suis pro coniunctione & nuptiis Hester.*

Luc.18. Esdra 2. Luc.19. Luc.10.

Circa tertium est notandum, quod est cœna liberaliter communicata. Luc. 18. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos.* Ordinabiliter dispēsata. Esdræ 2. *Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis.* Damnabiliter excusata. Luc. 19. *Dico autem vobis quod nemo aliorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.* Oculo contemplationis attingitur. Luc. 10. *Beati oculi qui vident quæ vos videtis*, iubilo exultationis fungitur. O beati serui tui, qui stant coram te semper.

A

Vers. 10. Prædestinati tandem beati.

Et dixit mihi,] me vlterius confortando, *hæc verba Dei vera sunt*. Et ideo merito admittenda, quod vocati ad cœnā vocatione prędestinationis sūt beati.

Sed ad quid ponunt hoc, cum certum sit omnia verba hæc scripta esse vera? Responsio, vt & citius & firmius credantur à nobis, & in maiori auctoritate habeantur non sua, sed Dei verba quæ dixit protestatus esse vera.

Vers. 11.

Et cecidi ad pedes eius,] in signum humiliationis, *vt adorarem eum*, per reuelationem tantæ dignationis.

B

Cur Angelus adorat Angelum. Dan.4.

Sed quæritur quare Ioannes hoc fecit cum sciret solum Deum esse adorandum? Responsio. Est adoratio latriæ qua solus Deus est adorandus, & latria est dictio Græca quę interpretatur seruitus nō quæcunque sed quæ soli Deo debetur. Vt hic August. contra Faustum. Est adoratio duliæ, quæ est exhibitio reuerentiæ de qua Dan 4. cap. Et hoc voluit Ioannes adorans Angelum, *& dixit mihi*, verbum dicendi replicando vt alliciat concupiscibilitatem ad degustationem, *vide ne feceris conseruus tuus sum & fratrum tuorum*, eidem dominationi deseruientium, *habentium testimonium Iesu: Deum adora: testimonium enim Iesu est spiritus prophetiæ*, id est omnes spiritus prophetici Christo Iesu testimonium perhibent.

Ios.5.

Nota quod in veteri Testamento permiserunt Angeli se adorari. Iosue 5 Hic vero non, cuius est ratio, tunc non erat Deus homo, nunc autem humanam naturam assumpsit, quia hanc in auctore suo supra se eleuatam recognoscunt, *& vidi cælum apertum.*

C

Ostensa generali damnatione malorum sub typo Babylonis, ostenditur specialis damnatio rectorum, scilicet Antichristi, & diaboli sub specie bestiæ & draconis. & quia aliquis posset quærere quis potuit istorum superbiam deuincere, ostendit incidentaliter Christi insuperabilem potentiam, dominantem aduersariorum præsumptionem, & audaciam quam describit, primo vt in carne venientem, secundo vt in cruce morientem, ibi *vestitus erat veste respersa sanguine*, tertio vt in fine iudicantem, ibi *& de ore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus*, quarto vt Monarchiæ præsidentem, ibi, & *& habebat in vestimento & in femore suo*, &c. Dicit ergo.

D

Vers. 11.

Et vidi cælum apertum,] id est reseratum cæli palatium, cum Christus de throno maiestatis descendit paternæ ad hemisphærium nostræ mortalitatis, *& ecce*, quantum ad naturæ assumptæ veritatem, *equus albus*, quantum ad singularem innocentiam, *& qui sedebat super eum*, quantum ad diuinitatis eminentiam & prudentiam. *Et vocabatur fidelis & verax.* Et cum iustitia pugnat & iudicat, distingue ista quatuor, Christus dicitur fidelis in promissis, verax in doctrinis, iustus in iudiciis, & fortis in victoriis.

Christi Domini descriptio.

E

Vers. 12.

Oculi eius,] quantum ad illustrationem veritatis, *sicut flamma ignis*, quantum ad charitatis inflammationem. *Et in capite eius diademata multa*, quantum ad præsidentiam regiæ maiestatis, & dignitatis, *habens nomen scriptum*, quantum ad titulum christianitatis, *quod nemo nouit nisi ipse*, quantum ad secretum incommunicabilis deitatis, hoc nomen est Deus homo, vel Iesus, vel Emanuel.

Sed qualiter nemo nouit nisi ipse nomen eius cum ipse dicat in Ioanne, quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis? Responsio. Pro tanto dicitur ipse solus nomen suum agnoscere, quia ipsi soli congruit esse Deum & hominem & nostræ salutis auctorem, *neque enim est aliud nomen in quo oporteat nos saluos fieri* Act. 4.

Act.4. Quæstio.

Sed dicitur scriptum cuius scripturam Gabriel & Maria conscripserunt. Primam litteram scripsit Gabriel

Et ipse ne- /
briel Mariam salutando. *Aue* inquit *gratia plena*. Scripsit Mariam collaudando, *Dominus*, inquit *tecum benedicta tu in mulieribus*. Scripsit tertiam, Mariam consolando, *ne timeas*, inquit, *Maria*, quoniam, *inuenisti gratiam apud Deum*. Scripsit & quartum, conceptum & partum diuinum Mariæ annunciando. *Ecce concipies & paries filium*. Scripsit & quintam, nomen nascituri notificando, *vocabis nomen eius Iesum*. Scripsit & sextam [generositatem filij describendo, *hic erit magnus & filius altissimi vocabitur*. Scripsit & aliam, eius potestatem declarando, *& dabit Dominus Deus* inquit, *sedem Dauid patris eius, & regnabit in æternum*. Hæ sunt septem litteræ quas cælestis paranymphus scripsit in nomine paruuli nascituri. Octauum scripsit Maria, modum conceptus ab Angelo inquirendo, *quomodo fiet istud*. Scripsit & nonam, causam dubitationis assignando, *quoniam virum non cognosco*, id est me non cogniturum propono. Scripsit & decimam, per Gabrielem modum facti audiendo, *spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit*, &c. Scripsit & vndecimam, per conceptum sterilis suum propositum confirmando, *& ecce Elisabeth cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua*, &c. Scripsit & duodecimam, consensum suum humiliter exhibendo, *ecce*, inquit, *ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum*, vnde perfecte scriptum est nomen eius, quia *Verbum caro factum est & habitauit in nobis*, & in nostris factus humilis qui in propriis permansit excelsus, vt vere possit dicere Maria, *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*, quia vt dicit, homo factus est Deus.

VERS. 13. Sequitur VESTITVS ERAT SANGVINE.] veste aspersa ad litteram carne cruenta proprio sanguine: fuit autem aspersus sanguine septem vicibus, primo in circumcisione, secundo in oratione quando *sudor eius factus est quasi gutta sanguinis decurrentis in terram*. Matth. 26. tertio in coronatione, quarto in flagellatione, quinto in pedibus, & sexto in manuum perforatione, septimo in lateris apertione. Ioan. 19. hoc modo figuratus fuit in lege. Exod. 17. vbi præceptum fuit aspergere sanguinem agni super vtrumque postem septies. Item in intinctione tunicæ Ioseph in sanguine hœdi. Gen. 37. Item Isaiæ. *Sed quis est iste qui venit de Edom intinctis vestibus de Bosra*, & sequitur *quare rubeum est indumentum tuum, & vocabatur nomen eius verbum Dei*, quoniam omnia per ipsum & ex se prodierūt, Verbū inquam à Patre æternaliter genitum, in precium nostræ redemptionis expositum in premium nostræ retributionis exhibitum.

Christus sanguine aspersus septies. Matt. 26.

Nota de occasione istius in expositione huius verbi. *Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil*, in quo verbo Ioannes figens aquilares aspectus in ipsum verbum describit plenitudinem vniuersi, & secundum hæc, duo notantur, scilicet productio vniuersalis, creaturæ, scilicet cum dicit, *omnia per ipsum facta sunt*, permissio defectus intellectualis *& sine ipso*. Primum probat effectus facti. Secundum defectus nihili.

Circa primum nota quod sub verbo intelligitur causa primordialis, qua probatur veritas facti, causa vniuersalis qua probatur communitas omnium credentium.

Nota quod verbum est originaliter emanans: quia æterni patris expressiuum in respectu eius à quo manat liberaliter spirans, quia vniuersi amoris spiratiuum in respectu ad spiritum quem spirat: Exemplariter creans: quia vniuersi productiuum ad dictum quod creat. Quantum ad primum verbum dicitur imago: quia æterni patris expressiuum in respectu eius cum quo habet æqualitatem in mensura, alienitatem in potentia, identitatem in natura: de istis tribus Ioannes 1. *In principio erat verbum* quod æternitatem, *& verbum erat apud Deum* quoad alienitatem

Verbi diuersi respectus.

A *& Deus erat verbum* quoad identitatem. Quoad secundum nota quod Verbum habet habitudinem ad amorem spiratum & sic dicitur filius qui habet primicitatem emanationis, auctoritatem missionis. Ecclesia. 1. *Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis*. *Eccl. 1.*

Quoad tertium nota quod verbum comparatur ad omne creatum & sic appropriatur ei ratio exemplaris, & tunc dicitur ars dispositiua ideo assimilatiua forma, vel ratio productiua ad Hebræos. 11. *Fide intelligimus sæcula verbo Dei*. Circa secundum principale sciendum, quod verbum dicitur causa actualis: quia est ratio exemplaris in conceptu verbi, intellectualis in aspectu Angeli realis: in extra proprij esse, de istis, *dixit & facta sunt*. *Verbum causa exemplaris.*

B Circa tertium nota quod verbum est causa vniuersalis omnia præcipiens per modum, bonitatem informans, per speciem pulchrificantem, quietans per ordinem terminantem. Ratio est quia *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*.

Nota quod nihil accipitur priuatiue, & sic significat peccatum quod est pure nihil in nihilo: igitur sic acceptum est defectibilitas principij: priuat enim modum principij efficientis instabilitas medij: & sic priuat ordines medij reficientis instabilitas termini, sic priuat pondus termi quietantis de 1. Psalm. *Substantia mea tanquam nihilum ante te*. De secundo Isa. *Omnes gentes tanquam non sint reputabuntur*. De tertio, Sap. 4. *Si quidem in nihilum computabuntur*. *Nihil sumi- tur hic pri- uatiue.* *Psal.* *Sap. 14.*

ET EXERCITVS,] & omnium fidelium multitudo, *qui sunt in cœlo*, id est in ecclesia omnino & C merito sequebantur cum per viam humilitatis, paupertatis, & castitatis, *& equis albis*, id est in cordibus mundis, *vestiti bysso alba & munda*, id est iustitia, quæ mentem albam per innocentiam, & mundā per operum euidentiā requirit: hæ enim sunt duæ partes mysticæ declinare à malo & facere bonum, secundum August. VERS. 14.

ET OB ORE IPSIVS PROCEDEBAT GLADIVS,] id est subtilis sententia, *ex vtraque parte acutus*. Vt puniat in corpore & in anima, *vt in ipso percutiat omnes gentes*, per vniuscuiusque exigentiam, *Et ipse reget eos in virga ferrea*, quia inflexibilis eius iustitia, talis igitur dignus est iudicare, quia *ipse calcauit torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis*, & superauit mortem quæ primo homini peccanti Deo illata D fuit, sed Christo resurgente fuit destructa in ipso & in nobis finaliter destruetur. 1. Cor. 6. *Nouissime inimica destruetur mors*. VERS. 15. *Mali in corpore & anima puniuntur.* 1. Cor. 6.

ET HABET IN VESTIMENTO ET IN FOEMORE SVO SCRIPTVM REX REGVM ET DOMINVS DOMINANTIVM,] exponens Greg. super Ezech. quid vestimentum eius nisi corpus quod assumpsit de virgine, quid per femur nisi quia descendit à patribus carnis propagine quod signatum est per hoc quod antiqui Patriarchæ recipiebant iuramentū sub femore. Vnde Abraham præuidens Filium Dei ex suo semine ait, *Pone manum tuam sub femore meo & iura*, &c. Gen. 20. Habet igitur scriptum, *Rex regum & Dominus dominantium*, quantum ad vniuersa E se imperium cælestium & terrestrium, sibi acquisitum per crucis trophæum, & diræ mortis supplicium, & sequitur prædicatorum admonitio ad congaudendum super malorum supplicia. Vnde dicit. VERS. 16. *Gen. 20.*

ET VIDI VNVM ANGELVM,] id est prædicatorum cælestium, *stantem in sole*, per claritatis exemplum & charitatis incendium, prædicatores enim debent stare in camino tribulationis. Iac. 1. *Exortus est sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius, cecidit & decor eius periit* in radio contemplationis, in Psal. in *sole posuit tabernaculum suum*, in pretioso prædicationis. Eccles. 14. tripliciter sol exurit montes, quia prædicatio debet esse exhortatoria, consolatoria, comminatoria & ædificatoria, ecce sol illuminans, &c. *Et clamabat* *Iacob. 1.* *Psal. 18.* *Eccl. 14.* *Sol triplicitèr vrit.*

clamabat voce magna, id est prædicatione secura, & libera, *dicens omnibus auibus*, id est cunctis fidelibos qui debent esse solertes vt anes in aspiciendo, sublimes in cootemplando, cælestes in conuersando, agiles in operaodo. Ioan. 13. *Homo nascitur ad laborem. Et aues ad volandum, qui volabat per medium cælum*, ad litteram discurrendo mentis intuitu per omnes ordines cælestium spirituum, ad consideraodum quantus sit ordo, quantus splendor Cherubin, quanta discretio thronorũ, quanta eminentia dominationes possunt, quãto moderamine principatus regũr, quãta sublimitate potestates cohęrẽt, quãta denique prodigia Virtutũ, secreta Archangelorum, mysteria Angelorum, adhuc timando cuncos Prophetarum, conuentos Patriarcharum, cœtus Apostolorum, exercitus Martyrum, collegia Confessorum, choreas Virginum, deinde ascendendo ad supernæ matris regale postquam immediate apparet totius Trinitatis imperiale fastigium. A B

Triplex prædicatio. Ioan. 13.

Et nota quod istæ aoes habent alas senas, quæ sunt meditatio, expectatio, admiratio, intuitio, oblectatio vel liquefactio, volat autem quisque per medium, tamen non eleuatur ad sursum superbiæ, deorsom auaritiæ, introrsum concupiscentiæ, retrorsum culpæ, dextrorsum prosperitatis, sinistrosum aduersitatis.

Iusti alæ senæ.

VENITE CONGREGAMINI AD COENAM MAGNAM DEI.] Ista cœna dicitur hic quoddam accidentale gaudium de iustitia in pœna reproborum relucente, venite ergo per eius auxilium, post eius vestigium ad eius conuiuium in quo præparabit Pater locum, Filius ministrabit cibum, Spiritus sanctus, potum, Angeli cantabunt canticum, Sancti dicent tripudium, venire ergo. C

Vers. 18. VT MANDVCETIS CARNES REGVM,] vt in cruciatu impiorum tam maiorum quem minorum videatis vindictam, *vt manducetis carnes regum*, ad litteram principum, *& tribunorum*, id est balliuorum qui nocent pauperibus, vt placeant superioribus suis, *& carnes fortium*, id est militum & diuitum, & *equorum*, id est subditorum, *& sedentium in ipsis*, id est prælatorum, *& liberorum*, id est clericorum qui dicunt, semen Abrahæ sumos & nulli seruiuit, *& pusillorum & magnorum*, id est omniom generaliter cuiuscunque conditionis sunt, & sequitur Antichristi & suorum sequacium deiectio & in illis coofusio. Vnde dicit. D

Iusti omnibus tandem dominabuntur.

Vers. 19. ET VIDI BESTIAM,] id est Antichristum effrenatum & impetuosum, *& reges terræ*, sola terrena appetentes, *& exercitus eorum*, id est omnes eisdem seruientes & adhæreotes, *congregatos militia ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo*, id est cum Christo præcedente in ecclesia, *& cum exercitu eius*, id est cum sanctorum militia.

Vers. 20. ET APPREHENSA EST BESTIA,] id est Antichristus crudelitate plenus & nequitia, *& cum ea pseudopropheta*, id est aliquis fautor hęresiarcha, *plena dolo & de versutia*, de ista apprehensione dicitur ad Thes. *Et tunc reuelabitur ille iniquus filius perditionis, quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui*, ibi autem gloss. dicit quod virtute visionis, & per se siue per Michaelem interficiet, *& qui fecit signa coram ipso* fictis miraculis decipieodo, *quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ*, vita & doctrina se Antichristo conformando *Et qui adorauerunt imaginem bestiæ eius*, ad litteram statuam nomini suo dedicatam deificando, *viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis*, ad pœnæ acerbitatem & sulphuris ob fœtoris calamitatem, *viui ergo missi sunt*, id est repente, simile habetur in Psal. *Descendant in infernum viuentes*, id est repente. Non est autem intelligendum quin moriantur. Sed ob miseræ vitæ æternitatem & moriendi impossibilitatem & dicuntur, *viui missi in stagnum*. E

Antichristus & eius pseudopropheta in pœna æterna destinati. 2. Thess. 2.

S. Beroard. de Senis in Apocal.

ET SEQVACES EORVM OCCISI SVNT,] id est occidentur, *gladio sedentis super equum*, & sententia Christi irreuocabili, *qua procedit ex ore ipsius*, auctoritate irrefragabili, *& omnes aues*, id est omnes sancti agiles dote glorificationis, *saturata sunt de carnibus eorum*, id est delectati in tormentis eorum. Psal. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam.* Vers. 21.

Psal. 57.

SYNOPSIS CAPITIS VIGESIMI.

IDETVR à Beato Ioanne Angelus, habens clauem abyssi, ligans in ea Sathanam per mille annos, quibus finitis iterum soluitur, congregans gentes, Gog, & Magog ad Antichristum, vt pro eo pugnent contra Christum & Christianos, sed Deus eos igne de cælo misso perdet, Sathanam vero & Antichristum in tartara deturbabit. Iudicat Christus vniuersos mortales, regnant sancti cum eo, impij autem qui non sunt scripti in libro vitæ, cum diabolo in stagnum ignis mittuntur.

CAPVT VIGESIMVM.

1. T vidi Angelum descendẽ-
tem de cœlo, habentem cla-
uem abyssi, & catenam ma-
gnam in manu sua.
2. Et apprehendit draconem, serpentem
antiquum, qui est diabolus & satanas, &
ligauit eum per annos mille.
3. Et misit eum in abyssum, & clausit,
& signauit super illum, vt non seducat am-
plius gentes, donec consũmentur mille an-
ni: & post hæc oportet illum solui modico
tempore.
4. Et vidi sedes, & sederunt super eas, &
iudicium datum est illis: & animas de-
collatorum propter testimonium Iesu, &
propter verbum Dei, & qui non adoraue-
runt bestiam, neque imaginem eius nec
acceperunt characterem eius in frontibus
aut in manibus suis, & vixerunt, & regna-
uerunt cum Christo mille annis.
5. Cęteri mortuorum non vixerunt, do-
nec consummentur mille anni. Hæc est
resurrectio prima.

6. Beatus, & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdotes Dei Chriſti, & regnabunt cum illo mille annis.

7. Et cùm conſummati fuerint mille anni, ſoluetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet Gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

8. Et aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circuierunt caſtra ſanctorum, & ciuitatem dilectam.

9. Et deſcendit ignis à Deo de cælo, & deuorauit eos, & diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, vbi & beſtia.

10. Et pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius conſpectu fugit terra & cælum, & locus non eſt inuentus eis.

12. Et vidi mortuos, magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu throni: & libri aperti ſunt, & alius Liber apertus eſt qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant, & iudicatum eſt de ſingulis ſecundum opera ipſorum.

14. Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda.

15. Et qui non inuentus eſt in Libro vitę ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

EXPOSITIO VIGESIMI Capitis.

Vers. 1. ET VIDI ANGELVM DESCANDENTEM DE COELO, &c.] Oſtenſa Antichriſti damnatione, hic de hoſtis antiqui finali exterminatione agit. Et vt vides adhibeatur dicenti primo pręmittit ipſios allegationem factam in primo Aduentu, ſecundo ſubnectit futuram condemnationem in ſecundo Aduentu, ibi *diabolus qui ſeducebat eos miſſus eſt in ſtagnum ignis*. Tertio declarat formidandum imperium Chriſti præſidentis ibi, *Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum.* Quarto æquum iudicium iudicantis, ibi, *& iudicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundum operà ipſorum.*

Dicit ergo, ET VIDI ANGELVM DESCENDEN-

A TEM DE COELO] id eſt Chriſtum aſſumentem faſtigium, & ſolium æternæ maieſtatis, Ioan. 3. *Rex deſcendit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco.* *Ioan. 3.*

Sed qualiter deſcendit de cœlo qui dicit in ſcriptura, cœlum & terram ego impleo? Reſpondeo hic deſcenſus, nihil eſt aliud quam carnis aſſumptio vt dictum eſt, patet igitur quod non ſeruatur ordo hiſtoriæ, nunc autem reuertitur incidentaliter ad ſuperiora facta in primo aduentu, vt concludat propoſitum de ſecundo, *habentem clauem abyſſi*, id eſt poteſtatem ſuper diabolum ligandi & ſoluendi eum quãtum voluit, nihil enim poteſt niſi permiſſus, nec ſolum habet poteſtatem ſuper diabolum ſed ſuper omnia. Vnde ſequitur, *& cathenam magnã*, id eſt ineuitabi- *Deſcenſus Chriſti.* *Diabolus nihil poteſt niſi permiſſus.*

B lem potentiam, qua vniuerſa complectitur.

ET APPREHENDIT DRACONEM.] id eſt diabolum, qui ſic appellatur propter violentiam *ſerpentem*, ob fraudulentiam *antiquum* ob inueteratam malitiam, *qui eſt diabolus*, id eſt deorſum fluens propter iniquam ſuggeſtionem & verſutiam, *& ſathanas*, qui intelligitur aduerſarius propter ſuperbiam & contumeliam, *& ligauit illum*, in priori poteſtate, i. priuauit in parte, ſc. *per mille annos*, i. pro toto tempore quo numerus electorum completur, hoc eſt vſque ad tempus Antichriſti, & rectè per mille annos tempus quo perficitur numerus electorum intelligitur, componitur enim ex triplici denario nam decies centum ſunt mille, & ſunt in triplici ſtatu coniugatorum, contemplatiuorum Prælatorum, & triplici tempore, ſcilicet legis nouæ, Moſaicæ & Vers. 2. *Plura dæmonis nomina.*

C Euangelicæ.

ET MISIT EVM IN ABYSSVM] id eſt in corda infidelium, vbi erectus à fidelibus hactenus dominatur, hæc miſſio non eſt niſi diuina promiſſio qua permiſit diabolum dominari in malos, *clauſit*, ſcilicet licentiam egrediendi ei interdixit, *& ſignauit*, & ſigillum appoſuit, ſc. ſignum crucis, quo ſic enim ſuperat, vt à fidelibus expellat, vnde Origen. Tanta eſt virtus huius ſignaculi, vt ſi in mente fideliter habeatur, nulla libido peccati præualere poſſit, ſed continuo ad memoriam reuocata eius motus peccati, & mortis fugiet exercitus, *ſignauit* inquit *ſuper illum*. Hic oſtendit quod diabolus omnino ſubiacet virtuti crucis, dicit ſic ergo fuit ligatus, *vt non ſeducat amplius gentes*, ſicut prius facere ſolebat, *donec conſummentur* *Cur hominũ abyſſus.*

D *anni mille*, i. quouſque Antichriſtus veniat, quia tunc fere erit completus numerus electorum, id eſt appropinquante mundi termino, *oportet*, quantum ad diuinam ordinationem *illum ſolui*, poteſtatem priſtinam relaxari ad exercitationem electorum, ad excæcationem reproborum, declarationem diuinorum iudiciorum, *modico tempore*, id eſt tribus annis, & dimidio, ſcilicet quantum regnabit Antichriſtus. Et ideo non eſt timendus quia cito exterminabitur.

Quæritur quare non ante ligauit eum, ſc. diabolum filius Dei in primo aduentu cum poſt incarnationem multos tentauerit, quia ſecundum Gregorium, quanto magis ſibi rebellare conſpicit tanto amplius expugnare contendit? Reſponſio, non vult dicere quin multos ſeduxerit poſt incarnationem Chri- *Cur Chriſtus in primo aduentu dæmonem non ligauit in abyſſum inferni.*

E ſti, ſed non tot ſicut ante, tenebat enim quaſi totum genus humanum alligatum, ſed per crucis trophæum deleuit mortis chirographum, & quaſi aboleuit hoſtis dominium.

Sed quæritur qualiter miſit eum in abyſſum, id eſt in corda infidelium, quia ſic videtur Deus cauſa peccati, & diabolus excuſabilis? Reſponſio ſicut Deus dicitur obdurare, quia non emollit per gratiam, ſic dicitur mittere diabolum in corda, quia non dat gratiam expellendi eum ex iuſtitia propter impiorum demerita. *Quomodo Deus obdurat.*

Quæritur de hoc quod ait, vt non ſeducat gentes donec conſumentur mille anni, ergo poſtea eſt ſeducturus?

ctus?Respondeo quod hæc dictio *donec* illo modo loquendi sumitur,quomodo dicitur,*oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri*,nec enim cum misertus fuerit non erunt oculi nostri ad Deum, quia semper erunt.Similiter ex parte ista ait vt non seducat donec consumentur , id est amplius non seducat,& ita ponitur negatiue,seu exclusiue,quia nunquam postea seducet.

In aduentu Domini idolatria relinquitur.

VERS. 4. ET VIDI SEDES] præmissa diaboli captiuatione,ostenditur libertas reddita Ecclesiæ post ligationem Sathanæ , scilicet ad bene operandum & præmiandum. Nota etiam magnum argumentum fidei nostræ in hoc valet quod in aduentu Domiui erat relinquenda idololatria , scilicet in signum quod iste veniebat qui solus adorari debebat.Dicit ergo.

Iustorum premium.

ET VIDI S.] id est dracone ligato *sedes* , id est fideles paratos ad obediendum, *& sederunt super eas*,maiores scilicet bene regendo , & populum sibi commissum fouendo,& nutriendo, *& iudicium* , id est auctoritas iudicandi , *datum est illis* , id est Prælatis , & constat quod à Deo à quo omnis potestas deriuatur ad Rom. 3. si ergo superiores ratione iudicarent, Ecclesia esset aliter ordinata , *& animas decollatorum*, ostensa facultate puniendi ostenditur facultas ad regnum perueniendi. Sic enim canit sancta mater Ecclesia,erepti de durissimo Pharaonis imperio statim euolant ad cœlum.

Status felicitatis Beatorum.

Dicit ergo,ET VIDI ANIMAS DECOLLATORVM] id est martyrum , *propter testimonium Iesu*,id est perhibitum suæ humanitati , *& propter verbum Dei*,id est testimonium perhibitum suæ diuinitati. *Et qui non adorauerunt bestiam* , idest Antichristum ferocem & crudelem,*nec imaginem eius*,corporalem vel spiritualem , *nec acceperunt characterem eius*,scilicet aliquod signum ostensiuum , vel litteras quibus recognoscerent se esse sub ipsius Iurisdictione, sicut multi facient *in frontibus* , id est imperata professione,*aut in manibus suis* , actuali operatione,ecce igitur perueniendi stat modus , scilicet restificari pro Christo. Sequitur fœlicitatis status , & vt euidentior fiat exponitur ,*& vixerunt* post mortem vita gloriæ.*& regnauerunt cum Christo*,in cœlo quod nō fiebat ante aduentum Christi *mille* , id est æternaliter,& fortè Ioannes hic loquitur de gloria beatorum ante iudicium : totum autem tempus quo oportet impleri numerum electorum postquam tecipieoc animæ corpora,& regnabunt in æternum significatur per mille annos.

Animæ Sanctorum hic & in præsenti viuunt.

Nota quod signanter dicit , vixerunt & regnauerunt non dicit viuent & regnabunt,quia iam in præsenti viuunt,& regnant animæ sanctorum ex quo interfecti sunt pro Christo,quod est contra hæreticos, qui dicunt quod nullus intrat in regnum cœlorum vsque post iudicium.

Animæ sanctæ non expectato vltimo iudicio visione Dei fruuntur.

VERS. 5. ET CÆTERI MORTVORVM] id est omnes illi mortui qui non incesserunt per abrupta vitiorum,hi inquam *non vixerunt* vita gloriæ , sed morte calamitatis & miseriæ, *donec consumentur mille anni* , id est donec consummata fuerit malitia malorum & iustitia bonorum vt resumptis corporibus illi ad regnum reuehantur , isti æterno supplicio deputentur.*hæc est resurrectio prima* , quia diabolus ligatus est qua homines resurgunt à peccatis , & qua ipsis mortuis statim animæ eorum æterna requie perfruuntur, & resurrectio prima respectu secundæ in qua corpus & anima simul glorificabuntur. In prima resurrectione sunt tria,exitus à peccato per pœnitentiam,perfectio in bono per iustitiam,introitus in gloriam in morte quoad animam.

Quænam Resurrectio prima.

Deinde ostendit Ioannes dignitatem & vtilitatem huius resurrectionis, quia resurrectio illa introducit ad secundam , quæ est plena & perfecta beatitudo & A liberat , à morte secunda quæ est æterna damnatio. Et nota quod resurrectio Christi dicitur prima exemplaritate fidei,firmitate,claritate. Vnde Apostolus reputat istam consequentiam necessariam si Christus resurrexit & nos resurgemus.

Vide consequentiam Apostoli.

VERS. 6. Vnde sequitur, QVI HABET PARTEM IN RESVRRECTIONE PRIMA.] & bene dicit qui habet partem, quia hæc resurrectio prima secundum partem fit,id est animam, resurrectio vero secunda fit secundum totum,i.secundum corpus & animam , *in his Secunda mors non habet potestatem*, i æternam damnationem quæ erit in corpore & anima , damnatio prima impartita dicitur mors,quia nec anima est ibi viuere,quæ à vita Dei aliena erit , nec corpus , quia B æternis doloribus subiacebit ait Aug.*Sed erunt Sacerdotes Dei & Christi*,offerentes sacrificiū suauitatis inæstimabilis,*& regnabunt cum illo mille annis*,i.millenario interposito regnant animæ beatæ exutæ à corpore.

VERS. 7. ET CVM CONSVMMATI FVERINT MILLE ANNI,SOLVETVR SATHANAS.] præostensa deiectione diaboli in primo aduentu ostenditur facienda in secundo aduentu eius, declaratur causa , actus & modus.Vnde dicit,*cum consummati fuerint mille anni*, i. totum tempus prius , *soluetur Sathanas de carcere suo*, id est laxabitur potestas eius , quæ modo ligatur in C cordibus reproborum,qui dicuntur ipsius carcer,quia inhabitat in eis , nec potest sæuire in sanctos sicut vellet. *Et exibit* de bonis ad malos suam potentiam exercendo.

Impiorum carcer dæmonis.

ET SEDVCET GENTES QVÆ SVNT SVPER QVATVOR ANGVLOS TERRÆ GOG ET MAGOG.] aliquos subuertendo,aliquos tentando , Gog & Magog secundum aliquos gentes sunt orientales secundum August. Tribus vicinæ sunt inter montes caspios,quæ venient in Hierusalem tempore Antichristi , secundum vero Augustinum,& alios Doctores per ista nomina signatur quod Antichristus persequetur Ecclesiam occultè & manifeste,nam gog & magog interpretantur tectum & detectum,*& congregabit eos ad prælium*,contra electos D animando,*quorum numerus est sicut arena* , maris infructuosi in bene operando.

Nominum gog & magog etymologia.

VERS. 8. ET ASCENDERVNT SVPER LATITVDINEM TERRÆ.] videlicet discurrendo & *circuierunt castra sanctorum*,i.Ecclesiam vt castrorum acies ordinatam *ciuitatem dilectam*,pro eodem accipitur,vt aliqui exponunt de ciuitate Hierusalem.

VERS. 9. ET DESCENDIT IGNIS A DEO DE COELO ET DEVORAVIT EOS.]finaliter exterminando , licet ad tempus permittantur regnare iusto Dei iudicio , *& diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulphuris*,i.in tormentum stabile,ardens & fœtens.

Animæ damnatorum semper cruciabuntur.

VBI BESTIA, ET PSEVDOPROPHETA,] id est E omnes sui complices cruciabuntur magna pœnæ acerbitate , *die ac nocte* , in quo continuitas , *in secula seculorum*,in quo æternitas.In hoc conuincitur error dicentium animas in inferno aliquibus interuallis temporum habere mitigationem pœnarum, cuius contrarium habetur hic. Vltimo ignis eorum non extinguetur & flāma æterna sine vllo remedio cruciabit.Iterū in hoc quod ait in sæcula seculorū,conuincitur error dicentium pœnam non esse sempiternam, de quo errore fuit Origenes , qui posuit diabolum & Angelos eius cruciatibus eruendos , sed quomodo ignis corporalis agat in spiritum non est præsentis speculationis.

Error Origenis adserentis de animabus damnatorum liberandis.

VERS. 11. ET VIDI THRONVM MAGNVM] Ostensa speciali damnatione ostenditur generalis damnatio reproborum:& quia hoc fiet Domino iudicante, ideo prius describitur , vt prædicator magnificus , secundo ,vt iudex deificus ergo dicit. *Et vidit thronum*

A *magnum*, id eſt Eccleſiã, auctoritate, & ſublimitate, *candidum* innocentiæ puritate, *& ſedentem ſuper eum*, id eſt Chriſtum Eccleſiæ præſideotem, & ipſam regentem, à *cuius conſpectu fugit terra & cœlum.*

Sed qualiter, quia ipſum appetunt omoia, eo quod eſt ſummum bonum: omoia enim bonum appetont primo ethicorum. Reſpondeo quia propter hoc dicuntur fugere, quia cœlum aëreum & terra inoouabontur & in decentiorem ſtatum traoſmutabuntur.

1.Cor.6. 1.Cor.6. *Præterit figura mundi*, quantum ad ſtatum noo naturam, *& locus non eſt inuentus ab eis.* videlicet quantum ad priorem ſtatum.

VERS.12. ET VIDI MORTVOS] quantom ad reſurrectionem mortuorum, *puſillos & magnos*, quantum ad differentiam iudicandorum, *ſtantes ante pedes* id eſt iudicia, & omnium ſanctorum qui omnia videbuot merita & demerita ſingulorum, *& libri aperti ſunt*, in quo reuelatio ſecretorum, iſti libri dicuntur contiocotia præceptorom. Iuxta illud Dan.10.cap. *Iudicium ſedit & libri aperti ſunt* eminentia ſanctorum. B

Dan.10.

Quot libri aperiuntur in iudicio. Tunc primus liber aperietur ad teſtificandum, ſecundus ad ſententiandum propriam conſcientiam ſingulorum, tertius ad accuſandum vel excuſandum. *Et alius liber apertus eſt qui eſt liber vitæ*, i. Chriſtus, tooc C

Chriſtus liber vitæ. aperietur, quando omnibus apparebit viſibilia, malos damnando, bonos præmiando, ſed dicitur vitæ, quia

Ioan.15. dator & reparator vitæ, imo ipſa vita, Ioan.15. *Ego ſum via, veritas, & vita*, vel liber alius diuina præſcientia, ſeu diſpoſitio quæ nunc latet, ſed tunc, omnibus apparebit, quando manifeſte videbitur, qui ſunt præſciti ad mortẽ, & prædeſtinati ad vitam, vel alius liber vis diuina, quemadmodum iotelligitur quicquid ea faciente recolitur.

In libro vitæ quinam ſcribantur. In iſto libro ſcribuntur ſancti per electionem, Dan.12. *Saluabitur omnis qui inuentus fuerit*, & de iſto

Pſal.138. libro ſcribitur, *aut dele me de libro vitæ*, & cuncti per promiſſionem, Pſalm. *In libro tuo omnes ſcribentur.* Iſte igitur liber aperietur & iudicati ſunt ex his per errat D torum correctionem, ſecretorum expreſſionem, meritorum diſcuſſionem, præmiorum proportionem.

Iudicium finale. ET VIDI MORTVOS MAGNOS] Sequitur iudicium finale, & diuiditur in tria, collegium multitudinis ſubditorum, iudicium certitudinis oculorum, *&*

1.Cor.5. *iudicati ſunt*, quoad primum 1. Corint. 5. *Oportet nos omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti*, Matt.25. *Congre-*

Matth.25. *gabuntur ante eum omnes gentes & libri aperti ſunt ſecundum opera ipſorum*, nam omnium merita & demerita

In finali iudicio merita & demerita omnium nota. omnibus erunt nota, vt hic habeant omnes iudicandi notitiam de materia iudicantis, Dan.7. *Iudicium ſedit & libri aperti ſunt.*

ET ALIVS LIBER APERTVS EST, QVI EST LIBER VITÆ] hic liber idem eſt quod prædeſtinatio E diuina, quæ dicitur liber Metaphyſicæ, eo quod in ea repræſentantur illi expreſſè qui ordinati ſunt ſimpliciter ad quandam vitam beatam, qui liber aperietur in iudicio, quia tunc apparebit manifeſtè qui ſuot ad beatitudinem aſſumendi, & qui non, *& iudicati ſunt mortui*, ex hjs quæ ſcripta erant in libro ſupple conſcientiarum, quia non ſolum iudicabuntur ſecundum opera & dicta, ſed etiam ſecundum intentiooes interiores ac cogitata.

Iuuentio etiam iudicabitur. ET DEDIT MARE MORTVOS SVOS] illud fiet ante iudicium, quod præcedet dicto mortuorum, licet hic ſcribatur poſt, quia frequenter in ſacra ſcrip-

VERS.13. tura prius facta poſtea deſcribuntur, reſurgent autem illi demerſi in mare ſicut in arida mortui, per mortem hic deſignantur animæ etiam io ioferno detentæ quæ redibunt ad corpora licet iam ſint mortuæ

Animæ damnatorum dediti corpora infernum inhabunt. morte culpæ & gehennæ. Ideo dicitur hic, *& infernus dedit mortuos ſuos, & iudicatum eſt de ſingulis*, repetitio eius eſt, quod dictum eſt ſupra ad maiorem aſſertionem.

A ET INFERNVS & MORS MISSI SVNT IN STAGNVM IGNIS.] id eſt in pœoam gehenoæ vbi voiuerſi immundi reponeotur, & per mortem hic intelligitur diabolus, cuius inuidia mors intrauit in orbem terrarum, ſicot ſol dicitur calidus effectiue, & ooo formaliter, dæmones autem ſunt immortales, per infernum autem intelliguntur peccatores damnati com dæmonibus, ſicut enim coolenſerunt eis in culpa, ſic aſſociabuntur io pœna ſecundum illud, Matt. 25. *Ite maledicti in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & Angelis eius*, ſic ibuot hi in ſupplicium: iuſti autem in vitam æternam, &c.

VERS.14.

Diabolus ipſa mors dicitur.

Matt.25.

SYNOPSIS
CAPITIS VIGESIMIPRIMI.

COELO ac terra renouatis, noua ciuitas Ieruſalem in Agni ſponſam à Deo parata oſtenditur, iuſtis glorificatis impiiſque in ſtagnum ignis detruſis, cuius ciuitatis murus, & portæ ac fundamenta deſcribuntur, & menſurantur, quæ vniuerſa, ſicut aurum & vitrum mundum, lapides pretioſi, ac margaritæ.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

1. ET vidi cœlum nouum,
& terram nouam. Primum enim cœlum, &
prima terra abiit, & mare iam non eſt.
2. Et ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de
cœlo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.
3. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei
cum hominibus, & habitabit cum eis. Et
ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum
eis erit eorum Deus.
4. Et abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors vltra non
erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.
5. Et dixit qui ſedebat in throno: Ecce
noua facio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fideliſſima ſunt, &
vera.
6. Et dixit mihi: Factum eſt, ego ſum
Alpha & *Omega*, initium & finis. Ego ſitienti

tienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.

7. Qui vicerit, possidebit hæc & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & Idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

9. Et venit vnus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni.

10. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem descendentem de cœlo à Deo.

11. Habentem claritatem Dei & lumen eius simile lapidi pretioso, tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum.

12. Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis Angelos duodecim, & nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13. Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab occasu portæ tres.

14. Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni.

15. Et qui loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem, & portas eius, & murum.

16. Et ciuitas in quadro posita est, & longitudo eius tanta est quanta & latitudo, & mensus est ciuitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo eius æqualia sunt.

17. Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum mẽsura hominis, quæ est Angeli.

18. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide, ipsa vero ciuitas, aurum mundum simile vitro mundo.

19. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus.

20. Quintum, sardonyx: sextum, sar-

A dius: septimum, chrysolitus: octauum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: vndecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum tanquam vitrum

B perlucidum:

22. Et templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23. Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus:

24. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam.

25. Et portæ eius non claudentur per

C diem, nox enim non erit illic.

26. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatũ, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

EXPOSITIO VIGESIMIPRIMI Capitis.

D ET VIDI COELVM NOVVM.] Tractatus continuatur sic: prima enim visio, fuit continens caput correctiuum septem Ecclesiarum, secunda continens spectaculum intelligentiarum, tertia continens piaculum excessiuum, per sonitum tubarum, quarta continens miraculum congressiuum plenum victoriarum, quinta continens periculum consumptiuum phialarum, sexta continens ergastulum punitiuum culpæ deliciarum, sequitur septima & vltima continẽs oraculum expressiuum vitæ cælicolarum, & diuiditur in duas partes, primo describitur renouatio creaturarum, secundo habitatio cælicorum. Item diuiditur in quatuor, primo scilicet, in commorationem nouitatis. *Et vidi cælum nouum*, demonstrationem ciuitatis vel nouitatis, *Et ego Ioannes vidi*, ostentationẽ
E dignitatis, *& audiui vocem*, comminationem celeritatis, *timidis autem*, &c. VERS. 1. *Quatuor visiones continebant.*

ET VIDI COELVM NOVVM ET TERRAM NOVAM.] per ista duo intelliguntur media elementa aër & ignis, hæc enim omnia innouabuntur, ideo subditur: *Primum enim cælum, & prima terra abiit*, non intelligendo quod eorum moretur substantia, sed quod ista vel ipsa manente, meliorabuntur in qualitatibus, & proprietatibus suis, quod totum cedet ad gloriam electorum, qui ex omni corde de creaturarum vestigiis laudant Deum. & rectè, sicut princeps videns domum in qua proditiones, & scelera à seruis suis commissa sunt, destruit illam domum, & postmodum aliam reædificat, sic poterit dicere Dominus, quia mũ- *Omnia elementa in melius mutabuntur.*

dus corruptus est ab inhabitantibus, illud Isa. 75. *Ec-*
Isa 75. *ce ego creo cœlos nouos & terram nouam*, vbi glossa non
ait alios, sed veteres in melius commutandos, quia
consumpta per ignem, mox abeunte igne, resument
Duo elementa consumuntur. speciem gratiorem, dicit hic glossa, quod ignis ille
conflagrationis non cuncta, vt non sint, in totum
consumet, sed duo tantum consumet, & duo in me-
liorem restituet speciem. Ex quibus videtur quod
ignis, & aqua transibunt, de aqua habetur, hic & ma-
re iam non est: de igne, Ioannis 15. *Lux lucernæ non*
lucebit amplius.
Ioan. 15. Sed quæritur quare potius hic allegat maxime de
igne, cum sit in propria materia, lux cui non est ali-
quid contrarium. Præterea ignis est maxime actiuus,
& species aliorum est magis passiua. Item mirum vi- B
detur quomodo ignis ab igne consumetur cum ignis
ad ignem nulla sit contrarietas? Item dicitur opti-
mum elementorum, aqua, & plurimorum vsui vtile,
& non tantum corporis, verum etiam animæ purga-
tiuum si assumpserit gratiam Spiritus sancti, quare
igitur consumetur? Respondetur quod nullum ele-
mentum transibit secundum suam substantiam, sed
omnia secundum quod sunt elementa & agentia, &
patientia adinuicem sic transibunt, ideo quia omnis
Quomodo elementa immutabuntur. transmutatio potius datur actiuis qualitatibus quam
passiuis, ad innuendum quod omnis huius transmu-
tatio elementaris cessabit dicitur potius in glossa
Bedæ quod ignis, & aqua ex toto consumentur quam
alia. Ignis enim essentialis qualitas est caliditas, aquæ C
formalis vero est frigiditas, reliqua vero, quia passi-
ua, & ideo defectiua sunt in meliorem faciem com-
mutanda, quæ facies erit impassibilitas, tunc defici-
ent huiusmodi qualitates quæ sunt actiuæ & passi-
uæ. Vnde August. 20. cap. elementorum corruptibi-
lium qualitates quæ corporibus nostris corruptibi-
libus congruebant ardendo penitus interibunt, at-
que illa substantia eas qualitates habebit, quæ corpo-
ribus immortalibus mirabili mutatione conueniant,
vt mundus in melius innouatus aperte accommode-
tur hominibus, & in carne in melius innouatis, *&*
mare iam non est, id est secundum formam priorem sui
status. Vnde August. 20. de ciuit. quod dicitur in A-
pocalypsi, Et mare iam non est, vtrum de ipso mari. D
vel mundo intelligendum sit nescio, nam nomen
maris non memini me legisse nisi quod supra tan-
quam mare vitreum simile crystallo reperitur.
Sed quomodo erit aqua ignibilis cum potius vi-
deatur euaporabilis per ignem? Respondetur quod
purgatio aquæ erit ex consumptione suarum quali-
tatum, & crassitiei materiæ. Vnde amaritudo aquæ
non remanebit, neque frigiditas, & forte ad subtili-
tatem aquarum euaporabilium perducentur, Psalm.
Psal 121. 121 *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas.*
Vers. 2. ET EGO IOANNES.] sequitur demonstra-
tio ciuitatis, id est congregationis bonorum & ele-
ctorum, *vidi ciuitatem sanctam Hierusalem*, id est ele-
ctorum societatem perfecta charitate vnitam quan-
tum ad corporum gloriam, quoniam corpora sancto-
rum quæ sunt corruptibilia, crassa & ponderosa, & E
obscura, resurgent immortalia, subtilia, agilia & clara,
& quia hoc fiet per gloriam animarum ad corpora re-
Gloria animæ in corpus redundat. dundantem, ideo subditur, *descendentem de cœlo*, nam
animæ beatæ descendent de cœlo empyreo, vt corpo-
ra resumant, & in iudicio compareant, *à Deo paratam*
doribus animæ & corporis, ideo subdit, *sicut sponsam*,
&c. Isa. 71. *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit ani-*
Isa 71. *ma mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, &*
indumento iustitiæ circumdedit me, & quasi *sponsam orna-*
Gen 24. *tam monilibus suis*. In cuius figuram, Gen. 24. dicitur
quod prolatis vasis argenteis & aureis, ac vestibus
dedit Eliezer illa Rebeccæ pro munere antequam tra-
duceretur, *ornatam viro suo*, idest prout condecet virum
Psal 44. suum. Psalm. 44 *Astitit regina à dextris tuis*, &c. vel *or-*

A *natam viro*, idest ornatum recipientem à viro, quia
Deus est decor omnium sanctorum, sicut splendor
est decor viris. Vnde infra eodem cap. dicitur, *ciuitas*
illa non eget sole neque luna vt luceant in ea, nam claritas
Dei illuminabit eam & lucerna eius est agnus. Cur Ioan-
nes loquens de sanctorum gloria nomen suum appo-
nit quod non fecit quando vidit alia? Respondetur *Ioannes interpretatur gratia.*
quod Ioannes interpretatur gratia Dei, ad innuendum
ergo quod nullus illam ciuitatem ingrediebatur, nisi
haberet gratiam hic in via: non enim licitum est ali-
quem indutum sacco palatium regis intrare. Hester. 4.
Idcirco nomen suum apposuit.
Et patet qualiter beatus Ioannes gloriam beato-
rum describit, concordiæ vnitatem, *ciuitatem*, mundi-
B tiæ puritatem, *sanctam*, lætitiæ charitatem & tranquil-
litatem, *Hierusalem*, materiæ puritatem *nouam*, iusti-
tiæ æquitatem & conformitatem, *descendentem de cœlo*,
clementiæ dignitatem, *à Deo paratam*, pœnitentiæ
claritatem & animæ formositatem, *sicut sponsam orna-*
tam viro suo.
Quantum ad proximum in beatis est vnanimitas *In beatis maxima concordia.*
cordium, vniformitas actuum, vniuocitas cantuum,
quia bene dicitur Hierusalem ciuitas quia ciuium v-
nitas, quantum ad secundum, scilicet munditiæ puri-
tatem, inest puritas sine infectione, firmitas siue cau-
tione, id est summitas sine tumatione, libertas sine
coactione. 1. Machab. 10. *Ex hodierna die vsque in to-* *1. Mach. 10.*
tum tempus Hierusalem sit sancta, s. quoad lætitiæ cha-
C ritatem & tranquillitatem, patet quod ibi inuenit *Eximia quæ in beatis reperiuntur.*
anima visionem contemplationis, haustum delecta-
tionis, hæsionem firmæ tensionis. Isa. 70. *Surge illumi-* *Isa. 70.*
nare Hierusalem quia venit lumen tuum & gloria Domi-
ni. Sed quoad materiæ puritatem dicitur nomen quod
est suo principio propinquum innouabitur meliorá-
do, Corpus reformabitur continuando. Vnde Luc. 10. *Luc. 10.*
Ecce ego noua facio omnia, quantum ad iustitiæ æquita-
tem & conformitatem inde descendit radius consi-
lians naturam, radius continuans gratiam, radius per-
petuans gloriam. Iac. 1. *Omne datum optimum & omne* *Iac. 1.*
donum, &c. sit ciuitas electorum Dei de cœlo descen-
dens per recognitionem quod quicquid boni habet,
ortum habuerit à Deo, non à se descendit. Quantum
D ad clementiæ dignitatem, dicitur communitas ele-
ctorum parata à Deo æternaliter prædestinando, tem-
poraliter iustificando liberaliter glorificando, secun-
dum illud. 1. Cor. 2. *Oculus non vidit, nec auris audiuit,* *1. Cor. 2.*
nec in cor, &c. Quantum ad pœnitentiæ claritatem, hæc
sponsa habet pro ornamento fulcimentum virtu-
tum, titulum dotum, iubilum laudum, est enim
fidelissima quantum ad thorum, firmissima quantum
ad vinculum, fœcundissima, quantum ad fructum. Vn-
de de hac sponsa. Ose. 2. *Sponsab. te mihi in fide in sem-* *Osee 2.*
piternum.
ET AVDIVI VOCEM.] Sequitur ostentatio digni- *Vers. 3.*
tatis & diuiditur in tria, describitur primo celsitu-
do diuinæ maiestatis. *Ego sum Alpha & Omega*, secun-
do certitudo diuinæ conditionis, *& dicit mihi scribe*,
tertio multitudo repromissionis, *Et dixit mihi factum*
E *est. Audiui vocem magnam de throno dicentem. Ecce taber-*
naculum Dei cum hominibus, id est cohabitatio Dei
cum hominibus inseparabilis, quia beati super ipsum
habebunt potestatem per apertam visionem, & per
sanctam fruitionem. Reperitur in scriptura quadru-
plex tabernaculum regni triumphalis, claustri virgi-
nalis, templi materialis, lecti spiritualis, primum ta-
bernaculum est purum amœnitate. Num. 24. *quam* *Num. 24.*
pulchra tabernacula tua Iacob & tentoria tua Israel, ple-
num fertilitate. Isa. 33. *sedebit populus meus in taberna-* *Isa. 33.*
culis fiduciæ, in requie opulenta, fixum æternitate Psalm. *Psal. 26.*
26 *Vnam petii à Domino hanc requiram*, &c. *abscondit me*
in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondi-
to tabernaculi sui, tectum securitate. Psalm. 40. *Inhabita-* *Psal. 40.*
bo in tabernaculo tuo in sæcula, protegar in velamento ala-
rum

Isa. 33.

rum tuarum, de his quatuor, Isa. 33. *Oculi tui videbunt Hierusalem ciuitatem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit, nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non eiicientur, quia Salomon ibi magnificus Dominus Deus noster.*

Tabernaculum claustri virginalis. Sap. 9. Psal. 45. Eccles. 24. Psal. 18. Leuit. 28.

De tabernaculo vteri virginalis fuit mirabiliter reædificatum. Sap. 9. *Dixisti, ædificare me templum in monte sancto tuo similitudinem tabernaculi sancti quod præparasti ab initio*, virtualiter sanctificatum. Psal. 45. *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus*, personaliter inhabitatum. Eccl. 24. *qui creauit me requieuit in tabernaculo meo*, singulariter glorificatum. Psalm. *In sole posuit tabernaculum suum*, de quibus. Leuit. 28. *Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abiiciet vos anima mea.*

Tabernaculum templi materialis. Psal. 26. Exod. 20.

In tabernaculo templi materialis, illi pariter fœdus reformationis & reconciliationis. Vnde vocabatur tabernaculum fœderis gradus ministrationis. 3. Reg. *& Apostolica tribu Leui*, & sequitur cultus exultationis. Psal. 26. *circuiui & immolaui in tabernaculo eius*. Exod. 20. *Faciant mihi sanctuarium iuxta similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi.*

Tabernaculum lecti spiritualis. Psal. 131. Gen. 18.

De tabernaculo lecti spiritualis, patet quod est diligenter præparandum, vt locus diuinæ requietudinis. Psal. 131. *Si introiero in tabernaculum domus meæ*, vigilanter obseruandum quia locus diuinæ inuentionis. Gen. 18. *Apparuit Dominus Abraham sedenti in ostio tabernaculi*, sincere excolendum quia locus spiritualis operationis, &c. Locus sempiternæ protectionis, Mat. 27. *Faciamus hic tria tabernacula.*

VERS. 4. ET ABSTERGET DEVS OMNEM LACHRIMAM,] vbi nulla erit conturbatio. Bern. O fœlices lachrimæ quas benigna manus conditoris absterget, *mors vltra non erit*, quia nulla animæ & corporis separatio, *neque luctus*, qui nulla charorum amissio, *nec clamor*, vbi nulla violentiæ illatio, *nec dolor*, vbi omnis tristitiæ exclusio, *quæ prima abierunt*, his enim mali sancti modo purgantur propter quod fortunati. Vnde Luc. 16. *Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris*, ideo dicit August. 20. de ciuit. quis ita vesanus qui audeat affirmare in huiusmodi mortalitatis ærumnis, non dico populum sanctum, sed vnumquemque sanctorum, qui hanc ducat, vel ducturus est, vel duxerit vitam nullas habentem lachrymas vel dolores, cum potius quanto quisque est sanctior, & desiderio sancto plenior, tanto sit eius morando fletus vberior, & quia per hoc excluditur omne malum culpæ & pœnæ, ideo dicitur, *& mors vltra non erit* &c. *quia prima abierunt*, Nam in Ecclesia militante quæ dicitur terrestris Hierusalem. Ista sunt, & erunt vsque ad iudicium.

Luc. 16.

Hac vita calamitatibus permixta.

VERS. 5. ET DIXIT QVI SEDEBAT IN THRONO.] scilicet Deus trinus & vnus, *Ecce noua facio omnia*, scilicet cœlos, elementa & corpora elementorum, vt patet ex dictis. *Et dixit mihi scribe*, ad informationem Ecclesiæ, & scribe visum, & explana eum super tabolas vt percurrant qui legent eas, hæc *verba fidelissima*, respectu nostri. Deut. 32. *Deus fidelis*, &c. Matth. 24. *Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, & vera respectu Dei, *non est Deus, quasi homo vt mentiatur.*

Deut. 32. Matt. 24.

VERS. 6. ET DIXIT MIHI FACTVM EST,] id est consummatum gaudium electorum est. *Ego sum Alpha & Omega*, exponitur vt supra primo, *principium & finis*, expositio præcedentium, Alpha enim est prima littera Græca & Omega, vltima. Num. 23. Deus autem est principium effectuum à quo omnia deducuntur, & finis in quem omnia ordinantur. *Ego sitienti*, id est *dabo de fonte aquæ vitæ gratis*, modo debito considerati, id est participationem vitæ beatæ, licet enim habentes gratiam mereantur de condigno beatam vitam, tamen ipsa gratia per quam opera fiunt meritoria de condigno gratis datur; alioquin gratia iam non esset gratia Rom. 11.

Merentur ex gratia & ex Deo accepta nis gloriam de condigno.

VERS. 7. QVI VICERIT,] carnem, mundum, possidebit hic hæreditatem perpetuam. *Et ero illi Deus*, dans gloriam. *Et ipse erit mihi filius*, per assimilationem perfectam. 1. Ioan. 3. *Cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum, sicuti est.* August. de anima & spiritu propter hoc Deus factus est homo vt totum hominem in se beatificaret, & tota dilectio esset in illo à sensu carnis videtur per carnem, & à sensu mentis per deitatis contemplationem, hoc autem totum erat bonum hominis, vt siue egrederetur siue ingrederetur in suo factore pascua inueniret, pascua foris in carne saluatoris, pascua intus in deitate creatoris.

1. Ioan. 3.

VERS. 8. TIMIDIS AVTEM,] postquam apparuit commutatio vanitatis, demonstratio ciuitatis, ostentatio dignitatis. Sequitur comminatio sceleritatis cum dicitur, *timidis autem*, timore mundano declinantibus ad peccata mortalia, & in eis perseuerantibus, *& incredulis*, Iudæis, Sarracenis & cæteris, *& execratis*, id est reuertentibus ad peccata enormia post eorum cõdonationem, sicut canis ad vomitum, *& homicidis*, facto vel voluntate deliberata, *& fornicatoribus*, per fornicationem hic comprehendit cætera carnis vitia, *& veneficis*, id est magis & sortilegis. id est *idololatris* cultum Deo debitum tribuentibus creaturis, *& omnibus mendacibus*, mendacio pernitioso, & per hæc vitia intelliguntur omnia alia peccata mortalia, *pars illorum*, id est retributio, *erit in stagno ardenti*, id est in pœna gehennæ quæ dicitur mors. De timidis. Psalm. *trepidauerunt vbi non erat timor*, de homicidis. Matt. 22. *Rex perdidit homicidas illos*. Incredulis quia *sine fide impossibile est placere Deo*, Hebr. 11. *Execratis*, id est extra communionem sanctorum sacrorum positis. Eccl. 1. *Execratio est peccatori cultura Dei*, fornicatoribus Hebr. vlt. *Fornicatores & adulteros iudicabit Deus*, veneficis, Apoc. vlt. *foris canes & venefici*, idololatris. 1. Cor. 10. *neque idololatræ efficiamini sicut quidam illorum quemadmodum scriptum est sedit populus manducare*, & omnibus mendacibus. Rom. 3. *Omnis homo mendax, pars illorum*, &c. Psal. 10. *Ignis sulphur & spiritus procellarum pars calicis*, &c.

Matt. 22. Hebr. 11. Eccle. 1. 1. Cor. 10. Psal. 10.

VERS. 9. ET VENIT VNVS DE SEPTEM ANGELIS] supra dixit vbi incipit septima visio continens oraculum expressiuum vitæ cælicolarum Et continuatur sic. Postquam descripta est renouatio creaturarum, hic consequenter describitur habitatio cælicolarum & diuiditur in duas, primo illam commendat à permanentia firmitatis, secundo ab affluentia vbertatis, Item diuiditur in tres, excitatio visionis, ibi *veni*, &c. transmutatio regionis, *& sustulit*, demonstratio mansionis, *& ostendit.*

Circa primum aduertendum quod aliqui exponunt istam litteram de tempore ante iudicium & etiam ante aduentum Christi quod videtur ostendere ex hoc quod dicitur 22. *Qui nocet noceat adhuc, qui in sordibus est sordescat adhuc, & qui iustus iustificetur adhuc*. Post iudiciũ vero non erit tempus nec locus meriti nec demeriti, per Angelum hic introductum potest intelligi Innocentius Papa, tertius qui approbauit ordines fratrum minorum & prædicatorum qui dicuntur hic ciuitas Hierusalem noua secundum illud. Prou 17. *Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma*, ambo enim ordines ad idem opus sunt ordinati, scilicet ad prædicationem euangelij, fundamenta eius ciuitatis sunt B. noster Franciscus & Dominicus horum ordinum fundatores, dicuntur tamen in numero duodenario hæc fundamenta, quia sunt imitatores 12. Apostolorum, muri vero regulæ iis per præcepta & statuta portæ religionum ingressus quæ diffunditur ad quatuor orbis partes, nam ex omnibus mundi partibus aliqui ingrediuntur istas religiones.

Hæc expositio non admittenda ad quem litteralis sed quasi mystica vel per aliqualẽ accommodationem.

Angeli

Angeli vero in portis existentes sunt ministri & priores & prouinciales qui per se vel alios & recipiunt ad ordines venientes.

Licet autem hæc expositio saluari posset in aliquo sensu mystico non tamen in sensu literali sicut credo. primo quia dicitur hic quod Angelus hic introductus docuit Ioannem dicens. *Veni & ostendam tibi*, quod non potest verificari de Innocentio Papa cum post Ioannem fuerit per mille annos & amplius. Item quia infra dicitur de hac ciuitate, *& templum non vidi in ea*, non ita in dictis ordinibus. Item quia dicitur, *hæc ciuitas non eget sole, neque luna*, & postea *nec intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium*, dicti autem ordines indigent illuminatione solis & lunæ, nec omnes intrantes sunt immaculati, nec omnes beati intrantes perseuerant in bono, sed multi fiunt apostatæ & pessimi, sicut non inueni meliores his qui in monasterio profecerunt, ita non inueni deteriores illis qui in monasterio defecerunt, propter quæ & plura alia quæ possent induci contra expositionem prædictam in quantum dicetur esse litteralis,

Nulli meliores quam qui in monasterio profecerunt.

Videtur potius existimandum quod ciuitas hæc descripta est Hierusalem superna, vnde post præmissa verba de ingressu huius ciuitatis subditur, nisi qui scripti sunt in libro vitæ & agni, hi sunt prædestinati qui etiam Hierusalem supernam ingrediuntur & nulli alij, ideo melius dicitur hic describi status Ecclesiæ triumphantis. Sed promittitur excitatio visionis.

Quisnam per hunc Angelum intelligatur.

ET VENIT VNVS EX SEPTEM ANGELIS, &c.] Per hunc intelligi potest beatus Iacobus qui superius dictus est, *vnus de septem Angelis habentibus phialas*, & præcessit beatum Ioannem in gloria propter quod ex Dei voluntate potuit ei secreta cælestia reuelare. *Veni ostendam tibi*, id est Hierusalem supernam quæ dicitur vxor agni modo spirituali, quia coniungitur ei inseparabiliter & æternaliter, non sic autem Ecclesia militans quę cessabit in fine mundi sicut imperfectum adueniente perfecto & figura adueniente figurato, sicut enim lex vetus imperfecta fuit & figura respectu nouæ legis, sic Ecclesia militans respectu triumphantis cuius status omnino perfectus incipiet in generali remuneratione, & tunc enim electi separabuntur à reprobis, & erunt in anima & corpore perfectè beati, resurgent enim in corporibus gloriosis per animæ gloriam ad corpora redundantem. Ecclesiast. 4 *Custodi pedem tuum ingrediens in Domum Dei, & appropinqua vt audias*. Ioan. 3 *Qui habet sponsam sponsus est*.

Eccl. 4. Ioan. 3.

VERS. 10. ET SVSTVLIT ME IN SPIRITV.] Hoc dicit ad ostendendum quod nō vidit tunc gloriam electorum prout erit in se. Sed in aliquo æque repræsentante, scilicet in ciuitate quæ ita describitur quam vidit imaginans visione & eius signatione intellexit. *In montem* magnanimum & altissimum per quem designatur cælum empyreum. quod secundum Sanctos & Doctores est locus bonorum & in corporalibus habet locū, & situm supremum. Ezech. 40. *Facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc in visionibus Dei, & adduxit me in terra Israel, & dimisit me supra montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis.*

Ezech. 40.

ET OSTENDIT MIHI, &c.] Sequitur demonstratio mansionis & diuiditur in nouem, nam primo commendatur ex aspectus pulchritudine, ex murorum altitudine, *habebat murum*, & ingressus multitudine, *habentem portas duodecim*, ex succursus promptitudine, *& in portis angulos*, ex recursus fortitudine, *& murus ciuitatis*, ex ambitus latitudine, *ipsa vero ciuitas aurum*, ex spiritus sanctitudine, *& templum non vidit in ea Dominus*, ex strepitus quietudine, *& portæ eius non claudentur per diem*. Dicit ergo, *descendentem de cælo*, quia animæ beatæ descendent ad corpus resumendum, & eis gloriam communicandam, vel quia beatitudo cælestis non potest ab electis haberi, nisi prius quodammodo ad eos descendat in præsenti, nam donum gratiæ per quod efficiuntur digni vita æterna, est quædam incboatio & participatio gloriæ propter quod in oratione dominica secunda petitio est. *Adueniat regnum tuum*, id est ad nos veniat, quia non possumus venire ad ipsum, nisi prius ad nos veniat modo dicto.

Beatitudo ex nouem laudatur.

A

Nisi prius ad nos venerit Deus, ad eum venire non possumus.

VERS. 11. HABENTEM CLARITATEM DEI,] nam claritas bonorum quantum ad gloriam animæ & etiam corporis est quædam participatio diuinæ claritatis, per quam beati sibi conformentur. 1. Ioan. 3. *Scimus* B *quoniam cum apparuerit similes ei erimus, & lumen eius simile lapidi pretioso.* id est Christo, qui dicitur lapis pretiosus. 1. Petr. 2. *Ecce ponam in Sion lapidem summum angularem electum pretiosum*, in beatitudine namque cælesti per gloriam corporis & animæ conformatur homo Christo sicut membra capiti tanquam lapidi iaspidi, *sicut crystallum*, nominatiui casus est, & neutri generis secundum acceptionem antiquorum, comparatur autem iaspidi propter pluralitatem colorum.

1. Ioan. 3.

Christus lapis pretiosus. 1. Pet. 2.

In Christo autem sunt tres naturæ, scilicet diuina, anima intellectiua, & corpus. tamen quia iaspis confortat visum, & beati delectantur in visione Christi, C in aspectu suæ humanitatis exterius vt dictum est, sicut crystallum quod valet contra sitim & ardorem cupiditatis, & similiter sancti tenuerunt viam meritoriæ paupertatis.

In Christo tres naturæ.

VERS. 12. ET HABEBAT MVRVM MAGNVM ET ALTVM.] id est spissum, & altum per quod designatur securitas protectionis diuinæ quæ maximè relucet in statu supernæ beatitudinis, quod nullus habens potest amittere. Vnde Ecclesia, *muro suo inexpugnabili habens portas duodecim*, quæ sunt obseruationes mandatorum per quas habetur ingressus ad beatitudinis statum, Matth. 19. *Si vis ad vitam*, &c. & ideo sunt duodecim portæ, nam obseruatio decem præceptorum decalogi cum duobus præceptis charitatis facit ad vitam ingredi, *& in portis Angelos duodecim*, nam electorum D animæ deferuntur ad cœlum per ministerium Angelorū, Luc. 18. *Factum est vt moreretur mendicus & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Alia littera habet in portis angulos, id est duodecim Apostolos qui dicuntur anguli, quia sicut angulo secundæ lineæ conuertuntur, sic Apostoli per suam prædicationem Iudæos, & Gentiles nexuerunt, duo præcepta, vel fidem & mores docuerunt, duo, pœnam, & culpam vitauerunt, & seruauerunt præcepta & consimilia propter quod à Domino fuerunt missi bini, Luc 10. *Et nomina scripta quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel*, id est omnium fidelium, qui indifferenter admittuntur ad regnum sine acceptione personarum.

Protectio diuina specialiter in beatitudine.

Matt. 19. Duodecim portæ obseruatio decalogi & duplex præceptum dilectionis.

Luc. 18.

Luc. 10.

VERS. 13. E AB ORIENTE PORTÆ TRES.] Nam ex omnibus orbis partibus colliguntur boni intrantes ianuas paradisi, dicuntur autem portæ tres ad quamlibet orbis partem principalem, nam in fide Trinitatis sanctæ ad gloriam cœlestem peruenient.

Moraliter per orientem natiuitas intelligitur, vbi portæ tres, scilicet consideratio paupertatis, nuditatis, fœditatis, per austrum prosperitas, vbi portæ tres, vanitas, vilitas, breuitas, & per aquilonem aduersitas, vbi portæ tres examinans purificans, conglutinans, per occidentem, mors vbi portæ tres consideratio quod est illius incertum tempus, incertus modus, incertus locus, per quas considerationes patet ingressus ad fœlicitatem, Isa. 26. *Aperite portas & ingrediatur gens iusta custodiens veritatem*, Vel quia aliqui intrant in paradisum ab oriente à principio per baptismum, alij ab occidente consummati per martyrium, alij ab aquilone per asperitatem pœnitentiæ, alij ab

Per quas portas ingressus ad fælicitatem.

ab austro, virturum perfectione.

Vers.14. Et mvrvs civitatis.] commendatur ex recursus fortitudine. Isa.26. *Vrbe fortitudinis nostra Sion saluator ponetur in ea murus & antemurale*, protectio diuina & assistentia Angelica, Isa 14. *Mari tui coram te semper. Et murum ciuitatis habens fundamenta duodecim*, id est duodecim articulos fidei, nam secundum Apostolum, Hebr. 11. *Fides est substantia sperandarum rerum*, id est bonorum cœlestium, quæ sunt speranda. Et in hac definitione fidei accipitur substantia pro inchoatiône siue fundamento, eo quod fundamentum est inchoatio domus: per fidem vero formatam inchoatur beatitudo cœlestis in nobis, *& in ipsis duodecim nomina*, duodecim Apostolorum *Agni* id est Christi, dicũtor auté nomina Apostolorum in ipsis fundamentis scripta, quia primo publicant fidem Christi prædicando & pro ipsa moriendo.

Isa.26. — Isa.14. — Heb.11.

Vers.15. Et qvi loqvabatvr mecvm.] scilicet Angelus, *habebat mensuram arundineam auream*, similem arundini in figura, qoia non potest esse aurea & cum hac arundine vera, *vt metiretur ciuitatem*, quantum ad spatium intra muros contentum, *& portas eius & murum*, quantum ad eios altitudinem: nam habita mensura spatii intra murum contenti, habetur mensura longitudinis muri, nam interior pars muri & C dictum spatium contiguantur. *Et ciuitas in quadro posita est*, id est disposita quod patet ex eo quod subditur, *& longitudo ciuitatis tanta est quanta & latitudo*, quod non potest esse nisi quadrum esset æquilaterum, per hoc autem intelliguntur quadrata quatuor virtutum cardinaliũ, quę manent in patria secundum Doctores Catholicos, tamen secundum alios actus quam in via, nam actus prudentiæ est ibi nullum bonum Deo præponere, fortitudinis autem Deo fortissime inhærere, non pertimere molestias, temperantiæ vero nullo motu noxio delectari, iustitiæ Deo subditum esse, non contendere noxias delectationes, & subuenire miseris,

Secundum quos aliud virtutes cardinales sunt in beatis.

Et mensvs est civitatem.] id est spatium ciuitatis *per stadia duodecim millia*, non potest intelligi quod ista stadia decem millia contineant totum spatium ciuitatis & præcipuè, nam illud spatium oportet esse quadrum æquilaterum, vt dictum est, 12 autem non est numerus quadratus, numerus qui resultat ex ductu vnius numeri in seipsum semel resultat quaternarius numerus, nam bis duo sunt quatuor, ter tria nouem, quater quatuor sexdecim & sic consequenter per quod patet quod inter & 9. & 16. non est aliquis numerus quadratus, & ideo si spatium omne ciuitatis, 12. millia stadiorum præcipue non potest esse quadrum æquilaterum, propter quod dicendum quod ista 12. millia stadia mensurant vnum latus huius quadri, & per consequens totum spatium continet duodecies 12. millia stadia quæ sunt in vniuerso 144. millia stadia, & est numerus quadratus resultans ex ductu duodenarii in seipsum Hic autem numerus continet nouies 16. cum igitur octo stadia faciant vnum milliare & duo milliaria leucam vnam. Sequitur quod prædictum spatium ciuitatis continet 18. millia milliariorum & nouem millia leucarum, & quodlibet latus muri. 12. millia stadia, qoia murus ponitur hic quadratus æquilaterus, nec tamen hic computatur spissitudo muri. Sed superficies interior tantum, vt patet ex prædictis, hæc autem secundum magnitudinem loci bonorum secundum quod dicitur Baruch. *O Israel quam magna est domus Dei & ingens locus possessionis eius*, &c. tamen cœlum empyreum quod est locus beatorum est quasi incomparabiliter maius quam ciuitas hæc descripta nam in hoc lib. frequenter maiora per minora ponuntur vt *longitudo, & altitudo, & latitudo eius*, scilicet spatii, *æqualia sunt*, iam patet ex dictis, nam spatium quadrum æquilaterum, de altitudine vero quã-

Baruch. 3.

Longitudo & latitudo ciuitatis sancta.

A tum ad murum non fit hic mentio. Sed post, sed de altitudine spatii quod accipitur secundum altitudinem montis in quo describitur hæc ciuitas sancta secundum quod dicitur supra eodem ca. & sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam &c. Sed hæc altitudo huius montis est duodecim stadiorum sicut longitudo spatii & eius latitudo vt prædictum est, id est mille quingentorum, milliariorum septingentarum leucarum mille.

Et mensvs est mvrvm eivs centvm qvadraginta qvatvor cvbitorvm mensvras hominis. Vers.17.
B] id est accipiendo cubitum humanum qui continet pedem & dimidium secundum vnam acceptionem, s. à cubito brachii vsque ad manum, secundum aliam vero, quæ habet duo pedes, s. à cubito brachii vsque ad summitatem digitorum, ex quo patet quod non accipitur hic mensura longitudinis muri secũdum suum ambitum, nec etiam secundum latus vnum, nam murus habens quatuor latera, & quodlibet longitudinis 144. cubitorum, non potest claudere spatium prædictum, nec etiam duodecimam eius partem; nec etiam minimam, scilicet vnum stadium quadratum: nam vnum solum sta-
C dium continet 125. passus & quilibet passus quinque pedes & per consequens vnum stadium quadratum continet trecentos duodecim cubitos & dimidium secundum maiorem acceptionem humani vt patet ex prædictis.

Et ideo dicendum est quod hic accipitur mensura muri secundum eius altitudinem, quæ est multo minor quam eius longitudo, cuius mensura accipitur secundum mensuram spatii cuius quodlibet latus est longitudinis 12. millium stadiorum, & per consequens quodlibet latus muri quoniam coniungitur spatio in parte interiori vt supra dictum est propter quod hic tacetur mensura longitudinis muri, quia sufficienter & per mensurã prædictam spatii continentur.

D Dictum est supra quod per murum intelligitur securitas beatitudinis propter quod eius altitudo dicitur centum quadraginta quatuor cubitorum, qui est numerus quadratus vt dictum est supra, & significat stabilitatem beatitudinis, sicut corpus quadratum firmiter stat in quolibet latere, propter quod etiam virtuosus comparatur quadrato. *Mensura hominis quæ est Angeli*, per hoc designatur quod ad æqualitatem Angelorum assumuntur. Matt. 22. *Erunt sicut Angeli Dei in cœlo*, vel vult dicere, quod ille qui sic mensurabat apparens homo erat Angelus.

Per murum intelligitur securitas beatitudinis.

Et erat strvctvra mvri eivs ex lapide iaspide.] sicut supradictum est per murum intelligitur securitas beatitudinis: per iaspidem vero ipse Vers.18.
E Christus, propter quod murus dicitur de lapide iaspide, nam ipse Christus est securitas beatorum à quo non possunt diuertere, nec auelli, iaspidis virtus est in expulsione phantasmatum, fuga febris, per quod designatur quod in in bonis est carentia intellectualis errorum ab æstu quoad concupiscibile & ardoris quoad irascibile. Sap. 3. *Qui confidunt in illum intelligent veritatem*, contra errorem, *& fideles in dilectione acquiescent illi*, contra concupiscentiam, *quoniam donum & pax est electis Dei*, contra superbiam, quia inter superbos semper iurgia sunt. Prouerb. 13.

Virtus iaspidis — Sap. 3. — *Inter superbos semper iurgia.*

Ipsa vero civitas avrvm mvndvm.] Hic describitur superna ciuitas ex rerum valore, id est societas ciuiũ supernorum vnitur feruentissima charitate, est enim aurum cunctis metallis pretiosius secundum quod canit Ecclesia in prosa quæ attribuitur à quibusdam Greg. & à quibusdam Hugoni de sancto Vict. Nec languor hic, nec senium, nec fraus, nec terror hostium, sed vna vox lætantium, & vnus ardor cordium, *simile vitro mundo*, id est sicut vitrum quod recipit lumen non solum exterius sed etiam interius,

Beatorum inter se maxima concordia.

per

per quod significatur quod societas bonorum læta esit per lumen gloriæ interius & exterius per gloriam corporis & animæ.

Vers. 19. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata,] & hoc patet quod non sumitur hic fundamentum ad similitudinem illius quod in ædificiis absconditur sub terra, nam ibi ornamentum non habet locum sed sumitur ad similitudinem partis inferioris ædificij, quæ tamen apparet super terram. *Et fundamentum primum, Iaspis*, supra dictum est quod duodecim articuli fidei designantur per ista fundamenta. Inter autem ses articulos pertinentes ad Christi deitatem primus est de unitate Dei qui est principium credentibus tollendi varios errores gentilium ponentium plures deos, ideo per iaspidem designatur qui oculus purgat, idest acuit & reformat, & dicitur libro de proprietatibus rerum & ibidem ponuntur proprietates sequentium lapidum secundum quod inferius assignantur, *secundum sapphirus*, secūdus articulus est de Trinitate personarum, cuius fides augmentat corpus Ecclesiæ mysticum, quæ prius erat in una gente modica Iudæorum sed modo per fidem Trinitatis prædicata sed extendit ad multitudinem gentibus conversorum, ideo significatur per sapphirum qui corpus humanum vegetat & integra membra conservat. *Tertiū, chalcedonius*, tertius articulus de opere creationis, quod soli Deo convenit, & valet fides huius articuli contra dæmonum illusiones, ut non adorentur sicut creator, ideo significatur per chalcedonium qui valet contra illusiones dæmonum & virtutes conservat. *Quartum smaragdus*, quartus articulus est de opere sanctificationis per gratiam, quæ curat à peccatis mortalibus, & dat verba persuasiua in oratione devota, ideo significatur per smaragdum, qui valet contra morbum caducum & in causis dat verbum persuasiuum. *Quintum sardonix*, quintus articulus de opere resurrectionis corporum cuius fides humilem facit & pudicum, cogitationes inferendo quod corpus nunc est corruptibile, sed finaliter ad gloriam resuscitandum debet teneri in humili gestu & apparatu, ratione mortalitatis præsentis, & mundum ratione glorificationis futuræ propter quod significatur per sardonicem qui facit humilem & modicum. *Sextum sardius*, sextus articulus est de opere glorificationis, cuius fides in animo generat gaudium & expellit timorem, quia cogitans glorificari non timet pro Christo mori, sed & aliquādo gaudet. Matt. 5. *Cum vos oderint homines & exprobrauerint & eiecerint nomen vestrum tanquam malum mentientes propter me, gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cælis*, ideo significatur per sardium qui dat gaudiū & pellit timorē. *Septimum chrysolitus*, septimus articulus, pertinens ad humanitatē Christi est de Conceptione & Nativitate eius ex virgine, cuius fides conformat naturā humanā in Conceptione Christi veri Dei & hominis, & valet contra timores nocturnos vitiorum eo quod nato Christo in noctis medio, *dixit Angelus pastoribus nolite timere*. Luc. 2. Et ibidem subditur, *gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, ideo significatur per chrysolitum, qui confortat intellectum & per consequens naturam humanam per intellectum ab aliis animalibus distincta & pellit timores nocturnos. *Octauum beryllus*, octauus articulus est de passione Christi & morte eius, & sepultura, cuius fides invictum reddidit in tribulationibus huius mundi. 1. Pet. 4. *Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini*, ideo significatur per beryllum qui cōtra lites invictum reddit & mitem & benignum. *Nonum topasius*, nonus articulus est de descensione eius animæ ad inferos cuius fides valet contra pericula à dæmonibus inferenda, quia per hunc descensum fuerunt spoliati & potestas eorum diminuta, ideo significatur per topasium qui valet contra iram & lunaticam passionem quæ frequenter per dæmones iratos excitantur vel augmētantur. *Decimum chrysoprasus*, decimus articulus est de Christi resurrectione quæ est causa nostræ resurrectionis futuræ propter quod fides eius valet cōtra corruptionem corporis & animæ per peccatum carnale, nam omnis corruptio tolletur in resurrectione, ideo significatur per chrysoprassum, qui valet contra lepram. *Vndecimum hiacinthus*, undecimus articulus est de Christi ascensione ad cœlos in humanitate assumpta, cuius fides dat vigorem fidelibus, ut ipsum sequantur tanquam membra eius, Coloss. 3. *Quæ sursum sunt quærite ubi Christus est in dextera Dei sedens*, &c. Propter quod significatur per hiacinthū, qui dat membris vigorem & salutiferum facit saporem. *Duodecimum Amethistus*, duodecimus articulus est de adventu ad iudicium in quo apparebit Christus in forma humanitatis gloriosa, cuius fides reddit hominē sollicitum & vigilem ut in illo tremendo ac terribili iudicio de factis, dictis, cogitationibus suis posset reddere rationem, ideo significatur per amethistum, qui facit vigilem & repellit malam cogitationem.

Iaspidis virtutes & significatio. *Sapphiri virtus & significatio.* *Calcedonii virtus & significatio.* *Smaragdi virtus & significatio.* *Sardonii virtus & significatio.* *Sardii virtus & significatio.* Matt. 5. *Chrysoliti virtus assenditur.* Luc. 2. *Berylli virtus & significatio.* *Topasii virtus & significatio.* *Chrysoprasi virtus & significatio.* *Iacinthi virtus & significatio.* Coloss. 3. *Amethisti virtus & significatio.*

Chrysolitus est dictus à crisis quod est aurum, iste lapis est auro similis in colore & scintillas videtur emittere, qui convenit articulo Conceptionis & Nativitatis quando de divitiis Trinitatis aurum pro redemptione humana attulit, quia nullus capax erat ut redimeret, qui etiam emisit scintillas doctrinæ solidæ. Beryllus in sexangulari forma politus lucet quasi aqua sole percussa viriditate similis smaragdo, & est tantæ caliditatis ut etiam ardere faciat manum tenentis, quod convenit articulo de passione Christi, scimus enim quod mors & passio per charitatem ardere faciunt meditantes. Topasius quamuis sit omnium colorum, principalem tamen habet colorem aureum & æthereum, & cum splendore solis tangitur, excedit gemmarum omnium claritatem, quod convenit articulo descensus in inferos, quando *lux orta est iustis & sanctis corde lætitia*. Chrysoprasus est coloris purpurei aureis granulis distinctus. Et ideo dicitur chrysoprasus id est passim habēs aurum, quod convenit articulo resurrectionis, quando propter passionem Christus resurrexit honore ac gloria coruna aurea coronatus. Hyacinthus cum aere mutatur in sereno perspicas, in nubilo obscurus est, & convenit articulo ascensionis, ubi post obscuritatem miseriæ in cæli serenitate relucet. Amethistus secundum Isidorum purpureus est permixto colore violæ & rosæ, quasdam flammas de se emittens, & facilis est sculpturæ, & convenit articulo adventus ad iudicium quando Christus cum passionis vestigiis cum Apostolorum obedientia & Martyrum cœtu veniet, finalis sententiæ flammas illuminabit, cui nullius oppositio vel resistentia contradicet.

Lapidum pretiosorum convenientia cum dictis mysteriis.

Vers. 21. Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas] supple portas. Licet autem margarita sit nomen unius speciei, tamen hic & in pluribus locis sacræ Scripturæ accipitur generaliter pro quolibet lapide pretioso, quales autem sint lapides pretiosi istarum duodecim portarum, non exprimitur propter quod probabiliter videtur quod sint eiusdem speciei cum duodecim prædictis & etiā eiusdem significationis. *Et platea civitatis*, &c. Hic iam est expositum de quibus omnibus Psalm. 86. *Fundamenta eius in montibus sanctis*, &c. Vel plateæ civitatis sunt simpliciores Ecclesiæ triumphantis ut coniugati qui mundi sunt à peccatis.

Margarita aliqua sumitur pro quocunque lapide pretioso. Psal. 86.

Vers. 22. Et templum non vidi in ea,] hic commendatur civitas superna ex spiritus sanctificatione, qui declaratur per sincerum Dei cultum, pro cuius intellectu sciendum est quod cultus Dei tempore veteris Testamenti fuit figuralis respectu cultus qui observatur tempore novi. 1. Cor. *Omnia*

in

in figura contingebant. Ille cultus vero noui Testamenti est suo modo figuralis respectu cultus cælestis, nam militans ecclesia prout potest cælestia præconia repræsentat vt canit Ecclesia, supernæ matris gaudia repræsentat Ecclesia quæ repræsentatio fit in templo materiali. Et per corporalia obsequia. Status vero supernæ beatitudinis non est figuralis alicuius expectati vel non habiti. Nam clare ibi Deus videtur & principaliter habetur & veneratur, propter quod dicit beatus Ioannes *templum non vidi in ea*, quia Deus ibi non inuocatur per aliqua singularia. Sed in sua præsentia, ideo subditur. *Dominus Deus omnipotens templum illius est & agnus.* Nam beati reficiuntur interius in aspectu diuinitatis, & exterius in aspectu humanitatis Christi, & sic vtramque naturam colunt & adorant, inquantum humanitas est deitati coniuncta.

ET CIVITAS NON EGET SOLE NEQVE LVNA,] id est illustratione corporali. *Nam cla itas Dei*, &c.
Vers. 23. qua perfecte illustrantur electi.

ET AMBVLABVNT GENTES,] id est electi *in lumine eius*, nam omnia faciunt ex lustratione Dei, *&*
Vers. 24. *reges terræ afferent gloriam suam in illam*, rex dicitur à regendo, omnia verò corporalia, & homines per homines sanctos administrantur, & reguntur propter
Quomodo gloria accidentalis Angelorum augetur. quod hic & in pluribus aliis sacræ Scripturæ locis, reges terræ dicuntur Angeli: electis vero qui per eorum administrationem ad beatitudinem deducuntur, eorum gloria augmentatur.

ET PORTÆ EIVS NON CLAVDENTVR PER
DIEM,] hic extollitur summa quietudo. Nam à tem- Vers. 25.
pore passionis Christi per quam apertæ sunt ianuæ cæli, manent & manebunt apertæ. Nam ibi statim recipiuntur animæ purgatæ, quod signat pacis quietudinem quando ciuitas non clauditur contra hostes, dicitur autem tempus à dicta passione, quia tunc patribus in limbo detentis data fuit hodie gloria propter quod dixit Christus latroni pendenti in
cruce, *hodie mecum eris in paradiso.* Luc. 23. *Nox enim* Luc. 23.
non erit illic, quasi dicat, portæ de cætero non claudentur, quia dictum quod non claudentur per diem.

ET AFFERENT,] scilicet Angeli, *gloriam & ho-* Vers. 26.
norem gentium in illam, modo prædicto, *nec intrabit in illam aliquod coinquinatum*, vitio carnis, *aut abominationem faciens*, idest peccatum contra naturam, *& mendacium*, id est hypocrisim, quæ est mendacium in facto, & vt excludatur omne aliud peccatum subdi-
tur, *nisi qui scripti sunt in libro vitæ*, id est in diuina *Hypocrita mendax.*
prædestinatione, sic etiam dicitur liber agni, id est Christi, in quarum est vnus Deus cum patre, nec mirum ibi enim est vt habetur Sap. 7. *Vapor virtutis Dei & emanatio quædam claritatis omnipotentis Dei sincera*, & ideo, *nihil coinquinatum in illam concurrit, candor enim est lucis æternæ, speculum sine macula Dei mai statu & imago bonitatis illius*, cuius nos participes efficiamur.

SYNOPSIS CAPITIS VIGESIMI SECVNDI.

LIGNVM vitæ fluuio aquæ viuæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum, nec maledictum, nec vlla nox est in ciuitate: Angelus autem quæ hæc cito ventura Ioanni ostendebat, non vult ab eo adorari dicitque iustos in ciuitatem intraturos, impios autem foras eiiciendos: denique commendat suam Apocalypsim, acerrimèque comminatur, neque illi quidquam, vel addere, vel detrahere quis præsumat.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM

1. ET ostendit mihi fluuium aquæ vitæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei & Agni.

2. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni, ad sanitatem Gentium.

3. Et omne maledictum non erit amplius, sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi.

4. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum.

5. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

6. Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere seruis, quæ oportet fieri cito.

7. Et ecce venio velociter: Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius.

8. Et ego Ioannes, qui audiui, & vidi hæc: & postquam audissem, & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat.

9. Et dixit mihi: Vide ne feceris: con-

m set

seruus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius: Deum adora.

10. Et dicit mihi: Ne signaueris verba prophetiæ libri huius: tempus enim prope est.

11. Et qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

12. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.

13. Ego sum *Alpha*, & *Omega*, primus & nouissimus, principium, & finis.

14 Beati, qui lauant stolas suas in sanguine Agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.

15. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat, & facit mendacium.

16. Ego Iesus misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix & genus Dauid, stella splendida & matutina.

17. Et spiritus & sponsa dicunt: Veni: & qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto.

19. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ, & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto.

20. Dicit qui testimonium perhibet istorum Etiam venio citò: Amen. Veni Domine Iesu.

21. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

EXPOSITIO VIGESIMI SECVNDI CAPITIS.

Vers. 1.

ET OSTENDIT MIHI Postquam descripta est renouatio creaturarum, describitur habitatio cælicolarum & cōtinuatur sic, postquam commendauit beatus Ioannes illam à permanentia firmitatis, hic illam commendat ab affluentia vbertatis. Et diuiditur in duas, Prima est cælestis conuiuij, secunda est exercitij conuiuarum.

Ad refectionem, duo requiruntur. cibus & potus.

Quoad primum sciendum est, quod refectio bonorum intelligitur à nobis per similitudinem corporalium: ad refectionem vero corporis duo requiruntur, scilicet cibus, & potus. Et ideo primo de potu persequitur dicens. *Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ*, per quem intelligitur Spiritus sanctus. Vnde Ioan. 7. *Qui credit in me sicut* dicit scriptura *flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ* quod exponens Euangelista dicit, & subdit. *Hic autem dicit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum*, spiritus autem sanctus cui appropriatur bonitas, & suauitas reficit bonos per modum dulcis potus. Ideo signatur per fluuium aquæ viuæ, id est dantis vitam gloriæ.

Ioan. 7.

Spiritui sancto bonitas appropriatur.

SPLENDIDVM TANQVAM CRISTALLVM] ratione perpetuationis, crystallus enim est lapis fulgidus claritate, frigidus qualitate, solidus firmitate, limpidus claritate, & est illud flumen perspicuum contemplatione, perpetuum quietatione, conspicuum irrogatione, præcipuum oblectatione, Psalm. 45. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, procedentem de sede Dei Patris & Agni*, nam Spiritus sanctus à Patre, Filioque procedit, Psalm. 3. *Quoniam apud te est Spiritus vitæ*.

Psal. 45.

Psal. 35.

Vers. 2.

IN MEDIO PLATEÆ EIVS] ad reficiendum totum consortium beatorum, & hic bene patet beatorum fœlicitas, *Ostendit mihi fluuium*. fœlicitatis perennitas, *aqua viuæ*, perennitas, perpetuitas *splendidum* præclaritatis stabilitas *tanquam crystallum*, stabilitatis tranquillitas, *procedentem de sede Dei & Agni*, tranquillitatis securitas *in medio*, securitatis communis charitas, *platea eius* supra, *& vincenti dabo edere de ligno*.

ET EX VTRAQVE PARTE FLVMINIS] id est hinc & inde *lignum vitæ*, id est Christus qui secundum deitatem est vbique, sicut & Spiritus sanctus, *afferens fructus duodecim*. Qui etiam dicuntur fructus spiritus, Galat. 5. Nam indiuisa sunt opera Trinitatis, & per consequens Filij & Spiritus sancti, secundum tamen quod isti fructus aliter habentur in via per gratiam, aliter in patria per gloriam, sicut dictum est de quatuor virtutibus cardinalibus, capite præcedenti, sicut sunt actus viatoris & comprehensoris.

Galat. 5.

Opera Trinitatis sunt indiuisa.

Primus ergo fructus vt dicitur, Galat. 5. est charitas, qui in patria est in Deum visum totaliter per amorem transformari. Secundus est gaudium, qui est in Deo viso delectari Tertius pax, id est in ipso totaliter quietari. Quartus patientia, qui in via est in aduersis non frangi, in patria vero, vbi nulla est aduersitas, in Deo firmiter stabiliri. Quintus est benignitas, id est bona igneitas quæ est in beatis ad amorem proximi inflammari quantum ad affectum. Vnde in eis est vnus ardor cordium, vt habetur in prosa. Supernæ matris gaudia. Sextus est bonitas, id est diffusio proprij boni ad proximum secundum effectum, nam bonum est sui diffusiuum: bonum autem vnius beati redundat in alterum, nam gaudet de alterius bono, sicut de suo proprio. Septimus est longanimitas quæ est æquanimis expectatio boni futuri, animæ vero beatorum, & æquanimiter expectant gloriam corporum, & post resurrectionem æquanimiter expectabunt perpetuitatem suæ beatitudinis. Octauus est mansuetudo, quæ in via est iræ moderatio, sed in patria non habet locum ira quantum ad suum materiale quod est ascensio sanguinis circa cor, sed quantum ad suum formale, quod est appetitus iustæ vindictæ habet ibi locum, quia beati ibi punitionem appetunt obstinatorum peccatorum secundum illud Psalm. quadragesimo septimo. *Lætabitur iustus cum viderit vindictam*, &c. Et quoniam appetitus iste moderatus est in bonis secundum regulam diuinæ iustitiæ. Ideo secundum hoc est ibi mansuetudo. Nonus est fides quæ si accipitur vt est virtus Theologica non est in patria cum sit de non apparentibus, Hebræorum vndecimo. Sed ei in patria

1. fructus Spiritus sancti charitas.

2. gaudium.

3. pax.

4. patientia.

Sextus bonitas.

Septimus longanimitas.

Octauus mansuetudo.

Psal. 47.

Nonus fides. An fides remanebit

in patria.
tria succedit visio clara, si autem accipiatur fides pro fidelitate sic est maxime in beatis.
Decimus modestia.
Decimus est modestia quæ excellenter est in patria, nam vires inferiores animæ sunt omnino superioribus subiectæ.
Vndecimus continentia.
Vndecimus est continentia, est autem continens qui concupiscentias inordinatas patitur, sed ab eis non deuincitur, sed contra passiones se fortiter tenet, huiusmodi vero concupiscentiæ non sunt in patria, propter quod non est ibi continentia, quantum ad concupiscentias; pati tamen est ibi quantum ad non deuinci.
Duodecimus castitas.
Duodecimus est castitas quæ prout importat munditiam est in patria. Nam in ea non intrat aliquid coinquinatum, vt dictum est supra.

PER MENSES SINGVLOS REDDENS FRVCTVM SVVM.] Mensis apud Hebræos incipit à prima lunatione propter quod nouitatem designat per singulos intelligitur continuatio: & sic per menses singulos intelligitur æternitas huius fructus; quia semper manet in sua nouitate & sua duratione, & hoc modo dicitur Isaiæ vltimo. *Erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato.*

Sap. 16.
ET FOLIA LIGNI, AD SANITATEM GENTIVM.] Sapientiæ decimo sexto, *Non herba, neque malagma sanauit eos*, &c. Per folia intelliguntur verba,
Beatitudinis encomia.
etiam secundum communem vsum loquendi, ergo folia ligni sunt ad sanitatem gentium. Nam per prædicationem Euangelij, & cælestis gaudij gentes per orbem conuersæ sunt, & dispositæ ad illud conuiuium, vbi erit sanitas sine ægritudine, memoria sine obliuione, ratio sine errore, voluntas sine perturbatione, impassibilitas sine corruptione, claritas sine obfuscatione, satietas sine esurie, scientia sine hæsitatione gaudium, sine tristitia, pax sine timore, desiderij complementum, laus sine intermissione,
Psal. 33. Psalm. 30.
Psalmo trigesimo tertio, *Gustate*, &c Psalm. trigesimo. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abscondisti?* &c.

Vers. 3.
ET OMNE MALEDICTVM] postquam patuit cœlestis conuiuij ministerium epularum, sequitur eiusdem exercitium conuiuarum, vbi sciendum, quod
In conuiuiis solent homines linguas suas ad blasphemias relaxare.
in conuiuiis carnalibus solent homines relaxare linguas suas ad blasphemias & conuitia propter quod diues epulo positus in inferno magis cruciabatur in lingua, Lucæ decimo sexto, & Iob primo. *Cum transissent in orbem dies conuiuij filiorum Iob, mittebat ad illos; & sanctificabat eos offerensque holocausta per singulos, dicebat ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*, id est maledixerint, vel blasphemauerint, illud autem remouetur à cælesti conuiuio.

ET OMNE MALEDICTVM NON ERIT IN EA AMPLIVS] sed gratiarum actio, & vox laudis, *& sedes Dei, & Agni in illa erunt*, nam ibi maxime relucet eorum maiestas, Angeli sancti, & Beati, *seruient illi*, exequendo quicquid placitum est ei.

Vers. 4.
ET VIDEBVNT FACIEM EIVS] clare & aperte, *& nomen eius in frontibus eorum*, id est manifeste patebit omnibus qui serui eius.

Vers. 5.
ET VOX VLTRA NON ERIT, &c.] Hoc supra expositum est, hic tamen repetitur ad maiorem assertionem, & ampliorem mentis impressionem. Et quia seruire Deo regnare est, subditur, *Et regnabunt in sæcula sæculorum*, id est æternaliter à parte post, & bene tangitur in hac parte excessus benedictionis. *Et omne maledictum*, &c. amplexus inditionis, *& sedes Dei & Agni* affectus conditionis, *& serui eius*, aspectus contemplationis, *& videbunt faciem eius*, titulus consignationis. *& nomen eius in frontibus eorum.* Radios consolationis, &c. Cumulus sublimationis. *Et regnabunt in sæcula sæculorum.* Danielis septimo. Regnum autem & potestas, & magnitudo regni quæ est subter omne cœlum debetur populo sanctorum altissimi, supra vigesimo, regnabunt cum eo mille an-

S. Bernard. de Sonit. in Apocal.

nis, id est in æternum infinitum ponendo.
Vers. 6.

Epilogus coarctatur de tribus.
ET DIXIT MIHI HÆC VERBA VERA FIDELISSIMA.] Hæc est tertia pars principalis huius libri, & continuat sic. Postquam apparuit prologus valde gratus dialogus vel tractatus, hic submittitur epilogus: & diuiditur in tres. Prima est dulcis commendatio sanctorum, secunda breuis recitatio præscriptorum *qui nocet*, tertia fortis confirmatio credendorum *contestor enim.* Item prima in duas, primo commendatur per clientulum spiritualem, secundo per discipulum virginalem. *Et ego Ioannes.* Item diuiditur in duas in testimonium ante missum, & patrocinium repromissum. *Beatus qui custodit verba prophetiæ.*

Matt. 5.
ET DIXIT MIHI] Angelus supple, *hæc verba*, à te præscripta *fidelissima, & vera sunt.* Nam à prima veritate processerunt. Matthæi quinto. *Iota vnum aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant*, &c. Ideo subditur, *Et Dominus Deus spirituum prophetarum.* Lucet enim vnus Spiritus sanctus, vt tangat mentes omnium prophetarum cum effectus eius multi & varij sunt in mentibus ipsorum. *Misit Angelum suum ostendere seruis suis per Ioannem quæ oportet fieri cito*, quia sunt præordinata à Deo, cuius ordinatio non potest frustrari.

Vers 8. 2. Pet 1.
ECCE VENIO VELOCITER] ad ipsa implendum, in quo patet veritas hic reuelatorum, 2. Petr. 1. *Non enim voluntate humana allata est prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines*, &c. *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius* firmiter credendo, viriliter exequendo, Luc. 11. *Beati qui custodiunt illud.*
Luc. 11.

Vers. 9.
ET EGO IOANNES QVI AVDIVI, &c.] hic commendatur hæc scriptura per discipulum virginalem, & diuiditur in tres, in obsequium humilitatis, litigium firmitatis, *& dixit mihi vide ne feceris*, consilium necessitatis, *& dixit mihi ne signaueris, Et ego Ioannes* qui ad huc viuens in terris, fui maior homine, par Angelis, propter quod renuit Angelus recipere reuerentiam, quamuis voluit exhibere, cum dicitur. *Et postquam audissem cecidi, vt adorarem ante pedes Angeli* qui mihi hæc ostendebat, &c. Vnde Augustinus. Angeli volunt nos sacrificare, sed ei cuius, & ipsi sacrificium esse volunt, scilicet Dei, cuius æternitate firmi sunt, & veritate certi, & munere sancti, *& ego Ioannes*, qui mihi simili soleo vobis dicere, in quo est gratia, & spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, Matth. 10. Simile, Daniel 10. *Audiui vocem sermonum eius, & audiens, iacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus terræ hærebat.* Ezech. secundo. *Vidi & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis*, &c.
Ioannes Angelis comparatus.
Matth. 10. Dan. 10. Ezech. 2.

Angeli recusarunt adorari ab hominibus.
ET DIXIT MIHI, VIDE NE FECERIS] sic dixit Petrus Cornelio, vt habetur, Actuum decimo, *Factum est cum introisset Petrus obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit, sed Petrus leuauit eum dicens. Ego ipse homo sum sicut & tu* Ideo dixit Angelus *conseruus tuus sum*, id est seruus illius Dei cuius & tu, *& fratrum tuorum prophetarum*, id est Prædicatorum. Dicit glosa, *& eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius*, seruant dico memoriæ imprimendo, & opere adimplendo, cui simile habetur superius. *Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dixit mihi vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu* Deum adora non me vel aliam creaturam, Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi seruies*, in scripturis nescio vtrum, vel facile potest inueniri aperte Angelos Deos dictos, sed si omnino nunquam in diuinis eloquiis inuenitur, ea mihi promptissimè causa occurrit ne ab hominibus putarentur colendi.
Matth. 4.

Vers. 10.
ET DIXIT MIHI NE SIGNAVERIS, &c.] Ibi tangitur consilium necessitatis, *ne signaueris*, id est non

m 2 occul

occultea omnino antidotum verborum propter quod in pluribus locis ponuntur aliqua satis plane, ex quibus aperitur via studiosis, ad alia intelligenda, *Tempus enim prope est* supple implorationis præscriptorum, & secundum glossam tempus prope est in quo oporteat acquirere fratres, veniet enim tempus, quo ingruente tribulatione, persecutionem non poterunt fratres acquirere similem, *Isai. 8.* Isaiæ octauo. *Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis*, id *Eccl. 9. Galat. 8.* est vt homines possunt intelligere, Ecclesiast. nono. *Tempus prope est nota intellectum.* *Quodcunque potest manus tua instanter operare*, ad Galat. octauo. *Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes*, vel tempus prope est, quo hic debent impleri, *1. Ioan. 2.* primæ Ioannis secundo, *Filioli mei iam nouissima* *Iac. 5. Isa. 46.* *hora est*, Isa quinto, *Ecce Iudex in ianuis assistit*, & propter hoc oportet, vt electi ad Dominum conuertantur, Isaiæ quadragesimo sexto, *Propè feci iustitiam meam, non elongatur, & salus mea non morabitur.*

Vers. 11. Q V I N O C E T] sequitur breuis recitatio præscriptorum scilicet, distinctio viatorum, solutio *Ezech. 23.* meritorum, *ecce venio cito*, subscriptio magnorum, Ezechiel. 23. *quæ attrita est adulteriis, nunc fornicabitur in fornicatione sua* vel sicut dicitur in glossa peccata puniuntur peccatis, iusto Dei iudicio, patet ex præce- *Peccata peccatis puniuntur.* dentibus, quod actum est de distinctione electorum & reproborum, ideo dicitur, *qui nocet* peccando contra proximum, *noceat adhuc*, id est nocebit, itaque ponitur hic optatiuum pro indicatiuo, & loquitur de reprobis præscitis, qui moriuntur in peccato mortali, *& qui in sordibus est* peccando in seipsum. *Sordescat adhuc*, id est sordescet, *& iustus* rectè viuendo ad proximum *iustificetur adhuc*, id est iustificabitur, & loquitur de iustis prædestinatis, qui decedunt in gratia finali, *& sanctus*, viuendo munde ad seipsum. *Sanctificetur adhuc*, id est laboret vt sanctior fiat, quia *Prou. 4.* scribitur, Prouerbiorum quarto, *Iustorum semita quasi lux splendens, crescit vsque ad perfectum diem.* Ad Philipp. tertio, *Sequor si quomodo comprehendam in quo & comprehensus sum.*

Potest hæc litera continuari ex præcedenti, cum dictum est, ne signaueris verba libri huius vt boni proficiant per doctrinam & mali cauere se nequeant per ignorantiam, sed quia potest obijci Angelo in contrarium quod mali inde non corriguntur, immo deteriores efficiuntur, & ex hoc magis bonos persequuntur propterea dicit Angelus non esse ex hoc cessandum, quia iustum est, vt mali sordescant in peccatis, vt iustius puniantur, & etiam dum viuunt exerceant bonos, vt melius habeant, & iustius remunerentur, quasi dicat. *Si mali non corriguntur, non cessandū à correctione eorum.* Et si mali propter libri apertionem non cessent bonos persequi, nec resiliant à sordibus peccatorum, nihilominus tamen veritas debet prædicari, nam ex hoc proficiunt boni & manifestatur iustitia Dei.

Vers. 12. E C C E V E N I O C I T O] apparuit distinctio viatorum, sequitur solutio meritorum, & primo agit, de bonorum retributione, de malorum prostitutione. Foris autem canes. Dicit ergo. *Ecce* *Isa. 52.* *venio cito*, vnde glossa vere tempus breue est. Isa. 52. *Cito veniet gradiens ad aperiendum, & merces mea mecum est*, ad retribuendum, & dicit merces mea, quia quod homo facit meritorie hic à Deo *Phil. 2. Isa. 61. Eccles. 11.* est. ad Philipp. 2. *Deus est qui operatur in nobis & velle, & perficere*, & simile. Isa. 61. *Ecce saluator tuus venit: & merces eius cum eo.* & Eccles. 11. *Benedictio Dei in mercedem iusti, festina reddere vnicuique secundum opera sua*, hic dicitur quia vni plus, *Psalm. 61.* vni minus redditur secundum illud. Psalm. *Duo hæc audiui quia potestas Dei est & tibi Domine misericordia, quia tu reddes vnicuique*, &c. Cuius causam assignat dicens.

E G O S V M A L P H A E T O M E G A,] id est *Vers. 13.* causa effectiua & finalis omnium sicut Alpha est prima littera Græca & Omega vltima, *beati qui lauant* *Psal. 6.* *stolas suas*, a quis pœnitentiæ in præsenti. Psalm. 6. *Vt sit potestas eorum in ligno vitæ*, id est vt in futuro fruantur ipso Christo, nam deitate reficiuntur beati interius, & eius humanitate exterius, *& per portas intrent in ciuitatem*, id est per obseruationes mandatorum intrent ad vitam æternam, vel per portas, id est per fidem, spem, charitatem, portæ Hierusalem ex sapphiro, & smaragdo ædificantur, per smaragdum qui habet virorem excellentem significatur fides, per sapphirum opera fidei, sapphirus enim percussus radiis solis ardentem emittit splendorem, & sic faciunt opera meritoria ex fidei & gratia procedentia. Matt. 5. *Matt. 5.* *Sic luceat lux vestra.*

F O R I S A V T E M C A N E S, id est gulosi & detracto- *Vers. 15. Canes gulosi notantur.* res contra bonos latrantes, *& venefici*, & inuidiæ veneno percussi & pleni, *& impudici*, seipsos inficientes, *& homicidæ*, corporales & spirituales vel post pœnitentiam ad vomitum redeuntes. 2. Pet. 2. *Con-* *2. Pet. 2.* *tigit eis illud veri prouerbij canis reuersus ad vomitum & sus lota in volutabro luti, & idolis seruientes*, quod est peccatum contra Deum, *& omnis qui amat & facit mendacium*, ille amat mendacium qui delectatur mendacium proferendo, vel mendaces placabiliter *Quis mēdax.* audiendo, sicut sunt multi principes & prælati qui libenter audiunt adulatores: ille autem facit mendacium qui illud inuenit vel inuentum ab aliis libenter discit, vt histriones, adulatores, detractores. Sed *Hypocrisis mendacium in facto.* hypocryta facit mendacium. Nam hypocrisis est mendacium in facto. De primo, Sap. 1. *Qui menti-* *Sap 1.* *tur occidit animam.* Prou. 29. *Princeps qui libenter au-* *Prou. 29.* *dit verba mendacij habebit omnes ministros impios*, tales erunt fortes expositi procellis pluuiarum & grandinum & turbinibus ventorum, secundum illud Exod. *Exod 9.* 9. *Grando & ignis mixta pariter ferebantur & percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris ab homine vsque ad iumentum*, sic patet solutio meritorum, quoniam peccatores foris stabunt, sed sicut habetur Matth. 7. *Qui facit volun-* *Matt. 7.* *tatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum*, cuius participes nos efficiat in sæcula sæculorum. Amen.

E G O I E S V S M I S I A N G E L V M M E V M T E S T I F I C A- *Vers. 16.* R I V O B I S H Æ C I N E C C L E S I I S, &c.] Supra diuidebatur, contra illam partem. Qui nocet noceat adhuc, vbi postquam patuit dulcis commendatio secretorum, ponitur breuis recitatio prædictorum, & continuatur sic. Postquam citata est distinctio viatorum, solutio meritorum, consequenter hic subditur subscriptio magnorum, *vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* Matth. 18. Vt quis no- *Matth. 18.* lit credere testimonio Angeli asserentis hæc verba fidelissima & vera sunt, & testimonia discipuli perhibentis. Et ego Ioannes qui audiui & vidi. Hic saltem credatur auctoritate Dei & hominis Iesu Christi. Et diuiditur in duas, quarum, prima, auctoritas delegantis, secunda sonoritas minitantis, &c. Ideo dicit *& ego Iesus*, redemptor & saluator omnium spes eorum, laborantium fortitudo, auxiliator, dulce solatium, triumphantium corona, & vnica spes, & lætitia omnium ciuium supernorum, inclyta proles Dei summi, fructusque benedictus vteri virginalis, *Christi Domini encomia.* fons vberrimus omnium gratiarum, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

M I S I A N G E L V M M E V M,] vt dominator omnium cælestium, terrestrium & infernorum, *testificari vobis in ecclesiis*, per orbem vniuersum supple punitionem malorum & præmiationem bonorum. Ecce quod veritas testificatur dicens. Ioan. 14. *Ego* *Ioan. 14.* *sum via, veritas, & vita*, qui est filius vnigenitus naturaliter, primogenitus æternaliter, genitus personaliter,

Ego

Ego sum radix & genus David, id est de radice Iesse sicut & Dauid, & de genere eius quantum ad huma-
Isa. 11. nitatem, secundum quod dicitur. Isa. 11. *Egredietur virga de radice Iesse & flos de radice eius ascendet*,
Christus Dominus stella splendida & matutina. &c. Qui flos est Christus secundum sensum litteralem, sicut tami florent beneficio radicis vitorem illis communicantis. Sic beati participant beatitudinem per Christum, *qui est stella splendida & matutina*, quantum ad diuinitatem illustrans *Omnem hominem venientem in hunc mundum*. Ioan. 1. *Splendida* propter gloriæ claritatem, *matutina* propter perpetuam nouitatem. *Ego sum radix* vt principium creationis & medium, creationis præcedens ramos & illis influens virtutem, *quoniam in ipso viuimus*,
Act. 17. *mouemur, & sumus*. Act. 17. *Et genus David* quoad consortium conuersationis. Matth. 22. *Quid vobis videtur de Christo cuius filius est? dicunt, ei David*.
Matt. 22. Matth. 1. *Liber generationis Iesu Christi filij*
Matt. 1. *David*.

Stella splendida & matutina vt indicium directionis & vt speculum verificationis. Num. vigesimoquatto. *Orietur stella ex Iacob & exsurget homo in Is-*
Num. 24. *rael*. Isa. nono. *Populus qui ambulabat in tenebris vi-*
Isa. 9. *dit lucem magnam*, supple in patria tenebras mundanæ miseriæ & luctus & lucem diei perpetuæ in iudicio inchoantem. Ecclesiast. 51. quasi *Stella ma-*
Eccl. 58. *tutina in medio nebula*, & dabo illi stellam matutinam, ecce quod in his describitur, auctoritas delegantia.

Vers. 17. ET SPIRITVS ET SPONSA,] sequitur sonotitas minirantis, *dicunt veni*, & spiritus supple sanctus dixit Christo, *veni* supple, *ad iudicium*, & ad iustos præmiandum, quod dupliciter potest intelligi, vno modo quia facit iustos hoc dicere, qui præmiari desiderant à iudice Christo, eo modo loquendi quo dicitur. Ioannis octauo. *Spiritus postulat*
Ioan. 5. *pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id est postulare facit secundum omnes expositores catholicos, alio modo, quia sicut filius missus fuit in mundum à Pa-
Isa. 48. tre & Spiritu sancto sicut in persona eius dicitur. Isa. 48. *Misit me Dominus & spiritus eius*, sic in aduentu ad iudicium mittetur à Patre & Spiritu Sancto, *& sponsa*, id est ecclesia militans quæ desiderat coniungi Ecclesiæ triumphanti quod fiet in iudicio finali.

ET QVI AVDIT,] à spiritu per inspirationem & ab ecclesia per prædicationem: dicat desiderando secundum aduentum Christi. Vnde
Luc. 21. Luc. 21. Dicit saluator loquens de eius aduentu ad iudicium, *his autem fieri incipientibus leuate capita vestra*, id est exhilarate corda vestra, vt exponit Gregorius, *quoniam appropinquat redemptio vestra*. *Et qui sitit*, desiderando gloriam, *veniat* per gratiam, *& qui vult accipiat aquam vitæ*, id est gloriam quæ est vita animæ gratis, nam habetur per Christi meritum in baptismo dummodo non ponatur obstaculum.

Ioan. 3. Alia littera habet sponsus, Id est Christus Ioannis
Cant. 4. tertio. *Qui habet sponsam sponsus est*, & sponsa, idest ecclesia. Cant. 4. *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa*, &c. *Dicunt veni*, dicit glossa ad notitiam huius libri simile Sapient. 9. *Sapientia miscuit vinum & posuit mensam. Et misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus veniat ad me, & insipientibus locuta est, venite comedite panem & bibite vinum quod misceui vobis*, sapientia, id est filius Dei sponsus Ecclesiæ militantis, mittit ancillas suas, idest prædicatores, proponit mensam sacræ Scripturæ, miscet vinum, id est intelligentiam scripturarum quæ dicitur mixta propter sensus, historicos, allegoricos, anagogicos, tropologicos, vocare autem ad bibendum, est fideles inuitare ad intelligentiam veritatis scripturarum, *& qui audit*, id est intelligit supra, *& qui habet aures audiendi audiat*, id est intelligat & dicat alteri veni ad intelligendum sicut & ego intelligo quasi dicat non abscondat quod intelligit sed communicet aliis iuxta illud Sap. 6. *Sap. 6.*
quam sine fictione didici & sine inuidia communico, &c.
Et qui sitit veniat, non enim datur reuelatio visionis *Dan. 9.*
nisi desideranti. Dan. 9. *Ego veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es, qui sitit* affectu, *veniat* affe- *Ioan. 7.*
ctu ad intelligendum cum profectu. Ioan. 7. *Si quis sitit veniat ad me & bibat*, & ne quis retrahatur propter addiscendi vel intelligendi laborem dicit, *& qui vult*, quasi dicat sola voluntas sufficit, quia influentia istius scientiæ est à Deo qui gratis dat secundum
illud Iacob. 1. *Si quis vestrum indiget sapientia postu-* *Iac. 1.*
let à Deo qui dat omnibus affluenter & non improperat & dabitur ei: postulet autem in fide nihil hæsitans & accipiat aquam vitæ, de qua supra ostendit mihi fluuium aquæ viuæ. *gratis* gloria, in pretio meritorum: contra ergo vita æterna non cadit sub merito. Respondeo concedendo consequens, quantum ad radicem me-
riti quæ est gratia siue charitas, &c. Isa. 55. *Omnes si-* *Isa. 55.* *Quomodo vita æterna cadat sub merito.*
tientes venite ad aquas & qui non habetis argentum properate, emite & comedite. Et statim in eodem, sequitur, *venite emite absque vlla commutatione vinum & lac*, spiritualis enim intelligentia dicitur vinum, quia inebriat, & lac, quia nutrit & cibat. *Contestor*. Ista pars supra diuidebatur contra istam *& dixit mihi, hæc verba fidelissima & vera*, vbi incipit epilogus coarctatus & continuatur sic, postquam patuit dulcia commendatio secretorum, breuis recitatio prædictorum, sequitur finaliter fortis confirmatio credendorum & diuiditur in quatuor, quorum primum comminatio sententiæ ferentis, secundum replicatio scientiæ prohibentis, dicit qui testimonium, tertium præstolatio potentiæ decernentis veni Domine, quartum occupatio clementiæ diligentis, gratia Domini nostri. *Contestor*, quasi dicat Angelus, Iesus Christus, Trinitas, ecclesia, contestati sunt mihi, hoe opus commendando, illud & finaliter, *contestor*, id est cum prædictis illud commendandum esse testor, *omni audienti verba prophetiæ*, huius vel contestor, id est sub attestatione dico omni audienti, &c. *Si quis apposuerit ad hæc*, supple aliqua discrepantia sicut faciebant hæretici qui tempore illo addebant aliqua discrepantia ab Euangelij veritate, & aliqua diminuebant de eius veritate, dicens Christum ante Mariam non fuisse, per hoc tamen non interdicitur quando exponimus aliqua quæ faciunt ad delectationem & intelligentiam totius sacræ Scripturæ, & sic fecerunt Doctores sancti de quibus.
Ecclesiast. 24. *Qui elucidant me vitam æternam habe-* *Eccles. 24.*
bunt.

Aliud enim est exponere aliud apponere, exponere enim est extra ponere, id est manifestare extra quod intra est, sed qui apponit ponit aliud, scilicet quod ibi non est. Ideo debet sic intelligi. *Si quis apposuit ad hoc aliquid* contrarium vel aliud quod errorem in- *Quomodo intelligitur si quis apposuerit ad hæc, &c.*
ducat, *apponet Deus super illum plagas*, &c. Deuter. *Deut. 2.*
2. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor neque auferetis ex eo*. Istæ plagæ apparuerunt. cap. 15. & 16. de Angelis habentibus septem phialas, id est septem plagas, &c. 17. de damnatione Antichristi, & 18. & 19. in parte de damnatione Babilonis, & in 19. in fine
de damnatione diaboli propter hoc dicitur Ecclesiast. *Eccl. 4.*
3. *Non possumus eis quicquam addere vel auferre quæ fecit Deus vt timeatis*.

ET SI QVIS DIMINVERIT AVFERET *Vers. 19.*
DEVS PARTEM EIVS DE LIBRO VITÆ.] ergo deleri potest qui scriptus est. Respondetur concedendo de scriptis ibi, tantum secundum præsentem iustitiam. Isa. 26. *Tolleatur impius ne videat gloriam Dei*.

DICIT QVI TESTIMONIVM PERHIBET,] *Vers. 20.*

scilicet Christus, *etiam venio cito*, ad iudicium cuilibet in morte, nam qualis vnusquisque inuenitur in morte, talis praesentabitur in iudicio. Deut. qualis generaliter erit veniet coram omnibus ad iudicium in generali resurrectione, haec replicatio scientiæ perhibentis. Psalm. 92. *Quia testimonia credibilia facta sunt nimis*. & vult dicere Angelus vbi Ioan. Non solum ego sed & Christus anathematizat mecum omnes hanc prophetiam peruertentes, *amen*. Verbum est Apostoli confirmantis verba Domini, & ad impletionem eorum optantis veni Domine Iesu.

Sequitur supplicatio potentiæ punientis vel corrigentis vel præstolatio potentiæ decernentis, *veni*, ad puniendum illud scelus si contingat illud committi.
Isa. 35. mitti. Isa. 35. *Ecce Deus noster adducet retributionem vltionis, ipse veniet & saluabit nos.*

Vers. 21. GRATIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, &c.] Gratia imperfecta in via & perfecta in gloria vel patria vt de eius plenitudine accepimus gratiam, pro gratia eius. Ioan. 1. *Domini nostri*, cum esset Dominus dedit se nobis vt per eum gratiam haberemus de quo supra 19. *Habet in vestimento & femore suo scriptum Rex regum & Dominus dominantium*, Apoc. 19. Christi diuina virtus & potentia
Dominus cuius nunquam fallitur sua prouidentia, cuius nunquam vincitur sua omnipotentia, cuius nunquam flectitur sua iustitia, cuius nunquam minuitur sua sufficientia. Isa. 10. *Dominus legifer noster* Isa. 10.
Dominus rex noster, & quod ille Dominus sit noster, Isa. 9.
patet Isa. 9. *Filius datus est nobis*, propter quod in orationibus nostris & obsecrationibus dicimus per Dominum nostrum, quasi dicentes quia noster es. *Iesu*, id est saluatoris. Act. 4. *Non est aliud nomen sub* Act. 4.
cælo datum hominibus, &c. *Christi*, id est vncti oleo misericordiæ & charitatis. Cantic. primo. *Oleum effu-* Cant. 1.
sum nomen tuum. Isa. 61. *Spiritus Domini super me eò* Isa. 61.
quòd vnxit me ad annunciandum mansuetis, misit me vt mederer contritis corde cum omnibus vobis. Ecce charitas adoptantis qui cunctis fidelibus salutem exoptat. 1. Thess. 5. *Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis*. Amen. 1. Thess. 5.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM

QVÆ IN QVINTO TOMO

D. Bernardini continentur.

A

Aurum

Index rerum memorabilium.

Christus

Index rerum memorabilium.

D

Iacinthi

Index rerum memorabilium.

I

L

Index rerum memorabilium.

M

N

O

P

Pax

R

Index rerum memorabilium.